NICHOLAS
DIMA

CĂLĂTORIE SPRE LIBERTATE

întâlnire
cu
destinul

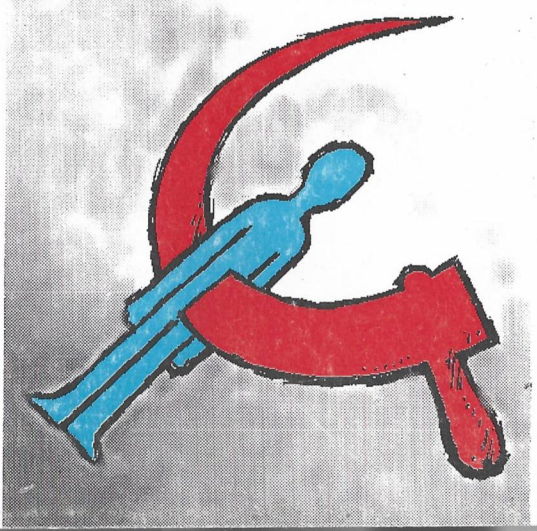

EDITURA FUNDAȚIEI CULTURALE ROMÂNE

NICHOLAS DIMA

CĂLĂTORIE SPRE LIBERTATE

Întâlnire cu destinul

Traducere de CONSTANTIN SFEATCU

EDITURA FUNDAŢIEI CULTURALE ROMÂNE
Bucureşti, 1993

Coperta de NICOLAE CORNELIU

ISBN 973–9155–15–4

Cuvânt înainte

Au fost multe memorii şi relatări autobiografice de închisoare ale vieţii sub comunism. Au fost, de asemenea, ample istorisiri despre o mai adâncă credinţă şi convingeri religioase ferme în condiţii de aspră violentare şi degradare. Însă puţine relatări vin din perspectiva unui om cu întinse legături spre inima spirituală a României rurale, care şi-a croit drumul propriu către o educaţie pe cea mai înaltă treaptă atât în România cât şi în Statele Unite. Nicholas Dima este excepţional situat şi îndreptăţit să relateze o experienţă de viaţă care oferă o bogăţie de amănunte individuale şi intuiţii înduioşătoare în gândirea multor oameni.

Povestirea sa oferă una din cele mai bune opere despre impactul pe care comunismul îl are asupra naturii umane şi a valorilor tradiţionale. Compromisul cu un sistem care este inerent împotriva naturii şi a valorilor umane perpetuează tocmai acel sistem. Dezrădăcinarea familiilor, prietenilor, obiceiurilor şi datinilor de secole, comunităţilor şi bisericilor este evocată de un om care a trăit-o el însuşi pe de-a întregul. Sistemul comunist a ridicat drojdiile societăţii şi i-a surghiunit pe liderii culţi şi respectaţi şi pe muncitorii productivi la o şerbie a persecuţiei. Sute şi sute de ani de istorie şi moştenire culturală au fost înlăturate peste noapte spre a face loc unei dictaturi a câtorva în numele urii – pentru familii, culturi naţionale şi credinţe religioase. Susul a devenit jos iar dreptul a devenit strâmb. Majoritatea oamenilor au devenit înstrăinaţi, persecutaţi în propria lor ţară.

Oamenii au fost încurajaţi, chiar siliţi să-şi abandoneze familia şi rădăcinile pentru a căuta acomodarea cu noul sistem

politic. Trebuia să ajungi la înţelegerea cu autorităţile comuniste ca să supravieţuieşti fizic. Pentru puţinii care nu se vor supune acestei trădări a credinţelor din trecut şi a tot ce le era drag, urmau hărţuiala, întemniţarea, moartea timpurie, sau poate fuga.

Dezgustul şi tragedia urmărilor comunismului în România actuală sunt prezentate fără exagerare în *Călătorie spre libertate*. Indiferenţa Occidentului, compromisul majorităţii oamenilor cu sistemul, şi, mai presus de toate, răul intrinsec al „sistemului sclaviei" al lui Marx şi Lenin, sunt evidente în mod special. Povestea lui Nic Dima este o lectură obligatorie.

Autorul croieşte un făgaş nou în conturarea imaginii vieţii din lagărele de muncă. El demonstrează cum soldaţii erau folosiţi în muncile murdare ale construcţiei socialiste, şi cum erau trataţi ei în multe privinţe, tot atât de rău ca cei încarceraţi pentru delicte împotriva statului. În plus, el oferă o privire înlăuntrul noilor tendinţe religioase din România în ultimele câteva decenii. De asemenea, arată limpede cum deţinuţii îşi puneau mari speranţe în Occident, dar aveau să rămână până la urmă dezamăgiţi, şi cum se agăţau oamenii disperaţi de orice noutate şocantă a vreunui zvon.

Nic Dima exprimă marea tărie, curajul şi îndârjirea faţă de infamul sistem, care vin dintr-o credinţă într-un Dumnezeu mai înalt şi mai puternic. Iscusinţa lui Nic Dima de a săpa adânc în sinea lui pentru a-şi cultiva speranţa este remarcabilă. Istorisirea lui Dima este mai mult decât orice dovadă vie că spiritul propriu, virtutea şi demnitatea unei singure fiinţe umane cu credinţă în Dumnezeu este mai puternică decât toate armele şi lanţurile tiranilor comunişti!

Dacă mai mulţi oameni din Occident ar putea să trăiască viaţa sub comunism, noi am fi cu toţii mai capabili să combatem această stihie pe pământ. Lipsiţi de o astfel de experienţă traumatică a vieţii înlăuntrul unei temniţe dintr-o închisoare mai mare – naţională –, americanii şi alţi occidentali vor trebui să citească povestea specială a lui Dima. Nic Dima – adevărat fiu a tot ceea ce a fost bun în istoria României şi mare american iubitor de libertate astăzi – a dat frâu liber istoriei vieţii sale chinuite pentru a ne ajuta pe noi să supravieţuim ca oameni liberi.

Pentru toate acestea, noi îi suntem îndatoraţi.

David B. Funderburk
(fost ambasador al S.U.A. în România, 1981–1985)

Notă bibliografică

Cea mai mare parte a informaţiei acestei cărţi o constituie experienţa directă a autorului sau provine din surse puse la îndemână de familie, prieteni, ori alte cunoştinţe apropiate. Multe cifre şi date curente au fost culese din diferite publicaţii tipărite în România sau în Vest. Astfel de izvoare, precum şi numeroasele discuţii cu refugiaţi români recenţi, au fost deosebit de necesare, mai ales pentru ultimele capitole ale cărţii.

De când am finalizat manuscrisul lucrării de faţă, alte două cărţi importante despre România au fost publicate în Statele Unite. Fostul ambasador al Statelor Unite în România, David B. Funderburk, a dat tiparului *Pinstripes and Reds: An American Ambassador Caught Between the State Department and the Romanian Communists*, 1981–1985 (Washinghton, D.C.: Selous Foundation Press, 1987), iar fostul şef al Securităţii române, Ion Mihai Pacepa, a publicat *Red Horizons: Chronicles of a Communist Spy Master* (Washington, D.C.: Regnery Gateway, 1987). Pentru o mai bună înţelegere a subiectului acestei cărţi, v-aş recomanda şi următoarele apariţii: Nicholas Dima, *Bessarabia and Bukovina: The Soviet-Romanian Territorial Dispute* (New York: Columbia University Press / East European Monographs, 1982); şi Vlad Georgescu, *Istorie şi Politică* (München: Jon Dumitru Verlag, 1981).

Evenimentele recente din România au fost din ce în ce mai mult relatate de presa occidentală: Paul Martin a scris *The Mad Romania of Nicolae Ceauşescu* în numărul din ianuarie 1986 al lui *Reader's Digest*, şi *Birth and Death in Romania*, un articol nesemnat, tipărit în *The New York Review of Books* la 24 octombrie 1986. Mijloacele de informare occidentale curente

îşi vor concentra din ce în ce mai mult atenţia asupra României, U.R.S.S, şi Europei de Est în viitor.

Pentru cei interesaţi de cele mai recente evenimente şi mai ales de ecourile lor în Occident, recomand rapoartele zilnice despre Europa de Est scoase de FBIS (Foreign Broadcast Information Service), precum şi diferitele lucrări de cercetare şi analiză ale Postului de Radio Europa Liberă.

Cei care citesc româneşte pot obţine şi alte informaţii curente de la *Micromagazin, Cuvântul Românesc* (The Romanian Voice), *Românul Liber* (The Free Romanian), *Lupta* (The Fight) şi *Lumea Liberă* (The Free World). Unele din aceste publicaţii inserează, de asemenea, secţiuni în limba engleză.

Cronologie

23 august 1939: Germania şi Uniunea Sovietică semnează un pact de neagresiune la Moscova. În protocoalele secrete ale pactului, cele două ţări delimitează sferele lor de influenţă în Europa de Est şi hotărăsc împărţirea Poloniei de-a lungul liniei precedente Curzon.

1 septembrie 1939: Germania atacă Polonia.

3 septembrie 1939: Franţa şi Anglia declară război Germaniei. Începe al doilea război mondial.

5 septembrie 1939: S.U.A. îşi declară neutralitatea în războiul european.

6 septembrie 1939: România îşi declară, de asemenea, neutralitatea.

13 septembrie 1939: Tezaurul polonez e scos din Polonia prin România.

16 septembrie 1939: U.R.S.S. atacă şi ocupă Polonia de Răsărit, conform acordului germano-sovietic.

17 septembrie 1939: Guvernul polonez şi Comandamentul Armatei fug în Vest, prin România.

19 octombrie 1939: La o conferinţă la Stockholm, Suedia, Norvegia, Danemarca şi Finlanda îşi declară neutralitatea.

30 noiembrie 1939: U.R.S.S atacă Finlanda, declanşând Războiul de Iarnă. Conflictul se încheie (temporar) la 12 mai 1940.

14 decembrie 1939: U.R.S.S. este exclusă din Liga Naţiunilor.

22 iunie 1940: Franţa este învinsă şi capitulează în faţa Germaniei.

22–26 iunie 1940: U.R.S.S. invadează şi anexează provinciile româneşti răsăritene ale Basarabiei şi Bucovinei de nord.

2–22 iulie 1940: U.R.S.S. ocupă Statele Baltice.

6 septembrie 1940: Generalul Ion Antonescu îl detronează pe regele Carol al II-lea cu ajutorul Gărzii de Fier şi îşi asumă conducerea României.

21–23 ianuarie 1941: Izbucnesc lupte deschise între Armată şi Garda de Fier. Generalul Antonescu şi Armata îşi asumă controlul complet al României. Garda de Fier este suprimată.

22 iunie 1941: Germania atacă Uniunea Sovietică. România i se alătură pentru a-şi recuceri teritoriile pierdute.

7 decembrie 1941: Japonia atacă Statele Unite la Pearl Harbour. Curând după aceea, România şi S.U.A. se află în stare de război.

28 noiembrie 1943: Preşedintele Franklin D. Roosevelt, Primul-Ministru Winston Churchill, şi Iosif Stalin se întâlnesc la Teheran şi cad de acord cu privire la planurile de război.

6 iunie 1944: Trupele aliate debarcă în Normandia.

iunie 1944: Comuniştii români organizează aşa-zisul Bloc al Partidelor Democrate.

23 august 1944: Opoziţia română, cu participarea comuniştilor, îl arestează pe Generalul Antonescu şi instalează un guvern provizoriu. România încetează lupta împotriva Uniunii Sovietice.

4–11 februarie 1945: La Conferinţa de la Ialta, în Crimeea (Uniunea Sovietică), Roosevelt, Churchill şi Stalin cad de acord asupra ocupării şi împărţirii Europei.

6 martie 1945: Sovieticii impun un guvern procomunist condus de Dr. Petru Groza, un socialist.

12 aprilie 1945: Vicepreşedintele Harry S. Truman devine Preşedinte al S.U.A., ca urmare a morţii lui Roosevelt.

9 mai 1945: Germania capitulează.

mai 1945: Sovieticii înfiinţează întreprinderi sovieto-române (SOVROM) pentru a controla economia României.

17 iulie–2 august 1945: Conferinţa la Vârf de la Potsdam pentru organizarea Europei postbelice. Cu preşedintele Truman înlocuindu-l pe Roosevelt, şi cu Primul Ministru Clement

Attlee înlocuindu-l pe Churchill, Stalin este singurul conducător din cele trei puteri cu continuitate de negociere.

6 august 1945: Carta Naţiunilor Unite este semnată la San Francisco (Prima Adunare Generală a O.N.U. e ţinută la Londra în ianuarie 1946).

2 septembrie 1945: Japonia capitulează.

22 octombrie 1945: Gheorghe Gheorghiu-Dej este ales Secretar General al Partidului Comunist Român.

8 noiembrie 1945: Demonstraţii anticomuniste majore în Bucureşti, cu ocazia Zilei Regelui Mihai.

6–15 mai 1946: După ce a fost adus înapoi de la Moscova, Generalul Antonescu este judecat şi condamnat la moarte de către un „tribunal popular". Sentinţa este executată la 1 iunie.

11 iunie 1946: Albania este prima ţară est-europeană care s-a declarat „Republică Populară" (în răstimp de trei ani, fiecare ţară est-europeană e declarată „republică populară").

1946–1949: Război Civil în Grecia provocat de comunişti.

19 noiembrie 1946: Sunt ţinute alegeri generale în România. Cu sprijinul deplin al Armatei Sovietice, comuniştii manipulează blocul partidelor democrate, falsifică rezultatele şi declară victoria la secţiile de votare.

12 martie 1947: Este adoptată Doctrina Truman de înfrânare a comunismului.

5 iunie 1947: Este anunţat Planul Marshall de salvare a Europei.

30 octombrie–12 noiembrie 1947: Sunt arestaţi liderii partidelor politice româneşti. Cei mai mulţi dintre ei mor în puşcării.

12 noiembrie 1947: Partidul Comunist Român preia toate partidele de stânga din ţară şi le organizează sub noul nume de Partidul Muncitoresc Român (P.M.R).

29 noiembrie 1947: Naţiunile Unite votează împărţirea Palestinei în două state propuse, unul evreiesc şi unul arab.

30 decembrie 1947: Regele Mihai este forţat să abdice şi România e declarată „Republică Populară".

4 februarie 1948: România şi Uniunea Sovietică semnează un Tratat de Prietenie.

14 mai 1948: Israelul îşi declară independenţa.

11 iunie 1948: Noul guvern comunist din România naţionalizează principalele mijloace de producţie.

24 iulie 1948: Sovieticii blochează Berlinul de Vest (până la 30 septembrie 1949).

4 august 1948: Uniunea Sovietică înfiinţează Poliţia Secretă a României (Securitatea).

23 ianuarie 1949: Apare în România noua poliţie comunistă (Miliţia).

25 ianuarie 1949: Uniunea Sovietică şi sateliţii ei semnează la Moscova acordul pentru formarea Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.).

3–5 martie 1949: Noul guvern al României anunţă planul de colectivizare a suprafeţelor agricole. Sunt formate primele gospodării colective.

4 aprilie 1949: Tratatul Atlanticului de Nord e semnat şi se formează Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord (N.A.T.O.).

1 octombrie 1949: După trei ani de război civil, China e declarată „republică populară".

25 iunie 1950: Începe Războiul din Coreea (care se va încheia în iulie 1953).

26 mai 1950: Pentru a-i obliga pe agricultori să accepte colectivizarea, guvernul comunist al României impune un sistem de cote agricole care să fie predate în mod obligatoriu la stat.

noiembrie 1952: Dwight D. Eisenhower este ales Preşedinte al S.U.A.

5 martie 1953: Moare Stalin.

13 septembrie 1953: Nikita Hruşciov devine Prim-Secretar al Partidului Comunist Sovietic.

25 septembrie 1954: Sunt desfiinţate Întreprinderile SOVROM.

14 mai 1955: E creat Pactul de la Varşovia.

18 iulie 1955: La Geneva are loc întâlnirea la vârf cu participarea Statelor Unite, U.R.S.S., Marii Britanii şi Franţei. Este realizată o atmosferă de înţelegere şi cooperare, salutată ca „spiritul de la Geneva".

14 decembrie 1955: România este admisă la Naţiunile Unite, împreună cu un grup de alte ţări.

24–25 februarie 1956: Hruşciov demască abuzurile lui Stalin la o şedinţă specială de partid, la Moscova.

23-30 octombrie 1956: Ungaria se răscoală împotriva comunismului. La 4 noiembrie, trupele sovietice zdrobesc revolta.

29 noiembrie 1956: Ca răspuns la rivalitatea Egiptului, Israelul invadează Peninsula Sinai.

25 martie 1957: Un acord semnat la Roma înfiinţează Piaţa Comună (Comunitatea Europeană) intrată în vigoare din ianuarie 1959.

mai 1957: Hruşciov începe să reorganizeze economia sovietică; în realitate a doua *perestroikă* sovietică după avortata Nouă Politică Economică (NEP) din anii 1920.

5 octombrie 1957: Sovieticii lansează primul satelit.

31 ianuarie 1958: Statele Unite lansează primul satelit.

iunie 1958: Trupele de ocupaţie sovietică se retrag din România.

15–27 septembrie 1959: Hruşciov vizitează Statele Unite şi se întâlneşte cu Preşedintele Eisenhower.

august 1961: Se ridică Zidul Berlinului.

noiembrie 1961: John F. Kennedy este ales Preşedinte al S.U.A.

aprilie 1962: Guvernul român anunţă încheierea colectivizării agriculturii.

octombrie 1962: Criza cubaneză a rachetelor.

ianuarie 1963: Sciziunea sovieto–chineză se amplifică.

22 noiembrie 1963: Preşedintele Kennedy este asasinat. Vicepreşedintele său, Lyndon Johnson, depune jurământul ca Preşedinte.

14/15 august 1964: Hruşciov este îndepărtat de Leonid Brejnev şi compania.

noiembrie 1964: Lyndon Johnson este ales Preşedinte al S.U.A.

1965: Implicarea americană în Vietnam se intensifică.

19 martie 1965: Liderul român comunist Gheorghiu-Dej moare. Trei zile mai târziu, Nicolae Ceauşescu este ales Prim-Secretar al Partidului Muncitoresc Român.

19–24 iulie 1965: Ceauşescu este ales Secretar General şi Partidul este numit din nou „Comunist".

21 august 1965: Republica Populară Română primeşte un nume nou: Republica Socialistă România.

5 iunie 1967: Războiul (arabo-israelian) de Şase Zile. Israelul ocupă Iudeea-Samaria, peninsula Sinai şi Înălţimile Golan.

9 decembrie 1967: Ceauşescu îşi asumă, de asemenea, funcţia de Şef al Statului.

primăvara 1968: Conducerea cehoslovacă introduce reforme democratice cunoscute mai târziu sub numele de „primăvara de la Praga".

20–21 august 1968: U.R.S.S. şi ţările Pactului de la Varşovia (cu excepţia României) invadează Cehoslovacia.

noiembrie 1968: Richard Nixon este ales Preşedinte al S.U.A.

martie 1969: Au loc ciocniri violente la graniţă între China şi U.R.S.S.

20 iulie 1969: Apollo II şi cosmonauţii americani ajung pe lună.

2–3 august 1969: Richard Nixon este primul Preşedinte american care vizitează România.

17 noiembrie 1969: Încep negocierile Tratativelor pentru Limitarea Armelor Strategice (SALT).

12–27 octombrie 1970: Nicolae Ceauşescu vizitează Statele Unite.

iunie 1971: Nicolae Ceuşescu vizitează China (1-9 iunie), şi Coreea de Nord (9-15 iunie). El revine cu ideea Revoluţiei Culturale.

14 noiembrie 1971: România devine membră a Acordului General pentru Tarife şi Comerţ (GATT).

17 iunie 1972: Sunt arestaţi trei oameni pentru pătrunderea în biroul (Watergate) din Washington al Partidului Democrat.

noiembrie 1972: Preşedintele Nixon este reales. (El demisionează în august 1974, ca urmare a scandalului Watergate).

9 decembrie 1972: România devine membră a Fondului Monetar Internaţional (FMI), şi a Băncii Internaţionale pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (Banca Mondială).

24 mai 1973: Academia de Ştiinţe din New York o alege pe Elena Ceauşescu, soţia lui Nicolae Ceauşescu, membră a Academiei.

6 octombrie 1973: Are loc al patrulea război arabo-israelian, urmat de embargoul arab asupra petrolului.

4–7 decembrie 1973: Nicolae Ceauşescu este invitat din nou să facă o vizită oficială în Statele Unite.

28 martie 1974: O nouă funcţie este creată şi Nicolae Ceauşescu se autoproclamă Preşedinte al României.

9 august 1974: Vicepreşedintele Gerald Ford depune jurământul ca Preşedinte.

aprilie 1975: Trupele americane se retrag din Vietnam.

1 august 1975: 33 de ţări europene, Statele Unite şi Canada semnează Acordul de la Helsinki cu privire la Securitatea şi Cooperarea în Europa.

1975: Statele Unite acordă României clauza naţiunii celei mai favorizate (terminată în 1988).

noiembrie 1976: Jimmy Carter este ales Preşedinte al S.U.A.

17 septembrie 1978: Egiptul şi Israelul semnează Acordul de la Camp David. (Cele două ţări semnează, de asemenea, un tratat de pace în martie 1979).

16 ianuarie 1979: Şahul Iranului este silit să plece din ţară şi Aiatolahul Khomeini se reîntoarce la Teheran.

18 iunie 1979: Preşedintele Carter şi Brejnev semnează Tratatul SALT II.

17 iulie 1979: Sandiniştii preiau puterea în Nicaragua.

4 noiembrie 1979: Diplomaţii americani sunt luaţi ostateci la Teheran de revoluţionari iranieni.

decembrie 1979: Armatele sovietice invadează Afganistanul.

30 august 1980: Grevele majore de la Gdansk, Polonia, duc la înfiinţarea sindicatului independent „Solidaritatea".

noiembrie 1980: Ronald Reagan este ales Preşedinte al S.U.A.

20 ianuarie 1981: Cei 52 de ostateci americani sunt eliberaţi de Iran după 444 de zile de captivitate, în ziua când Preşedintele Reagan depune jurământul.

aprilie 1981: Preşedintele Reagan îl numeşte pe David B. Funderburk ca ambasador al Americii în România (ambasadorul Funderburk, deziluzionat, demisionează în 1985).

10/11 noiembrie 1982: Brejnev moare şi este înlocuit de Iuri Andropov.

25 octombrie 1983: Trupele americane ocupă Grenada.

10 martie 1985: Mihail Gorbaciov este ales Prim-Secretar al Partidului Comunist Sovietic în urma morţii lui Cernenko. (Cernenko l-a înlocuit pe Andropov, după moartea acestuia din urmă). Curând după aceea, el lansează programele lui de reformă *glasnost* şi *perestroika*.[1]

1 Aici se opreşte cronologia propusă de autor.(n. red.).

Mulţumiri

Am lucrat la această istorisire un timp dureros de lung, şi în cursul anilor, mulţi prieteni şi cunoscuţi m-au ajutat să-mi aduc aminte, să scriu şi să redactez manuscrisul.

Tuturor le sunt profund îndatorat.

Doresc totuşi să exprim gratitudinea mea deosebită instructorilor şi studenţilor de la Departamentul Ofiţerilor pentru Zone Străine din Centrul de Război Special John F. Kennedy al Armatei S.U.A. şi Şcoala de la Fort Bragg, Carolina de Nord. Asocierea mea cu ei m-a înzestrat cu o mai bună înţelegere a propriei mele vieţi şi m-a ajutat să retrańsmit această trăire cititorilor occidentali şi americani.[1]

Fayetteville, N. C.
toamna lui 1987

Publicarea acestei cărţi[2] a fost posibilă prin generozitatea şi sprijinul Fundaţiei Selous, Fundaţiei F.M. Kirby şi al următoarelor persoane: d-ra Caroline Bork, Peter Cook, d-na Ellen Garwood, col. şi d-na R.H. Kreuter şi Fitzhugh Powell.

---

1 şi cititorilor români, prin publicarea acestei versiuni în limba română. (n. red.).

2 a versiunii americane (n. red.).

1

Călătoria începe

Era la jumătatea primăverii lui '56 şi vremea în Bucureşti era atunci neaşteptat de caldă. Culorile magnifice ale anotimpului umpleau grădinile şi Parcul Cişmigiu. Pâlcuri de lalele multicolore, de zambile purpurii înfloreau cu dărnicie, iar ici şi colo câteva oaze de narcise încântau mulţimea de oameni din parc, cu petalele lor vesele, galbene. Lacul lucea în lumina soarelui, în timp ce câteva lebede pluteau cu eleganţă pe oglinda verzuie. Un vânticel înmiresmat adia uşor prin cafenelele şi restaurantele aflate sub cerul liber, făcându-i pe trecători să se oprească şi să se bucure de frumuseţe. O droaie de copii se jucau în parc, iar râsetele şi distracţia zgomotoasă ale celor care se întorceau de la şcoală umpleau parcă aerul de sărbătoare. Sărbătoarea primăverii. Simţeai pretutindeni sentimente optimiste, chiar dacă iarna fusese grea, iar viitorul ţării se întrezărea destul de incert. Acum însă părea un moment ciudat, ceva de care să te bucuri. Sau era doar o iluzie?

Păşind cu o hotărâre cam nepotrivită cu acea zi, trei tineri traversară parcul Capitalei şi îşi continuară drumul către Gara de Nord. Pentru ei nu era o zi normală, în care să se poată bucura de vremea frumoasă; aveau să renunţe la tinereţea lor şi să-şi urmeze visurile, pe traseul unei călătorii în necunoscut. Se îndreptau către Vest. Aveau să traverseze ilegal graniţa iugoslavă în timpul nopţii şi apoi să-şi afle drumul de-a lungul Iugoslaviei, către libertate.

– Vom reuşi, îşi îmbărbătă partenerii Nicholas, un tânăr foarte decis.

Ei îndrăgiseră ideea de aproape trei ani, dar abia în timpul toamnei precedente croiseră noi planuri care, în neştiinţa lor, păreau bune şi realizabile. Cu toate acestea, după ce s-au urcat în trenul de Timişoara, Nicholas începu să se lupte cu noi şi sâcâitoare simţăminte şi gânduri. Această călătorie era diferită, foarte diferită. Era un drum fără întoarcere. Era o confruntare cu destinul. Băieţii luaseră în calcul toate acestea cu luni înainte, dar atât timp cât planurile lor erau doar un vis, nu-şi făcuseră griji inutile. Acum, că tot ce închipuiseră ei devenise realitate, în timp ce trenul părăsea staţia încet, lăsară treptat în urmă anii visători ai adolescenţei.

Trenul avea vreo zece vagoane. La clasa întâi erau compartimente şi banchete cu pluş în timp ce la clasa a treia băncile erau de lemn. Băieţii cumpărară bilete de clasa a doua, gândind că vor atrage atenţia mai puţin. Majoritatea celorlalţi călători păreau a fi oameni obişnuiţi ca înfăţişare. O femeie blondă, în jur de treizeci de ani, se recomandă a fi cântăreaţă la Opera de Stat din Timişoara şi începu să vorbească încet cu Hans. Încurajat de atitudinea ei prietenoasă, tânărul o lămuri că ei erau dornici să studieze la Universitatea din Timişoara. Un alt domn se alătură discuţiei şi-i lăudă pe tineri pentru proiectul lor. El mărturisi că este inginer şi încântat că Hans, Nicholas şi Grasu doresc să se instruiască în mod serios. Băieţii se relaxară un pic în compania acestor oameni prietenoşi şi încercară zadarnic să adoarmă.

Când trenul ajunse la Turnu Severin, grăniceri şi miliţieni se urcară pentru a controla documentele tuturor.

– Nu vă faceţi griji, spuse Grasu. Prea mult n-o să ne bârâie la cap. Biletele noastre sunt pentru Timişoara. Doar nu mergem în zona interzisă...

Hans, cel mai în vârstă şi mai practic din grup, spuse:

– Dar ce-ar fi ca deseară să-i apuce aşa, să controleze pe toată lumea? Noi n-avem decât buletine... Dacă o să ne pună o groază de întrebări?

– Stai liniştit. Noi nu încălcăm nici o lege, îi potoli Grasu în şoaptă.

Încordarea lor crescu în timp ce persoanele oficiale se opriră şi verificară atât actele cântăreţei de operă cât şi pe cele ale inginerului. Fiecare băiat încerca în felul lui să-şi păstreze calmul. Nu exista de fapt nimic pentru a-şi fi făcut griji, se autoconsolau ei. Dar ştiindu-se culpabili în forul lor lăuntric, erau ei înşişi proprii lor duşmani.

– Mulţumescu-ţi Doamne, ne-au trecut cu vederea! şopti Nic. Era plin de o stăruinţă liniştită. Nu ne putem permite să fim atât de fricoşi; de-abia am pornit. Dacă lăsăm toate fleacurile să ne enerveze, ce-o să facem când drumul se va înrăutăţi?

De la Timişoara băieţii aveau să ia un tren local spre Reşiţa şi din el să sară la o haltă, cam la douăzeci şi doi de kilometri de graniţa iugoslavă. Acesta era primul obstacol, şi asta fiindcă staţia era situată în zona de restricţie. În România autorităţile comuniste nu permiteau nimănui să se apropie în raza celor cincisprezece mile[1] de graniţă. Patrulele şi miliţienii de frontieră îi controlau pe toţi cei ce intrau în zonă, privind permisele de locuit sau legitimaţiile speciale. După plecarea din Timişoara şi intrarea în zona interzisă, băieţii ştiau că pot fi arestaţi în orice clipă.

De la Reşiţa, ei se gândiseră să se strecoare furiş, pe jos, de-a lungul unei rute special alese, să traverseze graniţa în timpul nopţii, şi, după o călătorie de câteva zile prin Iugoslavia, să ajungă în lumea liberă, undeva, lângă Triest.

Acum, pentru cei trei prieteni din copilărie, zarurile fuseseră aruncate. În această fază nu mai exista vreo cale de a da înapoi de la proiectul lor aventuros. Drumul către Italia şi libertatea mult dorită, se afla mai încolo cu câteva zeci de kilometri de petecul de pământ din ţara nimănui, care separa România de Iugoslavia. Călătoria avea să-i ducă peste gardul de sârmă ghimpată care se întindea de-a lungul celei mai mari părţi a graniţei româneşti, prin lanurile de porumb ale Serbiei, peste crestele înalte ale munţilor din Croaţia, mai încolo de vârfurile roz-aprins ale Dolomiţilor şi de-a lungul lagunelor Adriaticii. Imaginându-şi viitorul minunat de la sfârşitul acestei dificile călătorii, ei bănuiau un fel de prag al fericirii şi al unei alte vieţi noi şi pline de sens.

Preţ de câteva ore, băieţii rătăciră pe străzile Timişoarei, luându-şi în linişte rămas bun de la ţara lor natală. Avea să fie ultima oară când puteau să facă asta fără teamă. Au trecut pe lângă un grup de bărbaţi care discutau cu voce tare în germană în grădina unei mici cafenele; mai încolo au auzit o mamă strigându-şi copilul într-o limbă străină. Cele câteva feluri străine de exprimare îi emoţionară pe băieţi, chiar dacă ştiau

---

1 1 *milă* – unitate de măsură engleză pentru distanţe terestre, egală cu 1609 m (n. red.).

că Timişoara fusese pe vremuri o parte a Imperiului Austro-Ungar şi unii dintre locuitorii de atunci se împăcaseră cu pământul românesc. Arhitectura bisericilor ilustra şi ea această amalgamată istorie. Nu erau numai bisericile ortodoxe, văzute de obicei în România, dar şi biserici romano-catolice, şi chiar biserici protestante.

În timp ce băieţii îşi continuau drumul spre staţia de cale ferată trecură pe lângă o mică biserică. A fost o străfulgerare de moment ca să intre înăuntru şi să aprindă o ultimă lumânare – pentru a spune încă o rugăciune, o implorată protecţie în faţa pericolelor ce aveau să vină curând, şi, de asemenea, pentru a-şi aduce aminte de cei dragi lăsaţi acasă, pradă grijilor şi celor mai negre întrebări. Biserica era plină de linişte şi cu un altar modificat, care îngreuia la prima vedere o impresie despre cultul ei. Dar era o biserică şi asta însemna de fapt totul. După câteva clipe de reculegere, băieţii părăsiră lăcaşul, unul câte unul. După-amiaza era pe sfârşite şi aveau multe mile de mers.

În cele din urmă, se urcară în trenul de Reşiţa şi îi umplu din nou acel sentiment straniu că se află încă o dată pe drumul lor spre libertate. Nu-şi puteau îngădui să mai viseze cu ochii deschişi.

Era întuneric în clipa când locomotiva opri în Voiteg, un sat pe drumul către Reşiţa, situat la limita zonei de graniţă interzise. Băieţii rămăseseră liniştiţi în tren pe timpul cât acesta staţionase în Voiteg, dar îndată ce locomotiva începu să prindă viteză, departe de peron, ei săriră din mers pe latura opusă staţiei, rostogolindu-se de partea şinelor pentru a atenua căderea, apoi fugind prin îngrămădirea de umbre în spatele unei stive de lemne. Pitiţi după ea, aşteptară în tăcere zece minute bune, apoi ieşiră, aţintindu-şi din răsputeri privirea să descopere un crânguleţ de copaci care, potrivit hărţii lor se afla undeva spre vest. În sfârşit îl găsiră. Prin pădurice curgea un pârâu care ducea spre Giera. Băieţii aveau să urmeze firul apei şi să ocolească Giera, care era situată în ultima porţiune a zonei de restricţie, teritoriu numit fâşia Z. Patrulele de frontieră supravegheau strâns această porţiune, folosind mai ales câini dresaţi şi o reţea de turnuri de pază, înţesată cu soldaţi înarmaţi cu mitraliere şi proiectoare.

– O să ajungem la Giera după încă două ore, după cum decurg lucrurile, spuse Hans cu un mic oftat de uşurare.

Numai că optimismul lui Hans nu dură prea mult. Băieţii îşi dădură repede seama cât era de uşor să alegi un drum în timpul zilei privind o hartă, şi cât de greu era să urmezi acel drum noaptea, căutând jaloane care abia-abia se vedeau. Lipsiţi de experienţă şi antrenament, încercând să evite repere neprevăzute şi zone cu înfăţişare suspectă, cei trei se rătăciră curând. Pierdură ore întregi prin lanuri de grâu cu pământ mocirlos până se udară leoarcă. Noaptea devenise rece, iar ei tremurau de frig încercând să desluşească în întuneric câte ceva de pe harta lor. Toată nădejdea acestei călătorii în afară de hartă le era într-o busolă şi într-o lampă de buzunar care sperau să funcţioneze. Târziu, după miezul nopţii, găsiră calea ferată care lega Banlocul de Giera şi o urmară cu recunoştinţă până când văzură silueta unei vechi gări construită din cărămidă, în faţa lor.

– Ascultaţi, băieţi, şopti Nic. E târziu şi suntem prea obosiţi să ne continuăm drumul în noaptea asta.

– Ai dreptate, consimţi Grasu. Hai să găsim un adăpost bun până mâine.

– Da, încuviinţă Nic, fără prea mare entuziasm. Am putea localiza poziţia noastră, în zori, pe lumină şi să încercăm frontiera abia mâine seară.

Bieţii de ei petrecură restul orelor stând lungiţi pe pământul jilav. Nici unul nu putea, de fapt, să închidă ochii şi asta era a doua lor noapte nedormită. Deveniseră puţin temători, starea de încordare îşi spunea cuvântul.

– Credeţi că vom fi în siguranţă aici, la lumina zilei? întrebă Hans cu o oarecare ezitare în glas.

La cei douăzeci de ani ai săi încă neîmpliniţi Hans era cel mai în vârstă şi probabil şi cel mai conştient de pericol faţă de ceilalţi. Numele lui adevărat era Ion, dar locuise la nişte nemţi din Transilvania, iar ei îi spuseseră Hans. Oricum, numele se lipise de el. Nu era cine ştie ce înalt faţă de ceilalţi doi, însă părea zvelt şi bine făcut. Cu părul blond şi ochii verzi, strălucind parcă uşor a ironie, Hans era totdeauna gata să râdă şi să glumească; se dovedise însă şi surprinzător de matur la nevoie. Acum, privirea lui cerceta neliniştită.

Grasu, exact de şaptesprezece ani, lipsit de griji şi optimist din fire, se uită în sus spre camarazii săi şi mormăi:

– De ce-ar veni cineva lângă văiuga asta pustie, plină de buruieni? Fireşte că suntem în siguranţă. Îşi deschise rucsacul

Băieţii se întoarseră mult spre înafară şi se îndreptară în direcţia umbrei. Numai că nu-şi puteau da seama încă ce ar fi putut să fie.

– Poate că am ajuns într-adevăr la graniţă? spuse Grasu cu emoţie.

Nic nu era sigur. Observase o fâşie de pământ proaspăt arat. Solul fusese greblat, iar ţărâna parcă era cafea boabe. Se opriră, căutând protecţie într-un câmp din apropiere, care era povârnit în jos, spre albia unui pârâu secat.

– Oare ăsta să fie locul de pe hartă? întrebă Hans, studiind terenul.

– Nu ştiu, răspunse Nic. Hai să-l traversăm mai întâi ca să fim siguri.

Îşi aleseră drumul prin albia pârâului. De partea cealaltă. Grasu îşi stăpânea bucuria cu greu.

– Am reuşit! şopti el sufocat de emoţie. Suntem în Iugoslavia! Am scăpat!

– Hai să găsim un loc sigur să aşteptăm până când se crapă de ziuă, sugeră Hans.

Nic avea totuşi îndoielile lui. Deşi harta indica existenţa unui pârâu asemănător celui pe care abia îl trecuseră, îl încerca un sentiment rău prevestitor, că nu e în regulă ceva şi că de fapt nu erau încă în Iugoslavia.

La sugestia lui Nic, băieţii hotărâră să se grăbească, încercând să evite orice zgomot. Din păcate, Hans călcă peste o sârmă ascunsă în ierburi, declanşând un zgomot puternic, zornăitor, ca al unei sfori pe care sunt înşirate cutii de conserve, iar ea e legată de coada unei pisici. Se aruncară la pământ, îngălbeniţi de spaimă. Zgomotul părea fără sfârşit. Însă în cele din urmă se stinse în depărtare şi câmpul reintră iar în pacea lui de dinainte.

Cu grijă, băieţii se ridicară pe coate cu urechile ciulite la cel mai mic zgomot. Peste tot era însă linişte. Începură să se târască iarăşi prin ierburile înţepătoare, cu mâinile zdrelite, sângerânde şi cu pantalonii rupţi şi plini de noroi. După aproximativ încă o sută de iarzi[1], o a doua sârmă ascunsă în drum pe care o călcară trimise o rachetă luminând cerul. Strălucirea ei puternică lumină un turn de pază şi un gard înalt de sârmă

---

1 *iard* – unitate de lungime engleză egală cu 0,9144 m (n. red.).

ghimpată la circa două sute de iarzi în față. Iugoslavia era acolo – de partea cealaltă a pârâului.

După o clipă de ezitare, băieții începură să se târască iarăși înainte. Pe urmă auziră un clopot de alarmă, și tropăit de pași în fugă.

– Grăbiți-vă! strigă Nic cu disperare. Luați-o spre partea cealaltă a pârâului!

Se rostogoliră jos pe mal și căzură în albia nisipoasă a râului secat, stând complet nemișcați și rugându-se ca patrula de urmărire să nu-i fi văzut. Apoi un alt pericol le apăru în față. O rafală de foc de pușcă mitralieră mușcă albia râului, gloanțele șuierându-le pe deasupra capetelor. După rafală a urmat zgomote de pași greoi, reflectoare și iarăși foc. Acum fiecare trebuia să se descurce pe cont propriu, cum putea.

Nic nu-i mai văzu pe cei doi camarazi ai săi. Cu un efort supraomenesc se aruncă spre gardul de sârmă ghimpată. Disperat la culme, el făcu o încercare supraomenească să-l escaladeze. Nici nu ajunsese în vârf că simți o smucitură furioasă la turul pantalonilor și se pomeni tras înapoi, în jos. Bietul de el se agăță cât putu de gard cu mâinile pline de zgârieturi și de sânge. Alunecă în cele din urmă jos de pe gard și căzu la pământ. Un câine mare, polițist, stătea deasupra lui, mârâind. Dulăul își arăta colții aproape de beregata lui. Atâta vreme cât Nic nu schiță nici o mișcare...

Iugoslavia se afla liniștită de partea cealaltă a gardului, pe când Italia, libertatea și anii de vis se pierdeau în depărtare.

***

Acum, după treizeci de ani, sunt cetățean american și profesor. Aș fi mulțumit de viața mea, dar în unele privințe rămân neîmplinit și rănit. Ce mă obsedează încă? De la fereastra biroului meu, mi se oferă ochilor o pajiște bine tunsă; boschețe și o pată galbenă de narcise adaugă frumusețe peisajului. În depărtare se înalță un crâng des de pini. Muzica răsună liniștit în fundal – muzică clasică, grație căreia sunt mereu gânditor. Sunetele încetează o clipă și apoi revin treptat în auz. E naiul sfânt al lui Gheorghe Zamfir, alt român care a fugit în Vest. Cântecul lui mă tulbură readucându-mi în minte munții, pajiștile și satele copilăriei mele. Țăranii, păstorii, lanurile de grâu și obiceiurile strămoșești, toate se adună laolaltă. Am ascultat sunetele de neconfundat ale acestui nai o dată și încă o dată în avioane, vase de croazieră, și în unele

din cele mai îndepărtate colţuri ale lumii. Melodiile sale taie în inimă ca un bisturiu de lumină. Într-o clipită viaţa mi se deapănă prin ochii minţii: de la copilărie până la tinereţea întreruptă de puşcărie, apoi mai departe către maturitatea mea timpurie, forţată. Realizez din nou că acei ani petrecuţi în detenţie constituie piatra de temelie a destinului meu şi punctul de cotitură al dezvoltării mele spirituale.

Totuşi, o întrebare îşi găseşte întotdeauna drum în adâncul gândurilor. *De ce am încercat să fug, să las atât de multă suferinţă înapoi, în ţara mea natală?* Iar mai de curând această întrebare este însoţită de o alta. *Am scăpat oare vreodată cu adevărat?*

Uitându-mă la frumoasa privelişte din faţă, învăluit în visare, nu mai ştiu dacă muzica vine de la radio sau emană din propriile mele gânduri.

– Nic, ăsta nu e Zamfir? Colegul meu, Steve Bowers, a apărut dintr-odată la uşa biroului. Ce muzică obsedant de frumoasă!

– M-a făcut să mă gândesc la locul şi la oamenii care au creat-o, am murmurat. Dus de propria-mi imaginaţie, abia că-l mai ascultam pe Steve.

– Aş dori cu adevărat să aflu mai mult despre ţara ta şi să încerc să înţeleg de ce oameni ca tine au fugit în Occident, mă iscodeşte el.

Exclamaţia lui Steve m-a adus brusc la realitate. Am început să zâmbesc amar, în timp ce el m-a privit fix, cu surprindere.

– Ştii, Steve, că a fost întrebarea principală pe care anchetatorii Securităţii Române mi-au pus-o încontinuu, timp de două luni? Securitatea mi-a scotocit viaţa, şi nu doar pe a mea ci şi pe cea a părinţilor mei. Şi zău că nu am putut să găsesc un răspuns care să-i satisfacă. De ce am încercat să fug?

Încetul cu încetul, tristeţea mă copleşi pe când începeam să retrăiesc interogatoriul. Unele din întrebări continuau să răsune ca un ecou într-un ungher ascuns al inimii.

***

„De ce ai încercat să fugi, banditule? Cine ţi-a sucit mintea? Ce sperai să afli de la capitalişti? Clasa muncitoare română face sacrificii enorme să te ţină la şcoală, să construiască o societate socialistă, să asigure un viitor fericit pentru voi, toţi, şi tu îţi trădezi ţara? Să-ţi intre bine în cap: o să putrezeşti în

această celulă, dacă nu spui tot. Cine a fost tartorul complotului de v-a instigat să fugiţi? Cine a ştiut de nebunia asta? Şi ce e cu cei doi pe care i-ai târât după tine? Ai spus familiei? Cine te-a mai ajutat în această porcărie? N-o să mai vezi niciodată lumina zilei, dacă nu ne spui tot ce ştii. De ce ai încercat să fugi?"

Ancheta care a urmat după prinderea noastră, a fost tipică, deoarece faptele erau clare. Noi toţi trei am fost capturaţi la graniţă, şi nu puteam nega că încercasem să fugim. Ei n-aveau să creadă niciodată că pur şi simplu ne-am fi rătăcit şi ne-am fi trezit la peste 500 de km depărtare de casă, aproape de graniţă. Am fost duşi prima dată la sediul Poliţiei de Frontieră, iar apoi despărţiţi pentru restul anchetei. După aceea, ne-au predat Poliţiei Secrete, Securităţii, şi necazurile noastre abia atunci au început cu adevărat.

Securitatea m-a despuiat de toate hainele şi mi-a scotocit vârtos buzunarele. Când mi s-au dat hainele înapoi, nu mai aveam şireturi sau curea. Voiau să nu am nimic la mine cu care m-aş fi putut sinucide. Era o metodă generală.

Nu ştiam nimic cu privire la ceea ce se întâmpla cu prietenii mei. Mă plasaseră singur într-o celulă. Era ca o pivniţă umedă, rece şi foarte strâmtă, cu un prici şi loc doar atât cât să stau în picioare în faţa uşii. Un bec murdar la care nu se putea ajunge, ardea întruna, ziua şi noaptea. Acest fapt, prin el însuşi scormonitor îmi dădea o stare de nelinişte şi îngrijorare. Gardienii de pe coridoare umblau de colo până colo şi din când în când se uitau la deţinuţi prin vizete. Aveau tălpile cizmelor acoperite cu un strat de pâslă care amortiza zgomotul de paşi, în aşa fel încât deţinuţii să nu poată şti niciodată când se apropiau sau când se depărtau.

În fiecare celulă era afişat un regulament, care avea misiunea să facă situaţia şi mai complicată. Nu aveam voie să stăm lungiţi, în afara timpului de culcare. Trebuia să ne ţinem mâinile la vedere tot timpul. Nu aveam voie să batem în uşă, cu excepţia cazurilor de extremă urgenţă. Când eram scoşi din celulă pentru anchetă sau folosirea latrinei, eram legaţi la ochi. Se părea că ni se dădea hrană de trei ori pe zi, dar nu ştiam niciodată când era ora de masă sau ce fel de mâncare vom avea, căci majoritatea meselor o formau invariabilul arpacaş fiert şi o bucăţică de pâine din mălai mucegăit.

Ştiind că primul meu interogatoriu se apropie iminent, devenii din ce în ce mai agitat. *Ce vor spune Hans şi Grasu?*

Speram că relatările prietenilor mei şi ale mele, să fie aceleaşi şi nici unul dintre noi să nu implice o altă persoană în tentativa noastră de fugă. Am încercat tot timpul să mă gândesc la o explicaţie pe care să o accepte cei de acolo, dar nu am putut găsi nici una.

În timp ce mintea mi-era frământată de toată această nebunie, deodată se deschise uşa.

– Ridică-te în picioare şi stai nemişcat, porunci gardianul.

M-am uitat la el. Înfăţişarea lui nu mă făcea să mă simt cu nimic mai bine – purta o uniformă kaki, avea privirea rece, dură şi plină de duşmănie.

– Ai citit regulamentul?

Încercai să răspund, dar el mă lovi de câteva ori, strigând:

– Să nu vorbeşti fără voie!

Căzui pe prici, şi în spatele meu el mă lovi o dată şi încă o dată, insistând:

– Să nu vorbeşti fără voie, mă auzi? N-ai citit regulamentul? Nu se stă pe prici în timp ce un gardian vorbeşte cu tine! Ridică-te în picioare!

Mă conformai şi el îmi dădu nişte ochelari fumurii, ciudaţi, ca de motocicletă; erau complet negri. Nu ştiam ce să fac cu ei ori la ce serveau, aşa că m-am uitat în sus la el pentru instrucţiuni cu, bănuiesc, o privire perplexă. El mă lovi din nou şi spuse:

– Leagă-te la ochi, trădătorule!

Era prima oară când vedeam astfel de ochelari, care odată puşi la ochi, nu mai lăsau să pătrundă nici un strop de lumină. Legat astfel, mă simţeam complet pierdut şi, mai groaznic, complet dependent de gardian pentru toate direcţiile. Mă împingea cu brutalitate prin coridoare întortocheate şi mă avertiza când ne apropiam de scări. Când mă împiedicam, mă lovea pentru că pasămite mi se întâmpla asta fiindcă nu-i ascultam ordinele. Curând începu să mă doară tot corpul din cauza bătăii. Îmi zvâcneau tâmplele şi eram speriat de-a binelea. Devenii şovăielnic, fiindu-mi teamă din instinct că mă poate împinge în cine ştie ce hău. După ce mă lovii cu capul de o grindă mai joasă, mi se făcu teamă să mă mai îndrept. Treaba asta îi dădu gardianului încă un motiv să mă lovească zdravăn cu pumnul. Îmi ordonă să stau în picioare, drept.

În cele din urmă, intrai într-o cameră. Mare-mi fu mirarea când, cu un glas plin de respect îl auzii pe gardianul meu adresându-se altei persoane:

– Tovarăşe căpitan, banditul ăsta mi-a încălcat deja ordinele. Trebuie să înveţe regulamentul de aici şi să înceapă să fie atent.

Şi cum încă eram legat la ochi, altcineva mă lovi cu pumnul în stomac. Mă încovoiai, prefăcându-mă că mă doare groaznic, iar căpitanul începu să-mi tragă un perdaf.

– Ăsta e sediul Securităţii, nenoricitule! Trebuie să respecţi toate regulile şi regulamentele şi să răspunzi complet la toate întrebările. Înţelegi?

Şi căpitanul mă lovi de data asta cu piciorul de câteva ori, aşa de dragul demonstraţiei. Când simţii că sunt cât pe-aci să cad, gardianul meu mă lovi cu pumnul.

– Stai drept şi ascultă-l pe căpitan, netrebnicule! El nu vorbeşte cu tine în dorul lelei. Fii atent!

În timp ce mă căzneam să fac cum îmi spuneau ei, auzii de la o oarecare distanţă o voce calmă:

– Ia-i legătura de la ochi, sergent, şi lasă-l în seama noastră.

Pentru prima dată îmi vedeam torţionarii. Erau un căpitan aproape de patruzeci de ani, un tânăr locotenent şi, lângă uşa din faţa lor un maior de vârstă mijlocie care tocmai se pregătea să părăsească încăperea.

– Căpitane, doresc să aflu de ce au vrut să fugă aceşti trădători şi cine a mai ştiut de complotul lor, spuse maiorul cu voce calmă. Fă-l să scrie şi dacă e cazul să rescrie depoziţia sa. Doresc o mărturisire completă.

– Da, tovarăşe maior, răspunse căpitanul.

– Şi aminteşte-ţi, ai de-a face cu un trădător al cărui frate e deja în puşcărie pentru crime împotriva clasei muncitoare.

– Trebuie să fie ceva în neregulă cu famila, sugeră modest căpitanul.

Maiorul se uită la mine aproape cu ură.

– O să vorbeşti, tu! Te facem noi să spui totul!

Apoi părăsi camera.

Vreme de două luni viaţa mea deveni cu totul mizerabilă. Înfricoşat şi plin de spaimă căpătai insomnie şi dureri de stomac. Neobişnuit cu mâncarea, mă constipai, de asemenea, îngrozitor, şi asta pe multe zile. Deşi avusesem întotdeauna pofta grozavă de mâncare a unui tânăr, curând nu mai izbutii să înghit nici un fel de hrană. Până la urmă, un felcer îmi dădu nişte medicamente, dar când cerui voie în camera de baie şi bătui la uşă, gardianul mă lovi iar, pentru că ciocăneam fără

un motiv întemeiat. Trebuia să aştept ore întregi cu dureri crâncene înainte de a mă scoate afară pentru nevoile fireşti.

Interogatoriul dura ore în şir, ziua şi noaptea, cu echipe alternative de anchetă. Pierdui orice noţiune a timpului. Întoarcerea înapoi, în celulă, nu-mi ajuta la nimic deoarece lumina electrică ardea încontinuu. N-aveam habar dacă era zi sau noapte.

Fratele meu, Ion, fusese arestat cu doi ani în urmă şi condamnat la douăzeci de ani de puşcărie. Fusese acuzat, împreună cu un grup din prietenii săi studenţi, de a fi conspirat împotriva „regimului popular" al ţării. Acum, nu numai că eram în bucluc, dar mă temeam că Securitatea va încerca să lege tentativa mea de evadare cu acţiunile politice ale fratelui meu. Trebuia să trăiesc şi cu această povară, în plus.

La sediul Securităţii atmosfera generală era înfricoşătoare. Bătăile, înfometarea şi ameninţările erau la ordinea zilei. Ceea ce mă chinuia cel mai mult însă, se dovediră ameninţările fără de sfârşit, iar teama a tot ce urma să mi se întâmple, făcea lucrurile să pară şi mai cumplite. De multe ori liniştea apăsătoare a celulelor subterane era zguduită de gemetele deţinuţilor bătuţi şi torturaţi. Unii dintre noi îşi pierduseră moralul, iar strigătele lor, parcă din altă lume îmi agravau şi mai mult starea de spirit. Cât a durat interogatoriul, n-am avut niciodată posibilitatea să fac o baie ori să-mi schimb îmbrăcămintea.

Am aflat mai târziu de la Hans şi Grasu că şi ei avuseseră parte de un tratament similar. Anchetatorii îi spuseseră lui Hans că eu mărturisisem şi voi fi eliberat, însă el va fi condamnat la mulţi ani de puşcărie, dacă nu va mărturisi adevărul gol-goluţ. Ştiind bine cât sunt de încăpăţânat şi amintindu-şi de înţelegerea noastră anterioară, Hans nu se lăsase păcălit.

Anchetatorii promiseră, de asemenea, să-l elibereze şi pe Grasu, întrucât el era minor, dacă avea să le spună cine mai ştia despre planul nostru de evadare. Cu iscusinţă şi candoare, făcând-o pe nisnaiul Grasu le-a răspuns:

– N-am ştiut prea multe. Prietenii mei mai mari au făcut planul, iar eu m-am luat după ei ca să nu mă lase de-o parte.

De cele mai multe ori anchetatorii mă lăsau singur într-o celulă specială şi îmi comandau să-mi scriu depoziţia. Pentru orice mici discrepanţe între diferitele versiuni scrise în zile diferite, eram bătut. Îmi cerură apoi să descriu viaţa părinţilor mei cu toate detaliile despre fraţii şi surorile mele. Se vede că

doreau să fie bine informaţi despre anturajul meu şi atitudinea lor faţă de regim. Apoi, din mărturisirile scrise, anchetatorii înjghebau o groază de întrebări şi smulgeau astfel şi multe răspunsuri incriminatorii. Mulţi dintre cei ce se îndeletniceau cu anchetatul erau tineri, şi pentru că erau numiţi de curând, îşi manifestau tot zelul în eforturile lor de a obţine informaţii. Făceau practică pe noi, încercând cu înfocare să-şi clădească o reputaţie binemeritată pe spinarea noastră. Foloseau tehnici menite să-şi atingă obiectivele, prin distrugerea încrederii în noi înşine şi a dorinţelor noastre de a rezista.

O dată, de exemplu, am fost lăsat într-o cămăruţă de interogatoriu în compania unui câine uriaş. Înainte de a părăsi camera, anchetatorul îmi ordonă să-mi ţin braţele deasupra capului. Câinele mârâia şi îşi arăta colţii de fiecare dată când mişcam braţele. Curând braţele începură să mă doară din pricina poziţiei nefireşti şi hotărâi să le las încet-încet jos în aşa fel încât mâinile să-mi rămână pe cap, iar coatele să mi-se apropie de corp. Din fericire, câinelui nu păru să-i pese de această tentativă a mea. După vreo două ore de stat în această poziţie incomodă şi jenantă, ofiţerul anchetator veni înapoi şi mă întrebă cu un dispreţ prefăcut de ce rămăsesem cu mâinile astfel, ca şi când nu el îmi comandase aşa.

Încetul cu încetul, interogatoriile deveniră mai puţin frecvente, dar bătăile şi ameninţările continuaseră. Într-o zi am fost vizitat de un ofiţer care îmi spuse că mi se va da timp să meditez la viitorul meu. Folosind un ton relativ plăcut al vocii, şi o manieră aproape părintească, el mă preveni:

– Dacă vrei ca tribunalul să înţeleagă cazul tău, şi dacă doreşti o şansă de reabilitare, explică-le de ce fiul unui muncitor, trăind într-o societate muncitorească, a vrut să fugă.

Gândurile despre răspuns îmi frământară îndelung mintea. Retrăiam trecutul, dar acest lucru mă făcea să meditez într-adevăr la motivele mele iniţiale. Înţelegeam mai clar de ce trebuise să fug. Numai că explicaţia devenea acum mai dificilă, deoarece tocmai asta trebuia ascuns. Fiind tânăr şi temător, presimţind că tribunalul va refuza să asculte adevărul adevărat, trebuia să caut o explicaţie plauzibilă pe care ei s-o accepte. Singura variantă pe care o aveam la îndemână era că, asemenea celor mai mulţi dintre tineri, fusesem curios şi dorisem să văd lumea. Numai că eu nu doar visasem să văd acea lume – încercasem pur şi simplu să o ating, să o văd.

În cursul primelor şase săptămâni de anchetă, dosarul meu crescu vertiginos la peste două sute de file. În ciuda tuturor acelor declaraţii, n-am implicat şi nici n-am menţionat pe nimeni altcineva, care să fi ştiut de intenţia noastră de a fugi. De fapt, Hans, Grasu şi cu mine discutaserăm exact acest lucru înainte de a fi pornit în călătoria noastră, incluzând în cadru şi posibilitatea nedorită că am putea fi prinşi. Din fericire, noi căzuserăm de acord asupra unei relatări destul de convingătoare, care acum se dovedise a fi foarte utilă. Asemănarea declaraţiilor noastre salvă astfel pe câţiva dintre prietenii apropiaţi de la unele dificultăţi inutile şi ne feri familiile de interogatorii plictisitoare. În timp ce noi zăceam acolo, în puşcărie, casele noastre au fost scotocite pentru materiale aşa-zise „incriminatorii" şi ni s-au confiscat toate bunurile.

Către sfârşitul detenţiei mele am fost iarăşi legat la ochi şi dus spre camera de anchetă. Totuşi, în loc de a fi condus pe ruta obişnuită pe care până în acel moment o cunoşteam bine, securiştii au schimbat traseul făcându-mă iarăşi dependent de gardian şi umplându-mă de spaimă şi nelinişte. Numai că de această dată, când mi-au luat legătura de la ochi, m-am trezit într-o încăpere mult mai drăguţă. Maiorul, de vârstă mijlocie era aşezat la o masă cu dosarul meu în faţă. L-am recunoscut ca fiind acela care luase primul meu interogatoriu. Mi-a împins dosarul sub nas şi mi-a arătat un loc unde să semnez. Era o persoană deosebit de rece şi ostilă.

– Găsesc dosarul nesatisfăcător, strigă el. Şi am să te învăţ cum să te porţi!

Aplecându-se peste masă, mă lovi cu pumnul drept între ochi.

– N-ai făcut o mărturisire completă! Dacă îndrăzneşti să tăgăduieşti ceva din ce-ai spus până acum, locul acesta va fi mormântul tău. Gardian! Du-l înapoi în celulă!

Acestea fiind zise, păşi cu dinadinsul în jurul mesei şi mă împinse pe uşă afară.

În cursul săptămânii următoare am fost lăsat complet singur. Mărturisesc că a fost, probabil, cea mai grea perioadă pentru mine. Declarasem tot ceea ce se putea declara, fără a-i amesteca în necazul nostru pe alţii. Dacă ar fi avut de gând să continue în a mă interoga, n-aş mai fi avut nimic în plus de adăugat fără riscuri. Şi exact atunci, în timpul acelor puţine zile, am simţit că nu am nici o remuşcare pentru ceea ce făcusem. Dacă cei de la Securitate ar fi fost mai inteligenţi şi

mi-ar fi dat drumul atunci, aş fi putut deveni ascultător şi frica m-ar fi urmărit multă vreme. Acea experienţă dură la o astfel de vârstă impresionabilă ar fi lăsat cicatrice foarte adânci. Dar nu am fost eliberat, şi încetul cu încetul mi-a crescut înverşunarea faţă de ei şi îndârjirea lor şi am început să accept cu seninătate situaţia. Astfel au transformat un băiat speriat, într-un duşman implacabil.

Aşteptând zile în şir pentru a face o declaraţie „satisfăcătoare", mă gândeam deseori la ai mei şi la acele puţine clipe de fericire pe care le petrecusem împreună. Mi se umpleau ochii de lacrimi, când mă gândeam la boala de inimă a mamei. Se îmbolnăvise după arestarea fratelui meu, Ion. Mă întrebam dacă avea să-şi mai revină vreodată ca mamă din confruntarea cu acea realitate crudă că doi din fiii ei dragi se află la închisoare.

Tatăl meu în schimb, de câte ori îmi apărea în minte avea un aer foarte demn şi rezervat. Privirea sa blândă şi tristă îmi provoca o strângere de inimă. Mă simţeam vinovat. Fratele meu cel mai mare, Constantin, îşi sacrificase cariera universitară, să-l ajute pe tata ca să ne poată creşte pe noi, iar eu nici măcar nu-i destăinuisem intenţia mea de a fugi. Mă gândeam apoi la celelalte cinci surori ale mele. Două dintre ele erau mai mari ca mine şi aveau propriile lor familii, dar cele trei fete mai mici, copile încă, n-aveau cum înţelege fapta mea. Cum şi de ce am sfârşit în mâinile brutale ale Securităţii?

***

Când retrăiesc această perioadă de durere şi încercare, trebuie să mă simt vinovat de adânca dezamăgire pe care au simţit-o părinţii mei. Bieţii de ei, îşi făcuseră visuri şi speranţe pentru viitorul copiilor lor. Viitorul... ce ar fi putut să fie! Şi cum s-a sfârşit!

Nu mi-am mai văzut niciodată familia aşa cum a fost când am părăsit-o în adolescenţa mea. Suntem acum despărţiţi pe vecie, în două continente. Părinţii mei, Dumnezeu să le binecuvânteze sufletele, au plecat dintre cei vii. Deşi nu i-am văzut atât de mulţi ani, nu am putut să fiu de faţă la înmormântarea lor. Cu amărăciune, nu pot să nu mă gândesc că acesta a fost doar unul din efectele pe care Acordul de la Ialta din februarie 1945 l-a avut asupra a nenumărate familii est-europene. La Ialta, Roosevelt şi Churchill i-au dat lui Stalin mână liberă să ocupe şi să schimbe sistemele socio-politice în Europa de Est.

În ciuda speranţelor lor de pace şi prosperitate, regiunea aceea a traversat iadul. Aceasta a fost adevărata Ialtă, despre care nu s-a scris în cărţile de istorie.

De unde a început totul anapoda? În căutarea unui răspuns, am scotocit înapoi, prin cele mai îndepărtate colţuri ale memoriei mele.

2

Anii copilăriei

Începuse războiul. Ţin bine minte cum m-a luat tata cu el, la o paradă militară, în vara anului 1941. Uniformele soldaţilor români şi cântecele pe care le intonau, m-au impresionat atât de adânc, încât iată, n-am uitat nici azi ce cântau atunci:

„...Azi noapte, la râul Prut
Războiul am început.
Românii trec dincolo iară,
să ia înapoi prin arme şi scut,
moşia pierdută astă-vară..."

Glasurile lor erau puternice şi ei mărşăluiau cu hotărâre, încât aveam impresia că ar fi putut cuceri orice. Dar pe vremea aceea eram doar un copil.

– Ostaşii noştri au recucerit Basarabia, mi-a spus cu mândrie tata. România a intrat în război împotriva Uniunii Sovietice pentru că Armata Roşie invadase şi luase Basarabia din pământul ţării noastre. Fără luptă şi stăruinţă, nimic nu se poate obţine în viaţă, Nic. Trebuie să ştii ce vrei şi să lupţi pentru ţelurile şi drepturile tale.

Mi-a reamintit aceste gânduri în câteva ocazii, fără să ştie că sămânţa lor aruncată pe ogorul sufletului meu va avea un efect profund asupra faptelor mele de mai târziu şi urmări pe care nu le prevăzusem.

Tata era un om puternic, liniştit, care muncea din greu. De obicei bea foarte puţin şi nu depăşea măsura cu nimic. Nu intra prea des în biserică, dar nu mânca niciodată fără să-şi facă semnul crucii, şi nu se ducea niciodată la culcare fără să-şi

spună rugăciunile. Îşi pierduse tatăl la o vârstă fragedă, iar mama sa crescuse singură cinci copii. Pe tata îl trimisese la o şcoală de artă şi meserii ca să înveţe tâmplăria de mobilă şi sculptura în lemn, dar greutăţile familiei l-au împiedicat să termine ceea ce începuse. Avea, totuşi, talent, şi a devenit un minunat tâmplar şi reparator de mobilă fină. Mă minunam de lucrurile care-i ieşeau din mâinile lui, folosind cele mai simple unelte. Mai târziu, când am aflat că tatăl lui Iisus fusese tâmplar, am fost tare mândru de tata şi de munca lui. Aveam un sentiment de siguranţă numai privindu-l. Era un bărbat înalt, bine legat, cu părul negru. Mustaţa îl făcea să fie şi mai impunător. Deşi în tinereţe fusese socialist, nu vorbea niciodată prea mult despre politică.

A fost recrutat de către Armata Română în 1913 şi nu s-a mai întors acasă până în 1919, după primul război mondial. A luptat împotriva nemţilor pe front şi a asistat la răspândirea ideilor comuniste în rândul trupelor ruseşti, care luptau alături de el. De multe ori, tata i-a păzit pe ruşii care fuseseră prinşi în încercarea de a dezerta de pe front. Mulţi dintre aceştia îşi părăsiseră ofiţerii şi se întorseseră acasă, lăsând numai prăpăd în urma lor.

– Erau violenţi şi nu ştiai niciodată ce aveau în cap – iar, după băutură, bolşevicii ăştia îşi omorau proprii ofiţeri, spunea tata. A trebuit să-i dezarmăm, ca să-i împiedicăm să jefuiască şi satele româneşti.

Imaginea acelor „revoluţionari bolşevici" şi a comportării lor, descoperirea trupurilor de ofiţeri ruşi omorâţi, toate astea au îndepărtat orice urmă de iluzii pe care tata şi le făcuse despre comunism şi l-a vindecat pentru totdeauna şi de socialism. După ce s-a întors acasă, a început să citească ziarele şi să urmărească evenimentele interne şi internaţionale, dar nu s-a înscris în nici un partid politic. Spre deosebire de el, fraţii, surorile mele şi cu mine eram interesaţi de evenimentele mondiale şi ne-am avântat în politică.

Mama nu semăna deloc la chip cu tata. Înaltă, cu înfăţişarea hotărâtă, cu ochi albaştri şi păr lung, roşcovan spre castaniu, era fermă şi autoritară şi nu pregeta să ne pedepsească ori de câte ori simţea că o meritam. Spre deosebire de tata care era din Bucureşti, ea se născuse într-o familie de ţărani la Curcani, un sat frumos pe malurile râului Argeş, aproape la treizeci şi cinci de mile de capitală. Mama-mare din partea ei, a fost singura bunică pe care am cunoscut-o şi deşi putea să stea la

noi, n-a vrut niciodată să-şi părăsească satul unde ne petreceam multe din vacanţele noastre de vară.

În primii mei ani de viaţă, totul părea relativ normal în desfăşurare – cel puţin pentru mine. Dar nu aveam cum să ştiu în ce fel mă vor înrâuri toate evenimentele istorice care aveau să se petreacă.

Cu toate că România şi Germania se aliaseră împotriva Uniunii Sovietice în timpul celui de-al doilea război mondial, în multe privinţe părea că noi am fi sub ocupaţie germană. Pentru a continua lupta, nemţii aveau nevoie cu disperare de câmpurile petrolifere de la Ploieşti, la şaizeci km nord de Bucureşti. Întrucât acea zonă era ţinta permanentă a bombardamentului inamic, artileria antiaeriană română şi germană o păzeau cu străşnicie. Pe măsură ce se intensificau raidurile aeriene, Bucureştiul era adeseori bombardat. Cum ruşii începuseră să înainteze din Est, părinţii mei hotărâră să ne trimită să stăm la bunica.

Românii începuseră să se plângă de starea paradoxală în care se afla ţara după 7 decembrie 1941, când Japonia, un aliat al Germaniei, atacase Statele Unite. România intrase în alianţă cu Germania doar pentru faptul că, numai cu un an mai devreme, Uniunea Sovietică invadase teritoriul nostru şi ţara voia să-şi recapete pământul furat. Acum România se găsea ea însăşi, din nefericire, prinsă într-un război împotriva prietenilor ei apropiaţi de demult – Statele Unite şi Marea Britanie.

Generalul Ion Antonescu îşi asumase conducerea ţării şi făcuse tot posibilul pentru a asigura stabilitatea internă, în timp ce lupta cu inamicul tradiţional al României, Uniunea Sovietică. Numai că nu era încântat de legătura sa cu Hitler. Pentru a rezolva dilema în care se aflau el şi ţara, a permis negocieri secrete cu Statele Unite şi Marea Britanie. Plin de curaj, generalul Antonescu a declarat în mod public că nici măcar un singur glonţ nu va fi tras în soldaţii trupelor americane sau britanice dacă ei vor veni în România. Hitler, nemulţumit de atitudinea lui Antonescu, a făcut presiuni asupra lui în multe feluri şi chiar l-a şantajat. Dar generalul n-a cedat.

Cu aprobarea lui Antonescu, partidele democratice de opoziţie româneşti şi-au trimis reprezentanţii la Cairo şi Istanbul ca să-i întrebe pe americani şi pe britanici cum să iasă din alianţa lor cu Germania, fără să piardă pământul românesc pentru totdeauna luat de către Uniunea Sovietică. Dar ameri-

canii şi britanicii i-au sfătuit pur şi simplu pe români să trateze direct cu sovieticii.

În timp ce armata sovietică înainta, tânărul rege Mihai al României, cu sprijinul deplin al partidelor de opoziţie, l-a arestat pe generalul Antonescu şi a ordonat trupelor române să înceteze lupta. Regele Mihai a trimis apoi o delegaţie la Moscova pentru a negocia un armistiţiu. Când trupele române au încetat să mai lupte, Armata Sovietică a profitat de situaţie şi a intrat rapid pe teritoriul României spre Bucureşti, luând aproape tot atât de mulţi prizonieri în cele două săptămâni, cât luase în cei patru ani precedenţi de război.

A urmat o panică de nedescris şi mulţi oameni au fugit din Bucureşti. Familia mea s-a retras la Curcani în satul bunicii. Curând, după ce ne-am instalat acolo împreună cu părinţii mei, am aflat că sovieticii se deplasau pe şoseaua Bucureşti – Oltenița, gata să intre în noua noastră comună de adopţiune. Femeile şi fetele s-au dus să se ascundă, dar copiii şi oamenii mai vârstnici s-au adunat pe ambele margini ale şoselei să-i vadă pe sovietici trecând în drumul lor spre Bulgaria. Era o privelişte la care merita să te uiţi: căruţe, cai, cămile, camioane, soldaţi şi ofiţeri. Unii dintre soldaţi erau beţi şi aruncau cu pietre în noi. Alţii ne dădeau bomboane, pe care le furaseră din Bucureşti. Sătenii îşi făceau semnul crucii şi murmurau sudălmi. O altă eră începuse, dar eram prea tânăr ca să înţeleg semnificaţia ei.

Schimbările imediate se dovediră iminente. O moară locală a fost demontată şi, potrivit zvonurilor, dusă în Uniunea Sovietică. Autorităţile sovietice victorioase au confiscat în drumul lor cereale de la fermieri şi au „rechiziţionat" cai pentru armată.

În toamna anului 1944 familia mea s-a reîntors în Bucureşti, iar eu şi ai mei ne-am reluat învăţătura. Primii patru ani de şcoală i-am făcut sub vechiul sistem de învăţământ tradiţional. Cântam cântece patriotice, aveam ore de religie, studiam istoria, ştiinţele naturii şi matematica şi citeam şi scriam să deprindem măiestria limbii noastre. Cărţile pe care le foloseam erau colorate şi interesante. Învăţătorilor de atunci li se permitea să ne pedepsească pentru purtarea necuviincioasă şi chiar să ne bată atunci când nu ne făceam temele de acasă. Nu eram cine ştie ce copil ascultător pe atunci, aşa că după ce mă pedepsea domnul învăţător, mă duceam la mama să mă bată şi ea, fiindcă nu-i spusesem că am avut teme pentru acasă. Dar

toate astea le socoteam firești și îndreptățind zicala cu bătaia care-i ruptă din rai.

La scurtă vreme după ocupația sovietică însă, condițiile de trai au început să se înrăutățească și treptat au devenit un lucru obișnuit lipsa de hrană, de îmbrăcăminte și de alte bunuri. Două evenimente s-au întipărit adânc în memoria mea: alegerile parlamentare naționale din noiembrie 1946 și foametea de doi ani care a urmat. Tata lucra mai abitir ca oricând, încercând să câștige îndeajuns ca să ne poată hrăni. Frații și surorile mele mai mari și-au luat serviciu ca să ajute familia, dar acest lucru nu a îndulcit cine știe ce situația. Mereu ocupată, încercând să nu ne lipsească niciodată de-ale gurii pentru masa următoare, să avem toți haine călduroase și făcându-și mereu griji în privința familiei, mama nu putea să stea prea mult cu ochii pe mine. Veșnic eram pe stradă într-un grup de prieteni, ceva mai mari decât mine. Am făcut multe boroboațe pe care părinții noștri nu le-ar fi aprobat, inclusiv escapada în centrul orașului pentru a vedea noile filme americane, înainte ca ele să fie interzise de comuniști, în 1948.

Chiar așa prinși cu șotiile noastre, noi, băieții, am sesizat totuși atmosfera de teamă și tensiune ce se instala în cartier. L-am văzut pe un vecin, dl Nichiforescu, venind seara acasă într-o limuzină, însoțit de doi adjutanți, iar mai târziu am aflat că devenise comunist și nu unul oricare ci cu funcție înaltă, iar cei din escorta lui erau membri ai așa-zisei „Gărzi patriotice". Acest lucru a făcut ca tot cartierul să devină temător și circumspect. După toate aparențele, comuniștii începuseră acțiunea lor subterană de preluare a puterii.

Prietenii mei și cu mine nu ne făceam griji în mod deosebit pentru comuniști, dar știam din instinct că nu avea ce să ne placă la ei. Surprinzător, în cartierul nostru, care era destul de sărac, din aproape o sută de familii doar patru sau cinci oameni au devenit ulterior comuniști ori simpatizanți ai comuniștilor.

Tatăl unui băiat dintre prietenii mei era frizer, dar în scurtă vreme a devenit comisar. Un alt tânăr de data asta chiar din grupul nostru, am aflat că acceptase să fie ofițer de securitate. Treaba asta ne-a întristat cu adevărat. Îmi amintesc și de un bătrân tipograf evreu care locuia la capătul străzii și care și-a vopsit pe gard ditamai soarele, semnul comuniștilor în alegerile din 1946. Interesant este că pe strada noastră existau câteva familii de evrei care fuseseră în lagărele de concentrare naziste. Un puști evreu, Robert, care făcea parte din grupul

nostru, a fost prima persoană despre care am aflat că a plecat în Palestina.

Până în martie 1945, comuniştii impuseseră deja României un guvern ilegal. Ei au preluat multe din funcţiile cele mai înalte şi au arestat numeroase oficialităţi din guvern, înlocuindu-le cu propriii lor oameni. În timpul alegerilor din noiembrie 1946 agenţii comunişti erau la conducere. Ce farsă au fost acele alegeri!

Trupele de ocupaţie sovietice patrulau pe străzi şi desemnau funcţionari comunişti să numere voturile. Coaliţia aşazisă „democratică", controlată de comunişti, a obţinut de fapt între cincisprezece şi douăzeci la sută din sufragiu însă, dat fiind că numărătoarea oficială se afla în mâini comuniste, numărul voturilor a ajuns până la optzeci la sută pentru coaliţie.

Din acest moment lucrurile s-au înrăutăţit şi mai mult. Exista destulă privaţiune şi mizerie. Lipsa hainelor călduroase m-a făcut să stau în casă multe zile în acea iarnă geroasă. Şi prietenii mei, în marea lor majoritate, au păţit la fel. Ca să aibă ce ne pune nouă pe masă, mama nu mânca de multe ori. Şi în câteva dăţi am găsit-o singură, plângând.

Câteodată, la lucru se mai distribuiau alimente de larg consum. Mă uitam la mama cum punea la fiert cu încredere apă pentru mămăligă, crezând că tata ori soră-mea mai mare vor aduce mălai acasă. Şi ce dezamăgită era, când ei veneau cu mâinile goale. Una câte una mama şi-a vândut bijuteriile – mai întâi ceasul de aur, apoi un inel pe care tata i-l dăduse la o aniversare, iar apoi, flecuşteţele de aur sau de argint cu care se bucură să se împodobească orice femeie.

Spre deosebire de alte femei nevoiaşe din acele vremuri însă, mama nu şi-a vândut niciodată inelul de cununie.

Primăvara n-a venit cu cine ştie ce ameliorări, iar vara lui 1947 a adus în România cea mai cumplită secetă, cum nu se mai văzuse de mulţi ani. Am auzit atunci că Statele Unite au trimis alimente în România, dar, potrivit zvonurilor, sovieticii ar fi luat totul şi ar fi dus la ei, în Uniune. Pentru a scăpa de foamete, mulţi refugiaţi din Moldova au început să vină în Bucureşti.

Se spunea că în partea de răsărit a ţării, pur şi simplu oamenii mureau de foame. Noul guvern a folosit această situaţie precară în avantajul său, încercând să înregimenteze populaţia prin distribuirea de hrană, la raţii. Comuniştii au preluat

controlul asupra brutăriilor, iar oamenii erau nevoiţi să stea la coadă toată noaptea, în speranţa că a doua zi de dimineaţă vor putea cumpăra puţin mălai sau o bucată de pâine.

În această perioadă s-a născut sora mea cea mai mică, Cornelia. Părinţii nu-şi puteau îngădui să mai aibă un copil, dar bunul Dumnezeu a trimis-o pe ea şi ei au primit-o şi au iubit-o tare mult. Pe atunci, măsurile anticoncepţionale nu constituiau o alternativă. Cornelia era blondă, cu ochi albaştri, trişti şi slabă, fără prea multă poftă de mâncare. Fiindcă ea era bebeluşul nostru, o ocroteam mai mult ca pe orice şi în schimb ea ne dăruia puţinele ei zâmbete. O dată cu venirea ei pe lume, familia noastră s-a socotit completă şi împreună am înfruntat vitregia vremurilor.

Părinţii mei au avut zece copii, dar numai opt au supravieţuit. Un băieţel a murit de mic, datorită condiţiilor de sănătate cu totul primitive din sat, iar o surioară a murit la vârsta de şapte ani, din lipsa îngrijirii medicale. Fraţii şi surorile mele mai mari – Cale, Constanţa, Constantin şi Ion – erau atunci între douăzeci şi trei şi şaptesprezece ani, şi au fost nevoiţi să îndure cele mai aspre condiţii. Cale începuse să lucreze la cincisprezece ani, Constanţa la şaisprezece, iar Ion s-a zbătut cu o slujbă de o jumătate de normă, în timp ce încerca să-şi termine şcoala medie. Constantin a fost nevoit să abandoneze şcoala, intrând şi el într-o slujbă ca să ajute să ne putem agonisi hrana zilnică. În ciuda muncii începute atât de devreme de către fraţii şi surorile mele şi a devotamentului lor faţă de familie, oricum hrana nu era de ajuns. De multe ori surorile mele mai mici, Theodora şi Marietta, plângeau de foame. Suferinţa lor năştea o durere profundă în ochii mamei. Cu inima zdrobită de durere şi copleşiţi de o situaţie care nu depindea de ei, părinţii mei au hotărât să o trimită pe Theodora să locuiască la o mătuşă care avea o situaţie materială ceva mai bună. Apoi m-au retras şi pe mine de la şcoală ca să mă expedieze la bunica, la Curcani.

Am stat la mama-mare un an, pe care-l socotesc a fi fost plin de învăţăminte, în timp ce creşteam, simţindu-mă mai ştiutor în căile lumii şi maturizându-mă. Când m-am întors acasă eram parcă un altul. Nu mai aveam nevoie de supraveghere şi în scurtă vreme am devenit unul dintre cei mai buni elevi ai şcolii.

Pământul bunicii însuma aproape două pogoane. Începea de la şosea şi se termina la malul unui râu. Spre şosea se

întindea o mică livadă cu cincizeci până la şaizeci de pomi fructiferi, iar în faţa casei existau o grădiniţă cu flori şi câţiva butuci frumoşi de viţă de vie. Nu puteam să nu-mi amintesc cu părere de rău zilele de duminică din verile precedente, când întreaga mea familie se afla acolo. Ce minunate erau acele mese: supă de pui, sarmale în foi de viţă, musaca la cuptor, şi un fel special de plăcintă ţărănească foarte obişnuită la români. Aceste feluri de mâncare, din care m-am înfruptat în mijlocul naturii cu familia mea, sunt printre puţinele amintiri fericite din copilărie.

Bunica mi-a părut întotdeauna bătrână. A murit la nouăzeci şi cinci de ani, ca un adevărat patriarh feminin al familiei noastre. Era neştiutoare de carte, dar avea mult bun simţ şi inteligenţă. Energică şi autoritară, îmi spunea mereu ce trebuie să fac, chiar dacă ştiam asta dar eu nu mă supăram. O ajutam la muncile câmpului, tăiam lemne, îndreptam gardurile de scânduri, dădeam de mâncare la porci şi găini şi, fireşte găseam întotdeauna timp să mă joc cu băieţii de prin partea locului. Când i-am spus bunicii odată, că nu m-am dus la şcoală fiindcă cineva îmi luase cărţile, ceea ce nu era nici pe departe adevărat, dânsa nu a dat nici o importanţă acestui fapt. Oricum nu ştia prea multe despre învăţătură. O foarte respectată membră a comunităţii satului de atunci, domnişoara Valentina, învăţătoare şi prietenă de-a mamei, oricum mă supraveghea şi din când în când îmi verifica nivelul lecturilor şi al scrisului.

Şederea la ţară m-a ajutat să capăt o mai bună înţelegere a cultivării pământului. Am învăţat să călăresc, să înham caii şi să merg cu căruţa. Într-o zi, când munceam la câmp cu Petre, un vecin, m-a rugat să-i duc caii şi căruţa înapoi în sat, deoarece dorea să rămână peste noapte acolo ca să înceapă lucrul mai devreme a doua zi dimineaţa. Am încercat să-i explic că nu ştiam drumurile, mai cu seamă noaptea, dar Petre m-a sfătuit că n-aveam nici un motiv să-mi fac griji; caii ştiau drumul. Adevărul era altul; drumul trecea pe lângă cimitir şi ca oricărui copil mi-era frică. În drum spre casă am încercat să schimb traseul, ca să ocolim spectacolul acela lugubru, ne-am rătăcit şi a început să ne fie frică. Din fericire, Petre a avut dreptate. Am lăsat frâu liber cailor şi ei ne-au dus frumuşel acasă. În drumurile care au urmat, închideam doar ochii când ajungeam lângă cimitir şi nu-i deschideam până nu mă aflam în sat. Căpătasem aceste spaime la Curcani, stând seara în cerdac şi

ascultând la poveştile de groază spuse de oamenii bătrâni. Mi-a trebuit multă vreme să învinge acele umbre înfricoşătoare care mă stăpâniseră în copilărie.

Ţăranii lucrau cu sârg în acele zile, dar exista o bănuială ascunsă că noul regim va încerca să le confişte pământul. Majoritatea proprietăţilor erau mici, cam cinci până la zece pogoane. Dar cei care lucrau spornic, puteau să producă destul pentru a se hrăni şi îmbrăca şi chiar pentru a putea să vândă din surplusul grânelor ca să-şi cumpere lucrurile de care aveau nevoie. Nu exista lumină electrică sau apă curentă, dar chiar dacă oamenii auziseră de ele, nu le duceau dorul. Îmbrăcămintea se lucra în casă din lână, bumbac, cânepă-in, sau din mătasea viermilor de mătase crescuţi în gospodărie. Îmbrăcămintea ţărănească era călduroasă, funcţională şi tot atât de frumoasă cum fusese în vremurile vechi. Multe obiecte erau împodobite cu broderii minunate. Munca pământului era şi ea făcută în mod simplu cu cai şi pluguri. În fiecare duminică, încercând să uite necazurile zilnice se îmbrăcau în cele mai frumoase costume de prin partea locului şi se duceau la biserică. După-amiezile, se adunau la hora satului ca să-şi bucure ochii şi trupul după şase zile de muncă pe rupte. Deşi ei păreau mulţumiţi, în aer parcă plutea ceva nelalocul lui pe care nimeni nu-l putea desluşi.

Noul primar, fost prizonier în Uniunea Sovietică după ce fusese „reeducat", se întorsese în România o dată cu Armata Roşie. Ajutat de alţi doi – un fost învăţător, mereu prost dispus şi un necunoscut din Bucureşti – el a încercat să schimbe înfăţişarea satului după modelul sovietic. Ţăranii au respins cu înverşunare planurile lor. În faţa ochilor mei de tânăr toate aceste schimbări erau doar fleacuri pe care nu mi-am dat prea mare silinţă să le observ.

În primăvara lui 1948, a plouat din belşug şi pentru agricultori a fost o mană cerească, deşi se temeau mai departe de soarta pământurilor lor. Şi în grădina bunicii era o privelişte de basm, cu vişinii şi prunii în plină floare. Îmi amintesc ce drag am prins atunci de un purceluş. E adevărat că atunci când a crescut a devenit cogeamite porcul dar în memoria mea a rămas blând şi prietenos. Fiindcă simţea că mi-e drag s-a făcut într-o anumită măsură chiar obraznic. Stăteam lungit pe o velinţă în curte şi citeam o carte, iar el se întindea lângă mine încercând cu insistenţă să mă dea la o parte. Când depăşea limitele şi încerca să pună râtul pe pernă, mă făceam că trag o

linie împingându-l ca să-l fac să ştie cine era stăpân. Când simţea că-l alung de pe preşul acela devenea foarte morocănos şi ursuz. Ca să-l îmbunez, i-am săpat o groapă şi am umplut-o cu apă să se bălăcească acolo cât o pofti şi să mă lase să citesc. Asta l-a mulţumit şi a devenit din nou un purcel de treabă.

Pe măsură ce vremea se încălzea mă duceam deseori de unul singur la râu să mă scald şi apoi hoinăream prin pădurea plină de păsări din apropiere. În mijlocul râului se răsfăţa o insulă unde sătenii îşi lăsau caii să pască singuri. De multe ori împreună cu alţi băieţi prindeam caii şi călăream aşa despuiaţi cum eram ore întregi. Încetul cu încetul m-am îndrăgostit atât de mult de pădure, de râu şi de cai încât foarte rar mă găseai pe acasă. Iubirea asta n-a impresionat-o, totuşi, pe mama-mare; când m-am întors după căderea nopţii, mi-a tras o mamă de bătaie şi apoi mi-a dat să mănânc. Dar toate laolaltă însemnau viaţă, viaţă trăită din plin.

Bunica, o femeie fără seamăn care era încăpăţânată, sinceră şi neiertătoare, spunea totdeauna ce avea pe suflet. Când autorităţile s-au gândit la posibilitatea de a naţionaliza fâşia de pământ aflată de-a lungul râului, ea s-a temut că o să se intre adânc şi în pământul ei, aşa că i-a prevenit pe funcţionarii primăriei să se ţină departe de lotul ei. Le-a spus că moştenise pământul de la tatăl ei şi că n-avea de gând să renunţe la el. Nu-i păsa cine era la conducerea statului şi, la o adică, a întregii ţări – ei nu-i vor lua pământul şi basta!

Ziua bunicii începea devreme, când găinile coborau din bătrânul măr din spatele casei şi se adunau la uşa din dos făcând o gălăgie teribilă. Prima ei grijă era să le dea de mâncare. În timp ce eu dormeam încă, ea dădea o raită prin curte şi grădină şi hotăra ce avea de trebăluit în acea zi. Îşi făcea probabil o listă în gând, şi spre mirarea mea, nu uita niciodată nici cel mai neînsemnat lucru. După „inspecţia" prin curte, se întorcea în casă pentru masă şi rugăciunile de dimineaţă. Începea totdeauna cu „Tatăl nostru" şi repeta rugăciunea de câteva ori înainte de a purcede cu propriile ei rugăminţi, discutând cu Dumnezeu s-o lase să aibă propriul ei drum în anumite privinţe. La sfârşit, cerea totdeauna iertare de a fi fost o astfel de păcătoasă, pe faţă. Între timp, dacă observa că m-am sculat, întrerupea rugăciunea ca să mă dascălească şi să-mi dea diverse porunci, şi apoi continua să se roage de unde se oprise. O dată am întrebat-o ce păcate făcuse – eu nu puteam să-mi închipui că avea vreunul – şi m-a plesnit zdravăn,

spunând că asta era o taină dintre ea şi bunul Dumnezeu şi că nu era deloc treaba mea. Mă certa deseori că dormem prea mult şi că eram prea leneş şi-mi spunea că dacă o voi duce tot aşa, n-o să ajung niciodată la nimic. În discuţiile cu ea nu puteam niciodată să am ultimul cuvânt, dar o iubeam. Îi ştiam de frică şi o respectam. În ceea ce-o priveşte, deşi nu mărturisea niciodată, şi ea mă iubea foarte mult.

Când a venit vara, grădina bunicii ne-a dăruit fructe şi legume din belşug. Cu mare greutate am putut să duc unele din ele şi celor de la Bucureşti, pentru că se instituiseră controale foarte severe în privinţa transporturilor de alimente. De multe ori, bunica schimba fructele pe grâu. Apoi mă trimitea la moară să macin grâul pentru făină, şi făceam pâine în cuptorul vechi de cărămidă, din faţa casei. Pe lângă pâinea din mălai sau veche de o săptămână, de la brutărie, această pâine de casă mi se părea divină, aromată, şi valora mai mult decât aurul pentru mine. Mama-mare mi-o dădea să mănânc cu brânză dulce, dar niciodată înainte de a binecuvânta pâinea şi de a mulţumi lui Dumnezeu pentru ea.

Mai târziu, cele două surori ale mele, Theodora şi Marietta, au venit şi ele la Curcani, şi, cât a durat vara, am ajutat-o pe bunica la muncile din gospodărie, am înotat, ne-am căţărat în pomi şi ne-am jucat. Îmi venea să plâng gândindu-mă că vara se apropia de sfârşit, şi trebuia să ne întoarcem la Bucureşti.

Foarte multe lucruri se schimbaseră în oraş când am revenit, în toamna lui 1948. Ţara fusese declarată „Republică Populară". Fabricile se naţionalizaseră, armele proprietate personală fuseseră confiscate, iar moneda naţională schimbată. Toate acestea la un loc i-a făcut pe mulţi să-şi piardă economiile de o viaţă. Cum noi eram săraci, nu am avut mai nimic de pierdut. Chipurile, noul regim trebuia să aducă foloase unor oameni amărâţi ca noi, dar lucrurile nu s-au întâmplat chiar aşa. Viaţa continua să devină mai grea ca niciodată.

Programa analitică a şcolii noastre s-a schimbat profund. Vechile cărţi de şcoală au dispărut şi o dată cu ele parcă s-a dus tot ce era frumos în literatura română. Trebuia să învăţăm ruseşte, şi pe neaşteptate am descoperit că becurile, aparatele de radio şi locomotivele fuseseră inventate de ruşi. Cărţile noastre erau pur şi simplu nişte traduceri slabe, neatrăgătoare, după originalele sovietice. Constituţia Republicii Populare Române a fost introdusă în şcoală ca materie de bază şi orientarea politică a fiecărui obiect de studiu a făcut din învăţătură

o experienţă de viaţă din ce în ce mai plictisitoare şi anostă. Asta nu a fost totul. Cei mai slabi elevi au fost numiţi şefi de clasă. Predarea s-a reorganizat pe conceptul grupelor colective – o metodă sovietică de supraveghere şi control care, deşi n-a dat niciodată rezultate satisfăcătoare, a fost menţinută ani de zile.

Autorităţile ne convocau să sărbătorim fiecare victorie a „marelui regim", de la primele tractoare fabricate în România, până la noul plan de electrificare a ţării. Noii lideri ne-au promis: „o nouă ţară cu industrie modernă, lumină electrică în toate casele, o societate justă şi egală în drepturi – o epocă a luminii şi fericirii". Orice fapt negativ era pus pe seama capitaliştilor şi eram preveniţi să fim cu ochii în patru pe reacţionari. Comuniştii, folosind Partidul Muncitoresc drept o organizaţie din prima linie, s-au apucat să cureţe orice instituţie şi fabrică de „duşmanii de clasă". Mulţi oameni şi-au pierdut slujbele, şi ei au fost cei norocoşi, pentru că alţii au fost arestaţi sau chiar au dispărut. Câţiva care au putut au fugit înainte ca frontierele să fie închise.

Timp de câţiva ani evreilor li s-a permis să emigreze. Am fost uimit de numărul mare al tinerilor, dar şi al oamenilor în etate care plecau din ţară. La vârsta mea nu eram în stare să mă dumiresc cum de puteau ei să-şi lase întreaga agoniseală şi să se aventureze aşa, în necunoscut. Unii şi-au părăsit chiar membri ai familiei fără să ştie dacă îi vor mai vedea vreodată.

După toate probabilităţile, situaţia se prezenta ceva mai bine datorită recoltelor sporite şi progresului industrial. Cu toate acestea, în fiecare zi când mă întorceam de la şcoală, mama mă trimitea să cumpăr pâine sau alte alimente necesare. Totul era pe cartelă şi se vindea în porţii mici, aşa că de cele mai multe ori trebuia să stau la coadă ceasuri întregi.

Până şi seara târziu, când se închideau magazinele, cei care mai rămâneau la coadă, îşi lăsau loc şi se întorceau pe la trei dimineaţa, refăcând coada în aceeaşi ordine în care o lăsaseră. Cei ce îşi petreceau noaptea la coadă o făceau pentru a fi siguri că vor căpăta raţia de o jumătate de kg. de pâine. Când eram destul de norocos ca să capăt pâine, mă simţeam recompensat şi fericit de a-mi fi putut ajuta familia. Îmbrăcămintea se dădea şi ea tot pe cartelă şi era la fel de puţină ca şi mâncarea. În ciuda tuturor acelor greutăţi, afişe mincinoase lipite pe ziduri şi garduri proclamau în cuvinte şi fotografii, bunăstarea gene-

rală a poporului, scoţând în evidenţă grija Partidului pentru muncitori.

Devenise clar că noul regim afecta populaţia în chip diferit. Partidul începu să recruteze pe oricine dorea să colaboreze cu el, inclusiv personaje din lumea interlopă, oportunişti, intelectuali, liberali şi neromâni, nemulţumiţi, îndeosebi mulţi etnici unguri şi evrei. Ei au pus stăpânire pe funcţiile cheie din Partid şi au început să persecute majoritatea populaţiei româneşti. Învrăjbirea întregii lumi şi incitarea unui grup etnic împotriva altuia au fost unele din primele tactici comuniste. Politica în timpul acelor ani era extrem de dură. Dacă aveai puţină judecată, ţi-era şi frică să proclami sus şi tare că eşti fie un etnic român, fie un creştin. Noua securitate, având în frunte doi generali sovietici, îi spiona necontenit pe oameni, cu sprijinul deplin al trupelor sovietice staţionate în România. Se făceau arestări masive.

Unii oameni s-au retras în munţi ca să lupte, alţii au format organizaţii, aşteptând momentul potrivit pentru acţiune, însă majoritatea foloseau metode oarecum pasive pentru a se opune regimului. Securitatea era totdeauna prezentă pentru a suprima orice împotrivire. Cei apropiaţi, inclusiv vecini şi rude, au început să dispară, de obicei noaptea. Unchiul meu, Theodor Bărbulescu, care locuia pe lângă noi, a fost arestat fiindcă lucrase la secţia caziere a precedentului Minister al Afacerilor Interne. Un fost doctor în Armata Română, un om foarte respectat în cartier, a fost arestat şi după aceea condamnat pentru faptul, că ar fi făcut, chipurile, spionaj în favoarea americanilor. Un tânăr student la medicină, cu o purtare exemplară a fost arestat împreună cu prietenii săi pentru formarea unei organizaţii anticomuniste. Fostul proprietar al unei fabrici de prin partea locului a fost, de asemenea, arestat fără vreun motiv decât trecutul său. Aceştia erau doar câţiva din sutele de mii de oameni care au fost pedepsiţi pentru diferite motive. Mulţi au fost mânaţi ca vitele în lagărele de muncă pentru a săpa infamantul Canal Dunăre – Marea Neagră, destinat să fie cimitirul burgheziei româneşti. Teama şi neliniştea au cuprins ţara şi oamenii şi, treptat, din ce în ce mai mulţi indivizi au început să adere la noul regim.

Târziu, într-o noapte în 1950, am fost treziţi cu brutalitate de o duzină de bărbaţi îmbrăcaţi în negru. Ei au dat buzna în apartamentul nostru, pe care, în acea vreme, îl împărţeam cu Voicu Niţescu, un fost Ministru al Agriculturii, şi fiul său.

Voicu Niţescu era un om cultivat şi umblat prin lume. Funcţia sa nu i-a fost cu nimic de folos şi l-au arestat. Am presimţit acest fapt ca pe un prim act de brutalitate care s-a abătut asupra casei noastre.

– Treziţi-vă! Ieşiţi afară din aşternuturi! Mai repede! Staţi în picioare şi întorceţi-vă cu faţa la pereţi! a strigat unul dintre intruşi către noi. Mama a început să plângă, neînţelegând ce se întâmpla.

– Fără smiorcăială! i-a poruncit el. N-am venit pentru tine sau pentru familia ta. Am venit să vă interogăm în legătură cu banditul de vecin al vostru Niţescu, şi să percheziţionăm apartamentul!

În timp ce câţiva dintre bărbaţii aceia începură să se uite de colo colo prin apartament, conducătorul grupului i s-a adresat tatei:

– Dumneata eşti un muncitor cinstit, iar noi nu-i batem la cap pe oamenii muncii. Noi apărăm Revoluţia Proletară. Noi vrem numai să scăpăm de vechii exploatatatori, ca Niţescu. Îţi dai seama câţi ţărani au murit de foame când a fost el şeful Ministerului Agriculturii? Ştii că nemernicul mai este în legătură cu alţi reacţionari şi spioni din străinătate? L-ai văzut întâlnindu-se cu indivizi suspecţi? E un bandit!

Agenţii Securităţii scotociră totul cu atenţie de la îmbrăcămintea din şifoniere până la cenuşa din sobele de teracotă.

– Noi căutăm în special arme, spuse conducătorul. E vreo armă în casa asta?

– Nu, răspunse tata. N-avem nici un fel de arme. Verificaţi!

După câtva timp ni s-a îngăduit să ne întoarcem în paturile noastre, dar era imposibil să dormi în timp ce agenţii scotoceau cu furie apartamentul. Tata rămase liniştit, se aşeză jos, şi aprinse o ţigară. După ce-şi mai veni în fire, mama se simţi foarte indignată şi încercă s-o liniştească pe surioara mea, care avea pe atunci trei ani. Copila se trezise pe neaşteptate şi plângea. Cele două surori ale mele mai mici şi cu mine eram speriaţi şi tăceam chitic. Puteam auzi mişcările agenţilor în timp ce scotoceau prin casă. O dată cu trecerea timpului, parcă simţeam cum creşte încordarea. După ce au întors casa pe dos de două ori, conducătorul spuse zâmbind:

– Nu ţi-am spus eu, tovarăşe Dima? Aceşti criminali au totdeauna arme la îndemână.

Ţinea între degete un cuţit obişnuit de vânătoare, folosit altădată de militari, care acum fusese însă interzis de noile legi.

– Ai avut noroc, fiindcă de obicei astfel de reacţionari îi urăsc pe muncitori ca dumneata, care acum se bucură de roadele revoluţiei. Ţine-ţi privirea trează, tovarăşe. Reacţionarii ca Niţescu nu dorm niciodată.

Au plecat, luându-l pe domnul Niţescu cu ei, şi lăsându-l pe fiul său, Mircea, un băiat orfan de mamă, cam în vârstă de cincisprezece ani, la noi, până când bietul de el a plecat să locuiască la un frate mai mare.

Voicu Niţescu fusese un om foarte cumsecade şi prietenos. El ne oferea cu generozitate bomboane şi vorbea politicos cu toţi copiii. În tinereţe fusese vânător şi păstrase probabil cuţitul de vânătoare ca amintire. Am auzit mai târziu că după vreo şase ani a fost eliberat, dar n-a mai rezistat şi a murit la scurt timp după aceea.

A doua zi dimineaţă urma să mergem la treburile noastre, chiar dacă dormisem puţin. După ce a plecat poliţia, mama ne-a pus să ne rugăm împreună. Tata a plecat îndată la lucru, şi fraţii mei mai mari l-au urmat. M-am dus la şcoală, trist şi tăcut. Fusese o experienţă teribil de tristă şi dureroasă pentru noi, toţi. În acele zile grele, majoritatea oamenilor îşi puneau încrederea în Dumnezeu şi speranţele în Occident, mai ales în America. „N-o să ne dezamăgească", îi auzeai pe oameni, încurajându-se unul pe altul iar şi iar. „Americanii ştiu că ei nu pot avea încredere în comunişti! Or să facă ei ceva să oprească această nebunie! Fără doar şi poate. Altminteri, tragedia asta va cuprinde întreaga lume".

Fireşte că nu s-a întâmplat nimic şi comuniştii au continuat să meargă pe dibuite în industrie şi agricultură în cursul următorilor câţiva ani. În 1951, ei au anunţat în mod triumfător că ţara era gata pentru primul plan cincinal „ştiinţific" de dezvoltare economică. Acest plan a fost primul dintr-o serie de cincinale care trebuiau să îndeplinească promisiunile făcute pentru „viitoarea fericire".

În acest timp, regimul cerea eforturi şi sacrificii din ce în ce mai mari din partea poporului. Totul fusese înregimentat să transforme România într-o utopie socialistă. Bineînţeles, această utopie era doar un vis. Care a devenit în fapt un coşmar.

3

Vieţi paralele

Cu toate opreliştile de tot felul care au continuat în Bucureşti în 1951, unele lucruri au rămas la locul lor. Ca orice băiat sănătos de cincisprezece ani, am început să mă uit după fete. Distracţia mea pe vremea copilăriei petrecute la ţară era mai puţin atrăgătoare şi admiterea la şcoala medie pentru a-mi continua studiile a avut în acest sens o semnificaţie aparte. Pentru mulţi copii săraci, învăţământul era un vis imposibil de realizat, oricum, în această perioadă. Tata aparţinea clasei muncitoare, nu aveam rude apropiate în străinătate şi nimeni din familia noastră nu fusese încă arestat, aşa că eram considerat ca având o origine socială „sănătoasă". Am dorit să rămân cu prietenii mei în Bucureşti, dar părinţii au insistat să-mi petrec ca de obicei vara la ţară, cu bunica.

Ajuns la Curcani, n-am observat la început nişte diferenţe vizibile. Totuşi, la scurtă vreme, am descoperit că se petreceau într-adevăr unele lucruri cu adevărat neliniştitoare, deoarece comuniştii încercau să obţină controlul tuturor posesorilor de pământuri.

Un exemplu grăitor s-a dovedit a fi povestea lui Gheorghe Chirana, unul dintre vecinii bunicii mele. Era un ţăran mijlocaş care avea vreo zece hectare de pământ. Numai că unul din noii activişti de partid ai comunei îi purta o mai veche ranchiună şi l-a „descoperit" pe acest Chirana fiind unul din cei câţiva ţărani foarte bogaţi ai obştei. De fapt, Chirana, poseda, în afară de cele zece hectare ale sale, o casă ţărănească şi un pogon de pământ în jurul casei, care era folosit pentru grădină de legume şi flori, doi cai, o vacă, doi porci şi câteva zeci de pui.

Pe cea mai mare parte a pământului său, el cultiva grâu şi porumb. Unul sau două pogoane erau folosite pentru cultivarea de furaje pentru vite, iar pe un hectar deluros, îngrijea şi o mică podgorie. Chirana avea un fiu şi o fiică, iar soţia sa lucra şi acasă, dar şi alături de el, la câmp. Majoritatea sătenilor îl considerau pe Chirana un om deosebit de gospodar, blajin şi cinstit, care nu era în stare să facă rău cuiva. Era un om bine legat, cu o fire nespus de cumsecade. Când eram copil, mă impresiona mai ales faptul că el, indiferent că era vară sau iarnă, purta pe cap în permanenţă o căciulă ţuguiată, din blană de miel. Era de fapt căciula ţăranilor români, dar a lui mi se părea mai înaltă decât a oricui.

Copiii lui Chirana, deşi erau mai mici decât mine, nu erau deloc scutiţi de la muncile grele. Ca toată lumea din sat, mama lor era în picioare la revărsatul zorilor ca să mulgă vaca, să pregătească mâncarea de dimineaţă şi să deretice casa. Fusese frumoasă în tinereţe, dar munca aspră a câmpului lăsase urme. Cu toate că avea puţin peste treizeci de ani, arăta mult mai în vârstă. Dar oricum ar fi arătat, părea că era mulţumită. Deşi aspră, viaţa îi aducea şi bucurii, iar copiii îi erau sănătoşi. Mergeau la şcoală, dar ajutau şi acasă, iar în vacanţe erau alături de tatăl lor, la câmp.

„De-ar pleca numai comuniştii ăştia şi ne-ar lăsa în pace!" exclama uneori mama Chirana, rugându-se la Dumnezeu pentru pacea familiei sale.

Din păcate nu era deloc pace. Organizaţia de partid de la primăria satului îi hărţuia fără încetare pe cei din familia Chirana. De la bun început, Partidul le-a cerut să-şi treacă pământul la gospodăria colectivă şi să intre în colectivă alături de ceilalţi. Era o sugestie bizară. După ani de muncă îndârjită, cum şi-ar fi dat cineva bunul familiei, temeinic muncit, pe apa sâmbetei? Chirana avea copii care să moştenească şi în afară de asta, se gândea el – la fel ca toată lumea cu mintea sănătoasă – că acest nou guvern nu putea să dăinuie cine ştie cât cu toate ideile lui stranii şi pretenţiile imposibile.

Cei care deveniră iute noii funcţionari la Curcani fuseseră de fapt proscrişii satului înainte de instalarea la putere a comuniştilor, şi lor, în special vechiului duşman al lui Chirana, unul, Sisoi, nu le era deloc pe plac atitudinea familiei Chirana şi nici rezistenţa ei. Întâlnirile particulare şi şedinţele publice aveau drept scop să convingă pe toată lumea că noua agricultură socialistă va aduce prosperitate, dar propaganda asta nu

dădea roade fără constrângere. Acelor inşi precum Chirana, primăria le-a fixat cote mari de produse, ca să fie predate anual la stat. O astfel de cotă devenea imposibilă; ea însemna mai mult decât putea el produce. Fiind un om plin de mândrie şi dorind să-şi păstreze proprietatea asupra pământului, Chirana a hotărât să muncească şi mai mult, ca să facă faţă cotei. Dar prin sat au început să circule fel de fel de zvonuri. Cei care hotărâseră să lucreze nebuneşte pentru a da exemple de cinste şi izbândă, şi în speranţa de a-şi păstra pământul, erau intimidaţi prin diverse mijloace, urmăriţi în timpul nopţii, bătuţi şi terorizaţi. Unii dintre acei mardeiaşi s-au dovedit a fi activişti de partid locali, alţii, necunoscuţi, în uniforme ale Securităţii.

În scurtă vreme, Chirana a devenit una din victimele lor, el a fost printre primii care au murit de atac de cord după ce au fost terorizaţi şi bătuţi noaptea. Nevasta lui a supravieţuit neomenoasei încercări, dar la scurt timp după moartea bărbatului a trebuit să renunţe la pământul ei.

Uciderea lui Chirana nu a fost un caz izolat. Prietenul meu, Petre, s-a dovedit a fi o altă victimă a cruzimii comuniste. Era cel mai mic dintre cei patru copii, fraţii şi sora lui părăsiseră Curcanii, să-şi facă un rost la Bucureşti. În scurt timp după plecarea lor, tatăl a murit şi Petre a rămas, la vârsta de douăzeci şi patru de ani, să aibă grijă de mama sa, de cele zece hectare de pământ, şi de toate orătăniile casei. Potrivit noului regim, oricine poseda zece hectare de pământ, sau mai mult era cosiderat bogat. Din nefericire pentru Petre, un oarecare Dumitru, care se trăgea dintr-un neam sărac, fără pământ, din Curcani, purta o veche pică familiei lui Petre. Aşa se face că partidul l-a trimis chiar pe Dumitru, acasă la Petre să-şi dea pământul gospodăriei colective. Ca şi tatăl său, Petre a refuzat. Dumitru a adăugat jumătatea de hectar de grădină din jurul casei lui Petre la celelalte zece hectare de la câmp şi l-a declarat *chiabur*. Automat i s-a dublat cota.

Munca pretinsă pentru o astfel de cotă a devenit imposibilă. De multe ori mă duceam la el la câmp, să-l ajut. Munceam împreună de la răsăritul până la apusul soarelui. Eram norocos, pentru că eu seara puteam să mă duc acasă, dar Petre dormea multe nopţi pe câmp ca să evite acele întâlniri primejdioase cu funcţionarii statului.

Cotele nu erau neapărat legate de ceea ce cultivau ţăranii. Petre nu avea oi, totuşi trebuia să dea o cotă de lână. Deci să o cumpere. În prima iarnă, după această hotărâre luată dispe-

rat că nu are de unde să dea cota de lână, şi-a tuns propriul cojoc. Şi n-a fost singurul care a procedat aşa. A fost un îngheţ târziu în acea primăvară şi toate florile pomilor fructiferi s-au scuturat, dar implacabilele cote trebuiau predate. Asta însemna să cumperi fructele cu bani pe care nu-i aveai.

Toamna era termenul final de predare a cotelor, iar ţăranii, chiar cu mai mult pământ, nu aveau cum să le dea. Echipe înarmate de „strângători de cote" umblau din casă în casă şi confiscau alimente, covoare şi îmbrăcăminte. Cei care opuneau rezistenţă erau întemniţaţi ori trimişi în lagăre de muncă. Tensiunea creştea pe măsură ce cotele anuale neîndeplinite erau reportate şi adăugate la cele pentru anul următor. Treptat, unii din sătenii mai săraci au început să intre în gospodăria colectivă. Încetul cu încetul, ţăranii din clasa de mijloc, care nu au mai putut rezista presiunii, intimidării şi torturii, s-au alăturat şi ei.

Curcani, după numele lui amintind de luptătorii din Războiul de Independenţă al României împotriva Turciei, din iarna lui 1877–1878 a fost întemeiat de tineri veterani care purtau pene de curcan la căciulă şi erau foarte mândri de uniformele lor. Ca foşti infanterişti, ei au fost recompensaţi fiecare pentru serviciul lor glorios de arme cu donaţii de pământ pentru un lot de casă şi cinci hectare de teren arabil. Bunicul meu dinspre mamă a fost unul dintre aceşti ostaşi.

La vremea întemeierii lui, satul fusese înzestrat cu un spaţiu central de plimbare în preajma bisericii, cu şcoală, primărie şi cu alte clădiri publice în jurul acesteia. Cu timpul însă, unele din proprietăţile iniţiale au fost împărţite între moştenitori, potrivit obiceiului românesc, şi s-au fărâmiţat. Totodată, ţăranii mai harnici şi mai dornici de muncă au dobândit pământ de la cei mai leneşi sau bolnavi. Astfel, unii au devenit foarte bogaţi şi au cumpărat case în centrul satului.

Nicolae Mănăstireanu era pe atunci cea mai bogată persoană din Curcani. Avea vreo cincizeci de hectare de pământ, două tractoare şi trei combine. Copil fiind, obişnuiam să-l admir pe fiul său adolescent, conducând un tractor, la vremea când sătenii abia dacă văzuseră o maşină sau un camion. Partidul a confiscat pământul lui Mănăstireanu şi a făcut totul ca să-l gonească din casa pe care nu i-o putea confisca altfel decât „în mod legal". Noul regim şi-a demonstrat totala nepăsare faţă de fiii eroilor Războiului de Independenţă. Cei mai harnici şi întreprinzători locuitori din Curcani, aceia care petrecuseră

ani de zile muncind din greu ca să realizeze ceva şi să se chivernisească, erau acum etichetaţi drept „exploatatori ai clasei muncitoare“ şi erau aspru pedepsiţi.

Fiind un băiat de oraş şi destul de matur ca gândire pentru vârsta mea, vecinii noştri săteni se opreau adeseori să stea de vorbă cu mine. Plin de durere am aflat despre alte întâmplări oribile care nu erau destul de cunoscute. Mănăstireanu fusese torturat noapte de noapte şi în cele din urmă bătut până la moarte în prezenţa soţiei şi copiilor săi.

– Un alt exploatator a murit de atac de cord! au anunţat în batjocură activiştii de partid.

Nicolae Nachiu, un alt agricultor bogat, care era chiar mai bine cunoscut, pentru că avea singura casă cu trei caturi din sat, a fost bătut şi el. L-am cunoscut personal pentru că cei doi fii ai săi, Alexandru şi Nicolae, erau de vârsta mea şi fiindcă mama-mare insista că cei din familia Nachiu erau rude cu noi. Dl Nachiu însă, după ce a văzut ce i s-a întâmplat lui Mănăstireanu, a fugit şi i s-a pierdut urma împreună cu familia, timp de aproape zece ani. Dispariţia lui a oferit primăriei pretextul de care avea nevoie pentru a-i confisca proprietatea, iar casa lui cu trei etaje a devenit sediul gospodăriei colective şi a rămas aşa până în ziua de azi.

Mulţi alţi ţărani bogaţi au avut destine similare. Un proprietar de moară de grâu şi o duzină de ţărani presupuşi a fi făcut politică anticomunistă, au fost arestaţi. Un alt proprietar de moară de grâu s-a sinucis. Mai mulţi oameni au fugit din zonă iar câţiva au fost omorâţi. Printre cei ucişi se afla şi părintele Gheorghe Bucur, preot al Bisericii Ortodoxe. Comuniştii l-au dus la râul Argeş, l-au bătut, l-au aruncat în apă, l-au tras de barbă şi apoi l-au lăsat să iasă la suprafaţă până şi-a revenit doar ca să-l tortureze din nou; la scurtă vreme după aceea, într-o noapte, a murit.

Existau puţini comunişti la Curcani, dar Securitatea şi miliţia îi sprijinea pe acei puţini. Sisoi Mavrodin, un fost prizonier în Uniunea Sovietică, s-a întors acasă cu creierul spălat şi impregnat de „avantajele comunismului“ şi a pus bazele gospodăriei colective. Ionel Birghila, un fost învăţător nemulţumit, s-a instalat la comanda primăriei. O mână de oameni în plus a aderat la Partid, iar câţiva comunişti au fost trimişi la Curcani din alte locuri.

Au existat de asemenea câţiva oameni care au aderat la noul regim din faza lui de început. Unul dintre ei, Gheorghe Chirtu,

fost mecanic şi unul dintre colegii de şcoală ai mamei, a devenit mare activist de partid la Bucureşti. Altul a ajuns secretarul de partid al unei fabrici din Bucureşti, în timp ce doi sau trei au îmbrăţişat cariera de ofiţeri de securitate.

Copil fiind, mă simţeam fascinat de lăcătuşii şi fierarii din sat. Erau aproape în exclusivitate ţigani. Unul, Marin Neagu, deschisese atelierul doar cu câteva case mai jos de casa bunicii. El avea un fiu de vârsta mea şi un fiu mai mare, Ion. Acesta din urmă a fost ales de Securitate când mergea pe nouăsprezece ani. Doi ani mai târziu, în ciuda faptului că terminase doar şcoala primară, acest Ion a fost promovat ca locotenent de Securitate. Faptul era tipic pentru noul regim „popular". În toamna lui 1951, Ion Neagu locuia în Bucureşti, dar misiunea lui era să-i hărţuiască şi să-i tortureze pe locuitorii bogaţi şi intelectuali din Curcani. Echipa lui a terorizat satul multă vreme ca să îndeplinească politica partidului de colectivizare forţată şi de pedepsire. Într-o zi, când era beat, el s-a făli cum i-a torturat şi i-a omorât pe „reacţionari". Tatăl lui aproape că a înnebunit când a aflat de purtarea abominabilă a fiului său cel mai mare. Marin Neagu a vrut să meargă la biserică şi să mărturisească crimele fiului său, dar preotul plecase. L-am văzut după aceea adeseori pe bătrânul Neagu rătăcind fără ţintă pe uliţi, murmurând ceva ca pentru sine. Unui străin de comună, satul ar fi putut să-i pară neschimbat, dar trăind acolo, simţeam că nu mai era la fel. Şi se mişca încă într-o direcţie nesigură...

Se schimbase şi viaţa socială din sat. Se cerea şcolarizare, dar acum învăţământul era îndoctrinat intens, mai ales privitor la avantajele muncii în colectiv a pământului şi superiorităţii noului regim. Învăţătorii îi descurajau deopotrivă acum pe copii să meargă la biserică. Duminicile erau aduşi oameni cu calităţi artistice şi distractive ca să capteze atenţia ţăranilor şi să-i ocupe cu spectacolele. Treptat, s-au adăugat activităţi politice şi sociale, şi încetul cu încetul ele au înlocuit horele de duminică după-amiază.

Spre sfârşitul verii, realizasem că nu mai puteam să mă întorc niciodată în satul atât de ştiut şi îndrăgit odinioară. Bunica era norocoasă, într-un fel: autorităţile nu-şi pierduseră prea mult timp cu o femeie bătrână care nu poseda pământ în afară de ceea ce avea în jurul casei. Cu toate acestea, chiar şi ea trebuia să predea o cotă mică.

Întorcându-mă la Bucureşti, n-am găsit nici acolo viaţa mai bună. Hrana şi îmbrăcămintea se obţineau tot greu. Puţinii oameni care prosperau în acele zile intraseră în partid şi li se dăduseră slujbe bine plătite, acces la magazine speciale şi alte avantaje materiale. Mulţi membri ai fostelor clase privilegiate cândva, erau daţi afară din slujbe şi, după ce li se confisca proprietatea, trebuiau să vândă puţinul care le mai rămăsese ca să poată supravieţui.

Şcoala se schimbase şi ea. Şcoala medie pe care am urmat-o fusese considerată una din cele mai bune, dar sub noul regim au fost coborâte nivelurile tuturor şcolilor. Multe ore pe săptămână ne concentram să învăţăm rusa, o limbă greu asimilabilă pentru un român. Cea mai mare parte dintre celelalte materii aveau o orientare univocă din punct de vedere politic.

Cum eram un elev bun şi cum tata lucra deseori ca tâmplar la şcoală, mi s-a propus să devin membru al Uniunii Tineretului Muncitor (U.T.M.). Dar aceasta nu mi s-a părut a fi o onoare pe care aş fi dorit-o, astfel că am lăsat să treacă adunarea iniţială când conducătorii au înmânat carnetele de membru. Stratagema n-a mers. Am fost chemat la sediul politic, criticat, ameninţat şi numai după aceea mi s-a dat carnetul de membru. Dacă doream să continui şcoala, trebuia să accept această calitate. Mulţi dintre prietenii mei fuseseră deja azvârliţi afară...

Jumătate din clasa noastră erau membri U.T.M., dar numai doi din cincisprezece erau de fapt activi din punct de vedere politic. Aceştia au preluat conducerea clasei, au început să convoace adunările şi să informeze administraţia centrală a partidului despre activităţile noastre. Mulţi dintre profesori se temeau de puterea acestor doi elevi şi le acordau un tratament special.

Încercând să ne descotorosim de cei doi la următoarele alegeri anuale de U.T.M., noi, ceilalţi elevi, am conspirat să votăm şefii de clasă pe care i-am fi dorit. Conducătorii şcolii s-au mâniat auzind de „nesupunerea" noastră şi ne-au ţinut într-o şedinţă politică până la miezul nopţii, înainte de noile alegeri. Ca întotdeauna, Partidul a sfârşit prin a-şi impune punctul de vedere.

Cursurile erau plictisitoare, iar elevii apatici. Profesorii ne ameninţau cu note proaste sau că ne cheamă părinţii la şcoală, iar şefii de clasă că ne trimit la director. Exista ceva de care

ţi-era frică în fiecare zi; erau tot felul de pedepse şi perdafuri. Pe toţi pereţii erau lipite citate absurde, iar activitatea principală la şcoală consta în a participa la acele şedinţe politice interminabile.

Pentru un licean normal ca mine, viaţa era mizerabilă, atât acasă cât şi la şcoală. Nu numai că răbdam încontinuu de foame, dar nu aveam nici măcar un costum ca lumea. Felul cum arătam mă deranja. Eram înalt şi muşchiulos, dar nu aveam haine potrivite pentru o întâlnire, bunăoară. Lucrul acesta mă făcea timid şi introvertit. Nu puteam să nu observ că unii dintre vecinii şi colegii mei de şcoală erau bine îmbrăcaţi. Aceştia erau oamenii care colaborau cu regimul. M-a şocat un exemplu de percepere inversă a suferinţei, când una dintre fete, la şcoală, a spus că se simţea persecutată din cauză că tatăl ei, inginer la Comitetul de Stat al Planificării, a pierdut dreptul de intrare la un magazin special al partidului şi nu mai putea să aducă acasă portocale şi ciocolată. Altora de-abia le ajungea mâncarea cât să-şi ducă zilele.

Una din pasiunile mele favorite, împărtăşită şi de fraţii mei, era lectura, iar cartea care mi-a stârnit cel mai mult interesul şi imaginaţia a fost *Vieţi paralele,* a lui Plutarh. Într-un eseu, el şi-a imaginat o societate sub chipul unui balaur, a cărui coadă s-a revoltat împotriva capului şi a cerut să conducă trupul. Coada s-a instalat la cârmă şi a luat-o orbeşte înapoi pe căi pline de risc, izbind capul balaurului de pietre şi căzând peste ţărmuri stâncoase până când întregul trup a fost mutilat. Plină de suferinţă şi sângerând, coada şi-a dat seama de nerozia propunerii sale şi a rugat capul să preia din nou conducerea. Capul, însă, era mort, astfel că întregul corp a trecut prin agonia unei morţi lente. Noi comparam parabola cu ceea ce se petrecea în România, dar am fost puţin prea grăbiţi. În acea vreme poporul român era încă puternic; a fost nevoie de patruzeci de ani, până ce balaurul lui Plutarh să devină o realitate apocaliptică.

Mai multe restricţii ca oricând şi noi legi au fost puse în practică. O astfel de regulă impunea oricărei persoane de cincisprezece ani şi mai mult să obţină de la miliţia locală un buletin de identitate, asemănător unui paşaport american. În acest buletin se menţionau domiciliul posesorului, ocupaţia, schimbările de adresă, starea civilă şi alte detalii importante ale vieţii. Buletinul trebuia să fie ţinut la zi pe durata întregii vieţi a cuiva şi trebuia purtat cu sine mereu. Părinţii mei s-au

bucurat când am împlinit vârsta de cincisprezece ani pentru a avea propriul meu buletin de identitate. Din când în când miliţia organiza razii inopinate în căutare de suspecţi politici şi cine nu avea asupra sa acte doveditoare, dădea de bucluc. Cum eram înalt şi păream mai mare decât anii mei, am fost ridicat şi chestionat de două ori şi de ambele dăţi am avut dificultăţi în a-i convinge că nu împlinisem încă cincisprezece ani.

Pentru a controla populaţia, autorităţile au introdus, de asemenea, cartea de imobil. O astfel de carte se afla în fiecare clădire sau locuinţă şi conţinea date personale ample despre fiecare persoană care trăia acolo. Potrivit instrucţiunilor de la miliţie, orice musafir care stătea peste noapte în clădire trebuia să fie înregistrat ca atare în carte. În clădirile mari, cu multe apartamente, portarul, care adesea era şi informator, primea cartea spre păstrare. Dacă cineva stătea mai mult de trei zile, acel fapt trebuia raportat la sediul miliţiei locale. Ofiţerul de miliţie care răspundea de un anume teritoriu venea periodic să inspecteze şi să semneze cartea de imobil.

A apărut o nouă terminologie politică şi partidul a trebuit să ne-o explice: „dictatura proletariatului", „republica populară", „origine socială sănătoasă", „structură de partid", „legea inevitabilă a istoriei" şi „centralismul democratic". Întrucât centralismul democratic constituia unul din principiile esenţiale ale comunismului şi era poate cel mai puţin înţeles, activiştii de partid purtau discuţii în mod individual cu aproape fiecare membru al partidului şi din organizaţiile de tineret pentru a-i lumina sensul. Când mi-a venit rândul, am aflat că centralismul democratic înseamnă atunci când cineva nu pune sub semnul întrebării o hotărâre adoptată la un nivel superior al partidului, iar o dată ce o decizie a fost luată de către majoritate, devine un ordin.

– Înţelegi acum, tovarăşe? a întrebat activistul de partid care discuta cu mine. Apoi, m-a făcut să repet cuvintele lui. În acel moment gândeam în sinea mea: *centralism democratic – nu există nimic democratic în asta.*

La o şedinţă de organizaţie de bază de partid sau la o şedinţă U.T.M., unde trebuia să se voteze ceva, activiştii de partid manipulau oamenii până când votul ieşea „bine". *Dacă asta e libertate,* gândeam, *cum trebuie să arate în închisoare?* Încet, am început să înţeleg noua politică. Am constatat că trebuie să-mi ţin gura şi am învăţat să mă port duplicitar.

Majoritatea covârşitoare a românilor se opuneau noului regim şi principiilor sale. Multe mii de oameni au plecat în munţi ca să nu abdice de la convingerile lor. Erau încurajaţi de Radio Europa Liberă şi alte posturi de radio străine, care le spuneau românilor să reziste şi să lupte împotriva regimului comunist. Secretarul de Stat al Statelor Unite, John Foster Dulles, a anunţat un plan de a elibera Europa de Est. Cei mai mulţi dintre oameni considerau planul acesta ca început al sfârşitului comunismului...

Într-o zi, eu şi fratele meu Constantin ne-am dus la croitorul din cartier care lucra din când în când pentru familia noastră. Croitorul asculta la radio Europa Liberă. America tocmai îl alesese pe generalul Dwight D. Eisenhower ca preşedinte. Croitorul se bucura, fiindcă el interpreta acest lucru ca semn că America se pregătea să atace Uniunea Sovietică. Pentru ce altceva să fie ales un general preşedinte? Fratele meu a fost şi el prea fericit să confirme.

Lumea se încăpăţâna să spere într-o schimbare, dar regimul îşi continua politica. Opresiunea larg răspândită la ţară i-a făcut pe mulţi oameni să-şi croiască drum la Bucureşti, în ideea că vor găsi de lucru în marea cursă pentru industrializare. Se construiau hidrocentrale, se deschideau noi fabrici, se înălţau combinate pentru prelucrarea materiilor petro-chimice şi a fierului. Oraşul deveni curând suprapopulat, iar acesta, cu lipsa continuă de hrană, se transformă în cea mai critică problemă a regimului. Mulţi ani de-a rândul multe familii au împărţit acelaşi apartament. Deşi noi am fost norocoşi să găsim un apartament frumos, şapte dintre noi locuiam în trei camere şi trebuia să folosim bucătăria şi baia în comun cu o familie de vârstnici. La început, pentru a-i atrage pe oameni, chiriile erau foarte mici; totuşi cu timpul au crescut foarte mult.

În primii săi ani de putere, statul a organizat multe spectacole publice costisitoare – defilări, adunări şi reprezentaţii spectaculoase, comparabile cu circurile romane. Concursuri pentru campioni la fotbal, atletism de pistă şi de teren, volei şi multe alte sporturi au fost organizate pentru a distrage atenţia oamenilor de la greutăţile zilnice.

În acest timp a început să mă intereseze sportul, mai ales înotul şi polo pe apă. Până la urmă am devenit un practicant destul de bun al acestor sporturi. Cei de la Comitetul Naţional pentru Cultură Fizică şi Sport şi-au dat seama de posibilităţile

mele şi din când în când îmi ofereau bonuri pe care le puteam folosi fie pentru a cumpăra alimente, fie pentru masa la restaurant. Chiar dacă aproape întreaga populaţie răbda de foame, regimul era capabil să ne menţină într-o formă permanentă de pregătire atletică, oferindu-ne câteva mese la unele restaurante şi mai multă hrană decât reuşeau cei de rând să obţină.

Noi am văzut cu propriii noştri ochi ce s-a întâmplat cu hrana României. Cartierul nostru era aproape de Gara de Est din Bucureşti şi de multe ori jucam volei sau fotbal într-un mic parc de lângă calea ferată. Adesea număram sute de vagoane încărcate cu de-ale gurii, inclusiv cereale, vin şi multe alte produse – ce urmau a fi „exportate" de România prin „Sovromuri" în U.R.S.S. Întreprinderile sovieto-române înfiinţate de sovietici imediat după război, au exploatat ţara în mod inimaginabil timp de peste zece ani, până când organizaţia de sorginte sovietică aşa-zisul CAER, Piaţa Comună Est-Europeană, a preluat afacerea.

Statul ne-a mai exploatat însă şi în alt mod. În pofida simţămintelor predominante ale poporului, autorităţile închideau deseori şcolile şi magazinele pentru câteva ore sau chiar o zi întreagă, ca să-i facă pe oameni să meargă în marş la adunări şi defilări. Erau multe astfel de ocazii, ca de pildă „23 August" – ziua când trupele sovietice ocupaseră România. Această zi era numită Ziua Naţională a eliberării României.

Cu multe săptămâni înaintea unui astfel de eveniment trebuia să începem să exersăm cum să defilăm cu mândrie şi demnitate, cum să „salutăm" pe „marii" conducători, cum să purtăm steaguri şi pancarte, ce lozinci să scandăm şi multe alte amănunte. Ne simţeam obosiţi şi plictisiţi şi profesorii împărtăşeau şi ei oboseala şi plictisul, dar activiştii nu ne lăsau să ne odihnim. Steagurile roşii depăşeau cu mult ca număr drapelele româneşti tricolore, şi marile fotografii ale lui Stalin, Lenin, Marx, Engels şi ale tuturor conducătorilor români erau purtate la defilări. Ce pierdere incredibilă de timp şi materiale!

Spectacolele, trebuie să recunosc, erau impresionante. Şefii unor astfel de manifestări montau de obicei platforme înalte la intersecţiile cheie din oraş şi supravegheau coloanele venind din diferite fabrici şi şcoli. Ei observau clar că oamenii erau obosiţi şi indiferenţi şi că era imperios necesar să insufle atât un sentiment de intimidare cât şi un anume ritm coloanelor care treceau prin faţa tribunei oficiale. În faţa acelei tribune

stătea fanfara militară şi, în timp ce treceam, trebuia să defilăm în poziţie de drepţi şi să-i „salutăm" pe conducători.

Cu toate aceste pretenţii oficiale, vieţile particulare ale majorităţii tinerilor erau foarte limitate. Pe aceea mi-o amintesc drept o perioadă de autocompătimire – expresie maximă a sărăciei. Cea mai mare parte a filmelor de pe ecran erau sovietice şi nu puteau fi considerate o distracţie. Când au apărut primele filme neruseşti – *Copilul Dunării* şi *Primăvara pe gheaţă*, de provenienţă austriacă – cozile de la casele de bilete deveniseră neverosimile. Părea că hrana se făcuse pe neaşteptate disponibilă şi fiecare persoană flămândă stătea la coadă. Din când în când, ne duceam la dans ori la balurile de la şcoală, dar acestea aveau întotdeauna şi un oarecare program artistic meschin, garnisit cu umor politic răsuflat şi, fireşte, cu un discurs politic. Atmosfera la aceste manifestări artistice era banală şi lipsită de respect pentru oricine, chiar şi pentru sexul frumos. În timpul verii mergeam la ştrand sau rătăceam prin parc. Vagabondajul şi violenţa crescuseră neaşteptat, iar noul regim găsi astfel necesar să voteze o lege contra „huliganismului". Cei mai mulţi dintre tinerii români manifestau, oricum, ostilitate faţă de regim.

Cei mai buni prieteni ai mei din cartier erau Hans, Grasu, Gheorghe, Traian şi Dan. Tatăl lui Hans fusese proprietarul unui mic negoţ, dar acum era şofer pe un camion. Părinţii lui Gheorghe erau divorţaţi. Tatăl lui Traian era licenţiat în contabilitate, din care pricină îl numeam pe Traian, *burghezul*, cumva în glumă, dar şi în derâdere. Grasu era orfan; tatăl lui murise luptând împotriva sovieticilor.

Toţi am trecut prin stadiul de „gaşcă". Aveam semnalele noastre codificate, colţurile noastre favorite la bloc şi propriul nostru loc în parc. Uneori se produceau încăierări cu alte găşti. Nu era o joacă de copii. Unii purtau cuţite şi apărarea devenea periculoasă câteodată. Treptat, am revenit la o comportare mai civilizată şi au început să ne intereseze din nou activităţile cu o anumită semnificaţie. Câţiva dintre ceilalţi membri adolescenţi ai găştii s-au îndreptat spre violenţă şi furt, iar unii dintre ei au sfârşit până la urmă în puşcării de drept comun.

Când a murit Stalin, în martie 1953, întreaga ţară a fost silită să intre în doliu. Doar o singură persoană pe care o cunoşteam, un băiat din şcoala noastră, a rămas total nepăsător şi deloc tentat să poarte o panglică neagră. Cei mai mulţi oameni făceau glume – glume destul de vulgare ca să poată fi

aşternute pe hârtie. Toţi crainicii de radio şi directorii de şcoală anunţau că la ora zece dimineaţa, când Stalin trebuia să fie înmormântat, totul va înceta timp de două minute, inclusiv mersul trenurilor, al tramvaielor şi camioanelor, iar fiecare va trebui să se oprească din mers şi să-şi plece capul, în semn de respect. S-a întâmplat că Hans şi cu mine în acel moment eram în parc, aproape de Gara de Est din Bucureşti. O locomotivă a oprit şi a fluierat, alăturându-se urletelor sirenelor de incendiu; dar Hans şi cu mine n-am avut nici o înclinaţie să ne oprim şi chiar am început să alergăm. Am fost surprinşi când am privit în jur şi i-am văzut pe toţi stând în poziţie de drepţi. Încet-încet ne-am oprit şi noi.

Vara lui 1953 a adus Festivalul Mondial al Tineretului la Bucureşti. A fost prompt etichetat de români ca fiind Festivalul Foamei. Pentru a hrăni treizeci de mii de tineri sosiţi din toată lumea, cincizeci de mii de participanţi români şi numeroşi agenţi ai Securităţii, alimentele au dispărut din magazine pe luni de zile. Festivalul ca atare a însemnat un spectacol fantastic de artă, cu o regie pe măsură, dar şi de propagandă. A avut loc cea mai mare transformare pe care am văzut-o vreodată. Orice lucru supărător ochiului sau care crea o pată pe efectul dorit a fost acoperit cu afişe mari şi steaguri. Garduri colorate înconjurau pe de-a-ntregul şandramale mizerabile. Tramvaiele au fost împodobite cu lumini multicolore, iar vitrinele magazinelor au căpătat un decor teatral. Alimentarele au fost inundate pe neaşteptate cu nenumărate feluri de alimente, din care unele nu fuseseră văzute în mod obişnuit niciodată de români, întrucât erau în permanenţă exportate.

Noi, studenţii, a trebuit să lucrăm luni de zile la construirea stadionului 23 August. Fireşte, această muncă era efectuată după orele de şcoală, „voluntar", sub supravegherea activiştilor politici. Cu două săptămâni înainte de sfârşitul trimestrului, s-au încheiat cursurile, ca să-i mobilizeze pe studenţi pentru Festival. Nu era nevoie de nici un fel de vacanţă! Eu făceam parte dintr-o grupă de 2000 de studenţi a cărei sarcină era de a pregăti un program de prezentare a folclorului românesc pentru festivităţile de deschidere. După ce am lucrat timp de aproape trei luni, opt până la zece ore pe zi până cădeam frânţi de oboseală, se mai aştepta încă din partea noastră să-i impresionăm pe vizitatori în mod deosebit cu entuziasmul nostru. Festivalul a adus în ţară o mică adiere de influenţă occidentală, dar în clipa în care spectacolele magnifice s-au terminat, iar

faţadele au dispărut – s-a topit totul ca o vrajă, inclusiv marea majoritate a produselor alimentare.

Festivalul Tineretului de la Bucureşti din 1953 a fost foarte revelator şi important pentru mine. Câţiva dintre noi ne-am împrietenit cu un grup de tineri şi tinere din Franţa. Ei au fost uimiţi să descopere că noi nu admirăm regimul, iar noi, la rândul nostru, am fost impresionaţi de stilul lor de viaţă agreabil, văzând în totul o atitudine degajată şi libertate de acţiune şi exprimare. Am ajuns atunci la concluzia definitivă că oamenii din Occident o duceau cu mult mai bine decât noi şi că erau complet diferiţi faţă de felul cum îi descrisese regimul nostru. Când au plecat delegaţii şi s-au stins luminile, lăsându-ne din nou în întuneric, mi-am zis că dacă puternicul Vest nu va mai veni în România, mă voi duce eu însumi acolo, în Occident. Am mărturisit aceste gânduri prietenilor mei şi am început să lucrăm la un plan. Şi oricât au încercat comuniştii din acea clipă să ne hrănească cu planurile lor de viitor, eu aveam deja propriile mele planuri – de care mă simţeam mândru şi tânjeam să le înfăptuiesc.

4

Crivăţ – vântul de răsărit

Cea mai cumplită ninsoare a secolului a fost în februarie 1954.

Zăpada, înaltă de câţiva metri, a acoperit oraşul, blocând orice posibilităţi de circulaţie. Numai tancurile armatei puteau să-şi mai croiască drum pe străzile Bucureştiului pentru a aproviziona oraşul cu pâine şi lapte. Ca de obicei, în această perioadă a anului, vântul năpraznic de răsărit, crivăţul, sufla peste România dinspre Rusia. Crivăţul ăsta, zăpada spulberată şi cea aşezată formau un spectacol inimaginabil. În glumă, românii îl numeau „ajutorul sovietic", făcând haz de necaz, căci, după spusele Partidului, sovieticii ne ajutau cu de toate. Cele mai multe din case nu aveau încălzire centrală, aşa că Statul nu putea opri reţeaua de termoficare pentru a economisi energia. Multe locuinţe foloseau cărbune şi lemne pe cartelă pentru încălzire. Cum iarna devenise atât de bezmetic geroasă, mai toţi consumaseră cota de combustibil, astfel că la vremea viscolului catastrofic puţine case erau bine încălzite.

Şi totuşi, în ciuda acestei ierni grele, lucrurile întrucâtva s-au îmbunătăţit. După moartea lui Stalin, s-au declanşat în cele din urmă unele schimbări. Existau zvonuri de amnistiere a deţinuţilor politici; de fapt, unii fuseseră deja eliberaţi. A mai slăbit oarecum controlul asupra oamenilor şi au început uşoare îmbunătăţiri economice. Lipsurile de mărfuri erau încă evidente, dar cel puţin apăruse un plus de hrană ca să ne ducem zilele de azi pe mâine, să ne asigurăm îmbrăcămintea.

Viaţa familiei mele a intrat pe un făgaş ceva mai normal. Fratele meu cel mai mare, Constantin, avea un serviciu bun de administrator la o asociaţie sportivă. Era un atlet arătos, cu

păr tuns scurt, buclat, castaniu. Constantin era destul de inteligent şi ager la minte, iar dârzenia lui înnăscută l-a ajutat să-şi reia studiile universitare pe care le întrerupsese în 1947, când a trebuit pentru prima oară să meargă la lucru să-şi ajute familia. A devenit însă victima împrejurărilor, refuzând cu încăpăţânare aşa cum făcuseră toţi din familia noastră, să intre în partid, şi, în consecinţă, a fost concediat.

Ion, un băiat blond, cu păr cârlionţat şi ochi albaştri, cu doi ani mai mic decât Constantin, era student la Şcoala de Economie din Bucureşti şi lucra în acelaşi timp la Administraţia Centrală a Căilor Ferate Naţionale. În timp ce studia la Universitate, Ion a întâlnit-o pe fata visurilor sale şi s-a îndrăgostit. Valerie era pe atunci o copilă cu mari speranţe de viitor – chiar în acele timpuri de viaţă măruntă. Era o fată drăguţă, cu un păr negru de corb, dar familia mea n-a fost niciodată impresionată de ea. Ei socoteau că Ion era mult prea tânăr pentru a-şi lua asupra sa răspunderile unei căsnicii şi simţeau că firea lui visătoare, romanţioasă îl împiedica să vadă realitatea. Totuşi, Valerie şi Ion s-au cununat la biserică şi, după cum era încă obiceiul în acele zile, au avut o mică petrecere cu familia şi prietenii. Datorită lipsei de locuinţe, el şi mireasa s-au stabilit în casa părinţilor ei. O vreme lucrurile au mers bine, şi nouă, tuturor, ni se părea că Ion e fericit. Mai târziu, spre surprinderea noastră, am aflat că era implicat în acţiuni politice anticomuniste, care au adus schimbări critice în viaţa fiecăruia dintre noi.

Cele două surori ale mele mai mari erau deja căsătorite. Cale era o femeie liniştită, caldă la suflet, plină de înţelegere. Avea părul castaniu ondulat şi ochi căprui şi era deosebit de sensibilă. Făcuse deja doi copii cărora dorea să le asigure o viaţă liniştită. Amintindu-şi de incredibilele greutăţi din propria-i copilărie, dorea ca vlăstarele ei să aibă de toate. Constanţa era mai puţin fericită decât soră-sa mai mare. Era cea mai frumoasă, mai zveltă decât Cale, dar cu aceeaşi piele smeadă. Şi ea era la fel de ageră la treburi şi grijulie la curăţenie şi rânduială. După ce s-au căsătorit, ea şi soţul ei au venit să locuiască la noi. Din pricina condiţiilor precare de locuit, cu multă înghesuială, a orelor lungi de lucru şi a constrângerilor din acea vreme, Constanţa şi soţul ei au divorţat curând. Divorţul era un lucru până atunci necunoscut tradiţiei familiei noastre, dar condiţiile impuse de noul regim au contribuit din plin şi la acest fel de răsturnări sociale.

Theodora, Marietta şi Cornelia mergeau la şcoală, bucurându-se de o copilărie ceva mai fericită decât avuseserăm noi, ceilalţi, parte. Ele erau mai lipsite de griji şi mai bine îmbrăcate şi aveau mai multe motive să zâmbească. Theodora, deşi mai subţirică, semăna foarte mult cu mama, dar era mai timidă şi mai tăcută. Marietta, pe de altă parte, era blondă, uşor bucălată şi plină de viaţă. Cornelia, mezina familiei, rămânea dulce, liniştită şi ocrotită de noi, toţi, peste măsură. Un simţământ profund ne unea pe toţi.

Între timp, în ziarul *Sportul Popular* numele meu a apărut de câteva ori ca fiind un bun jucător de polo pe apă, ceea ce mi-a atras simpatia prietenilor. Am absolvit şcoala medie în fruntea clasei, în iunie 1954, studiind multe ore pe zi şi păstrându-mi un dosar politic imaculat. În vara aceea am luat examenul de admitere la Institutul Politehnic din Bucureşti în intenţia de a deveni inginer metalurgist, mai mult pentru ai mei. O dată cu dezvoltarea rapidă a industriei, aceasta părea să fie o alegere logică şi de viitor, dar de fapt, gândurile mele sincere erau puternic stăpânite de dorinţa clară de a fugi. Mă mai bizuiam şi pe faptul că, devenind un atlet de performanţă, aş putea fi trimis într-o ţară occidentală, iar acolo să cer azil politic. Şi nu eram singurul care gândea aşa... Câţiva dintre noi visau ca şi mine la posibilitatea de a părăsi ţara ilegal şi discutau adesea pe tema asta. Am început să strângem tot felul de informaţii necesare pentru intenţia noastră. Unul câte unul, trei dintre prietenii care participaseră la discuţiile noastre au renunţat, rămânând ca numai patru dintre noi să continue aceste planuri. Am făcut rost de foarfeci de tăiat sârma groasă şi ghimpată a gardurilor de frontieră, de o busolă bună şi de o lanternă portabilă şi am început chiar unele antrenamente de teren pentru a ne da seama dacă putem să realizăm această temerară acţiune. Era un vis, iar noi eram prea entuziasmaţi de el ca să putem prevedea gravitatea consecinţelor lui în caz de nereuşită.

O dată cu începerea anului universitar, m-am concentrat asupra cursurilor şi am început să învăţ germana în timpul liber. Vorbeam deja curent franceza şi încercasem să învăţ şi ceva engleză, dar mi s-a părut prea grea. Până aici soarta mă favorizase ca să fiu acceptat la universitate, căci multora dintre prietenii mei nu li se permisese nici măcar să dea examen. În vremea aceea, un mare număr dintre studenţii Politehnicii care fuseseră admişi la facultate direct din fabrici, erau acti-

vişti politici, chiar fără să fi urmat şcoala medie. Regimul dorea să investească în oamenii în care simţea că poate avea încredere şi, de aceea, mulţi tineri capabili erau profund dezamăgiţi.

În 1954, Institutul Politehnic din Bucureşti era un incubator politic, cu Stalin încă citat în manuale şi marxismul aplicat la fiecare ocazie. Era o atmosferă destul de încordată între tinerii absolvenţi ai şcolilor medii şi studenţii mai în vârstă care proveneau din ceea ce se numea „Universitatea Muncitorească". În timp ce studenţii obişnuiţi nu aveau nici un fel de bursă, cu excepţia a ceea ce îşi puteau permite părinţii lor să le ofere băneşte, ceilalţi fuseseră transferaţi la studii cu salariu cu tot. Slab pregătiţi pentru noua etapă universitară, mulţi dintre activişti au rămas pe drum. Explicaţia oficială a fost că ei fuseseră victime ale persecuţiei capitaliste şi, dacă li s-ar da şansa cuvenită, ar deveni intelectuali mai buni decât fosta elită *burgheză* a ţării. Erau jalnic de slabi la materiile de bază şi foarte puţini dintre ei au reuşit să-şi termine studiile.

Ca să obţin note maxime la facultate, am hotărât să studiez ideologia marxistă şi să încerc să o înţeleg. În cele din urmă mi-am dat seama că, în pofida hotărârii mele, nu mă simţeam totuşi în stare să mă descurc prin acel labirint. N-aveam decât să memorez noţiunile fără nici o logică. De fapt, în felul meu de a gândi, marxismul mi se părea a fi o pură corupţie şi interesul pentru el mi s-a stins repede. Cel puţin am ajuns să înţeleg prin propria mea logică, de ce comunismul şchiopăta. Totul era complet răsturnat cu capul în jos, astfel cum ar fi putut să nu şchioapete? Acest lucru era valabil absolut în orice privitor la noul regim. Pentru testele şi examenele mele a trebuit să-mi ţin aceste concluzii pentru mine. Aşa am învăţat ipocrizia şi cum să trăiesc cu minciuni.

Până una alta, am atins nivelul naţional în sport şi pentru un timp am găsit o oarecare satisfacţie în această realizare. Am izbutit chiar să fac o călătorie la Sofia, în Bulgaria, după ce mi s-a cerut să completez un formular de patruzeci de pagini despre viaţa mea, familia mea, toate rudele şi prietenii. Am avut emoţii până în ultima clipă, şi pe bună dreptate. Câtorva dintre atleţi li s-au refuzat vizele de ieşire, chiar dacă Bulgaria era o ţară comunistă şi doar la şaizeci de km de Bucureşti.

Toţi atleţii de frunte români erau profesionişti. Nici unul din ei nu lucra şi nici membrii uriaşei conduceri a Comitetului pentru Cultură Fizică şi Sport. Timp de aproape un an, mi s-au alocat şi mie cinci sute de lei pe lună – o sumă care însemna

un venit mediu lunar. Numai că până şi aici exista corupţie; la două sau trei luni altcineva îmi falsifica semnătura pe statul de plată şi nu primeam nimic. N-avea rost să protestez.

Apoi într-o seară s-a întâmplat nenorocirea. Securitatea l-a arestat pe fratele meu, Ion şi a cotrobăit prin apartamentul său, căutând probe incriminatorii. Pentru prima dată fraţii şi surorile mele mai mari au fost percheziţionaţi de agenţii Securităţii. Au fost arestaţi şi câţiva dintre prietenii şi colegii de universitate ai lui Ion şi ne-am dat seama imediat că vor fi acuzaţi de conspiraţie împotriva sistemului politic al ţării. Se ştia totodată că aceste anchete puteau să dureze luni, ba chiar ani de zile. Pentru un răstimp ne-am recâştigat speranţele că Ion va fi eliberat. Într-adevăr, la sfârşitul anului, guvernul a dat publicităţii un act de aşa-zisă amnistie – dar acesta nu i-a fost de folos fratelui meu. Întrucât nu s-a mai întors acasă după luni de detenţie, am început să ne facem griji. Ne temeam de lucrul cel mai rău.

Procesul lui Ion a început în primăvara lui 1955, la temutul Tribunal Militar din Bucureşti. Toate procesele politice se judecau de către tribunalele militare. Douăzeci şi unu de tineri studenţi în jurul vârstei de douăzeci de ani au fost judecaţi pentru a fi conspirat împotriva dictaturii proletariatului. Noi toţi am făcut mari sacrificii pentru a angaja unul dintre cei mai buni avocaţi din Bucureşti, unul cunoscut ca fiind extrem de eficient şi în bune relaţii cu Partidul. Deşi domnul Nachtigal, avocatul, era sceptic în privinţa şanselor lui Ion, a promis să facă tot ce-i va sta în putinţă. El avea acces la dosarele acuzaţilor, iar veştile sale nu erau deloc bune. Chipurile, acuzaţii mărturisiseră că au conspirat împotriva regimului şi au avut legături cu exilaţii români şi agenţii de spionaj din Vest. Securitatea a găsit un revolver în casa unuia dintre acuzaţi şi câteva broşuri anticomuniste. Ei au fost de asemenea învinuiţi de a fi încercat să iniţieze o revoltă armată contra regimului.

Majoritatea familiilor au fost de faţă în prima zi a procesului. Grefierul a identificat pe fiecare din acuzaţi şi procurorul militar a citit un lung document acuzator, punându-i la dispoziţia judecătorului preşedinte articolele din codul penal care se aplicau crimelor politice. Deţinuţii erau incredibil de palizi şi slăbiţi şi arătau mult mai vârstnici decât erau. Unii păreau să aibă vânătăi pe faţă. Evident, fuseseră instruiţi să nu privească la noi, dar în răstimpuri am prins slabe căutături ale lor încercând să zâmbească soţiilor şi părinţilor lor. Văzându-l pe

fratele meu în această stare, trist şi evident preocupat şi speriat, totul m-a făcut să simt că explodez de revoltă contra oricărui astfel de sistem de justiţie. Mă gândeam la viitorul oricui sub un astfel de regim, când, deodată, fără să ceară permisiunea, unul dintre deţinuţi s-a ridicat brusc şi a strigat:

– Domnule judecător, retractez tot ce am declarat la sediul Securităţii! Am fost torturat peste puterile mele şi am făcut mărturisiri sub ameninţări... Nimic nu este adevărat din acuzaţiile ce se aduc împotriva noastră! Noi ne-am întâlnit şi am discutat despre nedreptatea socială din ţară şi nu există cod penal care să pedepsească rostirea adevărului.

Şi tot aşa a continuat cu propriile sale acuzaţii, până când gardienii au pus mâna pe el, în timp ce procurorul urla:

– Sunteţi nişte bandiţi şi nişte criminali! Clasa muncitoare vă va da lecţia cuvenită şi vă va ţine după gratii ani de zile!

Judecătorul a intervenit pe loc, a închis prima şedinţă iar noi, toţi, am fost urgent evacuaţi din sala tribunalului.

Procesul s-a reluat aproximativ după o săptămână şi ni s-a dat voie să intrăm din nou în sală. De această dată erau mai mulţi poliţişti în uniformă, atât în sală cât şi afară, iar acuzaţii păreau a fi total timoraţi. Nu am observat nimic special cu excepţia faptului că atmosfera era foarte încărcată. Absolut nepăsător, grefierul a început să identifice pe fiecare dintre acuzaţi. Când a citit numele de Marin Florian Paul, studentul care îşi retractase declaraţiile la prima şedinţă, procurorul a anunţat cu indiferenţă că acuzatul murise între timp de un atac de cord.

Auzind acestea, mama sa, îmbrăcată în straie simple ţărăneşti, s-a ridicat de pe bancă şi a început să strige cu disperare:

– Criminalilor! Mi-aţi omorât copilul Florian al meu! Nu! plângea ea. Nu e adevărat! Florian, unde eşti?

Judecătorul s-a sculat în picioare şi după un gest crâncen, fără să dea nici un fel de ordin, poliţia a evacuat sala. Procesul lui Ion a continuat în secret.

În timpul ultimei şedinţe, fiecărui avocat i s-a îngăduit să-şi apere clientul doar cincisprezece minute. Aceasta a fost singura formalitate care să dea o oarecare aparenţă de legalitate procesului. Fratele meu a fost condamnat la douăzeci de ani de închisoare. Eram extrem de supăraţi şi furioşi, dar ne-am rugat ca să nu fie nevoit să ispăşească întreaga pedeapsă. Nu ne puteam împăca cu gândul de a-l fi pierdut pentru atât de

multă vreme şi am început imediat să ne interesăm care ar putea fi şansele pentru un viitor recurs al procesului, dar pe moment părea totul imposibil.

Nefericită şi cu inima frântă, mama a încercat chiar să stea de vorbă cu prietenul ei din copilărie, Gheorghe Chirtu, care era acum colonel plin la Securitate şi directorul adjunct al temutei Secţii de cercetări şi interogări. Chirtu nici n-a vrut să audă de mama. Comunist declarat, el credea că toţi duşmanii de clasă îşi aveau locul în puşcărie, dar pentru asta, întreaga ţară ar fi trebuit transformată într-o închisoare. Viaţa mergea înainte, iar noi trebuia să luptăm pentru propria noastră supravieţuire.

Deoarece unele lucruri începuseră să se schimbe, lumea a devenit foarte agitată şi pentru a preveni orice revoltă posibilă miliţieni înarmaţi patrulau noaptea pe străzile Bucureştiului.

Se sesiza o stare de nelinişte, în special în rândul tinerilor intelectuali care formaseră numeroase organizaţii anticomuniste. În aparenţă statul se temea de posibilitatea stabilirii de legături directe între opoziţie şi Occident. De fapt, astfel de încercări avuseseră loc în trecut. Cu câteva luni înainte, un grup de exilaţi români, lucrând în colaborare cu agenţii de spionaj occidentale, fusese lansat cu paraşuta în România pentru a iniţia o răscoală. A fost unul din cele câteva grupuri capturate de către regim. Umbla zvonul că această agenţie occidentală fusese infiltrată de comunişti. Exilanţii români au fost judecaţi în văzul lumii cu maxim de publicitate împotriva a ceea ce regimul numea „imperialişti anglo-americani". Ei au fost condamnaţi cu toţii la moarte.

Oamenii, în general, erau totuşi optimişti şi unii dintre ei au început să-şi pună speranţele în noul spirit de la Geneva, prima încercare de destindere dintre Est şi Vest, în timpul Războiului Rece. A fost, de asemenea, prima oară când am auzit vorbindu-se despre Ialta. Multă lume a interpretat Geneva ca o ultimă încercare a puterilor occidentale şi mai cu seamă a Americii de a remedia violările sovietice ale acordului de la Ialta înainte de a iniţia războiul.

– Acesta este singurul motiv pentru care Statele Unite au înfiinţat toate acele pacte militare şi au început să înarmeze Germania Occidentală! spunea un vecin, fost căpitan în timpul celui de-al doilea război mondial. Radio Europa Liberă a difuzat acelaşi lucru privind intenţia de a elibera Europa de Est.

– Nu vă faceţi griji, îi liniştea alt vecin al părinţilor mei, Ion n-o să stea mult în închisoare.

Acest optimism nefondat era larg răspândit în acele zile. Nimeni nu credea că puteau să stea comuniştii la putere mai multă vreme şi majoritatea oamenilor nu făceau nici un efort pentru a se integra în noul sistem, cu excepţia faptului de a-i supravieţui.

Ca să-l avem pe Ion „prezent" printre noi, am început să facem ceea ce făceau atât de multe alte familii în situaţii asemănătoare. La fiecare masă de duminică sau de sărbătoare, ori cât de sărăcăcioasă, puneam un tacâm şi pentru el. Măcar aşa era totdeauna prezent în inimile noastre.

Ion ne păstra şi el în inima lui, ţinând un loc aparte pentru iubita lui soţie. Situaţia lor a însemnat unul din nenumăratele cazuri de separare forţată care au distrus atâtea inimi şi cămine. Multe case au fost astfel destrămate. Cu soţii condamnaţi la atât de mulţi ani de închisoare, multe soţii erau derutate şi nu ştiau ce să facă. În timp ce unele dintre ele au aşteptat cu credinţă întoarcerea soţilor, altele au fost nevoite să obţină un divorţ pentru a-şi păstra slujbele ori au fost ademenite pe căile lumeşti să renunţe la foştii soţi. Nefiind capabilă să înfrunte singurătatea şi tensiunea create de o atare situaţie şi neprimind nici o veste de la Ion, după câţiva ani, Valerie a divorţat. El nu a ştiut de divorţ decât mulţi ani mai târziu, aşa încât amintirile şi visurile despre soţia lui, pe care le-a purtat cu el din închisoare în închisoare, l-au ajutat să-şi păstreze cât de cât moralul.

În decembrie 1955, am aflat cu bucurie vestea că România devenise membră a Naţiunilor Unite. În această calitate, ţara s-a angajat să promoveze un spirit mai democratic. Poporul român a devenit mai curajos şi a început să nădăjduiască la mai mult. În timpul iernii lui 1955, speranţele s-au transformat în nelinişte şi, ca să ţină situaţia sub control, autorităţile au recurs la brutalitate şi intimidare. Timp de aproximativ două săptămâni în fiecare noapte erau ucişi în Bucureşti doi sau trei oameni, iar cadavrele lor erau lăsate pe străzi până dimineaţa. Poliţia a răspândit zvonuri că victimele erau hoţi, împuşcaţi în timp ce comiteau crime. Într-o noapte rece de februarie, când eram pe punctul de a pleca de la Politehnică spre casă, am văzut trei astfel de trupuri care zăceau în sânge, proaspăt ucise în faţa şcolii noastre. Prietenii mei şi cu mine am rămas înlemniţi. Auzisem şi noi zvonurile, dar acum deve-

niseră realitate, chiar în faţa ochilor noştri. Câţiva oameni s-au oprit să arunce o privire şi i-a cuprins teama, în timp ce doi agenţi de la Securitate în haine civile supravegheau scena de la distanţă. După aspectul lor, era clar că victimele nu fuseseră nişte hoţi. Dar cine erau?

În perioada acelor zile, bucureştenii se duceau acasă devreme şi încuiau uşile zdravăn pe timpul nopţii. La Universitate, un activist de partid ne ţinea o prelegere despre „politica înţeleaptă a Partidului". Între timp, organizaţia de partid din şcoală a aflat despre condamnarea fratelui meu şi pentru asta am fost dat afară.

Dar ajunsesem deja la o hotărâre.

Intenţia de a fugi fusese pusă la punct, iar Hans, Grasu şi cu mine eram gata. Încredinţasem planul nostru unui coleg de studii universitare, care îşi exprimase, de asemenea, dorinţa sinceră de a fugi cu noi. Paul era mai în vârstă şi extrem de util nouă pentru că părinţii săi locuiau încă într-un sat aflat lângă graniţa iugoslavă.

El ne-a dat o mulţime de informaţii corecte şi necesare despre configuraţia terenului şi punctele de reper locale, dar în cele din urmă a renunţat la a încerca el însuşi să fugă.

Primăvara lui 1956 a venit cu o vreme plăcută şi eram entuziasmat de planurile mele. În afară de vechea durere pricinuită de detenţia fratelui meu, situaţia părea să fie cumva mai bună. Ca totdeauna când îşi putea îngădui să sărbătorească Paştele cum se cuvine, mama a făcut pregătiri speciale şi toată lumea din familie a ajutat-o. Am făcut curăţenie generală, am spălat toată casa şi am pregătit ce se obişnuia ca mâncăruri şi prăjituri de Paşte. În timpul Săptămânii Patimilor, înaintea Învierii, toţi am postit şi ne-am rugat, mai cu seamă pentru Ion. Oamenii credeau încă puternic în Dumnezeu şi cei mai mulţi dintre români nu treceau pe lângă o biserică fără să-şi facă semnul crucii. Pentru slujba Învierii, cea mai sfântă din toate sfintele slujbe ortodoxe, Hans, Grasu şi cu mine am hotărât să asistăm la slujbele de la *Mitropolie*, unde Patriarhul însuşi oficia în faţa unui cor magnific. Aşteptam şi ne rugam ca acesta să fie ultimul nostru Paşte în România.

Până să fi ajuns noi în Dealul Mitropoliei, o mulţime de vreo o sută de mii de credincioşi se afla în jurul bisericii. Vremea fiind bună, slujba s-a ţinut afară. Ne-am apropiat cât am putut de mult şi am văzut prelaţii oficiind o slujbă frumoasă. Corul cânta divin. Exact la miezul nopţii Patriarhul a strigat:

– Hristos a Înviat!
Şi întreaga mulţime a răspuns:
– Adevărat a Înviat!
Din vârful dealului am văzut o mare de lumini.

Oamenii îşi aprinseseră lumânările unul de la altul, până când întreaga colină începu să strălucească de această magnifică lumină, o lumină a noii speranţe. Mai târziu, când mulţimea a început să plece, toţi luau acasă cu ei lumânările aprinse pentru a aduce speranţă nouă în sufletele oamenilor din tot oraşul. Am luat şi eu lumânarea acasă, împreună cu bucăţelele de anafură, fără de care nimeni nu începea masa în ziua de Paşti.

Am avut atunci sărbătoarea noastră, iar farfuria şi paharul cu vin ale fratelui meu Ion au fost ca o mărturie a prezenţei lui puse în mijlocul nostru. Potrivit obiceiului, întreaga familie s-a adunat la casa părinţilor mei şi ne-am bucurat de masa tradiţională cu ouă vopsite, stufat de miel, cozonac şi multe prăjituri de care ne bucuram doar de câteva ori pe an. Am cântat „Hristos a înviat din morţi!" şi am băut pe rând din paharul lui Ion, închinând pentru binele lui.

Aşezat la masă, m-am gândit că în curând voi părăsi România şi pe iubiţii mei părinţi, fraţi şi surori. N-am înţeles la acea vreme că viaţa noastră de familie era atât de unită încât făcea din mine o părticică din ei toţi, şi pe ei o părticică din mine. Nici că aş fi fost vreodată în stare să mă despart complet de trecut sau să-l evit cumva...

Până la sfârşitul lui aprilie şi începutul lui mai, am hoinărit prin Bucureşti cu prietenii mei fără nici un fel de griji, doar cu entuziasmul febril şi secret al planului nostru de fugă...

***

Închizând acum ochii, pot încă să-i revăd pe acei trei băieţandri rătăcind prin cartierul Obor, numai zâmbet şi încredere, încercând să se arate la înălţimea acelor aşteptări ce aveau să se ridice în faţa lor. Aproape că-mi vine să râd văzând zâmbetele iresponsabile şi optimismul lor contagios. Ce urmau să facă? Cum aveau să explice comportarea lor?

La vârsta de cincizeci de ani, îmi văd trecutul cu alţi ochi. Veşnicia tinereţii s-a dus. Am făcut aproape toate greşelile posibile, dar m-am şi îmbogăţit pe mine însumi şi am atins pragul maturităţii. Privind înapoi, mă întreb adeseori: *Oare aş fi putut să procedez altfel?*

5

O probă adevărată

Cei care nu au fost niciodată supuşi calvarului unui interogatoriu comunist nu îşi pot imagina gradul lui de brutalitate şi umilinţă. Când anchetatorul şef mi-a spus în sfârşit că cercetarea mea s-a încheiat şi că voi fi dus în faţa Tribunalului Militar din Timişoara, am scos un oftat adânc de uşurare.

– Eşti acuzat că ai încercat să treci în mod ilegal frontiera de stat a Republicii Populare Romîne, a spus el. E de datoria mea să te informez că potrivit codului penal al Republicii, fapta ta atrage după sine o pedeapsă de până la cinci ani închisoare. Tribunalul va hotărî cu exactitate sentinţa ce ţi se cuvine.

Am ascultat în linişte şi m-am imaginat înfruntând o perioadă de timp întunecată dar obişnuită în închisoare pentru ceea ce speram să nu fie o condamnare pe termen lung.

Ofiţerul anchetator avea un aer indiferent în timp ce închidea dosarul, pe când eu abia de mai puteam să-mi ascund bucuria. Cât de relaxat m-am simţit când am semnat ultima declaraţie din dosar! Credinţa mea sporită că nu mai trebuia să mă tem de durere fizică şi tortură morală era atât de copleşitoare încât procesul ce urma să aibă loc, mi se părea o simplă bagatelă. Cu toate acestea, când a început, am avut o surpriză amară. În sala tribunalului, aşezat lângă un avocat, l-am văzut pe fratele meu mai mare, Constantin, arătând îmbătrânit şi supărat. Gândurile mi-au zburat îndată către părinţii mei care trudiseră din greu să ne crească iar acum, când lucrurile ar fi trebuit să fie mai uşoare, atât Ion cât şi eu ne aflam în închisoare. Gândul că biata mama suferea, mi-a

adus lacrimi în ochi. Tot timpul cât a durat procesul, am stat liniştit şi trist în boxa acuzatului, copleşit de gânduri.

M-au trimis înapoi, la sediul Securităţii, şi am început să mă simt un pic mai bine când m-am trezit într-o nouă celulă, cu Hans şi Grasu. Înainte de proces le pierdusem urma. Eram bucuroşi să fim din nou împreună şi nici unul dintre noi nu regreta ceea ce făcuserăm.

A doua zi, uşa celulei s-a deschis brusc. Ofiţerul de serviciu ne-a identificat meticulos pe fiecare şi ne-a dat boccelele cu hainele luate de la noi, atunci când am fost arestaţi. Un sergent ne-a condus la o dubă neagră parcată în curte şi ne-am alăturat altor doi deţinuţi care fuseseră condamnaţi de curând. Eram transferaţi la penitenciarul oraşului. Deşi procesul nostru nu se încheiase şi îmi făceam încă griji cu privire la sentinţa mea, era parcă mai bine faţă de celula din beciul umed aflată în sediul Securităţii.

Duba s-a oprit de câteva ori în scurta ei călătorie şi în fine s-a furişat înăuntru, pe porţile închisorii din Timişoara. Am auzit un tropăit de cizme afară, iar apoi cineva a deschis uşa din spatele dubei şi ne-a ordonat să coborâm. Am fost duşi în incinta unei clădirii cenuşii, sinistre doar la câţiva paşi mai încolo, ni s-au luat amprentele şi am fost mărşăluiţi de un gardian printr-un labirint de coridoare. Nu am putut să nu observ curăţenia acestor coridoare, păstrată evident de un grup de condamnaţi de drept comun, care trăgeau cu coada ochiului curioşi la noi, în timp ce treceam în pas alergător pe lângă ei.

Am ajuns în sfârşit la un coridor scurt de la etajul doi, unde era secţia repartizată deţinuţilor politici. O poartă înaltă de fier separa aceste încăperi de restul închisorii şi chiar înăuntru se afla o mică împrejmuire de lemn care servea drept birou pentru gardieni. Numele noastre fuseseră trecute într-un registru cu numărul celulei în care eram repartizaţi de către gardianul închisorii. Din păcate, Hans, Grasu şi cu mine fuseserăm repartizaţi fiecare în celule diferite.

A mea avea numărul şapte. Cei doi colegi de detenţie pe care i-am găsit acolo m-au întâmpinat cu căldură, de parcă aş fi fost un membru mai vechi al familiei lor ad-hoc constituite. Erau dornici să afle cine sunt, de unde veneam şi de ce fusesem arestat.

Un domn cu înfăţişare distinsă s-a apropiat de mine şi m-a întrebat dacă auzisem ceva despre noul cod penal. I-am spus că nu ştiam nimic despre el.

– Cum adică? N-ai auzit nimic despre noul cod, codul Vîşinski? a întrebat el neîncrezător şi iritat.

– Am auzit de Vîşinski, am răspuns, dar nu despre codul lui.

Atunci a luat o mină revoltată şi a continuat:

– Voi, oamenii care veniţi din lumea de afară, nu ştiţi nimic. Trăiţi cu capul în nori! Când am lucrat în Serviciul Secret, înainte de război, am observat că publicul larg nu se interesa de politică. Tocmai ignoranţa asta ne-a adus în mocirla de faţă! Trebuie să se trezească sau vor muri şi mai mulţi în închisoare.

– Domnule Popescu, a intervenit celălalt, domnul Dima e tânăr şi nu poate fi făcut răspunzător pentru greşelile din trecut. Aceasta păru să-l îmbuneze pe domnul Popescu şi mormăi:

– Mda, sigur, nu poate fi făcut răspunzător. El e un tânăr minunat a cărui inimă e la locul potrivit, altminteri nu s-ar afla aici. Ziceam şi eu aşa. Noi ne-am jucat cu vieţile noastre şi acum plătim un preţ prea scump pentru asta.

Codul penal Vîşinski trebuia să cuprindă un plan de amnistiere, combinat cu sentinţe pe termen mai scurt pentru anumite delicte politice. Curând după sosirea la Timişoara, am descoperit că acest aşa-zis cod era unul din cele două mituri care au susţinut ani de zile moralul a mii de deţinuţi politici. Unii considerau că zvonul era menit să întreţină o încurajare plină de milă, şoptită în taină unui deţinut de către un membru al familiei sale, într-una din rarele ocazii când astfel de vizite erau permise. Alţii spuneau că zvonul a fost răspândit de comunişti ca să-i ţină pe deţinuţii politici într-o stare de aşteptare urmată de o depresiune ucigaşă, când vedeau că nu se întâmpla nimic.

Al doilea mit răspândit, puternic sprijinit de crainicii de radio occidentali, era că americanii stăteau în expectativă, gata să elibereze Europa de Est şi, desigur, şi România de sub dominaţia sovietică. Domnul Popescu se agăţa cu o furie disperată de ambele aceste iluzii. Era convins de iminenţa unor evenimente ce vor zgudui lumea şi nu avea decât o dorinţă fierbinte – să ia parte la ele ca om liber. Ştia că starea lui fizică era destul de şubredă şi simţea în sufletul său că dacă nu va fi eliberat foarte curând, va muri. Acesta era un lucru obişnuit în rândul multor deţinuţi politici: erau optimişti şi plini de speranţă într-o zi, doar pentru a se cufunda în abisul deznădejdii a doua zi.

Al treilea om în celula numărul şapte, G. Bogdan, era de viţă neaoşă ţărănească. Fusese condamnat la cincisprezece ani muncă silnică în calitate de membru al unei aşa-zise „organizaţii subversive", pe al cărui lider îl ascunsese cu intermitenţe timp de cinci ani.

A fost prima oară când veneam în contact cu deţinuţii politici. Domnul Popescu zăcea în temniţă de cinci ani fără să fie judecat. Îl arestaseră împreună cu toţi foştii lui colegi din Serviciul Secret Român de dinainte de război. Cea mai recentă acuzaţie adusă împotriva lui era de a fi ars toate dosarele secrete din arhive, înainte ca Timişoara să cadă în mâinile sovietice, în 1944. El a negat cu străşnicie că ar fi dat foc oricăror documente oficiale şi a declarat că este complet nevinovat. În ciuda interogatoriilor fără sfârşit, la cinci ani după arestarea sa, se afla încă în puşcărie. Dintr-o dată, ideea detenţiei a devenit mai stresantă şi m-a întristat. Treptat-treptat însă, m-am obişnuit cu noua mea condiţie.

Celula noastră era neîncăpătoare şi dotată cu zgârcenie, dar foarte curată. Avea o fereastră, aşa că ne bucuram de lumină şi aer proaspăt, în contrast izbitor cu celula umedă şi rece din sediul Securităţii. Mâncarea era un pic mai bună, şi în acest loc am aflat că terciul cleios care mi se dăduse aproape în fiecare zi de la arestarea mea nu era altceva decât arpacaş. Totuşi a fost o mare alinare să ştiu că trecusem peste calvarul anchetei şi că zgomotul de paşi al gardienilor afară pe coridor anunţa doar golirea zilnică a vasului latrinei, aducerea apei, distribuirea hranei, şi alte asemenea lucruri.

După o săptămână sau cam aşa ceva, domnul Popescu a fost dus la Tribunalul Militar pentru proces. A lipsit câteva ore şi s-a întors profund mâhnit. Procurorul îi pusese doar câteva întrebări de formă, fără absolut nici o legătură cu arderea dosarelor. În timp ce aştepta în anticameră pentru audierea procesului său, îl văzuse pe unul dintre foştii săi colegi de serviciu care îi şoptise să nu-şi facă griji, căci dosarele secrete lipsă fuseseră descoperite intacte. Vestea îl întristase şi mai tare pe domnul Popescu, deoarece însemna că era judecat pentru un alt delict, nici măcar specificat. Îi micşora deopotrivă speranţa de a fi putut fi eliberat şi în plus îi sporea temerea că trebuia obţinută o condamnare împotrivă-i pentru justificarea îndelungatei sale detenţii.

În următoarele patruzeci şi opt de ore a stat ghemuit pe pat şi a refuzat să mănânce ori să vorbească. În a treia zi însă, un

ofiţer de serviciu a trecut pe la el şi i-a spus să-şi strângă lucrurile pentru a se pregăti să plece acasă. Atunci Popescu a sărit ca ars în picioare, a scos un sunet nearticulat şi, cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, ne-a strâns mâinile în semn de rămas bun şi a ieşit glonţ din celulă. Cred că a fost unul dintre foarte puţinii deţinuţi politici pe care i-am văzut părăsind o închisoare comunistă ca om liber, precum şi unul din extrem de puţinii care să ducă un mesaj familiei mele. Libertatea lui a fost însă de scurtă durată. Bolnav şi părăsit de soţie, care nu primise nici un semn de viaţă de la el în toţi aceşti ani, a leşinat şi a murit pe o stradă în Bucureşti. Odihnească-se în pace!...

Timp de o săptămână am rămas în celulă doar noi doi, domnul Bogdan şi cu mine. Ne-am împăcat foarte bine, dar timpul părea că stă pe loc, la nesfârşit. Experienţa lui de închisoare, ca şi a mea, oferea un câmp limitat de conversaţie, aşa că vorbeam cel mai mult despre noi, despre viaţa noastră de acasă şi eram dornic să aflu mai mult despre lume, despre semeni în general. Colectivizarea pământului, am aflat, bunăoară, că fusese făcută cu aceeaşi brutalitate şi în provincia sa natală, şi desigur, în întreaga ţară. Ceea ce m-a impresionat, însă, cel mai mult, a fost relatarea despre organizaţia lor anticomunistă şi cum îl ascunsese el pe liderul grupului timp de aproape cinci ani. Deşi întemniţat, am început să mă simt eu însumi o parte a rezistenţei române şi acel lucru m-a făcut să cred că, în sfârşit, eram acolo lângă cei cărora le aparţineam.

Am stat singuri amândoi până când a venit Vasile Galea. El era penticostal, acuzat de a fi disident şi ne-a mărturisit că locuia doar la câteva blocuri distanţă de poarta închisorii. Împreună cu alţi penticostali fuseseră arestaţi cu câteva luni mai înainte. Se întâmpla pentru prima oară când am avut prilejul să pot cunoaşte şi să stau de vorbă cu un membru al unei astfel de confesiuni şi trebuie să declar că am fost profund impresionat de tăria lui de caracter. Sosirea lui printre noi a adăugat mai multă viaţă atmosferei aproape anoste din celula noastră. Treptat, ne-a dezvăluit multe aspecte ale vieţii lui spirituale care ne-au trezit interesul. Interogatoriul său fusese lung şi complicat, căci era dificil pentru anchetatori să demonstreze că un grup religios ca al lor alcătuia o organizaţie contrarevoluţionară. Deoarece credinţa lor le interzicea să mintă, au recunoscut pe dată că se întâlneau frecvent şi că discuţiile lor se concentrau asupra învăţării altora despre Iisus, dar au încercat să demonstreze zadarnic faptul că nu

aveau nici un fel de intenţii politice. În aceste condiţii Securitatea a recurs la unul din şiretlicurile sale obişnuite – infiltrarea a doi agenţi în rândurile lor, prefăcându-se că fuseseră convertiţi la credinţele penticostale. Apoi, după câteva luni, agenţii au apărut la proces şi au declarat sub prestare de jurământ că participaseră deseori la discuţii subversive cu ceilalţi membri, care complotau să răstoarne guvernul, pentru că nu le dădea libertatea de a practica religia lor.

În sfârşit, în celula noastră a apărut la un moment dat un al patrulea deţinut. Era un profesor de muzică din Lugoj, fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc, care avea deja în închisoare un stagiu de şase ani. Fusese adus înapoi de curând din minele de plumb de la Baia Sprie ca să depună mărturie la un alt proces. El a fost acela de la care am auzit pentru prima dată unele din cântecele şi poeziile compuse în închisoare. Într-o zi m-am trezit cântând eu însumi unul din acele cântece, cu toate că de abia puteam să intonez o melodie. Descoperind că aveam o voce baritonală, profesorul de muzică a început să-mi dea lecţii câte un ceas în fiecare zi. Curând am izbutit să cânt împreună cu el frumoasele imnuri şi balade care izvorâseră din suferinţele, aleanurile şi speranţele deţinuţilor.

La scurt timp după aceea, într-o dimineaţă devreme, am fost scos afară, mi s-a dat o zeghe prăpădită şi am fost dus în pas alergător la un tribunal militar din apropiere, cu doi gardieni înarmaţi în spatele meu.

Procesul a durat peste o oră, chiar dacă nu am avut nimic de adăugat la declaraţiile precedente, dar, ca de obicei, completul de judecată a dorit să dea impresia unei proceduri în totalitate legale. Când s-a terminat, am fost aduşi toţi trei înapoi, împreună într-o dubă a poliţiei. A doua zi dimineaţă au fost pronunţate sentinţele: doi ani de închisoare şi confiscarea averii personale care era o pedeapsă suplimentară automată pentru toţi cei care încercau să fugă. În cazul nostru, averea personală era nulă. În general, pedeapsa asta a fost cel mai bun lucru la care aş fi putut spera, şi m-am raliat majorităţii deţinuţilor care credeau că unele evenimente iminente ar putea curând să ne elibereze pe noi şi biata noastră ţară.

Profesorul de muzică s-a bucurat foarte mult când a auzit vestea. M-a bătut încurajator pe umăr şi mi-a spus:

– Experienţele de viaţă pe care un om le capătă în închisoare sunt cu totul unice. Nimeni nu poate pretinde în aceste zile că este un om adevărat, fără să treacă prin proba focului.

Am zâmbit cu mândrie, dar zău că fără multă convingere. *Şi dacă trebuie să ispăşesc întreaga pedeapsă?* Acest gând cumplit mi-a adumbrit bucuria. De obicei, astfel de îndoieli nu durau, fiindcă cei mai mulţi dintre noi simţeau că ceva trebuia să se întâmple. Părea atât de logic, putea fi doar o problemă de timp. În multe privinţe, acesta era suportul rezistenţei româneşti, şi poate slăbiciunea sa principală. Se aştepta prea mult de la Vest şi de la America în special. În aspectul ei pozitiv, această speranţă şi încredere i-au ajutat pe mulţi dintre noi să depăşească tristeţea şi pesimismul trecător. Personal, am crezut ferm în America, dar cu trecerea timpului, am devenit mai sceptic şi mai înţelept, mi-am pus din ce în ce mai mult nădejdea în credinţa în Dumnezeu, şi în cele din urmă am descoperit un sens mai adânc al vieţii, cu mult mai presus decât politica zilnică.

6

Prizonier în propria mea ţară

După ce am fost condamnat fără drept de recurs, am fost mutat în celula 47 pe coridorul lung al secţiei politice, care era rezervată deţinuţilor condamnaţi în tranzit către penitenciare speciale. Celula 47 era mai degrabă spaţioasă şi când am intrat, m-am trezit înconjurat de mai mult de douăzeci de deţinuţi. Era aproape ca şi când aş fi fost liber din nou. M-au copleşit cu salutări, strângeri de mână şi încurajări, iar unul dintre deţinuţi mai în vârstă m-a bătut pe umăr şi mi-a spus:

– Nu-ţi face griji, tinere, vei fi curând iarăşi afară, dacă ce ştiu eu se adevereşte.

După o scurtă perioadă de acomodare, maiorul Petru, şeful celulei, a intervenit:

– Domnilor, lăsaţi-l pe noul venit să se instaleze un pic. Veniţi aici, acesta va fi patul dumneavoastră.

A arătat spre patul de sus al unui prici pe trei etaje, alături de uşă. Curând după aceea, s-a repartizat mâncarea de seară şi fiecare a fost amabil şi săritor. Trebuie să spun că nu am întâlnit niciodată maniere mai fine ca acelea arătate în puşcărie: „Domnule", „vă rog", „permiteţi-mi", „pot să?" şi „scuzaţi-mă dacă" erau utilizate în mod constant şi nimeni nu folosea vârsta, cunoştinţele sau originea socială pentru a-şi afirma superioritatea. Toţi noii mei camarazi de celulă şi-au dat toată silinţa să mă facă astfel încât să mă simt ca acasă, iar eu m-am bucurat de această atmosferă de prietenie şi politeţe. Aveam un sentiment de mândrie pentru că eram acceptat ca egal de nişte oameni care se distinseseră în lupta anticomunistă. În

această atmosferă, m-am simţit dintr-o dată mai în largul meu, aşa cum nu mai fusesem demult.

Majoritatea celor din celula 47 erau în închisoare de câţiva ani şi câştigaseră multă experienţă în viaţa de acolo. Făcuseră parte dintr-o organizaţie de rezistenţă condusă de maiorul Petru. Acesta fusese înainte comandantul *jandarmeriei* regionale şi acum se afla la comanda celulei, răspunzător faţă de autorităţile închisorii pentru ordinea şi buna comportare a noastră, a tuturor. Unii deţinuţi erau cam de vârsta mea, dar câţiva erau veterani ai sistemului de detenţie şi se bucurau de un respect deosebit din partea celorlalţi.

În această celulă mare a Penitenciarului din Timişoara, am început să observ natura umană cu un interes crescând. Mă mulţumisem să cunosc oamenii din punct de vedere social, dar acum având atâta timp la dispoziţie şi atât de mulţi oameni interesanţi în jurul meu, voiam să ajung să aflu ce i-a determinat să facă faptele pe care le-au făcut, şi la ce se gândeau în timp ce erau în închisoare. Aceste observaţii m-au îmbogăţit cu o mulţime de informaţii despre condiţia umană, de neobţinut în vreo altă parte şi m-au ajutat să-mi petrec timpul într-un mod nesperat de folositor...

Erau mai mult de treizeci de paturi în celula noastră, aranjate într-o serie de priciuri pe trei etaje. Zidul exterior al camerei avea patru ferestre cu gratii care dădeau înspre curtea interioară. Exista un butoiaş cu apă de băut într-un colţ, iar în colţul opus, un hârdău mare pentru latrină. Spectacolul oamenilor chircindu-se deasupra ori stând în picioare în faţa acestui hârdău era degradant şi, în ceea ce mă privea, îmi crea o inhibiţie pe care nu puteam s-o învinge. Câteva zile în şir nu am putut să mă uşurez în prezenţa celorlalţi deşi am încercat. Un gardian mai cu suflet mi-a dat voie să merg la un closet de afară dar el mă păzea de la spate şi am fost la fel de inhibat. Până la urma urmelor, am cerut să fiu dus la doctor, dar autorităţile au refuzat. Am ajuns să am grave dureri abdominale şi frisoane şi m-au dus, în fine, la infirmerie. Mi-a trebuit destul de multă vreme să-mi recapăt pe deplin funcţia naturală iar din când în când, această neplăcere a continuat să mă terorizeze.

Lăsând la o parte mizeria măruntă a acestui fapt, atmosfera generală din celulă era caldă şi destinsă. Tensiunea pricinuită de problemele noastre individuale se topea în simţămintele comune pe care le împărtăşeam. Deţinuţii proveneau din medii

sociale diferite, dar o duceam bine împreună, fără certuri sau conflicte de vreun fel.

La scurtă vreme după sosirea mea, am fost fericit să-i revăd pe Hans şi Grasu în aceeaşi celulă cu mine. Învăţasem cu toţii o sumedenie de lucruri în cursul ultimelor luni. Prietenia noastră a dat naştere unui nucleu format din tineri deţinuţi, în timp ce alţii de vârsta noastră ni se alăturau treptat. Am început să organizăm fel de fel de activităţi şi să povestim cu rândul întâmplări din viaţă. În acest mod ne-am însuşit fără să ne dăm seama o imagine destul de clară a vieţii din închisoare şi a vieţii, în genere.

Printre camarazii noştri de celulă erau patru oameni care lucraseră la minele de plumb de la Baia Sprie, şi relatările lor despre suferinţele de acolo ne-au ajutat să înţelegem sensul muncii de sclav. Alţii trecuseră prin închisoarea centrală de tranzit de la Jilava, aproape de Bucureşti, unde erau adunaţi toţi deţinuţii politici, judecaţi şi condamnaţi, înainte de a fi trimişi la unul din principalele penitenciare – Aiud, Gherla, Piteşti, sau alte lagăre de muncă.

Cele mai relevante istorisiri erau pentru mine acelea povestite de maiorul Petru, şeful celulei noastre. După instalarea comunismului, el a avut o perioadă grea de acomodare cu superiorii lui, proaspăt numiţi. Erau recrutaţi la început din cele mai respingătoare elemente ale populaţiei, inclusiv deţinuţi de drept comun care fuseseră eliberaţi pe baza promisiunii că vor îndeplini întocmai ordinele liderilor lor comunişti.

În urma unui incident în 1947, maiorul Petru fusese scos din jandarmerie şi, după ce fusese prevenit de colegii săi ofiţeri despre iminenta lui arestare, trebuise să se ascundă. A fugit şi a stat ascuns peste opt ani. În 1956 a fost prins şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. În timpul celor opt ani, petrecuţi mai mult prin păduri, fusese adăpostit şi ajutat de mulţi ţărani care erau ostili regimului comunist. Îi strânsese pe aceşti oameni într-o puternică organizaţie paramilitară şi îi pregătise să lupte când ţările din Vest aveau să vină în ajutorul lor. A trăit vreme de un an într-un adăpost acoperit cu o căpiţă de paie, aşteptând să vină un mesaj din străinătate. Îi era frică să doarmă noaptea, ca nu cumva să piardă semnalul când vor veni americanii.

– Chiar dacă n-a venit nimeni, acea speranţă m-a ţinut în viaţă, spunea el adesea.

Viaţa fusese pentru maior o bătălie continuă. Mai întâi luptase împotriva Armatei Roşii pe frontul rusesc şi apoi contra comuniştilor, în interiorul ţării.

În această celulă a Penitenciarului din Timişoara am deprins şi eu arta de a povesti. Mai întâi am relatat subiectele filmelor pe care le văzusem, apoi am trecut la romane şi, în fine, am început să repovestesc unele istorisiri auzite de la alţii, în închisoare.

Activităţile noastre nu se limitau, însă numai la spunerea unor întâmplări. Unii din camarazii noştri de celulă şi-au pus spiritul inventiv la contribuţie şi au descoperit că au talent pentru artă. Au confecţionat table de şah din bucăţi de stofă şi piese de şah din cocoloaşe de mămăligă modelate artistic şi puse la uscat. Piesele negre au fost colorate cu funingine de pe horn, iar cele albe cu var răzuit de pe pereţi. Când primii doi deţinuţi au fost prinşi jucând şah şi trimişi jos, la beci, într-o celulă de izolare timp de trei zile fără hrană sau paturi, am crezut că pasiunea noastră pentru şah se va potoli. Dar când s-au întors, ei şi-au reluat cu încăpăţânare jocul, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Câţiva dintre tinerii din celula noastră încercaseră să treacă frontiera ilegal aşa cum făcuserăm prietenii mei şi cu mine, dar unii avuseseră mult mai puţin noroc decât noi. Doi dintre ei fuseseră prinşi la a doua lor încercare şi pentru asta trataţi cu brutalitate. Un alt tânăr fusese prins cu câţiva dolari americani asupra sa, fapt care prin el însuşi se pedepsea cu închisoarea. Între noi s-au înfiripat strânse legături de prietenie, chiar dacă ştiam că am putea fi despărţiţi oricând. Ca şi mine, erau puţin nesăbuiţi, idealişti şi un pic aventuroşi; dar ceea ce aveam în comun în principal era ura noastră faţă de comunişti şi dorinţa pentru compatrioţii noştri de a trăi o viaţă demnă şi liberă. Existau în acele puşcării mulţi oameni curajoşi şi fascinanţi ale căror vieţi ar putea constitui subiecte interesante de romane.

Virgil Vintilescu, bunăoară, avea douăzeci de ani, scund, însă bine legat, şi foarte tenace. Emana o hotărâre de fier care strălucea ca jăratecul în ochii săi negri, vioi. Încercase să fugă înotând de-a latul Dunării, însoţit de Ionuţ, un prieten de numai şaptesprezece ani. Nici nu apucaseră bine să pună piciorul pe pământul iugoslav, că au şi fost prinşi de grănicerii sârbi şi ţinuţi într-un orăşel de frontieră timp de câteva zile. Fără nici o ezitare, au fost predaţi autorităţilor române.

Tudoran era un alt fugar recapturat. Deși era de prin partea locului și cunoștea foarte bine frontiera, fusese prins pe fâșia nivelată de pământ de la graniță, de câinii dresați care l-au ținut în mârâieli până când au sosit grănicerii. Inutil de spus că ura câinii tot așa de mult ca și pe gardieni.

Bica era din Transilvania și vorbea perfect maghiara, așa că nu i-a fost greu să traverseze Ungaria de la un cap la altul după trecerea graniței. A fost prins lângă frontiera austriacă, returnat în România și condamnat la trei ani de pușcărie.

Mulți dintre noi erau hotărâți să încerce din nou, și ne strângeam ciorchine pe unul din priciurile de sus ore în șir, discutând tot felul de planuri pentru fugă. Examinam în cel mai amănunțit detaliu toate greșelile pe care le făcusem în tentativele noastre anterioare, și studiam toate zonele îndepărtate care puteau fi puncte bune de trecere a frontierei. Cu ajutorul unora care locuiau în sate de graniță, am memorat pe îndelete caracteristicile terenului din zonele pe care le-am ales ca posibile puncte de trecere în Ungaria sau Iugoslavia. Am vorbit apoi despre diversele mijloace care ar fi putut asigura fuga noastră, ca, de pildă, cum să distragem atenția grănicerilor, cum să ne piardă urma câinii și cum să ne târâm pe sub gardurile de sârmă ghimpată fără să declanșăm semnalele de alarmă. Ne-am aplecat până și asupra detaliilor unei apropieri camuflate în zona periculoasă, înțesată cu capcane armate și câmpuri de mine. Aceste discuții aprinse erau foarte instructive și ne ajutau să treacă orele mai ușor.

O dată cu scurgerea timpului, treburile noastre zilnice deveniseră plicticoase și enervante. Continuam să sperăm că ceva s-ar putea întâmpla pentru a schimba uniformitatea chinuitoare a existenței noastre de zi cu zi. Efectele înjositoare și neplăcute ale senzației de foame începeau să ne facă iritabili, iar bunele sentimente și voioșia trecutului erau pe cale de dispariție. Foamea ne tortura cel mai rău după masa de prânz. Aceasta era perioada când simțeam cel mai mult starea de iritare și depresiunea și de obicei stăteam retrași. Sufeream de puseuri de ameteală de fiecare dată când mă ridicam în picioare. Rațiile noastre zilnice nu păreau să depășească o mie de calorii, și atingeau această cifră numai când nelipsitul arpacaș era în fine, înlocuit cu un pumn de fasole fiartă.

Am început să visăm la fasolea bătută în care lingurile noastre ar fi stat singure înfipte în pasta consistentă. Mânca-

rea din temniță nu era judecată după gust, ci după densitatea ei.

Deşi înduram chinuri fizice şi sufleteşti, în adâncul nostru mai exista speranţă, chiar optimism în legătură cu viitorul. Mulţi dintre noi aşteptau un război şi intervenţia Occidentului. Alţii îşi puneau speranţele de recâştigare a libertăţii lor, în negocierile de la Geneva şi o amnistie corespunzătoare pentru toţi condamnaţii politici. Schimbările recente pe atunci în U.R.S.S. şi o serie de îmbunătăţiri în regulamentul închisorilor au adăugat puţină substanţă acestor speranţe. Bătăile şi înjurăturile deveniră mai puţin vizibile şi mulţi gardieni începuseră să se facă a nu vedea dacă stăteam lungiţi pe priciuri în timpul zilei. Perioade mai lungi şi mai frecvente de plimbare, într-una din curţile închisorii, erau interpretate ca semne bune. Orice schimbare, cât de mică, a situaţiei, ne făcea să ajungem la concluzii optimiste.

August se apropia cu repeziciune şi ca totdeauna, înaintea unei sărbători a regimului comunist, se întărea supravegherea în timp ce condiţiile se înrăutăţeau văzând cu ochii. Plângerile noastre repetate adresate administraţiei închisorii se adunau în teancuri fără nici un rezultat. O dată cu înrăutăţirea cantităţii şi calităţii hranei noastre zilnice, starea de foame atingea cote critice.

Foamea este un chin nu numai fizic, dar şi psihic. Când mănânci hrană de numai câteva sute de calorii pe zi o perioadă îndelungată de timp, simţi că leşini când vrei să te ridici în picioare; parcă simţi mereu o durere în stomac, iar după ce mănânci totuşi o masă meschină, durerea creşte pe măsură ce sucurile digestive îşi intensifică acţiunea. Foamea e atunci dezamăgire şi tristeţe resimţite când priveşti blidul de zeamă chioară, apoasă, care te face şi mai trist; gândurile şi simţămintele astfel se concentrează asupra mâncării. Este privirea deznădăjuită pe care o vezi pe fiecare chip în prima jumătate de oră a mesei. Cunoscusem foamea în copilărie, dar atunci eram liber şi noi toţi o consideram a fi trecătoare. Când te afli în puşcărie şi la mila gardienilor, e uşor să-ţi pierzi orice brumă de curaj. Foamea îi poate face pe oameni rebeli sau îi poate transforma în supuşi smeriţi. Comuniştii cunoşteau toate aceste metode.

Am fost cu toţii de acord că situaţia hranei devenise insuportabilă şi trebuia neapărat făcut ceva. Virgil s-a apropiat de mine într-o zi şi a spus:

– E timpul să luăm o măsură hotărâtă. Nu mai putem s-o ducem aşa mult timp.

– Ştiu, Virgile, am consimţit. Ai vreo idee?

– De ce să nu facem o grevă a foamei? Ar fi mai puţin dureros decât să mâncăm stropul mizer pe care îl căpătăm acum. Putem să ameninţăm că nu vom mai mânca nimic, până când ei nu vor îmbunătăţi şi vor mări raţiile noastre, ori ne vor permite să primim pachete de acasă.

– Aminteşte-ţi, Virgile, până la 23 August mai sunt câteva zile. Dacă i-am ameninţa acum, înaintea unei sărbători, ne-ar putea trata foarte dur.

– Ce-ar putea să ne facă mai mult? întrebă el cu încrâncenare.

– Ai dreptate, am încuviinţat. Dar aminteşte-ţi, administraţia spune că Timişoara nu este o închisoare pentru executarea pedepsei şi de aceea trimiterea de scrisori nu e permisă.

– Asta-i ce pretinde administraţia, dar cum o să ne obţinem drepturile fără să-i forţăm? Să acceptăm tot ce spun ei şi să murim de foame?

Virgil a câştigat în acea discuţie cu atitudinea lui fermă, şi câţiva dintre noi eram gata şi dornici să ne forţăm norocul. Am stabilit o întâlnire pe loc şi cei mai mulţi dintre deţinuţii mai tineri au hotărât să declare o grevă a foamei. Cei mai în vârstă au fost şovăielnici şi, mai mult parcă, un pic sceptici. Majoritatea acestora ajunsese la Timişoara pentru anchete suplimentare sau rejudecări şi se temeau că orice acţiune colectivă nu ar face decât să pună în pericol situaţia lor.

Celula plină de deţinuţi, cuprindea acum indivizi de diverse origini etnice şi confesiuni religioase, care complicau consensul. Majoritatea dintre noi erau români, dar aveam printre noi şi maghiari, germani şi sârbi. Cei mai mulţi eram ortodocşi, dar veniseră între timp catolici şi protestanţi. Exista un grup destul de mare de martori ai lui Iehova, care făceau situaţia şi mai complicată. Ne-au avertizat să-i lăsăm în afara oricărei acţiuni comune şi au susţinut că în calitate de adevăraţi creştini care nu vor minţi, vor spune administraţiei ce au făcut şi ce am discutat noi. Încercarea de a-i convinge despre aerul de nerespirat, de hârdăul plin până la refuz, de lipsa de igienă, de hrana care se înrăutăţea sau de oricare altă suferinţă, a fost fără nici un rost, deoarece martorii lui Iehova au răspuns pur şi simplu că noi, ca adevăraţi creştini, trebuie să îndurăm totul

în liniște, așa cum a făcut Domnul nostru Iisus Hristos. Argumentele au fost inutile și ne-au spart rândurile și mai mult.

– Parcă numai ei ar fi creștini, a spus Hans cu amărăciune, noi ce suntem, păgâni?

– Cu așa creștini o să murim toți în închisoare, a adăugat Virgil.

Până la urmă, câțiva mai tineri din martorii lui Iehova au îndrăznit să fie de acord cu noi, ceea ce am considerat a fi o mare victorie. Noi ne-am considerat drept „creștini luptători", deși la acea vreme nu eram nici luptători veritabili nici creștini adevărați.

În seara aceea, pe când zeama de varză apoasă cu câteva boabe de orz a poposit în gamelele noastre, „creștinii luptători" au hotărât că venise clipa. Am dat înapoi gamelele neatinse și am spus că vom refuza hrana până ce nu va veni directorul închisorii în persoană să ne asculte plângerile. Atitudinea noastră l-a adus repede, dar numai ca să ne prevină de consecințele nefaste, dacă vom continua să protestăm. Îndată ce a părăsit celula, s-au format diferite grupuri și s-au exprimat diverse păreri într-o atmosferă de mare dezordine. Mulți dintre oamenii mai vârstnici au stat la locul lor, dându-și seama că acesta nu era momentul potrivit să discute cu noi.

– Lăsați-i pe lași să treacă de-o parte, a spus un tânăr dintre noi, în timp ce și-a pus gamela neatinsă lângă ușă.

Nouă dintre noi ne-am angajat imediat să facem grevă și am pus gamelele noastre lângă a lui. În mod fățiș și sfidător, neluându-i în seamă pe ceilalți, ne-am adunat pe rândul de sus al priciurilor pentru a ne stabili strategia și noile noastre cereri. În timp ce discutam această problemă cu calm și în liniște, în restul celulei au izbucnit certuri aprinse.

– Ei au dreptate, a proclamat domnul Pavel fără nici o rezervă. Mi-aș dori să fiu tânăr și sănătos și să mă pot alătura lor! I-am cunoscut pe acești criminali comuniști de atunci de când au venit în satul nostru să ne ia pământul. Le dai un deget și ei îți înhață toată mâna. Dacă îi lăsăm să ne calce în picioare astăzi, mâine ne vor sugruma.

Domnul Pavel era un fost țăran mijlocaș din Banat a cărui gospodărie fusese un exemplu pentru satul său natal. Comuniștii veniseră la putere și-i luaseră pământul, și fiindcă se împotrivise regimului, l-au trimis la închisoare. Era un om bătrân și foarte cumsecade, iar noi îi ziceam cu respect și tandrețe „moș Pavel". Intervenția lui a înclinat balanța în

favoarea noastră şi a pus capăt majorităţii certurilor directe. Se făcuse târziu în acea noapte înainte ca încăperea să se liniştească pe deplin şi ca noi să putem adormi. Zece gamele, neatinse, stăteau lângă uşă. Mi-era foame, dar interesant, nu pe-atât cât mă aşteptasem şi mi-am dat seama că atitudinea noastră hotărâtă de a face grevă avusese un efect benefic asupra noastră, printr-un ciudat mecanism psihologic necunoscut. Am adormit, temându-mă nu de ziua de mâine ci de nesiguranţa viitorului.

A doua zi de dimineaţă, gardianul, văzând că zece dintre noi nu ne atinsesem de mâncare, a zâmbit şi a adus înăuntru un cazan mare cu hrană şi a umplut, rase, gamelele tuturor celor care mâncaseră. Am fost scârbiţi şi înfuriaţi de demonstraţia aceea. Majoritatea colegilor de detenţie au mâncat, însă, şi a fost chiar mai rău să-i vedem pe unii dintre ei înghiţind cu lăcomie zeama apoasă, plescăind din buze. Mulţi alţii, totuşi, mâncau în linişte şi cu oarecare vinovăţie în priviri şi gesturi. Am aliniat iarăşi gamelele noastre neatinse lângă uşă şi am aşteptat plini de nervi confruntarea. A fost o surpriză plăcută să vedem că de data aceasta mai mulţi îşi schimbaseră părerea şi se uniseră cu noi. Şi-au pus mâncarea neatinsă lângă a noastră şi au declarat că se alătură protestului nostru.

Când aproape douăzeci de oameni au refuzat să plece din celulă pentru mişcare în curte, iar gardianul a văzut toate gamelele neatinse, şi-a dat seama că situaţia devenise serioasă şi a chemat imediat ofiţerul de serviciu.

– O să vă pun în lanţuri dacă mai continuaţi această prostie, a ameninţat el. Asta o să vă înveţe avantajul grevelor foamei!

Masa de la amiază a adus şi mai mulţi de partea noastră şi o dată cu alăturarea lor, grupul s-a împărţit în două. Atmosfera era tăcută şi încordată. Aşteptam clar un eveniment dramatic. Am hotărât să fim practici şi să ne fixăm pretenţiile în caz de succes asupra a trei cereri, care puteau fi uşor onorate. În primul rând, am cerut o îmbunătăţire a regimului alimentar şi în al doilea, dreptul de a scrie acasă şi de a primi pachete cu alimente. A treia cerere a noastră era de a fi transferaţi altundeva, unde puteam să lucrăm. Nu toată lumea a fost de acord cu a treia cerere – colegii de celulă în vârstă ne-au prevenit despre condiţiile de muncă insuportabile.

La masa de seară, administraţia a încercat să ne tragă pe sfoară din nou. Ne-au dat una din cele mai bune mese din închisoare posibile: fasole fiartă cu bucăţele de burtă, din

belşug. Şiretlicul s-a întors ca un bumerang, fiindcă a fost prea străveziu. N-am putut să uităm cu uşurinţă meniul nostru zilnic, obişnuinţa înfometării, şi până la urmă ni s-au mai alăturat câţiva. Acum aveam majoritatea. Doar cei bătrâni şi bolnavi ori laşii rezistau, dar ei nu se mai certau cu noi.

Când a venit gardianul la faţa locului pentru apelul de seară şi a văzut gamelele zăcând pe podea, lângă uşă, şi-a pierdut cumpătul şi a cerut să-i spunem ce aveam de gând. Răspunsul nostru a fost scurt şi cuprinzător: vom continua cu greva, până când cererile vor fi satisfăcute în mod corespunzător.

Un pic mai târziu, seara, după apel, uşa s-a deschis brusc şi patru gardieni înarmaţi, urmaţi de câţiva ofiţeri şi directorul închisorii însuşi au intrat în celulă.

– Staţi în poziţie de drepţi! a zbierat un ofiţer în timp ce noi am sărit în picioare.

Directorul s-a uitat la gamelele neatinse, aliniate la uşă şi a cerut:

– Toţi cei în greva foamei să iasă din rând.

A urmat o clipă de ezitare, apoi Virgil a făcut deodată un pas înainte şi a spus:

– Eu sunt în greva foamei, domnule.

I-am urmat imediat exemplul şi am rostit foarte hotărât:

– Şi eu.

Am ieşit din rând pe coridor, urmaţi de alţi deţinuţi care ne urmaseră exemplul. Am fost imediat înconjuraţi de gardienii de securitate cu armele automate aţintite spre noi. Ne-au dus în pas de marş la spălător, unde ne-au poruncit să ne aşezăm cu faţa la perete şi să ne ridicăm braţele deasupra capului. Am stat aşa timp de aproape o oră. Apoi am fost duşi într-o celulă goală şi fără vreun alt schimb de vorbe, am fost închişi acolo în timpul nopţii. Aceasta a fost prima noastră întâlnire cu realităţile mai dure ale vieţii de puşcărie. A doua zi de dimineaţă, ne-a vizitat ofiţerul de serviciu ca să ne înmâneze hârtie să ne scriem cererile de transfer pentru o altă închisoare unde să putem lucra.

– Veţi învăţa curând că viaţa nu e un pat cu trandafiri, ne-a avertizat el. Sunteţi gata să renunţaţi la această grevă?

– Da, a răspuns Virgil. Îndată ce ne veţi da cărţi poştale, astfel ca să putem scrie acasă familiilor noastre pentru pachete de alimente.

Mai târziu, în aceeaşi zi, am aflat că în timpul cât am lipsit, directorul închisorii vizitase celula noastră şi promisese deţi-

nuţilor condamnaţi recent că li se va permite să scrie acasă. Cât despre cei care ispăşeau condamnări în alte penitenciare, trebuiau să aştepte aprobarea de la Bucureşti. Directorul s-a ţinut de cuvânt şi ni s-au distribuit cărţi poştale, iar noi în schimb, am renunţat la grevă.

Aceasta a fost prima oară când am văzut că atitudinea hotărâtă a putut să învingă, dar am fost totuşi conştienţi că totul se putea întoarce împotriva noastră, ca un bumerang.

Foarte puţini din cei care au scris acasă au primit atunci de fapt pachete cu alimente. Restul dintre noi eram deja pe drum spre alte închisori, când pachetele au sosit. Aceasta a fost singura dată când familia mea a primit vreo veste oficială de la mine din timpul întregii mele detenţii.

Hans a primit o carte poştală care i-a adus lacrimi în ochi. Ai lui îi scriau aşa:

„Dragă Hans,

Am fost foarte fericiţi să aflăm că eşti bine sănătos. Şi noi sîntem bine. Adică Mama şi cu mine sîntem. Tata a fost luat şi el pentru doi ani. Lucrează, şi noi sperăm că se va întoarce mai repede. Altminteri noi reuşim să ne ducem zilele. Eu nu mai sînt la şcoală, deoarece a trebuit să-mi iau un serviciu, fiindcă Mama e bolnavă şi nu poate să lucreze. Luna aceasta mai avem încă de plătit nişte datorii, dar luna viitoare vom face tot ce vom putea să-ţi trimitem un mic pachet cu alimente. Îmi pare rău să te dezamăgesc, dar zău că nu ne putem permite chiar acum. Cu dragostea noastră cea mai afectuoasă şi cu mult dor.“

Această carte poştală ne-a reamintit cât de grea era viaţa chiar pentru oamenii care erau „liberi“. Unii dintre ei de-abia puteau să-şi câştige existenţa, necum să-i mai ajute pe cei dragi ai lor din închisoare.

Trecuseră câteva luni de când fusesem adus la Penitenciarul din Timişoara, iar prietenii mei şi cu mine începusem să devenim puţin neliniştiţi. Pe neobservate, vara sufocantă se topise într-o toamnă răcoroasă şi aşa cum eram, slab îmbrăcaţi şi prost hrăniţi, trebuia să înfruntăm acum frigul şi foamea.

La începutul lui septembrie un sergent, pe care îl poreclisem „Leul“ fiindcă răcnea la noi tot timpul şi fiindcă oricum nu aveam de unde să-i ştim numele, a apărut în uşă.

– Liniştel a răcnit el. Ori vreţi cu toţii să mergeţi la celulele de pedeapsă?

Era un om gras, mai curând cuviincios şi cel puţin nu ne provoca nici un rău. Gâfâind, venise vădit în grabă şi acum se

prăbuşise pe o bancă. Trăgând o bucată de hârtie afară din buzunarul său, ne-a spus:

– Ascultaţi, nemernicilor, oricine îşi aude numele pe această listă, îşi ia bagajul şi iese afară.

A aşteptat câteva clipe să se potolească agitaţia, apoi a început să pronunţe literă cu literă, cu oarecare dificultate, primele nume de pe listă. A făcut multe greşeli şi a răcnit furios de câte ori numele pocit pe care îl rostea nu afişa vreun răspuns. În sfârşit, după o mulţime de confuzii şi starturi false, a reuşit să identifice doisprezece deţinuţi şi a plecat din cameră cu ei sub pază. Unul dintre cei doisprezece era bunul meu prieten Hans şi am fost amândoi destul de necăjiţi de această despărţire.

Cei care au rămas pe loc au fost copleşiţi de o adâncă nefericire. Douăsprezece priciuri goale ne-au reamintit că viaţa nu e mai mult decât o perioadă efemeră de coexistenţă şi că nici o legătură de prietenie nu e veşnică. Pe măsură ce trecea timpul, mâhnirea noastră lua chipul unor manifestări de nervozitate tipice puşcăriei pentru oameni care petrec prea mult timp împreună.

Cam la două săptămâni după aceea, „Leul" a apărut din nou în camera noastră cu o altă listă. De data aceasta a citit cu voce tare opt nume şi unul dintre ele era al meu. Starea mea de spirit se înviorase simţitor. Mi-am strâns repede lucrurile şi potrivit protocolului nescris al vieţii de închisoare, am cerut iertare tuturor acelora pe care aş fi putut să-i necăjesc cu ceva. Ne-am adunat cu toţii în afara celulei şi am fost duşi să ne luăm hainele civile de la magazia din pod. În sfârşit, am coborât în marş, la parter, spre secţia închisorii, unde fiecare dintre noi a fost identificat în mod oficial. Acest lucru a fost realizat de către o tânără femeie cu ochi trişti, care părea să nu fie în stare să se uite la noi, de teamă să nu-şi trădeze emoţia. Când mi-a venit rândul, am întrebat-o în şoaptă unde aveau de gând să ne ducă:

– La Aiud, a murmurat ea, abia mişcându-şi buzele. E o mutare disciplinară. Uite, ia asta, abia a mormăit ea, strecurându-mi un pachet de ţigări în mână. Nu eram fumător, însă am luat cu recunoştinţă pachetul, adânc mişcat de compasiunea ei. I-am dat ţigările lui Grasu când am ajuns afară.

– Mi-a dat şi mie unul, a spus el zâmbind.

Majoritatea românilor simpatizau cu cei care se opuseseră sistemului şi din când în când un funcţionar public avea să

manifeste compasiune şi înţelegere pentru condamnaţii politici. Unii dintre ei au sfârşit prin a intra ei înşişi la închisoare pentru fraternizarea cu „reacţionarii" şi „duşmanii clasei muncitoare".

Înainte de plecare, ni s-a dat o porţie de mâncare pentru două zile: o pâine, un pic de marmeladă şi o bucăţică de şuncă veche. Părea să fie un festin regesc faţă de meniul nostru obişnuit!

Afară, în curte, grupului nostru i s-au alăturat şase deţinuţi mai vechi ale căror mişcări erau stânjenite de lanţuri grele. Vederea oamenilor în lanţuri m-a tulburat adânc. *În ce secol trăim?* m-am întrebat. *Ce fel de oameni sunt aceşti comunişti care sunt capabili de o astfel de înjosire a semenilor lor? Este aceasta noua marcă a „umanismului socialist" despre care se laudă ei?* Cu toate acestea, am fost surprins să văd cât de optimişti erau aceşti oameni în ciuda lanţurilor lor umilitoare. Am legat curând noi cunoştinţe şi am căpătat o mare admiraţie pentru curajul şi dârzenia lor.

Am fost puşi înăuntrul unei dube întunecoase, de închisoare, cu ferestre false, vopsite pe din afară. Duba a fost condusă la o linie secundară în afara gării feroviare din Timişoara, iar noi i-am ajutat pe oamenii în lanţuri să coboare din dubă şi să intre în vagonul pentru puşcăriaşi, care ne aştepta. Se lăsa seara şi întunericul făcea atmosfera şi mai sumbră. Poticnindu-ne de-a lungul unei pasarele înguste, am fost împinşi într-un compartiment mic, în timp ce uşa era încuiată şi fixată cu buloane pe din afară.

În cele din urmă, vagonul nostru a fost tras în staţie unde a fost ataşat la un tren. Dinăuntru puteam ghici doar ceea ce se întâmplă; obloanele trase peste ferestre nu ne lăsau să vedem nimic.

După ce am aşteptat ore întregi plictisiţi, am simţit nevoia să mă gândesc la recentele mele întâmplări de viaţă. Împlinisem vârsta de douăzeci de ani în puşcărie şi învăţasem atât de multe. Fireşte că la această sumă rotundă, dar deloc edificatoare, mai exista atât de mult de aflat şi eram într-o călătorie de descoperiri. Melancolia mi-a fost în cele din urmă întreruptă de un sunet neaşteptat şi familiar, şuieratul unei locomotive cu aburi şi pufăitul care îl acompania. A pornit încet, prinzând viteză şi putere. Mi se părea că locomotiva era ca o forţă invizibilă, cu o voinţă de neînfrânt la cârma vieţii mele şi care mă purta dintr-un loc într-altul fără să-mi îngăduie vreo liber-

tate de alegere și culmea, era același tip de locomotivă care mă purtase la Timișoara; acum însă, drumul spre libertate mă ducea înapoi la București, împotriva voinței mele. De ce mă duceam acolo? Care era linia destinului meu? Exista ceva care trebuia totuși finalizat în București?

Se spune că cea mai lungă călătorie începe cu câțiva pași. Eu făcusem deja primii pași din călătoria mea în necunoscut...

7

Cu trenul–închisoare spre Jilava

Trenul a prins viteză în timp ce părăseam suburbiile Timişoarei. Atunci am început să examinez noua noastră ambianţă cu o curiozitate care s-a transformat treptat în neîncredere. Compartimentul arăta ca un subsol de bancă. Era un fel de cuşcă cu table de fier, cu patru locuri de fiecare parte şi numai cu un spaţiu de trecere îngust, cât să stai câteva minute în picioare ca să te poţi dezmorţi. Unul din locuri avea un capac mobil şi era folosit ca latrină. Pereţii, de culoare gri, lucioşi, se curbau într-un plafon rotunjit. Uşa care se închisese în urma noastră era din metal solid, completând efectul rece şi înspăimântător al întregului compartiment. Cât timp aveam să fim închişi acolo? Ni se dăduseră raţii de hrană pentru două zile. Puteam noi să rezistăm două zile în compartimentul acela rece, sumbru şi extrem de incomod?

Destinaţia noastră era necunoscută, dar schimbarea ne ridicase oarecum moralul; speram ca noul nostru loc să fie într-un fel sau altul ceva mai bun decât cel pe care-l părăsisem. Nu doream să credem că ar fi putut să fie mai rău. În timp ce trenul alerga fără ţintă, previziunea noastră sumbră a prins contur, şi raţiile ni s-au terminat. Am oprit numai la staţiile de închisori din părţile sud-vestice şi sudice ale ţării. Ni s-au dat raţii pentru alte două zile şi din nou îngrijorarea noastră a început oarecum să scadă. Trenul înghiţea în continuare distanţele. Condiţiile deveneau tot mai grele, cu frigul şi locurile cele incomode. De dormit nici nu putea fi vorba. Mi-a trebuit un mare efort, să mă conving că trebuie să rezist, să mă concentrez asupra lunilor care trecuseră în puşcărie, să cântăresc ce învăţasem şi cum se va desfăşura viaţa mea în viitor.

Va fi chiar un viitor? Sau voi pieri sigilat în acest compartiment, ori uitat într-o celulă în adâncurile vreunei închisori? În sufletul meu ştiam că trecusem de primul şi cel mai greu hop, şi că aveam să dobândesc treptat un anumit grad de imunitate împotriva fricii şi intimidării. Fusesem „călit" cum numeau deţinuţii mai experimentaţi acest proces. Căpătasem de asemenea o curiozitate crescândă cu privire la ceea ce văzusem şi la oamenii interesanţi pe care îi cunoscusem în timpul detenţiei mele.

Unde altundeva ai putea să aduni atât de multe cunoştinţe directe asupra semenilor tăi şi să capeţi atât de multă înţelegere faţă de reacţiile şi simţămintele unui grup atât de divers de oameni? Aici a fost un rezervor nesecat de simţăminte, dragoste, disperare, speranţă, deznădejde, dar şi aspiraţii îngheţate.

În mijlocul tuturor acestor posibilităţi şi suferinţe, trebuia totuşi să-mi înfrunt propriile întrebări şi frustări. Crezusem totdeauna în Dumnezeu, dar niciodată înainte nu fuseseră confruntate convingerile mele cu un test ca acesta. *De ce îngăduie Dumnezeu toată această suferinţă? Cum pot cei nedrepţi, cruzi, pervertiţi şi răi să aibă o asemenea putere asupra acelora dintre noi care credem în El, care ne străduim să trăim vieţi bune, să ne iubim familiile şi să-i ajutăm pe alţii? Şi, chiar mai tulburător, cum pot ei să aibă ocazia de a tortura oameni care şi-au dedicat vieţile pentru a-l sluji pe Dumnezeu – preoţi, pastori, şi rabini? Dacă există un Dumnezeu, cum pot fi atât de multe religii creştine – catolici, protestanţi, ortodocşi – toate luându-se la întrecere într-un fel sau altul spre a se dovedi ele însele drept adevărata religie, singura cale spre cer? Unde îşi au locul în acest tablou evreii, musulmanii şi religiile orientale? Ce avem noi în comun? Ne închinăm noi în faţa aceluiaşi Dumnezeu sub diferite nume? Cum poate fi cineva atât de sigur că drumul său e drept? Cineva trebuie să se înşele.*

Trebuie să aparţin uneia din aceste confesiuni pentru a fi un adevărat creştin, ori am eu acea licărire divină în mine? Sunt convingerile mele destul de puternice pentru a trăi o adevărată viaţă creştinească fără să-mi ocup un loc la nici una din confesiuni?

Am început, în sinea mea, lungul proces al autoanalizei şi căutării acelui adevăr niciodată aflat. Ştiam că Dumnezeu va rămâne totdeauna în centrul căutărilor mele, deoarece îmi era imposibil să înţeleg ateismul şi motivaţiile lui. Din experienţa mea personală am descoperit că toţi cei credincioşi în Dumne-

zeu erau mai înţelegători, încercau să trăiască pe măsura convingerilor lor, aveau mai multă putere de stăpânire asupra propriei lor comportări, erau mai deschişi spre comunicare şi în multe cazuri, demonstrau puterea dragostei şi sacrificiului pentru alţii. Am descoperit de asemenea că nu le plăcea să fie provocaţi cu privire la credinţa lor. În general, grupurile sectante, ca de pildă martorii lui Iehova nu-mi plăceau, fiindcă erau prea rigide şi închise faţă de aceştia dacă ceilalţi nu acceptau principiile lor şi nu erau în chip necondiţionat de acord cu ei.

Am încercat să-mi păstrez mintea trează şi să chibzuiesc în chip politic, dar am fost copleşit de enormitatea problemelor şi întrebărilor care mă devorau şi am devenit din ce în ce mai derutat de noile lucruri, al căror martor eram în fiecare zi. Toţi tinerii trec prin acest proces într-un fel sau altul, sunt sigur, dar confruntarea cu toate aceste experienţe diferite, cu oameni şi situaţii diverse, îţi creează o stare emoţională, copleşitoare.

O scădere bruscă de temperatură, în timp ce se crăpa de ziuă, m-a adus înapoi la realitate. O adiere subţire de aer proaspăt, răcoros, filtrându-se printre obloane m-a binecuvântat cu parfumul de rouă şi câmpuri umede. *Voi fi liber vreodată să rătăcesc iară pe câmpuri? Mai bine aş înceta să visez şi să fiu mai mult cu ochii în patru.*

Ne oprisem la o staţie necunoscută, traşi pe o linie secundară. De abia puteam să disting nişte depozite posomorâte de mărfuri printr-o spărtură din obloane. Am auzit un fel de pocnitură şi un mers târşâit pe coridor şi ne-am dat seama că ni se va alătura un nou lot de deţinuţi. Câteva cuvinte din afara compartimentului nostru ne-au dat o idee asupra locului în care ne găseam. Surprinzător, era un oraş aflat la o mică distanţă de Timişoara. Un tren personal obişnuit ar fi putut să atingă acest punct în câteva ore, iar noi fusesesm închişi în trenul-puşcărie timp de o zi şi o noapte.

Vagonul nostru închisoare a stat pe linia secundară până la amiază înainte de a fi cuplat la un alt tren, care apoi a rătăcit în sus şi în jos în zona Olteniei, de-a lungul Dunării, oprindu-se la scurte intervale până când am ajuns la o staţie pe care în cele din urmă am reuşit s-o identificăm: Piteşti. Au urmat apoi sunetele fireşti de oprire, s-a auzit o izbitură şi târşâit de picioare şi deodată s-a deschis uşa compartimentului nostru pentru prima dată de când plecasem din Timişoara. Au fost împinşi înăuntru încă doi deţinuţi, purtând lanţuri la încheie-

turile mâinilor şi la glezne. Din pricina acelor fierătanii, sunetele sinistre îi însoţeau în timp ce lanţurile se târau pe podea la fiece mişcare a lor.

Le-am oferit ţigări, pe care le-au acceptat şi le-au fumat cu nesaţ. Arătau extrem de stingheriţi şi chiar speriaţi. Era limpede că nu mai fumaseră o ţigară de multă vreme. Se ştia că deţinuţii de la Penitenciarul din Piteşti nu primeau niciodată pachete, şi detenţia acolo era socotită ca fiind extrem de grea; de fapt condiţiile acelei închisori erau aproape imposibile deoarece acolo fusese aplicat cu duritate condamnaţilor politici programul de „reeducare". La început oamenii erau prea scârbiţi să vorbească, dar treptat istorisirile lor despre acest degradant şi inuman proces au început să iasă la lumină.

***

Privind înapoi cu groază, îmi aduc aminte de înscenările care le-au fost făcute unor semeni în acea lume de gheenă a închisorilor comuniste. Mi-au trebuit ani de obositoare reîntoarceri în trecut ca să văd în sfârşit totala mârşăvie a acestui proces numit „reeducare".

Doar când am ajuns în Statele Unite, am fost liber să gândesc şi să reflectez ca să pot să-mi dau seama pe deplin de dedesubturile lui demonice.

Acţiunea a început la scurtă vreme după ce comuniştii au dobândit întreaga putere asupra României. Scopurile ei principale vizau tineri, studenţi, universitari inteligenţi cam în jurul vârstei de douăzeci de ani, „coloana vertebrală" a viitoarei societăţi, toţi cei care se opuneau atât de tare comunismului.

În ultima parte a anilor '40, comuniştii deţineau puterea în Bucureşti, dar poporul român, în special tinerii, nu se supuneau ori nu acceptau noul regim. Sute de mii dintre ei au fost arestaţi, internaţi în lagăre sau mutaţi în altă parte. Dar opoziţia a fost puternică şi a rezistat. Cei mai îndârjiţi opozanţi au fost aceia care credeau în Dumnezeu şi ţineau la valorile tradiţionale adânc înrădăcinate, iar pedepsele nu i-au clintit. Partidul trebuia să-i elimine, să-i zdrobească pe aceşti oameni pentru că nu putea, firește, să-i câştige de partea lui prin forţă sau raţiune. Comitetul Central a apelat la Moscova pentru sfat şi asistenţă şi mii de consilieri sovietici au sosit în România. Printre alte schimbări, ei au înfiinţat o Poliţie Secretă.

Nu a fost niciodată destul de clar cum au pornit lucrurile, însă, chipurile, KGB a propus experienţe la scară mică, utili-

zând orice tip imaginabil de brutalitate împotriva acestor tineri, spre a-i depărta de valorile lor tradiţionale şi a le dezrădăcina credinţa în Dumnezeu. Experienţele trebuiau să aibă loc la Piteşti, într-un secret absolut.

Un maghiar din Transilvania, un individ numit Zeller, care era colonel al Poliţiei Secrete din cadrul Securităţii române, a primit comanda experimentului. El călătorea în chip misterios între Penitenciarul Piteşti, Bucureşti, şi Moscova. În acelaşi timp, un om cu numele Marina şi-a stabilit el însuşi domiciliul într-o celulă de închisoare, la Piteşti. Judecând după accentul şi purtarea sa, era, de asemenea, un agent KGB. El interoga deţinuţii şi supraveghea experienţele. Administraţia închisorii a primit ordine să nu se amestece în experienţe şi să închidă ochii la orice s-ar întâmpla.

Curând după aceea, deţinuţii închisorii Piteşti au început să audă gemete şi urlete inumane, mai întâi venind dintr-o celulă, dar mai apoi şi din multe altele. Ce se întâmplase? Un mic grup alcătuit din tineri deţinuţi a fost dus la sediul Securităţii, unde au fost bătuţi, ameninţaţi şi torturaţi până când şi-au schimbat părerea. Ei au acceptat comunismul ca o formă superioară a societăţii şi au fost învăţaţi că oricine i se opunea era un reacţionar sau un agent capitalist. Li s-a spus că dacă vor demasca pe oricine dinăuntrul sau din afara închisorii, care putea fi un potenţial duşman al comunismului, vor fi eliberaţi şi li se vor da funcţii bune în viaţa civilă. O dată ce deţinuţii din primul grup şi-au „mărturisit" crimele, li s-a dat libertate totală să aplice orice fel de mijloace pe care le-au considerat necesare spre a-i face şi pe ceilalţi să se schimbe. Cum aceşti tineri cunoşteau pe mulţi dintre deţinuţii închisorii, au fost sfătuiţi să înceapă cu propriii lor prieteni şi cunoscuţi. Primul grup a fost „educat" de indivizi care ştiau cum să ancheteze şi cum să obţină detalii şi intimităţi de la alţi deţinuţi, detalii pe care nici anchetatorii versaţi ai Securităţii nu reuşiseră să le stoarcă atât de bine.

Grupul a fost „instruit" cum să aleagă un codeţinut, să se împrietenească cu el şi să-l facă să-şi depene povestea şi secretele. Apoi cum să fie silit să aştearnă toate mărturisirile pe hârtie, pentru uzul oficialilor. În acest stadiu, camaradul deţinut putea fi torturat în orice fel doreau. Chiar dacă aceasta a surprins şi îngrijorat administraţia penitenciarului, ea nu s-a amestecat.

Aşa se face că tortura fizică şi mentală nu mai avea limită. Bătăile brutale până la leşin, fracturile şi sângerarea erau lucruri obişnuite. Înfometarea, împiedicarea prin orice metode a somnului şi îngheţarea până la moarte erau şi ele obişnuite, iar cu timpul, considerate chiar normale. În timp ce deţinuţii mai slabi cedau şi în acest fel se „reeducau", urmând ca la rândul lor să-i bată pe alţii ca să poată scăpa ei de a mai fi torturaţi, alţii totuşi refuzau să cedeze şi strigau după ajutor. Gardienii nu răspundeau deşi îşi dădeau bine seama că nefericiţii deţinuţi erau torturaţi cumplit sau chiar omorâţi. Eugen Ţurcanu, „reeducatorul" şef codeţinut, era liber să se deplaseze oriunde ar fi dorit în incinta închisorii şi să inspecteze mersul bătăilor şi torturilor. În plus, avea misiunea de a citi noile mărturisiri ale colegilor lui deţinuţi, tineri torturaţi şi să le transmită acelui Marina, care-i dădea instrucţiuni cum să acţioneze.

Tot ceea ce s-a imaginat vreodată de o minte bolnavă a fost folosit pentru a îngenunchea spiritul de neînfrânt al acelora care au respins rânduiala comunistă, şi îndeosebi pe aceia care credeau în Dumnezeu. Fiecare frântură de informaţie a fost folosită pentru a obţine şi mai multă informaţie, iar pentru orice inconsistenţă se administrau bătăi crâncene. Deţinuţii au fost siliţi să-şi denunţe şi să-şi condamne părinţii, pentru că i-au crescut în spiritul unor valori morale înalte şi cu credinţa în Dumnezeu. Oamenii au fost torturaţi fiindcă nu stăteau în poziţie de drepţi, nu vorbeau cu respect de „reeducatorii" lor, sau pentru că nu dormeau într-o poziţie „disciplinată". În mod curent, jumătate dintre cei care nu fuseseră „reeducaţi", erau siliţi să-i ducă în cârcă pe cei din cealaltă jumătate timp de o oră sau două, după care schimbau rolurile. O cruzime deosebită s-a folosit împotriva acelora care au arătat sau care erau cunoscuţi că au o puternică credinţă în Iisus. Torţionarii erau furioşi de a nu fi în stare să controleze în totalitate vieţile şi minţile acestor oameni, care – graţie credinţei în Dumnezeu – părea că sunt capabili să evadeze din realitate în acel ceva pe care torţionarii lor nu puteau să-l înfrunte şi nici să-l înţeleagă.

Unul dintre năpăstuiţii care a fost expus la toată această grozăvie, a fost părintele Roman Braga, pe care l-am întâlnit mai târziu în Statele Unite. Ca tânăr absolvent de teologie, el s-a chinuit cu hotărârea ce drum să aleagă în viaţă. Pe de o parte, era atras de multe lucruri lumeşti, dar pe de altă parte, simţea cu putere o chemare către preoţie. Ura caracterul ateist

al statului comunist şi spera că va fi doar o trecere de scurtă durată în viaţa poporului român. A fost arestat pentru că s-a opus pe faţă regimului. După judecată a fost trimis la penitenciarul Piteşti pentru „reeducare" şi a fost cu încetul atras în acest proces. Au urmat lungi perioade de tortură şi chin.

Am avut privilegiul de a mă întâlni cu el în câteva ocazii la Mănăstirea Schimbării la faţă din Ellwood City, Pennsylvania, unde este călugăr şi preot al mănăstirii. Convorbirile noastre au fost foarte lungi şi m-au mişcat profund.

Într-o după-amiază caldă de septembrie, în 1983, am stat în biblioteca mănăstirii şi el mi-a povestit multe din suferinţele sale. După tot ce auzisem şi văzusem, nu mai credeam că ar mai putea să mă afecteze ceva, dar povestea spusă de acest preot cu un timbru cald, liniştit, curat, al cărui singur ţel în viaţă a fost şi este să-l slujească pe Dumnezeu, m-a cutremurat din nou. Am putut să înţeleg de ce ziaristul american care venise să-i ia un interviu a fost cu desăvârşire incapabil să sesizeze şi să creadă povestea sa, nepublicând în consecinţă niciodată, nimic.

– Ca un seminarist, părinte şi ca un om care crede profund în Dumnezeu, aţi fost tratat altfel decât ceilalţi? l-am întrebat eu.

– Într-un fel, da. Ei au vrut să-mi frângă credinţa în Dumnezeu şi Iisus cu orice preţ.

Părintele Braga mi-a povestit cum prigonitorii l-au despuiat pe unul din codeţinuţi în faţa lui şi l-au silit pe el să îngenuncheze în dreptul organelor genitale ale celuilalt nefericit, să-şi facă semnul crucii şi să pupe spurcăciunea omului, spunând că aceea ar fi fost Iisus. Torţionarii au inventat de asemenea o nouă versiune a rugăciunii Tatăl Nostru care era atât de vulgară şi dezgustătoare încât aş face aici un sacrilegiu ca ea să fie repetată.

– Dar, părinte, am întrebat, privind la acest preot care trăia acum în linişte şi bună împăcare atât cu Dumnezeu cât şi cu lumea, ce s-ar fi întâmplat dacă dumneavoastră nu v-aţi fi supus acestor criminali?

– Frate Nicholas, uită-te la mine. Mi s-au scos dinţii unul câte unul; mi s-au scos şi unghiile – şi totul, pentru că n-am rostit un cuvânt de hulă împotriva Domnului nostru. Nu mai puteam să rabd. Mă băteau întruna, mă torturau zile întregi. Voiam să-i aduc reproşuri lui Dumnezeu pentru a scăpa de aceast chin, însă ori de câte ori deschideam gura să rostesc

acele cuvinte, ele pur şi simplu nu veneau. Era peste puterea omenească...

Îmi aduc aminte că odată am fost bătut cu brutalitate şi nu am fost în stare să scot un cuvânt. Nu voi uita niciodată că în acel moment, Ţurcanu mi-a spus calm şi indiferent că, în definitiv, lui prea puţin îi păsa de convingerile sau ideile mele; tot ce dorea el, era de fapt să mă compromită. Aceasta este, în fond, adevărata natură a comunismului: să găsească un punct slab şi să-i compromită pe oameni.

– Întregul proces pornea cu un şoc incredibil ca să te sperie de moarte. Pe neaşteptate, după ce în prealabil se împrietenea cu tine şi te trata cu bunăvoinţă, o bandă din câţiva „reeducaţi" te bătea în chip sălbatic şi îţi cerea să mărturiseşti totul. În acelaşi timp, luni de-a rândul ni se punea un medicament în hrană care ne făcea să ne aducem aminte de multe lucruri uitate. Ne forţau totodată să stăm ore în şir, din zi, pe dunga patului, cu spatele drept şi, palmele pe genunchi. Asta numeau ei poziţia de reflecţie. Negreşit, unii specialişti îi instruiseră cu privire la această postură şi rezultatul era că, în chip ciudat, îţi aminteai aproape totul de la vârsta de trei sau patru ani. O dată ce storseseră ultima mărturisire de la tine, coroborau totul după cum le convenea şi te torturau pentru alte mărturisiri.

– Era iadul, frate, a murmurat părintele Braga. Până atunci nu am ştiut ce înseamnă o fiinţă omenească. Am văzut oameni pe care îi considerasem tari şi îi respectasem mult, căzând nesperat de uşor când au fost faţă în faţă cu suferinţa, dar i-am văzut şi pe acei care erau umili şi retraşi, care păreau că nu vor rezista niciodată, dovedindu-se mai puternici decât şi-ar fi putut închipui cineva. Am văzut oameni cu chipuri de sfinţi căzând în iad, şi aparent, oameni slabi înălţându-se ca martirii cu mare credinţă şi putere. Vezi, frate Nicholas, noi nu ştim ce se află în spatele unei faţade, în spatele unei feţe politicoase, zâmbitoare, sau în spatele uneia înverşunate, încruntate, până când ele nu trec prin proba de foc.

– Şi credeţi că au schimbat ei personalitatea adâncă, interioară a celor supuşi acestei acţiuni? am întrebat eu cu teamă.

– O, nu, m-a liniştit din nou blândul preot din Ellwood City. Ei au reuşit să omoare câţiva şi să facă să-şi piardă minţile pe încă alţi patruzeci de codeţinuţi de care mi-aduc eu aminte, deţinuţi care nu şi-au mai recăpătat niciodată sănătatea, dar nu au reuşit să schimbe natura umană. Vedeţi, aici se înşeală

comuniştii. Ei îl neagă pe Dumnezeu şi cred că omul e doar un animal, un sac de oase şi reflexe ce pot fi uşor abrutizate şi reprogramate. Dar noi am fost făcuţi de Dumnezeu după chipul şi asemănarea Sa. Dumnezeu sălăşluieşte în fiecare dintre noi. Prin ce am trecut noi la Piteşti şi în alte câteva închisori româneşti, este opera lui satana. Dintr-un anumit motiv Dumnezeu i-a dat lui satana libertate, aşa că noi nu-l putem învinge prin noi înşine. Dându-i-se timp şi libertate, satana poate face multă stricăciune, şi el lucrează de fapt cu sârg să ne îndepărteze de Dumnezeu. Noi trebuie să ne legăm pe noi înşine de Dumnezeu, frate Nicholas. Aceasta este singura noastră speranţă.

De la Piteşti, experienţa a fost extinsă la construcţia Canalului Dunăre–Marea Neagră şi la Penitenciarul Gherla şi treptat a fost aplicată la închisorile din toată ţara şi chiar mai departe. Moartea lui Stalin a pus capăt experienţei torturante şi, în scopul de a încerca să salveze aparenţele, Partidul Comunist a înscenat un „proces" pentru cei ce o iniţiaseră. Este interesant de notat că acel colonel Zeller „s-a sinucis", dar omul-mister, Marina, a continuat să lucreze la sediul Securităţii din Bucureşti. Lui Ţurcanu, „reeducatorul" şef codeţinut, poate că i se promisese libertatea dacă mărturisea că toate aceste orori fuseseră ideea lui. El şi alţi câţiva au pretins că întreg complotul le aparţinuse lor în intenţia de a păta prestigiul regimului. Alţii au respins trucul şi au acuzat administraţia puşcăriei pentru faptul de a fi permis aceste experienţe criminale. Ţurcanu şi alţi câţiva au fost executaţi şi pentru o vreme experienţele au încetat.

Despre experimentul de la Piteşti nu s-a vorbit în România.[1] Presa nu a scris niciodată un singur rând despre această chestiune. (Rezultatele sunt probabil ţinute sub măsuri stricte de siguranţă la Bucureşti sau Moscova, gata să fie aplicate la o scară în masă, când condiţiile mai bune o vor permite).

Comentariul final al părintelui Braga a fost:

– Ca adevăraţi creştini noi trebuie să-i iertăm pe aceia care au greşit împotriva noastră, dar ca oameni va trebui să cercetăm întâmplarea şi pe cei implicaţi, pentru a ne înţelege mai

---

1 Între timp au apărut cărţi cu acest subiect, printre care „Fenomenul Piteşti" de Virgil Ierunca; de asemenea, referiri în presă (n. red.).

bine pe noi înşine şi pentru a evita astfel de acte abominabile în viitor, oriunde, în lume.

Mulţi dintre cei care au fost supuşi acestei experienţe au rămas cicatrizaţi pentru totdeauna de o profundă neîncredere faţă de semenii lor. Chiar şi acum, după atâtea decenii, un ochi versat poate recunoaşte sărmanele fiinţe umane care au pătimit un astfel de tratament. Doar un mic număr dintre ei, cu deosebire aceia care s-au îndreptat spre Dumnezeu, au putut să-şi reclădească viaţile, sperând în justiţia divină. Abia acum pot să înţeleg de ce un om tânăr şi neexperimentat ca mine, mutat din închisoare în închisoare, nu a putut să închege nici un fel de legătură cu acei oameni care avuseseră nefericirea de a fi supuşi „reeducării" la Piteşti.

***

Necunoscător al tuturor nuanţelor şi primejdiilor vieţii de puşcărie şi curios şi iscoditor din fire, am continuat să port conversaţii cu aproape oricine ar fi fost amator. Printre noii deţinuţi care veniseră în celula noastră era şi domnul Ciobanu, fost pilot, care fusese condamnat la închisoare pe viaţă pentru înaltă trădare. În 1948, în timpul unei curse de la Bucureşti la Constanţa, un mic grup de foşti ofiţeri de armată, deghizaţi în pasageri, i-au poruncit sub ameninţarea pistolului să zboare în Turcia. Ofiţerul secund care-l însoţea a încercat să contacteze Bucureştii, dar a fost împuşcat pe loc. Domnul Ciobanu a aterizat cu avionul său în Turcia, iar celor care deturnaseră nava li s-a acordat azil politic. El a fost interogat şi i s-a permis să se întoarcă în România cu avionul său. Pasămite dumnealui fusese de acord să lucreze pentru o agenţie de informaţii din Vest, şi ceva mai târziu a fost arestat, învinuit de trădare şi condamnat la moarte. Sentinţa i-a fost comutată în muncă silnică pe viaţă, şi acum, după ce făcuse cinci ani de temniţă, fusese transferat la sediul Securităţii din Bucureşti, probabil ca să dea informaţii în vreo nouă anchetă. Era primul deţinut pe care îl întâlnisem şi care îşi pierduse cu adevărat speranţa în viitor. Nu am putut să accept atitudinea lui defetistă, dar cum el trecuse prin experienţa „reeducării" şi era vizibil marcat de cele îndurate, am renunţat să mai discut acest subiect cu el.

Am ajuns la Bucureşti în a şaptea zi a călătoriei noastre. Vagonul de cale ferată în care ne aflam, a fost împins pe o linie secundară a aceleiaşi Gări de Nord din Bucureşti, de unde îmi începusem aventura cu câteva luni mai înainte. Ne-au ţinut

închişi în el încă pentru câteva ore, nemişcaţi şi amorţiţi, dar oricum mai liniştiţi că ajunsesem la destinaţie.

Unul din gardieni a descuiat pe rând compartimentele. În timp ce ieşeam din vagon, am fost salutaţi de un mare pluton de gardieni de închisoare care îşi îndreptaseră armele spre noi şi ne tot dădeau indicaţii, urlând. Păziţi îndeaproape, am fost duşi în pas alergător, în grupuri, spre un drum lăturalnic unde ne aşteptau câteva dube. Am observat un mic grup de localnici uitându-se îngroziţi la noi şi câteva femei închinându-se în timp ce treceam. M-am întrebat de ce li se îngăduie să ne privească, dar un om mai vârstnic de lângă mine mi-a şoptit că asta şi voiau comuniştii: să semene frică în toţi cei care s-ar fi opus regimului.

Duba în care mă aflam a fost prima care a ajuns în marginea Jilavei, cam la treizeci de kilometri de staţie. Am păşit afară pe o cărare cochetă cu peluze şi straturi de flori bine întreţinute de ambele părţi. Nu exista nici un semn că ne aflam în preajma unei fortăreţe sau închisori. După ce am parcurs câţiva zeci de metri, am intrat într-un tunel care era construit în interiorul unui deluşor acoperit cu iarbă. La capătul tunelului se afla o poartă mare de fier care se deschidea electronic. Închisoarea era de fapt o scobitură profundă în pământ, fără nici o construcţie vizibilă din afară. Poarta ne-a uluit, şi nu ne venea să credem că putea să existe o astfel de minune tehnologică. La ţară, în acea vreme, unii ţărani încă mai foloseau pluguri de lemn.

Înăuntru am văzut un şir dublu de bordeie joase din paiantă şi am fost împinşi într-unul din ele, care fusese utilizat înainte ca latrină. Ne-au ţinut acolo fără mâncare sau apă până târziu, în noapte. Apoi am auzit dangătul greu al unui clopot în timp ce uşa s-a deschis şi gardienii ne-au ordonat să ieşim afară. Ne-au mânat în fugă prin curtea interioară şi pe urmă în jos, către o poartă masivă. Am trecut printr-un alt tunel care ducea la o cavernă de tip preistoric cu un grilaj înalt de-a latul intrării.

– „Şerpărie", a exclamat cineva dintre noi în mod sinistru. N-am înţeles ce voia să spună.

Unul din gardieni a descuiat poarta, şi am intrat într-un fel de groapă cam de cincisprezece metri lungime şi opt lăţime. Nu existau ferestre, numai o deschizătură sus de tot deasupra capetelor noastre. În întuneric de abia am putut să desluşim figurile câtorva oameni care s-au ridicat să ne salute cu bucurie

şi curiozitate. Am rămas înlemniţi. Aceste siluete ca nişte umbre au fost primele fiinţe umane absolut cadaverice pe care le-am văzut vreodată, şi ne-am retras înapoi înspăimântaţi.

Purtau zdrenţe, iar feţele lor numai oase, erau groaznic de scofâlcite căci pe ele nu se vedea carnea. Nasurile ascuţite ca un brici lung şi ochii duşi în fundul capului erau singurele trăsături vizibile pe acele feţe trase, ce reflectau o imensă foame şi mizerie. Majoritatea deţinuţilor fuseseră membri ai fostei poliţii române şi erau în puşcărie de aproximativ zece ani, când i-am întâlnit noi. Arestaţi fără mandate, mulţi dintre ei nu fuseseră nici măcar judecaţi. Alţii erau deţinuţi pentru vaga şi prost definita „ostilitate faţă de clasa muncitoare", şi fuseseră condamnaţi la o detenţie de douăzeci de ani.

Aceste triste exemplare ale umanităţii erau acum în jurul vârstei de şaizeci – şaptezeci de ani şi mai aveau de ispăşit douăzeci de ani de puşcărie. În chip zguduitor, hainele lor zdrenţăroase şi peticite puteau fi încă recunoscute ca vechile lor uniforme ori costume, pe care le purtaseră în clipa arestării.

Priveau uimiţi cât de tineri eram, tineri ce fuseseră crescuţi sub regimul comunist şi care nu puteau şti altă lume. Exact la asta s-a referit un fost inspector şef de poliţie care mi-a spus mai târziu:

– Sosirea voastră ne-a umplut sufletele stinghere cu o rază de speranţă. Se vede că torţa libertăţii nu s-a stins totuşi, ci este purtată chiar de mâini mai tinere. Ne-aţi readus încrederea!

Cum era foarte târziu, ne-am întins pe podeaua de piatră acoperită sărăcăcios cu paie, înghesuindu-ne unul într-altul ca să ne ţinem de cald şi să încercăm să dormim puţin. Nu s-a strigat nici un apel aici, în „Şerpărie", aşa că n-am fost deranjaţi. Bănuiam că această situaţie era provizorie, şi până la urma urmelor vom fi puşi în celule dar pentru întreaga mea şedere numai aici, m-am simţit ca înmormântat de viu într-o catacombă, sub presiunea enormă a acelor ziduri de piatră incredibil de groase.

În româna veche, *jilav* înseamnă umed, iar închisoarea îşi merită cu prisosinţă numele. Jilava a fost unul din cele treisprezece forturi construite de regele Carol I în timpul ultimei părţi a secolului al XIX-lea, pentru a apăra căile de acces spre Bucureşti. O dată cu apariţia armelor şi tunurilor moderne, forturile nu au fost niciodată folosite conform destinaţiei şi au fost abandonate ori li s-au dat alte întrebuinţări. Regimul

comunist a găsit o modalitate de folosinţă care să profite din plin de toate caracteristicile Jilavei. Puşcăria era întunecoasă şi umedă, şi avea ziduri foarte groase şi coridoare subterane nesfârşite. Pământul şi copacii de deasupra o făceau de neobservat, iar atmosfera, ca o catacombă, îi silea într-un mod bizar pe deţinuţi să vorbească aproape în şoapte, deşi eu nu îmi amintesc vreo interdicţie de a vorbi cu voce tare.

Am dormit foarte puţin în „Şerpărie". Atmosfera, gândurile şi temerile mele m-au ţinut treaz ore de-a rândul în fiecare noapte. Mă furişam spre barele grele de fier de la intrare şi priveam în treacăt afară. Luna revărsa un strop de lumină în curtea interioară întunecoasă, desenând umbre pe ziduri. Odată când am văzut un gardian făcându-şi rondul sub această lumină, m-am întrebat speriat dacă era un om sau un duh rămas de pe vremea ridicării fortăreţei.

În prima dimineaţă la Jilava am avut o surpriză neaşteptată. Un ditamai cazanul cu hrană a fost adus înăuntru, împreună cu gamele vechi de popotă şi linguri de lemn. Cazanul era plin cu un terci de arpacaş şi bucăţele de burtă. Cum nu văzusem o asemenea abundenţă de hrană de foarte multă vreme am mâncat fiecare cu nesaţ două sau trei porţii. Noii noştri camarazi aproape că nu s-au atins de hrana lor, fiindcă în majoritate sufereau de maladii gastrice din cauza vârstei şi a tratamentului pe care-l suportaseră înainte. Au fost chiar doritori să-şi împartă hrana şi s-au bucurat văzându-ne cu atâta poftă de mâncare.

Erau extrem de nerăbdători să afle tot ce se putea şti recent despre situaţia din ţară şi despre tot ce se întâmplase în lumea largă. Cunoşteau mult prea puţin despre ceea ce se petrecea afară şi curiozitatea lor devenise fără margini. I-a întristat mai ales noul val de teroare care bântuise ţara după împotrivirea ţăranilor la colectivizarea forţată şi i-au şocat ştirile despre omorurile cu cadavre abandonate pe străzi.

Am încercat să-i punem la curent cu realităţile vieţii de afară: lipsa de alimente şi alte lucruri de strictă necesitate, cozile lungi pentru a apuca ceva, zelul nemăsurat al informatorilor, starea de nesiguranţă a celor care primeau un salariu şi se opuneau să urmeze partidul şi selecţia discriminatorie a studenţilor în şcoli şi universităţi. Le-am povestit despre propaganda neîncetată realizată de presă, radio şi teatru, despre profanarea literaturii române şi metodele brutale folosite pen-

tru a intimida populaţia prin propagarea fricii şi a defetismului.

Descrierile noastre i-au mâhnit şi i-au tulburat atât de mult, încât am încercat să le ridic puţin moralul povestindu-le şi fapte cu o tentă mai luminoasă. Le-am explicat ca un lucru foarte important că în ciuda lipsurilor şi greutăţilor îndurate de oameni, mulţi au continuat să-şi păstreze credinţa în adâncul sufletelor şi să reziste cu încrâncenare tuturor încercărilor regimului de a-i forţa să accepte comunismul.

Discuţia noastră a durat până noaptea târziu şi la ivirea zorilor un nou grup de deţinuţi a fost adus în „Şerpărie". Aceştia fiind mai optimişti, atmosfera aceea de întristare din noaptea trecută s-a estompat în mare parte.

A patra zi grupul nostru a fost desfiinţat, împărţit şi trimis în diferite celule. Am nimerit într-o celulă din Blocul nr.1, cu alţi cincisprezece deţinuţi.

Blocul nr.1 era o celulă provizorie pentru cei desemnaţi transferului spre alte penitenciare. Singura persoană rămasă încă din grupul meu iniţial, de la Timişoara, era Anton. Nu-l cunoscusem foarte bine, dar prietenia noastră s-a înfiripat chiar din acea clipă. Noua celulă nu avea destule priciuri, aşa că a trebuit să dormim pe saltele de paie aşezate pe jos. Dintr-un motiv inexplicabil, mâncarea din celulă era mult mai slabă şi în cantităţi mai mici decât cea cu care ne îmbiaseră în „Şerpărie".

Ca de obicei am început să vorbim unul despre altul, şi am descoperit că Hans petrecuse o noapte în această celulă cu o săptămână mai înainte şi apoi dispăruse din nou, probabil transferat la Aiud.

Unul din cele mai inutile şi tragice exemple ale dispreţului comunist pentru viaţa omului mi-a fost servit de un tânăr pe care l-am cunoscut în această celulă. În 1945, la vârsta de paisprezece ani, fusese răpit pe o stradă dosnică aproape de gară în oraşul său natal. Un grup de soldaţi sovietici escortase un tren plin cu nemţi care erau deportaţi în Siberia, şi o persoană sărise din tren. Îngroziţi de consecinţele pierderii unui prizonier, soldaţii l-au „cules" pe băiat, ca să-şi completeze numărul deportaţilor lăsaţi în paza lor. I-au trebuit unsprezece ani ca să ajungă înapoi în România, după ce trecuse prin diferite lagăre de muncă şi puşcării sovietice. Până la urmă a fost eliberat şi încurajat să se stabilească în Uniunea Sovietică,

dar dorinţa lui cea mare era să se întoarcă acasă, în România, la familia sa.

În primăvara lui 1956 a ajuns la frontiera româno-sovietică, a înotat peste Prut, şi s-a predat grănicerilor români. În ciuda deportării nedrepte şi ilegale, a anilor de chin şi a curajului şi atitudinii hotărâte pe care le arătase întorcându-se în România, a fost condamnat la trei ani închisoare pentru trecere ilegală a graniţei româno-sovietice. Dar şi aşa, s-a considerat norocos că nu a mai fost întors în Uniunea Sovietică. După procesul, desfăşurat cu uşile închise, mamei lui i s-a comunicat sec că fiul ei se afla în puşcărie. I-au oferit privilegiul de a-şi vedea fiul pentru câteva minute, şi cei doi au stat aşa uluiţi, abia fiind în stare să vorbească. Tatăl său murise cu câţiva ani înainte, neştiind niciodată ce se întâmplase de fapt cu fiul său.

În această celulă provizorie, originile sociale ale deţinuţilor difereau de la o extremă la alta. Tot aici am întâlnit un alt deţinut – un ţăran nevoiaş din Moldova de nord, N. Creţu, care lucrase înainte ca gardian de închisoare. Scăpase de teroarea din satul lui intrând în Securitate după ce-şi satisfăcuse serviciul militar. Din cauza abuzurilor extreme asupra deţinuţilor politici, în ultima parte a anilor patruzeci şi la începutul anilor cincizeci, Partidul a arestat şi a condamnat câţiva directori şi gardieni de închisoare pe termene scurte. Acesta era un procedeu tipic de a scoate ţapi ispăşitori al regimului. Ca gardian, Creţu a fost acuzat de a fi asistat la aceste abuzuri din închisoare, fără să-i informeze pe superiorii săi (care de fapt fuseseră vinovaţi de săvârşirea lor!). În consecinţă, el a fost găsit vinovat şi condamnat la doi ani de temniţă, împărtăşind aceeaşi soartă cu a acelora pe care îi condamnase nu de mult.

Majoritatea celor care comiseseră abuzuri mai înainte – directorii de penitenciare, gardienii şi alţi câţiva – au fost ţinuţi într-o închisoare specială pentru ei. Acolo se bucurau de un tratament mai bun şi de obicei beneficiau de amnistie după un timp scurt. Şi totuşi, unii dintre ei au fost dispersaţi la întâmplare printre condamnaţii politici, şi câţiva au sfârşit prin a ajunge la Jilava. Cam în acelaşi mod, condamnat cu grupul de ţapi ispăşitori a fost şi Albon, fostul director al lagărului de muncă de la canalul Dunăre – Marea Neagră. Albon era un om terminat, fără nici un fel de simţ al valorii morale ori spirituale. Era pe jumătate nebun şi într-o continuă stare de teamă, bănuitor că ar putea veni în contact cu unul dintre acei oameni pe care îi torturase cu atâta cruzime şi că acum va fi el însuşi

omorât. Aceasta se întâmplase înainte. Deţinuţii care împărţeau acum celula cu Albon îl ignorau de cele mai multe ori, şi cineva chiar a încercat să stea de vorbă cu el despre Dumnezeu.

Cel mai notoriu caz a fost Vasile Luka, numit Luko Lajos, în ungureasca lui natală. Luka fusese um membru puternic al Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi un rival al lui Gheorghiu-Dej, liderul Partidului. În lupta nesfârşită pentru putere între liderii comunişti la cel mai înalt eşalon al partidului, Luka a fost manevrat cu multă iscusinţă de altcineva. În 1952, Gheorghiu-Dej a reuşit să-i aresteze şi să-i condamne pe rivalii săi, printre care cei mai puternici s-au numărat Luka şi Ana Pauker. În timp ce Ana Pauker a suportat detenţia la domiciliu şi a murit izolată şi fără putere, Luka a fost acuzat de conspiraţie şi condamnat la închisoare pe viaţă. El a fost totdeauna ţinut singur într-o celulă, şi din când în când condamnaţii politici întemniţaţi în preajmă, îl auzeau ţipând şi urlând ca un nebun că el nu a greşit împotriva Partidului, dar că duşmanii lui inventaseră false acuzaţii ca să se descotorosească de el. Justificările însă nu l-au ajutat cu nimic, şi a murit în închisoare, nebun.

Creţu era un om simplu, fără nici o dorinţă de a face rău cuiva. Intrase în Securitate ca să scape de o viaţă nedorită într-o gospodărie colectivă. Nu prea iubea regimul comunist şi nu avusese niciodată funcţii de răspundere. Totuşi sistemul nu putea să funcţioneze fără pioni de teapa lui. Din această cauză majoritatea condamnaţilor politici nu avea cine ştie ce simpatie pentru oameni ca el. Am avut multe discuţii profunde cu acest Creţu. Părea destul de normal şi chiar admitea că singura speranţă a ţării va veni de la Vest, şi că pe acei criminali pentru care lucrase, cum zicea el, nu se putea pune bază cu nici un chip.

Curând după aceea, Creţu şi alţii ca el au fost graţiaţi de guvern şi angajaţi imediat ca paznici în aceleaşi puşcării. Ce schimbare! Chiar dacă un astfel de individ nu era comunist, el totuşi servea sistemul, aşa că cine erau adevăraţii comunişti? Şi ceea ce mă tulbura mai mult, dacă oameni ca acest Creţu au relatat administraţiei închisorii toate mijloacele noastre ingenioase de supravieţuire, cât de mult mai puteam salva mica noastră lume de la distrugere de către inamicii noştri?

Secţia în care am fost plasat provizoriu la Jilava era ca o staţie de cale ferată. La două zile se deschidea uşa pentru a lăsa să intre un alt grup de deţinuţi. Zilnic, erau scoase grupuri

mai mici pentru a se alătura convoaielor destinate altor închisori. În astfel de condiţii nu era uşor să legi prietenii durabile, dar câteva persoane încă îmi dăinuie în memorie.

Ion Blaga era un fost avocat dintr-un oraş de munte românesc din vest şi un lider al forţelor de rezistenţă locale. Fusese reţinut pentru anchetă timp de aproape cinci ani la sediul Securităţii din Bucureşti. Torturat dincolo de orice închipuire şi condamnat la închisoare pe viaţă, fusese „depus" la Jilava cu spinarea zdrobită. Nu se putea ridica în picioare şi era nevoit să stea veşnic pe targă. Camarazii lui deţinuţi îl ajutau la necesităţile de fiecare zi. Cu domnul Blaga am legat o prietenie sinceră şi am vorbit zile de-a rândul. Abia trecut de patruzeci de ani, era încă un luptător de neînvins şi tenace şi cu o mare credinţă în libertate şi dreptate. A început să-mi îndrume paşii ca un viitor luptător şi mi-a împărtăşit chiar unele secrete primejdioase.

– Aş putea să mor în închisoare, domnule Dima, mi s-a destăinuit el, însă dumneata eşti tânăr, vei supravieţui, şi trebuie să continui lupta noastră...

Am fost mândru de a fi câştigat încrederea unuia dintre aceia pe care îi consideram eroi, dar îmi era teamă de ceea ce ar fi putut să mi se întâmple şi mie. În acel moment gândeam că Ion Blaga nu va mai fi în stare să supravieţuiască în închisoare prea mult.

O figură aparte în celula de la Jilava era părintele Iovan, fostul preot al Mănăstirii Vladimireşti. Un preot ortodox exemplar, şi un om cu chip senin, aproape de patruzeci de ani. Părintele Iovan oficia în fiecare zi în cadrul unei slujbe mici, asculta spovedanii, şi îşi dădea binecuvântarea fiecăruia, indiferent de religia lui. De la el am aflat povestea mănăstirii Vladimireşti.

Vladimireşti era mai degrabă o nouă mănăstire pentru maici în partea de sud a României, înfiinţată de Maica Veronica despre care ne spunea că i s-ar fi arătat Fecioara Maria şi ar fi povăţuit-o să facă acest lăcaş. La începutul anilor 1950, mănăstirea devenise un loc de pelerinaj pentru miile de ţărani fără de ajutor, care îl aveau numai pe Dumnezeu către care să se îndrepte. S-a spus că acolo se făcuseră minuni, şi Partidul nu mai putea permite existenţa sa. Securitatea a arestat-o pe Maica Veronica, pe preot şi câteva călugăriţe, acuzându-i de „răzvrătire împotriva legilor, prin propagare în rândul maselor populare a unor credinţe mistice, false". I-au condamnat la

douăzeci de ani de puşcărie. Restul călugăriţelor au fost scoase cu forţa din mănăstire ori trimise să lucreze în gospodăriile colective.

În câteva ocazii l-am văzut pe Părintele Iovan având discuţii cu un preot catolic şi un pastor baptist despre situaţia religioasă din ţară şi viitorul creştinilor români. Relaţia generală între aceste confesiuni nu era cea mai bună, dar închisoarea ne făcea pe noi toţi mai înţelepţi, mai copţi şi mai toleranţi. Preotul greco-catolic acuza totuşi clerul ortodox de a fi acceptat şi chiar de a se fi bucurat de destrămarea la 1948 a Bisericii Greco-Catolice din România, însă discuţiile lor erau civilizate. În acelaşi timp, protestanţii din cele mai multe confesiuni acuzau majoritatea ortodoxă de a nu-i considera egali şi a nu le îngădui libertatea religioasă de care aveau nevoie.

Părintele Iovan era un creştin impecabil şi simpatiza cu ei, dar el sublinia că toţi credincioşii creştini erau persecutaţi în România, inclusiv ortodocşii; şi fiindcă existau sute de preoţi ortodocşi în puşcărie, opinia lui a fost bine primită.

– Ceea ce vor comuniştii, fraţi creştini, spunea părintele Iovan, este să ţină bisericile şi mănăstirile în picioare şi deschise ca o vitrină. Categoric ei nu le vor vii, cu viaţă spirituală şi cu Hristos în mijlocul nostru. Mi-e teamă că atunci când regimul va deveni îndeajuns de puternic, altarul va fi o biată scenă pentru un spectacol de teatru. Ori cine ştie? Comuniştii chiar poate vor distruge bisericile, aşa cum au făcut în Rusia. Atunci, singura nădejde de a supravieţui va fi biserica subterană.

A fost prima dată când asistasem la expunerea unor credinţe spirituale de asemenea profunzime. M-au făcut să încep să gândesc altfel asupra vieţii.

În sfârşit, s-a ivit şi ziua plecării noastre din Jilava. Înainte de plecarea la Aiud, am avut o surpriză plăcută când l-am găsit pe Grasu în dubă. Fusese şi el tot la Jilava, dar, într-o altă celulă. Duba în care ne-am întâlnit era mai mare şi avea pictată pe din afară emblema unei întrprinderi. În interior era, însă la fel ca toate dubele de puşcărie; firma pictată era o inducere în eroare pentru privitori. Am fost duşi înapoi la Gara de Nord din Bucureşti şi încuiaţi într-un vagon de culoare neagră, zăbrelit şi cu obloane trase – o închisoare pe roţi, care avea să ne ducă la Aiud.

Notă finală istorică.

Gheorghe Gheorghiu-Dej, un fost metalurgist, a fost întemniţat în 1933 şi i s-a permis să evadeze în 1944, cu toţi ceilalţi comunişti închişi. O dată liberi, un grup dintre ei s-au înhăitat şi l-au omorât pe Secretarul Partidului, Ştefan Foriş, după ce chipurile l-au condamnat la moarte, şi s-au descotorosit de trupul său în stil gangsteresc.

În 1947 Gheorghiu-Dej şi-a făcut apariţia ca lider al României comuniste, dar a trebuit să lupte împotriva rivalilor săi. Cu încuviinţarea Comitetului Central, Gheorghiu-Dej l-a întemniţat pe Lucreţiu Pătrăşcanu, singurul etnic român cu studii universitare din Partidul Comunist Român din întreaga perioadă de dinainte de război. Închis pentru aşa-zisa „deviere naţionalistă" el a fost omorât, de asemenea în stil mafiot, în 1955, în aşteptarea iminentei lui eliberări după moartea lui Stalin.

Ana Pauker, *eminence grise*[1] a Partidului în perioada antebelică, a fost schimbată în anii 1930 pentru un agent român, prins de sovietici. Ea şi-a petrecut anii de război în Uniunea Sovietică şi s-a întors în România în 1944, îmbrăcată ca general din Armata Sovietică. A fost probabil cea mai proeminentă figură din aşa-zisul „Grup Moscova" de comunişti, majoritatea evrei din Basarabia. Ana Pauker a devenit ministru al Afacerilor Externe şi a fost o rivală a lui Gheorghiu-Dej şi a aşanumitului „Grup Românesc" al lui.

Ana Pauker şi Vasile Luka au fost distruşi în timpul aceluiaşi complot. Pe când Luka a murit în închisoare, Pauker a murit în chip anonim la Bucureşti, în 1961. Gheorghiu-Dej şi-a păstrat puterea supremă până la moarte în 1965, când i-a urmat ca lider Nicolae Ceauşeşcu.

---

1 eminenţa cenuşie (n. red.).

8

Aiud – o lume a puşcăriei

Compartimentul în care am intrat era destul de încăpător şi, cum în el eram puţini deţinuţi, s-au format îndată câteva grupuleţe. Printre cei în lanţuri se aflau doi preoţi romano-catolici de la Catedrala Sfântul Iosif din Bucureşti. Fuseseră condamnaţi amândoi pentru înaltă trădare, pasămite pentru că ar fi complotat cu Vaticanul. Se dovediră a fi foarte culţi, cu vederi largi, şi imediat am simţit nevoia să intrăm în raporturi de prietenie cu ei. Atmosfera părea să fie relaxată în ansamblul ei şi oamenii începură să vorbească în mod liber, fără vreo reţinere vizibilă. Cum eram însă foarte tânăr şi fără experienţă, n-aveam de unde să bănuiesc că existau momente din vieţile lor, pe care oricât de debordantă le-ar fi fost sinceritatea, le ţineau numai pentru ei. Românii sunt în general extrovertiţi şi sociabili; reţinerile acestor oameni erau rezultatul firesc al fricii inoculate în ei prin brutalităţile la care fuseseră supuşi în timpul detenţiilor.

Vagonul acela închisoare în care călătoream, arăta cu totul înşelător de a fi un vagon normal de pasageri, atâta doar că poseda numai o singură uşă, iar ferestrele aveau zăbrele şi obloane de metal. Jumătate din vagon era de fapt un compartiment mare, cu spaţiu pentru aproximativ cincizeci de deţinuţi; cealaltă jumătate era împărţită în compartimente mai mici, asemănătoare celor în care fuseserăm închişi pe când călătoream de la Timişoara la Jilava.

Am ajuns la Aiud într-o dimineaţă răcoroasă, după o călătorie care a durat numai două nopţi şi două zile. Şase dintre noi, din compartimentul mare, şi doi, dintr-unul din compartimentele mai mici, am fost daţi jos din tren. Cei doi erau în lanţuri,

sugerând că erau consideraţi foarte periculoşi, ori că sentinţele lor erau mai mari de cincisprezece ani. În timp ce îi ajutam să urce în maşina de tip *jeep* care ne aştepta, am schimbat câteva vorbe în şoaptă. La auzul numelui meu, unul dintre ei m-a întrebat calm:

– Aveţi un frate, Ion Dima?

– Da, am răspuns repede. L-aţi văzut? Ştiţi ceva de el?

– Suntem prieteni. Ne-am cunoscut la Universitate, şi l-am reîntâlnit în închisoare. Pe mine mă cheamă Ţăranu. Ion e şi el tot la Aiud, dar nu în incinta cu pază maximă. De fapt nu sunt sigur în ce loc se află.

Nu prea înţelesesem ultima lui frază. Cum ai fi putut să ştii că cineva e în puşcărie şi totuşi să nu cunoşti locul unde se află? Aiud era una din cele mai prohibitive temniţe din ţară, separată în diferite unităţi; dar tot nu mă lămuream ce însemna acel lucru.

Între timp, maşina scrâşni şi începu să se deplaseze încet prin oraş. Eram înghesuiţi în spate, iar un sergent veghea de pe bancheta din faţă cu o puşcă mitralieră îndreptată spre noi. Eram urmaţi îndeaproape de o altă maşină care avea probabil mai mulţi gardieni. Când am sosit la poarta penitenciarului, doi gardieni au verificat maşinile şi ne-au lăsat să intrăm. Apoi maşinile s-au oprit din nou, şi Ţăranu, care înainte petrecuse doi ani la Aiud, spuse în şoaptă:

– Asta e poarta a doua. Gardienii şi deţinuţii de drept comun sunt ţinuţi între cele două porţi. Condamnaţii politici sunt ţinuţi în interiorul celei de-a doua. Acum ne duc la secţia grefierului, pentru identificare.

– Gura, criminalule, sau te trimit direct la Zarca! a zbierat gardianul la el. Unde crezi că te afli? Ăsta e Aiud!

Între timp afară s-a auzit zgomot de paşi şi am fost duşi la birou pentru identificare şi pentru luarea amprentelor. În lumina palidă a dimineţii, am zărit o hărăbaie de clădire, cu aspect sinistru profilată în fundalul norilor care se mişcau pe cer.

– Asta e clădirea cu pază maximă, a murmurat din nou Ţăranu. Am stat doi ani acolo şi acum probabil voi fi trimis iarăşi. M-au etichetat drept fascist pentru că am îndrăznit să visez la o ţară frumoasă şi dreaptă...

Vis, în adevăr! Pe când părăseam secţia grefierului, puternic luminată, clădirea arăta şi mai întunecoasă.

– De ce nu sunt aprinse luminile şi înăuntrul clădirii? am întrebat eu surprins.

– Ba sunt! Sunt aprinse, răspunse Ţăranu. Numai că toate ferestrele sunt acoperite cu perdele speciale, şi poţi vedea lumina doar stând într-un anume unghi.

Cum se făcuse aproape cinci dimineaţa şi un nou grup de gardieni sosea în răstimpul de un ceas şi jumătate pentru schimbul de ora şapte, am fost duşi înapoi la maşină să aşteptăm acolo, în timp ce gardienii continuau să supravegheze vehicolul de afară. Pe când aşteptam, am încercat să tragem cu ochiul la celelalte clădiri din apropiere. Pe şoptite, şi cu multe întreruperi, Ţăranu descria închisoarea care ne înconjura:

– Aiud este aşezată în inima Transilvaniei şi a fost construită de autorităţile austro-ungare ca să fie folosită pentru reprimarea împotrivirii şi a majorităţii româneşti din zonă. Sub noul regim comunist, coridoarele închisorii reverberează ecoul unor poveşti de groază comparabile numai cu cele ale lui Dracula. Închisoarea e folosită acum pentru a distruge fosta elită – demnitari, specialişti şi intelectuali – precum şi pe tinerii întreprinzători care au respins comunismul şi au arătat un spirit neînfrânt de patriotism, de naţionalism şi de credinţă în Dumnezeu. Chiar dacă majoritatea dintre ei n-au avut nici o legătură cu fosta Mişcare Naţională Română, mulţi tineri universitari şi studenţi au fost trimişi la Aiud pentru o moarte lentă, chinuitoare. Aiud a devenit un mormânt, un simbol al martiriului pentru mulţi, şi i-a învins pe mulţi alţii.

Întregul complex era dominat de edificiul sinistru, masiv al clădirii de securitate maximă, numit „Celular" sau altfel spus, clădirea celulelor. Avea o construcţie în formă de T, cu un subsol, parter şi alte trei etaje, conţinând în total cam trei sute de celule. Proiectat să adăpostească şase sute de deţinuţi, comuniştii au înghesuit deseori şi până la trei mii de oameni în celulele sumbre.

Fiecare etaj îşi avea propriul său personal şi era condus în mod independent. Celulele erau strict izolate una de alta şi se acorda o atenţie deosebită pentru a-i împiedica pe deţinuţi să se întâlnească unul cu altul atunci când erau mutaţi din celulele lor. Pereţii şi ţevile de încălzire transmiteau totuşi şi retransmiteau ca un ecou, ziua şi noaptea, gândurile, simţămintele şi speranţele nefericiţilor izolaţi care băteau uşor cu mâna mesajele lor în codul Morse.

Clădirea fusese proiectată în jurul unei curţi centrale închise. Celulele erau aşezate de-a lungul zidurilor exterioare, cu pasarele ridicate, aflate în faţa uşilor de la celule. Stând în picioare în mijlocul curţii, gardienii puteau să vadă toate cele trei etaje. La fiecare etaj era întinsă o plasă de sârmă dintr-o parte într-alta pentru a împiedica moartea vreunui deţinut disperat care ar fi încercat să sară. Nu i s-ar fi permis nimănui să pună capăt suferinţei şi mizeriei sale prin sinucidere. Nu exista în felul acesta nici o fisură în procesul lent al morţii sau reeducării, aşa cum fusese planificat de regim.

Celula era menită să fie mormântul viu al deţinutului. Lată de trei metri pe patru lungime, tavanul avea o înălţime de trei metri. Singura „mobilă" pe care o conţinea erau două priciuri cu trei paturi, un butoiaş cu apă de băut şi un hârdău drept latrină. De regulă, deţinuţilor li se permitea să golească hârdăul zilnic, dar uneori se trecea peste această operaţie vreme de două zile sau chiar mai mult. Butoiaşul cu apă era umplut o dată pe zi.

Regulile la Aiud nu difereau în esenţă de cele ale celorlalte puşcării, dar aici erau aplicate cu mult mai mare stricteţe. Deţinuţii nu aveau voie să stea lungiţi pe priciurile lor între cinci dimineaţa şi zece seara, dar puteau să stea pe priciul de jos, atâta vreme cât nu se rezemau de perete. Uşa era făcută din stejar masiv şi avea o ferăstruică şi o trapă lunguiaţă prin care se înmânau gamelele în timpul meselor. Fereastra fiecărei celule era zăbrelită şi cu obloanele trase pe din afară, singurul mijloc de aerisire fiind o deschizătură îngustă deasupra uşii.

Trupurile firave ale deţinuţilor erau îmbrăcate numai în uniforme de puşcărie vechi, peticite şi foarte puţini dintre ei aveau cât de cât rufărie de corp. Uniformele fuseseră reduse treptat la zdrenţe, fiindcă nu existau ace şi aţă.

De cealaltă parte a clădirii cu paza maximă se afla Zarca, un fel de plombă adăugată mai târziu închisorii; era complet izolată printr-un zid înalt interior. În ungureşte, *zarca* înseamnă zăvorât, şi asta voia să spună că era o închisoare în cadrul unei alte închisori, şi avea propriile sale reguli şi propria administraţie. Deţinuţii de acolo erau foşti demnitari, miniştri în guvernele precedente, foşti ofiţeri superiori din vechea Armată Română, lideri ai partidelor politice care fuseseră desfiinţate de comunişti, precum şi acele persoane considerate potrivnice disciplinei impuse. Detenţia la Zarca era, în general,

determintă de ordine secrete, emise pe un temei individual de către Ministrul de Interne şi al Securităţii Statului.

Perioadele de şedere aici puteau să varieze de la câteva luni până la sentinţa completă.

Încarcerarea la Zarca nu putea fi considerată viaţă. Ea însemna izolare absolută şi linişte totală într-o atmosferă de depresie sepulcrală. Curtea interioară, unde condamnaţii erau scoşi în mod individual pentru exerciţiile de zece minute, absolut aridă. Nu se zărea nici măcar un fir de iarbă sau o buruiană oarecare. Figurile de ceară, mersul clătinat al deţinuţilor solitari ce-şi târşâiau picioarele în acelaşi cerc ameţitor sub privirea iscoditoare a celor doi gardieni de securitate înarmaţi, postaţi în turnurile de pază la fiecare capăt al curţii, erau o priveliştе obişnuită. Deşi aleşi pentru moarte, deţinuţii de înaltă valoare de la Zarca încă mai aveau propriile lor nădejdi şi credinţe, şi supravieţuiau ca prin miracol în propriile lor lumi. Existenţa le era un hău fără fund al degradării umane, dar şi un tezaur de viaţă intelectuală şi spirituală.

– Cine e trimis la Zarca? l-am întrerupt pe Ţăranu, cu evidentă teamă în glas.

Observându-mi emoţia, el mi-a răspuns:

– Să nu-ţi faci griji. Tinerii ca dumneata, cu sentinţe scurte sunt cel mai adesea repartizaţi la unul din cele două blocuri, în clădirea dreptunghiulară cu un singur etaj, cea aflată la stânga noastră. E posibil totuşi ca după un timp să te trimită sa lucrezi în fabrică. Fii atent, însă, la gardieni şi chiar la deţinuţii de drept comun care se ocupă cu întreţinerea. Noaptea locuiesc în cvartale speciale, iar în timpul zilei, de la şapte dimineaţa până la şapte seara, sunt repartizaţi să lucreze în diferite unităţi ale închisorii. Mulţi dintre ei sunt foşti activişti de partid care s-au făcut vinovaţi de furt sau fraudă, prin fapte ce au devenit de domeniul public, silind Partidul să-i bage la închisoare pentru a întări disciplina internă de partid. În timp ce sunt întemniţaţi, mulţi asemenea indivizi devin informatori, sperând ca astfel să-şi croiască drum înapoi, în graţiile partidului.

– Şi chiar n-am să pot să mă încred în nimeni? am întrebat eu, aproape rugător.

– Cum să nu, există oameni în care poţi avea încredere, dar te-aş sfătui să fii prudent. Ascultă mai mult şi învaţă. Există atâtea care pot fi învăţate aici.

Am ţinut cont de tot ce spunea el cu foarte mare grijă şi la fel au făcut şi ceilalţi. Domnul Ţăranu ne-a uimit cât de multe ştia. Deşi părea mai în vârstă, datorită experienţei de viaţă, el nu avea mai mult de treizeci de ani.

Treptat, lumina difuză a începutului de dimineaţă a risipit întunericul de dinaintea zorilor, şi am început să distingem zidurile dinprejurul nostru şi mişcările gardienilor din curte. Deodată, liniştea a fost întreruptă de un glas şuierător strigând ceva de nedesluşit şi primind un răspuns. Acest schimb s-a repetat de câteva ori ca un ecou în depărtare.

– E schimbarea gardienilor în turnurile de pază şi cer parola, a murmurat Ţăranu. Întregul complex al închisorii e înconjurat de ziduri de piatră şi turnuri de pază, care sunt echipate cu trupe speciale de securitate înarmate cu automate. Sunt soldaţi tineri, aleşi din rândul celor mai „de încredere" segmente ale societăţii. Se spune că aceşti flăcăiaşi sunt îndoctrinaţi în permanenţă să ne urască şi noi nu venim practic niciodată în legătură cu ei. Sunt garda exterioară şi aparţin unităţilor de intervenţie ale securităţii. Din anumite celule poţi vedea zidul exterior. Noaptea e luminat cruciş de reflectoare. Pare ca o fantomă albă în faţa dealurilor.

– Şi de ce toate aceste măsuri de aspră securitate? am întrebat îngrozit. De ce se tem autorităţile? Apoi, cu glas care părea că nu e al meu am întrebat aproape imperceptibil:

– A evadat vreodată cineva de aici?

Ţăranu a făcut o pauză, şi apoi a spus:

– A fost odată o încercare, acum câţiva ani. Trei deţinuţi care lucrau în schimbul de noapte în fabrică au întrerupt curentul electric şi au încercat imposibilul. Primul dintre ei a fost doborât fiind împuşcat pe loc în timp ce se căţăra pe zid. Al doilea şi-a luxat genunchiul în timp ce aluneca în jos de partea cealaltă a zidului şi a fost prins de gardienii care patrulau cu câini. Al treilea a fost găsit două săptămâni mai târziu în oraşul său natal. El dorea să fugă în străinătate ca să informeze lumea liberă despre atrocităţile comuniste. Un tribunal special i-a judecat pe cei doi în incinta închisorii şi i-a condamnat la moarte. Curând după aceea au fost executaţi. Timp de peste o lună toţi deţinuţii au fost supuşi unei brutalităţi de nedescris.

Prima impresie! Aproape că mi se tăiase răsuflarea. Văzută din afară, închisoarea părea un castel sinistru ridicându-se din ceaţă, exact ca într-un film de groază. Întunericul apăsător

amintea de un cimitir părăsit, dar, de fapt, înăuntru atât viaţa cât şi moartea lentă se împleteau bizar, completându-se.

O ruină îşi păstrează cu gelozie tainele sale, dar se şi dezvăluie încet şi sigur acelora care doresc să ştie. Dacă viaţa de fiecare zi a deţinuţilor însemna de fapt o moarte lentă, inimile şi sufletele lor se ridicau deasupra condiţiei lor materiale sordide, prin graţia lui Dumnezeu. În mod uimitor, temniţa de la Aiud pulsa de visuri, dragoste, aspiraţii şi planuri pentru un viitor mai bun. Acuzaţi de crime pe care nu le comiseseră şi vinovaţi numai de a fi visat la o Românie liberă, deţinuţii de la Aiud compensau, în aspiraţiile lor, nenorocirile umilitei lor ţări.

Uitându-mă fix la zidurile de piatră, în acelaşi timp speriat dar şi fascinat de închisoare, m-am simţit atras de ea ca un magnet sau aşa cum materia e atrasă în hăurile unei găuri negre pentru a fi transformată în altceva. Încet-încet m-am alăturat curentului care-i purta şi pe ceilalţi deţinuţi de la Aiud pentru a remodela o Românie ca în visurile mele. Aiud în schimb, şi-a lăsat pentru totdeauna amprenta sa asupra sufletului meu.

9

Zile de agonie

Trebuie să fi fost cam şapte şi jumătate dimineaţa. Curtea de lângă secţia grefierului era plină de gardieni, condamnaţi de drept comun şi ofiţeri grăbindu-se spre treburile lor. Mai întâi au fost scoşi afară în lanţuri Ţăranu şi camaradul lui.

– Curaj şi Dumnezeu să te binecuvânteze, a şoptit el în timp ce trecea pe lângă mine.

Nu am spus nimic deoarece îmi aşteptam rândul cu sufletul la gură. Imediat, gardianul ne-a dus la Blocul 1, ori Secţia 1, şi ne-a vârât într-o celulă deja ocupată de alţi câţiva. Celula era încăpătoare, cu paturi pentru toată lumea. Fiecare pat de metal avea un sac plin cu paie mucegăite, care ţinea loc de saltea, şi o pătură veche, cenuşie, din fire de păr de cal.

– Uitaţi-vă, exclamă unul din grupul nostru, nici vorbă de cearşafuri de pat!

– La Aiud, răspunse un bătrân, mai vechi locatar al celulei, nu sunt nici cearşafuri şi nici perne. Aici e închisoare şi nu una obişnuită, ci cu un regim foarte aspru.

Camarazii noştri de celulă ne-au informat apoi că aceasta era una din puţinele încăperi ceva mai mari din toată închisoarea. Ele fuseseră rezervate ca aşa-zise celule „de carantină" pentru noii sosiţi care urmau după aceea să fie trimişi la fabrică. Asta mi-a mai dat ceva speranţe. Puteam să scap de umbra zdrobitoare a acelei clădiri de securitate maximă ce se ridica ameninţător în faţa ferestrei noastre.

Cam pe la amiază, un ofiţer de serviciu apăru la uşă ca să ne ducă la magazie. Când eram gata de ieşire a strigat la noi:

– Păturile, luaţi-vă păturile! Nu ştiţi regulamentul? Ori de câte ori părăsiţi această secţie trebuie să vă acoperiţi capetele.

Aceasta era o măsură de precauţie introdusă pentru a-i împiedica pe deţinuţi să se recunoască unul pe altul dacă s-ar fi întâlnit din întâmplare. Odată ieşiţi afară din secţie ne-am acoperit stângaci cu păturile. Din când în când ne izbeam unul de altul; dar până la urmă, bâjbâind după gardian, am reuşit să ajungen la magazie.

În timp ce hainele noastre civile erau puse la un loc, însemnate şi aruncate într-o grămadă alături de altele, ni s-au dat zeghe şi ghete fără şireturi. Am mai primit de asemenea un schimb de cămăşi şi nişte izmene lungi care erau făcute dintr-un material foarte aspru, o batistă, un prosopel şi ceea ce părea a fi două obiele. Acestea, am descoperit, trebuiau să folosească drept şosete, lucru obişnuit nu doar în puşcării, ci şi la armată.

După ce ne-am întors, am îndrăznit să batem la uşă şi să-i spunem gardianului de serviciu că nu avem deloc apă de băut. De fapt, în acea zi butoiaşul înadins nu fusese umplut.

– Unde credeţi că vă aflaţi, bandiţilor, acasă la mămicuţele voastre? Să nu mai bateţi la uşă când vă vine vouă pe chelie. Aşteptaţi-vă rândul! Ăsta e Aiud... Aiud... Aiud...!

Acel nume înspăimântător şi deseori repetat a răsunat ca un ecou în urechile mele multă vreme după ce a trântit uşa şi a plecat, înjurându-ne.

Luat prin surprindere, nu prea am ştiut ce să fac sau chiar ce să spun şi acelaşi lucru l-am observat şi la prietenul meu Grasu. Am reuşit să obţinem două paturi unul lângă altul şi am adoptat o atitudine de expectativă. Până una alta, am început să vorbim cu ceilalţi colegi de celulă care, evident, erau mai experimentaţi. Bătrânul, pe nume Pleşa, era un munte de om simplu şi amabil, un fost cioban şi primar de sat. El nu avea nici un fel de simpatii politice, însă refuzase să coopereze cu noile autorităţi şi le criticase, de fapt, de câte ori avusese ocazia. În cele din urmă, învinuit de instigare împotriva noului regim, fusese condamnat la opt ani de puşcărie. Aflându-se în primii şaizeci de ani de viaţă, era mai curând răbdător şi, în ciuda faptului de a fi fost o persoană retrasă, ne-a dat câteva indicaţii discrete dar importante despre noul loc. Din când în când, cânta cu glasul scăzut un cântec ciobănesc şi spunea că-i duce dorul bătrânei sale.

– Când eram acasă ori în coliba noastră mică din munţi, ea îmi spunea întruna ce să fac şi ce să nu fac. Îmi zicea când să

mănânc şi să dorm, şi când să mă duc la biserică. Acuma numai gardienii ăştia urâţi îmi dau ordine, şi sună la ureche atât de anapoda faţă de ce-mi spunea baba mea. Mi-e dor de ea.

Spre deosebire de restul dintre noi, Pleşa nu se plângea de foame ori singurătate; în afară de bătrâna lui mai era îngrijorat şi de copii şi îi era tare teamă că unii dintre feciorii lui vor sfârşi prin a intra la închisoare ca şi el.

De câteva ori pe săptămână eram duşi în curtea interioară timp de zece minute ca să luăm o gură de aer şi să ne dezmorţim. Ne bucuram de eveniment, dar pe de altă parte începea să mi se facă frig, şi tremuram în aerul rece al toamnei târzii.

Secţiile 1 şi 2 ocupau trei laturi ale clădirii dreptunghiulare şi, din curtea interioară, puteam să privim în sus şi să vedem clar segmentul nostru din Aiud. A patra latură a zidului închizând curtea mi se părea stranie şi, pentru că mă uitam fix la ea, Pleşa mi-a explicat:

– Acolo au fost la început trei biserici pentru deţinuţi – o biserică ortodoxă, una catolică şi una protestantă – dar comuniştii au dat jos clopotniţele şi au transformat capelele în magazii. Am auzit că au făcut asta ori le-au distrus la fel ca şi în Rusia şi Ucraina. Casa Domnului a fost transformată în grajduri, spaţii de depozitare, şi chiar în locuri de pierzanie. Să-i înghită focul iadului!

Încet-încet, am început să comunicăm cu încăperile învecinate prin bătăi uşoare în pereţi. Primul lucru de care m-am interesat imediat a fost să întreb de fratele meu, dar el nu era în secţii. Puteam doar să sper că se afla în fabrică.

Ne-am dat seama că majoritatea deţinuţilor din secţii o formau fie tineri, fie condamnaţi cu sentinţe scurte sub opt ani. Ei constituiau rezervorul de muncă pentru fabrica închisorii. Datorită sosirii continue a noi grupuri de deţinuţi, secţiile asigurau informaţii proaspete care proveneau şi din „Curtea Marii Închisori", cum numeam noi restul ţării. Cum administraţia îi regrupa încontinuu pe deţinuţi, condamnaţii mai experimentaţi din cele două secţii asigurau o bună reţea de ştiri în complexul din Aiud, prin codul Morse. Pentru restul dintre noi, deţinuţi încă neştiutori, aceasta s-a dovedit a fi o perioadă cu chinuri de iad, şi întreaga situaţie ne măcina nervii şi rezistenţa.

Zilele se scurgeau încet. Mâncarea era proastă, dar şi mai rău, frigul începea să ne vlăguiască. Prost îmbrăcat, simţeam răceala în oase, în spate, în urechi şi în suflet. Nu era un lucru

neobişnuit să te scoli dimineaţa şi să găseşti apa îngheţată în butoiaş. Ce pedeapsă incredibilă şi ce chin demoralizant! Frigul ne scădea moralul chiar mai mult decât mâncarea cea mizerabilă şi ne rodea bruma de rezistenţă. Grupul nostru din Timişoara s-a gândit chiar la o altă grevă a foamei, dar ne temeam că administraţia ne va trimite vizavi, în clădirea de securitate maximă şi odată intraţi acolo s-ar fi putut să nu mai vedem niciodată fabrica. Ea însemna pentru noi un fel de dimensiune a cvasilibertăţii. Cum aveam o sobă de tuci în cameră, până la urmă l-am întrebat pe gardian de combustibil. De această dată un gardian se dovedi mai înţelegător: ne-a spus să avem răbdare, că în curând ni se vor da lemne şi cărbuni.

Îi invidiam pe deţinuţii din clădirea de securitate maximă, fiindcă auzisem că ei aveau încălzire centrală.

– Nu-i invidia, fiule, m-a sfătuit bătrânul Pleşa într-o zi. Administraţia poate să deschidă şi să închidă căldura după dorinţă. Administraţia are un control total asupra lor.

Câteva zile mai târziu am început să primim lemne şi cărbuni în fiecare zi, puţin, ce-i drept, şi încălzirea centrală s-a deschis şi ea în clădirea de securitate maximă.

Într-o noapte am fost treziţi de o explozie teribilă. Speriat, unul dintre noi a întrebat:

– Au împuşcat pe cineva? Or să ne împuşte?...

Nu! Deocamdată nu fusese nimeni împuşcat. Problema era că tocmai încălzirea centrală fusese oprită în timpul nopţii şi, cu temperaturile sub zero grade, apa îngheţase şi făcuse să explodeze un element de la calorifer. Abia atunci am înţeles vorba de duh a lui Pleşa, aceea cu controlul total al gardienilor asupra ta şi a vieţii tale...

Dintr-un motiv ciudat acea clădire mă fascina. Treaz la miez de noapte vedeam pentru o clipă conturul ei ameninţător prin deschizăturile obloanelor noastre. Parcă n-ar fi existat nimeni acolo, deşi odată, pentru o clipă am putut desluşi clar vaiete omeneşti. Fără să vreau, am rămas pironit locului la auzul acelor sunete. Mi-am zis că acolo nu se întâmplă lucruri curate şi că aş muri dacă aş fi vreodată pus în acea casă a groazei. Curiozitatea însă mă tortura.

În timpul zilei am început să spionez metodic clădirea şi pe locatarii ei atunci când erau scoşi afară. Am izbutit această performanţă prin deschizăturile mici ale obloanelor de la fereastra celulei mele. Se spunea că mulţi dintre deţinuţii de

acolo erau foşti membri ai organizaţiei legionare Garda de Fier, însă majoritatea păreau mult prea tineri ca să fi avut timpul să fie implicaţi în vreo activitate politică, fie înainte, fie chiar în timpul războiului. Existau, totuşi, câţiva membri cunoscuţi ai mişcării naţionaliste care fuseseră închişi acolo, cel puţin din ultimii zece ani. Unii luptaseră de partea lui Franco în Războiul Civil din Spania, alţii se aflau acolo încă din 1941, când generalul Antonescu rupsese relaţiile cu Garda de Fier.

Din locul meu de observaţie puteam vedea uşa clădirii şi o aripă. Când apăreau deţinuţii pentru câteva minute de exerciţiu într-o curte puţin în afara unghiului meu de observaţie, îi vedeam că nu erau acoperiţi cu pături fiindcă teoretic se presupunea că n-are cum să-i vadă nimeni. Preţ de câteva secunde circulau sub ochii mei şi aceasta mi-a fost de ajuns. Imagini groteşti ale unor oameni de odinioară, capete rase, cu chipuri palide scofâlcite, îmi apăreau totuşi ca ale unor indivizi extrem de tineri. Mă întrebam tulburat: *„Cum de-au putut fi ei închişi în acel mormânt, pentru toţi acei ani şi să fie totuşi atât de tineri?“* Nu era posibil, dar era adevărat. Celălalt lucru care m-a impresionat era seninătatea lor. Feţele lor ofilite străluceau de o lumină care era imposibil de explicat. Ce forţă le dădea acea tărie? Ce minune îi ţinea în viaţă? Ce putere era înăuntrul sufletului omenesc pe care eu nu o bănuisem până atunci? La Aiud, numai Zarca avea un regim şi mai sever, totuşi fiinţele umane găsiseră oricum şi aici forţa interioară de a îndura o atât de mare tortură şi suferinţă.

Viaţa în secţia noastră era grea, dar totuşi suportabilă, şi între timp ne-au fost aduşi în celulă încă patru oameni. Printre ei se afla un fost marinar, unul Moraru, care cunoştea italiana, şi am început să iau lecţii de la el. Era, de asemenea, şi un fost agent naval din Galaţi, unul Brad, care vorbea engleza, dar nu ştiu de ce engleza mi s-a părut prea grea ca să o pot învăţa în închisoare...

Aşteptând să fim repartizaţi la fabrică, ne omoram timpul spunând poveşti şi delectându-ne cu discuţii politice interminabile. Îmi apărea din ce în ce mai clar că cea mai mare parte a discuţiilor noastre erau speculaţii sau presupuneri naive, completând nevoia noastră de a evada din crunta realitate. Oricum, efectul lor imediat a fost salutar şi înviorător, căci ele ne-au împiedicat să ne cufundăm în abisul deznădejdii. Am înţeles că nu exista tortură mai cumplită pentru un om lipsit de libertatea lui şi ţinut în izolare decât aceea de a fi lăsat

singur cu gândurile sale, pradă îndoielilor şi neliniştilor viclene şi chinuitoare. Noi toţi aveam nevoie de ceva de care să ne agăţăm iar încrederea noastră în America şi în Vest părea să se dovedească încă o dată speranţa noastră vitală.

– Dacă America nu exista, noi trebuia să o fi inventat, spunea mucalit Brad, care era un personaj destul de cinic. Totuşi, există, şi acest lucru schimbă situaţia sută la sută, surâdea el.

Nu ne rugam mult în timpul acelor zile, dar din când în când, într-o duminică liniştită, puteam auzi un preot întemniţat în clădirea de securitate maximă, spunând o liturghie în celula sa, şi aceasta ne făcea să ne gândim la nevoile imediate ale vieţii. Târziu, într-o seară, am auzit chiar un cor de voci fredonând o melodie de dor. Încet, mulţi deţinuţi s-au alăturat şi sunetele au început să plutească în aer, părând să încălzească pereţii reci şi întunecaţii stâlpi de beton de lângă noi. Cum era de aşteptat, gardienii au intervenit să oprească muzica ce ne unise repede în acelaşi simţământ de înaltă spiritualitate. Viaţa de închisoare deschidea zăgăzuri de amintiri şi emoţii ascunse adânc în noi, apropiindu-ne mai mult.

Într-o zi şi-a făcut apariţia în celula noastră ofiţerul de serviciu şi un civil necunoscut, chipurile pentru a întocmi o listă de nume şi profesiile respective. Am aflat însă până la urmă că civilul era inginerul Biber, directorul de producţie al fabricii. Când mi-a venit rândul, mi-am dat ca profesie pe aceea de montor de cuptoare. Mi s-a spus că era mare cerinţă de astfel de lucrători şi aici puteam să-mi desăvârşesc uşor meseria. Micul meu şiretlic a rămas totuşi fără vreun rezultat fiindcă numai două treimi din codeţinuţii celulei noastre au fost scoşi afară să lucreze şi nu a fost inclus nici măcar unul singur din grupul nostru iniţial de la Timişoara.

Cum nu mai rămăsesem decât şase în celula aceea mare, am fost mutaţi pe neaşteptate într-o celulă mai mică şi ni s-a alăturat un grup de alţi opt deţinuţi. Erau toţi evrei din Moldova şi Transilvania de Nord, şi făceau parte dintr-un grup mai mare, arestat cu doi ani înainte pentru scoaterea de aur şi bijuterii afară din ţară prin contrabandă, în aşteptarea emigrării lor în Israel. În timpul anchetei, miliţia, care condusese la început interogatoriile, i-a torturat aproape dincolo de orice rezistenţă umană. Miliţia voia să scoată mărturisiri de la ei, fiindcă nu avea probe destul de solide ca să le intenteze proces. Oamenii au rezistat cu bărbăţie în faţa acestui calvar înspăi-

mântător, cu excepţia unuia numit Rotman, pe care ei l-au acuzat că a cedat în faţa torturilor şi că i-a trădat. Rotman era un om vesel, prietenos, care nu părea să-i pese prea mult de aceste acuzaţii şi continua să treacă repede pe lângă ei cu o simplă ridicare din umeri.

El mi-a destăinuit într-o zi:

– Nu toată lumea are aceeaşi constituţie din punct de vedere mental, emoţional sau fizic. Fiecare individ are propriile sale limite. N-am mai putut rezista acelor bătăi şi torturi, aşa că am cedat. Ştiu că nu sunt un erou, şi ce-i cu asta? Ce sunt cinci ani de închisoare în comparaţie cu veşnicia morţii? O picătură în ocean, asta-i tot.

Partea tragică a acestei dispute era că sentinţele lor iniţiale se bazau pe un delict de drept comun, care fusese inclus într-un plan de amnistie la puţin timp după judecarea lor. În baza acestei amnistii, ar fi trebuit să fie eliberaţi, dar în schimb, dintr-un oarecare motiv misterios, cazul a fost predat între timp Securităţii. Securitatea a arestat doi rabini şi i-a implicat pe toţi într-un aşa-zis „complot contrarevoluţionar sionist" pentru sabotarea economiei naţionale. Acest fapt i-a transformat în deţinuţi politici, împărtăşind aceeaşi soartă ca a celorlalţi din închisoare.

Nu întâlnisem niciodată evrei în astfel de condiţii, şi am căpătat un puternic simţământ de admiraţie şi respect pentru fermitatea şi credinţa lor. Printre ei se afla rabinul Fuchs din Moldova, un om cu înfăţişare de sfânt care se ruga aproape încontinuu. Ceilalţi se uneau cu el în rugăciune şi asta îmi dădea şi mie imbold să mă rog. Dar aceste sentimente ale mele n-au fost împărtăşite de gardian, un sergent major pe care noi îl poreclisem Berbecu. Într-o zi el a observat că, în opoziţie cu ordinele sale, rabinul nu-şi răsese perciunii. Fiindcă a refuzat să execute porunca lui, Berbecu şi alţi doi gardieni l-au pus pe Fuchs într-o cămaşă de forţă şi l-au ras chiar ei. Câteva zile după aceea sergentul major a trecut din nou pe acolo şi în bătaie de joc i-a întrebat pe evrei cum de reuşiseră să intre în puşcărie, când mulţi dintre confraţii lor din ţară erau membri de frunte ai Partidului. Exista un dram de adevăr în sarcasmul lui, deşi era o ironie amară venită tocmai de la un gardian.

Evreii, fiind victimele persecuţiilor naziste, îşi puseseră toate speranţele în Uniunea Sovietică şi intraseră în număr mare în Partidul Comunist Român, după cel de-al doilea război mondial. Deoarece mulţi dintre ei aveau o educaţie înaltă, n-au

întâmpinat nici o dificultate să ajungă pe cele mai înalte trepte în ierarhia Partidului, mai ales că numărul total de membri ai Partidului Comunist în acea vreme nu se ridica la mai mult de o mie, cea mai mare parte neinstruiţi, fără cultură, tovarăşi. Poziţia în frunte, era riscantă şi instabilă. Mai târziu, unii dintre ei au fost acuzaţi şi chiar închişi pe diferite motive. În cele din urmă, cea mai mare parte a evreilor au fost deziluzionaţi de noul regim şi au început să părăsească ţara.

La începutul anilor cincizeci, mulţi evrei mai erau încă în poziţii proeminente. Directorul închisorii Aiud, de exemplu, locotenent colonelul Ştefan Coler, era evreu. Fusese voluntar, de partea comuniştilor, în timpul Războiului Civil din Spania, unde chipurile fusese rănit. Potrivit zvonurilor, era o rudă apropiată a lui Leonte Răutu, un evreu basarabean şi un lider de frunte al Partidului.

Într-o zi, un om foarte cult, de vârstă mijlocie, care era unul din camarazii mei de celulă evrei, a rugat insistent să i se permită să-l vadă pe director.

– E doar evreu ca şi noi, a declarat el. Trebuie să aibă oarecare înţelegere pentru noi.

Tot ce a obţinut, însă, au fost doar câteva zile de arest izolat. Prietenii mei evrei au rămas în aceleaşi condiţii şi doreau să plece din Aiud cât mai curând cu putinţă.

Ceea ce admiram cel mai mult la ei era comportarea lor civilizată. Sufereau în puşcărie ca noi toţi, dar nu-şi arătau niciodată necazurile şi durerile. Erau, de asemenea, şi asta a fost pentru mine un lucru profund tulburător, primii oameni care nu şi-au pus speranţe nici în America şi nici în izbucnirea unui război împotriva Uniunii Sovietice. Ştiau ei ceva ce nouă ne era necunoscut? Cu toate acestea, în ciuda pesimismului lor cu bătaie scurtă, nu l-am văzut niciodată pe vreunul din ei mâhnit pe o perioadă lungă de timp. Păreau să-şi adune speranţa din chiar adâncurile suferinţei, aşa cum făcuseră deţinuţii din clădirea de securitate maximă. Exista, în mod hotărât, ceva mai mult în viaţa de închisoare decât observam eu. Şi erau atâtea de învăţat în fiecare zi...

Eu sufeream cel mai mult de frig şi de foame, dar am hotărât să încep să mă autoîntăresc şi să rezist. Nu era uşor. Unul dintre gardieni ordona deseori ca gamelele noastre să fie umplute numai cu supă lichidă şi depunerile solide rămase în cazanul cu mâncare să fie aruncate jos, la canal. Eram cu toţii groaznic marcaţi de foame, şi m-a prins îngrijorarea când am

văzut că mă clatin pe picioare de fiecare dată când mă ridicam. Luptam cu mine să-mi revin, apucându-mă strâns de fierul de la marginea patului.

Când se dădea mămăligă sau pâine, şi asta de două ori pe săptămână, porţiile erau totdeauna tăiate în mod inegal. Asta dădea naştere la discuţii, aşa că am hotărât să stabilim o regulă prin care să ne vină rândul fiecăruia la prima alegere. De obicei diferenţele de mărime erau mici, dar certurile tot izbucneau şi asta era singura cale de a preveni meschinele discuţii.

Într-o zi, eu şi prietenul meu Grasu, am fost lăsaţi să alegem între noi ultimele două porţii de pâine. Trebuia să aleagă el mai întâi. În loc să-l las să ia bucata aşa cum stabilisem, am înşfăcat brusc ceea ce mi s-a părut mie a fi porţia ceva mai mare. El, fie că n-a observat, fie că a preferat să tacă, dar eu am simţit din plin vinovăţia şi necinstea gestului meu lacom, egoist. A fost punctul cel mai de jos pe care l-am atins în stima faţă de mine însumi şi mi-am jurat să nu-l mai repet. După aceea, când foamea îmi sfâşia măruntaiele, gândurile mele mă duceau întotdeauna înapoi la colegii mei mult mai nefericiţi din clădirea de securitate maximă sau la evreii care sufereau în tăcere. Aceste gânduri, în timp ce mă umpleau de milă şi de groază, mă şi încurajau să urmez exemplele lor luminoase de demnitate şi respect de sine care mi le ofereau acei oameni. Încet, am început să-mi dau seama că teama şi neliniştea depăşesc cu mult realitatea efectivă a privaţiunilor şi suferinţelor când ele au intervenit, oricât de dure şi crude au fost. Când au venit cu adevărat vremurile de încercare, m-am descurcat totdeauna mai bine decât mă aşteptasem.

Într-o zi ne-a venit la urechi un zvon vag, contradictoriu. Fusese transmis prin ziduri, cu bătăi Morse din celulă în celulă. În mod vădit avuseseră loc la Budapesta încleştări violente între populaţia locală şi sovietici. Una din sursele noastre afirma că trupele sovietice se revărsau în România şi înapoi în Uniunea Sovietică, pe când alte surse declarau că revolta fusese crunt înăbuşită. Mult mai târziu însă am putut avea o imagine mai clară a acelei curajoase revolte, împreună cu veştile şocante ale atitudinii puterilor occidentale care nu reuşiseră să intervină.

În cele din urmă, la mijlocul lui decembrie visul nostru mult aşteptat a devenit realitate. Am fost vizitaţi din nou de ofiţerul de serviciu şi de directorul fabricii, iar un grup dintre noi, între care se aflau Grasu şi cu mine, am fost scoşi afară din celulă.

Ca de obicei ne-am strâns mâinile cu prietenii noştri evrei, fără a ne mai întâlni vreodată.

Pe când mergeam în pas alergător de-a lungul coridoarelor şi al gangului ducând la fabrică, după ce am trecut printr-o altă poartă grea şi într-o curte mare, am scos toţi un oftat general de uşurare. Intram într-un nou „capitol" al vieţii mele.

10

Crăciunul în fabrica închisorii

Nici un zăvor la uşi, deţinuţi deplasându-se prin curte: nu-mi venea să cred! Cvartalele de locuit erau despărţite de fabrică printr-un gard de sârmă ghimpată, dar în faţa ochilor se deschidea un teren, totuşi!

Era o zi rece, însorită. Cerul sclipea albastru-azuriu frumos, şi dealurile care se înălţau de pe Valea Râului Mureş, înconjurând Aiudul, tăceau acoperite de podgorii. Să poţi vedea păsări zburând şi câţiva pini înalţi ridicându-şi mândri vârfurile lor conice deasupra acoperişurilor cu ţigle ale caselor... Ce fericire nesperată! Sunetele palpitante ale turnătoriei răsunau ritmic ca un ecou, şi la celălalt capăt al curţii, se puteau zări bucătăriile în care câţiva deţinuţi erau ocupaţi cu pregătirea mâncării pentru seară.

Pe neaşteptate, cineva mă apucase de mânecă. M-am întors şi am zărit cu mirare faţa zâmbitoare a unui fost camarad de celulă de la Timişoara, pe care îl mai întâlnisem pentru scurtă vreme. Am rămas uluit când m-a întrebat dacă aveam ceva veşti despre Nic Dima! Mi-am dat seama că nu mă mai recunoştea, dar nu m-am arătat surprins. Pierdusem peste douăzeci de kile, faţa îmi era pământie, şi fusesem ras în cap. La confuzia asta se mai adăuga şi faptul că îmi crescuse o mustaţă subţire, lăsată în jos. După toată întâmplarea, am început să râdem vârtos, înveselindu-i cu povestea asta pe toţi.

Un sergent ne-a întrerupt curând, luându-ne în calitate de nou-veniţi la magazie, unde ni s-au dat zeghi noi. Era pentru prima oară în viaţă, când deveneam proprietarul a două seturi de îmbrăcăminte, căci mizeria şi lipsa de haine din primii zece ani de regim comunist mă împiedicaseră să am mai mult de un

costum. Uniformele curate trebuiau să fie lăsate însă în dulapuri, la intrarea în fabrică, înainte de începerea fiecărui schimb. Uniformele numai petice, zdrenţuite, vechi, pe care le purtaserăm până atunci, au devenit hainele noastre de lucru.

Odată instalat între noii mei colegi, am început să întreb de fratele meu, dar oamenii pe care-i întrebam, nu ştiau nimic de el, şi spre dezamăgirea mea, nu lucra aici, în fabrică. Veştile m-au întristat şi am început să mă tem de cel mai rău lucru: *dacă el este la Zarca, în acel loc îngrozitor?*

Auzind de sosirea lui Grasu şi a mea la fabrică, Hans s-a grăbit să ne întâmpine imediat după apel. Mi-a spus că întrebase şi el de Ion şi găsise doi oameni care îl ştiau de la Jilava.

– Încetează cu grijile, Nic, era în formă bună, trebuie să fie bine.

– Da, am răspuns, dar mi s-a spus că e la Aiud, şi mi-e teamă că asta înseamnă Zarca!

Hans n-a izbutit să mă ajute să mă simt mai bine cu privire la oribila posibilitate, dar a adăugat:

– Nu văd nici un motiv ca să fie la Zarca, dar ştiu că există câţiva deţinuţi printre noi care au cunoscut Zarca pentru un timp şi zău că par să fie zdraveni şi normali.

Încurajarea lui nu nu m-a încălzit prea mult. În acea primă seară din fabrică, am umblat mult şi am stat de vorbă în faţa dormitoarelor până noaptea târziu, cu toate că era destul de rece.

Fabrica era practic o anexă a închisorii. Fusese extinsă de-a lungul anilor ca urmare a cererii crescânde pentru produse de metal şi lemn, de care avea nevoie uriaşul sistem al puşcăriilor şi lagărelor de muncă din România comunistă, precum şi datorită prezenţei mâinii de lucru ieftine. La început existaseră doar o serie de ateliere sărăcăcioase, apoi fabrica se extinsese continuu, ca în 1956 să aibă propria sa forjă, turnătorie, secţii de prelucrare a metalului, ateliere de tâmplărie şi tinichigerie, o unitate pentru căptuşirea cu cărămizi a sobelor de fier, şi alte ateliere mai mici.

Acum, lucram în fabrică aproximativ cinci sute de oameni. Eram cazaţi în cinci mari dormitoare, amplasate cu faţa spre curtea interioară. Dormitoarele erau aşezate unul lângă altul şi aveau propria lor curte. Deţinuţii care se ocupau cu întreţinerea plantaseră o mică pajişte, care, chiar dacă avea mai mereu iarba galbenă, însemna totuşi un petec de verdeaţă, o surpriză neaşteptată.

Deşteptarea era la ora cinci, urmată de o masă de dimineaţă iar apoi de apel, la ora şapte. Schimbul de lucru era de zece ore pe zi, cu o întrerupere de circa o oră pentru masa de prânz. Apelul de seară era de asemenea la şapte, când se schimbau gardienii, apoi urma cina. În sfârşit, eram încuiaţi în curtea interioară, şi în mod normal se zăvorau dormitoarele înainte de ora zece, pe tot timpul nopţii.

Prima seară de sâmbătă am petrecut-o împreună cu Hans, care mi-a făcut cunoştinţă cu prietenii lui. Unul dintre ei, Ştefan Socianu, un om spre patruzeci de ani la acea vreme, părea să se bucure de o situaţie privilegiată în rândul celorlalţi deţinuţi. Ne-a luat sub aripa lui, şi de la bun început ne-a prezentat mai multor oameni pe care i-am simţit a fi intelectuali de marcă.

Existau câţiva profesori universitari, foşti ofiţeri de armată, inclusiv un general, foşti diplomaţi, câţiva preoţi şi pastori, şi mulţi studenţi care fuseseră arestaţi în timp ce se aflau la facultate. Erau, de asemenea, mulţi meseriaşi şi o sumedenie de ţărani. Era ca şi cum cei mai buni români din ţară se adunaseră într-o convenţie specială la Aiud. Socianu era un om foarte politicos, folosind titluri şi vechea etichetă. El ne spunea fiecăruia dintre noi „domnule" şi mă făcea să mă simt mândru de a fi făcut parte dintr-un astfel de grup. Foarte puţini oameni din Aiud aveau condamnări mai mici de cinci ani, şi o singură dată am descoperit un deţinut politic condamnat la un an şi şase luni. Scurtimea sentinţelor noastre nu ne izola. Din punctul de vedere al „adevăraţilor" condamnaţi politici, aceia cu sentinţe de cel puţin zece ani, faptul că noi respingeam comunismul şi ne găseam acolo pentru asta, era suficient ca să meritäm respectul lor.

Apoi, cea mai mare parte a zilei următoare, duminica, mi-am pierdut-o vizitând celelalte dormitoare, făcând mai multe cunoştinţe şi schimbând o mulţime de informaţii. Până în acea clipă, ştiam deja multe lucruri, atât din închisoare cât şi din afară, iar câţiva dintre colegii de acolo mă chestionaseră despre cunoştinţele mele. Nu cumva eram un agent plasat printre ei ca spion? Simţind o oarecare rezervă din partea unuia sau doi oameni, mi-am amintit de sfatul lui Ţăranu de a vorbi mai puţin şi a asculta mai mult, şi mi-am dat seama cât de repede îl uitasem.

Duminică seara mă plimbam sub cerul înstelat, admirând puterile cereşti şi vorbind cu alţii. Luna strălucea şi seara era

uimitor de luminată pentru mine, care nu mai văzusem cerul nopţii de atâta vreme. Nu puteam să nu-mi imaginez că aceeaşi lumină a lunii luneca şi deasupra acoperişului părinţilor mei, şi că poate ei priveau în acea clipă aceleaşi stele scânteietoare. Aceasta m-a făcut să mă simt mai aproape de ei.

Am adormit într-un târziu, şi asta cu greu. În primul rând, eram dornic să încep să lucrez, şi în al doilea, mâncasem prea mult în timpul zilei, în special la masa de seară, când unii deţinuţi îmi dăduseră porţia lor de terci de mălai cu marmeladă. Porcăria asta începuse să fermenteze, cred, iar pântecul îmi stătea gata să plesnească.

Sosi, în sfârşit, dimineaţa zilei de luni şi furăm treziţi la ora cinci, de urletul strident al sirenei. Ne-am spălat repede într-un spălător comun, alcătuit din două ţevi prinse de-a lungul pereţilor, şi având numeroase găuri gen „stropitoare" din care apa ţâşnea continuu. Avantajul era că mai mulţi deţinuţi puteau să se spele în acelaşi timp. Lângă spălător exista, de asemenea, un closet pentru fiecare dormitor şi le-am găsit incredibil de civilizate şi de igienice pentru o puşcărie.

După micul dejun, care s-a dovedit a fi de departe mai bun decât cele pe care le avusesem, şi apel, am fost duşi în pas alergător la diferite secţii ale fabricii. Am fost luat cu alţi doi oameni din grupul meu să lucrez la atelierul de lăcătuşerie. Eram acolo patruzeci de „ucenici"-deţinuţi, numai doi dintre noi fiind lăcătuşi de meserie. De prisos să mai spun că eu nu eram altceva decât un începător total neîndemânatic, fiindcă nu ţinusem vreodată în mână o sculă sau unealtă. Aceasta nu părea să-i deranjeze pe nici unul din colegii mei, astfel că am reuşit să ţin piept celor zece ore de lucru ale zilei, cât am putut de bine.

Fabrica era destul de mare, şi cu toate că trebuia să stăm şi să lucrăm în secţiile noastre, deplasările se puteau face oarecum fără oprelişti. Acest lucru era înlesnit şi de faptul că singurele toalete se aflau în curtea mare, centrală, unde se găseau depozitate şi fel de fel de materiale. Îndată ce m-am asigurat de obstacole şi pericole, am început să mă deplasez încoace şi încolo. Unele ateliere aveau acces la curtea mare spre dormitoare, în timp ce altele aveau acces la curţile mai mici de lângă zidul care împrejmuia închisoarea. La început n-am îndrăznit să mă aventurez, totuşi, spre astfel de zone vizibile. Dinăuntrul atelierului de lăcătuşerie, puteam vedea nu numai zidul închisorii, dar şi fâşia de pământ greblată fin de lângă el

şi gardul interior de sârmă ghimpată cu semnul „ŢINE DEPARTE. ÎMPUŞCARE FĂRĂ SOMAŢIE." Se vedeau, de asemenea, două turnuri de pază, iar unul din ele era foarte aproape, astfel încât am putut uşor observa proiectoarele şi gardianul de securitate din turn, înarmat.

– Tinere, mi-a atras atenţia cu bunăvoinţă un camarad de detenţie, nu te uita aşa de insistent la gardian. Nu le place, şi propriii noştri gardieni pot să-ţi facă rău.

A fost prima oară când am putut să-i văd atât de bine pe acei gardieni, şi Doamne, erau foarte tineri, cam de vârsta mea. *Ce putea să le treacă prin cap?* m-am întrebat mâhnit.

Mai târziu, m-am dus în curtea centrală pentru materiale, şi de-acolo am putut studia pentru prima dată cu atenţie din diferite unghiuri, celelalte clădiri înalte din complexul închisorii. Unele din ele erau destul de impresionante, dar văzute din afară păreau ca dintr-o altă lume. Şi chiar erau. *De ce era mult mai bine aici în fabrică, în timp ce oamenii din celelalte zone ale complexului zăceau condamnaţi la o moarte lentă?* Nu eram sigur că răspunsul la această întrebare e cel corect, dar nu m-am putut opri să fac diverse presupuneri.

Era clar că închisorile politice din România comunistă începuseră imediat după ocupaţia sovietică, atunci când o mulţime de militari şi demnitari fuseseră arestaţi pentru crime de război. Apoi, odată la putere, ca parteneri la început, comuniştii au forţat arestările unor lideri aleşi, cunoscuţi pentru atitudinile lor ferme. De la sfârşitul lui 1947, când noul regim şi-a asumat puterea totală, au început totuşi arestări masive, şi o teroare fără seamăn a cuprins închisorile până în 1954. Moartea lui Stalin şi Conferinţa de la Geneva au adus o oarecare destindere, nu numai afară, dar şi în închisori. În sfârşit, se zvonea că revolta ungară, despre care noi acum ştiam mai multe, îi făcuse pe liderii comunişti nesiguri de cea mai bună cale a lor pentru viitor. Era o perioadă de nesiguranţă şi chiar de confuzie. Un alt zvon vehicula ideea că devenind membru al Naţiunilor Unite, guvernul de la Bucureşti promisese să elibereze pe toţi deţinuţii politici şi pretinsese că ţinea doar criminalii înrăiţi în puşcărie. Dinadins, fabrica de la Aiud semăna cu o vitrină pentru o posibilă inspecţie internaţională. Oricum ar fi fost cazul, şi indiferent de lungile ore de lucru, pentru moment viaţa în fabrică era aproape de invidiat, faţă de ce îndurasem mai înainte, iar eu m-am grăbit să profit de ea.

După prima săptămână de lucru, eram complet istovit. Am găsit acest schimb de zece ore atât de epuizant încât abia aşteptam să mă întorc la dormitor şi să mă prăbuşesc pe patul meu. Exista de obicei destulă hrană, dar era uniform de anostă – arpacaş cu bucăţele de burtă, fasole, şi rareori carne, şi cam un sfert de kilogram de pâine pe zi – fără a ni se da niciodată vreun fel de legume sau fructe. Pe timpul şederii mele la fabrica din Aiud, la sfârşitul fiecărei luni se înmânau cartele de raţii fiecărui deţinut, potrivit cu norma de lucru pe care o realizase. În timp ce valoarea monetară a unei cartele de raţie lunară era echivalentă doar cu salariul pe o zi sau două al unui muncitor obişnuit, liber, cartelele astea erau de fapt valoroase pentru noi. Ele puteau fi comercializate la cantină pentru zahăr, biscuiţi, marmeladă, şi alte câteva produse alimentare. Cel mai important articol, totuşi, îl constituiau ţigările. Accesul la ele era într-adevăr un lux, chiar dacă aproape orice altceva aveai asigurat, graţie regimului vieţii de închisoare.

Îndată ce am izbutit să-mi înfrâng puţin acea oboseală iniţială, am început să particip la activităţile de seară. Acestea nu erau altceva decât discuţii asupra unor subiecte diferite de cunoaştere, ca, de pildă, lecţii de limbi străine sau unele prelegeri ocazionale ţinute de deţinuţi bine informaţi. De foarte mare popularitate mi se păreau prezentările cu privire la diferite subiecte istorice şi de filosofie, expuse de către foşti profesori universitari. De obicei, oamenii se adunau în grupuri mici potrivit intereselor şi preferinţelor sub cel de-al doilea rând de paturi al priciului, departe de ferestrele unde gardienii de afară ar fi putut să-i observe.

Treptat, mi-am dat seama că unele dormitoare aveau în acest sens o activitate mai susţinută decât altele. Grasu şi cu mine fuseserăm repartizaţi în dormitorul 1, unde majoritatea deţinuţilor era mai în vârstă şi evident mai puţin activă. Mi se păreau, totuşi, izbitor de manieraţi şi amabili, ca şi cum ar fi trăit într-un palat. În fond, existau printre ei un ex-secretar de stat şi câţiva oameni care funcţionaseră la fostul palat regal al României. Hans, însă, care locuia în dormitorul 4, unde erau cazaţi aşa-zişii mineri, tot insista ca Grasu şi cu mine să ne mutăm împreună cu el. Căci la el în dormitor, deţinuţii erau mai tineri şi atmosfera era mai vioaie. Simt nevoia să declar aici în mod deschis referitor la relaţiile dintre noi, cei aflaţi în detenţie, că homosexualitatea era total necunoscută în închisorile politice româneşti. Ar fi fost, chipurile, practicată în

rândurile condamnaţilor de drept comun, însă deţinuţii de înaltă ţinută morală o considerau ca pe ceva total respingător şi ca atare nici nu-şi permiteau să discute vreodată despre ea.

Transferul dintr-un dormitor în altul era o problemă simplă. De regulă, autorităţile închisorii nu se implicau în aranjarea deţinuţilor în dormitoarele fabricii, atâta vreme cât nu existau probleme la apel. Pentru ei, eram doar nişte numere, roboţi vii lucrând în fabrică. Apelul de la ora şapte la sfârşitul unei zile de lucru însemna de multe ori un adevărat exerciţiu de numărătoare pentru gardienii noştri şi asta câteodată, ne făcea să râdem. Noi trebuia să alcătuim formaţii sau plutoane de cincizeci de oameni, iar doi gardieni ne numărau de la cele două capete, sub supravegherea ofiţerului de serviciu. Celor prezenţi în formaţie, trebuia să li se adauge şi cei care nu lucrau încă sau erau bolnavi sau existau în blocul de pedeapsă. Uneori gardienilor le ieşeau numere diferite şi din pricina asta operaţia număratului trebuia să fie repetată de câteva ori. Odată, un sergent etnic maghiar a renunţat să mai numere în româneşte şi a sucit-o spre kilenc (nouă) în limba lui natală. Toată lumea a izbucnit în râs şi după aceea l-am poreclit *Kilenc*. Apelul de la zece seara era totuşi mai uşor, fiindcă la ora aceea, fiecare se afla la locul său, zăvorât pentru noapte.

Mutarea noastră în dormitorul 4 s-a dovedit a fi cel puţin pentru mine o experienţă crucială. Mi-a deschis ochii spre un vast câmp de reacţii umane revelate în condiţii de presiune fizică şi morală fără egal. Din cei aproape o sută de deţinuţi din noul dormitor, cam şaizeci ispăşiseră mai mulţi ani lucrând în minele de plumb mortale, din nordul României. Dintr-un motiv inexplicabil se produsese o pană în transport la sosirea lor în staţia de cale ferată şi li s-a impus să meargă pe jos, în lanţuri, de la gară până la puşcărie. Acest grup sfâşietor, târându-şi lanţurile pe străzile Aiudului, a stârnit profunda indignare a oamenilor şi a trebuit să fie aduse trupe care să împrăştie mulţimile furioase a căror demonstraţie de simpatie cu deţinuţii nu putea fi tolerată de autorităţi.

Aceşti oameni supravieţuiseră unora din cele mai aspre şi mai degradante condiţii, lucrând în mine, şi caracterul lor fusese călit de mizeria şi pedeapsa brutală de acolo. Printre toate vicisitudinile soartei învăţaseră virtuţile unităţii şi frăţiei umane ca mijloc de a învinge acele condiţii aproape de nesuportat. Aici, la Aiud, li se încălziseră sufletele în relativ

destinsa atmosferă de cvasi-libertate, deşi continuau să se pregătească din punct de vedere spiritual pentru orice tortură sau calvar care ar fi putut să vină.

Ne-am adaptat destul de uşor la acest nou climat, şi exemplele oferite de aceşti oameni în comportarea lor de fiecare zi era o sursă permanentă de inspiraţie pentru noi. Categoric, noii noştri camarazi erau de o calitate chiar mai aparte decât majoritatea celorlalţi condamnaţi politici pe care îi întâlnisem. Mulţi dintre ei erau intelectuali, dar unii erau simpli muncitori calificaţi şi ţărani, acei ţărani cu frica lui Dumnezeu, indivizi zdraveni care au stat la temelia celei mai mari părţi a civilizaţiei est-europene.

Dacă o societate marxistă se bazează pe linguşirea faţă de un mic grup de tirani, în acest caz societatea asta avea o sarcină aproape imposibilă de a-i dezrădăcina şi a-i distruge pe aceşti stejari printre care trăiam eu acum. Comunismul nu va prospera niciodată atâta vreme cât astfel de suflete mari continuă să existe. *Dacă astfel de oameni sunt eliminaţi din societate, ce va deveni ţara?* mă întrebam cu o teamă îngrozitoare asupra unui astfel de viitor al ei.

Aceşti mineri se deosebeau de majoritatea deţinuţilor. Deşi tineri, cei mai mulţi în jurul vârstei de treizeci sau patruzeci de ani, ei revelau o comportare înţeleaptă, a unor oameni mai în vârstă şi mai ştiutori. Optimismul lor venea în cea mai mare parte din credinţa în Dumnezeu, deşi ei nutreau deopotrivă convingerea că un război între superputeri era inevitabil. Erau mai puţin optimişti decât oameni ca mine care credeau că un război e pe cale de a izbucni în orice moment. Din acest punct de vedere, părerea lor nu mă liniştea deloc deocamdată. Dimpotrivă, datorită nerăbdării mele juvenile din acea vreme, mi-au sporit doar zbuciumul şi tristeţea. Mă vedeam putrezind în puşcărie timp de doi ani, şi chiar mai rău, părăsind închisoarea dar urmărit de acelaşi sistem opresiv ca mai înainte. Ce voi face eu, din nou, sub comunişti? Din fericire, existau mulţi deţinuţi care sperau încă în Occident şi nu eram deci singurul cu acest suport moral.

Sfârşitul lui decembrie a fost geros şi cu zăpadă, şi m-am trezit foarte prins de studierea germanei şi latinei. Mă apucasem de latină mai ales, din dorinţa de a-mi lărgi orizontul cultural. Am învăţat bunăoară „Tatăl Nostru" pe dinafară în şase limbi, precum şi „Ave Maria" şi „Crezul". Am memorat de asemenea versuri din Virgiliu şi Ovidiu, fiindcă în puşcărie

exista convingerea predominantă că învăţarea literaturii clasice pe de rost constituia una din cele mai bune căi pentru a studia o limbă străină. Comuniştii întrerupseră învăţarea limbii latine, şi am rămas frapat de asemănarea ei cu româna. Acum am înţeles de ce noul regim o scosese din programul de învăţământ al şcolilor – latina asigura o puternică legătură între poporul român şi Occident.

Studierea de limbi străine era larg răspândită printre noi. Şi nu pentru că ar fi fost dictată de o nevoie imediată, ci pentru că era cea mai uşoară metodă de a ne ţine minţile treze şi ocupate şi de a omorî timpul. Existau totodată mulţi oameni cu o educaţie aleasă, doritori să îi ajute pe alţii. Cei mai mulţi dintre intelectualii români vorbeau franceza în acea vreme, iar mulţi vorbeau engleza sau germana şi chiar italiana şi spaniola. Nu am întâlnit acolo niciodată pe cineva care să studieze rusa, deşi odată, Biber, directorul fabricii i s-a adresat în mod sarcastic unuia dintre deţinuţii pe care îl prinsese învăţând cuvinte englezeşti în birou:

– De ce nu înveţi rusa? Tot mai aştepţi să vină americanii? Bagă-ţi bine asta în cap, când o fi să vină americanii, vor veni să ne ajute pe noi, nu reacţionari de-alde tine!

Această remarcă s-a răspândit repede printre deţinuţi şi reacţia a fost o neîncredere totală. De ce să-i fi ajutat americanii vreodată pe comunişti?

Am început treptat să mă deprind cu lucrul în fabrică, deşi cu greu am reuşit să-mi îndeplinesc norma de muncă. Păream nu doar slab fizic ci şi predispus la accidente. În primele două săptămâni a trebuit să cer permisiunea de câteva ori ca să merg la infirmerie. Din fericire, rănile mele erau fără importanţă, băşici, degete zdrobite, un şpan în ochi sau o aşchie sub unghie.

Infirmierul fabricii era un tip scund şi-şi avea locul într-un colţ al curţii centrale, aproape de celulele de pedeapsă. Era despărţit de restul curţii de un gard de sârmă ghimpată, şi avea propriii săi gardieni. Fost student la medicină, doctorul Dobre, condamnat politic, răspundea de infirmerie. Câteodată, unul dintre acei doctori oficiali ai penitenciarului venea să inspecteze infirmeria noastră, şi îndeobşte cele mai grave cazuri erau internate la spitalul închisorii.

Într-o seară, înainte de Crăciun, am trecut de partea cealaltă la dormitorul 1 ca să stau de vorbă cu părintele Banu. Doream să-mi purific conştiinţa de unele îndoieli şi gânduri fluctuante. Preotul era un om cu vederi largi şi foarte înţele-

gător. M-a întrebat dacă mi-am spus rugăciunile cu regularitate, şi când i-am mărturisit că ştiam numai câteva s-a oferit să mă înveţe şi alte rugăciuni. Acest fapt a făcut ca între părintele Banu şi mine să se stabilească o legătură spirituală strânsă nu numai pe teme religioase, ci şi pentru că aveam cam acelaşi câmp larg de interese. Bunăoară, el m-a sfătuit să încerc şi să învăţ pe de rost cât mai multe cântece şi poezii din închisoare, nu numai din cauza frumuseţii lor de a transmite mesaje ale suferinţei umane, speranţă şi credinţă, ci şi datorită valorii lor literare, care trebuia să fie păstrată. În condiţiile aspre în care trăiam noi, fără nici un fel de materiale de scris şi cu riscul permanent de a fi percheziţionaţi, devenise o datorie morală să ne reamintim aceste creaţii spirituale ale sufletului uman pentru folosul generaţiilor viitoare. Imediat după Crăciun, mi-am propus să culeg şi să păstrez în memorie cât mai multe din aceste cântece şi poezii.

Mari poeţi ai Aiudului erau Radu Gyr şi Nichifor Crainic. Faima lor devenise bine cunoscută cu mult înaintea arestării dar, aici, în închisoare, talentul lor s-a ridicat la înălţimi aproape cereşti de chin şi frumuseţe. Poemele lor au fost smulse din chiar străfundul suferinţei umane, credinţei în Dumnezeu şi iubirii de ţară.

Comuniştii i-au ţinut pe cei doi poeţi în puşcărie vreme de cincisprezece ani. După ce au îndurat chinuri inimaginabile, ambii au murit curând după eliberarea lor. Cea mai mare parte a operei lor poetice a fost creată în închisoare.

Memorizarea poeziilor lor crease o puternică legătură între deţinuţi şi sporise în mod considerabil sentimentul nostru de unitate şi rezistenţă colectivă. Am petrecut astfel multe ore recitându-le poeziile sau ascultându-i cum îşi recitau versurile unul altuia. Era o formă precisă de refugiu, de evadare spirituală, deşi mulţi dintre noi o vedeau numai ca o expresie naturală a simţămintelor noastre. Practic, fiecare dintre noi cunoştea cel puţin câteva poezii sau fragmente de versuri favorite, dar unii se dovediseră a fi adevărate depozite de comori. Petre David, de exemplu, ţăran din părţile Transilvaniei, cunoştea cel puţin două sute de astfel de poezii şi cântece, iar multe din ele erau balade. Din acest punct de vedere el era cel „mai bogat" dintre noi, şi compania lui era mult căutată.

Deoarece se apropia Crăciunul, munca la fabrică se făcuse mai aspră şi supravegherea devenise mai strictă. Aşa se întâmpla totdeauna în ajunul sărbătorilor creştine, naţionale, şi

chiar comuniste, de parcă autorităţile închisorii credeau că astfel de zile erau mai probabile să determine cine ştie ce agitaţie internă. Erau adăugate gărzi suplimentare la schimburile obişnuite, şi se dublau gărzile de securitate care patrulau pe terenurile şi zidurile închisorii. Aceste măsuri mergeau mână în mână cu înrăutăţirea bruscă a hranei, cu percheziţii corporale repetate, şi cu inspecţii surpriză ale dormitoarelor, în special când noi eram la lucru, în fabrică.

Ziua de Crăciun, desigur, era o zi obişnuită de lucru aşa cum era pentru oricine din afara închisorii. Aşa-numitele „Sărbători de Iarnă" includeau numai Anul Nou. În „Curtea Marii Închisori", cum era numită România în general, în chip zeflemitor de către deţinuţi, sărbătorile de iarnă cuprindeau de asemenea ziua de 30 Decembrie, ziua când Regele Mihai fusese silit să abdice de pe tron.

– Vedeţi, fraţilor, spusese un preot odată, aceşti comunişti sunt capabili să creeze ceva original. Pentru ai descumpăni pe oameni şi ai îndepărta de tradiţiile lor creştine, au venit cu 1 Mai pentru a înlocui Paştele şi cu rusescul Moş Gerilă pentru a-l înlătura pe Moş Crăciun al nostru şi Crăciunul. Poate că după ce noua generaţie va uita vechile tradiţii, ei vor înfiinţa o nouă religie în jurul corpului mumificat al lui Lenin. Ei bine, fraţi creştini, asta va fi tot ce vor reuşi vreodată comuniştii să ne ofere. Moarte permanentă, congelată în timp din partea unui fals profet, numit Karl Marx. Noi creştinii credem în înviere. Noi nu dorim să ne păstrăm trupurile veşnic. Noi dorim să ne păstrăm sufletele şi Iisus ne-a făgăduit să ne salveze. Nu există compromis între religia noastră şi ideologia marxistă.

Astfel de discuţii şi păreri erau obişnuite printre deţinuţi şi înainte de Crăciun deveneau mai religioase în conţinut.

Ne-am trezit pe 25 Decembrie într-o atmosferă plină de veselie. Au urmat o mulţime de urări, strângeri de mână şi îmbrăţişări frăţeşti în dormitor şi în spălător, în timp ce ne pregăteam de muncă. Când mi-am făcut patul, am găsit un pacheţel cu mâncare – jumătate de pâine, o felioară de şuncă şi o bucată subţire de brânză, toate vârâte cu grijă sub pernă. Un bilet prins de pacheţel spunea, într-un scris frumos de mână, „Fie ca noi, toţi, să sărbătorim Crăciunul următor în libertate!" N-am ştiut cine a putut fi binevoitorul donator al acestui cadou.

Seara după lucru, mulţi dintre noi ne-am adunat în dormitorul 2, unde preoţii au oficiat Liturghia, şi toţi ne-am alăturat colindelor de Crăciun. Părintele Negrea a ţinut o scurtă predică invitându-ne să ne păstrăm moralul ridicat şi să acceptăm prezentul ca o cale de a ne răscumpăra sufletele.

Majoritatea oficierilor religioase au fost făcute de grupuri confesionale mai mici, dar mulţi dintre noi am încheiat ziua în dormitorul 2 recitând poezii patriotice ori de închisoare sau cântând cântece religioase şi laice. Foarte admirat pentru imnurile sale religioase era un cor mic, alcătuit în cea mai mare parte de baptişti din Transilvania. Erau ţărani români întemniţaţi nu pentru credinţa lor, ci pentru a fi luptat împotriva comunismului şi de aceea erau foarte respectaţi.

Am fost norocoşi ca în noaptea aceea să avem de serviciu pe cei mai înţelegători şi liberali dintre toţi gardienii noştri. Se mai puteau găsi fiinţe umane cumsecade chiar şi în acele locuri de iad. Evident, ei ne-au văzut strânşi laolaltă, însă dintr-un motiv oarecare, nu au intervenit. Astfel de atitudini, care se întâlneau foarte rar, însemnau pentru noi cele mai bune daruri de Crăciun pe care le-am fi putut primi. Exista încă loc pentru compasiune umană şi înţelegere frăţească în infernul comunist? Putea el să se schimbe treptat şi să dobândească un chip uman? Pentru moment, oricare ar fi fost motivul, gestul lor aducea ceva speranţă în inimile noastre.

Am salutat Anul Nou în exact aceeaşi manieră, deşi de această dată sărbătorirea nu avea armonii superioare religioase. În schimb, am întâmpinat cu entuziasm sosirea a ceea ce mulţi dintre noi credeau a fi fost faza finală a întemniţării noastre, şi am discutat diferite planuri şi proiecte pe care aveam să le începem după eliberarea noastră. Majoritatea dintre noi erau ferm convinşi că 1957 avea să fie anul eliberării noastre, deşi raţionamentul din spatele acestei cugetări diferea potrivit dorinţei.

În ianuarie, am fost repartizat să lucrez într-un birou ca scrib de inventar, însă de la bun început nu m-am simţit deloc atras de noua meserie. Motivul principal pentru repulsia mea era că şi în trecut şi acum deţinuţii repartizaţi să lucreze în ambianţa mai bună a unui birou erau priviţi cu suspiciune de ceilalţi condamnaţi, deoarece din când în când asemenea deţinuţi deveniseră informatori. Până atunci însă, destinderea internaţională atinsese în asemenea chip închisorile, că până

şi prietenii mei m-au asigurat că era mai bine să lucrez într-un birou.

Şeful biroului era un fost ofiţer de cavalerie, colonelul Andronescu, cu care m-am înţeles foarte bine. Misiunea mea era să întocmesc un inventar al tuturor materialelor care intraseră în fabrică şi să-l verific în comparaţie cu volumul lunar de produse din cursul anului 1956. Această muncă nu s-a dovedit deloc uşoară, din pricina cantităţii ameninţătoare de incompetenţă, risipă, şi furt pe faţă care caracteriza toate întreprinderile conduse de stat de pe cuprinsul întregii ţări. Colonelul Andronescu mi-a spus că odată, în trecut, cineva, în disperare de cauză, dăduse foc tuturor hârtiilor din birou cu scopul de a justifica furtul larg răspândit. Incendiul fusese apoi atribuit „neglijenţei" unor deţinuţi politici, predecesorii noştri, care lucraseră în birou. Bieţii de ei, au fost pur şi simplu condamnaţi la o perioadă suplimentară de încă cinci ani pentru acest „incendiu involuntar", care a afectat în plus pedeapsa lor iniţială. Am fost tulburat şi am devenit mai prudent faţă de bunele intenţii ale contabilului civil. Am hotărât că indiferent de presiunea ce s-ar putea face asupra mea, să nu devin niciodată un ţap ispăşitor pentru alţii.

Spre sfârşitul lui ianuarie, însă, am tras o puternică spaimă. Am fost chemat dintr-odată la biroul comisarului politic, unde am fost supus unui interogatoriu neaşteptat de către un civil mai în vârstă, care vorbea stricat româneşte. Acest lucru se întâmpla destul de des la Aiud, deoarece mulţi din personalul închisorii erau unguri, posedând o slabă cunoaştere a limbii române şi deci o exprimare negramaticală. Aceasta era din cauza atitudinilor şoviniste ale minorităţii maghiare şi se observa îndeosebi la oamenii mai în vârstă care fuseseră educaţi în speranţa că Transilvania îi va reveni în cele din urmă Ungariei.

După o sumedenie de confuzii între noi, anchetatorul mi-a înmânat o coală de hârtie pe care, după câte am putut eu să înţeleg, mi se cerea să scriu o declaraţie referitoare la ce se întâmplase în dormitorul 2, pe 25 Decembrie. El se căznea, evident, să nu pronunţe cuvântul „Crăciun".

L-am îmbrobodit cum am putut asupra celor cerute şi, cum Crăciunul fusese o zi lucrătoare ca oricare alta, am făcut o descriere destul de exactă a programului nostru zilnic obişnuit de la deşteptarea la cinci dimineaţa până la stingerea de la zece

seara, fără să menţionez vreo oficiere dintre cele care avuseseră loc în timpul serii.

Pentru noi, toţi cei din dormitorul 4, interogatoriul meu marca începutul propriei noastre cercetări menite să-l demaşte pe informatorul care cu siguranţă prevenise administraţia fabricii închisorii. După două săptămâni am reuşit în fine să-l dibuim – un fost locotenent în miliţia comunistă, plasat printre deţinuţii politici pentru un motiv necunoscut. În puşcăriile de drept comun, foşti procurori sau ofiţeri de miliţie condamnaţi pentru furt sau luare de mită erau deseori bătuţi şi câteodată chiar omorâţi de către aceia pe care îi trimiseseră mai înainte la închisoare. Aici, în cel mai rău caz, erau ameninţaţi şi izolaţi de către condamnaţii politici, dar prezenţa lor era un motiv continuu de iritare.

Dar şi mai curios mi s-a părut că îndată după acest incident a trebuit să fac cunoştinţă cu un fost funcţionar superior comunist. A apărut pe neaşteptate într-o zi, în biroul contabilului, fiind, chipurile, trimis acolo să ne ajute în munca noastră. Era nou venit la Aiud, însă fusese deţinut la Jilava timp de câţiva ani.

Foarte politicos şi în aparenţă educat, în vârstă de aproape cincizeci de ani, Angheliu fusese comunist încă înainte de intrarea în legalitate a comunismului, şi petrecuse câţiva ani în închisoare cu Gheorghiu-Dej şi tovarăşii lui în timpul anilor 1930-1940, inclusiv începutul anului 1940. O dată cu ascensiunea comunistă la putere, devenise ministru adjunct al Ministerului Comerţului Exterior, dar se luase la harţă în câteva ocazii cu Kişinevski, unul dintre comuniştii aşa-numitului „Grup al Moscovei". Până la urmă acest Angheliu fusese retrogradat în funcţia de director general de fabrică, undeva în Bucureşti. Dar el a refuzat retrogradarea şi a ales în schimb să lucreze alături de cei pe care el îi numea *muncitorii lui*, în aceeaşi fabrică. Partidul nu putea să tolereze astfel de atitudini. A fost judecat pentru instigare împotriva regimului şi condamnat la doisprezece ani închisoare. Deşi majoritatea deţinuţilor îl evitau, mie îmi părea onest şi demn de a face eforturi pentru a conversa cu el.

După ce petrecuse aproape zece ani în puşcării pentru activităţile sale comuniste în afara legii sub vechiul regim capitalist al României, ultimul lucru la care se aştepta era de a sfârşi prin a intra iarăşi în închisoare, de data asta sub regimul pe care-l propovăduise. Era sincer în privinţa noilor

sale simţăminte şi atitudini, dar îşi susţinea încă idealurile socialiste.

În timpul uneia din conversaţiile noastre mi-a spus:

– Un om care şi-a dedicat întreaga lui viaţă unei anumite ideologii nu poate să se scuture în mod brusc de convingerile şi credinţele într-o doctrină care a reprezentat în opinia lui cea mai bună dintre filosofiile umane. Poate părea prezumţios din partea mea să spun că nu eu am fost acela care m-am abătut de la linia marxistă, ci toţi cei care au găsit o vină în atitudinea şi loialitatea mea. Cred că voi rămâne totdeauna un socialist în suflet, dar nu voi ierta niciodată brutalitatea şi disprețul fără milă pentru viaţa şi demnitatea umană pe care le- am văzut cu ochii mei în timpul ultimilor patru ani petrecuţi în puşcărie. Orice s-ar întâmpla în viitor, ştiu că nu mă voi realătura niciodată ucigaşilor care au coborât Partidul în adâncurile nelegiuirii din care acţionează astăzi.

– Ceea ce nu mai spune el, a completat într-o zi liniştitul colonel Andronescu, este că fără acei ucigaşi, Partidul nu ar fi putut veni niciodată la putere. Domnilor, un fost comunist va fi întotdeauna un fost comunist. Şi nu mă pot încrede în nici unul dintre ei, a adăugat el.

– Asta confirmă gluma, a râs un tânăr inginer aflat în birou în lipsa lui Angheliu. Nu poţi fi onest, inteligent, şi comunist în acelaşi ţimp. Poţi să combini numai două din aceste trei caracteristici. Hai să vedem care din ele s-ar potrivi cel mai bine noului nostru coleg.

Angheliu ne-a explicat totuşi unele lucruri mai puţin cunoscute în comunism, de pildă, despre viaţa în închisoare, sub vechiul regim. Era greu de crezut, dar ei se bucurau de o viaţă demnă de invidiat – pachete de acasă, mâncare, bani, băuturi, şi încă multe altele de la Internaţionala Comunistă. Ei îi mituiau pe gardienii care le aduceau chiar şampanie dacă cereau, şi de multe ori soţiilor lor nu numai că li se dădea voie să-i viziteze, dar şi să petreacă sfârşitul de săptămână împreună cu ei.

– Mulţi dintre copiii noştri, a mărturisit el, au fost concepuţi în urma acelor întâlniri de familie de la sfârşit de săptămână.

Cu toate că acel Angheliu nutrea propriile speranţe pentru libertate, el n-avea să le lege niciodată exclusiv de Occident. Şi a simţit o amarnică dezamăgire când a auzit că principalul său duşman, Kişinevski, a căzut de la putere şi, chipurile, fiind originar din Basarabia, care fusese deja anexată la U.R.S.S.,

plecase în Uniunea Sovietică. El se aştepta să fie eliberat curând după aceea şi chiar să i se dea o funcţie importantă din nou. Dar nici vorbă să fie eliberat, şi asta i-a sporit dezorientarea.

Aşa cum ar fi spus colonelul Andronescu, logica avea un înţeles cel puţin ciudat sub noul regim. Nimeni nu putea fi în siguranţă sub comunişti.

11

Ocupaţii intelectuale

Munca în biroul contabilului îmi permitea în mod frecvent să vizitez diferitele secţii ale fabricii în scopul de a aduna documentaţia cerută pentru inventar. Graţie acestor prilejuri am cunoscut mulţi oameni, am stat de vorbă cu ei, am schimbat păreri, şi la urmă am aranjat alte întâlniri. Nu am pierdut nici o ocazie să mă interesez de fratele meu Ion şi despre Zarca. Unii dintre deţinuţi îl întâlniseră la Jilava, dar în mod precis nimeni nu-l cunoştea de aici, de la Aiud. Încet-încet, întocmind o listă mentală a tuturor informaţiilor existente, am ajuns la concluzia că nu putea să fi fost izolat în Zarca, şi că, cel mai probabil, nu se afla deloc la Aiud. Această concluzie mi-a redat oarecum liniştea sufletească.

Între timp, am făcut cunoştinţă cu un alt fost militar, locotenent colonelul Verea, care fusese în Marele Stat-Major al Armatei Române în timpul războiului. Cum la acea dată devenisem deja conştient de multele mele lacune şi de educaţia total neadecvată dobândită sub comunişti, şi fiindcă el era un istoric pasionat, s-a oferit în mod voluntar să purtăm o serie de discuţii asupra istoriei poporului român. Oferta lui a fost acceptată cu entuziasm nu doar de mine, ci şi de un mic grup de tineri deţinuţi din dormitorul 4. Astfel, către sfârşitul lunii ianuarie, a început un nou capitol intelectual în vieţile noastre.

Expunerile lui Verea au scos în relief evenimente cruciale în formarea naţiunii române, mai ales în cadrul contextului internaţional al Europei de Est. El a scos în relief faptul că românii au fost printre cei mai vechi locuitori iniţiali ai acestor locuri şi nu au venit de undeva, din altă parte. A insistat, de asemenea că, spre deosebire de toţi vecinii ţării, românii nu au

fost niciodată „creştinaţi" de unii conducători luminaţi sau neîndurători.

– Strămoşii noştri, ne spunea el, daci şi coloni romani, au acceptat creştinismul în mod gradual, fiind în contact cu creştinii din Imperiul Roman. Până în timpul primelor secole după Iisus Hristos, când poporul român se dezvoltase, el era deja creştin. Românii s-au născut creştini, şi acest lucru s-a înrădăcinat adânc în modul nostru de a fi. Şi a mai adăugat: indiferent de greşelile din trecut şi ale regimului prezent păgân, dacă vrem să supravieţuim, trebuie să ne întoarcem la Dumnezeu.

Întrucât era un credincios, un oştean, şi un patriot, noi l-am întrebat pe colonelul Verea despre compatibilitatea dintre naţionalism şi creştinism, o problemă viu discutată printre deţinuţi în acel timp. Mulţi dintre noi doream să ne răzbunăm crunt, ori cel puţin să-i pedepsim pe toţi acei indivizi fără milă care ne torturaseră şi ne ruinau ţara. Fiind martor la naţionalismul extrem şi la numeroasele lui abuzuri, el se opunea ferm oricărui exces, dar apăra patriotismul, declarând că nu există incompatibilitate între purtarea creştinească şi dragostea de propria ta patrie şi de popor.

– Fără naţionalism, spunea el, cântărindu-şi cuvintele, noi nu am mai fi o naţiune. Am fi un mănunchi de grupuri potrivnice, sfârşind prin a se lupta unul cu altul. Naţionalismul este ceea ce ne cimentează laolaltă ca o familie cu rude împărţind nu numai limba, dar împărtăşind, de asemenea, multele tradiţii şi simţăminte care nu pot fi măsurate. Faptul însă, trebuie să fie legat de respectul pentru alte popoare create tot de bunul Dumnezeu, după propriul său chip. Credinţa în Dumnezeu trebuie să fie punctul central în toate şi trebuie să însoţească naţionalismul. În afara lui Dumnezeu, nimic nu-i poate opri pe oameni de la o purtare primitivă, de la a se omorî unul pe altul, sau chiar de a se sinucide.

Expunerile colonelului Verea erau deosebit de apreciate de tinerii lui ascultători. Se dovedise a fi un profund religios, deşi susţinea că dacă poporul român ar fi acceptat credinţa romano-catolică de la bun început, soarta lui istorică ar fi fost complet diferită, iar lupta lui pentru supravieţuire ar fi găsit un sprijin mult mai mare în lumea occidentală.

– Strămoşii noştri au făcut o greşeală fatală, a accentuat el cu profundă convingere, de a nu adopta Biserica Romano-Catolică. Nu a fost numai o problemă de a alege între dogmele

greceşti sau latine, căci deosebirile sunt pur teologice, dar a fost o alegere politică şi culturală, care ar fi trebuit să fie făcută în conformitate cu interesele fundamentale ale naţiunii române. Priviţi la ce a făcut Biserica Romano-Catolică pentru unguri şi polonezi! Am vizitat Polonia înainte de război şi, personal, am văzut rezultatele a o mie de ani de civilizaţie romano-catolică. Noi nu putem închide ochii la faptul că ei atinseseră trepte superioare de civilizaţie şi obţinuseră statute internaţionale mai înalte, înainte ca plaga comunistă să coboare ambele ţări la un numitor comun marxist.

Situaţia din Polonia a pricinuit o dispută vie în rândul celor mai instruiţi deţinuţi, fiindcă mulţi dintre ei o cunoşteau în mod nemijlocit. Când Polonia a fost dezmembrată de nemţi şi sovietici în 1939, mii de polonezi, militari şi civili, tineri şi bătrâni, bărbaţi şi femei, s-au refugiat în Vest, prin România. Tezaurul polonez fusese evacuat prin România şi nu lipsise nici măcar o monedă. Polonezii aleseseră să se alăture Angliei şi Americii în război, dar până la urmă au fost abandonaţi ruşilor. De ce a părăsit Vestul Polonia? Interpretarea colonelului Verea era că Vestul procedase la Ialta în 1945 la fel cum făcuse Germania cu acelaşi „partener" la Moscova, în august 1939; ei meşteşugiseră un târg provizoriu de avantaj material şi eficacitate. Concluzia lui era totodată că înţelegerea nu putea să dureze o veşnicie şi va sosi o vreme când cei doi se vor ciocni unul cu altul în Europa de Răsărit.

Concluziile colonelului Verea despre rolul jucat de Biserica Ortodoxă au fost mai puţin bine primite de către unii preoţi rigizi, dar el nu a polemizat pe această temă. A insistat numai că dacă s-ar ivi ocazia vreunei speranţe pentru un viitor liber, oamenii din Europa de Est vor trebui să devină maturi şi toleranţi în privinţa diversităţii religioase, etnice şi culturale.

– Trecutul a apus pentru totdeauna, spunea el. Noi nu-l mai putem schimba în nici un fel. Noi putem încerca doar să-l înţelegem şi să căutăm să evităm de a face aceleaşi greşeli. Dacă tot continuăm să vorbim de războaie, de războaie vom avea parte. Dacă ortodocşii îi evită pe catolici, şi împreună îi ignoră pe protestanţi şi nu au încredere în evrei, dacă noi toţi îi urâm pe sovietici şi ne temem de germani, şi dacă românii şi ungurii nu pot să trăiască în armonie în timp ce popoarele balcanice se urăsc unul pe altul, forţe din afară ne vor divide şi domina, iar noi nu vom ajunge niciodată nicăieri.

Colonelul Verea era un om mai curând scund cu păr castaniu şi o privire meditativă. Era sigur pe sine şi foarte convingător, ceea ce m-a deconcertat puţin. Doream să fiu eu însumi un soldat şi eram gata să lupt pentru ceea ce aş fi considerat cauza dreaptă. Nu eram pregătit în acel timp pentru o astfel de atitudine filosofică şi creştină. Vorbind cu mulţi alţi deţinuţi, m-am bucurat chiar la gândul răzbunării şi pedepsirii, dar el m-a făcut să mă opresc şi să gândesc. El a făcut o distincţie clară între justiţia legală, pe care el o accepta, şi răzbunare, pe care o detesta.

Cam în aceeaşi vreme, un fost profesor de filosofie, Constantinescu, avea propriul său grup de discuţii, grup care creştea mereu. Din când în când, asistam la prelegerile sale şi am căpătat, de asemenea, interes pentru logică şi filosofie. Curând după aceea, istoria, filosofia, latina, şi memorarea de poezii mi-au acoperit întregul timp liber. Serile erau prea scurte şi aproape fără să-mi dau seama am descoperit că nu aveam timp să mă delectez nici măcar în convorbiri sumare cu prietenii mei.

Activităţile noastre de audiere se ţineau în grupuri mici, de obicei în jurul orei opt sau nouă seara, când aveam ceva timp liber. În timp ce unii dintre noi se plimbau în faţa dormitoarelor, alţii puteau să se adune în semi-întuneric înăuntru. Ne luam măsuri de prevedere căci astfel de întâlniri erau interzise.

Tot atunci am început să cunosc diferitele grupuri politice şi să asist la dezbaterile oferite de mai multe cercuri politice existente în fabrică. Aici se aflau reprezentate toate fostele partide politice.

Deşi convingerile grupurilor difereau foarte mult, cuprinzând chiar câţiva autoproclamaţi socialişti, era totdeauna poliţeţe în opiniile unora faţă de ale altora. Marea majoritate erau uniţi contra regimului care-i întemniţase. Comunismul era analizat, interpretat, şi condamnat, şi nopţi întregi discuţiile se purtau doar în jurul acestui subiect detestat.

Anumite fracţiuni considerau comunismul ca fiind un şiretlic sovietic gata de a se extinde în alte ţări, o conspiraţie internaţională pentru a organiza lumea pe principii marxiste, ori, mai rău, o mişcare sprijinită de satana, ca să pună stăpânire pe lume. Erau mulţi români care suferiseră în mare măsură în mâinile ruşilor, şi care erau foarte mult tentaţi să-i acuze de a fi folosit comunismul pentru propriile lor ţeluri

imperialiste. Intelectuali mai luminaţi insistau, totuşi, pe ideea că poporul rus suferea şi el din cauza comunismului, şi de aceea rădăcinile noii ideologii trebuie să fie căutate în sfera internaţională. Un alt punct de vedere prezenta comunismul drept răzbunare a frustrărilor patologice ale oamenilor – răzbunarea celor care, nereuşind să atingă nici un fel de înălţimi spirituale, doreau să distrugă toate acele valori umane care îl plasează pe om mai presus de animalitate.

Un preot a spus-o chiar mai bine. El a declarat pur şi simplu că cineva nu poate să înţeleagă ce este comunismul, dacă acel cineva nu crede în Dumnezeu. Dacă crezi în Iisus care a făgăduit să ne răscumpere, atunci crezi de asemenea că satana şi îngerii lui întunecaţi lucrează cu asiduitate împotriva planului lui Dumnezeu de a ne salva. Comunismul este Antihristul, planul lui satana pentru a ne îndepărta de a fi răscumpăraţi de Iisus.

Înţelegând clar pericolul comunismului de a se răspândi în toată lumea, ne întrebam de ce Vestul nu întreprindea ceva mai mult să-l oprească.

– Vestul ar putea face ceva în privinţa asta, a răspuns părintele Banu, dar noi avem un dat al nostru mult mai puternic. Este Iisus Hristos care a spus că el va fi cu noi ori de câte ori ne întâlnim şi ne rugăm în numele Lui. Noi trebuie să începem cu noi înşine. Amintiţi-vă, fraţilor, Domnul nostru a murit pentru noi pe cruce. El nu ne va lăsa singuri în vreme de restrişte, şi noi trebuie să ne rugăm Lui, acum, mai mult decât oricând. Noi nu putem combate comunismul cu răul. Noi putem să luptăm împotriva lui doar alături de Iisus şi în cadrul lucrării lui Dumnezeu. Un creştin nu are dreptul să-şi piardă speranţa, căci nouă ni s-a făgăduit învierea şi Domnul nu îşi calcă făgăduiala. Rugaţi-vă, fraţilor, şi întoarceţi-vă la Iisus. El e nădejdea noastră cea mai mare. Singura noastră nădejde.

Am avut mai multe discuţii personale cu părintele Banu, dar în mod covârşitor mă interesa politica şi mă vedeam pe mine însumi ca un potenţial conducător într-o ţară liberă. Filosofia creştină era importantă pentru mine, dar nu însemna necesarmente o parte din viaţa şi aspiraţiile mele de fiecare zi. Existau năzuinţe mai urgente, potrivit felului meu de a gândi, şi doream să aflu totul.

Într-o zi domnul Socianu m-a rugat în secret să iau parte la o mică adunare de seară în jurul patului său, fiindcă Radu Urziceanu, unul din liderii grupului său şi fost ministru de

externe pe o perioadă scurtă va vorbi despre un subiect special. Radu Urziceanu a abordat problema francmasoneriei şi i-a acuzat pe faţă de a fi facilitat ascensiunea comuniştilor la putere. Existau francmasoni şi în închisoare, printre noi, dar ei au respins afirmaţiile nedovedite pe motiv că nici ei nu fuseseră cruţaţi de comunişti. Astfel de ciocniri directe sau indirecte, erau destul de frecvente, dar ele se desfăşurau totdeauna în limitele disputelor civilizate.

Asistând la astfel de discuţii, am început să-mi dau bine seama că nu oricine era interesat în mod egal în aceste preocupări intelectuale sau, de altfel, chiar în aceleaşi activităţi. Unii din bunii mei prieteni, precum George Scurtu şi Octavian Simionescu, ambii condamnaţi pentru trecere ilegală de frontieră, erau preocupaţi în mod covârşitor cu învăţarea limbilor străine. Hans, spre surprinderea mea, îşi descoperise o dragoste specială pentru cântecele şi baladele lungi din închisoare. Grasu era un bun ascultător şi îl interesa mai cu seamă istoria. Schmaltz şi Korek, germani din România de la care am învăţat germana, erau interesaţi în învăţarea francezei, precum şi în poveştile de război. Dar existau şi mulţi alţi tineri deţinuţi ce nu foloseau, totuşi, prilejul de a învăţa ceva important, ci aşteptau pur şi simplu să fie eliberaţi.

Încet, asistând la discuţiile care însemnau în fond variaţiuni pe aceeaşi temă şi întâlnind în cea mai mare parte aceiaşi oameni, am început să ajungem să ne cunoaştem mai bine.

Un alt subiect care ne aduna într-un mic grup era „Comunismul în România". Discuţia era de obicei condusă de Victor Dimitriu, un avocat atrăgător, subţire, înalt, care arăta un interes deosebit în a pregăti frumos tinerii pentru visul „României libere de mâine", cum o numea el.

Născut ca fiu de ţăran în Moldova, el se mutase cu domiciliul la Timişoara, se căsătorise, şi îşi stabilise propriul său barou. Victor Dimitriu nu era numai un om bine informat, dar înainte de toate avea un talent oratoric deosebit. Ridicându-se de la rădăcina ierbii, el era extraordinar de preocupat de soarta ţăranilor.

– Noi, românii, am supravieţuit vreme de două mii de ani pentru că ţăranii, strămoşii noştri, au supravieţuit, accentua el. Dacă comuniştii ar distruge până la urmă ţăranii, întregul nostru viitor ar fi în pericol. Contribuţia noastră de bază la cultura universală este de sorginte ţărănească, de la muzica populară până la broderie. O ţărănime independentă, împro-

prietărită a fost motorul principal al naţiunii noastre. Ei nu erau bogaţi, dar lucrau aprig şi se îndestulau pe ei şi pe cei de la oraş. Un lucru de care noi nu am dus niciodată lipsă în România a fost hrana. Am călătorit prin toată ţara şi m-a impresionat totdeauna varietatea şi belşugul de hrană. Muncitorii o duceau şi ei mai bine decât astăzi, şi nu era luptă de clasă şi nici multă vrajbă socială. Nu-i de mirare că oamenii au respins în chip zdrobitor marxismul ca pe un mod străin de viaţă, a subliniat Dimitriu.

Văzând câţi tineri în jurul vârstei de douăzeci de ani se adunaseră în preajma lui Dimitriu, un om mai bătrân a spus:

– Minunea este că generaţia tânără, crescută sub noul regim, a respins şi ea în mod instinctiv marxismul, în ciuda eforturilor continui de îndoctrinare.

– Scuzaţi-mă, domnule, a aruncat o vorbă unul dintre puţinii socialişti, nu este marxismul cel care ne-a dus la fund, ci comuniştii care au aplicat propriile lor idei.

– De fapt nu contează, răspunse Victor Dimitriu, rezultatul final e totuşi suferinţa umană de nedescris. Trup şi viaţă, conştiinţă, o minte creatoare, un simţ al dreptăţii şi nedreptăţii, marxiştii neagă omului chiar natura sa şi îl reduc la ce?

– Tocmai asta e, întrerupse părintele Banu, nu poţi pretinde că eşti un bun creştin dacă crezi în Marx. Nu poţi fi slugă la doi stăpâni – nu poţi să-l slujeşti şi pe Dumnezeu şi pe om.

A fost un hap pentru acei câţiva socialişti care doreau totuşi să împace marxismul şi creştinismul.

O altă discuţie interesantă se învârtea în jurul democraţiei şi principiilor democratice. Ea s-a dovedit a fi mai necesară şi mai aprinsă, deoarece unii deţinuţi salutau o dictatură de dreapta în locul regimului comunist. Un sociolog de vârstă mijlocie, care făcuse studiile în Anglia şi Franţa, a apărat principiile democraţiei pe motive politice, economice şi spirituale.

– Un om şi o societate pot să prospere, să se dezvolte, şi să crească doar în libertate şi democraţie, a adăugat domnul Popescu. O autoritate puternică, cum s-a referit antevorbitorul meu la dictaturile neocomuniste, poate fi uneori folositoare pe termen scurt. Până la urmă, a accentuat el, adresându-se în mod cert acelora dintre noi cu vederi de dreapta, va aduce o stagnare a spiritului uman şi în final, distrugerea.

Domnul Popescu a prezentat, de asemenea, instituţiile de bază şi modul de funcţionare al societăţilor occidentale. Păre-

rea lui era că Anglia şi Statele Unite constituiau cele mai bune modele de urmat.

Deodată, am înţeles cât de neghiob şi neprevăzător fusesem neînvăţând engleza, care la urma urmei era însuşi miezul sistemului politic al lumii libere. Această omisiune era cu atât mai absurdă cu cât hotărâsem deja să fac o altă încercare de a fugi, dacă comunismul avea să supravieţuiască în România. La ce bun mi-ar fi folosit franceza ori germana, sau chiar latina pentru acest lucru, dacă reuşeam să fug şi să emigrez în Statele Unite?

Împins la acţiune de această nouă percepere a lucrurilor, am hotărât să încep să învăţ imediat engleza, indiferent cât de grea ar fi fost. Domnul Popescu a fost de acord să mă supravegheze şi cu ajutorul său am învăţat câteva sute de cuvinte şi multe expresii, doar în câteva săptămâni. Am învăţat scriind pe bucăţele de hârtie pe care le-am „împrumutat" de la biroul contabilului. Le-am citit şi le-am repetat de mai multe ori până când le-am memorat.

Într-o seară, totuşi, când îmi schimbam hainele în sala de dulapuri a fabricii, unul din gardienii cei răi, sergentul Kilenc, m-a luat prin surprindere. Îmi ascunsesem vocabularul cel mai recent într-o cutie de ţigări pe care o lăsasem pe bancă lângă hainele mele, înainte de a mă duce la spălător. În timpul cât lipsisem, el examinase probabil conţinutul cutiei, dar nu mi-a zis nimic atunci când m-am întors. Cu toate acestea, am avut bănuielile mele cu privire la ce ar fi putut găsi, aşa că am lăsat cutia de ţigări pe bancă şi am pornit către uşă.

– Hei, Dima, ai uitat ceva, a strigat Kilenc după mine.

Am făcut stânga împrejur, statuie a inocenţei, şi am spus:

– Nu, n-am uitat!

– Cutia asta de ţigări, a ridicat-o el şi mi-a întins-o.

– Nu e a mea, am minţit eu.

– Cum îndrăzneşti să mă minţi în faţă, ticălosule! Te-am văzut punând-o pe bancă în timp ce te-ai dezbrăcat...

– Nu, n-am pus-o, am continuat să răspund cu încăpăţânare, ştiind cât se poate de bine că voia să mă prindă în flagrant delict. În ciuda tuturor negărilor mele, a întocmit un raport în care a declarat că mă găsise în posesia unor materiale interzise.

Două zile mai târziu am fost scos din dormitor dis-de-dimineaţă şi trimis la o celulă de izolare pentru cinci zile, apoi din cauza unui şir de evenimente nefericite nu am mai putut să reiau studiul meu de limba engleză.

12

Christus vincit

Prima mea zi de izolare strictă a fost o experienţă deprimantă. Pedeapsa includea hrană o dată la trei zile, ceea ce însemna că mi se va da mâncare numai o zi, pe durata perioadei mele de pedepsire. Singurătatea mă râcâia pe nervi, şi am înţeles dintr-o dată cât de multă mângâiere găseşte omul în compania semenilor săi. Fiind lipsit de acest suport moral, am început să-mi fac tot felul de gânduri şi presentimente. *Vor veni cu adevărat americanii să salveze Europa de Est? Şi dacă nu vin? Cum voi fi eu în stare să supravieţuiesc sub acest regim josnic, dacă nu se întâmplă nimic?*

Am petrecut întreaga zi plimbându-mă de colo-colo în spaţiul minusculei celule, simţindu-mă din ce în ce mai înfometat şi mizer. În celulă nu exista mobilă, doar un mic hârdău în chip de latrină, în colţ, pe care mă aşezam din timp în timp, încercând să-mi adun gândurile. Iarăşi şi iarăşi, nimic nou de descoperit pentru ochi. Doar eu şi gândurile mele. La ora zece în acea seară mi-a fost aruncată înăuntru o pătură şi m-am lungit jos pe podea ca să dorm.

În a treia zi, uşa s-a deschis brusc şi înăuntru a intrat un om pe care l-am recunoscut imediat în persoana lui Saşa Iliescu. Ne-am salutat unul pe altul cu recunoştinţă.

Saşa fusese luat prizonier de sovietici înainte de terminarea celui de-al doilea război mondial, când avea numai douăzeci şi doi de ani şi era soldat în Armata Română. Ţinut în captivitate timp de şase ani, într-un şir de lagăre pentru prizonieri de război peste tot în Uniunea Sovietică, şi după ce fusese returnat în România, se bucurase numai de doi ani de relativă libertate înainte de a fi fost arestat şi condamnat de regimul

comunist pentru a fi ajutat un grup de luptători din rezistenţă, care operase într-o regiune de munte, aproape de oraşul lui natal.

Saşa era un om tânăr şi dintr-un anumit motiv mă ataşasem de el şi de istorisirile sale. Îl ascultam cum povestea şi mă transpuneam în multe din situaţiile pe care le înfruntase în Uniunea Sovietică. Compania sa şi discuţiile noastre ne-au făcut să ne concentrăm asupra unei îndepărtate şi acum nevătămătoare lumi, şi să nu ţinem seama de ambianţa sumară a celulei de izolare. Astfel timpul a trecut mai repede şi curând, pedeapsa expirând, am putut să mă întorc la fabrică.

Aşa cum mă aşteptasem, după acest incident am fost îndepărtat din biroul contabilului şi transferat la atelierul de nichelat. Personal, nu m-am simţit afectat de această schimbare, deoarece munca acolo era interesantă şi folositoare. Şeful secţiei de nichelare era un inginer, Pescaru, un chimist remarcabil care studiase la Paris. De la el am învăţat primele noţiuni de fizică şi chimie aplicabile la noua mea meserie. Vorbeam adeseori franceza împreună, la lucru, şi în timpul serilor.

În echipa de lucru a inginerului Pescaru existau numai alţi opt deţinuţi şi dimensiunea redusă a grupului nostru a contribuit mult la crearea unui spirit de familie şi solidaritate. Printre noii mei camarazi de muncă mai era un inginer din Braşov, Georgescu-Topaz, un om mai retras. El ne-a mărturisit o poveste îngrozitoare de viaţă şi de moarte pe care o trăise la Canalul Dunăre – Marea Neagră, pe atunci abandonat.

Când acest vast proiect, adevărat cimitir al elitei româneşti, a fost început, în 1948, Georgescu-Topaz fusese numit ca inginer civil la cel mai înalt nivel tehnic. Până în 1952, însă, era clar că, din cauza tehnologiei folosite şi a traseului stâncos ales, lucrarea era prea scumpă şi în esenţă imposibilă. În consecinţă, lucrul a fost abandonat, dar regimul nu putea admite insuccesul său. Ca în alte numeroase situaţii, cinci ingineri civili ai proiectului, inclusiv Georgescu-Topaz, au fost arestaţi şi învinuiţi de sabotare a planului măiestru. Victimele au fost anchetate minuţios de Securitate, şi procesul a fost în mod spectaculos înscenat în aer liber, chiar pe şantierul neterminatului canal. Partidul a adus, de asemenea, sute de condamnaţi de drept comun, manipulaţi să intervină în proces şi să scandeze de nenumărate ori, „Moarte lor, moarte lor, moarte sabotorilor!", „Împuşcaţi-i pe criminali..."

– Era înspăimântător, era dincolo de orice închipuire, domnilor! Deşi s-a întâmplat acum patru ani, parcă a fost ieri. Îi aud şi acum urlând, spuse domnul Georgescu aproape în şoaptă, şi, cu o privire obsedată de tristeţe ca şi cum procesul încă mai continua, el adăugă:

– Noi nu aveam deloc avocaţi pentru a ne apăra. Şi să ne fi apărat de ce anume? Cum ai fi putut dovedi că eşti nevinovat când sute de indivizi cu privirea rătăcită strigau la comandă, „Moarte sabotorilor", „Moarte spionilor americani"? Noi nu am putut să vorbim deschis şi în fond nu ni s-a permis măcar să ne apărăm noi singuri. Într-o secundă am fost condamnaţi la moarte.

Făcând din nou o pauză, stăpânindu-şi emoţia, şi scrutându-şi memoria, cu ochii aţintiţi asupra unui punct invizibil, liniştitul nostru coleg, acum un om între cincizeci şi şaizeci de ani, a continuat:

– Am fost duşi îndată la Penitenciarul Constanţa, izolaţi absolut separat în cinci celule subterane, şi ţinuţi într-o aşteptare groaznică timp de aproape şase luni. Încă din primele câteva zile am fost uluit. Am crezut că e doar un coşmar. Nu puteam să accept că e adevărat. Când am mai prins curaj, am cerut să stau de vorbă cu un procuror. Nu îndrăzneam să cer un avocat, fiindcă dorinţa mi-ar fi fost respinsă. Nu am putut să dorm săptămâni întregi, şi de fapt, în toată acea perioadă de detenţie solitară nu am putut să închid ochii normal, ca mai înainte. Colegii mei au fost şi ei îngroziţi la început, şi abia mai târziu am reuşit să comunicăm prin pereţi.

Povestea lui ne uluise şi nu izbuteam să-i punem nici o întrebare. Tăcerea noastră semăna cu după-amiaza târzie, când întreaga fabrică se liniştea la încheierea unei alte zile de lucru. În atelierul nostru de nichelat ne puteam auzi chiar respiraţia.

– Ne-am dat bine seama că noi, toţi cinci, fuseserăm ingineri de frunte în România capitalistă, a continuat el, iar trei dintre noi proveneam din familii bogate. Am discutat totodată în particular că, aşa cum fusese elaborat, proiectul era imposibil de realizat şi am sugerat organizaţiei de partid să întreprindă ceva pentru a schimba traseul spre a evita colinele de granit de la nord de Constanţa. Cu timpul am ajuns la concluzia că nu puteam fi executaţi pentru o crimă pe care nu o comisesem, şi speranţele noastre au crescut în clipa când ni s-a dat hârtie să scriem o cerere de graţiere. Mă aflam într-o situaţie extrem

de delicată, pentru că această cerere implica o recunoaştere a vinovăţiei, dar am făcut cu toţii apel împotriva sentinţei. Nu era uşor să fii condamnat la moarte, domnilor, mai ales dacă ştiai că eşti complet nevinovat. Cum ai fi putut să te aperi?

El pleda aprins în faţa noastră, ca şi cum dorea să ne câştige înţelegerea, dar noi ascultam fără a putea spune ceva.

– Au trecut apoi alte săptămâni fără nici o veste. Nimeni nu vorbea cu noi. Chiar şi gardienii ne tratau ca pe nimica. Am reconstituit atunci procesul în minte de nenumărate ori; am cumpănit fiecare posibilitate imaginabilă, şi am găsit mângâiere numai în rugăciune. Ca inginer şi om de ştiinţă, vă mărturisesc că n-am fost niciodată credincios; nici ateist n-am fost, dar în timpul acelor luni de detenţie am descoperit că Dumnezeu este ultimul sprijin.

În miez de noapte – o oră nepotrivită – am auzit paşi grei de bocanci pe coridor, şi uşa a ceea ce părea să fie prima celulă s-a deschis, iar unul dintre camarazii mei a fost scos afară. Nu ştiam de ce, dar o prevestire întunecată, inexplicabilă mi-a spus că bietul de el va fi executat. Scena a fost urmată de o tăcere completă de circa douăzeci de minute. Apoi din nou, paşi grei au venit cu zgomot în josul coridorului, şi acum am putut desluşi cum deţinutului din celula de lângă mine i s-a ordonat să iasă afară. Următoarele zece sau cincisprezece minute au fost cele mai lungi şi mai teribile clipe din toată viaţa mea. Gândeam că voi fi împuşcat curând, şi eram total nepregătit pentru asta. Pe urmă, aceiaşi paşi au venit în direcţia mea, şi din motive de neexplicat aşteptam lângă uşă. Când s-a tras zăvorul de la uşă, am văzut doi sergenţi privindu-mă fix cu ochi reci ca oţelul, dar şi cu zâmbete sinistre. Apoi, pe neaşteptate, s-au tras înapoi şi încet, fără să spună o vorbă, mi-au trântit uşa în nas. Era ca şi cum simţeam prezenţa cuiva în jurul meu în celulă. Eram copleşit şi am căzut în genunchi, rugându-mă cu lacrimi în ochi până dimineaţa cum nu mai făcusem niciodată înainte. În zori, foarte devreme, uşa s-a deschis din nou, şi de această dată în pragul ei stătea un procuror militar cu o privire sardonică pe chip. După câteva secunde de linişte, care păreau o veşnicie, a şuierat vestea:

– Prezidiul Republicii Populare Romîne a comutat sentinţa dumitale la moarte, în muncă silnică pe viaţă.

Pentru prima dată cineva dintre ai noştri a îndrăznit să întrerupă povestirea şi a întrebat:

– Şi cu ceilalţi ce s-a întâmplat?

Georgescu-Topaz a făcut iarăşi o pauză, şi cu ochii înlăcrimaţi, abia a şoptit:

– Doi dintre ei au fost executaţi în noaptea aceea. Doi oameni de toată isprava, două fiinţe nevinovate. Cunoşteam şi situaţia socială a unuia dintre ei şi îi vizitasem deseori familia, soţia şi cei trei copii. Trei copii rămaşi orfani, care nu vor înţelege niciodată...

În seara aceea am fost profund tulburat şi nu am putut face nimic din tot ce-mi propusesem. Existau multe astfel de întâmplări şi erau adevărate. Unele, precum povestea lui Georgescu-Topaz, puteau fi dovedite, altele nu.

Toate regiunile şi provinciile istorice ale ţării erau echilibrat reprezentate în închisoare, dar unele ştiam bine că luptaseră împotriva comunismului mai aprig decât altele. A existat organizaţia din Babadag în Dobrogea, ai cărei membri s-au opus colectivizării agriculturii şi au luptat eroic în Munţii Măcin din zonă. Grupul bine înarmat a fost până la urmă decimat, iar supravieţuitorii care au fost prinşi, au fost condamnaţi pe diferite termene la închisoare, în timp ce câţiva chiar au fost condamnaţi la moarte. În 1952, însă, după cum şi-au dat seama deţinuţii mai târziu, toţi foştii membri ai acestei organizaţii care fuseseră condamnaţi la cincisprezece ani şi mai mult chiar, au fost scoşi în aceeaşi noapte din diferitele închisori unde se aflau şi nu s-a mai auzit niciodată nimic de ei. Au fost omorâţi şi înmormântaţi, numai Dumnezeu ştie unde. În timpul acelorași ani sălbatici, comuniştii au dezgropat rămăşiţele mai multor foşti lideri anticomunişti, le-au ars, şi probabil le-au împrăştiat cenuşa.

Într-o zi de martie, a avut loc în fabrică o ceremonie emoţionantă. Săbiile tuturor fostelor regimente ale Armatei Române fuseseră aduse în fabrică pentru a fi sfărâmate şi retopite apoi în cuţite de bucătărie. Multe din aceste săbii purtau numele foştilor proprietari, şi unele nume ilustre erau gravate pe tăişurile lor. Printre ele era o sabie magnifică de Toledo, a generalului de odinioară Praporgescu, erou al primului război mondial. Această sabie, am simţit noi, ar fi trebuit să fie într-un muzeu naţional pentru generaţiile viitoare ca să o vadă, dar comuniştii făceau orice efort să şteargă trecutul.

Un mic grup de deţinuţi care lucrau într-un atelier separat au hotărât să ia sabia şi să-i rezerve un loc provizoriu mai demn de odihnă, până va trece tragicul interludiu comunist. Au sigilat-o într-o lădiţă şi au îngropat-o sub podeaua atelierului

lor. Gardienii, totuşi, i-au prins, i-au scos afară din fabrică şi au făcut sabia ţăndări. Atunci, în acele clipe, am simţit că nu doar sabia, ci chiar sufletele noastre au fost făcute ţăndări.

Primăvara sosise la Aiud între timp, şi dealurile spre est erau acoperite acum cu podgorii înflorite. Figuri minuscule puteau fi văzute mişcându-se cu grijă printre rândurile de butuci proaspăt săpăţi, legând noii vlăstari de aracii de sârmă. Ne simţeam înviorati de anotimpul promiţător care ne aducea aminte că Paştele era aproape.

Într-o dimineaţă însorită, de primăvară, un om din grupul nostru care scria versuri frumoase m-a chemat la atelierul de întreţinere unde lucra şi mi-a arătat un loc văruit proaspăt pe zid.

– D-le Dima, a spus el, eu sunt un om bătrân care ispăşesc o sentinţă foarte lungă. Voi muri probabil în închisoare, dar dumneata eşti tânăr şi rezistent şi vei supravieţui. Am ascuns aici, în perete o mulţime de poezii şi cântece, pe care le las în grija dumitale, dacă mie mi se va întâmpla ceva. Sunt convins că aceste lucrări merită să fie citite şi să nu fie uitate de generaţiile viitoare, căci ele se adresează însăşi esenţei sufletului românesc.

Adânc mişcat de confidenţa lui, nu am încetat să mă gândesc la caracterul imaginar al planului său, dar am promis să mă îngrijesc bine de manuscrisele sale păstrate ca pe o comoară.

Cum Paştele se apropia, am început să pregătim slăvirea sărbătorii Învierii tot atât de respectuos cum sărbătorisem Crăciunul. Un fost muzician a organizat un cor şi am început să repetăm în taină, după lucru. Puţin înainte de Săptămâna Patimilor, Liturghiile de Duminică oficiate de preoţi sau pastori în grupuri mici au sporit ca participare şi fervoare. În faţa vigilenţei crescânde a autorităţilor închisorii, era o demonstraţie de curaj şi angajare spirituală.

În ziua a doua sau a treia a Săptămânii Patimilor, o mulţime de deţinuţi au fost convocaţi la pavilionul de cercetări şi interogaţi de către o echipă de tineri ofiţeri pe care nu-i mai văzusem vreodată înainte. Am descoperit ulterior că fuseseră trimişi de la Sediul Securităţii din Cluj.

Când mi-a venit rândul să fiu interogat, m-au întrebat cine instigase proiectata sărbătoare a Paştelui, şi ce contribuţie adusesem eu în hrană sau alte ingrediente. Am negat orice cunoştinţă în legătură cu pretinsa ceremonie, care nu era

departe de adevăr, deoarece ajunsese numai în stadiul de proiect. Am fost chiar destul de îndrăzneţ să le demonstrez, într-un elan brusc de elocinţă, că era o idee absurdă de a gândi că în condiţiile în care trăiam noi, se putea pregăti vreun fel de „sărbătoare".

De fapt, elanul meu prolix nu a fost inspirat numai de o dorinţă răutăcioasă de a imita maniera lor alambicată în exprimare, dar a avut şi scopul să-i deturneze de pe pista unei mult mai periculoase linii de anchetare de care mă temeam că ar putea surveni, căci păreau destul de bine informaţi despre anumite aspecte ale activităţilor noastre. Eram cu toţii conştienţi de prezenţa spionilor printre noi, dar de multe ori erau greu de identificat şi izolat.

Subiectul pe care doream să-l evit de a-l discuta cu orice preţ era un plan pe care noi îl elaborasem recent şi pe care începusem deja să-l punem în aplicare. Hotărâsem să îmbunătăţim meniurile deţinuţilor de la Zarca şi din clădirea de securitate maximă. Mesele tuturor deţinuţilor din diferitele secţii ale imensei puşcării erau pregătite în bucătăriile din curtea fabricii. O măsură administrativă luată cu câteva luni mai înainte prevăzuse înlocuirea condamnaţilor de drept comun, care fuseseră folosiţi în oficiul de servire, cu o sumedenie de deţinuţi politici selecţionaţi pe baza unor vagi calificări legate de experienţa precedentă. Această măsură fusese pusă în practică pe motive că legătura dintre deţinuţii obişnuiţi şi politici prezenta un risc potenţial de siguranţă.

De îndată ce noul personal s-a instalat în bucătării, a fost pusă în aplicare o operaţie de salvare pentru a îmbunătăţi hrana camarazilor noştri deţinuţi mai năpăstuiţi. Containerele de hrană alocate tuturor secţiilor erau pregătite în aceste bucătării, conform unui program oficial de alimentaţie pentru fiecare categorie. Dintr-un anume motiv misterios, probabil legat de un număr de calorii, aceste meniuri erau cunoscute sub un nume codificat variind de la 25 A, pentru deţinuţii cu munci grele, până la 9 H, pentru cei care nu aveau voie să lucreze. Datorită acestei discriminări, noi am hotărât să suplimentăm sărăcăcioasele lor raţii, adăugând la containerele respective tot ce puteam procura de la cantină cu cartelele noastre de raţii, ca, de pildă, margarină, zahăr, biscuiţi, şi orice alte alimente.

Această contribuţie voluntară, dacă ar fi fost descoperită de autorităţile închisorii, ne-ar fi debarcat pe toţi într-o situaţie

cu mult mai primejdioasă decât simpla pregătire a unei sărbători de Paşti. Prin urmare, am făcut tot ce am putut pentru a evita discutarea adevăratei probleme.

În fine, cei doi locotenenţi au început să se uite pe furiş la ceasurile lor, şi am înţeles că izbutisem să omor ziua. Cu toate eforturile mele, administraţia şi-a dat seama de intenţia noastră de a avea o sărbătoare de Paşti.

În aceste noi condiţii s-a considerat prea periculos să se ţină o Liturghie de Miezul Nopţii pentru Sfintele Paşti cum se plănuise la început şi s-a hotărât ca în schimb, Liturghia să fie ţinută duminică dimineaţa şi sâmbătă am făcut rugăciuni şi seara am meditat în mod individual, înainte de a merge la culcare. Am adormit gândind la familia mea şi la trista sărbătoare de Paşti pe care ei aveau să o aibă a doua zi. Am văzut două farfurii goale pe masă şi acei ochi înlăcrimaţi văzându-ne în gând pe Ion şi pe mine. În acea noapte, am gândit, nu voi auzi clopotele bisericii ca în trecut, şi nici nu voi fi în picioare la miezul nopţii. Dar m-am înşelat.

La miezul nopţii, am fost treziţi brusc de tropotul bocancilor şi glasuri aspre în dormitor:

– Toată lumea să stea în poziţie de drepţi, feţele la perete! Nimeni să nu mişte ori să vorbească!

Când sirena de afară a încetat, am putut să auzim clopotele bătând noaptea Învierii din clopotniţele bisericilor din oraş.

Am sărit uluiţi afară din priciuri şi am stat în picioare desculţi cu faţa la perete. Razia a fost făcută de patru ofiţeri de securitate şi o duzină de gardieni. Ei au răsturnat la repezeală totul cu fundul în sus, aruncând lenjeria de pat şi saltelele noastre pe podea şi călcându-ne efectele în picioare. Nici nu terminaseră când a apărut comandantul adjunct însoţit de un alt grup de ofiţeri. Unul dintre ei a citit cursiv o listă de nume, ordonând ca fiecare om să iasă afară.

Grupul cuprindea majoritatea preoţilor şi pastorilor, şi o mulţime de intelectuali şi ofiţeri militari. Când au plecat ofiţerii şi gardienii şi noi ne-am întors în linişte la paturile noastre, cineva a spus:

– Hristos a Înviat!

Atunci am răspuns cu toţii:

– Adevărat a Înviat!

Apoi am cântat de câteva ori încet „Hristos a Înviat din morţi", şi la sfârşit ne-am vârât liniştiţi în pat.

În acea Duminică, gardienii nu ne-au permis să ne deplasăm de voie în curte şi, cu excepţia orelor de masă, am fost închişi în dormitoare. În dormitorul nostru, un grup s-a adunat la un loc pentru o rugăciune împreună, şi am cântat încet toate imnurile pe care le ştiam. S-a dat o interzicere oficială asupra întrunirilor religioase, şi după aceea am putut să ne întâlnim şi să ne rugăm doar în grupuri mici.

La scurt timp după Paşti o veste năpraznică ne-a umplut inimile de durere. Victor Dimitriu, avocatul-patriot, era grav bolnav la infirmerie. Făcuse septicemie şi avea o nevoie teribilă de antibiotice şi tratament special. Doctorul închisorii, el însuşi deţinut, insistase ca să-l trimită la spital, dar administraţia i-a refuzat cererea. Nu-mi venea să cred că un astfel de om ca un munte, care arăta perfect sănătos doar cu câteva săptămâni înainte, putea realmente să fie acum în pericol de moarte. Un grup dintre noi, Socianu, Hans, Grasu şi cu mine, am reuşit să-l vizităm, dar abia l-am recunoscut. Trăsăturile îi erau deformate şi abia vorbea, şoptind cuvintele cu greu. A reuşit să se facă totuşi auzit:

– Nu pierdeţi niciodată speranţa! Nu vă daţi niciodată bătuţi! Trebuie să duceţi torţa mai departe. Destinul nostru e să trăim şi să murim în picioare, fără nici un compromis. Este numai Dumnezeu şi istoria care ne vor judeca după faptele noastre.

Poet amator, el crease o poezie frumoasă înainte de Paşti numită „Noaptea Învierii". Era atât de asemănătoare cu ceea ce se întâmplase de fapt în timpul nopţii de Sfânta Sâmbătă, că a fost uluitor. Victor Dimitriu a murit în jurul vârstei de patruzeci-cincizeci de ani, în umbra spitalului închisorii. Doctorul Dobre a susţinut că dacă i s-ar fi dat antibiotice, ar fi trăit, dar...

S-a întâmplat atât de repede şi fără nici un semn prealabil încât nu puteam să accept ideea acestei despărţiri. Înalt, inteligent, dârz şi tare ca un stejar! Cum de fusese posibil? Încă unul din atât de mulţii oameni anonimi morţi la Aiud şi înmormântat într-o groapă umilă, neştiută, în cimitirul închisorii. Dumnezeu să-i binecuvânteze sufletul!

13

Prorocirea

Vremea se încălzise treptat şi soarele începuse să strălucească viu deasupra Aiudului. Dealurile înconjurând micul oraş erau acum acoperite cu verdeaţă luxuriantă, iar norii alunecau pe cer ca un voal trandafiriu, delicat, filtrând razele fierbinţi. Chiar şi unghiurile agresive, severe ale clădirii de securitate maximă păreau mai dulci, mai puţin aspre în superba lumină de vară. Nu trăisem niciodată întreaga primăvară şi începutul verii atât de intens cum am simţit în anul acela. Aveam sentimentul că înfloresc cu aspiraţiile, preocupările şi visurile mele. Dealurile schimbătoare şi cerul albastru şi adânc mă fascinau zile întregi. Mă gândeam că nu văzusem niciodată un astfel de cer, nebun de senin, sau poate niciodată înainte nu privisem atât de intens la ceea ce devenise pentru mine singura fereastră spre libertatea totală.

Între timp, un nou grup de deţinuţi care venise de curând de la Jilava a fost adus la fabrică din blocurile alăturate. Ca de obicei, am întrebat despre fratele meu, dar nimeni nu auzise de el. De acum eram un deţinut mai experimentat şi întrebam despre viaţa de „afară". Acest „de afară" avea mai multe înţelesuri, de la exteriorul fabricii noastre, la exteriorul închisorii, ajungând chiar la exteriorul ţării. Fără nici o ştire, cu excepţia a ceea ce noi înşine puteam să asigurăm, aflarea măcar a unei fărâme din ceea ce era nou „afară", însemna hrană pentru sufletele noastre. Glumind, unii dintre noi susţineau chiar că în curând vom începe să ne interesăm de „pământ afară" şi „viaţa din afară".

Şi totuşi nu era chiar glumă pentru unii dintre deţinuţi. Căci printre noi se afla un grup de oameni nevinovaţi din punct

de vedere politic, judecaţi şi condamnaţi pentru... spiritism. Erau urmaşii unui renumit om de ştiinţă român din secolul al nouăsprezecelea care, după moartea singurei sale fiice, se apucase de spiritism. Ei încercaseră să facă unele cercetări în „lumea din afară" prin contactarea anumitor persoane dispărute. Regimul comunist nu putea accepta existenţa nici unui domeniu în afara controlului său şi considera refugiul spiritual al omului, deosebit de periculos faţă de puterea sa. În consecinţă, tribunalul acordase tuturor celor implicaţi în spiritism, destul timp de detenţie pentru a-şi schimba părerile şi a reveni la realitate. Dar cum în închisoare eram lipsiţi de cărţi, reviste şi informaţii, mulţi deţinuţi evadau din obişnuinţa zilnică în tot felul de discuţii; temele supranaturale erau cele preferate pentru unii dintre noi şi mărturisesc că nici eu nu făceam excepţie.

Către mijlocul lui iunie am fost mutat în alt atelier. Devenisem ucenic de tinichigiu, bătând cu ciocanul şi îndoind foi lungi de tablă. La început mă deranja cumplit zgomotul care-mi spărgea urechile, dar când m-am obişnuit cu el, a început să-mi placă noua mea meserie. Apoi, asta nu mă oprea ca şi în acel mediu să pot gândi în linişte şi să învăţ cuvinte străine, notate pe bucăţi de hârtie. Protejat de zgomot, cântam adeseori cât puteam de tare, fără a risca să fiu prins asupra vreunei note false. Interpretam tot felul de cântece care îmi dădeau uşurare sufletească sau îmi aduceau pace în inimă.

Un pădurar din Dobrogea de nord, moş Stoian, lucra şi el în atelierul de tinichigerie. Auzisem recent zvonuri interesante despre el şi aşteptam un prilej să stau de vorbă cu el. Se spunea că moş Stoian vizitase o ghicitoare înainte de război şi că evenimentele pe care ea le prorocise, se adeveriseră aproape în totalitate. Cum prezicerile acelea se refereau la un şir de întâmplări care trebuiau să aibă loc în timpul detenţiei lui în puşcărie, mă interesau în mod deosebit.

Aş fi putut să aflu povestea asta de la alţii, dar am preferat s-o aud din gura lui. Într-o dimineaţă, pe când lucram alături fixând uşile la cuptoare, l-am rugat pe moş Stoian să-mi spună el prorocirea. A zâmbit cu subînţelesuri, şi mi-a relatat toată întâmplarea de la capăt.

– În 1939, deci exact acum optsprezece ani, începu el, eram pădurar în Delta Dunării şi într-o zi m-am dus în vizită la sora şi cumnatul meu, la Constanţa. Când am sosit în mahalaua portului de la Marea Neagră, m-am oprit să beau o duşcă sau

două la un han aflat în marginea oraşului. Alcoolul mi se urcase binişor la cap, fiindcă era destul de tare, şi de-abia părăsisem eu hanul, că am văzut un carton pictat atârnând strâmb deasupra uşii la un fel de prăvălie goală. Pe firmă scria:

GHICITOARE INDIANĂ
SPUNE TRECUTUL, PREZENTUL ŞI VIITORUL

Am râs în sinea mea şi am zis hai să merg înăuntru, aşa, ca să mă distrez. Am traversat drumul şi am păşit în vizuina ghicitoarei. Aici, după o perdea subţire, am văzut o femeie oacheşă, slăbănoagă, parcă n-avea vârstă. Stătea turceşte pe o canapea, cu o măsuţă şi un scaun aşezate în faţa ei.

„Intră, Stoiane, şi ia rogu-te loc", m-a îmbiat ea cu o voce răguşită. Am rămas uluit, a continuat moş Stoian. Cum de ştia femeia aia numele meu? Am făcut un pas înainte şi m-am aşezat cu grijă pe marginea scaunului. Nu puteam să-mi iau ochii de pe braţele ei vlăguite, lungi, cu degetele lor terminate ca nişte gheare, subţiri. M-a întrebat cu blândeţe ce voiam să ştiu – trecutul, prezentul sau viitorul? Eram prea zăpăcit ca să mai răspund şi am lăsat-o să-mi spună ce-o vrea ea. A început cu trecutul, dar când mi-a adus aminte micile găinării în care mă băgasem, mi-a fost ruşine rău şi am rugat-o să treacă la alte treburi. După aia mi-a spus de ce venisem la Constanţa, numele cumnatului meu şi treburile pe care le aveam cu el. La urmă, a trecut la viitor şi uite ce mi-a prorocit:

În mai puţin de un an o să se întâmple o crimă groaznică în familia dumitale, dar voi, o să hotărâţi cu toţii să muşamalizaţi lucrurile şi să nu-l spuneţi autorităţilor pe făptaş. După aia, când va izbucni războiul, dumneata vei aranja cu superiorii să rămâi la locul dumitale de muncă şi să nu fii trimis pe front. Cu siguranţă, că atâta timp cât o să dureze războiul, toate o să meargă bine pentru dumneata. O să câştigi mult bănet, o să cumperi pământ şi o să duci o viaţă îmbelşugată. Da' nici n-o să apuce să se termine războiul, că ţara matale o să fie ocupată de o armată nemiloasă, iar dumneata o să treci prin zile de necaz şi osândă. O să ţi se ia pământul, şi toate vitele şi păsările din ogradă. O să-ţi încleştezi dinţii, o să plângi cu lacrimi amare şi-o să-ţi blestemi ziua în care te-ai născut, dar n-o să fii în stare să faci nimic.

Apoi o să întâlneşti un om în afara legii, luptând pentru o cauză frumoasă, şi-o să-l ajuţi să-i aprovizioneze pe oamenii lui

cu hrană şi arme, dar o să fii prins şi trimis la pârnaie. O să fii bătut şi torturat zi şi noapte vreme de şase luni într-o celulă de piatră lângă o apă mare şi după aia o să fii condamnat la doisprezece ani. O să ispăşeşti, numai o parte din acel timp. De acolo dumneata şi alţi puşcăriaşi o să fiţi duşi la un loc unde moartea se va ţese peste capetele voastre. Aci o să afli că singura ta fiică s-a măritat cu un ticălos. Ba chiar, unul din cei mai răi duşmani ai tăi. Asta va fi ultima picătură. Veştile te vor afunda într-o gheenă a deznădejdii şi o să decizi s-o tai pe fiică-ta din testamentul tău şi să n-o mai vezi niciodată.

Pe urmă, pă neaşteptate, o să fiţi cu toţii duşi din acel loc în alt loc, unde o să lucrezi sub cerul liber. Când ţi se va duce orice speranţă ca să-i mai vezi vreodată pe cei dragi, dumneata şi prietenii dumitale de puşcărie o să fiţi adunaţi la un loc, într-o curte mare, ca să vă spună că puteţi să scrieţi acasă la familii să vină să vă viziteze ori să vă trimită pachete cu îmbrăcăminte sau de-ale mâncării. Unii dintre ei o să vină să te vadă, alţii n-or să dea nici un semn de viaţă.

La scurt timp după aia, o să fiţi cu toţii închişi din nou, în celule îngrămădite, întunecoase. Un alt mare război va izbucni, dar numai Dumnezeu ştie când se va întâmpla asta. Da' o să fiţi cu toţii liberaţi de o armată albă. O să te întorci în satul tău şi în afară de nevastă-ta, n-o să găseşti nimic aşa cum a fost mai-nainte, fiindcă totul o să fie ars de focurile iadului..."

Bineînţeles că prorocirile ghicitoarei îl zguduiseră pe moş Stoian până în măduva oaselor. Imediat după aceea, el povestise câtorva dintre prietenii săi apropiaţi despre această întâmplare, dar ei râseseră de naivitatea lui. Cine putea să comită vreodată un omor în familia sa, şi ce rău putea să facă el, ca să fie condamnat la doisprezece ani? Cu mulţi ani în urmă, doar ucigaşii erau condamnaţi la atâţia ani de închisoare. Şi totuşi, câteva luni mai târziu, un tragic eveniment s-a petrecut în familia lui, zguduindu-l profund. Cumnatul său, jucându-se necugetat cu un revolver, şi-a împuşcat soţia în cap fără să fi intenţionat asta. Întrucât aveau doi copii minori, familia a reuşit să-l salveze de la ştreang mituindu-l pe jandarmul şef să înainteze un raport din care să reiasă că femeia se împuşcase singură, prin imprudenţă.

Apoi, la scurtă vreme a izbucnit războiul şi, cum i s-a prezis, Stoian a reuşit nu numai să rămână în vechea lui slujbă, dar a fost totodată avansat ca pădurar regal şef. În această nouă funcţie făcuse o groază de bani, vânduse lemne de foc pe piaţa

neagră şi se îmbogăţise. După aceea, în 1944, România fu invadată de sovietici. Imediat, aceştia începuseră să-i rechiziţioneze caii. Apoi au venit la putere comuniştii şi au colectivizat în cele din urmă pământul, trecând în proprietatea statului vitele şi chiar păsările care aparţinuseră ţăranilor. Stoian s-a speriat şi s-a refugiat în hăţişurile pădurilor unde a întâlnit un grup de luptători pentru libertate, pe care i-a aprovizionat cu mâncare şi le-a dat pe mână propriile lui arme. A fost prins într-o zi de forţele de securitate şi aruncat într-o celulă de piatră, chiar deasupra apelor clipocite ale Mării Negre. Aici a fost torturat şi bătut zi şi noapte pe toată perioada anchetării sale.

Şase luni mai târziu, a fost condamnat la doisprezece ani de muncă silnică, pentru „ajutarea duşmanilor poporului" şi a fost trimis, împreună cu mulţi alţi deţinuţi politici, să lucreze în minele de plumb de la Baia Sprie. Aici a primit în cele din urmă veşti că fiica lui s-a măritat cu un tânăr comunist din sat, un trântor care nu muncise măcar o zi în viaţa lui, dar hop-ţop intrase în Partidul Comunist şi acţionase ca agent, realizând cu brutalitate dar cu succes colectivizarea forţată a pământului ţăranilor. După un an, munca în mine se suspendă pe neaşteptate pentru toţi deţinuţii politici şi Stoian fu transferat la Aiud. Acum el aştepta să i se îngăduie ori s-o vadă ori să corespondeze cu soţia sa, dar acesta era un vis în care nimeni nu credea, pentru că nimănui nu i se permisese vreun contact cu lumea din afară.

Cu înclinaţia mea de a crede în supranatural şi cu dorinţa adâncă de a scăpa de viaţa de închisoare, povestea lui Stoian m-a impresionat în mod profund. Alţii se amuzau de păţania lui, şi nici pe departe nu puteau să nu admită că unele din prorociri se realizaseră uimitor de exact.

De acum eram la curent cu mentalitatea şi speranţele din închisoare. Credeam într-o iminenţă a războiului, şi mulţi dintre noi simţeam că el ar putea însemna eliberarea noastră. Pentru acest gând nu aveam nevoie de o prorocire neghioabă, dar dacă situaţia era într-adevăr încordată, de ce să ne fi lăsat administraţia să ne contactăm familiile? Faptul era pur şi simplu de neconceput, sau cel puţin fără precedent la Aiud.

„Ei bine, e o poveste nostimă" mi-am zis în sinea mea după ce-am ascultat- o „dar am s-o uit".

O dată cu sosirea verii, autorităţile închisorii au hotărât să facă reparaţii în hala de mecanică a fabricii şi să extindă

actualul atelier de tâmplărie. S-a întocmit o listă cu zidari, pietrari şi dulgheri, împreună cu calfele lor. Eram foarte mult tentat de perspectiva de a munci în aer liber. Aşa se face că prietenul meu Grasu şi cu mine ne-am oferit în mod voluntar să lucrăm ca ajutoare de zidar.

Am fost trimişi la lucru împreună cu un ungur mai în vârstă, care era de meserie zidar şi traversase frontiera ilegal, ca să fie de faţă la nunta fiicei sale, într-un sat aflat exact opus în partea ungară a graniţei. Nu fusese reperat în nici un fel, dar îl denunţase mai târziu un consătean şi recunoscând cu bună credinţă călătoria lui dus-întors, scăpase cu o condamnare scurtă, de numai trei ani. Era un om liniştit şi uneori foarte abătut. Spre deosebire de noi, care credeam în cauza noastră şi într-un viitor luminos, el lucra habotnic sperând să fie eliberat curând şi să se întoarcă în satul său, alături de ai lui.

Într-o zi, el ne-a trimis la poarta fabricii ca să luăm în primire o căruţă cu var nestins care tocmai sosise la închisoare. Aici am întâlnit un condamnat de drept comun care însoţise căruţa până la poarta închisorii şi care ne-a şoptit repede ştirea:

– A fost emis un decret de guvern! Amnistie pentru toţi condamnaţii politici cu sentinţe până la cinci ani!

Am primit această veste cu bucurie, dar şi cu îndoială şi am hotărât să păstrăm informaţia pentru noi înşine, până când am fi avut şi o altă confirmare. Totuşi, nu ştiu cum s-a făcut că nici n-am ajuns bine seara la popotă că am şi auzit pe toată lumea şoptind cu emoţie:

– S-a dat un decret! Toţi cei cu sentinţe până la cinci ani vor fi liberi!

Zvonul fusese, chipurile, confirmat de către diferite surse de încredere – un angajat civil confirmase existenţa decretului! Abia atunci Grasu şi cu mine ne-am permis să alăturăm informaţia recent obţinută de noi şi îndată am fost copleşiţi de entuziaste bătăi pe umăr, întrucât sentinţele noastre erau binişor de tot sub limita superioară a decretului. O noapte întreagă şi ziua următoare toată forţa de muncă a fabricii a fost plină de optimism. Toată lumea se bucura, ca şi cum cei dintre noi care aveau sub cinci ani, erau deja liberi. Situaţia noastră fericită putea numai să mărească speranţele tuturor camarazilor noştri deţinuţi – era un pas pe calea cea bună, pietricica ce va pune inevitabil în mişcare un şir de decrete succesive, relativ la diferite categorii de condamnaţi politici.

Destul de ciudat, dar nu mă simţeam cu totul fericit în mijlocul bucuriei aceleia generale. Mă simţeam chiar dezorientat. Nu doream o milă care să mă vizeze doar pe mine, ci dreptate şi libertate pentru toţi!

Cu toate acestea, nu aveam de ales şi m-am desfătat într-un soi de veselie fără plăcere, în timp ce ascultam şi încercam să memorez o sumedenie de mesaje pe care camarazii mei deţinuţi mă rugau să le transmit familiilor lor, îndată ce voi fi liber. Am învăţat zeci de nume şi adrese pe dinafară şi am promis cu totul în mod imprudent să fac vizite persoanale unor familii trăind la o distanţă apreciabilă de Bucureşti şi să scriu mai mult sau mai puţin scrisori codificate celorlalte. Sub influenţa crescândă a entuziasmului colectiv, am început să-mi împart chiar sărăcăcioasele mele efecte personale celor care ispăşeau sentinţe pe termen lung.

Munca noastră în fabrică a devenit din ce în ce mai fără chef fiindcă Hans, Grasu şi cu mine aşteptam să ni se ordone să ne luăm bunurile şi să ne schimbăm uniformele de închisoare pe hainele noastre civile şi asta cât mai repede. Orice ofiţer sau persoană oficială în haine civile care apărea în curtea închisorii era, vezi Doamne, aducător de veşti bune. Cu răsuflarea tăiată urmăream fiecare mişcare a lui prin curte, gata să ne lăsăm uneltele la cel mai mic semn de recunoaştere a persoanei.

După o săptămână şi mai bine de zadarnice aşteptări, se răspândi zvonul că veştile despre decret fuseseră din nou doar o cumplită farsă. Deşi eu nu aveam probe solide, credeam că aceste zvonuri repetate erau dirijate chiar de autorităţile închisorii. Curând după aceea, l-am întâlnit pe colonelul Andronescu. El mi-a spus în mod clar că, din păcate, aşa stăteau lucrurile.

– Domnule Dima, trăiesc în aceste puşcării comuniste de prea mult timp ca să mai fiu păcălit. Am căzut victima unor astfel de zvonuri la început. Ele par să ţină de capitolul „torturi sadice", născocite de minţi bolnave. Tragedia este că într-o bună zi am putea fi eliberaţi, şi n-o să mai credem. Aceşti blestemaţi comunişti sunt capabili să facă ţăndări personalitatea întregii naţiuni. Să-i ia dracu pe toţi! a conchis el ca pentru sine.

Cu circa douăzeci de gardieni militari şi peste zece civili lucrând în fabrică, locul era plin de zvonuri. În timp ce o nevinovată „ştire" era onest asigurată de angajaţi civili mai omenoşi, majoritatea zvonurilor erau lansate de ofiţerii politici

ai închisorii în scopuri de dezinformare. Multora dintre cei ale căror speranţe atârnau de decretul mitic, realitatea sfâşietoare le provoca o recădere într-o stare sufletească disperată. Alte ştiri sau zvonuri ne descumpăneau pe mulţi dintre noi. Mareş, un maistru civil, i-a şoptit într-o zi unui deţinut că sovieticii lansaseră un nou submarin atomic. Întrucât noi îi consideram pe sovietici inferiori şi incapabili din punct de vedere tehnologic, am refuzat să credem acest lucru. Unii dintre noi se mirau totuşi. Dacă sovieticii erau capabili să ajungă din urmă Statele Unite? Un astfel de gând torturant, socotit imposibil, a pricinuit o mâhnire considerabilă în rândul deţinuţilor politici. Din fericire, starea depresivă n-a durat prea mult. Găseam totdeauna sprijin în logica noastră, în credinţa noastră şi, înainte de toate, unul în altul. Prieteniile erau solide între oameni cu atât de multe lucruri comune şi ori de câte ori presiunile din afară nu se dovedeau covârşitoare, aceste prietenii rămâneau de nezdruncinat.

Ca o regulă generală, gruparea deţinuţilor era determinată pe baze regionale sau locale mai degrabă decât de o anume concepţie politică împărtăşită în comun. Cartiere de baştină, comune, sate, judeţe sau oraşe formau verigi mai solide între deţinuţi decât oricare alte legături sau obligaţii artificiale. În această privinţă noi, proveniţi din oraşele mai mari ca de pildă Bucureşti, nu simţeam nici un spirit de comunitate urbană, dar tindeam în schimb să gravităm spre acele grupuri reprezentând regiuni ale strămoşilor noştri. În cadrul unor astfel de comunităţi, descopeream întotdeauna vreo rudă îndepărtată sau vreo amintire comună.

Unele din cele mai adânci rădăcini ale acestei legături specifice între grupurile regionale erau cântecele populare şi legendele din popor, caracteristice fiecărei comunităţi, pe care noi le învăţasem pe dinafară lângă genunchii mamelor şi bunicelor, iar acum le cântam la unison, uitând pentru o clipă chinul nostru şi inimile îndurerate.

Pe lângă majoritatea românilor, existau de asemenea mulţi etnici germani şi maghiari din România, care îndurau aceeaşi soartă.

Mai erau şi mulţi macedoromâni din ţările balcanice, precum şi români basarabeni şi bucovineni din Uniunea Sovietică. Aceştia din urmă veniseră în România să trăiască în rândul propriului lor popor, dar comuniştii îi întemniţaseră pe toţi cei care se opuseseră stăpânirii lor. Afirmaţia unui fost profesor

român din Chişinău, acum capitala Moldovei Sovietice[1], a fost în special deprimantă:

– Nu există familie în Basarabia, a declarat Ionaşcu, bazat pe propria sa observaţie personală, fără un membru fie arestat, omorât, fie deportat în Siberia sau Kazahstan, sau fără un membru fugit în România propriu-zisă ori în Vest. Trebuia să vă pierdeţi un membru al propriei dumneavoastră familii ori să dispăreţi în necunoscut pentru a înţelege ce înseamnă aceasta, a adăugat fostul profesor.

Pe când oamenii de la ţară tindeau să se adune după regiunile de baştină, cei de la oraş, mai instruiţi, „elita închisorii", căutau mai adesea companie potrivit cu afinităţile lor politice şi intelectuale.

Între timp, echipa noastră terminase reparaţiile realizate în interiorul fabricii şi acum lucra la zidăria exterioară a atelierului extins de curând. Printre camarazii noştri de muncă se afla un fost pilot al Forţelor Aeriene, Povicescu, a cărui sentinţă se apropia de sfârşit. De fapt, el mai avea de ispăşit doar două săptămâni, când a fost deodată chemat la secţia grefierului închisorii, ca să i se spună că fusese judecat şi condamnat *in absentia* la încă doisprezece ani, chipurile, pentru că ar fi participat la o demonstraţie reacţionară în faţa Palatului Regal de ziua numelui Regelui Mihai, cu zece ani înainte.

Această metodă de a re-condamna pe deţinuţi *in absentia* în ajunul eliberării lor dintr-o detenţie precedentă devenise o practică extrem de obişnuită, alternând cu decrete administrative de domiciliu forţat în anumite sate izolate din ţară, pentru perioade care puteau fi reînnoite întinzându-se de la unu la cinci ani.

Povicescu, totuşi, a primit noua sa condamnare cu calm. În fond, el, de asemenea, împărtăşea credinţa comună că o eliberare generală a condamnaţilor politici trebuia să se întâmple curând.

Din când în când, unii deţinuţi erau scoşi din fabrică şi alţii aduşi acolo. Pe neaşteptate, într-o zi, în timpul verii, un inginer numit Lazăr Caragea a fost adus direct de la Zarca; el purta veşti proaste pentru mine. Fusese ţinut un an întreg acolo şi fusese vecin de celulă cu Ion Dima. Fratele meu suferise cu

---

1 În prezent, Republica Moldova (n. t.).

adevărat închis la Zarca şi înfăţişarea fizică a lui Lazăr nu mi se părea deloc liniştitoare. Noul venit era în jurul vârstei de cincizeci de ani, foarte înalt şi extrem de slab, cu o paloare cadaverică de necrezut. În ciuda zâmbetului şi a moralului său ridicat, înfăţişarea lui nu necesita nici o explicaţie despre această hidoasă „puşcărie în cadrul puşcăriei". Fusese închis acolo ca pedeapsă pentru a-şi fi retractat mărturisirea în timpul anchetei. În mod treptat, domnul Lazăr, cu care am rămas buni prieteni, mi-a spus că sănătatea fratelui meu nu era prea bună şi că avea nevoie de un tratament special pe care închisoarea nu-l putea asigura.

De prisos să mai spun că m-am întristat din nou. Ne aflam aproape la o distanţă de respiraţie de om şi nu puteam să ne vedem sau să comunicăm. Mi-am amintit atunci de Victor Dimitriu şi de moartea lui neaşteptată şi acest lucru m-a îndurerat adânc. Pentru o clipă doream să mă îndoiesc de relatarea lui Lazăr, dar el îmi părea să fie, şi într-adevăr era, unul dintre cei mai minunaţi oameni pe care îi întâlnisem. În afară de aceasta, Lazăr mi-a risipit îndoielile mele limitate, punându-mi la dispoziţie o sumedenie de amănunte cu caracter intim despre familia mea, pe care nu le-ar fi putut afla decât de la unul din membrii ei. La bine şi la rău, condiţiile de închisoare şi izolare, în special, îi fac pe oameni să împartă singurele lucruri pe care le mai au – amintirile lor.

Lazăr m-a pus, de asemenea, la curent cu un tablou mai clar al condiţiilor de la Zarca. Erau mai primitive decât cel mai de jos nivel al oricărei societăţi umane. Bunăoară, fusese de curând o grevă a foamei la care participaseră fără preget toţi deţinuţii, tineri şi bătrâni, sănătoşi ori bolnavi. După câteva zile fuseseră scoşi afară din celule unul câte unul şi hrăniţi cu de-a sila printr-un furtun împins în jos pe beregată, în timp ce patru zdrahoni de gardieni îi ţintuiau la pământ stând cu genunchii pe braţele şi picioarele lor. Un deţinut fusese asfixiat de introducerea grosolană a acelui tub de hrănire care-i blocase traheea, şi câţiva oameni mai în vârstă leşinaseră din cauza inimii, pe când se luptau cu torţionarii lor brutali.

Ne simţeam atât de norocoşi să ne aflăm în fabrică, să lucrăm sub cerul liber şi să respirăm aer proaspăt în fiecare zi!

Până una alta, am terminat o altă lucrare şi noul şantier de muncă se întindea acum spre un gard înalt, dublu, de sârmă ghimpată, doar la câţiva metri de zidul închisorii. Sus, pe ziduri, erau soldaţi înarmaţi ai Forţelor de Intervenţie ale

Securităţii. Pe când îmi făceam munca, m-am uitat în sus la ei pe ascuns şi am fost uluit să-i văd aplecându-se peste parapet şi privind fix în jos, la noi, cu nevinovăţie. Erau tineri, unii dintre ei neavând încă douăzeci de ani şi nu exista nici un semn de ostilitate în ochii lor. Mă întrebam ce simţăminte le umpleau inimile şi cugetele, ştiind că au fost învăţaţi să ne considere ca pe nişte bandiţi periculoşi, nedemni de milă. Ce ironie a soartei! Comuniştii ne etichetau cu trăsături care li se potriveau cel mai mult lor.

În cele din urmă am început să le zâmbim acestor tineri soldaţi şi unii dintre ei ne-au întors zâmbetele când gardienii noştri dinăuntru erau ocupaţi altundeva sau cu privirea în altă parte. Într-o zi am rămas înlemniţi când un deţinut a recunoscut un consătean al lui ca fiind una din santinelele de pe zid. Recunoaşterea fusese reciprocă; au schimbat chiar câteva cuvinte şi de atunci încolo ştiam că aveam un prieten „afară". Cei doi au reuşit într-un fel să comunice prin semne, şi câteva zile mai târziu santinela de pe zid a lăsat să cadă un ziar împăturit frumos în curtea unde lucram noi – chiar primul ziar care a ajuns vreodată în limitele interioare ale închisorii comuniste.

Nici n-am apucat să ne retragem în dormitorul nostru seara, că ne-am şi năpustit asupra ziarului, aproape smulgându-l unul din mâinile altuia. Era prima dată când citeam cu adevărat ştiri „reale", tipărite negru pe alb, în loc să auzim zvonuri de aiurea. Era de necrezut! Din fiecare gură se revărsau comentarii şi discuţii şi cu toate că nu părea să existe nici un fel de motive specifice de bucurie, concluziile trase din ştiri erau în total de partea optimistă.

Am primit un alt ziar de la noul nostru prieten după două zile, dar la sfârşitul săptămânii el a dispărut dintr-odată. Deoarece gardienii erau evident rotiţi în diferite posturi, speram că el într-o zi va reapărea. Această legătură neaşteptată ne-a încurajat foarte mult şi am început să zâmbim mai des şi celorlalte santinele, sperând să le câştigăm încrederea.

Într-o seară, devreme, spre sfârşitul lui iulie 1957, după terminarea lucrului, a sunat alarma pe nepusă masă şi am fost convocaţi să ne adunăm toţi în faţa cantinei. După ce ne-am strâns în formaţia noastră obişnuită de apel şi am fost număraţi din nou, ofiţerul de serviciu şi comandantul adjunct al închisorii au apărut în curte, iar ultimul a început să citească următorul anunţ:

„Autorităţile administrative ale Penitenciarului Aiud şi Directoratul Închisorilor din Republica Populară Romînă, considerînd că un anumit număr de deţinuţi au cîştigat o răsplată prin munca lor grea şi bună purtare, au decis după cum urmează:

1. Următorii deţinuţi sînt îndrituiţi să primească o vizită şi un pachet de la familiile lor...

2. Următorii deţinuţi sînt îndrituiţi să primească un pachet cu alimente de acasă...

3. Următorii deţinuţi sînt îndrituiţi să scrie o carte poştală acasă...“

O linişte adâncă, de hău, s-a instalat la sfârşitul anunţului. Nimeni nu se aşteptase la o astfel de turnură a evenimentelor, chiar dacă numărul beneficiarilor era limitat la circa douăzeci şi cinci la sută din toţi deţinuţii din fabrică.

Numele meu nu era inclus la nici una dintre categoriile de beneficiari şi nici al prietenului meu, Grasu. Din noi trei, numai lui Hans i se îngăduise să scrie acasă şi să primească un pachet cu alimente. Chiar aşa stând lucrurile întâmplarea mi-a adus aminte de prorocirea lui Stoian, şi aceasta m-a tulburat puţin, căci la drept vorbind, uitasem de ea. Conform previziunii, Stoian a primit o carte poştală să-i scrie soţiei sale şi uitându-se la cartonul pe care îl ţinea în mâini, l-am văzut stânjenit din nou.

14

Complotul de contrabandă

Deţinuţii care primeau cărţi poştale aveau voie să scrie numai zece rânduri familiilor lor, dar acestea duceau primele ştiri oficiale ale existenţei şi peregrinărilor lor, după o tăcere totală de mulţi ani.

Curând după trimiterea cărţilor poştale, au început să sosească răspunsurile, urmate de pachete conţinând mâncare, ţigări, şi unele articole de îmbrăcăminte. Deşi ţigările puteau fi cumpărate de la cantina închisorii pe cartela obişnuită de raţie, noua rezervă era foarte mult apreciată de fumători. Fumatul era cel mai dificil test de voinţă. Unii dintre ei schimbau hrana pe ţigări, şi fumătorii înrăiţi se înjoseau câteodată adunând mucurile ţigărilor aruncate pe jos de gardieni.

Judecând după unele pachete cu alimente, era clar că viaţa „afară" era la fel de grea ca atunci când o părăsisem. Când o dată, în timp de mulţi ani unei familii i se îngăduia să trimită un pachet cu hrană de cinci kilograme, cei care îşi puteau permite acest lucru trimiteau produse cu un procent înalt de proteine sau calorii, ca de pildă şuncă afumată ori ciocolată. Multe pachete cu mâncare, însă, şi mai trist, unele venind de la ţară, conţineau de multe ori seminţe de floarea-soarelui, bostan copt, sau o pâine mare. Era evident că familiile acelor deţinuţi nu aveau ele însele destulă hrană ori bani să fi putut trimite ceva mai consistent.

Curând au început şi vizitele. Camera de primire era de fapt o celulă mare, transformată, despărţită de jos până la mijloc de o plasă de sârmă, unde ambele părţi trebuiau să stea în picioare la o anumită distanţă de fiecare latură a plasei sub

ochii şi urechile ciulite a doi gardieni. Deşi majoritatea vizitatorilor călătorise sute de mile să-i vadă pe cei dragi, întrevederile erau limitate la cincisprezece minute şi câteodată chiar mai scurte.

Veştile cu care se întorceau deţinuţii de la aceste întrevederi uneori erau fericite, dar cel mai adesea triste.

Fie că avusese loc un deces în familie sau, chiar mai rău, câte-o soţie dăduse naştere unui nou copil la nişte ani după arestarea soţului ei. O altă soţie cedase presiunilor autorităţilor comuniste şi, ca să-şi păstreze slujba, divorţase formal de „înjositorul" ei soţ. Altele, divorţaseră pur şi simplu şi se recăsătoriseră, incapabile să reziste chinului anilor de singurătate. Copiii care creşteau întâmpinau piedici insurmontabile în şcoală şi facultate dacă nu-şi repudiau taţii „reacţionari" şi nu îşi schimbau numele şi domiciliul. De multe ori prietenii socotiţi foarte buni evitau familiile celor arestaţi, temându-se de urmări. Ameninţarea vagă a sărăciei şi a şomajului dăduse o lovitură puternică unităţii şi moralului familiilor deţinuţilor, dintre care unele nu au mai apărut niciodată ori nu au trimis măcar un pachet sau nu au răspuns în vreun fel la cărţile poştale trimise.

Alte ştiri din afară erau limitate şi contradictorii. Cu gardienii ascultând la fiecare cuvânt, era greu să comunici ca lumea. Era greu să faci un schimb de ştiri şi să conversezi. Informaţiile pe care noi puteam să le culegem erau derutante şi descurajante. Moralul celor din afară era mult mai scăzut decât al nostru. Culmea ironiei, tocmai deţinuţii puteau să ridice moralul rudelor lor vizitatoare, prin încrederea lor neclintită într-o schimbare iminentă spre mai bine. Să fi fost optimismul nostru o simplă reacţie inconştientă de autoapărare, o dârzenie adânc înrădăcinată a spiritului uman, sau o dorinţă iluzorie? Astfel de întrebări începuseră să mă chinuie, şi nu eram pregătit să le răspund. Pentru o mai bună înţelegere aveam nevoie de informaţii pe care nu le deţineam, dar iată că împrejurări noi m-au pus într-o poziţie, de unde puteam eventual să fiu de folos.

Într-o zi lucram împreună cu zidarul, finisând peretele exterior al noii hale de lângă zidul închisorii. Ne însoţea ca de obicei sergentul Nenco, şi tot ca de obicei, era somnoros şi căsca. Pe coama zidului stătea în picioare tânărul care ne adusese mai înainte un ziar. Purta o puşcă mitralieră, dar evident mă recunoscuse şi el, şi după câte se părea dorea să comunice cu

mine. Se afla doar la vreo cinci sau şase metri distanţă, dar tot aşa era şi Nenco. Până la urmă am înţeles ce voia. Mă văzuse jucându-mă cu un briceag, produs în fabrică pentru vânzare afară, şi în mod clar îl dorea. Când sergentul Nenco s-a dus puţin mai încolo să se întindă la umbră, am aruncat briceagul către prietenul meu, soldatul. A reuşit să-l prindă înainte de a cădea pe platforma lui. A doua zi mi-a adus o pagină de ziar, îndoită frumos şi acoperită de o bucată de stofă, pe care mi-a aruncat-o foarte exact. Nenco era pe aproape, dar nu a observat nimic. În afară de asta, după părerea gardienilor, o astfel de legătură era de neconceput. Entuziasmat de succes, plin de emoţie dar şi de teamă, legătura era acum în mâinile mele şi n-aveam s-o las să-mi scape printre degete.

Fabrica era plasată într-un colţ al închisorii, lângă zidul exterior. Patru turnuri de pază ne supravegheau zi şi noapte. Unele clădiri ale fabricii erau aşezate la câţiva metri de zidul exterior. De pe acoperişul unei clădiri, pe care noi puneam tablă, puteam să privim în afara zidului închisorii foarte bine. Am observat dormitoarele şi cantina gardienilor de securitate din exterior, care erau plasate în imediata noastră apropiere. Două din turnurile de pază erau extrem de aproape şi ideale pentru legături. Unul era la câţiva metri de acoperişul clădirii pe care lucram noi, şi mai mult sau mai puţin la acelaşi nivel. Celălalt era exact într-un colţ lângă o clădire mai mică cu câteva ateliere. Noi mergeam de obicei spre curtea îngustă în afara clădirilor fabricii însoţiţi de gardienii din interior, însă mai era o uşă care se deschidea dintr-o clădire mică, exact în faţa acestui turn de pază. În general, această uşă era închisă şi numai sergentul avea cheia, dar acum, cu lucrul în curs înăuntru şi în afară, era câteodată deschisă. În vremea prânzului se încuiau toate uşile şi după ce mâncam trebuia să aşteptăm în curtea centrală. Grasu, care lucra cu mine la reparaţii; Geo Caraivan, un alt prieten de nădejde care lucra într-un atelier de întreţinere cu uşa în afară, şi alţi câţiva deţinuţi demni de încredere au analizat cu toţii aceste detalii pentru a vedea care erau cele mai bune alternative ale noastre.

Curând după aceea, prietenul nostru, soldatul a apărut iarăşi pe unul din cele două turnuri şi de această dată era deja pregătit. Mi-a făcut semne că-mi adusese „darul" şi când a simţit că e în siguranţă, mi-a aruncat ziarul. Era o pagină din *Scînteia,* ziarul oficial al comuniştilor şi cel mai mare cotidian din România. Ziarul avea de obicei numai patru pagini, şi

câteodată, cel mult opt. Pe noi ne interesau doar evenimentele internaţionale şi soldatul ştia asta. Aceea era pagina pe care ne-o adusese.

Câteva zile mai târziu, un alt soldat făcea de pază în acelaşi turn şi se uita la mine ca şi cum ar fi dorit să-mi spună ceva. Eram deja pregătit cu câteva bricege nou-nouţe, brichete, portchei, şi alte câteva articole produse în fabrică. Pentru a-l pune la încercare am aşteptat momentul potrivit şi am scos câteva astfel de obiecte ca să le vadă. A şi devenit nervos, făcându-mi semne să-i dau ceva. Am procedat din nou la fel şi amândoi am stabilit o nouă legătură. Dacă el ştia ceva de la celălalt soldat-prieten al nostru, nu puteam să-mi dau seama, dar pentru a fi sigur, am scris pe zid cuvântul *zidar*. Sergentul Nenco m-a văzut şi a strigat:

– Dima, ce faci? Şterge zidul imediat!

Întorcându-mă cu spatele la el ca să-i acopăr vederea, am şters mai întâi litera *d*, şi restul literelor a format cuvântul *ziar*. Înainte de a şterge zidul complet, m-am asigurat că gardianul din turn primise mesajul meu.

De regulă, soldaţii de pe turnul de pază erau rotiţi să facă pază în jurul întregii închisori, dar noi nu ne puteam da seama la ce intervale, aşa că aşteptam în fiecare zi să vedem cine era de serviciu, doar-doar o apărea omul nostru.

A doua zi în turn era acelaşi soldat şi mai mult ca sigur că avea ziarul. De această dată, însă, zidarul meu mai vârstnic a văzut legătura mea şi la început a fost prea speriat ca să poată spune ceva. Apoi, a dat din umeri şi până la urmă a dat de înţeles că dinspre partea lui n-a văzut nimic. Puţin după aceea, am stabilit încă două legături, şi vreme de mai multe săptămâni am primit ziarul aproape zilnic.

Potrivit unui plan destul de bine conceput, cei care primeau ziarul se descotoroseau imediat de el, şi acesta ajungea repede la „trustul inteligenţei" noastre pentru interpretare şi analiză. Pentru siguranţă maximă, nu se puneau întrebări cine va primi ziarul, cine îl va citi, şi cine îl va distruge. De aceea, nici chiar cei mai buni prieteni nu ştiau exact traseul ziarului cu excepţia celor direct implicaţi. Riscul era mare şi cu timpul devenea şi mai mare. Dacă ar fi fost prinşi, gardienii puteau fi uşor condamnaţi la câţiva ani de puşcărie, şi cine ştia ce ni se putea întâmpla nouă?

Când am terminat acoperişul noii hale, m-am cărăţat de jos din hală şi am aruncat câteva găleţi cu gunoi, aşa ca să pot cere

permisiunea să merg şi să fac curăţenie. De două ori, când un soldat-prieten era pe acel turn, m-am urcat sus, chipurile să curăţ acoperişul, dar fireşte, de fapt, să capăt ziarul.

O dată Nenco s-a luat după mine sus, pe neaşteptate, şi aproape m-a prins în flagrant delict. Din fericire, soldatul din turn îmi aruncase deja ziarul. Înainte ca Nenco să se apropie de mine, am deschis un chepeng de la acoperiş şi am aruncat pachetul unui deţinut din hală. El l-a dat unuia din oamenii „trustului inteligenţei" şi nu m-a întrebat niciodată nimic. Cu altă ocazie, hârtia a căzut în zona „ÎMPUŞCARE FĂRĂ SOMAŢIE", dar aproape de sârma ghimpată din afară. Soldatul din turn era foarte nervos şi Nenco se afla prin apropiere. Forţându-mi norocul, am întins mâna în zona interzisă şi am recuperat ziarul, însă eram un pachet de nervi. Nenco a văzut ceva suspect şi a ţipat la mine:

– Dima, eşti nebun? Ce faci acolo? Pleacă imediat!

Simulând un leşin, i-am spus:

– Nu mă simt bine, sergent. Îmi vine ameţeală şi aproape că am leşinat.

Între timp, am reuşit să ascund pacheţelul sub cămaşă. Grasu era palid şi îngrozit, dar maistrul zidar n-a văzut nimic. Sergentul Nenco a ţipat din nou şi nu ne-a mai scăpat din ochi.

Cu toate acestea, unele ştiri s-au strecurat inevitabil, într-un cerc mai larg de deţinuţi şi au ajuns la urechile autorităţilor, fără îndoială prin informatorii lor. Ele credeau însă, că aceste frânturi savuroase de informaţii externe fuseseră introduse de familiile vizitatoare şi au luat măsuri imediate pentru a întări vigilenţa supravegherii, sporind numărul de gardieni de la doi la patru. Aceasta însemna un gardian care trăgea cu urechea pentru fiecare deţinut vizitat. După aproape două săptămâni, autorităţile au mirosit că ziarele erau introduse prin contrabandă, dar de data asta i-au suspectat pe maiştrii civili din fabrică şi i-au supus unui control foarte amănunţit şi chiar unor percheziţii, dar evident fără rezultat. Adevărata sursă a informaţiilor noastre era un secret păzit cu strictеţe, cunoscut numai de mine şi de alţi câţiva, astfel că autorităţile n-au descoperit niciodată ceva precis.

Cu vremea, am terminat toate reparaţiile la cele două clădiri şi continuam doar cu interiorul. Am observat şi noi o supraveghere sporită ca şi cum administraţia bănuia ceva. De mai multe ori am văzut prin ferestre că unii dintre soldaţii noştri-prieteni ne făceau semne că aveau „bunurile". Atunci

Geo, un camarad deţinut, slăbănog, înalt, implicat şi el în contrabanda cu ziare a sugerat o nouă manevră. El a reuşit să facă rost de cheia de la uşa exterioară a atelierului, care se deschidea lângă turnul de pază, şi în câteva rânduri am riscat imposibilul. În timp ce majoritatea deţinuţilor se destindeau în curtea centrală, cu câţiva dintre ei plasaţi lângă una din uşile de la hala fabricii, pentru a ne preveni în caz de pericol iminent, Geo şi cu mine am descuiat două uşi interioare spre a ajunge la turnul de pază. Întreaga operaţiune a durat circa un minut – dar unul din cele mai lungi minute din viaţa mea. După ce l-am lăsat pe Geo să intre în atelier, ca măsură de precauţie, a trebuit să-l încui înăuntru. Apoi, el avea să deschidă uşa din afară, să ia ziarul, şi să se întoarcă înapoi. Dacă lucrurile erau sigure, aveam să-i dau drumul afară. Aşa am făcut cu rândul de câteva ori, intrând înăuntru şi ieşind afară, dar mi-am dat seama că nu puteam să suport multă vreme tensiunea asta. O dată, când a trebuit să-l las pe Geo să intre înăuntru şi am încuiat uşa, au apărut ca din pământ trei ofiţeri chiar la uşa pe care o supravegheam din curtea centrală. Ştiau ei ceva? Li se strecurase vreo informaţie? Am semnalat imediat primejdia lui Geo printr-un cod special şi el s-a ascuns. Văzându-ne lângă uşă, ofiţerii ne-au întrebat:

– Cine are cheia de la uşa asta?

– Maistrul civil, am răspuns eu, cu indiferenţă.

Au reflectat pentru o clipă, apoi s-au dus să-l caute pe maistru.

Între timp, i-am dat drumul lui Geo afară şi am hotărât imediat să punem capăt în mod provizoriu acţiunilor noastre aventuroase, dar nu a fost nevoie.

Prin informaţiile directe din ziare, am încercat să înţelegem mai bine lumea din afară şi îndeosebi situaţia internaţională. Cea mai mare parte a timpului trebuia să citim printre rânduri şi să ne construim propriile noastre interpretări. Multe din ştiri nu ne întăreau optimismul, dar interpretarea noastră se făcea într-un mod care ne păstra speranţele vii şi moralul intact. În absenţa unor informaţii reale, omul are forţa de a-şi crea însuşi informaţii, adesea ca rezultat al imaginaţiei sau gândirii sale. De această dată, însă, aveam ştiri adevărate.

Inevitabil, lucrurile trebuiau să ajungă la un sfârşit, şi am început să am o anumită presimţire, care în curând s-a adeverit.

Într-o zi cenuşie de octombrie sergentul Nenco, care mă văzuse de o mie de ori înainte şi ştia cum mă cheamă, m-a întrebat cu o intonaţie foarte dură în glas:

– Cum îţi zice? Ia-ţi efectele personale şi vino la poartă!

Atunci am înţeles că viaţa mea în fabrică luase sfârşit. Nimeni nu mai putea să-mi vorbească şi am citit îngrijorarea pe feţele colegilor mei. Ne dăduserăm cu toţii seama că ştirile tipărite nu vor mai intra în fabrică.

Mai târziu am aflat că, după ce m-a escortat la poarta fabricii, sergentul Nenco s-a dus la atelierul unde lucra prietenul meu Grasu. Înainte ca Nenco să ajungă la el, prietenul nostru comun, Dincă, a început să-l instruiască despre cum să se comporte într-o eventuală anchetă şi cum să păstreze o tăcere totală în privinţa ziarelor. Cu toate acestea, când Nenco a ajuns în dreptul lor, el a întrebat cu acelaşi ton dur în glas:

– Dincă, cum te cheamă? Ia-ţi efectele şi vino la poartă cu mine. Ce ironie!

În afară de noi, alţi şapte deţinuţi au fost scoşi din fabrică în aceeaşi zi. Autorităţile fuseseră desigur bombardate cu rapoarte de la informatorii lor, despre scurgerea de informaţii exterioare în fabrică dar, nefiind în stare să-i depisteze pe deţinuţii implicaţi, au hotărât să înlăture opt dintre noi, cei din fabrică. Dintre aceşti opt, cinci ştiau despre complot şi trei erau direct implicaţi în obţinerea ziarelor şi difuzarea ştirilor.

Cei doi prieteni ai mei, Hans şi Grasu, au rămas în fabrică. Printr-o coincidenţă, pe când grupul nostru era scos afară în pas alergător pe porţile puşcăriei, l-am întâlnit pe Hans venind din direcţia opusă cu pachetul pe care tocmai îl primise de acasă. Am schimbat priviri triste, întrucât el se aşteptase să împartă cu Grasu şi cu mine toate dulciurile pe care le conţinea pachetul. Noi cei opt am fost duşi într-o celulă în blocul II unde am găsit alţi câţiva deţinuţi. Îndată ce am păşit înăuntru, Alex, pe care îl ştiam de la Penitenciarul Timişoara, a venit în faţă să mă întâmpine cu entuziasm.

– Nic, ce mai faci? Sunt atât de bucuros să te întâlnesc iar! Unde ai fost? Ce e nou?

Am răspuns cu căldură, dar în chip defensiv. În fine, învăţasem să-mi ţin gura şi, pe lângă asta, aveam un secret important de păstrat. Menţionarea ziarelor, deci a motivului pentru care fusesem dat afară din fabrică era un subiect tabu, şi am rămas în aşteptare să fim interogaţi în privinţa lui.

Petrecusem zece luni în fabrică, două semestre universitare, cum spunea Alex în glumă, dar adevărul era că ele valoraseră mai mult decât atât. Noi, cei nou-veniţi, ne-am instalat cu părere de rău în faţa restricţiilor vieţii de închisoare obişnuite, pe care aproape că le uitasem în atmosfera eterică a fabricii. Dar nu asta mă frământa pe mine acum. Eram, totuşi, foarte îngrijorat de o posibilă anchetă.

15

Înapoi în celulă

În timpul primelor câteva zile am trăit într-o stare de nesiguranţă paralizantă. Eram pe deplin conştienţi de gravitatea acţiunilor întreprinse, dar în acelaşi timp eram convinşi că nu existau probe solide contra noastră. De ceea ce ne temeam noi cu adevărat era ancheta care trebuia să urmeze, şi care, de urmat a urmat. După câteva zile care ne-au măcinat nervii, am fost scoşi afară din celulă unul câte unul şi anchetaţi de ofiţerul politic adjunct. Nu eram singurii, totuşi. Oamenii pe care i-am găsit în celulă când am sosit noi, fuseseră şi ei anchetaţi, chiar dacă nu aveau absolut nici o legătură cu ziarele. Pesemne că autorităţile sperau să obţină orice fel de informaţii de la ei, pe care noi în dorinţa de a ne confesa, le-am fi lăsat să ne scape. Este adevărat că ei încercaseră să ne descoase privitor la evenimentele care făcuseră să fim retraşi de la lucru, dar acum eram pe deplin versaţi ca să evităm pericolul de a vorbi prea mult. Ne păstrasem gurile închise, şi ei nu insistaseră.

Din lipsa oricărei probe solide împotriva noastră, autorităţile renunţară la anchetă după câteva zile. Totuşi, am hotărât să fim încă prudenţi până în ziua când aveam să fim separaţi şi redistribuiţi în diferite alte celule ale închisorii. Este un lucru îngrozitor să trăieşti cu o sabie care îţi atârnă deasupra capului, neştiind niciodată când o să cadă tăişul asupra ta. Aşa ne simţeam noi în acele zile. De fiecare dată când suna clopoţelul în secţia noastră şi un ofiţer îşi croia drum în josul coridorului afară, săream în picioare crezând că venise să ne ia pentru interogatoriu.

Încet-încet, şi pentru că nu aveam o altă alternativă, ne-am reluat cursul normal al vieţii de celulă. După câteva zile a început să mi se facă foame din nou, şi, amintindu-mi cum obişnuiam să-mi dozez porţia zilnică de mămăligă cu un an mai înainte, am reluat aceeaşi metodă ca să sufăr mai puţin. Curând le-am împărtăşit noilor noştri camarazi de celulă toate veştile şi experienţele de viaţă pe care le culesesem în fabrică, evitând orice referire la ziare. Nu i-am spus nici măcar lui Alex despre întâmplare.

După puţin timp m-am împrietenit cu moş Metei, un bătrân ţăran de pe colinele aflate la poalele Munţilor Făgăraş, care avea deja un stagiu de şase ani în închisoare. Din când în când începea brusc să murmure, unul din acele cântece sfâşietoare pe care le cântase în tinereţea lui. Moş Metei fusese condamnat la douăzeci şi cinci de ani de muncă silnică, asta însemnând suma a trei sentinţe paralele care se ridicau la un total de şaizeci de ani de temniţă. Fusese implicat în marea mişcare de rezistenţă concentrată în Munţii Făgăraş.

În afară de el, fuseseră arestaţi şi condamnaţi soţia lui, trei fii, o noră şi alte rubedenii. Întreaga familie avea de ispăşit un total de peste 300 de ani de muncă silnică, dar moş Metei nu-şi pierduse speranţa în eventuala lor eliberare şi reunirea nefericitei lui familii într-o ţară eliberată.

Cam după o săptămână, profesorul Nicolaescu, pe care noi îl găsiserăm în celulă la venire, a decis în sfârşit că eram destul de loiali ca să ni se arate comorile ascunse în celulă. Am fost extrem de uimţi întrucât era prima dată când vedeam o astfel de ascunzătoare. Sub piciorul unuia din paturile de fier, o scândură din pardoseală cu un nod în ea putea fi dată la o parte pentru a lăsa să se vadă o mică deschizătură în podea. Profesorul descoperise această ascunzătoare cu două luni înainte în timp ce curăţa duşumeaua. Înăuntrul ei descoperise trei caiete de notiţe făcute din pungi de hârtie, conţinând un vocabular cu aproape o mie de cuvinte franceze, un glosar de expresii filosofice, şi un dicţionar de termeni medicali. El găsise, de asemenea, un pachet de cărţi de joc, fasonate în chip artistic din aceleaşi pungi de hârtie, dar lipite cu aluat de pâine în trei straturi, pentru a întări fiecare carte. Mai erau câteva ace şi mosorele de aţă. Eram emoţionaţi de această descoperire, dar în sinea noastră nutream o nemulţumire faţă de profesor pentru puterea de a-şi fi manifestat neîncrederea atât de mult timp. Totuşi, am uitat curând acest lucru când am înţeles că

n-avea de unde să ştie ce fel de oameni suntem noi şi că avea dreptate să fie prudent.

Am început să citesc cu aviditate conţinutul celor trei caiete de notiţe, în intenţia de a le memora. Izbutisem să scot pe ascuns nişte hârtie şi un creion din fabrică, pe care le ascunsesem de asemenea, sub scândura podelei. Între timp am observat că unul din schimburile gardienilor de serviciu avea doi sergenţi de treabă, şi în timpul schimbului lor am început să contactăm deţinuţii din celulele învecinate. Cel mai bun moment de a comunica era în timpul plimbării zilnice, când deţinuţii din fiecare celulă erau scoşi afară în curtea închisorii şi plasaţi în ţarcuri separate. Când nu eram forţaţi să mergem de jur-împrejur în cerc, cu capetele plecate în pământ, puteam comunica oarecum cu deţinuţii de pe partea cealaltă. În acest fel am reuşit să obţin un nou caiet de notiţe de la un deţinut din altă celulă aflat în secţia noastră.

Încet-încet, vieţile noastre au intrat pe un făgaş normal. Dincă, un fost sergent din artileria română, şi-a recâştigat buna lui dispoziţie, iar Socianu, optimismul său, în timp ce eu am început să uit partea cea luminoasă a vieţii de dinainte, ca lucrător în fabrică.

Într-o după amiază, uşa celulei noastre s-a dat în lături, şi bunul nostru prieten de la fabrică, Ştefan Iliescu, a fost brusc împins înăuntru. Am sărit în picioare ca să-l salutăm cu bucurie, dar entuziasmul nostru n-a durat prea mult. Stătea acolo în tăcere, uitându-se fix la noi, cu ochii plini de lacrimi; apoi a înaintat şi şi-a rezemat coatele de primul prici. În ciuda prieteniei noastre, a rămas mult timp rezervat. Când s-a lăsat noaptea, s-a aşezat pe dunga unui prici aflat mai jos şi nu a închis ochii deloc. În zori nici n-a vorbit şi nici n-a mâncat, dar mai târziu, în cursul după-amiezei am izbutit să-l facem să vorbească puţin, deşi a durat câteva zile până să-şi revină din şoc.

– Credinţa în lumea de dincolo este singura noastră putere, au fost primele lui cuvinte.

Ştefan era un om exemplar şi un model de bună purtare. Fusese arestat cu şapte ani în urmă, pe când îşi dădea examenele la şcoala secundară. A fost condamnat la opt ani de temniţă pentru a-l fi ascuns şi a nu-l fi denunţat pe propriul său frate, care mai târziu, a murit luptând împotriva comuniştilor. Ştefan ispăşise şapte din cei opt ani ai pedepsei sale, iar pentru ultimii patru ani lucrase. Dacă autorităţile ar fi respec-

tat aşa-zisa „Lege pentru Eliberare Condiţionată", el ar fi trebuit să fi fost liber de un an.

Cu câteva zile înainte, lui Ştefan i se spusese să-şi strângă efectele personale pentru a fi gata de plecare. Gustase atunci din fericirea şi exaltarea gândului că va fi iar cu familia, că-şi va vedea mama de care-i era atâta dor. Îşi luase rămas bun de la toţi prietenii din fabrică, îmbrăţişându-i cu căldură şi împărţindu-şi sărăcăcioasele lui bunuri, fiindcă pleca acasă. Cu toate acestea, când a fost dus la secţia grefierului puşcăriei, i s-a spus că cererea sa pentru eliberare, din anumite pricini, fusese respinsă, şi prin urmare sentinţa i se prelungea cu încă un an. De pe urma acestei veşti zdrobitoare rămăsese şocat tocmai când a fost aruncat în celula noastră. Îi venea să urle şi să plângă, dar în cele din urmă a reuşit să-şi stăpânească suferinţa prin rugăciune. Când şi-a revenit, ne-a sugerat ca dimineaţa să ne unim în rugăciune împreună. Am acceptat, şi până în ziua când am fost cu toţii împrăştiaţi în alte părţi ale închisorii, ne-am rugat cu regularitate în fiecare dimineaţă. Graţie lui simţeam că urcasem cu încă o treaptă pe scara vieţii spirituale. Întrucât credincioşii ortodocşi se roagă de obicei singuri ori sub îndrumarea unui preot, rugăciunea în grup a însemnat o nouă experienţă pentru mine. În fond, Ştefan venise dintr-o familie aparţinând „Oastei Domnului", o mişcare evanghelică în cadrul Bisericii Ortodoxe din România. Comuniştii scoseseră mişcarea în afara legii şi îi întemniţaseră pe mulţi dintre credincioşii ei.

Priveam la Ştefan cu respect, deşi era doar cu cinci ani mai mare ca mine. Calităţile sale spirituale şi intelectuale erau însă excepţionale. Putea să spună rugăciuni pe dinafară timp de două ore într-o concentrare perfectă şi conducea rugăciunile noastre zilnice cu competenţa şi autoritatea unui preot. De la el am învăţat „Mătăniile pentru Fecioara Maria", rugăciune pe care am adăugat-o propriului meu tezaur sfânt.

Cu încetul, atmosfera din celula noastră a devenit calmă şi destinsă, şi am început să depănăm întâmplările vieţilor noastre. Unul dintre cei mai buni povestitori era sergentul Dincă. Îmi plăceau mult anecdotele sale spirituale, optimiste, care din punct de vedere geografic acopereau mii de mile de teritoriu, de la Stalingrad la Viena. Totodată, el avusese şi o vastă experienţă în viaţa de puşcărie. Lucrase timp de doi ani la faimosul Canal Dunăre–Marea Neagră, săpând în pământul

pietros din zori până-n seară, şi de fiecare dată când îşi aducea aminte de acele zile nefericite, sfârşea cu un blestem:

– La naiba cu comuniştii! Fie ca tot pământul pe care l-am săpat noi să apese trupurile lor ticăloase!

O dată, când jucam cărţi, uşa s-a deschis brusc şi gardianul de serviciu a intrat în celulă. Mi-am ascuns repede cărţile mele sub cămăşă, Stan şi le-a aruncat pe ale lui sub pat, iar Dincă le-a pus calm pe pat şi le-a acoperit cu pătura. Ştefan le-a strecurat pe ale lui în buzunar, dar o carte a căzut pe podea. În timp ce gardianul a făcut câţiva paşi înainte, Ştefan s-a aplecat, a luat cartea, şi şi-a vârât-o în gură. După câteva minute, gardianul, nereuşind să găsească nimic incriminator, a părăsit camera, dar între timp, Ştefan înghiţise de emoţie cartea. De atunci a trebuit să ne descurcăm fără „valet" la perechea de cărţi, dar i-am dat acest nume cu afecţiune lui Ştefan. Îşi revenise aproape complet din cruda lui decepţie, deşi din timp în timp mai cădea într-o stare mohorâtă. Sergentul era totdeauna gata să-l încurajeze cu umorul lui sănătos:

– Haide, omule, astăzi e întâi, zece e mâine, şi un an se duce ca zborul unei vrăbiuţe.

Uneori, şi sergentul devenea trist şi îi blestema cu amărăciune pe comunişti, fiindcă îl jefuiseră de cinci ani din viaţă, uitând pe moment că mai trebuia să treacă încă treisprezece ani până „să-şi plătească datoria" faţă de Partidul Comunist.

Sergentul era şi un bun ghicitor în cărţi, dar deşi aveam un pachet adevărat de cărţi, nu le folosise niciodată. În schimb, adunase o mulţime de pietricele diferit colorate din curtea în care făceam exerciţii şi le folosea ca boabe de fasole. Ca să omorâm timpul în fiecare zi, ne delectam cu şedinţe de ghicit în bobi. Totul ieşea bine până la urmă, chiar dacă exista totdeauna „un bob zăbavă" pentru acomodare pe parcurs. Doar cu un pic de răbdare, totul decurgea lin. L-am rugat să mă înveţe arta lui, dar a insistat că aveai nevoie de o „chemare" specială pentru ghicit. Am izbutit să învăţ tehnica aranjării pietricelelor şi cum să interpretez diferitele lor plasamente şi combinaţii, dar nu am reuşit niciodată să obţin „formula magică" prin care Dincă le făcea să se alinieze şi în afara grupurilor criptice. Incantaţia preliminară era o problemă complicată şi de lungă durată, pe care totdeauna o începea cu glas tare şi o continua cu răsuflarea tăiată. Noi ne distram, şi aceste mici activităţi amuzante ne ţineau într-o stare de spirit bună.

O zi obişnuită de închisoare începea la ora cinci dimineaţa, când eram treziţi de un clopot care suna tare. Ne sculam, ne spălam pe mâini şi pe faţă, ne îmbrăcam, şi când ne venea rândul, ne duceam afară să golim hârdăul şi să umplem din nou butoiaşul cu apă proaspătă. Terminam asta cam pe la cinci şi jumătate şi încercam să prindem încă un pui de somn în timp ce aşteptam complet îmbrăcaţi pentru apel. De asemenea, dedicam timp şi rugăciunilor, când majoritatea dintre noi fie că ne rugam în mod individual, fie că meditam şi ne pregăteam pentru noua zi.

În rugăciune, sufletele noastre erau eliberate de umbra morţii şi se ridicau să-l întâlnească pe Dumnezeu. Fiecare se ruga în felul său, potrivit cu credinţa şi simţămintele lui. Eu începeam totdeauna cu Tatăl Nostru, urmat de Crez, Regele Ceresc, şi Ave Maria, şi continuam să spun Cele zece porunci, Fericirile, rugăciuni speciale de închisoare, şi unele versete din Biblie pe care le memorasem. Încheiam totul cu o rugăciune personală.

Conversaţia era dificilă în timpul acelor ore matinale. Evitam, în general, discuţiile de ori ce fel. Inspiraţi de exemplul acelora dintre noi a căror credinţă era mai profundă, ca de pildă, Ştefan, Socianu sau moş Metei, chiar cei cu convingeri religioase mai slabe începură să se roage şi încercară să-şi înalţe gândurile spre Dumnezeu.

La ora şapte se făcea apelul din celulă în celulă de către ofiţerul de serviciu din acea zi. Apelul era urmat de o altă jumătate de oră de aşteptare, până când ni se aducea aşa-zisa noastră „cafea". În acel timp ne alăturam lui Ştefan într-o rugăciune colectivă tăcută, aşezaţi toţi pe priciurile de jos, sub unghiul de vedere al gardienilor. El oficia în persoană partea principală a slujbei, cu moş Metei dând replicile muzicale şi cu Socianu şi profesorul recitând litaniile, Ştefan suflându-le pe şoptite.

După ce se servea „cafeaua" din arpacaş, deveneam cu toţii mai vioi şi ne apucam să discutăm diverse probleme practice. Sergentul începea prin a ne tălmăci visele. Devenise expert în asta de-a lungul anilor, şi foarte adesea ne dădea interpretările sale în versuri. De fapt, era amuzant să încercăm să ne reamintim fiecare detaliu al viselor noastre, pentru a-l pune pe maestru pe cea mai bună cale de tălmăcire. Şi cât de stânjenitor era pentru cei care nu visaseră nimic în timpul nopţii! O dată, Ştefan a visat că transporta pământ dintr-un loc într-altul cu

o tărăboanţă. În ultima cursă, roaba era numai pe jumătate plină şi s-a trezit. Sergentul s-a gândit un pic şi apoi a dat următoarea interpretare:

– Tărăboanţele umplute cu pământ sunt cei şapte ani pe care i-ai ispăşit deja. Ultima tărăboanţă este anul care îţi mai stă încă în faţă, dar nu-l vei ispăşi complet, pentru că roaba era plină doar pe jumătate...

Sergentul n-a putut să-i spună cu exactitate cât de mult timp îi mai rămăsese lui Ştefan, fiindcă el neglijase să numere lopeţile de pământ pe care le aruncase în ultima tărăboanţă.

Restul dimineţii stăteam pur şi simplu şi ne duceam în curte pentru plimbare, încercând să mai stabilim ceva contacte cu camarazii noştri deţinuţi.

Când am dat peste o nouă bucată de hârtie, am făcut un alt caiet de notiţe şi l-am umplut cu poezii. Preţuiam aceste poezii mai mult decât orice altceva, şi alături de rugăciunile mele zilnice, erau subzistenţa mea morală şi spirituală.

Când profesorul a fost scos afară din celula noastră şi transferat în altă închisoare am fost numit în locul lui custode al „comorii" pe care am extins-o şi am îmbogăţit-o între timp. Aveam lecţii zilnice transcrise pe spatele gamelelor, şi atunci, în liniştea nopţii, transcriam la rândul meu cele mai importante subiecte într-unul din caietele de notiţe, pe care apoi îl plasam în „biblioteca de referinţă", cum îi spuneam noi acum, aflată la piciorul patului meu.

Din nou treceam printr-o perioadă vecină cu înfometarea. Masa de la amiază nu era altceva decât zeamă de varză. Cu toate acestea, nu începeam niciodată o masă, oricât de frugală, fără să rostim rugăciunea. Eram evident mai îmblânzit decât înainte, căci reclamaţia era inutilă, iar protestul periculos.

În timpul după-amiezii încercam să ne destindem pentru o oră sau două şi apoi ne aplecam asupra unei activităţi intelectuale. Uneori făceam cu rândul plimbându-ne de sus în jos prin celulă, în spaţiile înguste dintre priciuri. Preferam să-mi iau rândul după-amiaza târziu, când se întuneca, înainte de a se aprinde lumina care ne tortura cât era noaptea de lungă. În timp ce mă plimbam de sus în jos, obişnuiam să recit poezii cu glas tare, ceilalţi ascultând şi corectându-mă când era nevoie. Apoi ne delectam cu diferite conversaţii, şi după masa de seară vorbeam în general despre experienţele noastre gastronomice. Ce feluri de mâncare serveam acasă, cum soţia aceea sau mama găteau cine ştie ce fel de mâncare. Ce plăcinte, ce varză

umplută, ce curcani sau purceluşi savuraserăm în cutare şi cutare ocazie. Ne lăsa gură apă gândindu-ne la ele. Aşa am hotărât că mama domnului Socianu gătea cea mai bună varză umplută cu felii de costiţă şi ceapă prăjită – de păreau că ţi se topesc în gură. Desigur, nu le gustasem niciodată, însă erau delicioase. Specialitatea mamei mele erau plăcintele, însă din nefericire nu ştiam cum le făcea şi din pricina asta nu am fost în stare să-mi conving camarazii de celulă ce gust minunat aveau.

După apelul de seară, unul dintre noi, făcea rezumatul unui roman sau discuta vreun subiect serios, îndelung tratat, în timp ce întreaga suflare a celulei asculta cu atenţie. Moş Metei, care nu putea să-şi amintească dacă citise un roman în viaţa lui, ne delecta deseori cu istorisirea vioaie a unor poveşti şi legende clasice, pe care le auzise de la alţii în mulţii lui ani de temniţă. Când mi-a venit rândul să vorbesc pentru prima dată, am fost aplaudat ca un povestitor de talent. Isprava asta m-a flatat grozav, aşa că a fost uşor să fiu convins ca după aceea eu să conduc o bună parte a naraţiunilor noastre.

Într-o seară, Ştefan ne-a povestit „*Vampirul soldatului*", un roman pe care îl citise cândva. L-a spus cu atâta farmec încât aproape am crezut că e adevărat. Am fost aşa de speriat în noaptea aceea că nici nu am îndrăznit să mă dau jos din pat. El dormea în patul de deasupra mea şi când m-am răsucit o dată sau de două ori în timpul nopţii şi am simţit pe cineva sau ceva că mă bătea uşor pe umăr, am îngheţat de spaimă, dar nu am îndrăznit să deschid ochii. De-abia dimineaţa mi-am dat seama ce se întâmplase. Mâneca de la mantaua lui alunecase şi se bălăbănise pe marginea patului, atingându-mi uşor spatele în timp ce mă suceam şi mă întorceam. În închisoare, unde toţi nervii erau încordaţi la maximum, orice stare prin care treceam – fie teamă, fie speranţă, fericire, sau durere – căpăta supradimensiuni.

Noaptea eram de obicei asaltaţi de şoareci. Nu ştiu de unde veneau atâţia fiindcă în celulă nu rămânea o fărâmitură de hrană. În puterea nopţii îi simţeam umblând peste mine – chiar peste faţa mea. Era o senzaţie dezgustătoare. De foarte multe ori, dimineaţa, când îmi puneam bluzonul pe mine, un şoarece ţâşnea din buzunarul unde se adăpostise în timpul nopţii. Am ţinut o şedinţă urgentă şi am stabilit o intervenţie de şoc sub comanda sergentului, declarând imediat război şoarecilor. Am reuşit să omorâm cel puţin douăzeci din inamicii noştri, şi, în

final, am câştigat războiul. Şi am fost foarte uşuraţi, ştiind că avem numai şoareci, după ce am aflat că o mare parte a închisorii era infestată de şobolani.

Ultimele clipe ale serii se petreceau în linişte, cu unii dintre noi în plină meditaţie. Adeseori aţipeam în rugăciune, lăsând să cadă cortina pe o zi calmă. Sunt recunoscător Aiudului, fiindcă m-a ajutat să descopăr dimensiunea spirituală a vieţii.

Grupul nostru de celule era în general liniştit, dar cu unele excepţii. Aşa-numita casă de nebuni a puşcăriei era amplasată în secţia noastră. Nu m-am apropiat niciodată îndeajuns de ea spre a vedea cu propriii mei ochi tragedia îngrozitoare a acelor oameni care îşi pierduseră minţile în mâinile Securităţii. Se întâmpla uneori ca indivizi sănătoşi să fie închişi laolaltă cu oameni bolnavi de schizofrenie, ca pedeapsă, şi-i declara apoi nebuni ca şi ceilalţi. Aceasta era în aparenţă cea mai cutremurătoare experienţă dintre toate. În timp ce fusese deţinut sub cercetare la sediul Securităţii, sergentul hotărâse să se prefacă nebun, aşa ca şi cum şi-ar fi ieşit din minţi, sperând ca în acest fel să poată scăpa de interogatoriul brutal şi fără sfârşit la care era supus. A început să vorbească de unul singur, să urle, să înjure, şi să facă zgomote incoerente, aşa cum îşi închipuia că făceau nebunii. Totuşi, când a fost mutat într-o altă celulă cu doi condamnaţi care înnebuniseră de-a binelea, el s-a potolit imediat. Venise pe neaşteptate în contact direct cu însăşi tragedia umană. În afară de omor şi tortură fizică, Securitatea stingea de asemenea lumina raţiunii în atât de multe fiinţe omeneşti. Adeseori, autorităţile închisorii îi lăsau pe nebuni în aceleaşi celule cu oamenii sănătoşi, dar în această secţie, la Aiud, ei erau ţinuţi într-o celulă separată.

Auzind urletele demente produse de nebuni în secţia noastră şi privindu-i întâmplător pentru o clipă, m-am întrebat cum vor reacţiona familiile acestor oameni sărmani dacă îi vor mai vedea vreodată? Cine va fi chemat cândva să plătească pentru toate acele acte barbare? Dar vai, atrocităţile enorme comise de comuniştii şi complicii lor nu vor putea fi niciodată răzbunate! Numai Dumnezeu cel Atotputernic poate judeca şi pedepsi.

Adesea ne delectam în discuţii aprinse, întocmeam planuri şi puneam la cale diferite proiecte pentru viitorul ţării. Fiecare dintre noi avea propriile idealuri şi visuri şi încerca să aducă o oarecare contribuţie personală la reconstrucţia ţării şi societăţii, aşa cum o gândeam noi. Câţiva dintre ai noştri doream să ne răzbunăm împotriva tuturor acelor criminali care cola-

boraseră cu sovieticii şi aduseseră dezastrul în ţară. Deţinuţii mai în vârstă ne potoleau şi vorbeau de „justiţie" în loc de răzbunare, iar câţiva creştini convinşi pledau chiar pentru iertare, spre a pune capăt vrajbei.

Absorbiţi în acele dezbateri aprinse, nu am simţit paşii iernii apropiindu-se şi am privit în treacăt la primii fulgi de zăpadă căzând peste Aiud. Iarna ridică totdeauna probleme pentru sărmanii deţinuţi. Foametea, frigul şi insomnia erau cei trei duşmani principali ai noştri. Îmbrăcaţi sărăcăcios în zeghele acelea jerpelite, frigul era cel mai necruţător dintre toţi duşmanii. Aveam doar un pulover subţire, fără mâneci, pe care unul din camarazii mei deţinuţi îl împletise cu îndemânare pentru mine, dar eram mai mereu înţepenit de frig. Socianu îmi oferise cu generozitate un pulover de lână, cu mâneci lungi, gros, cel mai folositor cadou pe care îl primisem vreodată. Acest pulover era „cel mai vechi" deţinut din celula noastră. Fusese acolo de peste doisprezece ani, şi se cunoşteau numele a cinci dintre foştii lui proprietari. Purta atâtea petice, încât materialul original aproape că dispăruse, dar se putea spune cu oarecare dificultate că nuanţa iniţială a lânii fusese maro. Acum arăta ca o cămaşă femeiască supraîntinsă şi, din pricina vătuirii suplimentare, atârna destul de greu. Totuşi, cu degetele mele îndemânatice i-am mai adăugat două fâşii lungi de stofă, de la umeri până jos la manşete. După această operaţie mânecile îmi atârnau ca într-un fel de mulaj de ghips rigid, căci nu mai puteam să-mi îndoi braţele. Oricum, puloverul era călduros şi voluminos şi îmi ascundeam adesea în peticele lui, mici articole interzise, care ar fi fost greu de detectat chiar în timpul percheziţiilor corporale minuţioase.

Tot de la Socianu am învăţat arta de a mă chirci în timpul nopţii, astfel ca să nu pierd nici un pic din căldura corpului. Experienţele lungi şi dureroase ale vieţii de închisoare îi deprinseseră pe mulţi deţinuţi cu diverse mijloace pentru a-şi păstra căldura corpului. Ne trăgeam în general pantalonii jos, până la genunchi, pentru a proteja încheieturile de reumatism. Cei dintre noi care erau mai norocoşi ca să posede un pulover sau o jachetă, le înfăşurau împrejurul diafragmei, un alt loc aşijderea vulnerabil. Apoi venea operaţia meticuloasă a înfăşurării păturii în jurul trupului, urmată de întinderea hainelor peste umeri şi capete. Erau puţini dintre noi care izbuteau să doarmă cu capetele şi urechile nedescoperite, când gerurile iernii pătrundeau în celulele noastre fără pic de

căldură. Unii deţinuţi foloseau chiar batistele pentru a-şi acoperi faţa, când temperatura scădea sub zero grade. Nu ajunsesem încă la acel punct, dar simţeam dureros frigul năprasnic.

Cel mai teribil flagel care lovise Aiudul în acel timp era o epidemie bruscă de gripă. La început cu puţine cazuri izolate, boala se răspândise ca fulgerul. Primele victime ale ei au fost deţinuţii din clădirea de securitate maximă, a căror rezistenţă fizică era extrem de diminuată de starea lor. Degeaba raportau cazurile personalului închisorii şi solicitau asistenţă medicală, că nu erau luaţi în seamă. Slăbiţi de foame şi cuprinşi de febră, de-abia se mai puteau ţine pe picioare, însă gardienii nu le permiteau să stea lungiţi în pat. Pentru a dovedi că erau realmente bolnavi, trebuiau să arate pâinea şi hrana pe care nu le atinseseră de câteva zile. În ochii administraţiei, aceasta era singura dovadă că poţi fi cu adevărat suferind.

Boala ne-a ajuns în curând şi pe noi. I-am văzut pe camarazii mei de celulă căzând la pat unul după unul, şi abia atunci mi-am dat seama cât de groaznic este să nu ţi se permită să stai întins în timpul zilei. Până la urma urmelor, ni s-a acordat acest privilegiu, care a fost ca un dar de la Dumnezeu. Atât cât am putut, m-am îngrijit de ceilalţi, dar în ultimă instanţă m-am îmbolnăvit şi eu aproape în acelaşi timp cu Socianu. Sanitarul din secţia noastră, un deţinut de drept comun, ne-a vizitat şi ne-a făcut o serie de injecţii. Mai târziu ne-a spus că fusese extrem de scârbit să ne facă acele injecţii, fiindcă i se dăduse numai o seringă şi câteva ace pe care le folosea la injectarea a trei sute de deţinuţi. Din lipsă de mijloace adecvate, nu putuse să le sterilizeze şi pur şi simplu le spălase doar cu apă şi săpun.

Acesta a fost primul val de gripă de care am suferit vreodată. Tremuram de frig, oricât eram de bine învelit, şi îmi ardeau obrajii de febra care mă scutura din cap până-n picioare. Mă durea încontinuu stomacul. Cât de grav putea fi un caz simplu de gripă pentru oamenii ca noi cu o condiţie fizică precară! Socianu a contractat un fel de complicaţie la rinichi pentru că n-a primit nici un fel de tratament. I-au trebuit aproape două săptămâni să se facă bine, dar nu şi-a mai recăpătat niciodată sănătatea de mai înainte.

În linii mari, deţinuţii din secţia noastră s-au întremat destul de repede după această epidemie. Doar cei de vizavi de noi, din clădirea de securitate maximă erau adesea auziţi strigând după ajutor medical. Ascultam strigătele lor cu durere

şi oroare. Înfăşuraţi în pături vechi, mulţi dintre ei au fost duşi atunci pe ultimul drum pământesc, spre o groapă comună, în afara zidului închisorii.

Nu există moment mai trist în viaţa unui om ca în clipa când îşi pierde încrederea în orice, când lumea materială întunecoasă şi oarbă pune stăpânire pe mintea şi sufletul lui. Din fericire, atâta vreme cât noi aveam speranţă, astfel de momente disperate au fost puţine. Şi, slavă domnului, aceste momente de deprimare s-au dovedit a fi fost compensate de clipe de binecuvântată fericire. Are dreptul cineva să distrugă toată speranţa altcuiva, făcându-i din viaţă o rutină monotonă, incoloră şi dureroasă – un iad viu?

16

Uciderea lui Ion Popa

Într-o dimineaţă, exact înainte de ora nouă, am auzit sunete înăbuşite venind din clădirea de securitate maximă. Zgomotul era nedesluşit, ca şi cum cineva bătea cu pumnul în uşă, certându-se, cerând ceva şi fiind refuzat. Astfel de confruntări aveau loc în fiecare zi, şi nu ştiu de ce, în dimineaţa aceea anume, am început deodată să batem în perete, în căutarea unei explicaţii. Poate făcusem asta din pricină că auzisem semnale ale codului Morse din clădirea de securitate maximă, care sunau alarmant, aproape frenetic. Distanţa era prea mare pentru noi ca să putem descifra mesajele, dar încetul cu încetul am început să prindem fragmente din acea semnalizare disperată care vorbea de o întâmplare tragică.

În clădirea de securitate maximă erau tot felul de deţinuţi cu sentinţe de pedepse îndelungate, variind de la zece ani până la detenţia pe viaţă. Mulţi din aceşti oameni ispăşiseră deja termene lungi fiind închişi numai în aripa aceea. Datorită regimului alimentar vecin cu înfometarea, condiţiilor mizere ale vieţii lor zilnice şi regulamentului strict din acea clădire, unii dintre ei erau foarte bolnavi. Printre aceştia din urmă se afla Ion Popa din Teiuş, grav bolnav de ulcer. Săptămâni de-a rândul se chircea de durere, cerând ajutor medical. În dimineaţa aceea bătuse, în sfârşit, cu pumnul în uşa celulei sale şi strigase în disperare să fie dus la doctor. Cererea i-a fost refuzată pe motiv că înainte cu două luni i se permisese să fie consultat de doctorul închisorii. Medicul îl examinase în mod sumar şi îi prescrisese obişnuitele tablete albe, probabil aspirine. Aceste caşete erau prescrise fără deosebire pentru aproa-

pe orice maladie internă, şi o dată ce un deţinut fusese consultat de către doctorul oficial şi i se dăduse acest „tratament", el nu mai putea fi dus din nou la medic, vreme de câteva săptămâni.

În acea noapte Ion Popa a avut o criză cumplită. Starea sănătăţii s-a înrăutăţit continuu spre zorii zilei. Bietul de el se chircea de o durere atroce şi îi înspăimânta pe camarazii lui de celulă cu nişte strigăte şi gemete disperate. Chinul său devenise atât de puternic până spre ziuă, încât în disperare de cauză încercase să-şi despice pântecul cu coada ascuţită a unei linguri, dar actul acesta i-a sporit şi mai mult suferinţa. După rugăminţi insistente faţă de gardieni, a apărut în sfârşit oficiantul sanitar pe la opt şi jumătate, doar ca să repete diagnosticul precedent al doctorului, acela de simplă gastrită şi să-i mai prescrie câteva tablete albe, în plus, care, ca de obicei n-au avut nici un efect. Palid şi leoarcă de traspiraţie, Ion Popa zăcea desfigurat de durere în patul său, abia răsuflând şi gâfâind, cu dinţii încleştaţi, nemaiavând putere nici măcar să strige. Zidurile au început să reverbereze semnalele rapide ale codului Morse, iar coridoarele să răsune de murmure de glasuri mânioase şi de bătăi cu pumnul în uşi. În aer plutea o încordare crescândă.

Strigătele mânioase ale deţinuţilor şi bătăile insistente cu pumnul în uşi au electrizat întreaga puşcărie. Fiecare condamnat simţea ca niciodată că propria lui viaţă e în joc. Simpatizasem ca unul cu nefericitul Ion Popa, fiindcă ştiam că într-o zi am fi putut împărtăşi aceeaşi mizerabilă soartă – să murim doar la câţiva metri de un spital complet echipat, interzis în chip absurd pentru noi datorită unor reguli stricte şi inumane. Ne aflam la Aiud şi asta explica totul.

În ciuda vacarmului, cu feţele lor inexpresive, gardienii brutali, stăpânii acelor creiere spălate, şi-au văzut de treburi. Au început să scoată deţinuţii afară pentru exerciţiul zilnic, descuind uşa celulelor din două în două minute astfel ca un grup de deţinuţi să nu poată întâlni un altul. Condamnaţii din această aripă specială îşi făceau plimbarea în incinta unei împrejmuiri cu ziduri, sub atenta supraveghere a gardienilor de securitate bine înarmaţi. Privind printr-o deschizătură în oblonul de lemn, îi puteam observa pe ceilalţi deţinuţi ieşind pe uşă afară, până când dispăreau din unghiul nostru de vedere, în spatele zidului exterior al ţarcurilor de exerciţiu. În acea zi feţele lor erau mânioase, hotărâte şi încordate.

Când gardienii au ajuns, în fine, la celula 241, i-au găsit pe cei doi camarazi ai lui Ion Popa apteptând la uşă, în timp ce el zăcea în agonie pe patul său.

– Scoală-te imediat, ticălos ce eşti! a răcnit sergentul la el.

– Vă rog, vă rog, duceţi-mă la doctor, s-a rugat Ion Popa, cu lacrimi în ochi.

Această rugăminte a provocat doar o grindină de înjurături obscene şi un picior în spate. Gardienii l-au aruncat apoi afară pe coridor şi în jos pe scări.

– Nici un fel de doctor pentru tine, banditule! au ţipat ei după el, în timp ce se clătina în jos, pe scări. Cu lacrimi şiroindu-le pe obraji, cei trei colegi de cameră s-au poticnit pe scări, au ieşit cu chiu cu vai afară din clădire, şi s-au mişcat încet de-a lungul potecii pavate cu pietre, ducând la ţarcuri. Până la colţul clădirii mai erau încă cincizeci de metri de parcurs, dar Ion Popa s-a oprit neputincios şi le-a vorbit camarazilor săi în şoaptă:

– Nu mai pot să rezist... Iertaţi-mă! Am să mă arunc pe gardul acela de sârmă ghimpată... Rugaţi-vă pentru mine, fraţilor!

Cam la zece metri în faţa lui străjuia un gard de sârmă ghimpată, urmat de o fâşie de pământ proaspăt nivelată de circa doi metri lăţime, care se termina la picioarele zidului masiv de piatră. Deasupra lui, în turnul de pază, stătea în picioare un gardian înarmat. Scoţându-şi batista din buzunar, Ion Popa a înnodat-o peste ochi ca să înlăture orice bănuială că ar încerca să evadeze. Apoi a păşit încet, înainte. Cei doi colegi ai săi rămăseseră înlemniţi de groază, dar nici unul dintre ei nu a îndrăznit să intervină. Între timp, gardianul din turn a strigat o somaţie şi, fără să mai aştepte un răspuns, a pus la ochi arma automată şi a tras cocoşul. Sărmanul Ion apucase sârma ghimpată cu o mână, când rafala de gloanţe l-a lovit în piept. Apoi s-a rostogolit peste sârma încolăcită, într-o baltă de sânge.

În doar câteva clipe sirenele au început să sune alarma, clopotele au pornit să bată, şi gardienii să fugă pe coridoare. Glasurile indignate a sute de deţinuţi s-au unit într-un şuvoi teribil. Viaţa de închisoare inertă la Aiud explodase cu o detunătură vulcanică.

Primii martori ai acestui dramatic eveniment au fost deţinuţii din secţia noastră de la stânga camerei noastre, ale căror ferestre erau îndreptate cu faţa către locul crimei. Tremurând

de mânie, ei au început să bată în ziduri, strigând şi urlând cât îi ţinea gura. Mesaje ale codului Morse zburau din celulă în celulă cu viteza fulgerului. Curând, veştile au ajuns la fabrică şi la Zarca. S-a dat alarma de urgenţă, atelierele fabricii au fost evacuate în grabă, şi deţinuţii au fost forţaţi să stea lungiţi pe jos, în curte, cu faţa la pământ. Condamnaţii de drept comun au fost trimişi înapoi şi încuiaţi în dormitoarele lor, însă reacţia tot mai puternică şi spontană care nu mai contenea a întregii populaţii din închisoare, nu a mai putut fi oprită. În fiecare celulă, deţinuţii băteau cu pumnii în uşi, înjurându-i şi acuzându-i pe gardieni. La început fuseseră doar câteva glasuri izolate, curând însă învinuirile curgeau cu miile la unison:

– Ticăloşilor, ucigaşilor! Voi l-aţi omorât pe Ion Popa din Teiuş! Aduceţi criminalii în faţa justiţiei! Vrem condiţii umane! Vrem asistenţă medicală! Daţi-i pe ucigaşi pe mâna justiţiei! Vrem ca drepturile deţinuţilor noştri să fie aplicate conform legii! Va trebui să răspundeţi cu toţii pentru crimele voastre! L-aţi omorât pe Ion Popa...!

Şi în timp ce mii de voci strigau, paznicii din afara închisorii primeau întăriturii, şi gardienii furioşi ne ameninţau şi ne înjurau în timp ce alergau ca nebunii, de colo-colo, pe coridoare. Comandantul Aiudului, locotenent colonelul Ştefan Coler însuşi, a apărut şchiopătând în curtea principală, cu pistolul în mână.

– Călăule, asasinule! Ai să dai socoteală pentru crimele tale! ţipau deţinuţii.

Vacarmul a durat până noaptea târziu. „Bestiile l-au omorât pe Ion Popa din Teiuş!" Acest strigăt se auzea mereu, repetat şi reluat de sute de voci, pe rând. Cuvintele tunau asurzitor în urechile noastre. Locuitorii micului târg le-au auzit şi ei. Şi-au dat seama că fusese comisă o altă crimă şi s-au strâns cu indignare la porţile închisorii, dar au fost repede împrăştiaţi de către o unitate specială a trupelor de securitate, chemată urgent să apere închisoarea. În curtea centrală, gardienii au început să bată cu ciocane grele de lemn în nişte cilindri lungi, de tablă cositorită, pentru a acoperi strigătele deţinuţilor.

În ziua aceea noi toţi am uitat de masă, de discuţii, şi de toate activităţile noastre obişnuite. A fost o izbucnire generală de revoltă spontană. Furtuna protestului s-a stins treptat, pe măsură ce se lăsa noaptea, dar sângele fratelui nostru omorât, ne împroşcase pe toţi. Cu adâncă indignare în suflet şi cu

lacrimi în ochi, când am ajuns în cele din urmă în pat n-am reuşit să dorm. Un gând negru mi-a venit din nou în minte: *Mă voi sinucide mai degrabă decât să trăiesc într-o societate condusă de comunişti!*

Acest incident a fost urmat de alte zile de rebeliune spontană. A existat o licărire de speranţă pentru o viaţă mai dreaptă, când locotenent-colonelul Coler a fost convocat de către Departamentul General al Închisorilor la Bucureşti. Toţi au crezut că va fi retrogradat pentru toată conducerea lui brutală, că ar putea fi chiar arestat şi deferit justiţiei. Ne-am înşelat amar! S-a întors câteva zile mai târziu, arogant, sigur de sine, şi avansat la gradul de colonel plin pentru „a fi împiedicat un bandit să evadeze". Adevăratul ucigaş, soldatul din turn, a primit, de asemenea, galonul de sergent şi o gratificaţie pentru „vigilenţa lui exemplară", precum şi un bilet ca să-şi petreacă binemeritatul său concediu pe cheltuiala statului.

Din păcate, nu am învăţat mult din această întâmplare tragică. Au urmat câteva zile de linişte şi tristeţe, dar, ca de obicei, administraţia a intervenit pentru a nu ne lăsa să avem forţa şi voinţa de a începe să protestăm iarăşi. O nouă regrupare a pus capăt acelei triste nesiguranţe ca şi noilor prietenii formate până atunci în celulele noastre.

17

Încă o regrupare

Zgomotul începuse cam devreme. Nu mai ştiu cine se trezise primul, dar aproximativ la ora cinci dimineaţa, eram în alertă, uitându-ne fix unul la altul, cu ochii împăienjeniţi. Nu puteam înţelege ce se întâmpla. Sunete înăbuşite ne ajungeau la ureche, şi undeva în depărtare, se auzeau comenzi scurte. Se descuiau uşile, iar deţinuţilor li se ordona să iasă afară. Era un lucru foarte neobişnuit pentru acea oră. Am început să ne impacientăm; percheziţiile obişnuite de celulă se făceau în mod normal, în cea mai perfectă linişte. Şoaptele şi paşii înăbuşiţi de-a lungul coridoarelor păreau de foarte rău augur în bezna dimineţii. Ne-am gândit că deţinuţii erau scoşi afară din celulele lor pe întuneric şi nu se va mai auzi niciodată de ei. Totuşi, ce am fi putut noi face decât să aşteptăm şi să vedem? Secundele treceau cu încetinitorul.

Deodată, ferestruica din uşa celulei noatre s-a dat la o parte şi o voce a rostit câteva cuvinte mormăite. Ne-am sculat repede din pat şi am orbecăit primprejur, în timp ce ne grăbeam să ne punem hainele pe noi. Ferestruica a clăncăit la o parte din nou şi aceeaşi voce ne-a şoptit iarăşi câteva cuvinte, la fel de neinteligibile. Preţ de zece secunde ochiul omului a rămas lipit de ferestruică, de parcă ar fi aşteptat un răspuns. Unul dintre colegii mei care stătea în picioare chiar lângă uşă, a înţeles dorinţa lui şi a păşit în faţă răspunzându-i:

– Mă numesc Stan, a şoptit el, dar omul invizibil l-a întrerupt.

– Strângeţi-vă efectele personale, şi luaţi-vă şi păturile!

Noi tot nu înţelegeam. Îndeobşte, când ne erau scotocite celulele, ne luam afară numai lucrurile noastre sărăcăcioase şi

lăsam păturile. Se întâmpla, evident, altceva. În timp ce câţiva dintre noi terminaseră să se îmbrace, unii dintre ceilalţi au încercat să comunice în codul Morse cu celula 312, însă n-au primit nici un răspuns. Aceasta însemna fie că nu mai era nimeni acolo, fie că gardienii efectuau o percheziţie. Aceia dintre noi care aveau diferite lucruri interzise, le-au adunat în grabă. Era o îmbulzeală tăcută, întreruptă de murmure şi blesteme.

Stan era ţigan, mai degrabă scund, slăbănog şi brunet. S-a nimerit ca patul lui să fie lângă uşă, iar el stătea deznădăjduit pe dungă, cu lucrurile împachetate în pripă şi cu pătura pe braţ. Se întreba ce vină i-ar fi găsit, fiindcă el nu-şi amintea să fi făcut vreun rău. În timpul acelor clipe febrile, cineva a izbutit totuşi să intre în contact cu celula de pe partea cealaltă, celula 314. Am fost imediat informaţi că nici unul din vecinii noştri de până atunci nu se mai afla acolo. Era clar, că avea loc o întreagă nouă regrupare a deţinuţilor, deşi astfel de operaţii pe scară largă se realizau de obicei în timpul zilei, niciodată în toiul nopţii. Stan s-a liniştit apoi imediat, fericit la gândul că orice s-ar fi întâmplat, nu era el ţinta intervenţiei, pe când eu deveneam din ce în ce mai neliniştit, din cauza comorii noastre de la piciorul patului.

Acum secundele zburau pe lângă noi cu o viteză incredibilă. Am reuşit să recuperez în grabă, un caiet de notiţe de la Ştefan care „studiase" cu o seară mai înainte, iar moş Metei mi-a înmânat două coli cu poezii. Am pipăit o crestătură în învelişul saltelei mele de paie pentru a găsi un alt caiet de notiţe pe care îl ascunsesem acolo, însă dându-mi seama că s-ar fi putut deschide uşa în orice moment, am renunţat să-l mai caut. În schimb am ajuns sub pat, încercând să găsesc scândura detaşabilă de la podea; printr-un noroc dumnezeiesc am aflat-o şi am vârât cele două caiete de notiţe sub ea. De-abia terminasem manevra, că uşa s-a deschis brusc şi cinci gardieni au dat buzna înăuntrul celulei, purtând ciocane lungi de lemn în mâini.

– Staţi în poziţie de drepţi! Feţele la perete! a strigat unul dintre ei. Şi tu, a ţipat el la Stan, ia-ţi bagajul şi cară-te pe coridor!

În timp ce Stan, palid şi speriat, dispărea cu teamă pe uşă, eu eram în aparenţă calm, în ciuda spaimei de a nu fi descoperită „comoara". Atunci am călcat cu sete peste scândura podelei, apăsând-o bine cu tocul cizmei, pecetluind astfel comoara noastră. Pe urmă, întorcându-mă cu faţa la perete, am împins

patul înapoi, la locul său, cu genunchiul. Gardienii au început să bată cu ciocanele în zăbrelele de fier de la fereastră şi în ziduri. Când şi-au terminat opera, ne-au spus să ne strângem lucrurile, să ne luăm păturile, şi să ieşim afară pe coridor, pe rând. Unul dintre gardieni a stat cu noi pentru a ne supraveghea pregătirile, pe când ceilalţi au părăsit celula. Într-o încercare de o clipă, mi- am strecurat fulgerător mâna în salteaua de paie cu speranţa de a găsi caietul de notiţe pierdut, şi, după cum mă obişnuisem în astfel de momente disperate, am îngânat o scurtă rugăciune. Degetele mele au atins şi au înşfăcat carnetul de notiţe care lipsea, şi ţinându-l în mână sub legătura de haine şi pătură, m-am deplasat către uşă recitând „Ave Maria". Am şoptit în pripă un „rămas bun" celorlalţi şi am trecut prin uşa deschisă.

Afară, pe coridor, un grup de poliţişti din securitate s-au năpustit asupra noastră ca lăcustele flămânde. Mi s-a ordonat să mă dezbrac până la rufăria de corp. M-am prefăcut că nu aud glumele lor cu tâlc, concentrându-mă asupra rugăciunilor mele tăcute. Au terminat repede şi m-au împins într-o celulă, îmbrăcat pe jumătate. Pe când îi salutam pe noii mei camarazi de celulă, mi-am dat seama că mai ţineam în mână caieţelul de notiţe pe care îl recuperasem din saltea. M-am prezentat, în timp ce îmi puneam repede hainele pe mine.

Existau puţini oameni în noua celulă, şi printre ei erau Ionuş, Bica şi Nemet, pe care îi cunoscusem de la Timişoara. Destul de curând, uşa s-a deschis din nou şi alţi câţiva deţinuţi au fost aruncaţi înăuntru. De această dată erau printre ei Virgil, şi de bucurie am căzut unul în braţele celuilalt. Uşa s-a deschis iar pe neaşteptate şi, pe când alţi câţiva deţinuţi au fost împinşi înăuntru, sergentul major Filipescu văzându-ne, ne-a ameninţat fără vreun motiv:

– Aşadar sunteţi fericiţi să fiţi împreună? O să vă frecăm noi, curând, ridichea, aşteptaţi numai!

În ciuda nopţii nedormite, am fost bucuroşi să fim iar împreună. Cei mai mulţi dintre noi ne cunoşteam bine unul cu altul, iar câţiva erau foarte buni prieteni. Ne-am dat seama, totuşi, curând, că mulţi aveam caziere personale, pline de rapoarte şi pedepse şi eram, probabil, consideraţi rebeli. Doar unul din mulţimea noastră, numit Borş, ne era complet necunoscut şi, în consecinţă, era privit cu suspiciune.

La apelul de dimineaţă, Borş a ieşit din rând asumându-şi calitatea de şef al celulei. El a raportat:

– Celula 354, secţia II, şaptesprezece deţinuţi.

Autopromovarea sa nu ne-a deranjat pe moment, dar a venit ca o surpriză.

Celula 354 era una din puţinele celule mari la Aiud. Avea două ferestre care dădeau înspre curtea de exerciţiu, prin care noi puteam comunica direct, deşi prudent, cu ceilalţi condamnaţi. Celula poseda totodată marele avantaj de a avea uşa situată într-o parte şi nu în mijlocul peretelui, astfel încât gardianul putea să vadă doar jumătate din celulă prin ferestruică. Priciurile aflate de-a lungul peretelui din faţa uşii erau, practic, invizibile.

Am început prin a repartiza paturile după preferinţă şi prin consimţământ reciproc. Eu am ales priciul de sus, în colţul opus ferestruicii, aşa că eram în afara câmpului vizual. Imediat lângă uşă am plasat o masă mare de lemn. Deasupra ei pe una din laturi se încastrau cele două ferestre care dădeau către curte.

O dată ce problema paturilor fusese rezolvată, am început să ne examinăm lucrurile personale, observând cu satisfacţie că aproape toţi dintre noi reuşiseră să salveze vreun articol interzis ori altul. Cu toate acestea, ne simţeam săraciţi rău. Majoritatea dintre noi ne pierduserăm caietele de notiţe şi diferite alte obiecte în timpul mutării, şi acum activităţile noastre intelectuale obişnuite aveau să fie mult diminuate. Totuşi, am fost destul de ocupaţi în acele prime zile de după mutare şi n-am dus de fapt, dorul nici unui lucru până mai târziu.

Prima noastră preocupare a fost să putem stabili o posibilitate de comunicaţie cu alte celule. Codul Morse nu era de mare folos întrucât aveam doar o celulă ocupată lângă a noastră. De cealaltă parte era un spălător. Singura posibilitate era să încercăm şi să comunicăm direct cu deţinuţii în curtea de exerciţiu, însă acest lucru cerea extremă prudenţă. Deoarece gardienii purtau adeseori papuci din pâslă peste bocancii lor, nu-i puteam auzi apropiindu-se şi riscam să fim prinşi în cine ştie ce situaţie compromiţătoare.

Totuşi, am împins un prici cu două paturi spre fereastră şi exact acolo am instalat postul de comunicaţii. Ca să avem o mai bună cuprindere a curţii, am slăbit o scândură într-un oblon pe care o dădeam la o parte sau o puneam la loc, după cum era nevoie. Timp de câteva zile am verificat sistemul de supraveghere şi am reuşit să-i ştim foarte bine pe gardieni. Unul dintre

schimburi era extrem de rău, alte două erau destul de stricte, dar al patrulea era foarte bun. Sergentul Mihai, un ţăran român de prin partea locului, o dată chiar ne-a întrebat în chip discret dacă ştim vreun mijloc de a părăsi ţara, şi nu exista nici o îndoială în mintea mea că el însuşi cocheta cu acest gând. A fost unul dintre foarte puţinii gardieni de securitate care s-a purtat omeneşte aproape tot timpul. În cursul schimburilor sale ne-am propus să realizăm activităţile noastre mai riscante. El şi ajutorul său, a cărui casă se afla asemenea în zonă, erau destul de îngăduitori în ce privea supravegherea noastră.

Celelalte schimburi erau mai stricte, iar cel condus de sergentul major Filipescu era chiar rău. Stătea tot timpul cu ochii pe noi gata să surprindă cea mai mică încălcare a regulamentului şi uneori ne provoca la discuţii care degenerau în certuri, ca să găsească motive de reclamaţii. Trebuia să fim foarte atenţi în timpul schimbului său şi ne-am dat seama că un gardian care adăuga ura lui personală la stricta respectare a regulamentului închisorii putea să ne facă zilele şi mai amare decât le aveam.

Şi deşi Filipescu era un român ca noi, pe când un alt gardian mult mai cumsecade dintr-un alt schimb era ţigan, ne-am dat curând seama că, în deplină onestitate, nu se puteau pune etichete etnice asupra comportării oamenilor. Ştiind limpede că eram o cameră de deţinuţi indisciplinaţi, într-o zi sergentul ţigan a intrat în încăperea noastră şi ne-a spus fără ocol:

– Ascultaţi, măi oameni, tot ce vreau e bună purtare. Dacă vă purtaţi frumos şi nu-mi faceţi probleme, voi avea grijă de voi în timpul meselor şi vă voi da porţii în plus dacă sunt.

Nu i-am dat atenţie pentru că eram prea absorbiţi de propriile noastre probleme, ca să-i mai fi răspuns.

În vremea asta am început să căutăm diverse moduri de a ne ocupa timpul. Am început să schimb lecţiile cu Gottfried – el mă învăţa germana şi eu îl instruiam în franceză. Lipsa de materiale adecvate ne împiedica foarte mult strădania noastră, şi acest lucru ne-a silit să încercăm o soluţie de a ieşi din impas. Chiar în prima zi a sosirii noastre în noua celulă, Virgil şi Ionuş au scos la iveală o cutie de şah, cu piese fin sculptate. În acelaşi timp, Bica a ascuţit coada unei linguri, care a devenit cuţitul oficial al comunităţii, iar Marin a spart o bucată de geam din fereastră şi a mărunţit-o, în aşa fel încât să putem folosi cioburile ca tăbliţe. Când, la două sau trei zile după mutarea noastră am fost scoşi afară pentru primul nostru

exerciţiu în curte, toţi mergeam cu ochii fixaţi în pământ astfel ca să nu scăpăm nici un obiect care s-ar fi putut dovedi folositor. Regula noastră era să adunăm orice ne sărea în ochi şi să sortăm prada mai târziu. Prima tranşă a fost destul de mulţumitoare. Am adus cu noi cinci surcele de lemn, trei cuie, puţină sârmă, o scândurică, două oscioare, şi vreo cincizeci de frunze verzi.

Seara l-am rugat pe sergentul Mihai să ne ducă pe câţiva dintre noi la infirmerie, fiindcă pasămite făcusem gripă. Şase dintre noi au ieşit şi au izbutit să şterpelească cu sau fără ştirea doctorului (şi el era de asemenea deţinut politic), trei cutiuţe de carton pentru pilule, două coli de hârtie rupte din registrul de rapoarte medicale, un ciot de creion, şi o pungă de D.D.T. La întoarcere am mers unul după altul de-a lungul coridorului şi ne-am ferit să fim observaţi de aproape. În acest fel am putut să luăm şi o cărămidă gata să cadă din zid, pe care am introdus-o prin contrabandă în celulă.

După apel am făcut un inventar al descoperirilor noastre şi am fost foarte mulţumiţi. Numai experienţa îndelungată în viaţa de închisoare, transmisă de la o generaţie de deţinuţi la alta, ne-a învăţat să apreciem nebănuita valoare a fiecărui fleac zăcând inutil prin preajmă.

Celula a devenit imediat un atelier activ. Ciotul de creion chimic înmuiat în apă ne-a oferit o cerneală foarte bună. Din zdrobirea acelor frunze verzi pe spatele gamelelor noastre, am obţinut încă o excelentă cerneală, de data asta verde, după ce reziduurile s-au aşezat. Din cele două cuie au fost meşterite cu îndemânare o sulă şi o daltă, în timp ce al treilea, mai subţire, a fost transformat într-un ac de cusut. Bucata de sârmă a fost utilizată pentru a face condeie, marca „Virgil", pe care le-am folosit ca să scriem pe „tăbliţele" de geam din fereastra spartă şi pe spatele gamelelor noastre, după ce le-am clăbucit zdravăn cu săpun şi le-am pudrat din belşug cu D.D.T.

De îndată ce un obiect era gata, era predat unui custode, care răspundea de păstrarea lui sigură şi mai ales de circulaţia lui spre oricine ar fi avut nevoie de el. Eu am devenit custodele unui penar, al unui condei, al unei sticluţe de cerneală, şi al unei bucăţi mari de geam. Sacul de D.D.T. nu a fost ascuns, întrucât nu era catalogat ca un articol interzis de regulamentul închisorii. Acest praf de D.D.T. se dovedise folositor pentru presărarea pe tăbliţele noastre de geam clăbucite cu un strat de săpun. După uscare, praful forma o suprafaţă numai bună

pentru scris. Aceasta devenea clar lizibilă când era plasată pe fundalul închis al unei pături.

De obicei, scriam pe geam numai compoziţii mici ca, de pildă, fragmente din poezii şi cuvinte străine. Cu toate acestea, în ceea ce mă privea, lipsa de hârtie constituia un grav handicap, şi adesea mă gândeam cu tristeţe la caietele de notiţe pe care fusesem nevoit să le las în urmă, despre care nimeni nu mai ştia acum.

În timpul acelor prime zile, am reuşit să intrăm în contact cu alte celule. Cum nu puteam să stăm cu toţii la fereastră deodată, am introdus un sistem de schimburi care asigura un contact permanent cu deţinuţii ce se plimbau în curtea de dedesubt. La început a fost o problemă riscantă, dar cu timpul observaţia s-a îmbunătăţit până când am atins un nivel de comunicare continuă cu toţi deţinuţii din blocul nostru.

Personal, întâlnisem deja câţiva din ceilalţi deţinuţi, dar majoritatea îmi erau necunoscuţi. Ne salutam vechii prieteni, făceam cunoştinţă cu alţii, aflam în care celule erau, de unde veneau, ce condamnări aveau şi, în sfârşit, discutam tot felul de subiecte care ne interesau în acel moment. Curând, fără a ne fi dat măcar seama de acest lucru, celula noastră devenise punctul central de comandă al întregului bloc. Era de importanţă vitală pentru noi toţi. Acest punct de comandă înregistra orice mesaj sau întrebare şi în ultimă instanţă asigura răspunsul, precum şi colectarea şi difuzarea celor mai recente evenimente şi alte informaţii.

Problema cea mai dificilă era de a comunica în timpul schimbului sergentului major Filipescu. El, personal, păstra o strictă supraveghere asupra ţarcurilor de plimbare şi îi forţa pe deţinuţi să meargă în cerc fără să se oprească şi cu ochii aţintiţi în pământ. De obicei când cineva avea ceva de spus în schimbul său, îşi ridica discret mâna când el trecea pe sub fereastra noastră. Pe urmă păstram toţi o linişte profundă şi ne ciuleam urechile să încercăm să prindem ce ar fi zis acela când trecea prin apropiere a doua oară. Dacă şi după această manevră el mai avea ceva de spus, îşi completa mesajul în rondul următor. De obicei, pentru orice comunicat, băteam în codul Morse pe oblonul de lemn al ferestrei noastre şi oricine recepţiona mesajul. În acest fel, menţineam o reţea zilnică de date şi ştiri care uneori conţinea subiecte importante ce ne ridicau moralul. Unul dintre noi purta răspunderea generală pentru comunicaţiile din întreaga perioadă a plimbării de

dimineaţă. Altora nu li se permitea să intervină, în afară de cazul unor probleme personale urgente.

Printre deţinuţii care ocupau acum celula unde fusesem eu mai înainte, am recunoscut un om cu care lucrasem în fabrică. I-am spus marele secret al comorii pe care o lăsasem în urmă acolo, şi această veste l-a umplut de o fericită speranţă. Ziua următoare, însă, mi-a spus că se uitase cu grijă, dar nu fusese în stare să localizeze ascunzătoarea. Ca să-l ajut, i-am desenat o schiţă a celulei pe o bucată de hârtie subţire, pe care am vârât-o în tulpina goală a unui fir de pai luat din salteaua mea şi l-am lăsat să cadă într-un loc prestabilit în curte. L-a găsit acolo a doua zi şi aceasta a dus la descoperirea ascunzătorii. Cât de fericiţi şi recunoscători au fost cu toţii! A mai durat încă o lună, până ce am reuşit să-i fac să răspundă în acelaşi fel prin returnarea majorităţii caietelor de notiţe.

Acum noua noastră celulă se desfăta într-o atmosferă însufleţită şi laborioasă. Virgil începuse să sculpteze şi să modeleze bucăţi de os găsite prin curte, lucrând cu îndemânarea şi răbdarea unui adevărat artist. Am fost uimiţi de sumedenia de mici crucifixşi şi alte obiecte mărunte pe care a reuşit să le născocească din chiar prima încercare. Costel şi Bucur s-au apucat de împletit. Bucur era o persoană tăcută. Nu îmi amintesc să-l fi auzit vorbind mai mult de o sută de cuvinte în timpul întregii perioade cât am stat împreună. Într-o zi Simion, fiul unui mic negustor, condamnat pentru că se trezise vorbind în chip defăimător la adresa regimului, i-a spus:

– Ascultă, Bucure, pentru ce te-au arestat? Ţie nu-ţi ies din gură mai mult de zece cuvinte pe săptămână.

– Exact aşa e, a răspuns el, tu ai vorbit tot timpul, în timp ce eu am acţionat.

Asta fusese adevărul! Bucur lucrase în armată şi aprovizionase cu muniţii un grup de luptători pentru libertate din Munţii Semenicului. La proces, el susţinuse că nu a ştiut că respectivii se aflau în afara legii, şi asta i-a uşurat oarecum situaţia.

Acum, Bucur şi Costel inventaseră în linişte şi cu inteligenţă o pereche de andrele de împletit, şi cu lâna deşirată dintr-o pătură, se puseseră pe lucru. Într-o zi l-am văzut pe Simion aşezat pe priciul de sus şi pe Bucur stând pe podea, răsucind fire de lână şi de bumbac luate de la husele de saltele, cu un dispozitiv pe care îl inventaseră chiar ei. În câteva

săptămâni îşi împletiseră propriile lor pulovere şi ciorapi, deoarece iarna venea cu paşi repezi.

Cam în acel timp am început să primim cota noastră zilnică de lemne şi cărbuni. Focul se aprindea prin trecerea unei lopeţi pline cu jăratic, din celulă în celulă. Noi luam acel jar ca să mascăm faptul că aveam propriile noastre mijloace de a face focul – izbind două cremene una de alta şi aprinzând surcelele de lemn.

Ca să meşterim surcele de aprins focul din buturugile repartizate camerei noastre, am scos o vergea de la unul din paturi şi am ascuţit-o în chip de toporişcă. Cu toate acestea, o foloseam cu prudenţă, fiindcă, deţinerea unor astfel de obiecte era strict interzisă. Cu toate precauţiile noastre de a nu face zgomot, în cele din urmă tot am atras atenţia gardienilor şi Marin, care făcea surcele tocmai atunci a fost prins în flagrant delict şi pedepsit cu zece zile într-o celulă de izolare. Bietul de el a făcut inaugurarea noilor celule disciplinare care fuseseră construite în beciul clădirii de securitate maximă. Gardienii ne-au confiscat toporul, dar noi am făcut altul chiar a doua zi, folosindu-l de această dată cu mai multă atenţie.

Cum se făcuse groaznic de frig, am început să furăm bucăţi de cărbune în drumul nostru spre curtea de exerciţiu, când supravegherea era slabă pe coridor. În acest fel am reuşit de multe ori să suplimentăm raţia zilnică şi deloc suficientă de cărbune.

Aprindeam focul seara pe la şase, iar confortul pe care îl obţineam stând în picioare împrejurul sobei arzânde, ne dădea un simţământ vremelnic de a ne fi aflat acasă. Mi se părea că în acele momente înţeleg perfect şi involuntar marea importanţă a descoperirii focului în istoria omenirii. Stând în picioare pe lângă foc, cântam adeseori încet cântece populare sau imnuri din închisoare, sub bagheta versată a lui Papa. Era un etnic german din Transilvania care încercase să fugă. Era mai în vârstă decât cei mai mulţi dintre noi. Blond, cu ochi albaştri, şi înalt de aproape doi metri, Papa suferea de blândeţe, dar şi de foame.

Rămâneam îngrămădiţi ciorchine în jurul sobei până când focul se stingea în cenuşa licărindă, repovestind amintiri, spunând glume, şi amuzându-ne câte puţin. Soba neputincioasă se răcea curând şi târziu, în noapte, îngheţam din nou de frig. Din fericire, această cameră a noastră se afla într-un colţ şi nu era curent. Doar câteodată, când temperaturile de afară

coborau bine sub zero grade, ne trezeam în puterea nopţii din cauza frigului insuportabil.

Simion era cel mai vechi din grup, deşi avea numai douăzeci şi opt de ani. Fusese dat afară de la universitate din cauza aşazisei lui „origini sociale nesănătoase" şi se dusese înapoi acasă să-l ajute pe tatăl său în gospodărirea micului magazin de coloniale şi articole alimentare al cărui proprietar mai era încă în oraşul natal. El nu pierduse niciodată o ocazie să nu blesteme Partidul. După el, de când veniseră comuniştii la putere dispăruseră de pe piaţă chiar şi merele stricate. Potrivit celor relatate de el, bodogăneala asta neghioabă i-a fost fatală şi l-au învinuit de instigare pentru răsturnarea regimului şi l-au condamnat la cinci ani de închisoare.

– Ar fi fost mult mai bine dacă ai fi făcut ceva, în loc să turui ca o gaiţă, a fost verdictul taciturnului Bucur.

Am fost surprinşi de această izbucnire, iar Simion a fost atât de uluit, încât preţ de câteva secunde n-a fost în stare să zică nimic.

– Ascultaţi bine, toată lumea, fiindcă Bucur n-o să mai scoată vreun cuvânt până la sfârşitul lunii, a răspuns el în cele din urmă.

Ne-am amuzat copios de sfada lor, în special seara în jurul focului, când moralul nostru era în punctul său cel mai ridicat.

Simion, obişnuit cu jargonul de prăvălie al tatălui său, începea totdeauna poveştile sale cu „Era vremea când cireşile se coceau în livadă"; sau „Asta se întâmpla cam în vremea când spanacul proaspăt era din belşug pe piaţă"; sau „Când a avut loc această poveste, merele ionatan se aflau deja pe farfuriile oamenilor". Pe noi ne distra stilul lui pitoresc şi curând am adoptat şi noi acel stil „calendaristic".

În ceea ce mă privea, începuturile de dimineţi şi după-amiezile târzii mi le dedicam rugăciunii, dar atmosfera acestei noi celule nu era tot aşa de favorabilă silinţelor religioase, aşa cum fuseseră celelalte. Mi-a trebuit destul efort ca să rezist pe poziţie şi să nu iau în seamă sumedenia de glume cu tâlc şi veselia celor din jur.

Noi petreceam cea mai mare parte a zilei citind, studiind, sau lucrând la ceva, dar sufeream acut din lipsă de hârtie şi eram cu ochii în patru în căutarea ei. Într-o zi, pe când mergeam în cerc de jur-împrejur în ţarcul de plimbare, cineva a zărit pe neaşteptate o grămadă mare de pungi de hârtie stivuite, în interiorul bisericii părăsite a închisorii, care acum era

transformată în depozit de mărfuri. Puteam vedea vârful grămezii ridicându-se până sus deasupra ferestrei, ale cărei geamuri fuseseră sparte ori luate de mult. Pervazul acesteia se afla cam la cinci metri înălţime de la pământ. Dintr-odată ne-am concentrat toate eforturile ca să născocim un plan şi să punem mâna pe hârtia acelor pungi.

Regulamentul închisorii cerea ca noi să spălăm săptămânal podelele de lemn din celulele noastre. Operaţiunea aceasta nu se dovedise a fi întotdeauna o sarcină uşoară, întrucât de multe ori nu aveam apă suficientă nici de băut, dar aşa cum puteam, făceam cu rândul echipe de câte doi şi spălam podeaua. Într-o zi Ioni şi Marin care spălau duşumeaua şi frecau cu sârg lângă uşă, au descoperit că o şipcă lungă de lemn de la tocul uşii era desfăcută.

– Mi-a venit o idee grozavă, a spus Ioni zâmbind. Luăm şipca asta lungă, îi batem un cui în capăt şi tragem pungile în jos, spre noi.

Am încercat, dar fără vreun rezultat. Pentru orice eventualitate, am lăsat şipca de lemn rezemată în mod discret de un gard de lemn care separa cele două curţi de exerciţiu. Apoi taciturnul Bucur a venit cu o altă idee.

– Ascultaţi, fraţilor, iar noi ne-am conformat imediat, fiindcă el vorbea atât de rar, facem o frânghie lungă din bumbac şi lână, ţesută din păturile şi husele saltelelor noastre, îi punem în capăt un cârlig şi îl aruncăm la pungi. Vom avea o şansă mult mai bună, cred eu, decât am avut cu şipca.

– Bună idee, şi-a dat cu părerea şi Virgil. Vedeţi, în timp ce Simion îi dădea cu gura, Bucur îşi punea mintea la contribuţie. El are dreptate din nou, a continuat Virgil, tachinându-l.

– Da, vreau să-l văd pe geniul gânditor cum ţese singur frânghia, a replicat cu invidie Simion, meşterul ţesător, pentru că nu-i venise lui ideea.

Deşi discuţia n-avea nici un rost, Simion a continuat să vorbească în timp ce Bucur zâmbea liniştit. Împreună au făcut o frânghie lungă. În acelaşi timp, Virgil a îndoit trei cuie legându-le la capăt şi a făcut o ancoră cu gheare de pisică, numai bună de prins în prelungirea sforii.

Am încercat stratagema a doua zi de dimineaţă, în semiîntuneric, dar din nou n-a mers. După mai multe încercări rapide frânghia a cedat lăsând cârligul agăţat de pungi.

– Destul cu ideea grozavă a lui Bucur, a râs Simion, deşi doream din suflet să fi avut dreptate.

Pe când ne frământam mintea să găsim o soluţie pentru a obţine hârtia, Gottfried a venit cu o idee nouă care a salvat situaţia.

– Hai să încercăm altceva! Masa poate face şmecheria.

Noi nu înţelegeam deloc ce legătură avea masa, dar ascultam cu toţii.

– De la pământ până la fereastra celui de al doilea etaj unde sunt pungile, este un spaţiu de 5 – 6 metri. Dacă scoatem masa afară, hai să zicem pentru o spălare şi dacă Papa şi Nic o saltă puţin, fiindcă sunt cei mai înalţi, cineva care se suie pe ea ar putea să atingă pungile.

– Grozavă idee, a spus Papa cu entuziasm. Dar cine e ăla să se urce pe masa ţinută de noi?

– Nu, nu mă urc acolo. Eu v-am dat ideea, voi găsiţi pe cineva s-o pună în practică.

Nu ne-a trebuit mult până să luăm o hotărâre. În dimineaţa următoare, cam pe la cinci şi jumătate când am fost scoşi afară să golim hârdăul, am încercat. Şi ne-am socotit norocoşi, pentru că sergentul Mihai se afla la comandă.

Am scos masa afară cu noi, sub pretextul că avea nevoie să fie spălată bine. Cum în curte era încă întuneric, nu puteam fi practic văzuţi din uşa blocului nostru unde păzea gardianul. Ne-am repezit în ţarcul de exerciţiu şi am rezemat masa în poziţie verticală, faţă de zidul bisericii. Bica s-a căţărat sus, în timp ce patru dintre noi am ridicat-o cât am putut, până când el a atins pervazul.

A tras de o pungă, dar s-au rostogolit zece prin fereastră, deasupra capetelor noastre. Am fost mai curând fâstâciţi de acest belşug, pe care am reuşit să-l ascundem urgent sub haine şi l-am adus fără grijă cu noi, în celulă. Ce colosală bogăţie de hârtie!

– Ascultaţi, fraţilor, a spus Virgil, trebuie să facem ceva să o ascundem, altfel dăm de mare bucluc.

– Hai să tăiem pungile în coli mai mici şi să coasem caiete din ele, am propus eu.

Am început să lucrăm imediat, tăind şi fasonând cu febrilitate pungile, aşa cum cereau nevoile noastre. Am făcut zeci de caiete de notiţe şi fiecare era liber să ia cât de multe caiete i-ar fi trebuit sau cât de multă hârtie dorea. Am distribuit chiar o parte din prada noastră şi altor deţinuţi din bloc, fie aruncând-o afară pe fereastră, fie lăsând-o în anumite locuri din curte stabilite de comun acord.

Acum fel de fel de dicţionare, colecţii de poezii, expresii şi alte frânturi de gânduri răsăreau din diferite camere ca ciupercile după ploaie.

Am început un dicţionar geografic, fiindcă geografia fusese una din pasiunile mele de o viaţă, şi curând după aceea, de câte ori aveam un prilej, îi consultam şi pe ceilalţi în diferite probleme cu caracter geografic. Printre alte intenţii, doream să includ în dicţionar toate ţările lumii şi capitalele lor, precum şi statele americane şi provinciile importante ale marilor ţări. Am descoperit curând că bagajul de cunoştinţe geografice din cadrul blocului nostru era destul de limitat, şi când am insistat să aflu capitala Tasmaniei, pe care nimeni nu şi-o putea aminti, prietenii mei au început să râdă de mine.

Ioni era chiar mai ambiţios. El a iniţiat un proiect personal de a recrea harta fizică şi politică a lumii şi chiar a încercat să o coloreze. A ieşit destul de frumos, dar cam anapoda. El făcuse Tahiti mai mare decât Noua Zeelandă şi o pusese în Atlantic. Inspirat de stăruinţa lui Ioni, Marin, altminteri un repetent şi un derbedeu din îndepărtatele mahalale ale Bucureştiului, şi-a desenat propria hartă a globului, desconsiderând orice fel de realitate, şi lansându-se pe sine într-o serie de năstruşnice călătorii imaginare împrejurul propriei sale lumi.

Absorbiţi în toate aceste activităţi, unii dintre noi au început să simtă presiunea timpului. Chiar şi privitul pe fereastră a devenit un fel de cazină. Înainte de obţinerea pungilor de hârtie, scrijelisem pe zidul din spatele priciului meu cam vreo două mii de cuvinte franceze şi germane, precum şi multe expresii care, pentru a fi descifrate îţi luau o zi întreagă. De fapt, tot zidul fusese transformat într-o „bibliotecă" şi noi ne distram spunând „cutărică e ocupat – vorbeşte cu pereţii". În lumina obscură a celulei, „biblioteca" nu a fost nicicând descoperită de gardieni, fiindcă atunci când intrau înăuntru nu stăteau niciodată îndeajuns de mult pentru a-şi obişnui ochii. Nici noi nu izbuteam să vedem cuvintele scrijelite cu un cui pe perete, după ce ne întorceam de la exerciţiile de afară. Aveam nevoie de cel puţin cincisprezece minute ca să putem vedea.

Curând, nu am mai avut nevoie să vorbim cu pereţii – aveam caiete de notiţe adevărate. Deţinuţii mai puţin instruiţi dintre noi jucau şah ore întregi şi foloseau hârtia pentru a mângâli scorurile şi rezultatele nesfârşite ale diferitelor lor întreceri.

Acele multe caiete de notiţe şi alte lucruri interzise au ridicat inevitabil problema găsirii unei ascunzători pentru ele.

Era mai degrabă riscant să le ascundem în saltele ori sub peticele hainelor noastre, pentru că se făceau percheziţii inopinate în celulă şi obişnuitele percheziţii corporale.

– Devine periculos, fraţilor, tot insistam eu mereu. Apoi am discutat asta într-un grup mai mic format din cei mai capabili de coeziune colegi şi dotaţi intelectualiceşte. Am hotărât să găsim o ascunzătoare sub podea.

– Hai să verificăm scândurile, au căzut de acord pe loc Simion şi Virgil.

Cum Simion era şi scund şi slab, s-a vârât sub paturi să verifice scândurile. Virgil l-a urmat şi curând au fost surprinşi să constate cât de uşor era să scoată una din scândurile duşumelei. Odată îndepărtată, au început să sape molozul de sub ea, în timp ce alţii cărau murdăria scoasă în hârdăul ce ţinea loc de latrină.

Când după mai mult de o oră de săpat lent şi meticulos gaura era aproape gata, Virgil m-a chemat de urgenţă sub priciuri.

– Nic, uită-te aici, a spus el fără să se ridice. Nu-mi vine să cred! Tot săpând la ascunzătoare, uite peste ce am dat!

Învelită cu grijă într-o bucată de stofă era Sfânta Scriptură.

– Dumnezeule, am exclamat eu total surprins, cine a pus Biblia aceasta aici? Şi când?

Biblia ar fi putut să fie ascunsă acolo din 1948, când bisericile fuseseră transformate în depozite de mărfuri, şi se dăduse ordin ca obiectele religioase şi cărţile sfinte să fie distruse.

La început noi trei, Virgil, Simion şi cu mine, nu ştiam ce să facem, iar alţi trei sau patru care se aflau în afara zonei au devenit curioşi. L-am rugat pe Papa să vină jos pentru a ne sfătui şi curând ne-am dat seama că restul oamenilor din cameră deveniseră tăcuţi şi foarte curioşi să afle ce se întâmpla. Şoaptele noastre au fost curând inutile. Conştienţi că toată camera era numai ochi şi urechi, nu am mai avut de ales şi astfel am dat în vileag descoperirea.

Vechea Biblie a fost trecută din mână în mână şi tăcutul Bucur s-a închinat, a apăsat coperta spre buzele sale, şi a şoptit: „E un miracol".

Nimeni n-a îndrăznit să spună ceva în acele clipe. Sfânta Scriptură devenise o comoară comună la dispoziţia oricui dorea să o citească, şi îl făcea totodată răspunzător pentru ascunderea ei. Surprinzător, dar aproape toţi dintre noi au fost interesaţi să o citească.

Când m-am pregătit de culcare în acea noapte, n-am putut să nu mă minunez de Biblia pe care o ţinusem în mâini. Era ca un miracol, de parcă o mână divină s-ar fi întins spre noi, dăruindu-ne Cartea Sfântă. Cu uimire mi-am dat seama că existau cel puţin cincizeci de scânduri în podea care nu puteau fi văzute din afara celulei. Cum şi de ce o alesesem noi pe aceea sub care se afla Biblia? Asta m-a făcut să mă gândesc că poate Dumnezeu veghea asupra noastră şi ne dăduse acest dar ca pe un memento. Eram însă atât de tineri, şi greu ne puteam rupe gândurile de problemele noastre mărunte şi zilnice.

A doua zi am terminat de săpat ascunzătoarea şi am pus la păstrare tot ceea ce nu era folosit în mod curent. Convinşi că preţioasele noastre comori sunt acum ascunse la loc sigur ne-am întors la studiile noastre ceva mai liniştiţi.

Caietele de notiţe parcurgeau un fel de circuit, transmise altor celule, unde erau citite şi completate cu aviditate.

Pe neobservate începusem să ne maturizăm şi să acumulăm cunoştinţe, ba chiar să ne etalăm talente până atunci necunoscute. În timp ce Virgil, lăcătuş de meserie, făcea dovada unor aptitudini incredibile de sculptor, Cornel, un băiat cu mult mai tânăr decât noi, începu să creeze nişte poezii atât de sensibile încât toţi am rămas surprinşi de frumuseţea lor. Cât despre mine, mă interesa să învăţ cât mai mult şi i-am uimit pe toţi cu ambiţia şi disciplina mea. De fapt, între timp mă analizasem destul de bine, identificându-mi punctele tari şi slabe şi hotărâsem să lucrez cu mine asiduu şi să mă perfecţionez, mai ales din punct de vedere intelectual.

Supravegherea era totuşi aspră, nu ne permitea să ne destindem şi adeseori trebuia să fim cu ochii în patru. În ciuda măsurilor noastre de precauţie, în urma unei percheziţii-surpriză, am fost prins cu un caiet de notiţe şi am fost pedepsit fără întârziere cu şapte zile de izolare în clădirea de securitate maximă. Clădirea era invizibilă din noua celulă, dar eram totuşi în incinta ei.

Cu câteva zile mai înainte, Marin se întorsese din arest. Faţa lui era moale ca de ceară şi trasă, şi ne spusese că suferise mai mult de frig decât de foame. Când au început aceste pedepse, au fost limitate la cinci zile, dar acum fuseseră prelungite până la paisprezece zile. Curând au fost din nou prelungite până la treizeci de zile, incluzând, firește, o masă la fiecare a treia zi. Părea că administraţia doreşte să verifice asupra noasră limitele rezistenţei umane.

Omul are rezerve în a răbda cazne de necrezut, dar există, de asemenea, o limită a ceea ce corpul uman poate suporta. Marin s-a întors în cameră într-o stare de epuizare fizică, şi atunci am hotărât în unanimitate ca fiecare dintre noi să-i ofere câteva linguri pline din raţiile noastre, dublând astfel porţia lui zilnică. Marin, care era cu deosebire sensibil la foame, a spus în glumă că a meritat pe deplin să fie pedepsit cu regim de carceră, căci oricum nu ar fi putut niciodată să reuşească să mănânce după pofta stomacului său.

Când gardienii întocmeau un raport disciplinar unui deţinut, el nu ştia niciodată când va efectua pedeapsa. Autorităţile închisorii te lăsau înadins într-o stare de suspans. Uneori erai scos afară să execuţi pedeapsa la câteva săptămâni după ce fusese întocmit raportul. Aceste pedepse în suspensie erau ţinute nerezolvate până când exista o atmosferă de agitaţie între deţinuţi sau când se dezlănţuia un nou val de teroare.

La câteva zile după întoarcerea lui Marin, a fost rândul meu să fiu scos afară, aşa că din nou camera noastră avea un „ambasador" la beci, cum spuneam noi. Cum celulele de pedeapsă erau situate în subsolul clădirii de securitate maximă, am izbutit să formăm un lanţ de comunicaţii cu camarazii noştri deţinuţi în acea clădire şi treptat, am ajuns să aflăm tot ce se întâmpla şi acolo. Când gardianul mi-a strigat numele, am păşit afară pe coridor, unde mi-a fost aruncată pe cap o pătură, în aşa fel încât să nu pot să văd unde mă ducea. Aceasta era o precauţie total lipsită de sens, fiindcă acum ştiam toată închisoarea pe dinafară şi îmi dădeam seama de destinaţie.

Când am intrat în clădire, am făcut la stânga şi am luat-o în jos, pe o scară îngustă. În momentul când am ajuns în camera boilerului de la subsol, mi s-a luat pătura de pe cap. De acolo am fost dus jos, pe o altă scară subterană şi am ajuns în faţa unui soi de criptă, cam de patru pe cinci metri, cu patru uşi de fier, ducând la patru celule. Am fost împins într-una din ele.

Era o celulă foarte mică, de beton, care amintea de o peşteră din epoca de piatră. Toate celulele erau identice, cu excepţia faptului că trei din ele aveau o deschizătură ducând la un orificiu de aer, ceea ce a patra celulă nu poseda. Exista un bec electric deasupra uşii şi un hârdău în chip de latrină într-un colţ; altminteri celula era goală.

Ca o lovitură a soartei, nu existau nici un fel de ocupanţi în celelalte celule, aşa că nu era absolut nimeni cu care aş fi putut

să vorbesc. Totuşi, puteam să aud sunetele înăbuşite ale codului Morse pulsând prin ziduri, dar mult prea slabe pentru mine ca să le descifrez. Am început să merg în sus şi în jos prin celula aceea cu un fel de sentiment nepământean că m-aş fi aflat într-un mormânt. Pustietatea apăsătoare din jur, lipsa oricărui lucru asupra căruia să-mi fixez gândurile, şi spaţiul meschin m-au făcut curând somnoros. Apoi m-am aşezat pe hârdău şi, rezemându-mi capul de zidul din spatele meu, am încercat să dorm. Gândul că aveam de stat şapte zile în acest mormânt mă deprima de groază. Îmi treceau prin cap tot felul de idei confuze, până când pe neaşteptate am adormit. Somnul era de departe cel mai bun medicament în viaţa de puşcărie.

„Cu cât dormi mai mult, cu atât ispăşeşti mai puţin", spunea cineva în glumă o maximă specifică detenţiei, iar în această celulă singuratică nu se afla nimeni care să mă împiedice să dorm.

Hârdăul acela totuşi s-a dovedit a fi un loc extrem de incomod, aşa că până la urmă am hotărât să mă întind pe podea. Cimentul era ud, însă am descoperit un petic de pământ ceva mai uscat lângă unul din pereţii pe care m-am lungit pe spate. După un timp oarecare am simţit cât era de rece. Nu cred să fi stat aşa întins mai mult de cincisprezece minute, dar acela a fost cel mai nenorocit sfert de oră din viaţa mea. Am închis ochii şi am adormit. Am avut un vis scurt, de fapt un coşmar. Mă spiona cineva cu un cuţit în mână. Deodată, l-am simţit cum îmi înfige cuţitul în spate. Îngrozit, am sărit în picioare. Simţeam încă lama cuţitului înfiptă în spate, şi o durere înfiorătoare îmi fulgera corpul. „Lumbago-ul marxist", cum îi spuneau deţinuţii politici, a rămas de atunci companionul meu pe viaţă, şi am căpătat tot de atunci o teamă permanentă şi o sensibilitate bolnăvicioasă faţă de frig.

Am sărit brusc în picioare şi mi-am dat seama din nou cât de groaznic era să fii izolat de orice fiinţă umană. Am început să mă rog şi treptat m-am liniştit. Curând m-a învăluit o pace spirituală mângâietoare şi graţie ei mi-am uitat durerile.

La ora şapte seara, gardianul din schimbul de noapte a venit de serviciu pentru numătoarea de seară, iar trei ore mai târziu s-a întors din nou şi mi-a poruncit să mă duc afară şi să aduc un pat de fier din grămada de lângă celule. Desigur, nu exista saltea pe el, dar mi-a dat o pătură veche, zdrenţuită, şi m-a prevenit să fiu în picioare la ora cinci, a doua zi, dimineaţa, ca să-i predau echipamentul. Destul de ciudat, dar sunetul acelei

voci umane mi-a dat puţin curaj, chiar dacă omul era o brută ursuză, cu inimă de piatră. Cât de însetat eram în acea clipă după puţină căldură şi după un semn de simpatie şi înţelegere din acei ochi lipsiţi de omenie, dar el nici măcar nu s-a uitat la mine. Înfăşurându-mă în pătura zdrenţuită, m-am întins pe pat. Era tare, iar barele de metal transversale îmi intrau adânc în coaste. Cu toate astea, eram recunoscător să fiu protejat astfel de umezeala mortală a podelei. Noaptea a fost un supliciu, căci mă trezeam în scurte răstimpuri îngheţat până în măduva oaselor şi cu o senzaţie de înţepenire în toate mădularele.

În zori, imediat după sunetul aspru al clopotului a apărut iarăşi gardianul, însoţit de data aceasta de un deţinut de drept comun. Cel din urmă a scos afară din celulă patul şi pătura, apoi s-a întors şi a aruncat o găleată cu apă rece pe podea. Aducând o măturǎ, a frecat podeaua cu însufleţire, împrăştiind apa în mod egal peste tot. Acum am înţeles de ce podeaua era în permanenţă umedă.

Am început ziua spunându-mi rugăciunile, urmate de rostirea de psalmi şi poezii cu voce tare căci nu era nimeni să mă audă. Eram atât de cufundat în ritualul meu încât am fost destul de surprins de apariţia neaşteptată în uşă a gardianului din schimbul de zi. Ceva mai târziu am început să aud semnale slabe ale codului Morse, răsunând ca un ecou prin ziduri şi mi-am amintit că în noaptea precedentă, înainte de a adormi, descifrasem fără să vreau un scurt mesaj. Am hotărât atunci şi acolo să încerc să fac şi eu legătura cu cineva, dar mi-a trebuit ceva timp până să descopăr singurul obiect solid cu care puteam lovi în zid – o lingură. La început a fost un lucru destul de greu, fiindcă nu cunoşteam prea bine codul Morse, dar „zidul" trebuie să-şi fi dat seama de lipsa mea de experienţă, întrucât a început să mă înveţe cu răbdare fiecare literă de la A la Z. Pe măsură ce mi se comunicau semnalele codificate le notam pe suprafaţa uşii de metal, pe care mai întâi am înmuiat-o şi am frecat-o cu pudră de var răzuit de pe pereţi. După ce am exersat aşa câteva ore, am început să bat destul de corect. O lovitură uşoară, scurtă, pentru un punct şi două lovituri uşoare, scurte, pentru o linie de despărţire. „Zidul" transmitea semnalele la celulele de deasupra.

Corespondenţii mei invizibili mă întrebau cine eram, de unde venisem, durata condamnării mele, de ce fusesem pedepsit acum, şi cum mă simţeam. Am răspuns la toate aceste

întrebări şi apoi am împărtăşit toate veştile pe care le aveam, parte din ele nefiindu-le cunoscute şi primite cu bucurie. Pe urmă ei au comunicat propriile lor fragmente de informaţii. În acest fel am ajuns să cunosc şi să mă împrietenesc cu oameni pe care nu-i întâlnisem şi n-aveam să-i întâlnesc niciodată în viaţa mea. Timpul zbura cu viteză crescândă până când uşa s-a deschis iar gardianul a venit înăuntru de pe scara de sus, însoţit de un alt deţinut de drept comun. Ultimul mi-a umplut gamela cu apă proaspătă şi mi-a dat o bucăţică de mămăligă, singura raţie pe care aveam dreptul să o primesc pentru primele două zile de pedeapsă. A treia zi mi s-a dat o strachină de mâncare caldă, şi apoi ciclul de postire a început din nou. Aveam o foame de lup, dar am hotărât să păstrez jumătate din bucata de mămăligă pentru seară.

După ce am mestecat raţia mea autoimpusă cât am putut de încet, mi-am reluat conversaţia cu prietenii mei necunoscuţi şi le-am spus ce se întâmplase când încercasem să dorm pe betonul umed. Erau pe deplin conştienţi de pericol, fiindcă mulţi dintre ei se îmbolnăviseră în condiţii similare. După aceea, cât timp am rămas în celula de pedeapsă, ei m-au prevenit constant să nu cumva să mai repet acea greşeală.

Unul dintre corespondenţii mei obişnuiţi prin zid era un domn Manoliu, care s-a oferit să-mi dicteze textul unei rugăciuni, „Visul Maicii Domnului", pe care eu nu o auzisem înainte. Am petrecut restul zilei transcriind-o pe uşa de fier. Era o rugăciune lungă, dar am memorat-o. De atunci încolo, ea a devenit pilonul principal al rezistenţei mele spirituale. Rostirea dimineaţa şi seara a „Visului" m-a înzestrat cu o putere morală infailibilă. Cum spune unul din versuri, „De va aşterne un om visul tău pe hârtie, sau îl va aşeza în casa lui, ori îl va purta asupra sa, acel om nu se va teme de nimic". Mai târziu, când m-am întors în celula 354, am scris textul pe o coală mare de hârtie şi a supravieţuit chiar celor mai meticuloase percheziţii. Litania a fost copiată de câţiva dintre camarazii mei de celulă, iar pentru ei, ca şi pentru mine, „Visul" a fost întotdeauna un izvor de rezistenţă spirituală.

Înapoi în detenţia subterană, binevoitorul, necunoscutul meu prieten Manoliu, mi-a transmis o serie de năzuinţe şi decizii, fructul unor ani îndelungaţi de neînchipuită suferinţă în clădirea de securitate maximă. Ele m-au impresionat foarte profund nu numai din pricina frumuseţii lor disperate cât mai ales din cea a conţinutului lor fundamental creştin:

... Noi aspirăm la Înviere.
Noi dorim să aducem oamenii înapoi la biserică pentru a se găsi
în pace cu Dumnezeu.
Noi dorim să înălţăm o şcoală de gândire
şi învăţătură creştină.
Noi dorim să creăm un om nou, născut iarăşi din Dumnezeu
şi din strădaniile sale proprii.
Prin acest om nou, noi dorim să creăm o lume nouă,
întemeiată pe iubire şi dreptate ...

Ce păcat că am uitat de atunci restul acestei carte umane însufleţitoare, şi că nici unul din aceia pe care i-am reîntâlnit nu şi-au mai putut-o aduce nici ei aminte.

În ultima zi a şederii mele în regimul de carceră, Gottfried a fost înlocuitorul meu pentru următoarele şapte zile. Fusese prins învăţând franceza dintr-unul din caietele sale de notiţe. Am schimbat ultimele veşti, şi l-am pus în contact cu prietenii mei „invizibili" şi cu mediul înconjurător.

Înaintea numărătorii de seară, am fost dus înapoi în celulă unde „băieţii" mă aşteptau cu o gamelă plină de arpacaş. Soba era fierbinte şi în cameră era cald, iar mie nu-mi mai păsa de salteaua scârboasă ori de pătura mucegăită. Era ca şi cum mă întorsesem în sânul familiei dragi. Cât de relativ e totul!

18

Celule de pedeapsă

Viaţa în celula noastră şi în bloc îşi relua cursul obişnuit. Ne ţineam ochii cât puteam pe fereastruică, şi ascultam cu grijă, încercând să detectăm deplasările suspecte ale gardienilor, în aşa fel ca să nu ne prindă iarăşi făcând lucruri interzise. Cu toate acestea, eram prea tineri ca să vedem viitorul în altă culoare decât roz, ori să ne dăm seama de tenebrele situaţiei noastre. Fiind neexperimentaţi continuam să ne asumăm riscuri şi să trăim intens în prezent. Ne gândeam mult la viitorul nostru, iar libertatea o simţeam de parcă am fi întins mâna după un vis. Credeam că toate închipuirile noastre, odată şi odată se vor transforma în realitate, oricât de lungi se dovedeau a fi zilele şi săptămânile. Cine putea să-şi închipuie că acel viitor ne va lovi dur şi fără milă?

Înfometare! Regimul nostru alimentar fusese redus la simpla zeamă de varză la ambele mese. Unii dintre noi sufereau mai mult decât alţii de foame. Un tânăr, pe nume Gelu, se plângea încontinuu. Era atât de slab şi prăpădit că fusese poreclit „Fasole Verde". Îndată ce bucăţelele zilnice de mămăligă se împărţeau, cam cu două ceasuri înainte de masa de prânz, el stătea în picioare, la uşă, cu nasul într-o crăpătură din tăblie, încercând să adulmece mirosul de mâncare, cu mult înainte de a fi trebuit să fie adusă spre blocul nostru.

În alte puşcării, gardienii erau totdeauna la curent cu ceea ce se întâmpla în celule din cauză că ascultau în permanenţă pe la uşi. Aici, la Aiud, totuşi, noi ştiam cam pe unde erau, pentru că desluşeam zgomotul bocancilor lor, scârţâind afară, pe coridor. Auzul şi simţul mirosului se ascuţiseră într-un mod fantastic în închisoare. Numai cei care au inhalat aroma ce-

lestă a unui cazan cu varză aburindă, împins de-a lungul coridorului, au cunoscut cu adevărat ce este pofta disperată de mâncare. Glumind adesea despre situaţia noastră, obişnuiam să spunem că vom cere mamelor ori soţiilor noastre să ne facă ciorbă de varză sau arpacaş, atunci când vom ajunge acasă. Arpacaşul cu marmeladă devenise pentru stomacurile noastre înfometate, „ospăţul" fundamental.

Fasole Verde, cu nasul său lipit de tocul uşii, anunţa dintr-odată:

– Au pornit pe pasarela lungă. Apoi, cam după cincisprezece minute: Sunt în pasarela scurtă... Vin, vin! Dar entuziasmul său slăbea pe măsură ce mâncarea se apropia. E tot zeama aia, de varză nenorocită, lua-o-ar dracu! Nasul lui era infailibil. Nu se înşela niciodată.

După ce înfulecam cu lăcomie zeama acră cu câteva foi de varză şi câteva boabe de orez plutind în ea, ne aşezam în linişte pentru cea mai chinuitoare perioadă a noastră din timpul zilei. Chinurile foamei ne sfâşiau fiinţa cu efecte bizare şi asupra psihicului, căci treceam de la tristeţe şi deznădejde, până la izbucniri violente. Ne-am jurat atunci în mod solemn să nu mai fim niciodată mofturoşi cu privire la vreo mâncare, când vom fi liberi. Pâinea, în special, devenise o obsesie pentru noi. Era tare puţină la Aiud, cu excepţia celor destul de norocoşi să lucreze în fabrică. Imaginaţi-vă numai, să ajungi să te saturi cu pâine, fără nimic altceva! Ne lăsa gura apă când ne gândeam. Cu încetul, însă, foamea ni s-a mai atenuat.

Într-o zi ne făceam plimbarea în curte, când, prin fereastra din pivniţa bisericii am zărit înăuntru o grămadă mare de morcovi. Fereastra era spartă, aşa că am putut să înşfăcăm câte un morcov, pe rând, prin zăbrele, în timp ce ne uitam cu atenţie să nu fim prinşi. Curând, grămada de morcovi începu să se micşoreze. Erau cei mai mari morcovi pe care îi văzusem vreodată. Fiecare exemplar trebuie să fi cântărit aproape un kilogram. Rodeam uşor la ei, ca iepurii de casă, cât era ziua de mare.

A doua zi am reuşit iarăşi să furăm destui morcovi din grămada care scădea, dar a treia zi, degetele noastre de hoţomani s-au agitat în gol. Grămada devenise inaccesibilă. Am organizat o discuţie pe această temă, ca să vedem ce se putea face, şi cineva a venit cu o soluţie practică. Am spintecat o stinghie lungă, subţire, decupată din partea de jos a uşii şi i-am bătut un cui fără nit la un capăt. A două zi am luat stinghia cu

noi, am ascuns-o sub o haină, şi pe când ne învârteam în ţarc, la plimbarea obişnuită, unul dintre noi arunca „suliţa" prin vergelele ferestrei şi prindea ca într-un harpon câte un morcov. Apoi pasa următorului din spate suliţa şi tot aşa până când fiecare dintre noi se alegea cu câte un morcov. Din fericire, această operaţie a fost efectuată în al doilea ţarc de exerciţiu, unde supravegherea era foarte mult diminuată de zidul bisericii. Totuşi, sergentul Mihai a devenit bănuitor şi a zbierat la noi să ne mişcăm şi să nu ne mai atingem atâta de zidul bisericii. Cred că de fapt ne văzuse şterpelind morcovii şi a preferat să închidă ochii la micul nostru furtişag. Oricum, numai în celula noastră trebuie să se fi mâncat cel puţin o sută de kilograme de morcovi, şi asta destul ca să dureze pentru o viaţă întreagă.

Fatalmente, într-o zi am fost prinşi de sergentul major Filipescu şi trei dintre noi, inclusiv eu, am fost trimişi jos, la celula de izolare, pentru zece zile de pedeapsă aspră, cu lanţuri la mâini şi la picioare. Asprimea pedepsei se datora în parte afirmaţiei sale nefondate că l-am fi insultat atunci când ne-a prins furând morcovii statului.

A fost prima dată când am fost pus în lanţuri, şi am găsit lucrul acesta extrem de incomod. Frigul din celulă era atât de pătrunzător încât trebuia să ne mişcăm tot timpul, şi fiecare mişcare făcea lanţurile să zornăie sinistru.

Celelalte trei celule de izolare erau de asemenea ocupate, şi, în consecinţă, cei doi coacuzaţi şi cu mine am fost puşi laolaltă în singura celulă disponibilă. În celula din faţă erau doi deţinuţi din secţia noastră, iar alături era un condamnat din clădirea de securitate maximă. Am intrat repede în legătură cu ei şi am schimbat tot felul de informaţii, spre mulţumirea noastră reciprocă. Am reînnoit deopotrivă contactul cu camerele de deasupra, unde aveam deja multe cunoştinţe. Câştigând experienţă din vizita mea precedentă, de această dată am luat cu mine un vârf de creion şi o bucăţică de săpun pentru a spumui uşa metalică înainte de a o freca cu var. În acest fel am reuşit să transformăm uşa într-o tablă, din care jumătate am acoperit-o cu poezii transmise prin codul Morse. Multe din aceste poezii şi „Visul Maicii Domnului" au rămas pe uşă tot timpul cât am fost în Blocul II. Gardienii nu le-au reperat niciodată, deoarece când intrau în celulă împingeau uşa înapoi spre zid şi nu s-au deranjat niciodată să se uite la ce era pe partea cealaltă.

În timpul acestor pedepse am memorat multe din poeziile scrise de poeţii clasici români şi numeroase balade şi cântece populare pe care le admiram foarte mult.

Am continuat să-mi împart bucăţica zilnică de mămăligă în două, o jumătate pentru „prânz" şi alta pentru „cină", ca să nu mai sufăr de foame aşa cum mi se întâmplase. Cei doi colegi ai mei, însă, nu s-au dovedit a fi în stare să reziste tentaţiei de a-şi înghiţi lacom porţiile dintr-o dată.

Spunerea feluritelor poveşti şi repovestirea vieţilor noastre în fiecare detaliu, dacă mai rămăsese vreunul, a fost singura noastră ocupaţie de bază. Împărtăşind aceleaşi aspiraţii prin forţa împrejurărilor tindeam să credem că între noi se vor statornici prietenii veşnice. Lipsiţi de identitatea noastră socială şi încurajaţi de izolarea fortaţă, ne simţeam mult mai puţin inhibaţi şi eram înclinaţi să destăinuim multe aspecte personale şi secrete din vieţile noastre.

Unul dintre camarazii mei din celula de pedeapsă era Virgil, ale cărui lanţuri erau tot aşa de mari ca şi el. Îşi petrecuse tinereţea la ţară, ducând o viaţă aspră, sănătoasă, ascultând poveşti fără sfârşit despre haiduci, spuse de bunicul său. La vârsta de paisprezece ani, visase să devină un fel de Robin Hood român, luptând pentru dreptate. Virgil petrecuse doar un an la Aiud, şi din aceste 365 de zile reuşise să stea 120 de zile în regim de carceră, majoritatea cu lanţuri la mâini şi la picioare. Bătuse toate recordurile în această privinţă, pe mine întrecându-mă cu doar şaizeci de zile de pedeapsă.

Umbletul continuu *în* şi *afară din* celulele de pedeapsă facilita fluxul de ştiri şi informaţii. Sigur că nu puteam să măsurăm precizia acelor informaţii, dar în orice caz faptul ca ţatare ne întărea rezistenţa generală. Închisoarea din Aiud putea fi comparată cu un imens organism, ce respira prin fabrică, avea creierul aşezat în Zarca, în timp ce inima sa bătea în celulele din clădirea de securitate maximă. Celelalte blocuri formau sistemul nervos al acestui organism, şi celula noastră era una din cele mai sensibile antene ale sale. Atâta timp cât am stat în celula aceea, am încercat să trăim la înălţimea acelei funcţii biologice. Celula 354 primea şi retransmitea mesaje, ştiri, salutări, şi comentarii. O mare parte din aceste informaţii, îndeosebi aşa-numitele „ştiri", erau influenţate ori deformate, dar, indiferent de lacunele lor, ne ajutau cel puţin să ne păstrăm fruntea sus, prin calvarul nostru.

Curând după întoarcerea din celula de pedeapsă, Papa şi Simion, membrii cei mai vechi ai comunităţii noastre, au fost prinşi jucând şah. După câte se părea, noi eram acum sortiţi să avem tot timpul unul sau câţiva „ambasadori" jos, în beci. Ei nu s-au dus, totuşi, singuri, deoarece au fost însoţiţi de Bica, „fugarul verde" cum am început să-i spunem, distrându-ne de planurile lui de a trece graniţa din nou, îmbrăcat complet în haine verzi, pentru camuflaj.

Întrucât se apropia Crăciunul şi se temeau că ar putea fi trimişi să execute pedeapsa în acea vreme, Papa şi Simion s-au rugat de sergentul Mihai să-i ducă jos imediat. La început el a părut mai degrabă nedumerit, însă după câteva clipe de reflecţie, a înţeles clar situaţia, şi tot el i-a dus înapoi, în celulă, cu o zi mai devreme decât era prevăzut. Ultima zi a oricărui termen de pedeapsă era totdeauna petrecută într-un fel de tocmeală cu gardienii, care îşi explicau cum voiau înţelesul de „inclusiv" şi „exclusiv" în limba română. Mulţi dintre ei, fiind etnici maghiari, nu înţelegeau acest sens corect. Câteodată din pricina asta îi mai trăgeam pe sfoară ca să ne elibereze la începutul ultimei zile, ceea ce însemna o mare izbândă dacă era o zi „fără hrană".

Am fost destul de norocoşi să sărbătorim Crăciunul cu toţii împreună, în celula 354. Am economisit din raţia noastră zilnică de turtoi, am uscat-o pe sobă, şi am tăiat-o în felii subţiri. Spre surpriza noastră plăcută, cu două zile înainte ni se dăduse un pic de marmeladă, şi am pus repede raţia ca pe un chilipir, la o parte. Am curăţat bine soba de orice urmă de funingine, ne-am scos păturile în curte şi le-am scuturat de praful acumulat, am frecat podeaua cu apă şi săpun şi timp de trei zile am fost extrem de grijulii cu raţiile noastre de lemne. Am încercat atât cât am putut mai bine să curăţăm camera lună şi chiar am acordat o atenţie specială propriei noastre înfăţişări, îmbrăcând cămăşi proaspăt spălate, periindu-ne zeghele de închisoare, şi lustruindu-ne ghetele fără şireturi, cu un amestec de grăsime cu funingine.

Ziua de Crăciun a fost o zi liniştită. Am început prin a cânta încet colinde, şi apoi am recitat poezii inspirate de naşterea lui Hristos. Deşi tăcut ca întotdeauna, Bucur, care în timpul ultimelor câteva zile se dedicase citirii Bibliei, mai mult decât oricând, ne-a rugat să facem linişte şi ne-a făcut să ascultăm o mulţime de versete şi pasaje potrivite situaţiei noastre prezente. Am ascultat cu pioşenie şi am fost plăcut surprinşi să vedem

cât de potrivite şi instructive erau selecţiile lui. Nimeni nu a îndrăznit să mai râdă de Bucur „al nostru" de această dată, şi când a terminat de citit, câţiva dintre noi au dorit Biblia pentru o lectură în singurătate şi profunzime.

Seara, am cântat în jurul focului toate imnurile pe care ni le-am putut aminti, şi ne-am delectat cu mâncarea economisită. Semnalul de „stingere" trecuse demult când uşa s-a deschis şi sergentul Mihai a păşit în celulă. Era în toane proaste, fiindcă fusese obligat să lucreze în schimbul de noapte pentru unul dintre colegii lui care se îmbolnăvise subit.

– Ce faceţi la ora asta? E două dimineaţa. Vă duc pe toţi jos, la beciuri! La culcare imediat!

Dar nu ne-a sculat la ora cinci, şi nici n-a raportat comportarea noastră nesupusă. El ne-a făcut să simţim că măcar de Crăciun era loc pentru puţină bunătate umană, chiar şi în puşcărie.

După acea „reuşită" sărbătorire de Crăciun, am hotărât să ţinem o „petrecere" de revelion cam în acelaşi mod, dar soarta nu ne-a ajutat. S-a întâmplat ca tocmai atunci să avem un gardian de serviciu deosebit de crud care ne-a întrerupt voioşia şi ne-a ordonat să intrăm în paturi.

Anul Nou a început cu un semn rău. Sergentul Mihai a fost transferat şi înlocuit cu un subofiţer bestial care, chiar din prima oră a schimbului său, a venit în camera noastră să ne provoace la o discuţie care a început destul de paşnic, dar a degenerat treptat într-o ceartă înverşunată cu el. Câteva zile mai târziu m-am trezit din nou la beci, pe baza unui raport care suna cam aşa: „Deţinutul Dima l-a insultat pe sergentul X, atenţionându-l că zelul său nu va duce la primirea de către el a unui şir de medalii".

De această dată, în plus faţă de lanţuri la mâini şi la picioare, mă aştepta o nouă formă de tortură. Timp de zece zile am fost ţinut în întuneric total, în celula de pedeapsă. Un întuneric, după cum spune zicala, mai rău decât moartea însăşi. Puteam doar să dibui prin celulă încercând să-mi găsesc drumul spre uşă şi spre hârdăul care ţinea loc de latrină, în colţ. Nu mai puteam să folosesc acea uşă ca pe o tablă de scris şi tot ceea ce puteam face era doar să bat uşor, cu mâna, în ziduri ca un orb într-un efort disperat de a păstra acel canal de comunicare, deschis, cu lumea luminii. Seara, când mi-au fost aduse înăuntru un pat şi o pătură, unul dintre invizibilii mei prieteni şi corespondenţi de deasupra, Manoliu, care petrecuse

de curând câtva timp în celula mea, m-a sfătuit să caut o sfoară specială în materialul păturii. Era o muncă obositoare, mai ales în întuneric, şi când am găsit-o până la urmă, aproape că am izbucnit în râs. Nu-mi venea să cred! Doar geniul inventiv al unui deţinut ar fi putut să imagineze un astfel de plan. Era o sfoară extrem de lungă în care fuseseră făcute o sumedenie de noduri la intervale egale pentru a forma un text în codul Morse, un nod reprezentând un punct şi două noduri o linie de despărţire. Textul era o scurtă rugăciune-poezie, transcrisă în acest fel de autorul ei, acel Manoliu. M-am apucat să o memorez şi am păstrat legătura cu autorul pentrul restul detenţiei mele.

Neîntâlnindu-l niciodată, mi-l închipuiam pe acest Manoliu a fi un om în vârstă, îndeosebi după ce mi-am dat bine seama de adâncimea credinţei sale creştine. Am fost surprins când mi-a spus că avea treizeci şi cinci de ani şi că fusese în clădirea de securitate maximă timp de cinci ani. Aproape că m-a implorat să merg şi să o văd pe mama sa, întrucât locuia în Bucureşti, şi a continuat să se descrie pe sine însuşi pentru a mă face mai convingător atunci când aş fi reuşit să vorbesc cu dânsa. El a insistat chiar să-i spun mamei sale, care nu primise veşti de la el de şase ani, că am stat amândoi în aceeaşi celulă şi că în felul acesta ştiam precis că el era sănătos şi plin de optimism.

Insistenţa lui m-a cutremurat din nou, fiindcă eram complet nepregătit să trăiesc sub comunişti, şi mi se părea peste puterile mele să merg şi să vizitez familiile unor deţinuţi ce se aflau încă în puşcărie, şi tocmai de aceea, încă sub acelaşi regim.

Uneori, în mijlocul ispăşirii sentinţei mele, şi cel puţin cu un an înaintea eliberării mele, condamnaţii cu sentinţe mai lungi începeau să mă roage să merg şi să vizitez, ori cel puţin să scriu celor dragi ai lor. La început am fost de acord din politeţe, dar cu încetul am început să iau misiunea în serios. În final, am fost obligat să învăţ aproape o sută de nume şi adrese pentru care a trebuit să creez un sistem special de rememorare. Mai târziu, am înţeles că ajutându-i în acest fel pe alţii şi ducând veşti despre ei familiilor lor, s-a născut în mine un nou simţământ al datoriei şi al raţiunii de a fi. Erau în el şi consolare, şi înţelegere, şi măreţie, şi toate mi-au dat o nouă putere spirituală.

Partidul Comunist, Securitatea, şi gardienii noştri foloseau tot ce le stătea în putere pentru a ne dezumaniza şi a ne reduce la o simplă viaţă animalică, izolându-ne şi rupându-ne de toate

sursele luminării intelectuale şi spirituale. Natura umană le-a stat însă, în cale. Nimeni nu poate spera vreodată să stingă acea scăpărare de geniu inventiv care îl deosebeşte pe om de alte făpturi. Semnalele codului Morse bătute în ţevi şi ziduri, scrijelirea cuvintelor, poeziilor, rugăciunilor, şi a unor pasaje picante pe gamelele clăbucite cu săpun şi uşile pudrate cu var, înşfăcarea fiecărei bucăţele de hârtie şi ochirea pe furiş a cioturilor de creion sau a orice altceva ce ne putea fi de folos în potolirea setei noastre pentru viaţa culturală şi spirituală, ne-au făcut învingători. Astfel am înţeles că acesta era mobilul esenţial al supravieţuirii noastre. Unii deţinuţi dintre noi aveau doar vârsta de şaptesprezece şi optsprezece ani, dar cu toate acestea chiar şi ei erau condamnaţi la termene lungi de închisoare. S-a gândit vreodată măcar unul dintre liderii comunişti la distrugerea plină de risipă a celor mai preţioşi ani ai acestor tineri, în formare? Ei erau convinşi că singura lor şansă e distrugerea noastră, şi în acest plan fără milă, nu se oboseau să facă absolut nici o deosebire. Tot ceea ce doreau ei era control total şi supunere necondiţionată.

Eram tineri şi aveam speranţe şi visuri şi nu renunţam. Erau zile când parcă înşişi pereţii celulelor vibrau de speranţă, când drugii de fier de la ferestre sunau de veşti bune, şi când pietrele în curtea de exerciţiu, răspundeau la atingerea picioarelor noastre cu speranţă fericită. Dar erau şi zile de tristeţe deznădăjduită, nopţi fără somn, bântuite de năluciri de care ne aminteam cu drag, ocolindu-ne unul pe altul din priviri, cu teama de a nu ne destăinui adâncurile contorsionate. Zidurile păreau că se dărâmă peste noi cu indiferenţă de piatră, zăbrelele de fier de la ferestre păreau să ne încătuşeze chiar minţile şi sufletele. În aceste clipe de disperare amară rugăciunile, cântecele, poeziile şi gândurile despre un viitor mai bun au fost acelea care ne-au ajutat să risipim tristeţea ce ne stăpânea. În celula întunecoasă, rece unde am stat singur cu lanţuri în jurul încheieturilor de la mâini şi glezne, zidul răsunând ca un ecou a fost cel care mi-a adus fără încetare curaj şi mângâiere şi m-a ajutat să învinge bezna.

Când în sfârşit am fost adus afară din mormântul în care lâncezisem ca un orb timp de zece zile, am găsit celula 354 caldă şi apropiată. Deasupra unei gamele plină ochi cu bucăţele de burtă şi arpacaş, la care contribuise fiecare din camarazii mei de celulă, am ascultat despre tot ce se întâmplase în timpul absenţei mele şi am povestit şi eu la rândul meu propriile mele

necazuri. Datorită calvarului îndurat, am hotărât să încercăm şi să evităm astfel de situaţii în viitor, cel puţin să ne străduim să fim mai prudenţi în orice vom întreprinde. Cea mai mare şi mai irezistibilă tentaţie era comunicarea cu ceilalţi deţinuţi, atunci când se aflau în curte. Aici era cel mai mare pericol pentru cineva de a fi prins. De această dată, însă, lucrurile s-au întâmplat cu totul altfel.

Am reuşit cât de cât să ne ţinem din calea răului timp de o săptămână întreagă. Apoi a venit Ziua Unirii (24 Ianuarie), cea mai respectată zi de sărbătoare în viaţa de închisoare. Am recitat balade patriotice, am povestit fel de fel de evenimente istorice, iar seara ne-am strâns în jurul sobei să cântăm cântece naţionale. Printre acestea era „Deşteaptă-te Române", care devenise imnul naţional pentru toţi deţinuţii politici, şi asta tocmai pentru că fusese interzis în toată ţara. Eram atât de cufundaţi în interpretarea cântecului nostru că nu am observat nimic până când uşa s-a deschis brusc şi camera s-a umplut cu gardieni de securitate înarmaţi. Au înhăţat o duzină dintre noi, ne-au târât pe coridor şi ne-au bătut tot drumul pe scări în jos până în curte. Aici ne-au bătut cu ură sălbatică. Virgil, cu sângele şiroindu-i pe faţă, dintr-o tăietură adâncă din frunte, a reuşit să se desprindă din strânsoarea a patru sau cinci din atacatorii noştri şi a strigat cât l-a ţinut gura:

– Criminalilor! Când vin americanii o să vă facă să plătiţi pentru asta; o să vă împuşte ca pe nişte câini turbaţi!

Foarte curând a fost copleşit de loviturile gardienilor, pus în lanţuri, şi dus cu escortă pentru treizeci de zile în regim de carceră la Zarca.

Bica, Simion, Ionuş şi cu mine am fost, de asemenea, puşi în lanţuri, dar pe noi ne-au dus jos, în beciul clădirii de securitate maximă şi ne-au împins în celulă. Atunci am descoperit curând că alţi patru colegi de-ai noştri se aflau în celula de alături. Aparent numai opt din grupul nostru iniţial fuseseră lăsaţi în celula 354. Câţiva nu participaseră la aniversare, iar alţii fuseseră mai sprinteni decât noi şi se urcaseră pe priciurile lor înainte de intervenţia efectivă a gardienilor.

De această dată pedeapsa a fost mai uşor de suportat fiindcă ne aflam împreună. Totuşi, lanţurile erau o sursă permanentă de ciondăneli şi suferinţă. Cea mai grea perioadă pentru mine era noaptea, când lanţurile se agăţau de plasa de metal a patului. De câteva ori m-am trezit simţind frigul şi fierul apăsându-mi greu, în jurul gleznelor. Uneori, îi blestemam pe

comunişti, şi doream să-i sugrum cu aceleaşi lanţuri pe care mi le puseseră ei. Alteori, doream să pot să-mi salvez propriul meu trup. În general, însă, reuşeam să ne păstrăm moralul ridicat. Lanţurile se aflau doar în jurul gleznelor şi mâinilor noastre, nu în jurul sufletelor.

Într-o zi am avut o surpriză neaşteptată. Am fost strigat deodată de un gardian necunoscut, dus pe scară în sus, făcut să merg încet prin curte, şi apoi dus înăuntrul clădirii administrative. Târând lanţurile pe pardoseala de ciment a biroului, am atras atenţia câtorva funcţionari civili care lucrau în birou. Era greu de imaginat ce fel de impresie le făcusem, dar ei se uitau ciudat şi stânjeniţi la mine, ca şi cum eu eram liber, iar ei prinşi în lanţuri, în poziţiile lor şi aveau nevoie de ceva încurajare.

– Cum te cheamă? m-a întrebat în linişte un civil. Care este data naşterii tale şi ultima ta adresă?

După ce m-a identificat, a continuat:

– O comisie specială a studiat cazierul tău şi a hotărât că nu poţi fi eliberat în anumite condiţii.

Nu voi şti niciodată de ce sau cum am avut curajul, dar am răspuns imediat cu un glas ferm:

– M-aţi făcut să târăsc aceste lanţuri tot drumul din beci, numai ca să-mi spuneţi că nu voi fi eliberat în anumite condiţii? În primul rând, nu am cerut să fiu iertat, şi în al doilea şi cel mai important, voi fi liber când Dumnezeu hotărăşte că trebuie să mi se dea drumul.

Trebuie să-i fi şocat, însă m-am întors cu spatele şi m-am îndreptat spre uşă fără să mă mai gândesc la gardianul care mă însoţea. Când am dat să mă întorc, l-am văzut pe un deţinut de drept comun privindu-mă cu curiozitate şi cred, cu respect. Chiar gardianul care fusese martor la discuţia din biroul administrativ a păstrat o linişte plină de respect în timp ce mergea înapoi, alături de mine. Gândul îmi rătăcea şi mi-am amintit una din poeziile lui Gyr, care ne dăduse atâta putere:

„Nu eşti înfrânt atunci când sângeri
Nici când ochii în lacrimi ţi-s
Adevăratele înfrângeri
Sunt renunţările la vis“.

Eram departe de a renunţa la visurile mele.

Printre cei patru tineri din celula de pedeapsă alăturată nouă, era şi Borş. Descoperisem între timp că acţionase ca informator în câteva ocazii anterioare cunoscute. Deşi până acum nu aveam vreun motiv anume să ne plângem de comportarea lui, eram precauţi când aveam de-a face cu el. Uneori, astfel de indivizi acţionau de teama unor ameninţări fără a fi răuvoitori, dar ei erau trataţi în mod egal de alţi deţinuţi. Acum eram destul de surprinşi să-l vedem împărtăşind nenorocirea noastră, mai cu seamă că el nu iniţiase nici un act de nesupunere. Nu purta lanţuri, dar era destul de furios şi se plângea că a fost pedepsit pe nedrept din cauza noastră. Marin, care era în aceeaşi celulă şi purta lanţuri grele, l-a prevenit să-şi închidă gura. Din celula noastră, puteam auzi discuţia care devenise tot mai dură, când Borş ne-a avertizat că nu va mai tolera nici o încălcare a regulamentului de închisoare din partea noastră. Apoi, Marin l-a ameninţat că-l bate rău cu lanţurile pe care le purta, şi doar intervenţia celorlalţi doi bărbaţi a dres lucrurile pentru moment.

În ciuda optimismului nostru robust, frigul şi foamea au muşcat zdravăn din noi şi ne-au micşorat rezistenţa fizică. Mâniat de starea de încordare şi de lanţurile legate strâns, în ultima zi, Marin şi-a izbit lanţurile de uşa de fier, sperând că gardianul se va plictisi şi ne va duce înapoi în camera noastră, la vremea mesei de seară. Zgomotul ar fi trezit şi morţii din somn, dar de această dată gardianul şi-a făcut apariţia doar în a unsprezecea zi, dându-ne încă o zi, în plus, de pedeapsă. Marin a primit o detenţie suplimentară de paisprezece zile ca s-o execute singur pentru „tulburarea ordinii închisorii".

Cât despre mine, când mi-au fost, în sfârşit, scoase lanţurile de către acelaşi deţinut de drept comun care le nituise, simţeam că parcă plutesc ca şi cum aş fi scăpat de propriul meu corp.

Înapoi în celulă, am declarat însă că în ciuda tuturor vicisitudinilor, viaţa merita să fie trăită.

19

Sera

Celula noastră era din nou aproape completă. Doar Marin şi Virgil lipseau. Marin mai avea câteva zile de petrecut jos, la beci, iar Virgil îşi încheia cele treizeci de zile de pedeapsă la Zarca. Totuşi, atmosfera din cameră nu mai era aceeaşi: devenise încordată. Borş se purta din ce în ce mai dificil, ameninţând că ne denunţă autorităţilor închisorii dacă mai continuăm să comunicăm cu alte celule. Ne-a obiectat chiar că ştie că folosim caietele de notiţe pentru studiu. După o săptămână sau cam aşa ceva s-a întors Marin; arăta foarte palid şi tras la faţă, iar câteva zile mai târziu a apărut şi Virgil, cu nimic mai prejos decât el. I-am pus pe amândoi la regim alimentar de îngrăşare, cu porţii suplimentare de hrană la care a contribuit fiecare.

Virgil ne-a adus veşti foarte îngrijorătoare de la Zarca. După el, deţinuţii de acolo trăiau într-o lume complet diferită de a noastră – o lume a tăcerii, întunericului şi degradării lente, ca într-un imens mormânt. Condamnaţii de acolo erau crema intelectualităţii româneşti: foşti profesori de mare faimă, judecători, oameni politici anticomunişti de frunte, foşti diplomaţi şi demnitari, savanţi care nu admiseseră compromisuri, câţiva generali şi colonei, şi cei doi mari poeţi ai închisorii, Gyr şi Crainic. Mulţi dintre ei erau condamnaţi evident la o moarte lentă. În mod şocant, descrierea lui Virgil mi s-a părut mai înspăimântătoare decât a domnului Lazăr, pe care îl cunoscusem în fabrică şi care îmi adusese acele veşti triste despre fratele meu.

La scurtă vreme după întoarcerea sa, Virgil m-a luat de o parte şi mi-a spus:

– Nic, fratele tău e acolo. N-am vorbit cu el, dar sigur e acolo. Să ştii că la Zarca le-am mărturisit celor de acolo că intenţionez să fug în străinătate, şi m-au rugat să transmit o serie de mesaje în Vest din partea Rezistenţei Române.

Eram uluit.

– Ce mesaje? am întrebat.

Timp de aproape o oră, Virgil mi-a repetat o mulţime de comunicări pe care le memorase – mesaje către Românii Liberi, Naţiunile Unite, Preşedintele Statelor Unite şi alţii. Ele m-au impresionat profund prin ardoarea, vigoarea şi urgenţa apelului lor disperat. Când a terminat, s-a uitat la mine cu ochii tulburaţi:

– Ce părere ai? a întrebat.

– Trebuie să facem tot ce putem ca să evadăm. Trebuie să ajungem în Vest cu orice preţ, ca să luptăm pentru eliberarea ţării noastre.

Credeam încă în izbucnirea unui război între Occident şi Uniunea Sovietică, dar era posibil şi ca el să nu se declanşeze atât de curând pe cât socoteam noi. *Dacă nu vine războiul, gândeam eu, o să mergem noi în Vest şi o să ne pregătim pentru el.*

Nici unuia dintre noi nu-i plăcea noua atmosferă din celulă. Borş ne călca pe nervi cu cererile şi ameninţările lui insolente. Într-o zi l-a rugat pe gardian să-l ducă la ofiţerul de serviciu, întrucât dorea să-i facă acestuia o comunicare confidenţială. Faptul a fost urmat aproape imediat de o percheziţie neaşteptată a celulei. De această dată au mers prin toată celula cu un pieptene şi au găsit destul de multe obiecte interzise, dar nimic important. Era clar că cineva ne denunţase. Din fericire, îl ţinusem pe Borş departe de secretele noastre şi mai ales de poziţia ascunzătorii noastre secrete; cu toate astea el ştia de existenţa ei. Atunci am hotărât să nu-l mai provocăm de teamă să nu agravăm lucrurile. Simion, însă, a spus că dacă lui i s-a dat o nouă pedeapsă cu izolare pentru cutia de şah care fusese găsită în salteaua lui, el nu va coborî la beci până nu-l va face pe Borş să plătească pentru denunţul său. Am încercat atunci să-l îmblânzim pe Borş, dar el a refuzat să stea de vorbă cu oricare dintre noi, întorcându-ne spatele şi plimbându-se furios de la un capăt la altul al celulei. Seara aceea ne-am dus la culcare într-o atmosferă încărcată de prevestiri de rău augur.

După apelul din dimineaţa următoare, a apărut gardianul şef să anunţe patru rapoarte pentru cei care fuseseră găsiţi cu

lucruri interzise asupra lor. Eu nu eram printre ei, dar Simion era. O liniște adâncă s-a lăsat, după ce gardianul a părăsit camera. Nu știu cum dar Simion era vizibil calm. Și-a spălat cu grijă gamela, a pus-o înapoi la locul ei și, pe urmă, a pășit către Borș. Nu s-a mișcat nimeni, știind că orice intervenție ar fi fost de prisos.

– Ți-ai terminat masa de dimineață ? l-a întrebat Simion liniștit.

– Da, a răspuns el. De ce ?

– Fiindcă avem o mică problemă de rezolvat între noi.

Fără nici un alt cuvânt, Simion l-a lovit cu pumnul în față pe Borș, de trei sau patru ori și după aceea, în timp ce acesta căzuse pe spate în pat, i-a mai dat câteva lovituri bine țintite cu piciorul în fund. Borș a sărit în sus, urlând cât îl ținea gura, și s-a năpustit spre ușă. Marin, care de asemenea, trebuia să fie pedepsit în urma denunțării lui Borș, a făcut un pas în față și l-a lovit tare cu pumnul în obraz și în stomac. Borș s-a clătinat pe picioare sub aceste lovituri, zbierând îndeajuns de tare ca să scoale și morții. În sfârșit, alarmați de strigătele lui disperate, gardienii au dat buzna în celulă, cam la zece minute după începerea bătăii. Între timp, Borș fusese atacat și de alți camarazi de celulă indignați, și loviturile cădeau cu duiumul asupra lui, din toate părțile. Îndată ce s-a deschis ușa, trădătorul s-a năpustit afară pe coridor. Gardianul s-a uitat o dată la noi, apoi s-a năpustit și el afară să dea alarma.

Ne-am strâns imediat laolaltă ca să vedem ce măsuri puteam lua pentru a salva cât de cât situația. Primul nostru gând a fost să facem ceva pentru prețioasele noastre caiete de notițe.

– Ascunzătoarea trebuie golită, și totul dosit în altă parte, am insistat eu.

Ionuș s-a târât sub prici și a pescuit caietele de notițe și orice altceva cu o rapiditate maximă. Am ascuns unele caiete pe sub îmbrăcăminte, iar altele le-am strecurat în paiele saltelelor, dar majoritatea a fost burdușită pe coș. M-am urcat pe masă, am scos burlanul sobei din gaura din perete, și am împins caietele de notițe și alte obiecte la o adâncime de un cot în burlan. Era o activitate febrilă în celulă. În câteva minute, toate obiectele compromițătoare dispăruseră.

Cineva a bătut un mesaj rapid către celula de alături și aproape imediat întregul bloc a intrat în alertă. După aceea, două lovituri puternice în zid au răspândit semnalul binecunoscut, care anunța pericol iminent. Ultimele câteva secunde

au trecut foarte greu. S-a auzit tropăit de bocanci mai aproape de-a lungul coridorului. Deodată, uşa s-a dat în lături şi în celulă au năvălit cam opt gardieni de securitate, înarmaţi cu puşti automate. Ei au fost urmaţi de gardianul de serviciu din blocul nostru, comandantul adjunct, căpitanul Ioaniţescu, comisarul politic Bădilă, şi alţi câţiva ofiţeri necunoscuţi.

– Staţi în poziţie de drepţi! Feţele la perete! Nimeni nu mişcă! a zbierat unul dintre ei.

Ultimul care s-a strecurat în celulă a fost Borş, cu faţa desfigurată de ură.

– Domnule căpitan, au încercat să mă omoare, a minţit el. Sunt o gaşcă de bandiţi setoşi de sânge şi pregătesc o rebeliune. Cât e ziua de mare fac planuri vorbind cu alţi deţinuţi. Plănuiesc o evadare în masă. Au topoare, cuţite şi pile ascunse în această celulă – tot ce au nevoie să-i atace pe gardieni şi să evadeze din închisoare. Se pregătesc de luni de zile. Eu n-am avut nimic de-a face cu asta, aşa că s-au hotărât să mă omoare. Uitaţi-vă, m-au lovit în cap cu un drug de fier! şi i-a arătat comandantului adjunct nişte răni pe care acum le căpătase pe merit.

Am făcut un pas înainte spre a-l contrazice, însă enormitatea acuzelor sale m-au lăsat fără grai. Costel era aşa de înfuriat că a făcut o mişcare să-l atace, dar a fost oprit de unul din gardieni, care l-a lovit cu arma.

– Unde ţin ei lucrurile pe care le-ai menţionat ? a întrebat comisarul politic.

– Colo, sub prici. Borş a făcut semn cu degetul spre ascunzătoare şi s-a aruncat el însuşi, cu capul înainte, sub prici. A găsit ascunzătoarea, dar era complet goală. Atunci a început să strige într-o confuzie totală:

– Dar au fost aici, domnule căpitan, vă asigur! Bandiţii ăştia trebuie să le fi ascuns altundeva, dar trebuie să fie încă în celulă! Vă jur!

Căpitanul Ioaniţescu, un ţigan uriaş, s-a năpustit asupra mea şi m-a strâns pur şi simplu de gât. Şi-a întărit strânsoarea până când am început să horcăi, sufocat.

– Unde ai ascuns armele alea? a ţipat el, cu faţa desfigurată de furie.

Comisarul politic Bădilă a intervenit:

– Lasă-mi-i mie pe bandiţii ăştia, tovarăşe căpitan. O să storc eu adevărul din ei.

Virgil a strigat din spatele meu:

– Minte, domnule căpitan! Nu e nici un pic de adevăr în ce spune! Nu e nimic altceva decât un turnător ordinar! Nu vedeţi, e scris pe fruntea lui asta!

Comisarul politic s-a simţit luat puţin prin surprindere. El a început să zbiere:

– Fiecare să se dezbrace până la piele, imediat!

Ne-am dezbrăcat şi am fost duşi unul câte unul la spălătorul de alături. În timp ce părăseam celula, un gardian ne silea să deschidem larg gura şi apoi ne ordona să ne întoarcem şi să ne aplecăm înainte pe când el se uita în sus, la anusurile noastre.

Era o dimineaţă deosebit de friguroasă de februarie. Spălătorul nu era încălzit, iar ici şi colo se putea vedea apă îngheţată. Am început curând să tremurăm de frig. Lăsaţi acolo timp de vreo trei ore, ne-am recăpătat încet curajul.

– Sper că nu vor găsi chiar tot din comoara noastră, am şoptit eu, temător faţă de gardianul care ne privea prin uşă.

– Neândoios că percheziţionează celula de-a fir a păr, a spus Papa liniştit. N-are rost să negi totul, fiindcă vor găsi multe obiecte interzise.

Simion era, totuşi, cel mai indignat.

– Adică trebuie să suferim acum, cu toţii, fiindcă acest Borş e un delator şi un mincinos, a spus el tare.

– Păstraţi liniştea! a ţipat gardianul la noi, dar fără folos.

Când ştii că eşti vinovat, ultima apărare e să acuzi, şi tot aşa am procedat şi noi după un răstimp.

– Sergent, vreau o bucată de hârtie să scriu o plângere, a erupt Virgil fără teamă. Sunt nevinovat şi îndur un tratament inuman din cauza unei neînţelegeri.

Îndată Simion, Marin, şi cu mine ne-am alăturat şi noi protestând cu voce tare, acuzând administraţia că doreşte să ne extermine prin expunere la frig excesiv. Vocile noastre au fost auzite din afară, şi a venit un ofiţer să vadă ce se întâmplă. Constatând că nu ne e frică şi suntem ferm hotărâţi, el a chemat nişte gardieni, evident, să ne dea o lecţie aspră. Înainte ca aceştia să fi început să ne lovească, ne-am pus pe ţipat, fiindcă doream să audă întreaga închisoare. Urletele noastre l-au adus imediat pe comandantul adjunct.

A strigat cât a putut de tare:

– Terminaţi! Luaţi-i unul câte unul îndată ce se sfârşeşte cu percheziţia şi îngropaţi-i în clădirea de securitate maximă.

Pe când zgomotul de paşi de afară înainta evident între spălător şi celula noastră, am slăbit treptat vocile şi protestul

nostru, în timp ce aşteptam să se petreacă inevitabilul. Deşi neînfricaţi, şi pretinzând că eram nevinovaţi, ne dădeam seama de gravitatea situaţiei şi am aşteptat câteva minute în plus sub masca indignării.

Primul scos afară a fost Simion, care a fost imediat urmat de Marin – ei doi, de fapt, începuseră bătaia. Noi aşteptam într-o linişte vecină cu teama să auzim orice sunet ce ar fi indicat tortura, dar nu am deslușit mare lucru. Apoi, a fost rândul meu să fiu dus gol în pas alergător pe coridor, între un şir dublu de gardieni şi ofiţeri. Am fost împins într-o celulă, care, după o cercetare meticuloasă, semăna cu un abator. Celula noastră devenise de nedescris. Toate paturile fuseseră golite, saltelele fuseseră sfârtecate, iar conţinutul lor aruncat pe jos şi cercetat minuţios. În mijlocul încăperii era o grămadă de bogăţii, aşa cum nu mai văzusem în puşcărie, înainte. De abia atunci mi-am dat seama cât de multe lucruri reuşiserăm să confecţionăm şi să strângem. Fără să vreau, am fost cuprins de un sentiment de mândrie, deşi eram temperat de conştiinţa pierderii noastre ireparabile. Ace de cusut, andrele, cuie, condeie şi bucăţi de creioane, sticle de cerneală, cutii şi piese de şah, oase şi figurine frumos sculptate, caiete de notiţe şi blocuri de foi de hârtie; toate erau adunate în acea grămadă. Chiar şi preţioasele obiecte pe care le burduşisem în burlanul sobei erau acolo, cu Biblia zdrenţuită deasupra.

– Paştele mamii tale! a ţipat căpitanul la mine, învârtindu-mi o bară de fier deasupra capului. Apoi m-a lovit răutăcios cu piciorul în şale. Tu pregăteai o evadare în masă, ai? Gata să ataci gardienii?

Comisarul politic a intervenit iarăşi:

– Lasă-mi-l pe băieţelul de Nic mie, tovarăşe căpitan. Îl expediez în satul Călmăţui deîndată ce şi-a ispăşit termenul aici, să putrezească pentru restul vieţii lui în câmpia rece şi uscată a Bărăganului.

Mi s-a ordonat să mă îmbrac şi, cu o pătură pe cap, am fost dus jos la ceea ce eu aşteptam că vor fi obişnuitele celule de pedeapsă din beci. Totuşi, când am intrat în clădirea de securitate maximă, în timp ce mă pregăteam din instinct să mă întorc şi să cobor scara îngustă la subsol, gardianul m-a oprit şi m-a împins în sus pe scări în direcţia opusă. Când am ajuns la o balustradă, mi-a luat pătura de pe cap şi m-am trezit stând în picioare, în mijlocul sălii centrale a clădirii de securitate maximă.

Era prima dată când vedeam temutul loc pe dinăuntru. În faţa ochilor mi se desfăşura o privelişte sinistră, oarecum amintind de *Infernul* lui Dante, sau cel puţin cum mi-l imaginasem eu a fi, când am citit cartea. Liniştea din clădire era atât de profundă încât aveam senzaţia că mă aflu într-un vid autodistrugător.

Când gardianul şef a sosit pe neaşteptate să mă ia în primire, l-am auzit pe omul care mă escortase acolo şoptindu-i: „La seră". Nu ştiam ce însemna „la seră", dar l-am urmat pe gardian cu încredere, gândind că mă va încuia totuşi într-o altă celulă de pedeapsă. După o duzină de paşi, a deschis o uşă şi m-a împins într-un întuneric de smoală. Nici nu încuiase uşa în spatele meu, când am fost întâmpinat cu un strigăt vesel de recunoaştere. Era Simion, care fusese adus înăuntru cu câteva minute înainte. Am bâjbâit unul spre altul cu mâinile întinse. Am rămas perplex să descopăr că începusem să transpir de parcă aş fi fost într-o baie de aburi. Aerul era înăbuşitor de cald. Amândoi ne-am dezbrăcat şi ne-am lungit jos, pe burtă, cu capetele aproape de uşă, unde un mic spaţiu de deasupra podelei lăsa un firicel de aer proaspăt să intre înăuntru.

Era cald, îngrozitor de cald, şi ne sufocam din lipsă de aer. În plus, ne mai chinuia şi neliniştea. Ce urma să se întâmple? Ce aveau de gând? Cât trebuia să stăm în acest furnal?

Am început să explorăm noul nostru mediu ambiant. Nu părea deloc diferit de o celulă normală, afară de faptul că ambele ziduri laterale frigeau de căldură şi un calorifer la capătul celălalt era deschis la maximum. Afară, liniştea sinistră era întreruptă aproape ritmic de ecouri la fel de sinistre de zăvoare trase, de deschiderea uşilor, şi de sunetul târşit al butoaielor şi hârdaielor târâte afară din celule. Am auzit chiar zăngănitul lanţurilor şi strigătul plângător al unei voci umane. Apoi, deodată, linişte ca de mormânt din nou. Ţi se făcea părul măciucă.

Încet-încet, am început să distingem diferite sunete. Caloriferul nostru bâzâia cu mesaje codificate, unele mai tari, altele mai îndepărtate, însă era prea cald ca să ne putem apropia de el. Am descifrat salutările obişnuite, fragmente de informaţii şi diferite întrebări. Ceva mai târziu am hotărât să dormim puţin, dar căldura ne-a ţinut treji, gâfâind, şi ne-am speriat. Spre seară s-a mai răcorit puţin, şi am putut să ne aşezăm în picioare, lângă calorifer, şi să încercăm să intrăm în legătură cu alte celule. Muream de sete şi transpiram ca într-o baie de

aburi. Buzele şi limba îmi erau uşor arse şi uscate. Am încercat înnebuniţi să stabilim un contact bătând apeluri urgente pe radiator. Deodată, toate celelalte comunicaţii care se auziseră până atunci au încetat şi au început să se reverse mesaje de încurajare. Ni s-a spus să rezistăm până la capăt, deoarece în general calvarul dura numai patruzeci şi opt de ore. Îndată, căldura fierbinte a radiatorului ne-a împins înapoi, la uşă. Am blestemat încălzirea centrală, uitând că asigura torentul de viaţă pentru sute de deţinuţi şi transmitea, de asemenea, semnale spre toate celulele. Deşi duzini de mesaje circulau de-a lungul ţevilor în acelaşi timp, puterea lor varia în funcţie de distanţa parcursă, fapt ce îi permitea ascultătorului versat să aleagă „textul" ce-l interesa mai mult.

Ne aflam în seră parcă de o veşnicie, când uşa s-a deschis şi ne-au fost întinse două gamele cu apă. Slavă Domnului ! Am băut apa pe nerăsuflate. A doua zi am primit puţină hrană, iar în a treia zi ofiţerul administrativ a apărut să ne scrie numele pe listă. A lăsat uşa deschisă după el şi un şuvoi de aer proaspăt ne-a înviorat atât de mult, încât am început să ne plângem în mod vehement, acuzând autorităţile închisorii de a încerca să ne omoare fără să se fi întocmit măcar un raport oficial de pedeapsă împotriva noastră. El a explicat cu un rânjet sardonic că noi eram ţinuţi aici doar în mod preventiv şi că asta nu era o celulă de pedeapsă, ci doar una obişnuită care s-a nimerit să fie străbătută de ţevi pentru încălzirea centrală. Din cele spuse de el nu ştiam ce ne aştepta.

În dimineaţa celei de-a patra zile, ni s-a dat în sfârşit drumul. Pe coridor i-am întâlnit pe Marin şi Papa, ambii palizi şi plini de sudoare. Fuseseră într-o celulă similară, lângă noi. Toţi patru am fost duşi în pas alergător pe scări în jos, şi din atmosfera de cazan fierbinte de deasupra, am fost aruncaţi direct în frigul de gheaţă al beciului. Aici am găsit toate celulele ocupate de colegii noştri de cameră. La început am tras aerul proaspăt în piept, dar imediat am început să tremurăm. Eram totuşi bucuroşi să ne ştim împreună şi am interpretat prezenţa noastră în beci ca pe o sancţiune normală pentru o abatere măruntă, mai ales că de această dată nu fusesem puşi în lanţuri. Am devenit chiar mai îndrăzneţi a doua zi, insistând să fie chemat ofiţerul de serviciu pentru a ne informa cu privire la motivul pedepsirii noastre. Făceam asta nu pentru că ne consideram nevinovaţi, ci pentru că doream să aflăm practic deznodământul final al celor petrecute.

A te apăra pe tine însuţi este un act instinctiv de supravieţuire. Dar punându-ţi nişte stavile intelectuale, psihologice şi spirituale, să controlezi acele stavile, să te menţii, dacă e posibil deasupra împrejurărilor. Acestea sunt probabil, unele din cele mai puternice mecanisme naturale pentru supravieţuire. Când nu mai ai speranţe pe loc şi nici o credinţă puternică, doar graniţele tale spirituale te pot salva de a nu te sinucide ori de a nu deveni o buruiană. Fără a teoretiza despre toate acestea, am făcut ceea ce a fost instinctiv necesar: am încercat să ţinem frâiele limitelor noastre sufleteşti.

Cum atât de mulţi dintre noi ocupaseră toate celulele subterane, cea mai mare parte din timp vorbeam unul cu altul, căci se putea auzi uşor peste micul coridor din beci. Încordat şi obosit, mă simţeam somnoros, dar nu îndrăzneam să mă întind iarăşi jos, pe cimentul rece. În schimb, am încercat să moţăi cum făcusem înainte, cocoţat pe hârdăul ce ţinea loc de latrină, cu capul rezemat de perete. Poziţia era foarte incomodă şi capul îmi aluneca pieziş. Cu toate acestea, am reuşit să aţipesc din când în când şi chiar am avut un vis scurt. Când m-am trezit cu o tresărire, le-am povestit colegilor mei visul. Se făcea că uşa celulei se deschisese în chip miraculos şi toţi patru dintre noi ne strecuraserăm afară în strălucirea magnifică a soarelui. Visul a fost interpretat ca un semn de bun augur al vremurilor mai bune ce aveau să vină.

Către amiază am auzit zgomote de cizme afară la uşă şi am împietrit în poziţie de drepţi. Uşa s-a deschis şi ofiţerul de serviciu, gardianul nostru şi comisarul politic au păşit înăuntru. Comisarul, cu o privire răutăcioasă, a început să citească un exemplar al raportului pe care tocmai îl înaintase Ministerului Securităţii de Stat la Bucureşti şi în care cerea ca cinci din grupul nostru, inclusiv eu, să fim trimişi pentru trei ani într-un exil intern, după terminarea sentinţei. Spre uimirea noastră, Simion şi Marin, care declanşaseră ultimele evenimente, nu erau pe listă. A doua zi, totuşi, au fost duşi la un tribunal special, format în interiorul închisorii şi învinuiţi de a-l fi atacat în mod violent pe Borş. Când, după câteva ore, Simion s-a întors de la aşa-zisul proces, era foarte emoţionat şi într-o stare de spirit mai bună.

– Explodez de ştiri, a anunţat el tare, cu încredere. Urmează să fie o amnistie generală pentru toţi condamnaţii politici. Un nou cod penal e pe cale să intre în vigoare. Am auzit că e în curs un mare plan pentru închiderea de puşcării şi lagăre de muncă.

Pe noi ne interesau mai întâi ştirile despre judecarea lui.

– Ce judecată ? a întrebat el distrat. Afacerea aceea cu Borş? Mi-au dat încă şase luni pentru că l-am bătut, care se vor ispăşi într-o puşcărie de condamnaţi de drept comun, când voi încheia termenul aici. Floare la ureche! Ceea ce e mai important este că fabrica a fost închisă pe neaşteptate şi toţi oamenii care lucrau acolo au fost duşi înapoi şi izolaţi în Blocul I. Unii dintre ei au fost trimişi deja la penitenciarele lor din zonă pentru a fi eliberaţi. Nici un fel de condamnat politic nu mai lucrează nicăieri. Credeţi-mă, evenimente importante se arată la orizont. Aşteptaţi, n-am terminat, a întrerupt el când am încercat să-i punem câteva întrebări. Am putut, de asemenea, să stau de vorbă cu cineva care tocmai sosise de la Jilava. Mi-a spus că Mao Tze Dun a rupt-o cu sovieticii şi acum duce un război de propagandă împotriva lor, şi că o lovitură de stat a avut loc în Franţa şi l-a adus pe De Gaulle la putere.

Această conversaţie a avut loc în februarie 1958. Simion aflase veştile în special de la deţinuţii de drept comun, în timp ce aştepta judecarea sa. Totuşi, cine adusese veştile din Franţa la Aiud, cu trei luni înainte ca De Gaulle să-şi fi asumat, de fapt, puterea ? Oricum, de abia după ce am aflat toate acestea, m-am simţit încurajat să le spun camarazilor mei despre prorocirea făcută lui Stoian cu privire la închiderea neaşteptată a fabricii închisorii. Evitasem să le spun toate astea înainte, de teamă să nu râdă de mine, dar în noile împrejurări nu am mai putut să tac. Istorisirea mea a fost primită cu rezervă, dar Simion părea înclinat s-o ia oarecum în serios.

Era mult-aşteptatul război împotriva Uniunii Sovietice pe punctul de a fi izbucnit? Şi dacă aşa stăteau lucrurile, de ce ne-ar fi eliberat comuniştii? Totul era derutant şi nu puteam găsi răspunsuri, dar am transmis mai departe veştile către deţinuţii de deasupra cu care de această dată avusesem puţin contact, fiind ocupaţi cu ale noastre.

În seara celei de-a cincea zi în beci, toţi colegii mei au fost scoşi afară, cu excepţia mea care, fiind până la urmă remarcat drept capul răzvrătiţilor, mi s-a mai dat o pedeapsă de zece zile. Ca să fie şi mai rău, gardianul a stins lumina, lăsându-mă complet singur în tot subteranul. Pe neaşteptate, lăsat singur-singurel cu gândurile mele şi derutat de ultimele ştiri, mă chinuia nesiguranţa.

Era războiul gata să izbucnească ? Veneau americanii să ne elibereze, cum ne plăcuse să credem atât de mulţi ani ? Sau aveau comuniştii de gând să ne omoare în puşcărie ?

Plimbându-mă de colo-colo în interiorul micii celule ori stând pe hârdău, îmi făceam griji deznădăjuit în întuneric şi nu simţeam nici o înclinaţie să caut vreo consolare bătând în zid. Mi-am dat seama cât de nepregătit eram să mor, şi cât de mult doream să fiu liber şi să lupt împotriva comuniştilor.

La ora zece în acea seară mi s-a dat un pat de campanie din metal, însă nu puteam să adorm. De abia a doua zi mi-am recâştigat suficientă stăpânire şi dorinţă de a începe să bat în zid, pentru a contacta celula de deasupra. Le-am dat iarăşi cele mai noi ştiri, şi deşi câţiva deţinuţi din fabrică fuseseră plasaţi printre ei după închiderea unităţii de lucru, ei au primit veştile ca pe un grăunte de sare. Au înţeles, de asemenea, starea confuză de spirit în care mă aflam şi ore întregi au încercat să mă aducă la linia de plutire şi la o perspectivă mai realistă a viitorului. Nu erau de felul lor pesimişti; aveau şi ei speranţele lor, dar optimismul lor se baza pe credinţă şi o profundă încredere în ţelul final, al lui Dumnezeu. Cu încetul, am ieşit din tunelul întunecos al speranţelor mele îndrăzneţe şi absurde.

Corespondentul meu cel mai constant de aici era un fost student de teologie, care fusese arestat cu nouă ani în urmă. Acum el era spre patruzeci de ani şi mă făcea să înţeleg că şi el trecuse printr-o stare de confuzie asemănătoare. Atunci, de la el am auzit pentru prima oară despre meditaţie şi rugăciune, prin care unii deţinuţi obişnuiau să se ridice deasupra condiţiei lor umane de robie faţă de lumea materială. Încet-încet, am început să uit frigul de gheaţă, întunericul beznă, şi foamea care mă rodea, şi am alunecat din mediul meu sumbru într-un univers spiritual întărit prin rugăciune. Am învăţat de asemenea o rugăciune simbolică de care-mi aduc mereu aminte. Închinându-mă şi respirând încet repetam ore în şir „O, Doamne Iisuse, Fiul Atotputernicului Dumnezeu, ai milă de mine. O, Doamne Iisuse, Fiul Atotputernicului Dumnezeu, ai milă de mine".

Mi-am dedicat restul şederii mele în beci acestei rugăciuni. A produs un efect cu totul sublim, terapeutic asupra sufletului şi trupului meu. Pentru o scurtă perioadă m-am ridicat deasupra mediului meu total ostil şi am întins mâna spre o legătură cu lumea necunoscută a extazului. Simţeam ca şi cum aş fi atins un tărâm electromagnetic, uşor încărcat – fericit şi tul-

burat să-l simt, totuşi temător să mă aventurez în el. Era adevărat, sau doar mi-l închipuisem? Orice ar fi putut să fie, când gardianul m-a scos afară la sfârşitul pedepsei, eram complet liniştit, în ciuda faptului că nu ştiam unde mă va duce de această dată. Aiud era acoperit cu un frumos covor de zăpadă; fulgi mari, albi, pluteau în jos din ceruri, şi era pace în sufletul meu.

20

Bun venit la Gherla

Celula 354 fusese desfiinţată şi deţinuţii mutaţi în alte încăperi risipite prin toate blocurile şi, totuşi, în aer plutea ceva neobişnuit. Fabrica fusese închisă aşa cum auzisem noi, şi un mare număr de deţinuţi fusese transferat deja la alte puşcării. O reorganizare a restului populaţiei din închisoare avea loc ziua şi noaptea, dar faptul nu ne afecta cu nimic pe noi, locatarii fostei celule. Eu am fost dus într-o celulă de tranzit din Blocul I, unde îşi aşteptau mutarea vreo douăzeci de deţinuţi. Timpul se scurgea încet. Ceva însă nu era în ordine şi zvonurile erau mai derutante ca înainte. Potrivit unor informaţii, condamnaţii urmau să fie trimişi în regiunile lor de baştină spre a li se revizui cazierele, pentru o eventuală eliberare înainte de termen. Alţii se temeau de ceva mai rău – că ar urma o nouă perioadă de „reeducare". În jurul nostru uşile continuau să se deschidă la diferite ore din zi şi din noapte şi, evident, grupuri de deţinuţi erau aduse în permanenţă înăuntru ori scoase afară. Am stat la locul meu în timpul următoarelor săptămâni şi am evitat orice încălcare a regulamentului închisorii. Sigur, nu am putut rezista tentaţiei de a comunica şi am descoperit că cei mai mulţi dintre foştii mei camarazi de celulă se aflau pe aproape. Ca şi mine, ei simţeau că vom fi transferaţi la Gherla. Şi chiar ne-a venit rândul.

Am fost treziţi brusc la ora două din noapte şi ni s-a spus să ne îmbrăcăm şi să ne luăm efectele personale, dar să ne lăsăm păturile. Apoi am fost identificaţi unul câte unul, scoşi în pas alergător în curtea din faţă, unde ne-am alăturat altor grupuri, şi ni s-a ordonat să ne urcăm în nişte dube care aşteptau. Nu ştiam încotro ne vor duce, şi deşi mi se părea binevenită

schimbarea, într-un mod destul de ciudat, nu puteam să nu simt o undă de nostalgie. Stătusem la Aiud mai puţin de doi ani, dar aveam impresia că petrecusem cât o viaţă de om acolo. Detenţia la Aiud fusese aspră şi grea, dar mă îmbogăţise cu visuri de aur şi idealuri înalte, cele mai multe din ele înmormântate acolo pentru totdeauna. Cine ştie, poate că fusesem hărăzit să trec prin acea puşcărie ca să prind ultimele licăriri ale unei lumi a splendorii spiritului şi credinţei neclintite în principiile şi virtuţile unei civilizaţii muribunde.

Nu prea era timp pentru gânduri nostalgice. Curând am ajuns la staţia de cale ferată unde erau trase pe o linie secundară două vagoane speciale, cu celule în loc de compartimente, înconjurate din toate părţile de gardieni de securitate, cu arme automate îndreptate spre noi.

– Pe aici, bandiţilor! Sus pe scări zbierau ei, împingându-ne în vagon.

Eram stânjeniţi de boccelele noastre care trebuiau ridicate în sus prin uşa îngustă.

Am stat pe linia secundară timp de câteva ceasuri, până ce vagonul s-a umplut complet cu deţinuţi. M-am trezit într-un compartiment mai mare, dar îngrozitor de aglomerat. Mulţi călătoreau în lanţuri, dar acestea nu se auzeau, fiindcă nu era loc de mişcare. Câţiva dintre condamnaţii pe care i-am găsit în vagon veneau de la Jilava. Printre ei se aflau mai mulţi studenţi de vârsta mea. Spre surpriza mea, care m-a bucurat, mare parte a prietenilor mei din celula 354 se aflau în acelaşi vagon, şi am încercat să ne adunăm iar.

Cu aproape cincisprezece minute înainte de plecarea trenului, mica trapă de la uşă s-a deschis şi prin ea gardienii ne-au aruncat înăuntru raţiile de hrană pentru trei zile: pâine, slănină şi marmeladă. Dacă ne duceam la Gherla, aflată la numai câteva ore distanţă, de ce să ne fi dat raţii pentru trei zile ? Eram descumpăniţi...

Am urât întotdeauna confuzia şi zarva, şi momentul următor n-a făcut decât să-mi întărească acest sentiment. Unii deţinuţi au încercat să înşface porţii mai mari de pâine sau de slănină, iar alţii chiar şi-au aruncat pachetele pe podea, sperând să pună mâna pe ceva mai bun. Câţiva deţinuţi mai în vârstă şi mai experimentaţi au încercat să restabilească puţină ordine în acest vălmăşag, dar au fost copleşiţi. Deodată, o voce puternică a tunat deasupra larmei şi s-a făcut linişte.

– K.G.B.-ul sovietic şi cozile lui de topor comuniste, care au torturat şi au omorât deţinuţi politici la sediul Securităţii Statului şi de la Piteşti, Gherla, Aiud şi Canal, vor trebui să răspundă pentru crimele lor, şi într-o zi vor fi condamnaţi la moarte sau la ani lungi de închisoare. Pedeapsă fără milă pentru criminalii securităţii şi pentru toate omorurile pe care le-au comis direct sau prin infama lor „reeducare"!

Când acest monolog a încetat, murmure slabe au răsunat ca un ecou prin compartimentul ticsit. Vocea era a lui Cornel Grosu, unul din deţinuţii „tulburaţi" de la Aiud, care înnebunise din cauza tratamentului de „reeducare" la care fusese supus la Piteşti. Ani de zile în şir nu vorbise cu nimeni. Tot ceea ce făcea era să proclame întruna încrederea sa în justiţia iminentă.

Pe drum a tot repetat acuzaţiile sale. Apoi, în timpul următoarei luni, pe care am petrecut-o în aceeaşi cameră, l-am auzit spunând acelaşi lucru de câteva ori pe zi. Când vorbea el, toţi camarazii de celulă îngheţau de o teamă respectuoasă, ca şi cum ar fi omagiat în linişte pe toţi cei omorâţi sau victimele înnebunite de tratamentul barbar.

La răsăritul soarelui, trenul a dat semne de plecare spre destinaţia noastră necunoscută. S-a oprit, a stat nemişcat, s-a smucit din nou până când, în sfârşit, în seara de 20 martie 1958, a intrat în gara Gherla.

Vagoanele noastre tip celulă au fost garate pe o linie secundară, departe de staţie, unde eram aşteptaţi de o duzină de camioane acoperite şi o altă hoardă de gardieni de securitate care ne-au luat în primire. Lângă camionul spre care am fost împinşi stăteau în picioare alţi ofiţeri de securitate. Printre ei se afla un om mai în vârstă, cu o faţă aparent blândă, dar când am pus piciorul pe scara camionului, aproape că am fost doborât de o lovitură violentă în moalele capului, care m-a făcut să mă clatin. Era, evident, gestul de bun-venit acordat tuturor noilor sosiţi. Omul mai în vârstă se numea Goiciu, nu era altul decât colonelul, comandantul şi directorul nemilos al Penitenciarului Gherla.

Gardienii, stimulaţi de brutalitatea şefului lor, s-au năpustit asupra noastră şi ne-au împins în camioane cu paturile armelor. Când vehicolul în care eram s-a umplut până la refuz, a luat-o din loc de-a lungul unui drum noroios, oprindu-se cu o smucitură în afara porţilor închisorii după vreo treizeci de minute. O sonerie de alarmă a început să sune sfredelitor şi

camionul s-a strecurat încet prin porţile de fier. Am făcut ochi şi ne-am trezit înăuntrul zidurilor unui alt complex. Am fost primiţi cu urlete, înjurături şi lovituri de picioare.

– Feţele la perete, ticăloşilor ! Unde credeţi că vă aflaţi? Asta e Gherla!

Într-adevăr, clădirea dreptunghiulară masivă ce se ridica în jurul nostru arăta ca o fortăreaţă medievală. În afară de gardieni, nu se zărea nimeni. Toţi cei 132 de deţinuţi care călătoriseră în acelaşi vagon tip celulă de la Aiud sau Jilava am fost duşi în pas alergător în clădirea principală, unde am fost închişi într-o celulă mare, la parter.

Imediat, o larmă asurzitoare de voci m-a izbit în urechi. Niciodată în viaţa mea nu mai auzisem un astfel de vacarm. Zumzetul continuu era insuportabil, de parcă ne aflam înăuntrul unui stup de albine, cuprins de panică. Din timp în timp, peste întreaga hărmălaie se ridica vocea de tunet a lui Grosu: „K.G.B.-ul sovietic şi cozile lui de topor comuniste din România vor plăti pentru crimele lor..."

Când vorbea Cornel Grosu, amintind de alienaţia mintală pricinuită de atrocităţile noului regim, toţi încetam orice discuţie şi chiar ne opream din mers, pentru câteva momente. Grosu mă făcea să pătrund pentru o clipă într-o lume abisală de alienare, şi, privind fix în necunoscut şi în inimaginabil, să aud o voce...

Dacă comuniştii reuşesc total în planurile lor, ei nu vă vor omorî; vă vor face părtaşi la minciuni şi crime sau vă vor face ca Grosu. Gândeşte-te la asta, Nic. Există o ieşire...

Era vocea propriei mele conştiinţe, care gândea uneori independent de mine. Totuşi, zgomotul acela haotic nu-mi dădea pace.

Tot acest vacarm părea să sporească propriile mele presentimente. Ştiam că sistemul de „reeducare" fusese practicat şi la Gherla, după ce fusese experimentat la Piteşti. Ne aduseseră special de la Aiud la Gherla pentru a ne supune acestui tratament înainte de eliberarea noastră? Nu îndrăzneam să mă gândesc la această eventualitate. Era prea înspăimântătoare.

În noua celulă, nu se aflau mai mult de o duzină de priciuri, câteva saltele de paie, şi o masă. Primii care au intrat în celulă ocupaseră deja priciurile şi împărţiseră saltelele între ei, doi oameni la un pat ori saltea. Toţi ceilalţi, inclusiv grupul meu, au fost lăsaţi să stea în picioare pe unde apucau. Din fericire, Virgil, care era mic şi tare iute de picior, a reuşit să intre la

grămadă printre primii şi să ia în stăpânire un prici la capătul celălalt al celulei. Ne-am strâns în jurul lui, şi cei care nu au putut să stea pe priciul de jos s-au aşezat pe boccelele lor acolo, pe podeaua rece de beton. Când s-a lăsat noaptea, mulţi deţinuţi n-au avut altă soluţie decât să se întindă pe jos şi să doarmă sub priciuri sau pe unde găsiseră loc.

Deplasarea în celulă era aproape imposibilă din cauza mulţimii de oameni. Aveai nevoie de zece minute ca să poţi ajunge de la uşă la fereastră, deşi celula era doar cu puţin mai mare decât o sală obişnuită de clasă. Vechii prieteni se recunoşteau şi îşi făceau semne cu mâna, de la distanţă, dar nu puteau ajunge unul la altul. Singurul loc la care trebuia să se ajungă cu orice preţ era toaleta, o toaletă adevărată la care se trăgea apa, nu un hârdău în chip de latrină. Un miracol! Oamenii se aşezaseră la coadă la toaletă chiar din prima clipă a sosirii noastre, până când să fim mutaţi în alte celule. Exista şi un motiv pentru această permanentă aliniere; hrana rece care ni se dăduse în tren, şi mai cu seamă slănina râncedă şi marmelada ce fermenta ne deranjau stomacurile şi ne-au provocat diaree care a durat peste o săptămână. Unii spuneau că a fost o manevră intenţionată a autorităţilor închisorii, pentru a ne slăbi rezistenţa. Ne-a făcut cu siguranţă primele zile ale noastre la Gherla, extrem de mizerabile.

Nu am dormit deloc în acea primă noapte. Majoritatea deţinuţilor se lungiseră pe podea, dar vreo douăzeci dintre noi nu am avut loc nici măcar aşa. Ne-am rezemat pur şi simplu de un perete sau de un prici, moţăind pe apucate. Mă apucase o durere de simţeam că-mi crapă capul şi tânjeam să-mi dezmorţesc un picior sau un braţ, fără să deranjez pe cineva.

Din fericire, în dimineaţa următoare, vreo douăzeci de deţinuţi au fost mutaţi în altă parte, aşa că am rămas numai o sută nouă. Acest număr nu s-a mai schimbat vreme de peste o lună. Deşi era încă o problemă să te deplasezi prin celulă, viaţa a devenit ceva mai acceptabilă.

Grupul nostru de la Aiud s-a strâns laolaltă lângă patul lui Virgil şi am încercat să facem puţin loc pentru fiecare. Noaptea continua totuşi să pricinuiască dispute şi altercaţii fiindcă spaţiul de pe podea era insuficient.

În cursul dimineţii am fost vizitaţi de un subofiţer şi două ordonanţe care ne-au poruncit să ne dezbrăcăm şi să predăm hainele civile. După ce le-au legat mănunchi, în pachete separate pentru depozitare, ne-au aruncat în celulă 109 cămăşi,

pantaloni, bluzoane şi ghete desperecheate. Puţin mai târziu au făcut aceeaşi operaţie cu pături şi cearşafuri, şi asta fiindcă la Gherla fiecare deţinut avea dreptul la o pătură şi un cearşaf. Învălmăşeala deplorabilă la care asistasem în vagonul tip celulă s-a repetat. Fiecare încerca să se îmbrace cu haine pe măsura lui şi, dacă era posibil, ceva mai arătoase. Inevitabil, obiectele de îmbrăcăminte căzeau pe podea fiind călcate în picioare de alţii. Se auzeau certuri ici şi colo, în timp ce deţinuţii mai înţelepţi şi mai civilizaţi încercau în zadar să restabilească ordinea.

Când în cele din urmă îmbulzeala s-a potolit, câţiva mai la locul lor au cules efectele rămase şi au încercat să le sorteze. Pantalonii şi bluzoanele nu mai aveau nasturi, ghetele erau desperecheate, şi restul păturilor şi cearşafurilor erau umede şi rupte.

Când atmosfera s-a mai liniştit, am început să schimbăm hainele după măsură şi am reuşit să găsim acele veşminte care să ni se potrivească mai mult sau mai puţin în chip decent. Tărăboiul a atins iar un punct maxim în dimineaţa următoare, când subofiţerul a aruncat în celulă vreo două duzini de huse goale de saltele. Apoi uşa s-a deschis larg pentru a da la iveală o grămadă mare de paie, care a fost împinsă în celulă. Câţiva dintre deţinuţii mai tineri s-au aruncat pe paie şi îndată celula s-a întunecat complet de norul de praf şi de bucăţele de paie. Cu foarte multă greutate grupul nostru a reuşit să adune destule paie ca să umplem o saltea comună, pe care am acoperit-o cu restul păturilor şi cearşafurilor.

Seara, înainte de a merge la culcare, au izbucnit iar certuri în celulă. Deţinuţii încercau să doarmă în grupuri deja formate, potrivit vechilor relaţii sau preferinţelor personale. Trebuia să ne întindem într-o rână pe podea astfel ca fiecare să aibă loc să stea jos, dar chiar şi aşa, doi oameni tot au rămas în picioare. Întreg spaţiul disponibil era ocupat – doi oameni pe fiecare prici şi doi sub fiecare; oamenii dormeau sub masă şi sub bănci, ba chiar în intervalele înguste dintre priciuri. După o sumedenie de certuri şi blesteme, am hotărât să aranjăm lucrurile într-alt chip, de această dată prin alocarea spaţiului disponibil unor grupuri de persoane. Fiecare se scula în picioare şi se aşeza din nou, dar tot a mai rămas unul pe din afară. S-a făcut o a treia încercare cu aceleaşi rezultate. În mod ciudat, era mereu acelaşi om, Dobran, în plus. Se apropiase miezul nopţii, şi unii chiar adormiseră, însă Dobran insista cu încăpăţânare

să se încerce o nouă reorganizare. Văzând că nici unul nu era înclinat să consimtă la cererea sa, spuse că se va duce şi va sta pe toaletă toată noaptea, şi nimeni nu se va apropia de ea. S-a ţinut de cuvânt şi moţăia pe scaunul său când, fireşte cineva a venit şi l-a deranjat.

– N-o să mă clintesc de aici, orice s-ar întâmpla! a zis el sfidător.

Şi de fapt nu avea unde să se ducă deoarece podeaua în jurul lui era plină de oameni care dormeau.

– Trebuie să dorm şi eu puţin, a adăugat el. N-am închis un ochi de când am fost pus pe tren, la Jilava. Lasă-mă-n pace!

Între timp, alţi doi sau trei oameni s-au aliniat la coadă în faţa lui, după ce şi-au făcut drum, cu grijă, printre trupuri. Văzând că rândul se îngroaşă, Dobran a cedat în sfârşit şi s-a ridicat în picioare, dar în ciuda tuturor încercărilor sale, nu a mai putut să găsească un loc unde să se întindă. A petrecut restul nopţii chircindu-se lângă uşă, printre picioarele răşchirate ale celorlalţi.

Lângă mine, sub prici, era un om de cincizeci şi cinci de ani, arestat cu unul din ultimele grupuri de studenţi pentru că organizase o demonstraţie în sprijinul revoltei antisovietice din Ungaria. De fapt, el era tatăl a doi dintre studenţii care protestaseră, acum şi ei închişi. Părea un om foarte amiabil, care de altfel s-a alăturat imediat grupului de la Aiud şi după aceea s-a referit totdeauna la noi ca la „copiii lui". Întrucât era foarte voinic, aveam dubla misiune de a-l împinge sub prici seara şi de a-l scoate trăgându-l de picioare dimineaţa. Din partea sa, era mereu gata să ne ajute la muncile din închisoare.

În ciuda supraaglomerării şi a atmosferei de dezordine, prietenii mei şi cu mine ne-am reîntors curând la unele din preocupările intelectuale şi activităţile noastre culturale. Seara ne adunam în jurul unuia din priciuri pentru a recita poeziile noastre favorite şi curând am început să cântăm vechi cântece populare româneşti. Aceasta a atras cu încetul şi pe alţii, care au venit să se alăture grupului nostru, înfioraţi de frumuseţea şi speranţa ardentă exprimată în poeziile şi cântecele din închisoare, pe care mulţi dintre ei nu le auziseră niciodată înainte. Printre aceşti nou-sosiţi era omul vârstnic pe care trebuia să-l împing înăuntru şi în afară de sub priciuri în fiecare zi. Asculta recitalurile noastre cu lacrimi în ochi şi adesea cânta împreună cu noi cu o voce profundă, sonoră.

Am încercat să intru în relaţii mai amicale cu unii dintre ceilalţi camarazi de celulă, ca să aflu ce se petrecea afară, fiindcă mulţi dintre ei fuseseră arestaţi destul de recent. Rezultatele cercetărilor mele au dezvăluit o stare de lucruri mai de grabă neliniştitoare. Lipsa unei concepţii politice împărtăşite de toată lumea şi absenţa oricărui ţel comun părea să-i caracterizeze pe oamenii arestaţi de curând, dintre care majoritatea fuseseră condamnaţi pentru ceea ce în general era stigmatizat în codul penal drept „instigare" sau „agitaţie". Diapazonul acestor delicte mărunte şi individuale se întindea de la rostirea unor remarci defăimătoare la adresa regimului sau a Partidului Comunist până la asocierea cu alte persoane în discutarea situaţiei politice a ţării. Cei arestaţi pentru instigare erau de toate vârstele şi din toate sferele vieţii şi aveau idei politice vagi, în comparaţie cu deţinuţii politici de la sfârşitul anilor 1940-1950 şi începutul anilor 1950-1960. Simţeam asta fie din pricina faptului că experienţa şi maturitatea mea politică se adânciseră în închisoare, fie pentru că ştachetele politice şi rezistenţa „din afară" începuseră să se deterioreze.

În sânul noii generaţii de condamnaţi politici, şi mai cu seamă printre studenţii universitari, existau, totuşi, mulţi oameni tineri care se detaşau prin atitudinea şi ţelurile lor intelectuale. Pe cât ne stătea în putinţă, pe atât încercam să ne împrietenim cu ei. Octavian Sigarto, bunăoară, un adolescent blond, cu ochi visători, s-a alăturat grupului nostru şi s-a ataşat îndeosebi de George Scurtu, pe care îl cunoscusem prima oară în fabrică. Tavi, cum îi spuneam noi, avea un talent poetic deosebit şi, în afară de faptul că scria poezii, era totodată dornic să înveţe poeme scrise de poeţii de frunte ai Rezistenţei.

Haosul era întrerupt numai de Grosu care nu înceta niciodată să-şi recite acuzaţiile şi să ne aducă aminte de soarta noastră. Şi ce surpriză ne-a oferit această celulă unică! Doi fraţi, neştiind unul de arestarea celuilalt, s-au întâlnit într-o zi în celula noastră după circa două săptămâni de împărţire a aceluiaşi spaţiu. Au plâns, au strigat, şi au avut nevoie de câteva minute până să răzbată printre trupurile deţinuţilor pentru a se îmbrăţişa unul pe altul. După aceea, Virgil a rămas uluit când l- a întâlnit din întâmplare pe domnul Pietraru, unul din foştii lui profesori şi prieten al unchiului său din Bucureşti, unde Virgil locuise înainte de a încerca să fugă.

În celula aceea din clădirea principală a Penitenciarului Gherla, viaţa nu a devenit niciodată normală, dar am izbutit să intrăm în contact cu celelalte celule, prin semnale Morse. De data aceasta operaţiunea s-a dovedit a fi foarte dificilă din cauza poziţiei noastre şi a zgomotului neîncetat. Într-una din celulele pe care am contactat-o, erau deţinuţi din Aiud care lucraseră la fabrică. Am schimbat veşti, şi m-a întristat să aflu că gardienii din exterior care mă ajutaseră aducându-mi ziarele înăuntru fuseseră prinşi în flagrant delict când mai mulţi deţinuţi încercaseră să trimită scrisori acasă cu ajutorul lor. Atât deţinuţii cât şi gardienii fuseseră judecaţi şi condamnaţi la cinci ani închisoare. Dar pentru deţinuţii care aveau deja sentinţe pe termen lung, noua condamnare nici nu mai contase. Am întrebat de asemenea despre prietenii mei Hans şi Grasu, precum şi despre fratele meu, dar ei nu ştiau nimic. Evident, aceeaşi stare de nesiguranţă şi teamă plutea şi în celelalte celule.

Cam după două săptămâni, am fost scoşi afară pentru primul nostru exerciţiu şi am fost încuiaţi într-un ţarc mic, urât, împrejmuit cu gard. De acolo puteam vedea mai bine Penitenciarul Gherla, care, ca şi Aiudul, era una din cele mai mari şi mai crâncene închisori din ţară. La vremea arestărilor în masă în anii 1950, au fost încarceraţi acolo peste douăsprezece mii de oameni – mai mult decât întreaga populaţie a oraşului.

Pe când examinam împrejurimile în care ne aflam, pe neaşteptate a apărut o mână printre drugii de fier ai unei ferestre de la etajul al treilea şi ne-a semnalat un mesaj în limbaj cifrat. Cineva a citit mesajul şi ne-a tradus:

– Comisarul politic din Gherla a vizitat mai multe celule şi a întocmit liste cu aşa-zişii deţinuţi refractari. Evident, un nou val de teroare similar vechii „reeducări" e la orizont...„

Am fost tulburaţi de ştiri. Mulţi dintre noi susţineau totuşi că România va fi obligată de climatul internaţional să-i elibereze pe toţi condamnaţii săi politici, dar câţiva se temeau că înainte de a proceda astfel, Securitatea va încerca încă o dată să ne distrugă. Regimul alimentar sărăcăcios care ni se administra a fost deopotrivă interpretat ca un semn rău pentru furtuna ce se apropia la orizont.

Destul de curios, regimul de înfometare, se deosebea de la închisoare la închisoare. La Aiud varza ne terorizase în chip de ingredient de bază, în timp ce la Gherla, o supă chioară, de

cartofi putrezi şi morcovi, fără nici un gust ori consistenţă, părea să fie norma.

Inaniţia nu era singura anatemă aruncată asupra noastră. În timpul primei luni am fost scoşi numai o dată să facem baie. Nu puteam spune dacă era o pedeapsă în plus la condiţiile de supraaglomerare, ineficienţă şi lipsă de combustibil, sau numai o scăpare din vedere care pricinuise această absenţă a băii. În cele din urmă, toţi cei o sută nouă deţinuţi am fost duşi la o baie publică şi închişi într-o cameră cu duşuri destinată pentru maximum treizeci de persoane. Ne-am îngrămădit la un loc sub zece duşuri împingându-ne şi îmbrâncindu-ne pentru a ne bucura de cele câteva picături de apă caldă pe trupurile noastre murdare şi rebegite de frig. După zece minute, apa s-a întrerupt fără să fim preveniţi, lăsându-ne pe cei mai mulţi dintre noi cu trupurile clăbucite de săpun. Am fost conduşi înapoi, în celula noastră, cu strigăte şi înjurături. Am încercat să protestăm la ofiţerul de serviciu, dar am fost vizitaţi, în schimb, de comisarul politic Vomir, care ne-a ascultat plângerile cu un rânjet pe chip. A promis o altă săpuneală în viitorul apropiat, şi ne-am dat seama încă o dată că ne erau rezervate lucruri îngrozitoare.

Într-o dimineaţă am fost chemat afară din celula colectivă cu toate lucrurile mele şi închis într-o altă celulă cu încă trei deţinuţi, care erau trimişi înapoi la Bucureşti pentru o nouă anchetă la sediul Securităţii. M-a cuprins panica, ştiind prea bine ce implica redeschiderea unei anchete. Speranţele mele de a fi fost eliberat relativ curând se clătinau. Din fericire pentru mine, totul a fost o greşeală. Nu eu eram acela dorit de autorităţile centrale, ci altcineva cu un nume similar. După o zi şi o noapte de teamă şi nelinişte crescândă, am fost dus înapoi în celula mea, spre marea surprindere a tuturor prietenilor mei.

Curând după acest incident neliniştitor, o rapidă rearanjare a deţinuţilor ne-a afectat pe toţi. Am fost luaţi la Redută (ori Zarca, după cum era numită la Aiud), o clădire strâmtă, patrată, cu un turn cu celule pe trei etaje. Zece dintre noi au fost înghesuiţi într-o celulă cu patru priciuri pe două etaje. Era puţin loc de deplasare printre priciuri, dar pentru mine era oarecum mai convenabil decât în marea celulă pe care de abia o părăsisem. Prin fereastra mică, zăbrelită, puteam să avem o privire a oraşului Gherla, iar nu prea departe se afla o cruce de lemn la margine de drum spre care adesea ne întorceam ochii trişti.

Cu fiecare zi, regimul devenea şi mai strict. Nu ni se permitea să stăm lungiţi pe paturi în amiaza mare şi, pe neaşteptate, ne-a fost impusă o regulă a tăcerii. Dacă cineva era prins stând lungit pe pat ori auzit vorbind mai mult decât în şoaptă, era luat pe loc şi dus într-o celulă de izolare în beci, care era o „carceră de stat în picioare" nu mai mare ca un dulap în poziţie verticală. Acea persoană era frecvent bătută de o echipă specială de gardieni, care în mod clar îşi pierduseră toate calităţile lor umane, dacă ar fi avut vreodată vreuna. M-am întrebat adeseori la ce fel de antrenamente erau supuşi aceşti oameni, ca să poată deveni atât de inumani şi ascultători la ordinele şefului lor. Cât de mult îi uram pe acei indivizi, şi cât de mult doream răzbunare în pofida rugăciunilor mele! Doar acest sentiment chinuitor, rugându-mă în timp ce uram, m-a făcut să mă îndoiesc de creştinismul meu.

Toate acestea aruncaseră un val de tristeţe asupra noastră. Nu ştiam ce ne aştepta şi totul părea sumbru şi înspăimântător. În această atmosferă tristă, nu aveam nici un fel de chemare pentru îndeletniciri intelectuale. Îngrămădiţi laolaltă cum ne aflam în spaţiul strâmt dintre priciuri, abia având loc să ne facem drum spre hârdăul în chip de latrină din colţ, nu simţeam nici o poftă de vorbit sau de cântat. Rugăciunea era singurul nostru refugiu în acele împrejurări cumplite, şi de rugat ne rugam, cu ardoarea născută din disperare. Începusem chiar să mă îndoiesc dacă voi fi pus în libertate la încheierea sentinţei mele, sau dacă perioada de anchetă va fi considerată ca o parte a întemniţării mele.

Se apropia Paştele, aşa că am hotărât să fac un sacrificiu suprem ţinând un post complet în toată Săptămâna Patimilor, cu excepţia raţiei mele zilnice de turtoi. Această hotărâre a fost greu de dus la împlinire, fiindcă autorităţile închisorii au dat o turnură ateistă politicii lor obişnuite de înfometare şi au început să suplimenteze meniul nostru cu bucăţele de carne de-a lungul întregii perioade a Săptămânii Patimilor.

În Duminica Paştilor, unul din preoţii dintr-o celulă de deasupra noastră a îndrăznit să sfideze regulamentul spunând o liturghie cu voce tare. La început gardienii n-au dat nici o atenţie, dar când „Hristos a Înviat" a fost cântat din celulă în celulă, au fost chemaţi în grabă gardieni în plus. L-au înşfăcat pe preot şi pe cei care îl urmaseră, i-au bătut cu sălbăticie, i-au pus în lanţuri şi i-au aruncat în celulele de pedeapsă subterane.

Spre mijlocul lui mai, moralul nostru care era la pământ s-a înviorat pe neaşteptate când s-a făcut o nouă reorganizare a celor din închisoare. De această dată reîmpărţirea noastră a fost în mod evident realizată pe baza gravităţii învinuirilor iniţiale şi a duratei sentinţelor. Eu am fost mutat în celula 87, în clădirea principală. Aceasta era cea mai mare celulă pe care am văzut-o vreodată într-o puşcărie, şi m-am trezit împărţind-o cu o sută cincisprezece deţinuţi apropiaţi de vârsta mea şi cu sentinţe scurte. Majoritatea dintre noi încercaseră să treacă frontiera în mod fraudulos, cum se spunea oficial, şi mulţi erau la fel de hotărâţi să încerce să fugă din nou.

21

Revoltă spontană

Cu faţa spre oraş, celula 87 era aşezată tocmai la capătul uneia din cele două aripi ale clădirii principale din Gherla. Din cele opt ferestre zăbrelite ale celulei, trei dădeau spre Redută sau Zarca, iar celelalte cinci spre curtea interioară. Două alte ferestre dominând oraşul fuseseră zidite cu cărămizi, dar noi am izbutit să dăm câteva găuri printre ele, atât cât să întrezărim o mică parte a localităţii, şi a râului Someş şerpuind printre dealuri. Pe un povârniş, chiar sub zidurile din afară, se afla un cimitir al închisorii cu gropi comune, nemarcate, la fel ca celelalte de lângă toate puşcăriile comuniste mari. Dacă familia unei victime nu descoperea prin surse independente, Administraţia Centrală a Închisorilor o informa despre decesul unuia din membrii ei abia la sfârşitul sentinţei acestuia, indiferent de data morţii deţinutului.

Noua celulă avea avantajul de a poseda o mică firidă, care adăpostea o chiuvetă cu apă curentă şi o toaletă la care se putea trage apa. Acest minim de confort ne făcea traiul mai uşor de suportat. Oricum, vremea se mai încălzise şi din cauza supra-aglomeraţiei, aerul devenise îmbâcsit şi înăbuşitor de cald. Gherla se afla aşezată în căuşul unei văi, între dealuri şi apele râului şi era izolată de fluxul de aer. În consecinţă, aici era un climat mai cald decât al altor zone din apropiere. Exista, de asemenea, o lipsă de apă, astfel că robinetul curgea doar cu întreruperi, iar apa avea un gust neplăcut, sălciu. Apa de băut, care era în mod sever raţionalizată, se aducea în celulă în două butoiaşe, care se umpleau de la o fântână, din curte. O altă problemă era lipsa priciurilor, care ne forţa să dormim câte doi sau chiar trei într-un pat.

Se formaseră tot felul de grupuri în afară de al nostru. Atmosfera în celulă era departe de a fi fost armonioasă, şi toate încercările de a reînvia prietenia de la Aiud au fost inutile. Majoritatea deţinuţilor aveau sub douăzeci şi cinci de ani, cu sentinţe scurte de ispăşit. Erau tineri neînfricaţi care dovediseră hotărâre şi fermitate în acţiunile întreprinse, ceea ce dusese la arestarea lor.

Sub noi se afla celula 59, tot atât de mare ca a noastră şi cu acelaşi număr de deţinuţi. Virgil era printre ei, şi deseori comunicam fie prin lovituri în radiator, fie direct afară, pe fereastră. Am aflat astfel că situaţia din celula sa era similară cu cea dintr-a noastră. Alături se afla o celulă mai mică având condamnaţi în vârstă, ale căror pedepse variau de la cinci la zece ani. Fuseseră arestaţi fiindcă aparţinuseră ori fuseseră implicaţi în organizaţii „subversive". Printre ei se afla fostul meu camarad de celulă, Stelian, tatăl celor doi studenţi arestaţi recent.

Întrucât sentinţa mea se apropia de sfârşit, speram să fiu pus în libertate curând, dar mă simţeam foarte nesigur şi unicul meu refugiu era rugăciunea. Cu atmosfera încărcată şi eterogenă din celula mea, era greu să găsesc starea propice de spirit şi să mă rog. Supravieţuirea era primul cuvânt de ordine.

Am fost, totuşi, norocos să mă ştiu împreună cu câţiva prieteni din Timişoara, Aiud, şi cu noi prieteni din Gherla. Erau, printre alţii, Simionescu, care devenea din ce în ce mai hotărât; Ionuş, un băiat tânăr, cuminte, şi acum poet de închisoare; Octavian Sigarto, un intelectual înnăscut şi, de asemenea, poet şi George Scurtu, o persoană înaltă, mai curând retrasă, dar neînfricată şi mai hotărâtă ca oricând să evadeze şi să încerce să fugă din nou.

– Locul nostru nu se află printre aceşti criminali, spunea George adeseori. Dacă nu se întâmplă nimic pe plan internaţional, n-avem ce face decât să încercăm din nou să fugim. Ne-am adunat laolaltă şi am încercat să găsim modalităţi mai constructive de a ne petrece timpul. Şi alţi puşcăriaşi s-au adunat în jurul nostru, care a devenit în scurtă vreme unul dintre grupurile formate în marea celulă.

Cu încetul, regimul de puşcărie s-a înăsprit şi a devenit insuportabil. La 14 iunie 1958, noi, toţi 115, am fost scoşi afară din celula noastră şi încuiaţi timp de patru ore în două celule mai mici, de la parter. În timpul absenţei noastre uşa care ducea la toaletă a fost zidită cu cărămizi. În schimb, au fost

aduse în cameră două hârdaie ţinând loc de latrină, şi chiar din primul ceas al întoarcerii noastre am început să ne simţim rău din cauza aerului infect şi a mirosului. Deja revoltaţi, tocmai când ne deciseserăm să depunem un protest la autorităţile închisorii, s-a deschis uşa şi au intrat ofiţerul de serviciu, însoţit de gardianul şef. Ofiţerul a citit cu voce tare o listă cuprinzând zece deţinuţi care urmau să fie pedepsiţi pentru diferite acte de nesupunere în ultimele zile. Îndată ce a terminat cu lista, unii dintre noi au păşit în faţă pentru a protesta în mod civilizat în privinţa situaţiei total neigenice, dar ofiţerul nici nu s-a uitat la noi. În schimb, ne-a împroşcat cu o ploaie de obscenităţi. A ordonat apoi celor zece oameni să iasă afară din celulă, dar ei nu s-au clintit, şi întreaga colectivitate i-a sprijinit cerând o îmbunătăţire imediată a condiţiilor noastre de viaţă. Locotenentul a blestemat, a înjurat şi ne-a ameninţat pe toţi, dar văzând că nimeni nu cedează, s-a răsucit pe călcâie şi a părăsit celula.

După plecarea lui au existat câteva momente de confuzie, dar acestea au fost urmate de cea mai extraordinară demonstraţie de solidaritate instinctivă, care ne-a unit ca niciodată înainte.

– Va trebui să refuzăm hârdaiele! a strigat cineva tare.

– Hai să le împingem în faţa uşii! a adăugat o altă persoană.

– Nu trebuie să-i mai lăsăm să-şi bată joc de noi, împingându-ne încoace şi încolo, a strigat Simionescu din grupul nostru.

Majoritatea a căzut de acord, spunând aproape fiecare ceva în această privinţă. Concluzia a fost că nu mai puteam suporta condiţiile mizerabile şi că trebuie făcut orice, dar să nu le mai acceptăm. Zarurile au fost aruncate din nou.

În mod unanim am hotărât să rezistăm tuturor încercărilor de a-i scoate pe cei zece codeţinuţi afară din celulă înainte ca doleanţele noastre să fi fost satisfăcute. Am sărit cu toţii şi am baricadat uşa. Cele două hârdaie care ţineau loc de latrină au fost împinse exact în faţa uşii cu o masă şi un prici în spatele lor. Astfel am blocat complet uşa, care se deschidea spre interior. Bănci, saltele, şi paturi au fost adăugate baricadei. O sută de oameni însufleţiţi de un ţel comun au reuşit să facă minuni într-o clipită. Ne-am trezit deodată într-o cameră goală, gata să rezistăm unei armate asediatoare, ai cărei paşi, apropiindu-se, puteau fi acum auziţi limpede tropăind în sus pe scară.

În acel moment, mânat de un resort nebănuit, George s-a năpustit la o fereastră şi, cu ajutorul altor doi, a scos cu piciorul oblonul afară din rama lui de fier şi l-a aruncat jos, în curte. Gestul său a electrizat întreaga celulă, şi numaidecât celelalte şapte obloane au început să se prăbuşească la pământ. Atunci toţi am dat năvală la ferestre şi am început să scandăm cât am putut de tare revendicarea noastră pentru drepturile fundamentale ale omului, care ne fuseseră refuzate de atât de mulţi ani.

– Vrem să fim trataţi ca fiinţe umane! Vrem condiţii mai bune de trai! Vrem hrană mai bună! Vrem să avem dreptul de a scrie familiilor noastre!

În timp ce strigam, glasurile ni se topeau într-un imens bubuit de tunet, răsunând ca un ecou prin zidurile închisorii. Am cerut să fie chemat procurorul general pentru a auzi plângerile, căci refuzam să purtăm orice alte discuţii cu autorităţile închisorii. Ne-am exprimat hotărârea de a rămâne baricadaţi în cameră până când va apărea el.

La început a fost o linişte buimacă în întreaga noastră aripă de închisoare. Nimeni nu părea să creadă că avea loc o astfel de revoltă cu adevărat, însă curând un tumult uriaş, nemaiauzit vreodată înainte în închisoare, a izbucnit cu o furie fără precedent. Obloane smulse se zdrobeau de pământ şi sute de glasuri reluaseră scandarea noastră:

– Vrem respectarea drepturilor omului! Vrem libertate şi democraţie! Vrem dreptate!

Mii de voci au reluat scandările, care ne-au unit şi au făcut zidurile să răsune ca un ecou.

– Drepturile omului! Dreptate pentru toţi! Libertate! Libertate! Libertate!...

– Trăiască democraţia şi drepturile poporului român! Suntem gata să murim, dar nu vom ceda niciodată, niciodată!

Pe neaşteptate am auzit urletul sirenei închisorii, semnalul continuu pentru alarmă generală, când toţi deţinuţii ar fi trebuit să stea culcaţi cu faţa la pământ, cu mâinile strânse la ceafă. Toţi puşcăriaşii de drept comun care deserveau închisoarea au fost adunaţi în grabă şi încuiaţi în celulele lor. Lăsat fără supraveghere, focul a izbucnit în bucătăriile goale de la subsol.

Gardienii de securitate, înarmaţi cu mitraliere, s-au năpustit să-şi ocupe poziţiile lor de extremă urgenţă, pe ziduri. Nori groşi de fum se revărsau afară pe ferestrele bucătăriei şi încet

s-au ridicat la etajul nostru, însă noi am rămas pe loc, scandând lozincile de până atunci la unison. Apoi, dintr-o dată, am intrat în panică la gândul că autorităţile aveau de gând să ne asfixieze cu gaz. Toată aripa răsuna de ţipete de ajutor, care au atins o asemenea intensitate încât întreg oraşul s-a alarmat pe dată. Oamenii s-au grăbit să iasă afară din case şi s-au adunat cu duiumul la porţile închisorii. Mulţimea a fost până la urmă împrăştiată de o forţă de intervenţie formată din gardieni de securitate, trimisă în grabă de la Cluj la Gherla în maşini blindate.

– Criminalii vor să ne omoare! Au început să ne distrugă prin înfometare şi boli, iar acum vor să ne asfixieze, continuam noi într-un cor infernal de glasuri.

– Criminali, asasini, criminali, asasini...! vuiau zidurile.

A fost chemat detaşamentul de pompieri să lupte cu incendiul. I-am zărit prin fum, pompând puternice jeturi de apă în subsol. Nu ştiam exact ce se întâmplase, dar apariţia pompierilor ne-a liniştit temerile.

În sfârşit, incendiul a fost stins, iar acum puteam vedea limpede mitralierele, pe ziduri, îndreptate spre celulele noastre. În afara porţilor erau maşini blindate şi sute de soldaţi purtând măşti de gaze şi înarmaţi până în dinţi. Nimic nu mişca în curtea principală, dar am zărit grupuri mici de ofiţeri spionându-ne cu binocluri de câmp, din diferite posturi de observaţie, de pe ziduri.

Deţinuţii aflaţi în celulele din spatele clădirii principale nu aveau nici o idee despre ceea ce se întâmpla. La început au crezut că avusese loc unul din exerciţiile de alarmă obişnuite şi s-au culcat acolo, pe burtă, cu capetele între mâini. Numai cei din celulele care dominau curtea îşi dădeau seama de revoltă şi aşteptau cu nerăbdare să vadă cum avea să evolueze situaţia.

Strigătele şi ţipetele disperate au adunat până la urmă întreaga închisoare în sprijinul nostru. Au început să cadă tot mai multe obloane de la ferestre şi în spatele barelor de fier au apărut chipuri dezlănţuite, entuziaste, vociferând şi urlând împotriva regimului. S-au baricadat uşi, iar larma a căpătat o asemenea intensitate, că nu se mai putea auzi nimic.

În ciuda balamucului, mulţi dintre noi îşi dădeau seama că va urma un val teribil de represalii. Totuşi, noi eram grozav de animaţi de acel simţământ înşelător al eliberării. Pentru o clipă ne-am eliberat noi înşine de teamă, unealta psihologică

atât de folosită de toţi comuniştii pentru a se menţine la putere. Erupţia amestecată de indignare cu bucurie a fost copleşitoare. Fiecare strigam şi ne îmbrăţişam unul pe altul. În mijlocul acestei nestăpânite bucurii, celula de lângă noi a rămas în mod straniu total liniştită şi fără vreo reacţie, şi abia mai târziu am aflat motivul acestei misterioase tăceri: deţinuţii ei fuseseră scoşi afară, la baia publică, exact înainte de începerea revoltei şi fuseseră ţinuţi acolo, timp de o zi şi de o noapte, întinşi pe podea.

Încet-încet, au început să reapară în curte gardienii. Fiecare din ei era întâmpinat cu strigăte şi ţipete. Scandam încontinuu cererea noastră ca toţi membrii personalului închisorii, în frunte cu comandantul Goiciu, comisarul politic Vomir, comisarul adjunct Istrate, căpitanul Dimiş, şi alţi torţionari să fie făcuţi să răspundă pentru comportarea lor brutală.

Cam la orele cinci după-amiază primele semne ale unei violente contraacţiuni au devenit vizibile. Incindentul fusese în mod evident raportat prin telefon la Bucureşti, şi întăriri masive de trupe fuseseră trimise în grabă, la locul cu pricina. Ofiţeri de securitate cu grad superior sosiseră din capitală cu un avion militar special şi preluaseră comanda. Un procuror militar, înconjurat de un grup de ofiţeri şi-au făcut apariţia în curte. Făcând semn cu mâna pentru a cere linişte, el a ridicat un megafon în dreptul gurii şi ne-a întrebat ce doream.

Răspunsul a venit pe loc:

– Vrem ca drepturile noastre fundamentale să fie respectate ca în toate ţările civilizate. Vom sta de vorbă numai cu procurorul general în persoană, s-au auzit câteva glasuri ferme.

Căpitanul ne-a răspuns că procurorul general al republicii nu era disponibil la chemarea oricui, dar îl împuternicise să negocieze cu noi, în numele lui.

Mulţi dintre tinerii aflaţi în mijlocul nostru care fuseseră judecaţi şi condamnaţi la Tribunalul Militar din Cluj au recunoscut în acel procuror un criminal dezgustător ce se dovedise a fi cel mai brutal membru al tribunalului, şi unul dintre cei care ceruse pedeapsa cu moartea în numeroase procese politice.

Am refuzat să negociem cu un astfel de individ, de altfel nici nu avea vreo poziţie importantă în ierarhia comunistă. Procurorul general, însă, era printre membrii de frunte ai Comitetului Central şi era purtătorul de cuvânt oficial al Partidului şi statului în toate problemele juridice. De aceea noi am continuat să cerem prezenţa lui la Gherla, pentru a se rezolva disputa.

Procurorul a făcut încă o dată apel la liniște.

– În numele republicii, a strigat el prin megafon, vă ordon să puneți capăt acestei nesupuneri deîndată, sau voi lua măsuri drastice imediat!

Ultimele lui cuvinte s-au înecat într-un vuiet asurzitor de glasuri mânioase, care urlau și vociferau. Văzând că nu are nici un fel de mijloace pentru calmarea spiritelor noastre, s-a întors și s-a dus pe jos la sediul administrativ al închisorii, urmat de ceilalți ofițeri. Câteva minute mai târziu au apărut în echipament complet de luptă, cu căști pe cap și revolvere înfipte în centuri. Erau urmați de plutoane înarmate de gardieni de securitate, având pistoale și arme automate, ce mărșăluiau de-a latul curții și se îndreptau spre clădirea principală. I-am auzit tropăind în sus, pe scări, și, ajungând în dreptul balustradei noastre, au încercat să forțeze deschiderea ușii. Știam că se apropie sfârșitul acelei nebunii și atunci strigătele noastre de sfidare au căpătat o nouă intensitate. Doream ca toată Gherla și întreaga țară să afle cum erau tratați deținuții de către reprezentanții regimului care își asumase puterea, în timp ce promitea mult-așteptații ani de fericire.

Cu cât împingeau gardienii de securitate mai mult în ușă, cu atât mai multe priciuri, mese și bănci erau îngrămădite unele peste altele pentru a întări baricada noastră inițială. După vreo cincisprezece minute, gardienii au reușit să facă o mică spărtură în baricadă, prin care au împins țeava unei mitraliere. Fără nici o somație, primele rafale de foc au răzuit celula și câțiva răniți au căzut pe podea. Ceilalți au înțepenit culcați pe burtă și, cu toate că focul rătăcitor a continuat câtva timp, nu a mai fost nimeni rănit. Țăcănitul împușcăturilor a avut, desigur, un efect paralizant asupra celorlalte celule. Eram prea încrâncenați să acordăm vreo atenție pericolului mortal căruia îi făceam față.

Efectul cel mai puternic al împușcăturilor a fost simțit de pușcăriașii aflați în celulele de pe partea cealaltă a clădirii. Ei erau situați în jurul unei case a scărilor de trei etaje, ce reverbera înapoi fiecare rafală, plină de ecouri sinistre. Majoritatea deținuților din acele celule erau oameni mai în vârstă care ispășeau sentințe foarte lungi, și mulți dintre ei fuseseră închiși de peste zece ani. Erau veteranii luptei anticomuniste și, mai mult decât oricine altcineva, știau la ce să se aștepte din partea autorităților.

Când sunetul împuşcăturilor le-a ajuns la urechi, mulţi dintre ei au crezut că gardienii începuseră să înfăptuiască deja exterminarea finală a tuturor condamnaţilor politici, celulă cu celulă. Câţiva şi-au pierdut minţile din cauza răpăitului ca un ecou lătrat al focului de mitralieră şi panica a izbucnit în mai multe celule.

Înapoi, acolo de unde pornise totul, în celula 87, toţi stăteam întinşi pe podea, la capătul celălalt al camerei, cu gloanţele zburând deasupra capetelor noastre. Nu era timp de gândit sau de a mai iniţia vreo altă acţiune. Îngrămădiţi de-a valma sub ferestre, ca să ne ferim de împuşcături, pierdusem orice noţiune a timpului, la gândul că momentul răsplatei se apropia.

Celula însăşi arăta ca un câmp de bătaie. Tavanul şi pereţii erau ciuruiţi de gloanţe; podeaua era pătată de sânge şi presărată cu bucăţele de îmbrăcăminte; paie, ciment şi cărămidă sfărâmată şi desprinsă din priciuri se îmvălmăşeau sub focul de armă, care nu se mai termina. Încet, baricada fu împinsă înapoi prin eforturile combinate ale gardienilor de securitate, care sub protecţia rafalelor dădură la o parte mobila făcută grămadă.

Când, în fine, au năvălit prin uşa deschisă, feţele lor erau desfigurate de furie. Cum se întâmpla de obicei, în astfel de ocazii, energia şi violenţa lor fuseseră împrospătate de o generoasă distribuire de vodcă şi ţuică. Cu strigăte şi înjurături sălbatice, demente, s-au năpustit asupra noastră, bătându-ne şi lovindu-ne cu armele şi cizmele lor. Înşfăcându-ne unul câte unul, ne-au condus în jos pe scări, unde alte grupuri de gardieni băuţi şi turbaţi ne aşteptau pe balustrade să ne lovească peste capete şi umeri cu vergele grele de fier, împingându-ne cu picioarele şi pumnii în jos, până ne-au scos în curte. Eram plini de sânge din cap până în picioare şi aproape ne târam pe mâini şi pe genunchi.

Goiciu, comandantul închisorii, el însuşi băut şi arătând ca o bestie, a dirijat aceste operaţiuni de pe plasa de sârmă, aruncată ca o trambulină de-a latul casei scărilor de la etajul trei. Îşi lătra ordinele cu o frenezie sălbatică, sărind în sus şi în jos pe plasă şi strigând un potop de obscenităţi pe care le învăţase probabil când lucrase ca docher la antrepozitele din Galaţi. Lângă el, pe balustradă, stătea Bob, oficiantul sanitar, solid şi cu înfăţişare de taur, care-i retransmitea ordinele cu voce tare. De sub mânecile halatului său alb, suflecate până la coate, mâinile sale loveau fără milă cu un pumn drăcesc pe

oricine ar fi nimerit în raza lui de acţiune. Loviturile erau atât de precise, de parcă ar fi dorit să-şi expedieze victimele direct la infirmerie, tot în grija sa.

Şiroaie de sânge, răni deschise la cap şi trupuri împrăştiate zăcând în curtea pavată cu pietre stăteau mărturie a brutalităţii acelei zile în care şi gardienii fuseseră împroşcaţi cu sângele nostru. Se lăsase întunericul când toţi deţinuţii care mai puteau să meargă ori să se târască au fost, în sfârşit, strânşi în curte. De abia ne mai puteam ţine pe picioare, dar în aparenţă lucrul cel mai rău se terminase – nu ne împuşcaseră cum se temuseră unii. Dar acesta nu era sfârşitul, ci doar începutul.

Am fost luaţi iarăşi la întâmplare şi închişi noaptea într-un număr de celule mici, de pedeapsă, de la subsol. În timpul nopţii, gardienii veneau la intervale fixe şi ne loveau cu cizmele sau ne băteau la nimereală cu paturile de puşcă. Nefiind în stare să găsim loc pentru a ne întinde jos, pe ciment, şi fără putinţa de a sta în picioare, am rămas treji, fără grai, şi cuprinşi de panică. A fost punctul cel mai de jos al întemniţării mele, şi cei mai mulţi dintre noi am realizat cu groază situaţia sumbră în care ne aflam. Abia atunci am început să mă rog cu o înflăcărare pe care n-o avusesem niciodată şi l-am implorat pe Dumnezeu să mă salveze. Nu mi-a dat prin gând, însă, că puteam să mă fi rugat pentru duşmanii mei şi pentru situaţia lor, care într-un fel era mai disperată decât a noastră. Când nenorociţii intrau beţi în celulă, mă rugam fără încetare să nu fiu ucis şi îmi acopeream capul pentru a-l proteja de loviturile lor cu piciorul. Cât despre restul trupului, de acum amorţit de durere în multe părţi, nu-mi mai păsa.

A fost cea mai rea noapte pe care am trăit-o vreodată. De la apogeul speranţelor noastre, am căzut în cea mai cruntă deznădejde, fără o singură rază de speranţă la orizont. Mă durea capul îngrozitor şi mă simţeam de parcă aş fi fost chiar în pragul nebuniei. Cu privirile rătăcite, paralizaţi de teamă, de abia ne şopteam unul altuia. Mă întrebam ce se petrece în minţile colegilor mei. Gândeau şi simţeau şi ei în acelaşi fel ca mine, sau poate eram eu, în realitate, o persoană slabă, nedemnă de toate marile aspiraţii? Desigur că nu mă dovedisem atât de tare pe cât mă aşteptasem să fiu. Fiecare om are limitele sale, conoscute numai de Dumnezeu, şi dacă ajunge la capătul puterilor poate să-i fie ruşine de a nu fi fost rezistent şi capabil să însemne un exemplu pentru alţii. Simţeam că-mi vine să plâng, dar nu aveam lacrimi şi mă simţeam ca un laş.

Gândindu-mă la Dumnezeu, mă întrebam de ce El ne lăsa în mâinile acelor comuniști care îl urau. Puteam noi să ne schimbăm destinele prin rugăciune? Știu că și alți deținuți se rugau, dar schimbam noi ceva? Eram revoltat și speriat și doream ca Dumnezeu să intervină – să distrugă zidurile închisorii, să rupă lanțurile, și să-i chinuie pe veci, în iad, pe temnicerii noștri.

Nu puteam să-mi recâștig pacea sufletului, dar cu încetul mi s-a întâmplat să mă rog deopotrivă pentru mine însumi și împotriva dușmanilor mei. Am discutat cu Dumnezeu, m-am tocmit cu El, și, din nou acoperindu-mi capul de loviturile brutale cu piciorul, am renunțat până la urmă.

Dragă Doamne, salvează-mă și pune-mă în libertate, și îți promit că voi renunța la dorința mea de răzbunare personală. Era începutul bătăliei mele celei mai mari – bătălia cu mine, cu simțămintele mele, cu dorințele și emoțiile mele.

A doua zi dimineață, gardienii ne-au triat. Cei care aveau rapoarte anterioare pentru conduită proastă au fost scoși primii, bătuți, puși în lanțuri și aruncați în celule de izolare. Nu eram printre ei, deoarece fusesem mai prudent în ultimele câteva săptămâni. Apoi, gardienii i-au luat la infirmerie pe cei cu răni deschise, îndeosebi răni sângerânde la cap, și pe urmă i-au dus înapoi la celule. Erau victime de două ori, pentru că, în timp ce autoritățile nu fuseseră în stare să găsească nici un fel de lideri, ele îi considerau pe acești oameni, zvântați în bătaie, instigatori ai răzmeriței. Nu mă aflam nici printre aceștia. Majoritatea din cei rămași am fost împrăștiați prin diferite celule. Astfel, m-am trezit înapoi, într-o celulă din Redută.

Un al doilea val de teroare a pornit la Gherla și în toate celelalte închisori, iar deținuții mai vechi ne socoteau pe noi vinovați de a-l fi cauzat. De fapt, fusese deja în formare, și revolta de la Gherla doar îl declanșase. A fost impusă liniștea, iar șederea în poziție întinsă pe dușumea ore întregi a devenit regulă. Autoritățile efectuau o anchetă brutală pentru a căuta și identifica țapi ispășitori. Ancheta a concluzionat că acei care aveau rănile cele mai grele fuseseră liderii instigării la răzmeriță. În consecință, au fost puși în lanțuri, bătuți crunt și plimbați prin pușcărie din celulă în celulă, ca toți să le vadă vânătăile. Frica și dezdădejdea au cuprins întreaga închisoare.

Am continuat să mă rog în taină și am vorbit foarte puțin cu camarazii mei de celulă. Eram extrem de îngrijorat, căci

sentința mea de fapt expirase și eram nesigur cu privire la viitorul meu. Într-o noapte am avut un vis. Eram pierdut într-un labirint de grote, dar spre sfârșit m-a orbit o lumină strălucitoare. Dimineața mi-am mărturisit îndoielile unui fost ofițer de armată, un om foarte sensibil, acum bolnav, care avea o profundă credință în Dumnezeu. El mi-a spus:

– Nu-ți face griji, Dima, vei fi eliberat. Nu te vor ține în închisoare fără o sentință. Comuniștii sunt foarte atenți să se acopere din punct de vedere legal. Vor face orice să arate că au respect pentru legile regimului. La numărătoarea de dimineață raportează-i sergentului că sentința dumitale a expirat.

***

În mai puțin de o lună eram într-un lagăr de muncă, nu liber, dar nici în închisoare. A fost prima dată în viața mea că am simțit sigur că bunul Dumnezeu intervenise și-mi schimbase destinul. Nu am putut să găsesc nici o altă explicație acestui fapt.

De abia peste un an aveam să descopăr ce se întâmplase după eliberarea mea, în urma consecințelor nedorite ale revoltei.

La mijlocul lui iulie 1958, douăzeci de deținuți au fost acuzați de a fi organizat o „revoltă teroristă". Din motive de securitate, procesul s-a ținut în incinta închisorii, în fața unui tribunal special care a venit la Gherla de la Cluj. Nu au existat nici anchetă judiciară anterioară, nici avocați ai apărării, nici martori. Toți cei acuzați au fost recondamnați de la cinci la încă douăzeci de ani de închisoare. Printre ei se aflau Simionescu, recondamnat la încă zece ani, și prietenul meu Ionuș, recondamnat la încă treisprezece ani. Atât ei, cât și Virgil ispășiseră trei ani pentru că traversaseră Dunărea, în Iugoslavia. În mod surprinzător, George, care avusese demnitatea să nu se ferească de loviturile cu piciorul ale gardienilor, nu a fost identificat ca lider și nu a fost deci condamnat pentru instigare la revoltă. Nici Virgil nu a fost, deși se străduise să-i convingă pe deținuții mai vechi din celula lui să ia parte mai activ la revoltă. Din fericire pentru el, nu a fost deferit justiției. Unii dintre cei care au primit noi condamnări mai aveau doar câteva luni de ispășit până la încheierea sentințelor inițiale, și totuși au fost condamnați din nou. Dan, fiul unui preot de țară, pe care abia îl cunoscusem în celula 87, a murit în infirmeria pușcăriei din

cauza rănilor pricinuite de gloanţele pe care le primise în timpul revoltei. Alţi trei au rămas infirmi pe viaţă.

Oficial, revolta a fost ţinută ca un secret bine păzit. Cu excepţia transmiterii pe cale orală de la deţinut la deţinut, nu a fost niciodată menţionată. Ca şi cu „reeducarea", nu a fost dată publicităţii din punct de vedere oficial, dar noi, cei care am fost acolo şi mai trăim putem să atestăm oricând acest lucru. Noi l-am provocat pe „Goliat", şi revolta noastră spontană a fost cu atât mai curajoasă, cu cât a fost mai crud şi mai dintru începuturi pedepsită.

22

Întoarcerea

Am raportat sergentului în acea dimineaţă însorită şi binecuvântată că sentinţa mea expirase. A fost surprins şi nu ştia ce să facă şi cum să procedeze. La insistenţa mea, totuşi, l-a chemat pe ofiţerul de serviciu, care a fost şi el deopotrivă surprins, dar care mi-a luat numele ca să-l verifice la secţia grefierului. S-a întors curând şi mi-a ordonat să ies afară, cu efectele mele personale. Camarazii mei de celulă stăteau în picioare, tăcuţi, şi de abia am putut să ne luăm rămas-bun unul de la altul. L-am urmat pe locotenent cu nelinişte şi teamă. Mergeam încet prin curtea mare, însorită, ducând la clădirea administraţiei, pe care nu o mai văzusem niciodată înainte, iar lumina strălucitoare a soarelui de vară îmi făcea ochii să lăcrimeze. Spre surprinderea mea, am fost dus în biroul procurorului care, potrivit legii regimului, trebuia să apere drepturile puşcăriaşilor. El m-a identificat pe loc în registrul închisorii şi apoi m-a rugat să aştept în anticameră. Era acolo o secretară, care m-a examinat plină de curiozitate, dar nu a spus nimic. Din această cameră am putut să aud trăgând cu urechea, majoritatea conversaţiei dintre cei doi ofiţeri.

– De ce nu l-ai filtrat la timp pe acest deţinut? De ce nu l-ai ţinut în carantină timp de două săptămâni conform regulamentului? Arată ca un cadavru!

– Tovarăşe căpitan, dosarul lui a fost trimis la Bucureşti pentru examinare specială, şi nu avem cazierul său complet.

– Asta nu e o scuză, ofiţer. Datoria dumitale e să ţii socoteală de fiecare şi să execuţi ordinele. Du-l la bărbierit, să-şi schimbe hainele, şi eliberează-l!

Auzind toate acestea am răsuflat mai uşurat şi m-a năpădit un fel de speranţă, dar şi un sentiment de vinovăţie. Mă simţeam culpabil pentru că îmi cunoşteam gândurile şi acţiunile din trecut, şi ştiam că administraţia fusese informată de ele, dar comuniştii doreau să-şi respecte propriile legi.

De peste doi ani nu mă mai văzusem într-o oglindă, şi credeam că arăt ca lumea, dar atunci când m-am privit am înţeles de ce se uitase secretara atât de intens la mine.

Am fost dus la camera de depozitare a efectelor, unde sergentul de serviciu, nefiind în stare să găsească bocceaua mea cu haine civile, mi-a dat să port ceva care mi se potrivea mai mult sau mai puţin. Am fost bărbierit cu zorul într-o baie, mi s-a dat o gamelă plină cu mâncare bună şi, în cele din urmă, am fost supus ultimei percheziţii corporale în puşcărie. În aşa-zisa „cameră de eliberare", situată lângă poarta închisorii, m-am alăturat altor doi deţinuţi mai vechi pe care nu-i întâlnisem niciodată înainte şi, în sfârşit, mi s-au dat documentele de eliberare. Aceste acte specificau identitatea mea, tribunalul care mă condamnase, şi perioada de timp pe care o petrecusem în puşcărie. Un sergent din garda exterioară ne-a condus la sediul securităţii locale, unde am fost puşi să jurăm şi să semnăm un document că nu vom spune niciodată nimănui nimic despre întemniţarea noastră. Era procedeul general. Acelaşi gardian ne-a dus la staţia de cale ferată şi ne-a cumpărat bilete pentru destinaţiile la care trebuia să ajungem.

Era spre sfârşitul după-amiezii, dar încă însorit şi frumos, iar nouă nu ne venea să credem că suntem liberi. Ceilalţi doi oameni ispăşiseră sentinţe lungi şi arătau calmi, senini, şi fericiţi. Oamenii din gară se uitau la noi cu teamă şi nu se apropiau. Dintr-o dată mi-am adus aminte că unul din deţinuţii pe care îi cunoscusem la Aiud era din Gherla, adică din oraşul unde mă aflam acum liber. Convins că într-o astfel de urbe fiecare se cunoştea cu celălalt, am aşteptat câteva clipe un prilej mai potrivit şi m-am apropiat de casiera gării, o femeie de vârstă mijlocie.

– Cunoaşteţi familia Răducan din acest oraş? am întrebat eu direct.

– Da, a răspuns ea, oarecum mirată.

– Vă rog să le spuneţi că l-am întâlnit pe fiul lor, de curând, la Aiud. E bine sănătos şi trimite cele mai dragi salutări părinţilor.

Ea m-a privit fără nici o emoţie şi a răspuns pur şi simplu:

– Le voi spune.

A fost primul mesaj pe care l-am transmis familiei unui deţinut.

Unul din cei doi foşti deţinuţi s-a urcat în trenul său şi a plecat, dar ne-a îmbrăţişat, chiar dacă abia ne cunoscusem. Puţin mai târziu cel de-al doilea şi cu mine ne-am suit într-un tren spre Cluj, oraşul său natal, şi de acolo eu trebuia să iau un alt tren, direct spre Bucureşti. Cum mai aveam de aşteptat câteva ore pentru trenul de legătură, am rătăcit prin gară şi am văzut nişte muncitori îmbrăcaţi sărăcăcios, probabil navetişti lucrând în apropiere de Cluj, care încercau să doarmă puţin în sala de aşteptare. Am fost oprit de doi militari şi mi s-au cerut actele de identitate. M-au privit cu insistenţă, şi chiar m-au sfătuit să mă aşez undeva şi să mă urc în tren îndată ce va sosi. Atunci am hotărât pentru prima dată să mă duc în sala de aşteptare şi să mă uit în oglindă. Ce imagine ciudată! Nu eram palid; mai degrabă eram cenuşiu, numai piele şi oase, şi arătam îngrozitor de obosit. Fusese o zi lungă, şi eram atât de fericit să fiu liber! Un gând, totuşi, îmi venea mereu în minte – *ce motiv aveam să ofer eu mamei mele, alor mei, pentru plecare? Puteam eu să găsesc un răspuns mai bun decât dădusem Securităţii?*

Când în cele din urmă m-am urcat în trenul de Bucureşti, am adormit pe dată, dar m-am trezit cu noaptea-n cap. Primul meu gând era că nu mă puteam duce acasă fără un răspuns, şi am hotărât să-mi întrerup călătoria pentru câteva ore în Braşov. Am vorbit cu câţiva oameni în compartiment, şi de acum fiind conştient de înfăţişarea mea jalnică, am pretins că fusesem bolnav şi internat în spital. Un tânăr mi-a zâmbit, dar, evident, nu m-a crezut, şi a insistat să împartă sandvişurile sale cu mine.

La Braşov, am luat un autobuz spre marginea oraşului şi am cumpărat ceva de mâncare. De la administraţia închisorii mi se dăduse o mică sumă de bani când am plecat. Am urcat pe Tâmpa şi am admirat frumuseţea priveliştii, dar gândul la ceea ce urma să le spun părinţilor mei nu-mi dădea pace. M-am întors la gară şi m-am urcat în trenul de Bucureşti, dar eram îngândurat şi necăjit. Am ajuns în Gara de Nord din Bucureşti, aproape de ora opt seara. Gara îmi părea extrem de familiară, ca şi cum fusesem acolo doar cu câteva zile în urmă. Am luat-o spre colţul din dreapta să prind un tramvai spre casă, dar pe drum am început să mă gândesc iar la ce le voi spune şi am

hotărât să merg puţin pe jos. *Vor fi ai mei supăraţi fiindcă nu le-am spus de intenţia mea de a fugi?* Nu eram sigur de nimic şi continuam să merg.

Oraşul îmi părea frumos, şi erau atât de mulţi oameni prin preajmă! Am trecut de centru şi m-am apropiat de cartierul meu. Teii erau cu florile nedeschise încă, dar trandafirii înfloriseră. Licuricii zănatici zburau prin aer; era cald, mireasma florilor mă înconjura. Încet, cam la zece şi jumătate, după ce am mers pe jos mai mult de şase kilometri, am luat-o pe strada mea şi, în sfârşit, am intrat în clădirea casei noastre. Am început să urc scările la etajul doi. La jumătatea drumului, m-am oprit îngrijorat şi nehotărât dar am continuat să urc până la uşa noastră. Înainte de a apăsa pe butonul soneriei, am ezitat încă o dată. *Ce le voi spune?* Am sunat.

Uşa s-a deschis şi în prag stătea mama în cămaşa de noapte.

– Nic, băiatul meu, a strigat ea, şi ne-am aruncat unul în braţele celuilalt. Surâdea şi plângea în acelaşi timp. Apoi a venit tata, şi imediat surorile mele, iar în cele din urmă au apărut şi câţiva vecini. Mai târziu au venit fratele meu cel mai mare, Constantin, şi surorile mele mai mari care locuiau în altă parte. Nimeni nu m-a întrebat nici atunci, nici altădată de ce am vrut să fug în străinătate.

Mi-au făcut o primire magnifică – simplă, dar plină de căldură. Totul se topea în adâncile noastre legături de afecţiune. Era ca şi cum m-aş fi întors dintr-o călătorie nu lungă, dar, oricum, neobişnuită. Întrebările lor sunau blajin, şi tot aşa şi primele mele răspunsuri. Nu am îndrăznit să întreb de bunica, dar am aflat curând că era încă în viaţă şi se simţea bine, şi lucrul cel mai important, că dânsa nu fusese deloc surprinsă în privinţa mea. Alta a fost întrebarea inevitabilă, şi ea a venit foarte repede.

– Ce e cu Ion? L-ai văzut? a întrebat tata.

– Ion e bine, tată, şi o să vină şi el într-o zi acasă. Nu cred să ispăşească toată sentinţa. Ceva o să se întâmple şi va fi liber din nou.

La puţin timp după aceea, am reluat discuţia şi am început să le istorisesc; şi simţeam că o fac cu atâta artă, căci, de acum eram versat. Nu conta ceea ce le spuneam, ci cum spuneam, aşa că atmosfera s-a schimbat imediat şi total şi le-am câştigat atenţia. Surorile mele mai mici, nepotul meu Cristian şi nepoata mea Lucia erau literalmente fascinaţi de relatările mele. De atunci încolo am devenit cel mai mare povestitor din fami-

lie. În fond, nu eram doar cu doi ani mai în vârstă, ci cu o viaţă de om înaintea lor şi, era evident pentru oricine, devenisem o altă persoană, vizibil schimbată şi maturizată. Din clipa aceea, mama şi tata, cei mai mari ai familiei, m-au socotit egalul lor în totul. Devenisem propriul meu stăpân.

Apartamentul nostru arăta curat şi aranjat cu gust, şi lucrurile emanau parcă stabilitate şi încredere în viitor. Mama era stăpână pe toate, deşi am aflat că uneori o biruia tensiunea arterială, cu valori când minime, când maxime. Doctorii erau siguri că starea ei schimbătoare constituia cauza încordării şi neliniştii, foarte probabill legate de Ion şi de mine. Mie personal, mi se părea că arată bine, şi am discutat planurile ei despre casă şi despre noi. Tata era calm şi tăcut, şi cu toate că lucra mai abitir ca oricând, părea mai împăcat cu soarta. Comparativ cu viaţa mizerabilă pe care o dusesem eu în puşcărie, aveam senzaţia că toţi ai mei arată bine.

Fără să-mi dau seama, închisoarea mă marcase puternic. Surorile mele mai mici, Theodora şi Marietta, pe care le lăsasem adolescente, deveniseră domnişoare, iar Cornelia, micuţa cenuşăreasă a familiei, la vârsta ei de unsprezece ani, ştia prea multe despre mine şi situaţia mea nefericită.

În dimineaţa următoare m-am şi grăbit să vizitez familiile lui Hans şi Grasu. Fuseseră eliberaţi înaintea mea şi trimişi în lagăre de muncă militare. Mama lui Hans, destul de supărată iniţial de acţiunea mea, m-a primit tot atât de cald ca pe propriul ei fiu. Toţi dintre ei au fost, însă, şocaţi să vadă cât de slab şi palid devenisem. Apoi, m-am furişat într-o biserică din vecinătate, m-am rugat, şi am aprins o lumânare pentru un fost prieten din puşcărie care mă rugase să fac acest lucru pentru el.

Constantin m-a luat după aceea la ştrandul tineretului, unde era antrenor şi unde obişnuiam să joc polo pe apă. De necrezut, toţi foştii mei colegi de odinioară m-au îmbrăţişat şi mi-au făcut o neaşteptată primire de reîntoarcere, presărată cu o mulţime de întrebări. Chiar un fost coleg de echipă şi rival, acum ofiţer de securitate, m-a îmbrăţişat cu căldură. Spre uimirea lor, înotam chiar mai bine decât înainte, şi fostul meu antrenor, C. Vasiliu, unul din cei mai buni din ţară, m-a reînscris pe loc, şi m-a pus să semnez actele pentru clubul său, Rapid Bucureşti, clubul Căilor Ferate Române.

Două zile mai târziu, am continuat cu distribuirea mesajelor din închisoare. Mama şi Constantin m-au prevenit să fiu cu

băgare de seamă. Constantin a vorbit cu mine despre Ion, şi i-am destăinuit întregul adevăr, inclusiv că Ion era întemniţat în groaznica Zarca. Toată povestea l-a întristat adânc, pentru că oarecum se simţea şi el în parte răspunzător de el. În timp ce ne plimbam împreună într-o seară, mi-a spus şi el ce ştia:

– Îţi aduci aminte, Nic, că încă înainte ca tu să pleci, eu am angajat un nou avocat, pe domnul Mănescu, pentru a reexamina dosarul de acţionare în judecată a lui Ion. El dorea să redeschidă procesul pe baza faptului că mărturiile lui Ion fuseseră scoase de la el cu forţa. Tratatul de la Geneva era încurajator ca moment politic şi el a crezut că cel puţin noi am putea să obţinem o sentinţă nouă, redusă. Lucrurile au demarat foarte greu, dar, în 1956, avocatul Mănescu a obţinut dreptul de a redeschide procesul. Apoi, am socotit că deveniseră necesare două lucruri: în primul rând, Ion să retracteze propriile lui declaraţii şi, în al doilea rând, să dovedim că Marin Florian Paul, care murise în timpul procesului, fusese, de fapt, omorât în bătăi.

Constantin era îngândurat, a încetinit mersul, a făcut o pauză, şi apoi a continuat:

– Aveam un plan bun şi speram că va reuşi. L-am rugat pe tata să solicite o audienţă specială la un membru al Comitetului Central al Partidului şi să-i ceară permisiunea de a-l vedea pe Ion. Trebuia să-i transmitem mesajul, însă tata a fost refuzat. Mai târziu, am primit un răspuns tip, un fel de circulară de la Directoratul General al Penitenciarelor că Ion se afla sub paza sa şi era sănătos. După aceea a fost dus, probabil, înapoi la sediul securităţii în Bucureşti şi mai târziu izolat din grupul său, de la Zarca.

– Şi ce s-a întâmplat cu rejudecarea procesului? am întrebat eu nerăbdător. Aţi renunţat?

– Nu, sau cel puţin nu imediat. Încurajaţi de ceea ce noi socoteam drept o reîntoarcere la legalitate, am luptat cu formalismul şi birocraţia cam un an şi am descoperit unde fusese înmormântat Marin Florian – un cimitir din Bucureşti. M-am dus acolo de câteva ori şi am vorbit cu preotul. Era deosebit de reţinut, şi chiar speriat, dar am încercat să-l conving că ceea ce făceam noi era pe deplin legal. A insistat în final ca să renunţ şi că, după părerea sa, nu voi obţine niciodată aprobarea pentru autopsia pe care o doream. Avocatul Mănescu spera că autopsia va dovedi că fostul inculpat decedase în realitate din cauza violenţelor. Până la urmă, avocatul Mănescu a reuşit să obţină

aprobarea finală, iar eu m-am dus înapoi, la preot, la cimitir. Când i-am arătat actele şi i-am spus că trupul va fi exhumat în câteva zile, s-a făcut alb la faţă şi aproape că a leşinat. Când şi-a venit în fire, m-a invitat în biroul său. Plângând şi închinându-se, a spus: „Domnule Dima, sunt un om al lui Dumnezeu, dar sunt într-o situaţie foarte grea. Vă rog să nu mai insistaţi, şi vă rog să renunţaţi la lupta dumneavoastră sau vom fi amândoi arestaţi. Registrele cimitirului arată că Marin Florian e înmormântat aici, dar nu eu am făcut acea înregistrare, ci un ofiţer al Securităţii. Marin Florian nu este înhumat aici. În locul lui e înmormântată o fetiţă în vârstă de opt ani, care a murit într-un orfelinat". Am rămas înmărmurit şi nu ştiam ce să mai cred, a continuat Constantin. Două zile după aceea, când Securitatea a aflat de intenţiile noastre, ne-au convocat pe avocatul Mănescu şi pe mine la sediul lor şi ne-au avertizat în mod separat şi fără dubii că, dacă nu vom renunţa la caz imediat, vom fi arestaţi în decurs de douăzeci şi patru de ore. N-am avut încotro, Nic... Am renunţat amândoi, dar pentru Ion devenise prea târziu, şi el nu ştia... Sper totuşi că el n-are să putrezească la Zarca.

Povestea m-a întristat fără margini. A întrerupt brusc fericirea mea trecătoare şi m-a adus înapoi la realitate. Eram nesigur şi nu ştiam ce să fac. Înţelesesem că eu fusesem eliberat în timp ce prietenii mei erau încă în lagărele de muncă, probabil, fiindcă cineva, la Aiud, trimisese cazierul meu la Bucureşti, ca să obţină o permisiune specială pentru exil intern. Ce situaţie nesigură! Singurul lucru pe care îl puteam face era acela de a continua să distribui mesajele foştilor mei colegi de detenţie şi să aştept.

Una din primele familii pe care le-am vizitat locuia în cartierul meu. Domnul Mărculescu, fost director la Liniile Aeriene Naţionale Române, fusese condamnat la şase ani pentru constatările sale defăimătoare împotriva regimului. El întocmise un plan pentru a-şi redeschide procesul şi dorea ca eu să ofer toate detaliile acestui plan soţiei sale. La început le-am găsit acasă numai pe cele două fiice ale sale adolescente şi mi s-au părut speriate de prezenţa mea. Câteva zile după aceea, am întâlnit-o pe soţia lui şi, după o discuţie foarte lungă, i-am câştigat încrederea. Doamna Mărculescu mi-a destăinuit că fiicele sale s-au temut fiindcă arătam ca un cadavru, dar acum, după numai câteva zile, prinsesem ceva culoare în obraji. În legătură cu speranţa redeschiderii procesului nu s-a

arătat deloc optimistă. Sărmana femeie nu avea banii sau mijloacele necesare să întreprindă o astfel de acţiune, şi am constatat acest lucru în multe cazuri. De planurile de eliberare din închisoare aproape că nici nu putea fi vorba.

L-am vizitat după aceea pe unchiul lui Virgil, cu care legasem în puşcărie o prietenie instantanee, şi l-am convins că viaţa de acolo era suportabilă şi că Virgil se va întoarce acasă, în mai puţin de un an.

Misiunea următoare s-a dovedit mai grea. Am ales o seară târzie ca să scurtez vizita la doamna Manoliu, mama prietenului meu „invizibil" din clădirea de securitate maximă de la Aiud. Avea într-adevăr un chip de mamă, era blândă şi cu frica lui Dumnezeu, şi părea foarte deschisă şi bună la suflet. M-a îmbrăţişat şi m-a sărutat, a plâns şi mi-a spus că-şi vede în mine propriul fiu. În zăpăceală, i-am dictat poezia din închisoare a fiului ei, „Tatăl Nostru Ceresc", pe care a notat-o fără să-şi fi dat seama că era creaţia propriului ei copil. Când a înţeles acest lucru, a început să plângă în hohote şi a sărutat hârtia pe care scrisese poezia. Am încercat să-i ridic moralul şi să-i redau încrederea în viitorul fiului ei, dar nu şi-a dat seama că de fapt eu nu-l întâlnisem niciodată.

Cu mătuşa lui Ionuş, care îl crescuse ca o mamă, a fost chiar mai greu. Era o doamnă în vârstă şi nu spunea multe, şi curând am înţeles şi de ce. Cunoşteam atât de mult viaţa intimă a prietenilor mei, încât în unele ocazii asta devenea o sursă de stinghereală sau un motiv de suspiciune. Mi-au trebuit multe vizite ca să-i câştig pe deplin încrederea, iar pentru o vreme a trebuit să suport vizibila ei reticenţă.

Am avut, de asemenea, o altă surpriză. Vizitând-o pe mama lui Rădulescu de pe Şoseaua Ştefan cel Mare, am găsit în faţa porţii o femeie în vârstă, aşteptând.

– Bună dimineaţa, doamnă. O caut pe doamna Rădulescu, am spus eu.

– Poftiţi înăuntru, mi-a răspuns ea cu afecţiune şi m-a invitat în camera de toate zilele. Fără nici o introducere, m-a întrebat: Veniţi de la închisoare? L-aţi văzut pe băiatul meu?

După ce i-am transmis mesajul şi am consolat-o în privinţa fiului ei, pe care îl întâlnisem mai degrabă în treacăt, ea mi-a spus o poveste neobişnuită despre ea însăşi:

– Vedeţi, a şoptit, sunt bătrână şi şubredă, iar din când în când chem o ţigancă să mă ajute la fel de fel de treburi casnice. Această femeie este şi ghicitoare, dar pe mine nu m-a interesat

niciodată asta. Ultima oară ea a insistat, totuşi, să-mi spună viitorul. Cam acum o săptămână mi-a ghicit că un tânăr, bălan şi înalt, va veni foarte curând cu veşti bune despre băiatul meu.

Întors acasă am scris o groază de scrisori la multe familii de deţinuţi care locuiau în ţară, şi am fost vizitat de câţiva oameni necunoscuţi de mine şi de ai mei, care sperau să afle câte ceva despre rudele lor întemniţate.

Era vară, şi nu-mi trebuiau multe haine, ceea ce era bine fiindcă nici nu aveam multe. Într-o zi, unul din cumnaţii mei s-a apropiat de mine şi s-a oferit să dea la transformat unul din costumele sale ca să-l facă pe măsura mea.

– N-ai haine deloc, a spus el.

– Cum poţi să spui că n-am deloc? Nu vezi că doar sunt îmbrăcat?

A râs, dar nu a înţeles multă vreme că două perechi de pantaloni, o jachetă, o pereche de pantofi, şi ceva rufărie de corp, care echivalau cu nimic în ochii altora, erau belşug pentru mine.

În mai puţin de două săptămâni, m-am simţit pe deplin şi complet reintegrat în familie şi în mijlocul foştilor mei prieteni, de parcă nu lipsisem niciodată de acasă. Am avut chiar suprize plăcute. O fată cam de vârsta mea tot întrebase despre reîntoarcerea mea, deşi eu abia dacă-mi aminteam că există. O alta, aproape un copil, pe care o învăţasem să înoate, se împrietenise cu surorile mele şi aşteptase nerăbdătoare să mă întorc.

Uitându-mi teama de a trăi sub regimul comunist din nou, eram cu adevărat fericit să fiu liber. Singurul nor de pe cerul meu senin era nesiguranţa fiecărei zi şi teama de viitor. Premoniţia mea s-a dovedit întemeiată.

După circa două săptămâni de libertate, ne-au vizitat doi ofiţeri de Securitate în haine civile şi, după o discuţie scurtă, neconcludentă şi confidenţială, m-au convocat să mă duc la comisariatul militar al raionului ca să stau de vorbă cu şeful Directoratului General al Serviciilor de Muncă (DGSM). Când erau pe punctul de a pleca, mama a întrebat cu teamă dacă era ceva în neregulă.

Calm, dar ferm, unul dintre ei a răspuns:

– Nu e nimic în neregulă, dar fiul dumneavoastră trebuie să-şi satisfacă serviciul militar.

– Păi, a întrebat mama neconvinsă, nu are DGSM numai lagăre de muncă?

– Nu, doamnă, a răspuns ofiţerul mânios de această dată. Făcând serviciul militar sau lucrând pentru ţara ta este o datorie patriotică.

Doar câteva zile mai târziu mă aflam într-un tren care pleca din Gara de Nord, Bucureşti, cu destinaţia unitatea DGSM Ocna Mureş, un oraş aşezat la câteva mile de Aiud. Aveam o adâncă presimţire că viaţa mea se va înăcri din nou, şi în timpul acelei călătorii mi-au trecut prin minte tot felul de gânduri. Dumnezeu mă eliberase din închisoare, dar nu-mi schimbase viitorul. Din anumite motive mai aveam ceva timp de ispăşit.

Acele trei săptămâni de fericire din timpul verii lui 1958 au însemnat una din cele mai luminoase perioade ale vieţii mele. Încet, în timp ce trenul mă ducea iarăşi spre necunoscut, acel scurt, sclipitor răgaz a început să se topească în întunericul nopţii. Acele mame, fraţi, surori şi copii înlăcrimaţi, cărora eu le transmisesem veşti bune de la cei dragi ai lor aflaţi în închisoare, dispăreau şi ei în negură. Pe unii dintre ei nu aveam să-i mai văd niciodată. Mă tot întrebam în sinea mea de domnul Manoliu, pe care nu-l întâlnisem niciodată. Oare reuşise? L-a mai văzut mama sa din nou vreodată? Ciudat, mi-o amintesc atât de bine pe acea frumoasă mamă, dar am uitat cu desăvârşire poezia pe care i-am adus-o, şi de asemenea am uitat complet şi adresa, zona în care locuia. Mi-o amintesc numai plângând de fericire pe o terasă cu nişte pomi în jur. Era ca şi cum visasem, şi nu mai sunt sigur dacă a fost viaţa mea sau dacă trăisem doar un vis.

23

Lagăre de muncă

Era o ironie a soartei. Mă aflam înapoi, aproape în umbra Aiudului, şi îi simţeam prezenţa în fiecare zi. Eram descumpănit şi demoralizat şi nu puteam asocia Unitatea de Muncă Ocna Mureş cu nimic altceva din experienţa mea trecută. Ce mă speria cel mai mult, era atmosfera generată de ofiţerii aflaţi la comandă, precum şi de forţa de muncă.

Partidul înfiinţase DGSM, Directoratul General al Serviciilor de Muncă, între 1940 şi 1950, ca o ramură specială a armatei, pentru a plasa în diferite şantiere de muncă pe acei tineri ai ţării pe care Partidul îi considera că nu inspiră încredere din punct de vedere politic şi moral pentru serviciul militar. Mulţi astfel de tineri erau incluşi în acea categorie din cauza activităţii părinţilor lor ori a situaţiei lor sociale. Erau copii de foşti ţărani cu pământ mult, de negustori, de intelectuali proeminenţi şi de „reacţionari" arestaţi, precum şi foşti deţinuţi politici, foşti hoţi sau tâlhari condamnaţi. Ei erau recrutaţi, îmbrăcaţi în uniforme gri, şi folosiţi timp de doi sau trei ani pentru unele din cele mai dificile proiecte ale statului.

Ca să facă această situaţie şi mai rea, mulţi ţigani şi tineri deloc educaţi, de care armata nu avea nevoie, fuseseră de asemenea recrutaţi de DGSM, laolaltă cu soldaţii adevăraţi, pedepsiţi pentru diferite acte de nesupunere. Tot aici se aflau şi câţiva membri şi activişti de partid care făcuseră greşeli mărunte ori se certaseră cu şefii lor de partid. De obicei, erau plasaţi la comanda celorlalţi şi adesea colaborau cu ofiţerii. În cadrul unei astfel de societăţi amestecate nu exista un numitor comun; îţi efectuai stagiul şi plecai acasă.

Ca şi la închisoare, deşteptarea era la ora cinci, masa era modestă dar acceptabilă ţinând cont de aşteptările noastre reduse, iar munca era istovitoare şi dura de la opt la zece ore pe zi. Cu toate acestea, exista o popotă în stil militar şi o sală mare de baie. Ca să păstrăm unitatea curată, făceam ore suplimentare. Dormitoarele erau civilizate şi cu toate că dormeam mai mult de douăzeci într-o cameră, vieţile noastre erau controlate minut cu minut. Cu greu reuşeam să ne asigurăm de ceva timp pentru noi, iar timpul liber pe care îl aveam era umplut cu şedinţe de îndoctrinare politică sau o excursie întâmplătoare ca să vedem un film.

Primele zile în acest orăşel industrial, Ocna Mureş, nu ne-au lăsat nici o speranţă. Un sergent ne-a întâmpinat la staţia de cale ferată. El ne-a ordonat din primul minut să stăm în picioare, să dăm atenţie ordinelor lui, şi să ne deplasăm în pas alergător în timp ce ne duceam valizele de lemn în spate. În puşcărie nu ştiu dacă am fi ascultat un astfel de ordin, dar aici alergam în linişte şi supunere spre unitate, care era situată la cinci kilometri depărtare. Acolo, în faţa clădirii administraţiei, el ne-a aliniat în formaţie de pluton, a zbierat la noi, şi l-a chemat pe comandant.

– Tovarăşe căpitan, ăştia sunt noii recruţi, aşteptând ordinele dumneavoastră.

– Voi toţi trebuie să ştiţi, ni s-a adresat cu glas ameninţător căpitanul, că de aici puteţi merge într-una din două direcţii diferite: ori să vă reabilitaţi pe voi înşivă prin muncă, ori să sfârşiţi pe acel deal. Vedeţi *aia*? şi a arătat în direcţia unui deal din apropiere. La cincisprezece kilometri de aici, pe partea cealaltă, este închisoarea Aiud, în care au stat unii dintre voi. Am de gând să fac alţi oameni din voi. Ori am să vă zdrobesc, ori am să vă transform în oameni ai socialismului, demni de a trăi în republica noastră populară.

Apoi făcu o pauză şi a adăugat:

– Aceia dintre voi care au fost deja într-o puşcărie, vor trebui să lucreze de două ori mai mult pentru reabilitare şi, dacă există vreun reacţionar printre voi care a fost în temniţă pentru motive politice, el va trebui să muncească de zece ori mai din greu pentru reabilitare.

O linişte grea s-a lăsat asupra noastră. Un locotenent major, care era comisarul politic al unităţii, însoţit de un alt sergent, a ieşit în faţa noastră, împingând un tânăr cu mâinile în cătuşe.

Tânărul arăta ca şi cum fusese drogat. El a fost plimbat prin faţa noastră, şi căpitanul a tunat din nou:

– Îl vedeţi pe omul ăsta? Se numeşte Ghime. A fost soldat aici ca şi voi, dar l-a jefuit pe casierul nostru, a dezertat din unitate şi, după aceea, când a fost prins, a mărturisit că dorea să fugă în Iugoslavia. Vă daţi seama de gravitatea unei astfel de fapte – un tânăr soldat pe drumul reabilitării, dezertând şi încercând să-şi trădeze ţara? Acest om va fi norocos dacă se va îndrepta spre Aiud. Şi amintiţi-vă, de asemenea, mai mult de patru ore absenţă fără nici un motiv, şi fără aprobare de la această unitate sau de la locul vostru de muncă, sunt considerate dezertare, cu pedeapsă prin închisoare. Sergent, s-a adresat el unuia din adjutaţii lui, citeşte lista tuturor soldaţilor care au fost condamnaţi la închisoare în perioada ultimelor douăsprezece luni pentru părăsirea unităţii fără permisie.

Un sergent a citit o listă de şapte sau opt nume, condamnate la doi sau trei ani pentru a nu fi avut justificare de la cinci la mai mult de douăzeci şi patru de ore.

Era o duminică fierbinte, cu aproape 40 grade afară. Ne-am petrecut cea mai mare parte a zilei, schimbându-ne hainele şi fiind instruiţi asupra regulamentului de lagăr şi asupra conduitei de muncă. Luni dimineaţa am fost repartizat la o echipă care săpa fundaţia unei fabrici noi. Lopata şi tărăboanţa erau armele noastre, iar munca inamicul numărul unu. Când am ajuns la circa cinci metri adâncime şi nu am mai putut să mai aruncăm pământul peste margine, am făcut o schelă la jumătate de distanţă în sus şi am pus pământul de jos pe ea, ca un alt om să îl azvârle cu lopata afară. Săpam până la o adâncime de şase metri.

Eu lucram din greu, aveam grijă de răspunderile mele în unitate, citeam ziarul partidului, *Scînteia,* cum se cerea, şi dormeam şapte ore pe noapte ca un buştean. Nu aveam timp de gândit, şi, oricum, nu ştiam la ce să mă gândesc. Aveam senzaţia unei prelungiri a închisorii, fără avantajul de a fi fost înconjurat de condamnaţii politici plini de speranţă, optimişti, de înalt calibru. Era un loc straniu şi istovitor.

Am fost numiţi „soldaţi" deşi nu am atins niciodată o puşcă şi, din punct de vedere legal, eram liberi, cu toate că în multe privinţe, viaţa noastră era mai rea decât în închisoare. Dramul de libertate de care ne bucuram ne deosebea de puşcăriaşi şi, în acelaşi timp, le oferea posibilitatea ofiţerilor să ne ameninţe în permanenţă cu închisoarea. Majoritatea noilor mei colegi nu

arătau vreo consideraţie faţă de foştii condamnaţi de drept comun. În consecinţă, mă temeam de posibilitatea de a sfârşi până la urmă într-o puşcărie de drept comun şi astfel să-mi pierd şi onoarea. Simţindu-mă stingherit, şi trăind complexat continuu din cauza convingerilor mele anticomuniste, am hotărât să respect cu stricteţe regulamentul şi, rareori, am încălcat limitele.

Toamna, târziu, m-a vizitat Constantin. I s-a îngăduit să mă scoată afară la un restaurant local, care a fost o adevărată desfătare, şi l-am condus apoi la gară. El m-a încurajat şi mi-a spus că, în ciuda atmosferei încordate din lagăr, arătam mai refăcut decât plecasem. M-a prevenit, însă, împotriva oricăror paşi greşiţi, fiindcă, după retragerea trupelor sovietice din ţară, regimul era hotărât să zdrobească şi cel mai mic semn de opoziţie.

În timpul iernii, unitatea noastră de muncă a trimis un număr de oameni la sediul unităţii din oraşul Cluj, pentru a deveni conducători de echipă şi de pluton. În acel grup am fost şi eu selecţionat dar, când a venit ofiţerul de la Cluj să preia grupul, el l-a informat pe comandantul nostru că, după examinarea dosarului meu, care se afla la sediu, era cazul să fiu respins. Evident, ofiţerul i-a spus căpitanului despre situaţia mea dar, în această unitate, aproape oricine avea o situaţie aparte.

Din punct de vedere intelectual şi spiritual, viaţa era chiar mai grea. Aveam doar câteva cărţi în unitate, în majoritate politice în conţinut. Spiritual, nu mai aveam nici un fel de suport. Religia era luată în derâdere şi puternic descurajată, şi nu puteam să mă rog şi nici să mă duc la biserică. În ciuda atmosferei, mi-am păstrat speranţele pentru Vest şi am continuat să cred că un război împotriva comunismului era inevitabil. Numai gândul acesta m-a susţinut foarte mult şi, încet-încet, mi-am recăpătat încrederea într-un viitor mai bun. În acelaşi timp, după ce m-au cunoscut mai bine şi au aflat câte ceva despre trecutul meu, mulţi colegi şi administratori civili au început să mă trateze cu respect.

Când am câştigat destul curaj, mi-am amintit că unul din prietenii mei de la Aiud era dintr-un sat aşezat la cinci kilometri depărtare. Într-o duminică după-amiază, când am primit permisie să mergem în oraş, am trecut peste un deal, în sat, şi am făcut o vizită foarte semnificativă familiei Deac. Au fost foarte bucuroşi să audă veştile şi am fost „eu însumi" din nou.

Mama lui Deac a început, firește, să plângă auzind că fiul ei, pe care nu-l văzuse de mulți ani, era, teoretic, la o distanță de casa lor cât să tragi aer în piept.

Din cauza presiunii crescânde din agricultură pentru colectivizare, și datorită faptului că mulți săteni mergeau la orașe și șantiere industriale să caute de lucru, se zvonea că unitatea noastră de muncă ar putea fi desființată spre a se putea oferi mai multe slujbe șomerilor locali. Pe neașteptate, în februarie 1959, mulți dintre noi au fost trimiși în alte lagăre de muncă din țară. La începutul lui martie, un mic grup din care făceam parte și eu, am primit ordin să mergem la o unitate agricolă DGSM, la Oltenița, un orășel portuar de la Dunăre. Eram la doi pași de satul meu natal, Curcani. Întrucât unitatea de la Ocna Mureș se desființase, a trebuit să dăm uniformele înapoi și să călătorim la noua unitate în haine civile.

Călătoria m-a dus înapoi, la București, și în aceeași binecunoscută Gară de Nord, unde am profitat de situație și am tras o fugă până acasă. Gara de Est din București, de unde urma să luăm trenul spre Oltenița, era aproape de casa părinților mei. Întâlnirea cu ai mei a fost o altă experiență plină de emoții, deși nu a fost tot atât de profundă ca atunci când venisem acasă de la închisoare. Mama a plâns din nou, tata a fost puțin îngrijorat, Constantin a spus că cel puțin eu voi fi mai aproape de casă, iar surorile mele cele mici s-au dovedit foarte curioase să afle despre noile mele întâmplări. Am făcut o baie lungă, fierbinte, și am stat toți la o cină inopinată, cu întreaga familie și câțiva vecini. Eram obosit fizic, dar încă optimist. Mă simțeam atât de bine să fiu acasă, chiar pentru un timp scurt, însă mă întrebam: oare ce mă aștepta acum?

Oltenița este situată la șaizeci de kilometri de București, dar trenului i-au trebuit două ore să ajungă acolo. Era frig și vânt, iar pământul era acoperit cu zăpadă. Trenul era foarte murdar și într-o stare jalnică, fiindcă oamenii locuind de-a lungul rutei sale furaseră totul, de la huse până la becuri. Vagonul era plin de tineri ca mine, aproape toți foarte gălăgioși, iar unii dintre ei chiar băuți. Cei mai mulți erau din cartierul meu, și chiar am recunoscut pe câțiva. Puțini păreau tăcuți și mai gânditori, și chiar arboraseră un aer intelectual.

La gara Oltenița am fost așteptați de câțiva sergenți și ofițeri îmbrăcați în uniforme gri. Au încercat să ne organizeze și să ne facă să mărșăluim în formație, dar am râs de ei, am

făcut glume despre pretenţiile lor ridicole, şi am început să mergem pe jos în grupuri mici spre centrul Olteniţei.

La închisoare, gardienii poartă arme, şi de obicei reuşesc să se facă ascultaţi în ordinele lor. În serviciul militar adevărat, soldaţii poartă uniforme, şi, de asemenea, trebuie să îndeplinească ordinele ofiţerilor. Aici era o dezordine totală. Eram încă îmbrăcaţi în haine civile, unităţile la care fuseserăm repartizaţi de abia se formau, iar ofiţerii de la comandă nu ne cunoşteau. În afară de aceasta, ceea ce vedeam era atât de deprimant, încât ne întrebam dacă ni s-ar fi putut întâmpla ceva mai rău. Câteva sute dintre noi hoinărind peste tot în oraş şi neştiind cu adevărat ce să facem, fiecare părea să fie de capul lui, chiar şi pentru moment. Parcă invadasem Olteniţa şi luasem centrul cu asalt, fără să avem un ţel sau un scop anume. După aceea, ne-a cuprins un sentiment de confuzie totală nu doar pe noi, ci chiar întregul oraş.

Era frig, sufla un vânt aspru de iarnă. Ici şi colo se ridicau troiene de zăpadă. Oamenii din partea locului priveau la noi cu nedumerire. Miliţia nu putea să exercite nici un fel de jurisdicţie asupra noastră, iar patrula militară a proaspetei formate unităţi DGSM nu ştia cine şi de cine aparţinea. La câteva ore, sosi un alt tren din Bucureşti şi mări confuzia. Sediul unităţii fusese instalat sub câteva corturi ridicate într-un parc din centrul oraşului. Grămezi de uniforme şi echipament zăceau peste tot în jur, şi o mână de ofiţeri, chipurile comandaţi de un locotenent colonel, zbierau la oricine. Am semnat, mi-am prezentat actele, şi până la urmă am înţeles că circa o sută douăzeci din Bucureşti din raionul nostru au fost repartizaţi la Unitatea Trei, sub comanda căpitanului Mangaru.

În total, cam două mii de tineri ajunseseră la Olteniţa, pentru a săpa canale de irigaţii şi a întreţine unul din cele mai întinse câmpuri de orez cultivate vreodată în ţară. Ni s-a spus unde era instalată bucătăria, câteva blocuri mai încolo într-un alt lot gol, şi unde se aflau barăcile noastre. Ni s-a atras atenţia să aşteptăm la rând pentru primirea uniformelor, dar, profitând de acest haos, majoritatea dintre noi nu s-au grăbit la aşa ceva. Bucătăria, însă, nu ne servea nici un fel de mâncare atâta vreme cât eram îmbrăcaţi în haine civile, aşa că ne-am dus să inspectăm „dormitorul". A fost un adevărat şoc şi am refuzat să cred. Era un hambar vechi de lemn pentru păstrarea porumbului, cu găuri mari între scânduri pentru aerisire, şi înălţat cam la doi metri de la pământ, în chip de protecţie împotriva

rozătoarelor. Nici un pic de apă, nici un fel de toalete, nici electricitate, nici căldură, nici paturi, nici mobilă – absolut nimic! Am plecat dezgustat total, şi m-am îndreptat spre un restaurant, dar a fost imposibil să intru. Noii soldaţi, curând numiţi *„invincibila armada"*, luaseră în stăpânire tot acest orăşel de provincie, care nu era altceva decât o comună mare.

Au apărut probleme chiar din prima zi. Deoarece mulţi dintre noi aveam antecedente ca hoţi, tâlhari, şi chiar ucigaşi care îşi ispăşiseră pedeapsa, furatul şi spargerile s-au manifestat urgent ca fapte obişnuite. Când în sfârşit am reuşit să pătrund într-o cârciumă locală, un grup de bărbaţi aşezaţi la o masă îşi arătau nemulţumirea pe şleau.

– Ascultaţi-mă, fraţilor, ăsta e un oraş foarte sărac. În dimineaţa asta am încercat cinci buzunare şi am găsit doar câţiva lei, exact pentru o sticlă de vin. Ce-o să ne facem?

Nu ştiam dacă să râd ori să plâng, dar am acceptat situaţia aşa cum era şi am început prin a ne cunoaşte unii pe alţii. Fiecare zi însemna o nouă experienţă şi oraşul era scandalizat. Fără destule toalete publice şi fără nişte toalete ale noastre proprii, străzile au început să arate ca nişte canale colectoare. În fiecare zi, unitatea reuşea să îmbrace în uniformă câteva duzine de bărbaţi în plus, şi pe unii dintre ei să-i convingă chiar să-i urmărească pe ceilalţi şi să-i aducă la unităţile de care aparţineau. Într-o dimineaţă, cei deja în uniformă din unitatea mea au primit ordin să sape o groapă în spatele clădirii pentru depozitarea porumbului, lucru care l-au făcut. Foarte curând ea a devenit de nefolosit, preschimbându-se în latrină.

Întrucât oraşul avea doar un mic hotel, de la început a trebuit să dormim în căldirea de depozitare. Ca să prindă pe majoritatea dintre noi şi să-i forţeze pe cei care erau încă în haine civile să-şi preia uniformele, căpitanul nostru a venit, pe neaşteptate, târziu, într-o seară şi, folosind o lanternă de buzunar drept singură sursă de lumină, a întocmit o listă cu numele noastre. Mulţi şi-au dat atunci nume fictive, pe care nu le-a putut afla apoi în lista lui oficială. Mai târziu, cineva i-a furat geanta cea mare conţinând unele documente, nişte mâncare şi o sticlă de vin. S-a tot rugat de noi să-i dăm înapoi măcar documentele, care până la urmă au ajuns în geantă, dar a doua zi dimineaţa. El a jurat să se răzbune, dar asta n-a speriat pe nimeni. Era la fel ca la o frontieră a civilizaţiei, unde nu exista nici o autoritate reală. Ofiţerii nu aveau nimic să ne ofere şi nimic cu ce să ne ameninţe, iar noi nu aveam nimic de câştigat,

ori nimic de care să ne fie teamă. Amenințările de circumstanță, cu trimiterea noastră la curtea marțială pentru nesupunere, sunau ca o glumă în acele condiții, iar cei câțiva criminali înrăiți din rândul nostru, chiar râdeau și susțineau că, prin comparație cu ce trăiam aici, viața la pușcărie era de invidiat.

Cam la o săptămână după venirea mea, când mi s-au terminat banii și bucătăria nu-mi mai dădea mâncare în haine civile, am hotărât că era timpul să primesc o uniformă. Salopetele, tunicile și pantalonii erau vechi, peticiți, murdari și urâți și aveau un efect dezumanizant asupra noastră. Tunica mea aparținuse, cu siguranță, mai înainte unui tractorist, căci era toată plină de ulei. Colegii mei au râs de mine, dar mai târziu, când zăpada s-a transformat în ploaie, mi-a prins foarte bine, fiindcă era impermeabilă.

Cu încetul, am început să ne punem pe lucru, să ne organizăm și să fim gata de muncă. Una din primele noastre sarcini era să construim o „sală de repaus", ceea ce am și făcut, și a fost o altă minune a noului regim, o adevărată realizare. Am săpat vreo douăzeci de rânduri de șanțuri adânci cam de un metru, care au devenit atât mese cât și scaune. În plus, fiecăruia dintre noi i s-a dat o gamelă, o lingură, o furculiță și o cană pentru apă.

Ultima noastră sarcină a fost să umplem niște saci care ni s-au dat, cu paie. Aceștia urmau să fie saltelele noastre la care ne dădea dreptul regulamentul. De acum ne aflam acolo de circa trei săptămâni și toți dintre noi eram în uniformă. Colonelul care ne comanda, fost vatman de tramvai în București, ne-a convocat, în fine, pentru formarea unității în fața sediului său, un cort mare, în parc. El ne-a amenințat pe noi și pe ofițerii de la comanda unităților. După ce i-a dat fiecăruia un sac gol mare, ne-a ordonat să mergem în afara orașului și să-l umplem cu paie. Căpitanul Mangaru, comandantul unității noastre, se simțea și el tare pe poziție acum și s-a ținut de promisiune pentru a se răzbuna. Ne-a făcut să alergăm până la marginea orașului, așa că am ajuns acolo înaintea celorlalte unități. Gospodăria colectivă locală depozitase acolo paie într-o șiră bine fasonată, care mi s-a părut a fi lungă de o jumătate de kilometru.

Era încă dimineață și căpitanul ne-a dat o oră să umplem sacii, insistând că trebuie să folosim pentru asta numai un capăt al șirei. Între timp, au sosit celelalte unități și fiecare a

început să-şi aleagă numai paie frumoase, curate, uscate. Mi-am umplut sacul cu paie cercetate cu grijă şi alese fir cu fir, şi e de prisos să spun, târziu, după-amiază încă mai eram acolo, dar şira cu paie dispăruse. În schimb, o uriaşă mare de paie în zbor acoperea un câmp la fel de uriaş şi, printre înjurăturile şi ameninţările ofiţerilor, noi ne făceam că lucrăm de zor, pasămite să ne umplem saltelele. După aceea, căpitanul Mangaru, care nu era de fapt atât de crunt, aproape că plângea şi se ruga de noi să ne întoarcem la barăci. Cu saltelele acelea mari în spate şi ţinându-se unul după altul, nici n-am văzut pe unde mergeam şi am nimerit aiurea, în cartiere. De abia noaptea, târziu, ne-am adunat cu toţii în dormitor. Mangaru era bucuros să vadă că ne-am întors întrucât colonelul îi ameninţase pe toţi ofiţerii cu destituirea în caz că ar fi lipsit cineva.

– Vedeţi, tovarăşe căpitan, a strigat o voce din întuneric, unde există bunăvoinţă, există şi înţelegere, şi realizări. Fiţi vesel, noi suntem băieţi buni, o să vedeţi.

Totuşi, căpitanul, un om slăbănog între patruzeci şi cincizeci de ani, era exasperat şi n-a spus nimic.

Era încă foarte frig şi bătea vântul. În timpul acelor trei săptămâni nu mi-am scos deloc hainele de pe mine. Am dormit la fel ca toţi ceilalţi, complet îmbrăcat, cu mănuşile în mâini şi cu capul acoperit de o pălărie. Doar cizmele mi le-am scos şi le-am folosit drept pernă, cum procedase toată lumea.

Alţii, mai curajoşi decât mine, plecaseră acasă o dată sau de mai multe ori, dar mie mi-era frică de urmări. După trei săptămâni însă, m-am simţit atât de murdar, că nu mai puteam să rezist fără să fac o baie. Încercasem la baia publică din oraş, dar aceea nu funcţiona de luni de zile, iar unitatea de muncă nu avea nici un fel de condiţii în acest sens.

Mersul acasă fără permisiune era riscant, dar atât de mulţi se încumetaseră să facă acest lucru încât nu am putut rezista tentaţiei. Când am vrut să-mi cumpăr bilet de tren, ceilalţi au râs de mine:

– Bilet de tren? Pentru ce? Tot pleci ilegal, ai putea să-i dai şi conductorului un ciubuc ori pur şi simplu să călătoreşti fără bilet. Nu pot să ne aresteze pe toţi.

Învăţând şiretlicurile călătoriei clandestine de la ceilalţi am aşteptat până la trenul de sâmbătă seara, când vreo patruzeci sau cincizeci de călători au părăsit staţia, şi apoi, pe puţin, o sută dintre ai noştri în uniforme au sărit în tren, după ce se pusese în mişcare. Întrucât existau gardieni militari în staţie,

ne ascunsesem după materiale şi mărfuri depozitate faţă în faţă cu clădirea gării. L-am mituit pe conductor şi m-am dus acasă încercând să evit orice contact cu soldaţii adevăraţi sau cu patrulele militare. M-am grăbit fericit spre casă, dar când sora mea, Theodora, a deschis uşa, nu m-a recunoscut în hainele acelea murdare, urâte şi a început să ţipe. După aceea, de câte ori m-am mai dus acasă, am făcut aşa cum mă rugase tatăl meu: să mă dezbrac la uşă şi să-mi pun de-o parte uniforma. Era atât de groasă, murdară şi unsuroasă, că era imposibil să încerci să o speli.

La întoarcerea noastră în lagăr, duminică seara, am avut, însă, o surpriză. În tren s-a urcat o echipă de miliţie şi soldaţi ai patrulelor militare care ne-au vânat timp de două ore. Fugeam printre vagoane şi ori de câte ori eram gata să fim prinşi, ne urcam pe acoperişul trenului. Doar câţiva au fost prinşi de fapt; cei mai mulţi dintre noi ne-am întors cu bine la unitate.

Luni de dimineaţă, surpriza a fost chiar mai amară. Toţi cei ce fuseseră prinşi au fost judecaţi pentru dezertare şi condamnaţi la doi ani de puşcărie. A fost o măsură disciplinară dură, care avea să fie adesea repetată.

În cele din urmă, la începutul lui aprilie, a început munca la săparea unui mare canal de irigaţii, destinat să aducă apă din Dunăre, printr-un labirint de câmpuri de orez aduse la acelaşi nivel. Două mii de oameni au fost împărţiţi la început în două unităţi, şi o unitate a fost reinstalată în corturi, cam la cincisprezece kilometri depărtare, la celălalt capăt al câmpului de orez. În continuare, munca a fost împărţită pe unităţi de bază şi, în cadrul unităţilor, pe plutoane şi echipe. Având o experienţă dinainte, am fost făcut conducător de echipă, o poziţie ceva mai respectată care presupunea totuşi mult mai multă răspundere. Îmi dădea totodată dreptul la douăzeci de lei pe lună în loc de şapte, solda obişnuită „a soldatului". În plus, primeam zece ţigări pe zi, dar asta era o favoare pentru toţi. În funcţie de calitate, preţul mediu al unui pachet de ţigări româneşti era între trei şi cinci lei.

Reputaţia noastră alunecase simţitor de la proastă la mai proastă, în oraş şi satele din împrejurimi, iar o situaţie nouă a agravat-o şi mai şi. După ce ne-am stabilit, au început să vină din Bucureşti prietenele şi soţiile recruţilor. Unele dintre ele erau foarte atrăgătoare, curate, şi bine îmbrăcate, încât văzându-le la braţ cu acei oameni cu aspect deloc respectabil, mur-

dari, în uniformă, era o situaţie de neimaginat. În compania acelor distinse femei din Bucureşti, a crescut enorm prestigiul nostru în faţa localnicilor, iar ei şi-au dat seama că de fapt eram o amestecătură bizară de oameni. Au început să circule glume în micul orăşel despre convorbirile telefonice, răspândite încoace şi-ncolo de către operatoarele telefoniste care ne ascultau.

– Ionică, dragul meu, să-ţi aduc ceva de la Bucureşti? îl întreba o soţie pe bărbatul ei.

– Da, ştii ce vreau. Ad-o caldă şi ad-o repede, şi să nu întârzii. Am rezervat camera pentru ora opt şi e o ditamai listă de aşteptare la hotel.

Pentru o vreme dezvăluirile din convorbirile telefonice au devenit glumele obişnuite ale orăşelului.

Între timp, poliţia securităţii a construit o închisoare provizorie în mijloc de câmp, şi curând au fost aduşi două mii de puşcăriaşi de drept comun, ca să ajute la terminarea acelei construcţii la timp, pentru recolta de vară. Condiţiile lor erau de departe mai bune ca ale noastre. Aveau dormitoare cu paturi, erau repartizaţi la treburi mai lesnicioase, şi cu excepţia de a nu fi fost „liberi", viaţa pentru ei era mai uşoară. Mai târziu am râs cu amărăciune când am aflat că au intrat în grevă pentru că li se păruse munca pe care o făceau prea grea.

Cu toată truda zilnică şi incredibila cantitate de praf care se oprea în gamelele noastre, viaţa devenise o nouă şi interesantă experienţă. Încet-încet, oamenii au început să-şi deschidă sufletul şi să glumească. Întrucât majoritatea dintre noi fuseseră condamnaţi anterior, întrebările predominante în Unitatea Trei – Bucureşti erau: „Câţi ani de puşcărie ai făcut? Şi pentru ce motiv te-au condamnat?" Ca fost deţinut politic eu eram tratat cu respect, şi la fel şi alţi câţiva ca mine.

Grupul nostru era eterogen ca firi şi pregătire. Mai mulţi dintre noi fuseseră excluşi de la studiile universitare, după ce fuseseră descoperiţi că aveau o origine socială şi politică ce nu inspira încredere. Un tânăr se dovedi că era un vecin de-al meu, care locuise pe aceeaşi stradă în Bucureşti. El era fiul proprietarului restaurantului din bloc. Existau, de asemenea, vreo zece sau cincisprezece evrei, a căror singură vină era că făcuseră cerere să emigreze în Israel. Pentru o vreme, unul dintre ei, George Obrat, a fost repartizat în echipa mea. M-am împrietenit cu Silberman, cu care aveam împreună un alt bun prieten comun, şi cu H. Meyer, cu care am împărţit câteva cărţi şi mi-am descoperit afinităţi intelectuale.

Într-un mod ciudat m-am împrietenit, de asemenea, cu George Rădulescu, şeful unei echipe, lucrând alături de a mea. Tatăl lui George ajunsese în Statele Unite, după ce fusese prizonier în Germania, la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. George ajunsese în lagărele de muncă după ce scrisese o cerere să emigreze în America.

Deoarece norma de lucru era de patru metri cubi pe zi, nu era uşor de îndeplinit, iar liderii de echipă răspundeau de ea. Astfel, am repartizat un fost hoţ să sape alături de echipa lui George şi să fure cât mai mult pământ de la ei. I-a trebuit ceva timp lui George să-şi dea seama şi chiar mai multă vreme pentru noi amândoi ca să recunoaştem situaţia de fapt şi să ne împăcăm, dar pe parcurs am devenit foarte buni prieteni.

La început consideram lucrul ca pe un sport bun, şi când soarele începea să strălucească, profitam şi făceam plajă. Totuşi, soarele, praful şi lipsa de apă au început să ne chinuie curând. Până una alta, mi s-a dus vestea despre condamnarea precedentă, şi doi foşti deţinuţi politici condamnaţi pentru încercarea de a trece graniţa au venit din alte două unităţi să mă vadă. Unul dintre ei, Mişu Guliu, provenea din cartierul meu şi lucra foarte aproape de Dunăre. În glumă, el mi-a declarat că nu a pierdut nici un prilej şi a păşit peste zona arată ca să-i inducă în eroare pe grăniceri. Bulgaria se afla dincolo de marele fluviu, dar nimeni nu era interesat să meargă acolo – exact un alt paradis comunist.

Când am terminat canalul şi a trebuit să ne deplasăm mai departe, a venit timpul să ne mutăm într-un nou „dormitor" şi m-am oferit de bună voie cu echipa mea să-l pregătim spre a fi ocupat. De această dată am evacuat nişte oi dintr-un staul, am măturat bălegarul şi am acoperit podeaua cu stuf. Am văruit bine pereţii şi l-am făcut locuibil. Neluând în seamă mirosul, care practic n-a dispărut niciodată pe de-a-ntregul, problema principală era că staulul avea numai o înălţime de un metru şi ceva, mai scund decât oricare dintre noi. Ne-am mutat, însă, ca să construim socialismul şi un viitor fericit, cum declaram noi mereu în bătaie de joc la şedinţele politice săptămânale.

Până acum, circa opt oameni din unitatea noastră fuseseră condamnaţi pentru a fi lipsit mai mult de douăzeci şi patru de ore din unitate sau pentru furt. Majoritatea erau ţigani, şi unul din ei fusese condamnat deoarece a fost prins cerşind în uniformă în cartierul comercial din Olteniţa. Condamnările lor nu

i-au speriat pe ceilalţi, eu însă am devenit deosebit de temător, fiindcă şi eu fugeam acasă uneori, cu sau fără permisiune.

În cele din urmă am terminat câmpul de orez, dar toţi directorii civili şi doi specialişti chinezi, responsabili cu proiectul, au fost profund nemulţumiţi de lucrare. Cu toate acestea, în timpul verii, ne-am deplasat mai departe, la Budeşti, un alt sat aflat la treizeci de kilometri depărtare, pentru a regulariza cursul unui mic râu care se revărsa mereu. Afară devenise insuportabil de cald şi pretutindeni era praf, iar micul pârâu, în realitate un canal de scurgere al apelor Bucureştilor, era prea poluat pentru a-l folosi ca apă de baie. După patru luni de la recrutarea noastră nu ni se dăduse oficial nici o posibilitate de a face o baie. Aceia dintre noi care erau din Bucureşti fugeau acasă din când în când, însă cei din locuri mai îndepărtate nu făcuseră o baie în tot acel răstimp.

Pentru cazare, ne-a fost oferită o moară părăsită de măcinat grâu, şi chiar ni s-a dat posibilitatea să alegem sus (mansardă) sau jos. Am preferat să locuim sus pe scară cu porumbeii, pentru că utilajul mecanic de jos, scos din funcţiune şi deci inutilizabil, se afla încă la locul lui. Problema era că nu puteai ajunge la mansardă din interiorul clădirii, ci numai din afară. Singura scară disponibilă era prea şubredă să suporte peste o sută de tineri urcând şi coborând în fiecare zi. Între timp, ni se schimbase şi comandantul de unitate, un maior dat afară din armată, pe motive sociale. El dorea să-şi reorganizeze oamenii şi unitatea şi avea nevoie de un dulgher de meserie ca să confecţioneze o scară solidă şi să lucreze şi alte mobile pentru sediu şi, de asemenea, de un cizmar ca să ne repare cizmele, care acum aproape că se desfăceau în bucăţi. Eu am pretins că sunt cizmar, dar el a zâmbit şi nu m-a crezut. George, însă, a fost mai norocos; el s-a dat drept dulgher şi a doua zi am avut cea mai strâmbă scară pe care am văzut-o vreodată, dar cât se poate de solidă.

S-a repartizat din nou de lucru şi echipa mea a nimerit lângă un pod mic de lemn, la săpat de pământ într-o adâncitură şi la cărat cu roaba în vârful digului. În fine, într-o zi am fost informaţi că se improvizase o baie şi că eram programaţi să facem duşuri. Fusese ridicată o estacadă în apropiere şi se făcuseră, de asemenea, câteva despărţituri din snopi de trestie, iar fiecare soldat avea dreptul la o găleată cu apă, turnată încet în creştet de către un alt soldat care stătea în picioare pe

estacadă. Bună treabă! Noul om socialist se curăţa în sfârşit pe el însuşi.

Într-o duminică, m-am dus pe jos în satul meu natal unde bunica trăia încă exact la doisprezece kilometri depărtare. Ea părea aceeaşi, dar satul avea un aer deprimant şi sărac. Ceea ce m-a supărat cel mai mult a fost felul în care se schimbaseră câmpurile. Mergând pe jos de-a lungul acelor drumuri, am observat următoarea diferenţă: atâta timp cât pământul era în mâini particulare, fiecare ţăran avea câţiva pomi şi arbuşti plantaţi la capătul parcelei sale. Aceşti pomi fixau liniile de proprietate, asigurau combustibilul necesar, umbră, şi protecţie împotriva eroziunii, şi înfrumuseţau câmpia altminteri monotonă. Acolo unde majoritatea pământului fusese preluată de gospodăriile colective, copacii dispăruseră. În fond, statul tocmai pornise în ultimul şi cel mai hotărât efort al său de a-i sili pe ţărani să accepte abordarea socialistă faţă de agricultură, şi rezultatele erau deprimante. Câmpurile din trecut, bine îngrijite şi cu o diversitate de culturi, păreau să fie înlocuite de suprafeţe nesfârşite de grâu şi porumb, fără nimic între ele pentru a le face să difere şi a da pământului forţa de a rodi.

Am trecut, de asemenea, pe lângă un mic izlaz de-a lungul râului Argeş, unde prietenii mei din copilărie obişnuiau să pască oile. Un ţigan bătrân păzea vacile colectivei, câteva creaturi scheletice abia mişcându-se sub soarele dogoritor. Omul era îmbrăcat în cele mai peticite straie pe care le văzusem vreodată. Era probabil cam de cincizeci de ani, însă arăta de şaptezeci. Nebărbierit, negricios şi cu ochi mari, căprui, el a recunoscut cu un oftat de înfrângere că nu fusese în stare să-şi cumpere nici un fel de haine de când veniseră comuniştii la putere. Erau mulţi oameni ca el în sat, fără putinţa de a-şi cumpăra haine noi de la magazin şi incapabili de a le mai lucra singuri în casă, aşa cum făcuseră de secole.

Bunica m-a primit bine, dar nu mai avea tăria şi entuziasmul ei de altădată. M-a făcut să tai un pui gras, şi am sporovăit ore întregi. Domnişoara Valentina, vechea mea învăţătoare de la şcoală, a venit să mă vadă, şi s-a bucurat că eram sănătos. M-am dus apoi să vizitez doi prieteni din copilărie, în faţa cărora devenisem un fel de erou acum, şi, bineînţeles, l-am vizitat pe Petre, vecinul meu. L-am găsit într-o stare foarte proastă. Renunţase la pământul său şi petrecuse trei ani în lăgărele de muncă. Se căsătorise cu o ţărancă frumoasă şi avea

un fiu, dar viaţa lor era grea. Trebuia să facă tot felul de munci ocazionale pentru a supravieţui. Maturizându-se şi încărunţind devreme, Petre mi-a pus o întrebare la care deja părea că are răspunsul:

– Încă mai crezi că americanii au de gând să lupte împotriva sovieticilor? Că mai au ei încă intenţia să ne elibereze? a întrebat el cu o voce obosită.

Am încercat să răspund şi să-l liniştesc din nou, căci eu eram totuşi optimist, dar el nu părea convins.

– Cu roaba de-ar fi venit şi ar fi fost aici demult, a spus el sarcastic. N-o să vină niciodată, Nic. Ne-au abandonat acestor criminali, pe care tu îi cunoşti mai bine decât mine.

Era un lucru trist. Petre nu mai avea cai sau vaci, pentru că nu mai avusese nimic să le dea de mâncare. În afară de aceasta, ca fost membru al clasei înstărite de ţărani, nu fusese nici măcar primit în gospodăria colectivă, şi trebuise să lucreze pentru oricine care avea nevoie de făcut câte ceva. M-am reîntors în lagăr trist şi mai deprimat ca înainte.

În iulie, la expirarea sentinţei sale, Virgil a fost eliberat din puşcărie şi trimis pentru un exil intern, suplimentar, de trei ani într-un mic sat în mijlocul neantului, pe întinderile de răsărit ale Câmpiei Dunării. Mi-a scris imediat şi, pe cât am putut, i-am răspuns. În limbaj codificat m-a prevenit că va veni curând să se întâlnească cu mine şi eu am devenit precaut.

Într-o zi, doi dintre muncitori mi-au spus că mă căuta un tânăr şi, în mod interesant, cu simţurile noastre ascuţite de a detecta agenţi secreţi sau oameni urmăriţi de poliţie, amândoi au descoperit ceva neobişnuit. La întoarcerea de la lucru, l-am văzut pe Virgil aşteptând la marginea drumului, şi noi am fugit unul spre altul, întâmpinându-ne cu îmbrăţişări calde, frăţeşti.

– Nic, am plecat din sat. Dacă mă prind, voi fi condamnat la trei ani de închisoare. Am venit la tine, fiindcă am nevoie de ajutor şi vreau să te conving să încerci să fugi cu mine în Vest.

Virgil mi-a inspirat totdeauna încredere şi rămăsese acelaşi luptător hotărât şi îndrăzneţ, dar planul său nu era cu nimic mai prejos decât încercările precedente, care ne duseseră pe amândoi în puşcărie. Pe lângă aceasta, mama era bolnavă din nou şi mi-era teamă de consecinţe grave dacă nu reuşeam.

– Ascultă, Virgil, mi-e teamă că vom fi prinşi din nou, însă dă-mi răgaz câteva zile. Te voi ajuta în orice fel voi putea, şi voi lua o hotărâre.

În următoarele două zile, Virgil a dormit în lanurile de porumb şi a aşteptat. Am împrumutat bani şi i-am dat o sumă bună, dar nu am putut să mă bizui pe planul lui. Întrucât dorea să meargă la Bucureşti să încerce să-l întâlnească pe unchiul său, am stabilit să ne vedem duminică seara, la ora nouă, în faţa statuii lui Constantin Brâncoveanu din Bucureşti, în caz că îmi schimbam părerea.

Încă o zi şi o noapte m-am chinuit cu noua situaţie şi duminică m-am dus acasă să o văd pe mama. Avea iarăşi o perioadă de tensiune oscilantă şi puteam citi în ochii ei că se gândea la fratele meu, Ion, care trebuia să înfrunte o condamnare atât de lungă în puşcărie. M-am dus să-l întâlnesc pe Virgil într-o stare sufletească deprimantă. Îmi părea rău că-l dezamăgesc. Dar el n-a apărut. Plecase.

Câteva zile mai târziu, George, care avea ceva legături la sediul unităţii situate lângă a noastră, m-a pus în gardă că Securitatea sosise acolo şi se interesase de mine. Ei trebuie să fi interceptat vreo corespondenţă de-a mea cu Virgil, dar nu erau siguri de nimic altceva. I-am destăinuit o parte din poveste lui George, şi el m-a ţinut la curent.

A doua zi dimineaţa, comisarul politic al unităţii ne-a convocat pe toţi şi ne-a anunţat că fusese comisă o tâlhărie în sat de către doi soldaţi. Potrivit descrierii, unul din ei semăna cu mine, iar celălalt era mai scund şi avea părul mai închis. Imediat efectele noastre personale au fost cercetate cu atenţie şi atât Dumitru, suspectul cu părul închis, cât şi eu am fost consemnaţi în lagăr şi la locul de muncă. Dumitru a încercat imposibilul, să demonstreze că era nevinovat, dar eu nu m-am străduit să-mi dovedesc nevinovăţia. Ştiam că nu avea rost, fiindcă cei doi ofiţeri ai Securităţii priveau de la distanţă.

Timp de alte două sau trei săptămâni am stat în tensiune. *Reuşise Virgil să scape? Dacă a fost prins, va mărturisi că s-a întâlnit cu mine?* În sfârşit, agenţii Securităţii au plecat şi într-o zi căpitanul Breslaşu, comisarul politic, a venit să mă vadă.

– Eşti în regulă, Dima. Miliţia i-a găsit şi i-a arestat pe oamenii vinovaţi de furt.

A zâmbit ca şi cum nu credea nici el, dar nu mi-a dat nici un semn că ar fi ştiut despre ancheta Securităţii. Eram îngrijorat pentru Virgil, dar câteva luni mai târziu familia mea a primit o carte poştală ciudată din Triest, semnată Mioriţescu. Nu le-am explicat prea mult. Unul din visurile mele de lungă durată şi ale lui Virgil era de a lupta împotriva comunismului

şi de a lucra pentru Vest. Mulţi dintre noi ne luasem nume codificate cunoscute numai de noi. Am regretat că nu m-am alăturat încercării reuşite a lui Virgil, dar m-am bucurat mult pentru el.

Toamna a adus ploaie şi timp răcoros. Lucrarea trebuia făcută înainte de venirea iernii şi ofiţerii ne zoreau din ce în ce mai mult. Acum mulţi dintre noi eram obosiţi şi neliniştiţi. Am devenit încordat şi din ce în ce mai nervos. În urma ploilor, apa se acumulase deasupra pământului unde săpa echipa mea. Munca din fiecare zi era din ce în ce mai grea. Când o ploaie violentă de toamnă a măturat câteva corturi, au fost înghesuiţi şi mai mulţi muncitori cu noi, în moara de măcinat grâu, făcându-ne somnul aproape imposibil. Ajunsesem la un punct fără întoarcere, iar comandantul meu, fiind şi el presat de sus, nu ne dădea nici un fel de pauză.

Era aproape imposibil de imaginat să sapi pământul aflat la circa 30 de centimetri sub apă şi să-l cari cu roaba în vârful unui dig înalt de cinci metri. Am găsit nişte scânduri şi am improvizat un pod de lemn pentru tărăboanţe. Doi dintre noi ţineau de mânere în timp ce alţii trăgeau tărăboanţa cu funii şi odgoane. De multe ori tărăboanţa cădea de pe pod înainte de a ajunge în vârful digului, şi pământul umed se împrăştia peste tot. Sper să nu mai văd niciodată în viaţa mea nişte băieţi tineri strigând unul la altul, blestemând, invinuindu-se reciproc şi ameninţându- se unul pe altul, aşa cum i-am văzut eu pe colegii mei de atunci din acel lagăr de muncă. Într-o seară după lucru, echipa mea a fost convocată la colonelul care comanda întreaga unitate. Treisprezece membri ai echipei săpaseră în total doar nouă metri cubi de pământ în acea zi şi norma în acele condiţii era socotită a fi de trei metri cubi de persoană.

N-avea rost să încerc vreo scuză pentru că mă ameninţaseră deja că mă vor acuza de sabotaj. Încet, am început să-mi ies din fire şi să blestem şi să urlu ca oricare altul. Într-o zi pe când ţipam la oamenii mei, unul dintre ei, un tip foarte la locul lui, fiul unui ţăran bogat, a venit la mine şi m-a întrebat cu nevinovăţie:

– Ce ţi-am făcut eu, Nic? De ce zbieri la mine? Lucrez cât pot de mult!

Avea dreptate. Depusese tot efortul, ca noi toţi, dar norma aceea era imposibilă. I-am blestemat pe comunişti întruna şi doream răzbunare. Vroiam să-i omor pe toţi. Am dialogat iar cu bunul Dumnezeu pentru că îngăduia să continue o astfel de

nedreptate, şi m-am revoltat împotriva oricărei ordini existente în acea lume strâmbă. Ca să dau un exemplu pentru alţii, am lucrat cât am putut de tare şi de două ori am alunecat pe panta digului cu pământul din roabă căzând peste mine. Am plâns şi l-am învinuit pe Dumnezeu de a fi fost nedrept, însă deodată mi-am amintit că El mă salvase de la Gherla. Mi-am adus deopotrivă aminte că făcusem o promisiune în puşcăria de la Gherla să nu mă răzbun niciodată pe comunişti, dar am argumentat că nu specificasem o dată la care să-mi încep făgăduiala. Ani de zile am continuat să trăiesc cu această ambiguitate – făcând o promisiune, dar „nesemnând-o".

La începutul lui noiembrie 1959, când a căzut prima zăpadă şi proiectul construcţiei era aproape încheiat, am fost trimişi acasă. Nu ştiam dacă fusesem pus în libertate pentru totdeauna sau dacă voi fi repartizat iarăşi la o dată ulterioară la un nou proiect. În aparenţă, calvarul se terminase, dar fizic eram obosit, mintal deprimat, şi total derutat. Ce trebuia să fac? Cum puteam găsi un loc potrivit pentru mine în această lume nelegiuită?

În acel lagăr de muncă am înţeles cât de monotonă poate fi viaţa, când statul are putere deplină asupra oamenilor. O întreagă societate putea fi redusă ori transformată într-un lagăr de muncă. „Mersul acasă" însuşi era mai puţin atrăgător, căci Partidul te putea ajunge oriunde. Ţăranii îmbrăcaţi sărăcăcios şi trişti care călătoreau cu mine în acelaşi tren întruchipau ca şi mine o senzaţie de profundă umilinţă şi resemnare. Ochii lor trişti păreau să-i ocolească pe ai celorlaţi, pentru că ei nu aveau nimic de comunicat, cu excepţia senzaţiei de strâmtorare şi nesiguranţă. Câmpurile de afară erau la fel de triste, neglijate şi părăginite, iar în diferite locuri, lanurile de porumb erau încă neculese, deşi era toamnă, târziu. Într-o sutime de secundă, am avut, măcar în mintea mea, o imagine trecătoare a viitorului omenirii, dacă ei comuniştii vor izbuti să dobândească puterea totală – o societate care nu va fi a unor făpturi umane, ci a unor roboţi cu forţa de muncă înrobită.

„Nu!" am exclamat eu deodată cu voce tare la mijlocul groaznicei mele reflecţii, surprinzându-mă pe mine şi făcându-i să tresară pe câţiva oameni din jurul meu. M-am gândit: *Nu se poate întâmpla; e împotriva firii umane; e anormal şi inuman. Nu e posibil să se întâmple!* Şi am continuat să dezbat în gândul meu viitorul omenirii, care îşi croia drum prin destinul ţării mele natale, prin inima familiei mele şi chiar prin propriul meu suflet.

24

Străin în România

Era o zi cenuşie de noiembrie, tot aşa de rece, umedă şi întunecată ca şi propria mea viaţă. Mă duceam din nou acasă, dar era atât de diferită această întoarcere faţă de cea după închisoare. Am sosit acasă după-amiaza devreme şi le-am găsit, după cum mă aşteptasem, pe mama şi pe cele trei surori mai mici. Tata, care ieşise la pensie în timpul absenţei mele, îşi reluase munca provizoriu şi venea acasă cam pe la ora cinci. Curând Constantin, fratele meu cel mai mare, a sosit şi el, şi am cinat împreună. Deşi puţină şi slabă calitativ, mâncarea nu mai constituia, în aparenţă, nici o problemă. Ce mi s-a părut atunci a fi cele mai neliniştitoare, erau nesiguranţa prezentului şi incertitudinea viitorului.

– Îl vor lua iarăşi pe Nic în lagărele de muncă? a vrut să ştie sora mea, Marietta, care era mai degrabă necăjită decât curioasă.

Tata venise obosit iar Constantin, care părea îngrijorat şi surmenat, n-a răspuns. Nici eu nu ştiam răspunsul. Mama era mâhnită şi se abţinea de la orice comentariu. Cornelia, o copilă cu ochi albaştri în vârstă de doisprezece ani, acum zâmbea fericită, deşi a întristat-o pe mama cu întrebarea ei:

– Când o să vină Ion acasă? Dacă e şi el în lagărul de muncă aşa cum a fost Nic, de ce nu vine să ne vadă?

Ca întotdeauna, Ion era în mijlocul nostru, prezent din punct de vedere spiritual la fiecare adunare, şi Corneliei, care după cinci ani nu-şi mai amintea exact trăsăturile lui, i se spusese că lucra pe un şantier de construcţii, departe de casă. Acum, deşi ea aflase situaţia reală, era încă dezorientată.

Mai târziu când fetele au plecat la ale lor, am vorbit cu ai mei despre ce aveam de gând să fac, şi consensul a fost că va trebui ori să încerc să fiu reintegrat la Institutul Politehnic, ori să încerc să capăt o slujbă. Cu dosarul meu pătat politic nici una din aceste alternative nu era uşoară, dar trebuia să încerc să fac ceva. Cei doi prieteni apropiaţi ai mei, care sosiseră acasă înaintea mea, renunţaseră la orice intenţii de a studia mai departe şi intraseră în serviciu.

Hans găsise o slujbă ca muncitor necalificat în construcţii. Se câştiga puţin, dar era totuşi o slujbă, Grasu fusese luat de fratele lui mai mare ca ucenic de sudor într-o uzină, şi se părea că e satisfăcut de munca lui. Găsirea unui serviciu era din ce în ce mai dificilă şi obţinerea unei slujbe ca lumea era practic imposibilă. Sora mea mai mică, Theodora, acum în vârstă de douăzeci şi unu de ani, întâmpinase mari greutăţi să găsească o muncă de birou, iar Marietta, la nouăsprezece ani ai ei, căuta încă fără succes. Amândouă erau domnişoare ordonate şi drăguţe, gata de măritat.

Theodora era deja logodită; ea şi logodnicul ei se iubeau foarte mult, dar familia mea se simţea neliniştită în privinţa perspectivelor lor. Fratele mai mare al logodnicului ei era o brută, un ştab comunist care se împotrivea oricărei legături cu ceea ce pretindea fără ocol a fi o „familie reacţionară". La puţin timp după ce am venit acasă, ei s-au căsătorit, dar nimeni din partea familiei logodnicului Theodorei nu a participat la nuntă.

Imediat după nuntă, l-au presat să divorţeze de ea, au fabricat mărturii false şi i-au făcut să se despartă într-un timp record. Împotriva sfatului nostru, Theodora şi soţul ei s-au căsătorit din nou, dar n-a mai avut nici un rost. Încercând să evite familia lui, s-au mutat departe de noi, dar Partidul i-a găsit şi acolo, şi rudele soţului Theodorei au reînceput campania lor de ameninţări şi insulte în public. Cumnatul meu era fără tăgadă un om slab şi nu putea rezista presiunii. În mod neaşteptat, intervenţia de a-i despărţi s-a potolit, dar în chip revoltător, îndată după aceea, tribunalul a anunţat că, la cererea ambilor soţi, căsătoria s-a desfăcut. Exista un întreg dosar asupra divorţului, cu declaraţii de la martori, despre care sora mea nu ştia absolut nimic. Soţul ei a declarat, de asemenea, că nu ştia nimic despre acest lucru, dar hotărârea tribunalului a fost definitivă. Părinţii mei se simţeau îndureraţi, dar nu se aşteptau la nimic bun de la sistemul judiciar al

regimului. Suferind şi plângând, Theodora s-a întors acasă şi a renunţat la orice speranţă pentru căsătoria ei eşuată.

Necazul ei, împreună cu detenţia prelungită a fratelui meu, a trimis-o pe mama la pat luni de zile, şi de câteva ori a trebuit s-o ducem în grabă la spital, când, evident, inima era pe punctul de a-i face festa. În acele timpuri le-am văzut pe surorile mele mai mici muncind din greu, gătind, şi spălând rufe cu mâna pentru toţi membrii familiei.

Institutul Politehnic m-a informat oficial că fusesem exmatriculat şi că nu voi mai fi reintegrat. Următoarea opţiune era să caut o slujbă, aşa că m-am dus la oficiul local de plasare, care mi-a oferit o slujbă de măturător de stradă sau lucrător la o fermă, servicii din care n-am acceptat nici unul. Prin nişte rude am reuşit să obţin nişte oferte ceva mai bune, dar rezultatele au fost tot negative.

Până la urmă, fostul meu antrenor de polo pe apă, C. Vasiliu, a încercat să-mi găsească o slujbă prin clubul său. Nu voi uita niciodată cât de bine am fost primit la început şi cum, după circa o oră, când au aflat că fusesem în puşcărie pentru motive politice, am devenit o făptură indezirabilă şi nimeni n-a mai vorbit cu mine un cuvânt. Parcă aveam o boală molipsitoare!

Rătăcind prin Bucureşti, obosit şi fără speranţă, am devenit un refugiat în propria mea ţară, cu mult înainte de a o părăsi. Înstrăinarea nu se limitează la refugiaţii străini. Când vechi valori sunt schimbate sau înlăturate, când tradiţiile sunt înlocuite şi uitate, când continui să te lipeşti de ceea ce crezi tu că e adevărat – devii un refugiat spiritual şi sfârşeşti prin a trăi într-o lume de exil mintal, chiar dacă poţi locui încă în ţara ta natală. Aceasta era viaţa mea când m-am întors din lagărele de muncă.

Când ajunsesem la limită, au început să se amelioreze lucrurile. Confruntat cu o lipsă de infirmiere şi cu şomajul tineretului în acelaşi timp, statul a înfiinţat o şcoală specială pentru asistenţi medicali, unde s-au înscris peste o mie de oameni. Fără să mai stau pe gânduri mi-am încercat norocul şi am fost admis. Din nou a trebuit să completez formulare fără sfârşit şi să scriu şi să rescriu biografia mea, dar am hotărât să omit complet episodul cu închisoarea, iar pe Ion l-am declarat ca fiind mort. Întrucât noua şcoală plătea şi o bursă lunară, viaţa mea a început discret să se îmbunătăţească şi cel puţin să-mi ofere o perspectivă pentru viitor.

Între timp, lumea a început să se schimbe. Evident, majoritatea oamenilor încă păstrau o speranţă pentru Vest; ei continuau să-şi manifeste împotrivirea faţă de regim, ca şi cum războiul şi-ar fi urmat cursul contra inamicului, dar un alt soi de om era de acum în formare. Evident, el nu credea în ideologia comunistă, dar aderase totuşi la regim. Prietenul meu de cartier, Traian, era acum ofiţer de armată şi, cu toate că nu era comunist, nu-l mai interesa Vestul.

– Ce-au făcut americanii tăi pentru unguri în 1956? m-a întrebat odată în derâdere. Există o nouă realitate în această lume – o schimbare de echilibru. Uită-te la ruşi: eu nu-i iubesc, dar ei o iau înainte şi devin din ce în ce mai puternici. Ce putem face atunci, să aşteptăm pe veci?

Prietenia noastră s-a răcit şi atitudinea lui m-a durut, mai ales că el nu era singurul purtător al unor astfel de idei şi justificări. Cei mai mulţi dintre vechii mei amici m-au primit, însă, extrem de afectuos şi ne-am continuat relaţiile, de parcă nu se întâmplase nimic.

Nu am fost niciodată entuziasmat de studiile mele medicale, cu atât mai mult cu cât s-a specificat de la început că şcolarizarea şi posibilităţile de slujbe vor fi limitate ca spaţiu şi deci noi nu puteam aspira să devenim doctori în medicină. Totuşi, mi-am îndeplinit conştiincios obligaţiile. Până una alta, m-am apucat şi de rugbi... şi m-am şi îndrăgostit.

Romantic din naştere, fusesem lipsit de viaţa afectivă normală a unui tânăr de vârsta mea şi eram gata şi chiar dornic să mă îndrăgostesc. Prilejul s-a ivit când am cunoscut-o pe Doina. Aveam vârsta de douăzeci şi cinci de ani.

Pentru noi, idila care s-a înfiripat a fost una din cele mai mari poveşti de dragoste dintotdeauna. Am devenit atât de implicat din punct de vedere sentimental încât nu mai puteam să văd nimic altceva. Eram atât de absorbiţi în legătura noastră, că, pentru o vreme am şi uitat de preocupările mele politice.

Politica nu a fost şi nu va fi nicicând dată la o parte într-o ţară comunistă, însă de această dată evenimentele au luat o întorsătură spre mai bine, în ceea ce mă privea. Au început să se răspândească unele zvonuri de oarecari scindări cu Moscova chiar la începutul anilor 1960, şi erau credibile. De asemenea, s-a îmbunătăţit simţitor situaţia economică, iar Securitatea şi-a mai înmuiat strânsoarea. S-a făcut simţită mai multă libertate, a apărut o diversitate de mărfuri şi oamenii au

început să zâmbească din nou şi să se bucure de vieţile lor. Prietenului meu evreu din lagărul de muncă, George, i s-a îngăduit să emigreze şi nu numai lui ci şi altora. L-am condus pe George la Gara de Nord din Bucureşti şi nimeni nu ne-a supravegheat. Încă eram pătruns de gândul de a părăsi ţara, dar pentru moment dragostea care mă copleşise faţă de Doina era mai puternică decât dorinţa mea de a pleca. Câţiva foşti prieteni de închisoare m-au abordat pentru o altă posibilă tentativă, dar eram total indecis. George Scurtu a încercat din nou să fugă şi, din nefericire, a fost prins şi condamnat la încă trei ani de puşcărie. Gottfried a venit şi el la mine, dar acum avea mari speranţe că i se va permite să emigreze în mod legal în Germania Occidentală.

Între timp, Virgil, care începuse să-mi scrie mai mult sau mai puţin cu regularitate, mă anunţa din Australia, de unde emigrase, că s-a căsătorit cu o italiancă şi că e descurajat. El scria fără ocolişuri şi nu îşi ascundea niciodată tristeţea. Din experienţa lui de viaţă în Vest, ai fi putut crede că fuga nu îi fusese de nici un ajutor şi că visurile noastre muriseră.

Securitatea n-a aşteptat mult cu privire la scrisorile lui Virgil şi a venit să mă viziteze din nou, dar de această dată oamenii ei au fost mai politicoşi. M-au întrebat dacă aveam probleme şi destui bani ca să-mi duc zilele, şi asta mi-a sunat a dorinţă de recrutare, iar în cele din urmă m-au instruit cum să- l contactez pe vreunul din foştii mei prieteni de închisoare care ar fi izbutit să fugă în străinătate, în caz că s-ar fi întors ca spion. Nu le-am răspuns la toate întrebările, nici n-am comentat relatările lor, dar nici nu m-am încumetat să-i desfid. Exista o schimbare în mai bine, şi era un zvon că în curând vor fi eliberaţi toţi deţinuţii politici. Un nou cod penal (în sfârşit) era pe cale de-a fi promulgat. O dată cu noua atmosferă, am început să mă gândesc cum să fac să-mi reiau studiile universitare. De această dată, trebuia să discut şi cu Doina, deoarece hotărâsem să ne căsătorim. Pe ea n-o deranja, cu toate că era îngrijorată de viitorul nostru financiar.

În primăvara lui 1962, circulau zvonuri prin oraş că vor fi desfiinţate dosarele de cadre în curând şi că învăţământul academic superior avea să se deschidă oricui va putea să ia examenul de admitere. În aparenţă, începuse o perioadă de destindere, care, într-un fel, mi-a pus în dificultate convingerile politice. *Se vor schimba comuniştii înşişi? Oare războiul dintre cele două sisteme poate ieşi din cauză? Cum va arăta*

viitorul în astfel de împrejurări care nu pot fi prezise? Indiferent de viitor, speranţele mele erau din nou în creştere şi am hotărât să reiau studiile universitare, ca fiind cea mai bună cale pentru promovarea pe scara socială. *Oricând să fiu pregătit*, mi-am zis în sinea mea. *Aceşti comunişti nu pot să dureze pe vecie.*

Lucrul cel mai important al vieţii mele de atunci a fost legătura mea cu Doina. Doream să ne căsătorim în timpul verii şi făgăduisem să depun orice efort şi să lucrez cu normă completă ca să ne putem înfăptui visul. Era şi ea foarte îndrăgostită de mine. Spera să devină cântăreaţă de profesie, iar mama ei, care avea mare influenţă asupra fiică-sii, gândea că eu nu fusesem o alegere bună şi încerca s-o influenţeze în acest sens. Noi doi eram hotărâţi să trecem peste orice. Am cumpărat verighetele de cununie, ea şi-a făcut rochia de mireasă, am închiriat un restaurant pentru nuntă, şi a fost anunţată căsătoria. În cele din urmă, cu toată speranţa, visam un final fericit.

Dar cu câteva zile înainte de data stabilită, familia Doinei a contramandat totul şi iubita mea m-a părăsit, respingându-mă iremediabil.

Privind înapoi în jurnalul meu de însemnări din acel timp, e greu de crezut cât de afectat şi de rănit am fost; mai ales că nu ştiam cum să procedez. Am încercat să o conving pe aleasa inimii mele să-şi schimbe părerea, dar totul a fost în zadar. Mama ei, o femeie abia de patruzeci de ani, era dură şi inflexibilă şi dorea ca fiica ei să devină cântăreaţă de profesie, nu soţia mea. Mi-au trebuit ani de zile să-mi revin total din acea lovitură, care a fost cu atât mai crudă, cu cât cei mai frumoşi ani ai tinereţii mele îi petrecusem în puşcării şi lagăre de muncă.

În august 1962, mi s-a îngăduit să dau examen de admitere la facultate. Se renunţase temporar la dosarele de admitere. În timp ce membrii de partid tineri erau supăraţi pentru că această măsură le reducea şansele lor preferenţiale de admitere, cei fără de partid se bucurau. Sperând încă la o carieră politică în ţara mea natală, m-am decis asupra geografiei, care, după părerea mea, se apropia de relaţiile internaţionale, domeniul în care nădăjduiam să mă specializez. Erau opt candidaţi pe loc, dar, în sfârşit, am avut şansă şi am intrat. Gândind deseori la Doina, care mă respinsese, am studiat cu asiduitate, de parcă aş fi dorit să mă întrec pe mine însumi. Am fost admis, angajându-mă iarăşi pe linia unei strădanii intelectuale oficiale.

Nu era uşor să faci faţă în acelaşi timp şi unei slujbe, şi unei programe pretenţioase de învăţământ. În fiecare zi când mă duceam la cursuri, mă uitam cu frică la panoul de afişaj din holul Facultăţii de Georgrafie şi Geologie a Universităţii Bucureşti. *Vor afla ei despre închisoare? Vor afla despre fratele meu?* Aceste întrebări mă chinuiau în fiecare zi, şi mă temeam că dacă Partidul se va interesa de trecutul meu, exmatricularea va fi o chestiune firească. Ocupat până peste cap cu programul de învăţământ, dezorientat în privinţa evenimentelor interne şi internaţionale, şi adânc rănit în amorul meu propriu de Doina, m-am concentrat asupra studiilor. Am făcut, de asemenea, o listă lungă a cărţilor pe care trebuia să le citesc pentru cultura mea generală şi pentru noua mea specialitate. Cu o îndârjire care m-a surprins chiar pe mine însumi, mi-am urmărit ţelurile şi am arborat complet un aer de seninătate. Familia mea şi câţiva prieteni buni ştiau că sufăr, dar nu puteau face nimic pentru a mă consola. Restul oamenilor cu care eram în contact la serviciu sau la universitate nu aveau nici cea mai mică idee despre ceea ce mi se întâmplase. De abia mult mai târziu, câţiva dintre cei foarte apropiaţi mie şi-au dat seama. Pe de altă parte, programul universitar era atât de încărcat, încât nu-mi rămânea timp să mi-l dedic altor preferinţe.

Programele universitare din orice ţară comunistă constituie în ele însele o slujbă cu normă completă, şi România nu făcea excepţie. Aveam cursuri însumând treizeci şi cinci până la patruzeci de ore de muncă pe săptămână, plus ore suplimentare de meditaţii. Era clară intenţia administraţiei de a ne istovi şi a ne da problemă după problemă, aşa încât nu mai aveam timp să ne gândim la alte lucruri. Ştiinţele politice se schimbaseră, în sensul că nu mai erau copiate după modelul stalinist rigid. În primul nostru an am studiat socialismul ştiinţific, şi timp de luni de zile ni s-a predat tactica mişcării comuniste internaţionale, a alianţelor temporare cu diferite mişcări necomuniste. Tactica, ni s-a spus, era îndreptată spre îmbrobodirea necomuniştilor şi, până la urmă, spre grăbirea distrugerii capitalismului.

Comuniştii pe care i-am întâlnit erau mai rafinaţi, mai relaxaţi şi mai siguri de ei. „Duşmanul de clasă" fusese în mare măsură nimicit. Studenţii, acum îndeosebi tineri care crescuseră sub noul regim, proveneau în majoritate din familii de ţărani şi muncitori. Limba rusă devenise o materie facultativă

şi, cam dintr-o sută de studenţi în grupa mea, doar cinci o aleseseră – şi asta fiindcă era singura limbă pe care o studiaseră în şcoala medie.

Tendinţa politică a diferitelor materii părea mai puţin vizibilă, cu excepţia unor materii de studiu ca pedagogia şi psihologia; acolo Partidul era omniprezent. Ştiinţele exacte puteau fi studiate şi fără învăţarea lozincilor comuniste; totuşi, unii din profesori – de teamă, din obişnuinţă sau oportunism – nu pierdeau nici un prilej de a preamări Partidul pentru realizările sale în orice context important. Cu toate acestea, atmosfera generală devenise oarecum mai relaxată. Odată, când eram singuri, profesorul de topografie a povestit că numai cu doi ani înainte, fusese chemat la serviciul de cadre pentru o mustrare, fiindcă le spusese studenţilor săi că temeliile sau crucile de pe clopotniţele bisericilor puteau fi utilizate ca balize în efectuarea de măsurători topografice.

Atmosfera s-ar fi putut să fi fost mai plăcută decât în trecut, dar noi trebuia să fim totdeauna în gardă contra membrilor de partid din mijlocul nostru, care se instalau ca lideri ai grupelor studenţeşti şi slujeau ca informatori pentru cadre. Studenţii, în general, erau apolitici şi obosiţi de îndoctrinare. La seminariile de materialism ştiinţific nu-şi bătea nimeni capul vreodată să vină pregătit. Sărmanul lector, poate nici el însuşi prea convins, se mulţumea cu o expunere unde pur şi simplu dădea un citat din Marx, şi apoi ne întreba ce am înţeles din el. Unii din colegii noştri mai impertinenţi cereau, din când în când, ca pasajul să fie citit încă o dată.

Şedinţele se ţineau mai rar. În fiecare joi, se convoca o şedinţă la care, în plus faţă de ordinea de zi generală a discuţiilor, avea loc o analiză şi o critică a activităţii studenţeşti. Pentru o vreme, tema săptămânală era ţinuta regulamentară: fetele nu trebuiau să poarte fuste mai sus de genunchi; tinerii trebuiau să fie fără barbă şi mustăţi, bine îmbrăcaţi, şi să aibă părul tuns scurt. Nu îndrăzneam să ne costumăm altfel, căci puteam fi exmatriculaţi din universitate, dacă nu ne conformam regulilor de vestimentaţie.

Cursurile au devenit din ce în ce mai grele; era mult de învăţat şi cu multe teme suplimentare de făcut. O groază de seminarii, hărţi, proiecte de grup, proiecte personale şi examene finale dificile ne aşteptau. Membrii Partidului şi ai Uniunii Tineretului Muncitor (UTM) erau favorizaţi, însă, dacă studiam din greu şi nu încălcam regulamentul, ne lăsau în pace.

Târziu, în 1962, au început să fie puşi în libertate condamnaţii politici, unii din ei înainte de expirarea sentinţelor. Nu exista nici un decret de care să fi avut cunoştinţă, şi am încercat să descifrăm miracolul ăsta în lumina noului climat de destindere. La începutul lui 1963, bunul meu prieten Ştefan Socianu a fost eliberat cu şase ani înainte de sfârşitul sentinţei sale. A venit la Bucureşti să-şi vadă sora şi m-a vizitat şi pe mine. A fost primul care a menţionat un decret nedivulgat pentru amnistie selectivă. El a menţionat, de asemenea, existenţa unui nou val de „reeducare", dar fără brutalitatea celui precedent. După părerea lui, exista o presiune asupra statului şi asupra administraţiei închisorilor pentru a elibera pe toţi condamnaţii politici. Soţia lui Ştefan divorţase de el şi se recăsătorise după opt ani, şi era nespus de supărat din cauza celor doi copii ai lor. Totuşi, a cunoscut curând o femeie drăguţă şi s-a căsătorit cu ea, fapt care i-a dat dreptul să rămână în Bucureşti. Şi-a găsit de lucru pe un şantier de construcţii şi am devenit iarăşi buni prieteni, încât ne vizitam mereu unul pe altul.

Îndată după aceea, un alt fost deţinut politic a venit de la Aiud. Era bun prieten de-al lui Ion şi fusese cu el în timpul ultimului an. Ne-a adus o mulţime de veşti bune şi rele, dar de atunci încolo ne-am recăpătat încrederea că Ion va fi şi el pus în libertate cât de curând.

Ion lucra acum în fabrica de la Aiud, însă toţi deţinuţii politici erau supuşi unei noi perioade de „reeducare". Dându-şi seama că tot restul ţărilor est-europene îi puseseră în libertate pe deţinuţii lor politici şi România nu mai putea să-i ţină în puşcărie, regimul vroia să stoarcă mărturisiri deosebite de la ei, înainte de a le da drumul acasă. Sarcina era formidabil de dificilă pentru că, în mod covârşitor, condamnaţii politici erau de neînfrânt. Ei continuau să se opună comunismului, să respingă sistemul şi să declare că totul era nedrept. Împotrivirea lor spirituală şi intelectuală exaspera regimul, care de acum studiase rădăcinile rezistenţei anticomuniste în profunzime.

Naţionalismul şi credinţa în Dumnezeu erau scoase în evidenţă încă o dată drept cauze de bază ale anticomunismului şi un nou război, mai subtil, a fost declarat împotriva lor. Credinţa în Dumnezeu era îndeosebi luată în derâdere ca demodată pentru noua epocă a ştiinţei şi tehnologiei moderne, iar Iisus era minimalizat.

Noua „reeducare" era efectuată, de data aceasta, în aer liber, iar bătăile şi abuzurile erau minime.

– Căiţi-vă pentru păcatele voastre şi recunoaşteţi că aţi greşit. Recunoaşteţi că noi, comuniştii, am venit la putere să ajutăm pe săraci şi întreaga ţară! Priviţi la ceea ce am făcut noi – am construit fabrici pentru cei fără de lucru; am ridicat cartiere de locuinţe pentru clasa muncitoare; am restaurat chiar mănăstirile, deşi noi recunoaştem că nu credem în Dumnezeu, spunea colonelul Crăciun, noul director al penitenciarului Aiud, şi conducătorul noului program de „reeducare".

Deţinuţii nu cedau, însă, şi ordinul era de a-i înfrânge cu orice preţi înainte de a-i elibera. Comuniştii au insistat ca cel puţin cei ce aveau să fie eliberaţi, să scrie declaraţii de acceptare a noului regim faţă de care vor trebui, de asemenea, să accepte să fie loiali. Totuşi, majoritatea oamenilor aflaţi în detenţie n-au admis aşa ceva. Ei ştiau că de la comunişti nu le va veni nimic bun şi mulţi dintre ei credeau încă în puternicul Vest şi valorile sale.

La început, câţiva deţinuţi josnici au făcut astfel de declaraţii şi au început să colaboreze cu administraţia, încercând să-i convingă pe ceilalţi să procedeze la fel. Treptat, administraţia Aiud, precum şi administraţiile altor câteva puşcării politice mari au început să identifice „stejarii" Rezistenţei. Erau mai mulţi poeţi, ca Radu Gyr şi Nichifor Crainic, ultimul deopotrivă şi teolog, ale căror poeme inspiraseră o credinţă adâncă în Dumnezeu, poporul român şi tradiţii. Existau şi alţi intelectuali de mare faimă, foşti lideri politici, precum şi mulţi deţinuţi care, pur şi simplu, nu renunţau la idealurile lor.

Cu încetul, din ce în ce mai mulţi au început să se lupte cu situaţia delicată în care se aflau. Administraţia chiar a pretins că le oferă o nouă şansă, şi acum „mingea" se afla în terenul deţinuţilor.

– Vreţi să-i mai vedeţi vreodată pe ai voştri? Vreţi să scrieţi acasă şi să primiţi veşti? Vreţi să vă întâlniţi cu familiile voastre? Iată şansa! strigau la deţinuţi colonelul Crăciun şi ofiţerii lui trimişi de la Bucureşti.

Noile mărturisiri trebuiau aşternute pe hârtie, citite în faţa celorlalţi care nu cedaseră, discutate, şi puse întrebări. Sinceritatea acestor confesiuni era de multe ori îndoielnică. Cei puternici n-au trădat, şi unii dintre ei s-au sinucis în loc să renunţe la visurile lor. Vizitatorul nostru din Aiud mi-a spus între patru ochi că Ion era într-o stare disperată de spirit şi că

uneori se gândea să se sinucidă. Cei care refuzau total orice colaborare cu programul erau ţinuţi la Zarca, înfometaţi şi torturaţi, şi mulţi dintre ei au murit în timp ce, din nou, alţi câţiva au fost mânaţi spre nebunie. George Manu, un fizician eminent, a murit împreună cu alţii ca el care refuzaseră să renunţe la visurile lor. Ei au declarat că dreptatea era de partea lor, că nu aveau nimic de ce să se căiască şi, în afară de aceasta, că ideologia comunistă nu avea nimic bun de oferit nici unei societăţi de pe această lume. Aceste mărturisiri au scos administraţia din minţi, şi unii ofiţeri au vrut să-i tortureze pe deţinuţii rezistenţi până la moarte, dar de această dată ordinele dictau să se evite violenţa fizică.

Următorul şiretlic devenise şi mai crud. Condamnaţilor li se permitea să scrie acasă, iar Securitatea supraveghea răspunsurile celor din familie la astfel de scrisori. Soţiile erau instruite să ceară bărbaţilor lor să renunţe la acea atitudine de încăpăţânare şi nerealistă. Fiii şi fiicele făceau aluzie la posibilitatea de a-şi pierde slujbele; mamele plângeau să-şi vadă fiii. Până la urmă, familiilor li s-a permis să viziteze deţinuţii şi au fost puse faţă în faţă cu presiunea iniţiată de administraţie.

Deşi unele filme cu realizările regimului, erau prezentate deţinuţilor, şi ziare oficiale erau îngăduite în nou creata bibliotecă de închisoare, situaţia era înfăţişată ca fiind mult mai roză decât în realitate. În mod progresiv, din ce în ce mai mulţi deţinuţi făceau mărturii şi amicii de odinioară începeau din nou să se acuze unul pe altul de delaţiune, ori de adoptarea unor poziţii încăpăţânate şi lipsite de înţelepciune. Era sfârşitul unui vis şi administraţia câştiga lupta.

Deţinuţii mai cinici şi-au dat seama că era doar un joc şi mulţi dintre ei au semnat mărturisirile care, în opiniile lor, erau pure formalităţi. Mulţi dintre cei mai tineri, visători şi credincioşi, rupţi de realitate de prea multă vreme şi trăind în propria lor lume iluzorie, nu aveau să se schimbe şi nici să mărturisească uşor. Ei au fost adevăratele victime ale noii ofensive. Când i-au văzut pe foştii lor şefi şi idoli mărturisindu-şi „crimele", unii dintre ei n-au mai răbdat şi s-au întors împotriva foştilor lor lideri. Unii deţinuţi, credeau de asemenea că situaţia se schimbase radical în afara închisorii şi se aşteptau să găsească lumea aceea mai bună pe care o descrisese administraţia.

În 1963, la nouă ani după arestarea sa, Ion a primit în cele din urmă permisiunea de a scrie prima şi ultima lui scrisoare acasă. Aflase că soţia divorţase de el, aşa că ne-a scris nouă, dar scrisoarea se referea în întregime la fosta lui soţie pe care o iubea atât de mult. În câteva rânduri, ne scria şi nouă exprimându-şi toată dragostea şi speranţa de a fi împreună iarăşi. Ne-a întristat, ştiind că îşi va da curând seama de zădărnicia visurilor sale. Pierdusem contactul cu soţia lui cu mult timp înainte. Ştiam că ea se întâlnise cu alţi bărbaţi şi ne ocolise mulţi ani, dar oricum i-am transmis mesajul lui Ion. Chipurile, a reacţionat cu interes şi vinovăţie. După câte ştiam noi, nu se recăsătorise, dar situaţia nu se schimba cu nimic.

Ni s-a permis şi nouă să-i scriem câteva rânduri şi să-i trimitem un pachet cu alimente. Odată cu eliberarea a mii de condamnaţi politici, mama şi-a redobândit speranţa şi sănătatea. Ion era în gândurile noastre mai mult decât oricând înainte. Situaţia în general se schimbase de asemenea în România şi, o perioadă mai bună de timp, avea să vină atât în familia mea cât şi în ţară.

Cam pe atunci am primit un telefon ciudat, în sensul că o voce necunoscută insista să o vizitez la spital. Mama Doinei era pe moarte; avea cancer şi înainte de a fi murit m-a rugat din suflet să o iert pentru că distrusese viitorul fiicei sale şi al meu.

Am găsit la spital o femeie muribundă care înţelesese prea târziu că nimic nu poate înlocui dragostea în viaţa cuiva. Doina era acolo plângând. Am iertat-o fără nici o rezervă, dar cu toate că încă o mai iubeam, nu am mai putut să reluăm totul de la început. Până la urmă, încet-încet am rămas ca prieteni.

Revoluţia politică şi economică înfăptuită de comunişti a provocat incredibile consecinţe sociale, probleme de familie şi conflicte individuale. Relaţii imorale, avorturi şi divorţuri au devenit lucruri obişnuite. Societatea tradiţionlă sătească, lipsită de tradiţiile sale ancestrale, dezrădăcinată şi deplasată în masă la oraşe, nu mai ştia cum să facă faţă noii vieţi. Divorţul deja lovise puternic familia noastră şi eram întristaţi, dar eu eram îngrijorat mai ales de situaţia surorilor mele mai mici. Ştiam cât de greu e să te lupţi cu eşecul. De această dată, însă, viaţa ne-a tratat pe noi bine.

Marietta s-a îndrăgostit de Florian, un om cu câţiva ani mai tânăr ca mine. Mama lui Florian murise când era copil, şi fusese crescut de o mătuşă şi un unchi foarte afectuoşi. Era un

bărbat care muncea cu sârg şi păstrând ordinea, dar era comod şi avea o fire caldă şi deschisă.

Am devenit buni prieteni înainte ca ei să se căsătorească, şi s-a integrat atât de repede încât îl simţeam deja ca pe unul din familia noastră. Locuinţa era încă o problemă acută, şi tot ce le-am putut oferi pentru început a fost camera cea mai mare din apartamentul nostru. Totuşi, erau fericiţi să se fi căsătorit şi, oricum, nimic nu ar fi fost îndeajuns de încăpător să cuprindă dragostea lor. În fine, am gândit că puteam întrezări un viitor mai bun pentru generaţia tânără. „Numai de-ar veni Ion acasă", spunea mama întruna, „am putea uita rănile trecutului ca să izbutim să privim din nou spre viitor."

25

Un pas înainte – doi paşi înapoi

Pentru majoritatea occidentalilor este greu să înţeleagă profunda neîncredere manifestată de popoarele est-europene, îndeosebi de cele care se învecinează cu Uniunea Sovietică, atât faţă de poporul rus cât şi de U.R.S.S.. Pentru finlandezi, baltici, polonezi şi români, abia dacă a venit ceva bun vreodată de la Răsărit. România, de exemplu, a fost invadată de douăsprezece ori de ruşi, iar vreo patru milioane de români din Basarabia şi Bucovina au fost înrobiţi în închisoarea sovietică a naţionalităţilor.

A fost greu pentru un creştin român să-şi menţină valorile creştine atunci când a avut de înfruntat ameninţarea mortală ruso-sovietică. E greu pentru orice român să ignore acea ameninţare, indiferent de ideologia lui politică. Liderii comunişti atât de la Moscova cât şi de la Bucureşti erau conştienţi de această realitate, şi singurul lucru pe care au putut să-l facă, a fost de a evita o ciocnire, ori de a spera ca celălalt să se destrame până la urmă. O reconciliere româno-sovietică va necesita o profundă schimbare în atitudinile sovietice privind achiziţiile teritoriale, dar sistemul sovietic totalitar şi oamenii lui nu erau desigur pregătiţi pentru o cedare teritorială sau, mai degrabă, pentru nici o schimbare. Numai o minune dumnezeiască sau o victorie creştină printre ruşi ar putea-o săvârşi.

Orice guvern din Bucureşti care pretinde a fi românesc şi are un minimum de libertate pentru a-şi modela propria identitate se va ciocni în mod necesar cu Moscova. O astfel de ciocnire s-a întâmplat în anii 1960, şi a avut atât urmări bune cât şi rele pentru popor, fiindcă România la acea oră nu putea nici să provoace forţa sovietică, nici să se desprindă de comunism.

Conflictul cu Moscova era latent de câţiva ani, dar a început să iasă la suprafaţă după sciziunea făţişă sovieto-chineză. Hruşciov chiar a venit la Bucureşti să cârpească lucrurile, însă eforturile lui nu au fost de folos. Mai târziu, o delegaţie română de rang superior a vizitat atât Beijingul cât şi Moscova şi a încercat, chipurile, să rezolve sciziunea, însă delegaţia a făcut, de asemenea, aluzie la teritoriile româneşti anexate de Uniunea Sovietică.

Moscovei nu i-a plăcut dar, în noul climat internaţional, n-a putut să facă mai mult pentru a îmbunătăţi situaţia. Înapoi, acasă la Bucureşti, lucrurile au devenit publice. Librăria rusească din oraş a fost pur şi simplu demolată, instituţiile sovieto-române au fost desfiinţate şi toponimele ruseşti, schimbate. Mulţi români care studiaseră în uniunea Sovietică şi se căsătoriseră cu femei rusoaice au fost siliţi ori să divorţeze de soţiile lor, ori să fie concediaţi din slujbele lor. În 1963, pentru prima dată, România şi-a dat votul la Naţiunile Unite împotriva blocului sovietic. În acelaşi timp, sovieticii presau Europa de Est în vederea integrării economice, care însemna, de fapt, o limitare a autonomiei pentru majoritatea ţărilor implicate. Deosebit de alarmant era planul Valev, care propunea formarea de regiuni economice, neţinând cont de frontierele naţionale. Potrivit planului, România trebuia să fie dezmembrată economic, cedând teritoriul ei câtorva regiuni internaţionale spre a fi controlate, evident, de Moscova. Aceasta a fost, probabil, ultima picătură care a făcut să se verse paharul, şi Bucureştii nu au mai păstrat tăcerea în privinţa conflictului. Au fost convocate mitinguri în toată ţara pentru a demasca planul.

Ca student, am fost convocat împreună cu colegii mei de la Facultatea de Geografie şi Geologie a Universităţii Bucureşti la un miting prezidat de şefii de partid din universitate. Vorbitorul principal, totuşi, a fost Miltiade Filipescu, un geolog de seamă. El a demascat planul, deşi nu i-a criticat niciodată pe sovietici direct, şi a proclamat cu voce tare:

– Noi suntem comunişti, tovarăşi, dar suntem totodată români şi avem o ţară suverană şi independentă. Nouă nu trebuie să ni se spună ce să facem de către nimeni din afară, a încheiat el. Apoi, ne-a sfătuit să studiem temeinic, fiindcă asta era datoria noastră, întrucât „clasa muncitoare" plătea din plin pentru instrucţie şi educaţie. În virtutea inerţiei, ne-a îndemnat să urmăm exemplul studenţilor sovietici, dar apoi a cumpănit din nou şi ne-a spus să urmăm exemplul studenţilor

chinezi. După aceea s-a oprit, a cugetat la tot ce vorbise, şi a conchis: fixaţi-vă propriul vostru exemplu, tovarăşi, iar studenţii au început să râdă şi să aplaude.

Majoritatea colegilor mei nu prea se interesa de politică, însă de data aceasta ceva se schimbase şi câţiva au prins mai mult curaj. Un student care era în al patrulea an la drept şi locuia la cămin a întocmit o petiţie. Hârtia, semnată de circa trei sute de studenţi, protesta împotriva condiţiilor grele în care trăiau. Cereau acolo mese şi lămpi pentru fiecare pat, şi o sală de studiu la fiecare etaj. Urma ca ea să fie trimisă direct la Ministerul Învăţământului. El i-a convocat apoi pe toţi cei care semnaseră petiţia la o adunare, în sala principală a căminului.

Securitatea şi partidul, care supravegheau toate întrunirile, l-au arestat şi într-un timp record l-au condamnat la zece ani de puşcărie pentru agitaţie politică. Fiecare facultate membră, ai cărei studenţi semnaseră acea petiţie, a fost obligată să convoace o adunare pentru a combate protestele. Secretarul de partid al universităţii a prezidat adunarea şi făcut o listă cu toţi cei care au fost absenţi, inclusiv eu. Imediat după aceea, el ne-a chestionat pe fiecare în parte pentru „actul reacţionar de a ne disocia de la dezbaterile partidului". Am fost întrebat dacă eram membru al UTM. Am explicat că nu, fiindcă depăşisem vârsta. Când i-am spus însă că nu fusesem niciodată membru, s-a uitat la mine cu suspiciune.

– Tovarăşe, a decis el, există ceva neclar în cazul dumitale şi am să cercetez până în străfund.

Într-un fel era prea târziu deoarece, pentru prima dată, Partidul trebuia să „curteze" puţin oamenii ca să construiască o nouă imagine. Sentinţa dură împotriva studentului de la drept era deopotrivă un exemplu pentru studenţii ceilalţi ca să nu se lase ademeniţi de noua politică oficială. Era un nou şi delicat act de echilibrare cu învinşi şi învingători la orizont.

În ciuda acestui eveniment nefericit, multe lucruri indicau o direcţie diferită. Şeful de partid al ţării, deşi el însuşi departe de a fi înger, a avut inteligenţa să numească mai mulţi lideri guvernamentali din vechea elită culturală, inclusiv un nou prim- ministru şi un ministru al afacerilor externe asezonat. Ambii erau experţi şi competenţi, şi curând rezultatele s-au văzut. Multe personalităţi din trecut au fost reabilitate, o nouă istorie românească apărea la orizont şi viaţa intelectuală începea să se amelioreze.

Specialiştii au calculat că, de exemplu, în 1963, nivelul general de trai al ţării reprezenta doar cincizeci la sută din cel al anului 1938, însă era imens mai bun decât în anii stalinişti ai perioadei 1940-1950 şi începutul perioadei 1950-1960. Deşi colectivizarea pământului ţăranilor se terminase, agricultorilor li se îngăduia să-şi vândă produsele obţinute din micile lor loturi personale, iar atelierele de meserii şi cele de artizanat erau din nou permise în oraşe. În timp ce construia cartiere de locuinţe pentru populaţie, statul a decretat, de asemenea, că familiilor individuale li se îngăduia să-şi construiască ori să-şi cumpere propriile apartamente. Climatul economic era mai bun, oricum, deşi mulţi oameni, şi eu mă număram printre ei, nu ar fi fost mulţumiţi cu nimic altceva decât cu o schimbare radicală.

Din ce în ce mai mulţi deţinuţi politici veneau acasă, iar oamenii puteau vorbi deschis despre cei dragi care lipsiseră atât de mulţi ani. Am descoperit multe alte familii în cartier care aveau pe cineva întemniţat. Pentru prima oară, unii vecini necunoscuţi sau puţin cunoscuţi veneau pe tăcute să ne viziteze, mărturisind că şi ei aveau rude în puşcărie, şi se interesau de ultimele zvonuri şi ştiri dătătoare de speranţă. Am început şi eu să vizitez familiile prietenilor mei din temniţă şi să aştept cu nerăbdare punerea lor în libertate. Unchiul lui Virgil, Ionescu Vâlcea, mă primea totdeauna bine şi era mai optimist ca niciodată. Deoarece Virgil îi scria acum lui mai mult decât mie, îi citeam scrisorile şi încercam să înţeleg defetismul lui. Mătuşa şi sora lui Ionuş din Bucureşti erau încă rezervate faţă de mine, dar mai puţin decât înainte. Până la urmă, mi-au mărturisit că la început au crezut că eram informatorul Securităţii, fiindcă ştiam prea multe lucruri.

În general, aşteptam cu nerăbdare să întâlnesc foşti condamnaţi politici, dar această dorinţă putea să însemne şi o experienţă amară. Aşa a fost la întoarcerea acasă a lui M.B., un vecin şi prieten de familie, pe atunci un om de vreo patruzeci de ani. Ca unul din modelele strălucite de comportare în cartier, fusese arestat şi condamnat de două ori sub comunişti. El reprezentase însuşi spiritul rezistenţei române, şi eram dornic să-l întâlnesc din nou. Din pură coincidenţă, mă aflam în vizită la bătrâna lui mamă, când el a sunat din gară să-şi anunţe sosirea. Mamă-sa era atât de emoţionată, că a insistat să stau şi eu pentru a le face revederea mai caldă. Dar s-a înşelat! Când M.B. a intrat în casă de abia l-am recunoscut.

Devenise un schelet ambulant şi arăta foarte speriat. Şi-a dat seama imediat cine sunt şi, după ce şi-a îmbrăţişat mama, s-a întors furios spre mine:

– Ce cauţi aici? Te rog pleacă şi ţine minte că nu voi mai dori niciodată să mă întâlnesc cu foşti deţinuţi politici.

Era o victimă a „reeducării", care m-a admonestat atât de aspru, şi nu omul pe care îl admirasem ani în şir.

I-a trebuit câtva timp mamei sale să-l potolească, şi, pe nesimţite, am plecat la câteva minute după aceea. Aproape că am început să plâng în drum spre casă. Comuniştii reuşiseră, în cele din urmă, să distrugă unele din cele mai bune speranţe ale noastre pentru viitor.

Totuşi, M.B. ne-a adus minunata veste că Ion era bine sănătos şi va veni în curând acasă.

Circulau multe poveşti triste, în special despre foste soţii care, după ani zadarnici de aşteptare, divorţaseră de bărbaţii lor întemniţaţi. Unele au avut, însă, un sfârşit mai fericit. Domnul Dandu, un negustor din apropiere, a însemnat un exemplu de astfel de reunire fericită. Soţia sa credea cu putere în reîntoarcerea lui şi a păstrat cu sfinţenie un loc în inima şi în casa ei, pentru soţ. Ea l-a crescut singură pe fiul lor, adolescent, cu speranţa continuă că tata se va întoarce acasă, în curând. Când domnul Dandu a venit acasă după opt ani de închisoare, i-au trebuit doar câteva zile ca să-şi reia locul de soţ şi tată, deoarece totul fusese păstrat pentru el de către soţia lui credincioasă şi fiul său iubitor.

Domnul Diamandi era un om bătrân, reîntors acasă după doisprezece ani de temniţă. Între şaizeci şi şaptezeci de ani, deprimat şi fără un viitor, nici măcar nu se mai bucura la gândul că merge acasă. Soţia lui divorţase de el, deşi nu se remăritase. Cei doi ai lui crescuseră mari fără să-l ştie bine şi se căsătoriseră. Unde se ducea el? Ce-i rămânea de făcut? S-a apropiat de casă fără entuziasm, un om sfârşit, cu inima grea. Spre surprinderea lui, în clipa în care a intrat în casă, nepotul său, un copil de cinci ani pe care nu-l văzuse niciodată, i-a sărit de gât întrebându-l:

– Bunicule, unde ai fost? Aştept de ani de zile să te văd!

Zâmbetul nevinovat şi curiozitatea instinctivă a copilului i-au înflorit bătrânului Diamandi primul său zâmbet în decurs de ani şi o nouă raţiune de a trăi, când el nu mai aştepta nimic de la viaţă. Îi vedeam deseori pe cei doi mergând mână în mână

pe stradă sau în parc; aveau o sumedenie de poveşti să-şi spună unul altuia.

Tomescu avea treizeci şi cinci de ani când s-a întors acasă după cinci ani de puşcărie. Aici îl aştepta o surpriză. Fusese arestat cu câteva zile înainte de a treizecea aniversare a zilei sale de naştere. Pentru a o sărbători, mamă-sa cumpărase un curcan viu, care să fie sacrificat cu ocazia evenimentului. Acum, după cinci ani, curcanul îl aştepta acolo, viu şi frumos, într-o curte mică din faţă, gata să devină o masă festivă.

Pe rând, pe rând, unii din prietenii mei s-au întors. Ionuş, care fusese arestat la vârsta de şaptesprezece ani, în 1956, era acum de douăzeci şi şase, mult mai matur şi mai bogat din punct de vedere spiritual. Abia după sosirea sa, mătuşa lui a devenit complet sinceră şi a avut încredere în mine. George Scurtu a revenit şi el şi mi-a relatat povestea sa. După ce a fost prins pentru a doua oară şi recondamnat la încă trei ani de închisoare, a fost trimis să lucreze într-un lagăr de muncă în Delta Dunării. A evadat şi, pentru a-şi şterge urmele, a trecut Dunărea în Uniunea Sovietică. A dorit să vină înapoi şi să încerce din nou să se îndrepte spre Vest. Din nefericire, a fost prins după două săptămâni, trimis înapoi în România, torturat săptămâni de zile, ţinut şase luni în lanţuri, şi iar condamnat. Cu toate acestea, George era încă de neînfrânt în sufletul său, deşi acum purta cu el o tristeţe lăuntrică, întipărită în ochi pentru toată viaţa.

În acest răstimp, deşi îmi făcusem numeroşi alţi prieteni la universitate sau în echipa de rugbi unde mă antrenam, am păstrat o legătură specială cu prietenii mei de închisoare, Hans, Grasu şi domnul Socianu. Ne întâlneam adesea în apartamentul lui Hans, acum căsătorit şi cu o soţie drăguţă şi foarte prietenoasă. Din când în când, jucam pocher ca să ne distrăm, recitam poezii şi spuneam poveştile noastre favorite. Cântam cântece din închisoare şi de rezistenţă şi ne agăţam de vechile noastre speranţe.

Nu toţi foştii deţinuţi politici erau la fel de optimişti ca noi, mai ales în primele zile după eliberarea lor. Câţiva dintre ei au fost atât de speriaţi când am dorit să întreb despre Ion, încât au refuzat să vorbească, iar unul din ei chiar m-a ameninţat cu miliţia dacă nu plec. Obsedaţi de duhuri invizibile, retrăind chinurile acelea abominabile şi, găsind o lume pentru care nu erau pregătiţi, mulţi din cei supuşi „reeducării" nu se mai puteau integra într-o viaţă „liberă", normală. Am întâlnit câ-

teva astfel de cazuri, şi era limpede că rămăseseră zdruncinaţi de calvarul lor, ca şi cum ar fi continuat să trăiască într-o lume de coşmar, asediată de nelinişti şi neîncredere.

Într-o zi, în primăvara lui 1964, mi-a venit să merg în Gara de Nord din Bucureşti şi să aştept la trenurile de Cluj. Hotărârea mi-a fost din plin răsplătită. Spre sfârşitul după-amiezii trenul de Cluj a adus cam două sute de foşti deţinuţi politici, închişi anterior la Aiud şi Gherla. Ce tablou de nedescris! Era la fel ca în scena evreilor eliberaţi din lagărele de concentrare naziste. Incredibil de slăbănogi, speriaţi, zâmbind şi plângând, unii dintre ei purtaţi pe brancarde, majoritatea sărăcăcios îmbrăcaţi – au produs o impresie de lungă durată asupra mea: aceasta era adevărata faţă a comunismului. M-a apucat iarăşi dorul de a fugi, chiar dacă situaţia devenise mai bună. Teroarea potenţială făcea parte din sistemul comunist; sistemul nu putea supravieţui fără ea. „Nu o voi accepta şi nu voi ajunge la un compromis", mi-am jurat din nou. A pune un chip uman comunismului este ca şi cum ai încerca să-l faci pe satana să renunţe la păcat. Am refuzat să am orice de-a face cu un regim comunist. Concluzia mea irevocabilă a fost încă o dată că singurul mod în care poţi trăi în comunism este prin forţă şi teamă, nu prin consimţământ. Tot atunci i s-a permis prietenului meu George Rădulescu să emigreze în Statele Unite la tatăl său şi l-am rugat să facă tot ce e posibil pentru a mă ajuta să ies din România.

Într-o zi magnifică de primăvară, în 1964, la zece ani după arestarea sa, şi cu zece ani înainte de expirarea samavolnicei lui sentinţe, Ion a a venit acasă. Era numai piele şi oase, fusese ras pe cap de curând, arăta ca un adolescent, şi era numai zâmbete. Aproape toţi ai noştri erau acasă în acea duminică şi ne-am bucurat de reunirea familiei ca niciodată înainte. Mama a ţipat de bucurie, a plâns, a râs, şi a plâns iară. Tata era tăcut, surorile mele mai mici stăteau împietrite, iar Cornelia, cea mai mică, era sfioasă şi rezervată la început, fiindcă nu-l mai cunoştea.

Ion n-a venit singur. A adus cu el un alt deţinut care n-avea nici un loc unde să se ducă, şi nici casă. Era Ion Caraion, unul din cei mai buni scriitori români. El a stat câteva zile la noi, până când un ofiţer de la circa de miliţie a venit şi i-a spus să părăsească imediat sectorul lui, fiindcă nu se afla pe lista foştilor deţinuţi politici care puteau să se stabilească în zona lui de răspundere.

Fratele meu nu a pus multe întrebări, ci a aşteptat mai degrabă să afle ştirile din relatările noastre, dintr-un soi de autoprotecţie de a nu fi confruntat cu răspunsuri neplăcute. Atunci l-am pregătit cu blândeţe în privinţa fostei lui soţii, şi nu a reacţionat. Trei zile mai târziu însă, în timpul unei crize afective, a fugit literalmente la ea, la Valerie. Era acasă, şi el s-a aruncat la pieptul ei, a cuprins-o în braţe şi i-a declarat încă o dată dragostea lui. Valerie a reacţionat cu ezitare, aproape cu neîncredere, încărcată de vinovăţie şi părere de rău. Încet, Ion şi-a dat seama că visul de dragoste supravieţuise doar în inima lui şi s-a simţit rănit încă o dată.

Cum era foarte amărât şi speriat, ne-a trebuit un timp îndelungat să ne facem că nu luăm în seamă acest lucru şi să-l ajutăm. Am contribuit cu toţii şi l-am îmbrăcat mai bine şi mai elegant ca oricare dintre noi. Am avut grijă deosebită de el şi l-am prezentat prietenilor noştri. L-am încurajat şi i-am arătat toată dragostea şi compătimirea noastră. De două ori, doi prieteni de-ai lui din timpurile vechi l-au felicitat pentru a fi rezistat comuniştilor, şi el a venit grăbit acasă ca să mă întrebe dacă nu cumva fuseseră puşi de Securitate să-l verifice. Cu mare dificultate am reuşit să-i facem rost de o slujbă – muncitor necalificat într-o fabrică din Bucureşti, şi, încet, s-a pătruns de noua realitate, atât de diferită de ceea ce se aşteptase el a fi. Era unul din tinerii inocenţi de la Aiud care crezuseră că situaţia se schimbase foarte mult în ţară şi că oamenii acceptaseră noul regim. S-a simţit foarte decepţionat, dându-şi seama că fusese din nou tras pe sfoară, dar a fost bucuros să conchidă că toţi comuniştii nu erau buni de nimic, aşa cum instinctul său primar îi spusese de la început.

Împreună, am vizitat-o pe bunica, la Curcani. Aşa îmbătrânită, era încă în formă destul de bună pentru a se bucura de prezenţa nepotului ei după zece ani lungi de absenţă. Ion iubise totdeauna satul nostru natal şi visase mereu să se întoarcă acolo, la bătrâneţe. Dezamăgirea lui a fost, însă, totală. Satul şi ţăranii din copilăria lui nu mai existau. Era un spectacol trist – case neîntreţinute; agricultori duşi ciotcă în căruţe cu cai sau camioane pentru a presta vreo muncă pe câmp, oriunde era nevoie şi oricând se cerea; mândria şi bucuria lor de viaţă erau stinse. Mulţi plecaseră la oraşe. Petre, vecinul nostru, făcea acum naveta în fiecare zi mai mult de patru ore ca să lucreze într-o fabrică din Bucureşti. Oamenii nu se mai duceau cu

regularitate la biserică şi hora de duminică era o amintire din trecutul fără viaţă.

Ne-am dus la râul Argeş, pe care l-am găsit destul de poluat. Păsările dispăruseră şi mi-au trebuit câteva zile până să văd, în sfârşit, o barză, altădată un oaspete obişnuit în sat, pe vremea copilăriei mele. De-a lungul malurilor râului era un spectacol dezgustător – zeci de câini jupuiţi fuseseră aruncaţi acolo la nimereală. Am întrebat un prieten despre ei şi mi-a răspuns că fără proprietate particulară, nu mai era nevoie de câini şi prezenţa lor nu mai era permisă nici de autorităţi. Apoi el a adăugat:

– Sunt câţiva derbedei în sat care-i prind, îi jupoaie şi le vând pieile la o fabrică de mănuşi. E dezgustător!

Împreună cu Ion am făcut o plimbare lungă în pădurea de lângă sat şi până la urmă, abia aici, am avut o discuţie mult dorită, ca între un deţinut politic şi altul.

– Ştii, Nic, a început el încet. Am auzit de tine că erai la Aiud şi în timp ce te aflai acolo în fabrică, m-am întristat adânc. Multă vreme n-am fost sigur care dintre fraţii mei se află ca şi mine în închisoare, sau pentru cât timp era condamnat. Numai după ce fabrica s-a redeschis, am putut să obţin câteva detalii şi până la urmă m-am liniştit. Oamenii vorbeau foarte respectuos de tine, însă după ce am aflat mai multe amănunte, mi-am dat seama cât de norocos ai fost să ieşi de acolo... Apoi a făcut o pauză mai lungă şi a continuat: ascultă, Nic, noi ne tragem dintr-o familie idealistă. Suntem prea visători. Noi tindem să privim lucrurile filosofic. M-am gândit la toate în puşcărie. Am revăzut viaţa mea şi vieţile celor din familia noastră de nenumărate ori. Suntem oameni minunaţi, dar suntem extraordinar de nepregătiţi pentru aceste vremuri brutale. Dacă dorim să supravieţuim, trebuie să ne schimbăm, Nic. Nu vom adera niciodată la comunism; nu mai e nici o problemă în privinţa asta, dar trebuie să devenim mai practici.

Am socotit că e prea devreme să-i mărturisesc intenţiile mele de a încerca să fug iarăşi, dar m-am străduit să-l conving că mai exista speranţă în Vest, că americanii nu puteau în nici un chip să dezamăgească întreaga Europă de Est. Din păcate, el nu mai părea convins.

Era o după-amiază frumoasă de vară şi ne-am oprit pe o mică pajişte, lângă pădure. Am recunoscut locul din copilăria noastră. Măcar ceva rămăsese neschimbat. Soarele era sus şi cerul surâdea senin. Existau mulţi plopi cu frunze albe în jur

şi, în ciuda tinereţii şi tăcerii pădurii, frunzele acelea tremurau încontinuu de parcă s-ar fi temut de ceva. În faţa noastră câţiva stejari seculari îşi răsfrângeau marile lor coronamente, sfidând totul în jurul lor.

Uitându-ne tăcuţi la ei, am fi putut gândi acelaşi lucru. Nu există nimic să înlocuiască stejarii în pădure. Sălciile par să plângă mereu; ulmii sunt moi şi slăbănogi; salcâmii sunt puternici, dar cioturoşi; plopii fragili şi guralivi; dar stejarii sunt puternici, viguroşi, înalţi, impunători, generoşi, şi tot aşa de înţelepţi ca bătrânii. Când mor, nu cad; se sting mândri şi rămânând încă în picioare, amintesc fiecăruia că nu există nimic altceva care să-i poată înlocui. Ştiam că preferam umbra şi siguranţa, şi adăpostul, şi ocrotirea copacilor mai bătrâni din jurul meu, dar îmi continuam gândurile mele tăcute. Eram probabil hărăziţi să devenim noi înşine stejari şi să protejăm arborii mai tineri, pentru regenerarea pădurii noastre. Tocmai de aceea torţa luptei ne fusese transmisă nouă.

Încă slăbănog, cu păr scurt, blond-roşcat, şi mai arătând ca un adolescent visător, Ion mi-a cules gândurile cele nerostite şi, zâmbid cu blândeţe în timp ce îi veneau lacrimi în ochii săi albaştri, a spus calm:

– Nic, lumea e prea mare pentru noi să o schimbăm. Putem doar să ne schimbăm pe noi înşine, şi chiar asta e cel mai greu. Niciodată nu mă voi schimba în inima mea, ştiu, a continuat el gânditor. Dar vreau să mă căsătoresc din nou şi să am un copil. Aş dori să mă întorc la şcoală şi să devin inginer, să lucrez cu mâinile mele, şi să pipăi forma lucrurilor pe care le-aş face. Acestea sunt singurele lucruri la care tot reflectez şi ele mă pot lega de această realitate – realitatea crudă, comunistă, a vremurilor noastre...

Nu am vrut să-l descurajez şi, personal, am crezut că noile sale „visuri practice" erau aproape imposibile. La vârsta lui de treizeci şi cinci de ani şi fără bază materială, gândeam că tot ce visa e o iluzie.

Ne-am întors acasă unde bătrâna ne aştepta cu un pui la grătar. Bunica avea cam nouăzeci de ani, deşi noi nu ştiam sigur când se născuse. Oricum, nu mai recunoşteam în ea femeia puternică din copilăria noastră. Puiul era în parte ars şi în parte crud, însă ne-am bucurat să glumim în privinţa lui şi am conchis că orice era mai bun decât mâncarea din închisoare, ba chiar delicioasă. Bunica a râs de remarcile noastre, şi toţi ne-am simţit foarte bine. Viaţa merita încă să fie trăită.

În timpul serii, Ion a plecat să-şi vadă unii din vechii lui prieteni; printre ei era şi Sevasta, o fostă colegă de şcoală elementară, care se mutase, de asemenea, la Bucureşti. Femeia trecuse printr-o căsătorie neplăcută şi divorţase, iar acum, amândoi, îşi descoperiseră o sumedenie de lucruri comune.

Spre sfârşitul anului, aparent, toţi foştii deţinuţi politici fuseseră eliberaţi din toate penitenciarele ţării. În sfârşit, acei bărbaţi şi femei care izbutiseră să supravieţuiască grelei încercări, plecau acasă.

Femeile din puşcăriile comuniste puteau fi oricând subiectul unei poveşti devastatoare şi, dacă ea ar trebui să fie spusă de copiii ale căror mame au fost arestate, ar fi sfâşietoare şi greu de crezut.

Era în 1964, când am auzit că doamna Barbu, o vecină care dispăruse înainte ca eu să fiu arestat, fusese de fapt condamnată pentru activităţi politice şi petrecuse nouă ani în puşcărie. Îl cunoşteam pe fiul ei, Claudiu, destul de bine – era un copil trist şi cuminte – dar nouă ni se spusese o variantă care să ne protejeze sensibilitatea, că părinţii lui divorţaseră şi mama se mutase în alt oraş. Ea fusese una din multele mii de femei arestate, care în chip miraculos a reuşit să supravieţuiască. Soţul ei, înainte de '44 ofiţer militar, fusese, de asemenea, condamnat şi, după eliberarea din detenţie, fusese trimis într-altă aşezare, pentru exil intern. Din fericire, fiul lor a putut să fie crescut de bunica lui, dar în alte cazuri, astfel de copii fără rude apropiate erau trimişi la orfelinate.

După întoarcerea ei, doamna Barbu a fost respectată de oamenii din cartier. Am devenit încet prieteni şi din când în când ne povesteam pe rând din întâmplările noastre îngrozitoare. Aşa am aflat că femeile nu au fost tratate cu mult mai bine decât bărbaţii, în puşcărie. Din contră, dat fiind însăşi natura lor, ele au suferit mai mult uneori, căci nu li se asigura nici un fel de igienă specială. Mii de femei fuseseră arestate în timpul anilor de început ai comunismului în România şi trimise spre lagăre de muncă, la o secţie specială din Jilava, şi la penitenciarul de femei de la Miercurea Ciuc. Cele mai multe dintre ele au fost arestate pentru a-i fi sprijinit pe soţii, fraţii şi copiii lor, şi în special pentru a nu-i fi denunţat Securităţii. Alte femei au fost arestate pentru a fi ascuns ori dat merinde luptătorilor pentru libertate din munţi sau pentru a fi participat la diferite organizaţii politice urbane. În sfârşit, altele au

fost pur şi simplu arestate pentru simplul motiv că fuseseră soţii de demnitari sau pentru activităţi religioase.

Ele beneficiaseră de un tratament la fel de brutal ca şi bărbaţii, mai ales în timpul interogatoriilor, când Securitatea vroia să-i prindă pe soţii lor fugari. Smulgerea părului acestor nefericite sau chiar a unghiilor, era un lucru obişnuit. Vârstele deţinutelor începeau cu adolescenţa şi sfârşeau cu senectutea, între optzeci şi nouăzeci de ani. În temniţă, totuşi, femeile au demonstrat o admirabilă solidaritate şi aparent nu s-au supus „reeducării" nemiloase, de tipul celei de la Piteşti. Cu toate acestea, ele au scos în evidenţă un curaj şi o bravură neobişnuită, şi multe dintre ele au murit pentru cauza lor.

Cercuri demne de încredere au estimat că nu mai puţin de două sute de mii din cei aproape un milion arestaţi şi reamplasaţi cu domiciliul între 1945 şi 1964 au pierit în închisoare ori au fost executaţi. Când s-au instaurat comuniştii, România avea circa şaisprezece milioane de locuitori. Printre cei omorâţi în temniţă se numărau unii lideri politici din trecut, câţiva din cei mai valoroşi savanţi români, personalităţi culturale, sute de preoţi şi câţiva episcopi. Mai presus de orice, se aflau însă numeroşi tineri între douăzeci şi patruzeci de ani – floarea şi viitorul ţării.

Mult mai mulţi foşti deţinuţi politici au murit la scurtă vreme după ce au fost eliberaţi. Printre ei a fost bunul meu prieten, Ştefan Socianu. El a făcut un blocaj renal şi în circa o săptămână de zile s-a prăpădit. Am fost la căpătâiul său şi i-am admirat atitudinea creştinească şi tăria de caracter în faţa morţii. Odihnească-se în pace! Au fost puţini oameni la înmormântarea lui şi, în afara familiei, toţi ceilalţi eram de la Aiud.

Cine ştie câţi foşti deţinuţi politici au murit ca urmare a suferinţelor lor din trecut, netratate? Cine va fi făcut vreodată răspunzător de moartea prematură a lui Socianu? Câţi orfani şi părinţi fără de copii au făcut comuniştii? Au fost de asemenea cei a căror personalitate a fost mutilată pentru totdeauna în temniţă, sau care şi-au pierdut sănătatea mintală.

Am întâlnit mulţi astfel de tineri cu minţile complet rătăcite. Unul era violent şi a fost închis într-un sanatoriu de boli nervoase, îndată după eliberarea sa. Altul era unul din prietenii lui Ion, care fusese condamnat în acelaşi proces. Numele său era Gheorghe Mogoş. Mamă-sa îl adusese la Ion, în spranţa deznădăjduită că, văzându-l, ar putea până la urmă să-şi redobândească memoria şi sănătatea. Era un tânăr tăcut, cu

părul negru, şi cu un zâmbet blajin însă lugubru, care-i mişca încontinuu buzele. Sărmana, înnebunita lui mamă, îmbrăcată în veşmânt de văduvă, trăia tot timpul o dramă cumplită! Cu lacrimi în ochi, îl ducea din doctor în doctor şi pe la foştii prieteni şi deţinuţi politici, într-un efort fără speranţă, doar-doar să-l vadă reîntorcându-se la cel ce fusese mai înainte.

Am cumpănit esenţele comunismului de nenumărate ori şi am încercat să-l înţeleg iarăşi ca doctrină şi realitate, prin noile mele cunoştinţe şi noua mea experienţă. Oare tragedia mea, tragedia familiei mele, era o tragedie limitată la ţara natală sau un rău universal? Am ajuns la concluzia că puteam înlocui aproape orice nume cunoscut cu al meu şi că povestea se potrivea, probabil, cu viaţa oricui altcuiva aflat într-o ţară comunistă. Viaţa oricui, care avea puterea să-şi susţină credinţele. Cu toate acestea, simţeam că există totuşi ceva specific în experienţa românească.

Ocupaţia sovietică şi înăbuşirea comunistă a ţărilor est-europene se înfăptuise mai mult sau mai puţin egal în brutalitate. Polonia, care luptase alături de aliaţi, România, care schimbase cursul la sfârşitul războiului şi Ungaria, care-l urmase pe Hitler până la pieirea lui – toate au avut acelaşi tragic sfârşit. Ceea ce a fost unic numai pentru România, a fost faptul că nu existau, efectiv, nici un fel de comunişti în ţară înainte de sfârşitul războiului. Oficial, Partidul Comunist Român număra mai puţin de o mie de membri şi majoritatea lor erau etnici neromâni, trăind în Uniunea Sovietică. Ei nu aveau absolut nici un fel de simţăminte pentru ţara sau poporul român, şi au recrutat cea mai decăzută categorie de oameni pentru a-şi îndeplini munca lor murdară, de înăbuşire a naţiunii. Ca să iasă lucrurile şi mai rău, atâta vreme cât majoritatea poporului avea o puternică încredere în Vest, etnici români de calibru înalt au refuzat să intre în Partid şi, când în cele din urmă au procedat altfel, a fost prea târziu să mai salveze valorile trecutului. Adăugaţi la toate acestea antagonismul tradiţional rusesc faţă de români, care numai prin simpla lor existenţă au împiedicat pe ţari să-şi extindă graniţele până la Mările Adriatică şi Mediterană, şi tabloul este complet.

Partea cea mai critică, totuşi, rămâne faptul că nu a existat nici tradiţie liberală, nici socialistă în România, care ar fi putut într-un fel sau altul să tempereze brutalitatea comunistă. Întreaga opoziţie românească a fost doar de centru-dreapta sau extrem-naţionalistă, şi a refuzat orice înţelegere. Pentru a

distruge opoziţia şi a o smulge din valorile ei tradiţionale, comuniştii au recurs la aşa-zisa „reeducare " şi la alte măsuri abominabile. Au lăsat astfel în urmă sute de mii de morminte nemarcate; acesta a fost drumul către socialismul ştiinţific dezvoltat şi un „Mileniu de Fericire", aceasta a fost experienţa comunistă românească, o experienţă proiectată să devină universală.

26

Confuzie şi amăgire

Spre mijlocul anilor '60, blocul răsăritean nu mai era un monolit. China devenise furioasă; exista o nouă conducere la Moscova; ţările est-europene se jucau de-a reformele; şi românii erau dezorientaţi. Hruşciov fusese înlocuit în 1964 de Brejnev, un lider nou, care avea să-şi consolideze poziţia piramidală.

România a instaurat atunci unele reforme şi a scăpat ca prin urechile acului de o intervenţie minimă sovietică. În mod neaşteptat, însă, vechiul lider, Gheorghiu-Dej, a murit în 1965; potrivit zvonurilor, el ar fi fost otrăvit de Moscova. Nu exista nici un succesor desemnat, şi conducerea s-a divizat între garda veche, needucată, şi noua, mai puţin consolidata elită intelectuală, recrutată mai târziu de Dej. Nimeni nu ştie cum şi-a ales Biroul Politic noul lider – un om mai degrabă negricios, scund, în jur de patruzeci de ani, Nicolae Ceauşescu, de care nu auzise aproape nimeni.

Când i-am văzut prima dată fotografia în ziare, m-a copleşit o adâncă repulsie instinctivă. Cu o gură strâmbă şi ochii vii, negri, arăta ca o persoană care ascunde un păcat groaznic, speriat că odată şi odată va fi descoperit. Majoritatea oamenilor, totuşi, nu pierdeau timpul să se gândească la Ceauşescu, care a împărţit puterea la început cu ceilalţi lideri. În definitiv, România se mişca într-o direcţie mai bună şi lucrurile se ameliorau.

Curiozitatea m-a făcut să mă interesez de Ceauşescu, dar existau puţine ştiri demne de încredere despre el. Totuşi, mi-am adus aminte că unul din tinerii pe care îi întâlnisem în lagărele de muncă a spus odată unui grup mic de oameni că

tatăl său fusese împuşcat în faţa familiei, pentru că a refuzat să intre „de bună voie" în gospodăria colectivă, într-un sat din Dobrogea. El chiar a arătat că ofiţerul furios, de vârstă mijlocie, care-l împuşcase pe tatăl său, se numea Ceauşescu.

Unul din profesorii mei, Constantin Herbst, care preda cursuri de geografie de câteva ori pe săptămână la Academia Militară din Bucureşti, mi-a precizat că-l întâlnise personal pe Ceauşescu în nişte ocazii. O privire îngrijorată a apărut pe chipul său şi a exclamat:

– Nu ştii ce ne aşteaptă! Ăsta nu e om, ci o brută. A fost spaima Academiei; de fapt, a întregii armate.

Deocamdată, situaţia era, totuşi, acceptabilă, iar noul lider se afla încă la o distanţă mare de a-şi fi consolidat puterea.

Ca tânăr şi jucător de rugbi mă bucuram de viaţă în acel moment, dar gândul mi-era mai ales la studiu şi politică. Am cultivat prieteni noi, orientaţi politic în zadarnica speranţă că istoria îşi va schimba cursul în Europa de Est – şi doream să fiu pregătit dacă şi-l schimba. Având mai multă experienţă decât majoritatea altor oameni, întreţineam aceste relaţii fără să le mărturisesc ce nutream în mintea mea. Ca o alternativă, totuşi, am început la modul serios să-mi reiau vechile planuri de a fugi şi a intra în armata americană, pentru a lupta împotriva comunismului. Scrisorile pe care George, fostul meu prieten de lagăr, mi le scria din New Haven, Connecticut, unde se stabilise, nu erau deloc încurajatoare şi am început să mă întreb ce-i supăra oare pe toţi cei care reuşiseră să fugă ori să emigreze?

De ce erau atât de pesimişti? Dacă aş putea numai să ajung acolo, aş încerca să schimb această situaţie, gândeam eu.

În afară de câteva mici dificultăţi şi speranţe politice neîndeplinite, viaţa mea de fiecare zi era bună. La universitate aveam mult de studiu şi munceam cu plăcere. Unul dintre lectorii mei, Ion Letea, un fost coleg de şcoală medie, m-a regăsit şi ne- am împrietenit din nou. Ca persoană inteligentă şi bine educată ce era, el alesese o carieră universitară liniştită şi mai târziu chiar intrase în Partid. Nu prea am privit cu ochi buni acest lucru, însă mulţi alţi tineri începuseră să adere la politica Partidului în perioada acelor ani, sperând să avanseze ei înşişi şi să dea comunismului un chip uman. Am devenit bun prieten şi cu alţi câţiva studenţi şi am înjghebat un nucleu de amiciţie de lungă durată. Mergeam împreună la munte, pe litoral, la restaurante, dans şi la multe petreceri acasă.

Religia şi mersul la biserică nu mai erau preocupări pentru cei mai mulţi tineri ai vremii, şi erau realmente luaţi în răspăr şi descurajaţi. De unul singur, mă strecuram de multe ori în diferite biserici şi niciodată nu pierdeam slujbele de Paşti, dar nu am încercat să-i convertesc pe alţii la obiceiurile mele. Era un timp de a te distra şi, lucrând încă la serviciu numai câteva ore pe săptămână, aveam mijloacele financiare ca să mă descurc acceptabil.

Din punct de vedere politic, totuşi, am început să mă văd mai mult în afara decât înăuntrul curentului principal al populaţiei. Cei mai mulţi dintre foştii deţinuţi politici, refăcuţi după şocul final dinaintea eliberării, erau fericiţi de a fi slobozi şi evitau discuţiile politice. M.B., care mă tratase atât de aspru în prima zi a eliberării sale, a devenit iarăşi o persoană simpatică şi de nădejde şi, într-o zi, când ne-am întâlnit la un ştrand din cartier, şi-a cerut scuze.

– Vezi, Nic, a spus el, viaţa asta e complicată şi brutală. Am fost adânc rănit şi pentru o perioadă lungă de timp nu am avut încredere în nimeni. Îmi pare rău. Viaţa asta e doar o experienţă dureroasă şi un lanţ de visuri spulberate...

Suferise unele din cele mai ruşinoase torturi în temniţă, şi l-am înţeles şi admirat pe deplin pentru demnitatea lui de a se scuza. Fusese arestat în perioada ultimului an al studiilor sale medicale, înainte de a fi devenit doctor. Ar fi dorit să-şi reia studiul, dar noua lege le permitea asta foştilor deţinuţi politici numai dacă dădeau iarăşi examen de admitere şi o luau de la capăt, indiferent de anii absolviţi anterior. El nu mai avea energia să pornească de la început.

Fratele meu, Ion, s-a dovedit a fi mai hotărât. În timp ce lucra la o linie de montaj într-o uzină electronică, s-a pregătit şi a dat de trei ori examen de admitere la Institutul Politehnic, şi până la urmă a reuşit să intre la construcţii de maşini cu program de şase ani. Avea de înfruntat şase ani a opt ore pe zi, inclusiv sâmbetele, lucrând în fabrică, şi patru ore de cursuri serale, plus kilometri întregi de călătorii dus-întors cu tramvaiele şi autobuzele. S-a căsătorit până la urmă cu Sevasta, cea cu părul negru, din Curcani – o femeie de treabă, iubitoare şi credincioasă. Curând după aceea, Dumnezeu le-a dat un fiu pe care Ion şi-l dorise atât de mult. Au ajuns să se iubească mult unul pe altul şi i-a legat o relaţie caldă, respectuoasă şi matură.

Viaţa îţi poate juca multe feste când te aştepţi cel mai puţin. Sevasta era o rudă îndepărtată a lui Gheorghe Chirtu, colegul

de şcoală al mamei, care devenise colonel plin, de securitate, sub comunişti. Am avut prilejul să-l întâlnesc pe el şi pe fiica lui, care-şi făcuse studiile în Uniunea Sovietică. Era un om scund, gras, cu înfăţişarea blajină, silit să iasă la pensie acum, încât nu puteai ghici că o asemenea persoană fusese până de curând un funcţionar comunist nemilos, aflat la comanda unui departament înspăimântător al regimului. Cunoştea tragedia familiei noastre foarte bine şi am simţit că într-un fel sau altul dorea să se împrietenească cu noi. Deşi nu păstram nici un fel de ranchiună, mi-am amintit pe neaşteptate lacrimile mamei când nu a putut nici măcar să-i vorbească, şi l-am ignorat după ce am schimbat cuvintele necesare, de politeţe, cerute de ocazie.

Slavă domnului, familia noastră se afla într-o situaţie destul de bună şi în acel moment nu avea nevoie de nimic. Nici unul dintre noi nu făcea parte din Partid, nici unul nu deţinea o funcţie importantă sau nu poseda nimic de mare valoare materială. Noi toţi aveam slujbe ori studiam şi, faptul cel mai important, eram din nou împreună. Întrucât se simţea prea bătrână să locuiască singură, bunica a venit să stea cu noi, la Bucureşti. Cinele de duminică deveniseră nişte calde reuniuni de familie şi i-am mulţumit lui Dumnezeu pentru că a vegheat asupra noastră în vremurile grele trecute. Eu, personal, am considerat ca pe o minune că noi supravieţuisem, eram bine cu toţii şi rămăsesem optimişti.

Firește, însă, nimic nu poate curge lin tot timpul. Constantin se căsătorise şi el, dar căsnicia lui nu mergea bine. Era prea legat de familia noastră ca să se poată dedica mai mult căsniciei sale şi, având şi un fiu, nu se gândea la divorţ. Prins între două familii, nu a reuşit să termine Facultatea de Drept, şi, de atunci încolo, a început să se tot mute dintr-o slujbă în alta.

Tata nu mai lucra, cu excepţia unor slujbe locale rare. Ca un bun tâmplar de mobilă fină şi restaurator de mobilă veche era deseori solicitat, dar o dată a fost prins de miliţie şi amendat cu o sumă excesivă de bani pentru a fi lucrat fără permis. Liberalizarea limitată a economiei avea încă îngrădiri rigide. Cam în acelaşi timp, statul a hotărât să ridice plata chiriilor. La început, ca să câştige sprijinul oamenilor, au fost fixate chirii mici, dar, o dată ce s-a înstăpânit ferm la putere, a mărit preţurile tuturor serviciilor publice. În mod neaşteptat şi inacceptabil, mărirea a fost retroactivă. Mulţi oameni s-au trezit rău îndatoraţi statului. Noi nu am crezut că era cinstit

sau chiar posibil şi, împreună cu mulţi alţii, am refuzat să plătim, dar am fost amendaţi din nou. La scurtă vreme după aceea, plata pensiei tatălui meu a încetat. Nu te puteai lua la harţă cu un regim totalitar!

În timpul acelor puţini ani am făcut multe călătorii de la un capăt la altul al ţării şi am descoperit frumuseţea României: regiunile deluroase, împădurite, de la poalele munţilor, văile splendide, mănăstirile şi trecutul. Din când în când, mă opream să întâlnesc un prieten din închisoare şi să mă bucur ori să plâng. În Oltenia, după ce am vizitat mănăstirea Horezu, m-am dus în satul lui Virgil, s-o întâlnesc pe mama sa: o ţărancă simplă, care m-a primit sfioasă, dar cu inima deschisă. Întrebând-o despre unele aspecte locale care nu apăreau pe nici o hartă, dar pe care Virgil mi le descrisese, ea s-a uitat la mine cu o anumită bănuială. Cum era posibil ca un domn de la oraş să cunoască astfel de amănunte despre „piciorul morii de vânt", „pomii ciorii", „strunga pierdută" şi altele, ştiute numai de săteni? Am convins-o, în fine, de intenţiile mele şi cu lacrimi în ochi a vorbit despre copilăria lui Virgil, şi de dorul ei fără sfârşit pentru fiu-său. Pentru ea, o femeie bătrână dintr-un sat uitat de munte din România, Australia era tot aşa de departe ca şi cerurile, dar se bucura pentru el.

M-am dus, de asemenea, la Timişoara şi în două sate din Banat pe unde încercasem să fug. Noul cod penal şi legile micşoraseră fostele restricţii. Acolo, totuşi, am avut o cumplită surpriză. Tudoran, pe care îl întâlnisem la închisoarea din Timişoara, încercase iarăşi să fugă după eliberarea sa şi fusese împuşcat şi ucis la graniţă. Printr-o abatere neobişnuită de la procedurile normale, părinţilor săi li s-a permis să-i înmormânteze trupul în cimitirul satului, cam la treizeci de kilometri de locul împuşcării. Vestea m-a întristat şi m-a speriat. Dacă el, care cunoştea întreaga zonă, nu a putut să scape, cum aş putea eu, în caz că hotăram să trec frontiera din nou? Ca să mă ţin în formă pentru orice eveniment, am continuam să joc rugbi, deşi interesul meu pentru sport dispăruse acum în cea mai mare parte. Cu toate acestea, îmi plăcea, de altminteri, compania colegilor mei de echipă şi mă bucuram în acelaşi timp de meciuri, îndeosebi când sfârşeam prin a lupta. Era un lucru sănătos să combini forţa cu emoţiile şi puterea de a gândi în timp ce îmi plănuiam viitorul încă o dată, aşa cum făcusem la începutul anilor '50.

Până una-alta, noul conducător lucra din greu, cu perspicacitate, să pună mâna pe țară. El a scos la pensie câțiva conducători mai vechi, i-a făcut pe alții să demisioneze, și-a promovat gașca lui și a cumulat noi atribuții. Se zvonea că este unul din cei mai nemiloși membri ai partidului, dar se mișca încet ca melcul, pentru a-și asuma controlul total. Ca să liniștească Moscova, el a aderat strict la ideologia marxistă, iar ca să câștige popularitate printre români, a recurs la un naționalism strident. Era ceva fals și gol de la început în tot naționalismul lui teatral. Făcea apel la simțămintele patriotice, pleda pentru „independență" și reușea să creeze o nouă imagine. Era deprimant pentru mulți români, totuși, să vadă actori cunoscuți, îmbrăcați ca figuri legendare și domnitori istorici, îngenunchind în fața lui Ceaușescu. În același timp, multe din vechile cântece patriotice, pentru intonarea cărora numeroși oameni fuseseră închiși, au început să fie cântate din nou, și întreaga populație a fost pusă în încurcătură. Era aceasta o mare farsă ori începutul unei adevărate renașteri naționale? Dacă patriotismul sau naționalismul însemnau declamarea vechilor poezii și intonarea vechilor cântece, atunci el a obținut o victorie. Dacă naționalismul rămânea o expresie spirituală a națiunii, atunci spectacolele lui Ceaușescu au fost chiar cele mai mari decepții!

Nu puteam accepta ușor noile schimbări și discutam cu cei care fuseseră înșelați de acest lucru. Unchiul unuia din bunii mei prieteni, N. Miu, provenea din aceeași zonă ca Ceaușescu și îl apăra. El m-a acuzat de opoziție irațională. Am suferit pentru că îl admiram pe unchiul Miu, și el, de asemenea, mă iubea și mă aprecia foarte mult. Un bun coleg de universitate, Alexandru, mi-a spus chiar într-o zi că se va alătura comuniștilor, pentru că în mod clar se schimbaseră. Am fost atât de dezgustat încât l-am șocat:

– Felicitări, am spus, vreau cu adevărat să văd cum o să te potrivești lor!

El mi-a răspuns cu mânie, puțin mai târziu:

– Nic, te urăsc! Ai avut din nou dreptate. Nu se poate ca o persoană cu mintea întreagă să li se alăture.

Am explodat, realmente, când m-am avântat într-o discuție cu bunul meu prieten Hans.

– Am auzit că avem o mare reputație de a fi independenți în străinătate, a spus Hans într-o zi, pe când împreună cu mai

mulţi prieteni ne bucuram de o sâmbătă seara, acasă. Nu am mai putut răbda:

– Ascultă, Hans, cine are reputaţia: tu şi cu mine, prietenul nostru George, sau poate Ştefan Socianu care este mort? Te rog, pune-ţi mintea la contribuţie înainte de a vorbi şi judecă omul şi sistemul, înainte de a te ameţi pe tine însuţi cu vorbele şi spectacolele lor.

Hans a fost uluit de acele cuvinte dure şi momentan a tăcut. Nu că se schimbase, dar nu puteam suferi să-i văd pe prietenii mei induşi în eroare.

– Eşti prea încăpăţânat, ca totdeauna. Nu se poate vorbi calm cu tine, a rostit el, dar eu am devenit atunci chiar mai nebun:

– Da, mai bine să crezi! Nu se poate să-mi spui prostii. L-ai uitat pe Victor Dimitriu care a murit la Aiud? Ţi-aduci aminte de toţi cei care au murit în închisoare? Ai uitat însăşi esenţa comunismului? Şi am continuat să-i dăscălesc tot aşa, pe fiecare din cei aflaţi în jurul mesei.

Sigur că am uitat curând discuţia noastră şi Hans nu şi-a schimbat niciodată convingerile care ne debarcaseră la închisoare, dar alţi foşti deţinuţi politici au intrat chiar în Partid, într-un exces de zel patriotic, dirijat în mod greşit.

Între timp, m-am apropiat de absolvire şi m-am concentrat asupra ultimelor examene şi lucrării mele de diplomă, reuşind să termin în fruntea clasei. Dar comisia de partid de la examenul de stat ne-a jucat o ultimă festă tuturor celor pe care nu-i agrea. Indiferent de pregătire, ne-a dat note mediocre, fiindcă nota finală era o medie, combinând cei cinci ani de studiu şi examenul de stat. Probabil, repartizările la posturi erau conform acestei medii, dar mie nu putea să-mi pese mai puţin. Profesorul Stoenescu, conducătorul lucrării mele de diplomă, a insistat asupra mediei maxime, însă reprezentanţii partidului nu s-au lăsat. Curând după aceea, profesorul meu a fugit în Vest şi a demascat nepotismul şi manipularea de partid, predominând chiar în timpul acelor ani de reînnoire. La scurt timp după ce au fost afişate mediile, un activist de partid i-a spus prietenului meu, Letea:

– Cum poate Dima să aspire la o poziţie de asistent universitar cu o medie generală de opt?

M-am plâns unei profesoare care m-a susţinut, dar care mi-a răspuns brusc:

– Spune mulţumesc lui Dumnezeu şi taci din gură! Ar fi putut să fie mult mai rău, deoarece ai fost pe lista neagră de multă vreme. Ia-ţi diploma şi pleacă!

Am fost repartizat într-un sat, nu departe de acele unde trebuia să fi mers pentru exil intern; dar nici că m-am dus. Am rămas în Bucureşti, şi, în zăpăceala timpului, am fost angajat în calitate de cursant meteorolog la Aeroportul Internaţional Băneasa.

Anii 1967 şi 1968 au fost buni pentru Europa de Est şi România, şi anii mei cei mai buni în ţara mea natală. Pentru un tânăr trăind într-o ţară comunistă, care nu aderă la ideologia oficială, singura speranţă pentru o existenţă decentă fusese aceea de a obţine o diplomă universitară. Dat fiind toate dificultăţile împotriva familiei mele şi a mea, am fost fericit şi mândru de izbândă.

Serviciul la aeroport era plăcut şi interesant, dar nu se potrivea cu marile mele aspiraţii politice. Nu doream prea mult – doream numai ca România să fie liberă de comunism, şi comunismul distrus în lume. Deja în vârstă de treizeci de ani şi mai matur, ştiam că numai America putea să distrugă comunismul şi tocmai de aceea lupta în războiul din Vietnam. Încă o dată am conchis că dacă America nu venea în Europa de Est, mă voi duce eu însumi în America, şi din nou hotărârea mea a devenit definitivă.

Munca la aeroport cerea schimburi de lungă durată şi, în timp ce lucram mai mult în anumite perioade, din când în când aveam şi pauze lungi, pe care le foloseam pentru diferite planuri. Serviciul la aeroport înlesnea totodată relaţii mai bune şi cunoştinţe mai exacte despre lumea din afara României, de care aveam nevoie să mă pregătesc. Pentru prima dată după aproape douăzeci de ani de despărţire, evreilor români care emigraseră în Israel li s-a îngăduit să-şi viziteze rudele lăsate în urma lor, şi scenele erau sfâşietoare. Fraţi şi alte rude apropiate care nu se văzuseră unul pe altul de atât de mulţi ani, cu toate că Israelul şi România sunt la mai puţin de două ore distanţă cu avionul, se îmbrăţişau cu emoţie unul pe altul, la aeroport. Mă consideram gata să părăsesc ţara, dar acele scene mă întristau în mod neaşteptat. Nu eram pregătit să întorc spatele familiei mele şi prietenilor mei apropiaţi, pentru o vreme atât de îndelungată, ori pentru totdeauna. Totuşi, mi-am urmat planul şi, printre evreii care ne vizitau, am găsit

doi oameni cu care aveam prieteni comuni, şi am putut să obţin valută străină şi o sumedenie de informaţii utile.

Eram de serviciu când Charles de Gaulle a vizitat România, şi pentru prima dată am putut vedea că majoritatea oamenilor au venit de bună voie să-l salute pe preşedintele francez şi n-a trebuit să fie „mânaţi ca vitele" acolo. După ce l-a primit personal, Ceauşescu a citit cuvântarea lui de bun-venit, iar distinsul oaspete a vorbit liber. Gluma care a circulat atunci era că Ceauşescu ar fi spus uimit aghiotanţilor lui:

– N-am crezut că de Gaulle nu ştie să citească şi a trebuit să vorbească din memorie!

Oamenii se chinuiau între adânca lor atracţie pentru Vest şi o nouă speranţă de posibilă schimbare internă. Spiritul românesc redobândea o nouă încredere şi apăruseră o sumedenie de noi bancuri. Se zice că România dorea să cumpere orice din Franţa – fabrici, utilaje, tehnologie nouă, know-how – şi că de Gaulle a fost surprins. Unul din adjutanţii săi era bancher şi pasămite l-a întrebat pe Ceauşescu:

– Ce veţi face cu toate acestea?

– Vedeţi, a răspuns Ceauşescu rezervat, vom construi socialismul.

Şi bancherul a întrebat:

– Cât îmi plătiţi dacă-l construiesc eu pentru dumneavoastră?

Cine ştie? Poate acesta era răspunsul corect, căci socialismul s-a tot construit de peste şase decenii, cu nici o speranţă la orizont de a-şi termina vreodată sarcina.

Războiul arabo-israelian din 1967 a avut, de asemenea, un impact important asupra poporului român. În ciuda unor animozităţi între români şi evrei, cauzate mai ales de apariţia comunismului şi fascismului în acest secol, majoritatea românilor au fost gata să înmormânteze trecutul şi bucuroşi să vadă că, în pofida presiunii sovietice, guvernul lor nu a rupt relaţiile diplomatice cu Israelul.

– Vezi Nic, a spus unchiul Miu triumfător. Am avut dreptate. Chiar dacă ideea nu-i aparţine lui Ceauşescu, el a fost înţelept să asculte de un sfat bun. Apoi el a adăugat: am trăit în tot acest veac şi am văzut ascensiunea antisemitismului, şi am văzut, de asemenea, mulţi evrei alăturându-se comunismului. A fost urât, ilogic şi periculos. Trebuie să se termine o dată pentru totdeauna!

Erau, în fond, mulţi români care gândeau în acelaşi fel, şi, pe lângă aceasta, Israelul şi România erau acum unite prin sute de mii de legături umane.

Între timp, am prins curaj şi am făcut cerere pentru un paşaport turistic. După ce am fost refuzat de două ori, chiar dacă cererile mele erau numai pentru Ungaria şi Cehoslovacia, am solicitat o audienţă la un director al biroului de paşapoarte. Cu un aplomb nemaipomenit am insistat că în calitate de geograf aveam nevoie de un paşaport, şi l-am făcut răspunzător de a mă fi refuzat în mod nejust. Era clar că dispunând de mai multă libertate şi lucrurile de bază necesare vieţii nemaiconstituind o problemă, oamenii începeau să ceară mai mult, aşteptând o întoarcere la normal.

Situaţia în familie mergea spre bine. Hainele şi chiar articolele de lux au devenit accesibile şi, personal, cu ajutorul special al surorilor mele, eram totdeauna ca scos din cutie şi bine îmbrăcat la vremea şi locul potrivit.

Bunica a murit în 1967 şi, cu toate că îi duceam dorul, n-aveam cum s-o mai înviem. Trecuse de nouăzeci de ani şi am înţeles că nimic nu durează la nesfârşit. Fie ca Domnul să-i binecuvânteze sufletul! Deşi plecată dintre noi, ea rămăsese pentru totdeauna în inimile noastre. Până în acest timp, începuse să apară în familie o nouă generaţie de copii, aducând bucurie şi un nou sens vieţilor noastre. Arestări, privaţiuni, căsătorii întârziate, divorţuri – toate au lovit puternic naţiunea română şi au lăsat multe familii fără copii.

Diana s-a născut prima, fiica Mariettei şi a lui Florian, urmată de Mihai, al lui Constantin, şi de Crin, care a fost un dar târziu de la Dumnezeu, pentru Ion şi soţia lui, Sevasta. Doream chiar mai mulţi copii în familie, dar situaţia economică, deşi pe cale de îmbunătăţire, era încă departe de a fi bună, şi cartierele de locuinţe încă puţine, sub noul regim.

Anul 1968 a început cu mari speranţe şi perspective de viitor. Comunismul părea să capete încet o faţă umană şi, din întâmplare, chiar am făcut cunoştinţă cu câţiva membri şi oficiali de partid. Pentru o vreme am crezut că, lăsată singură, o societate sub o constrângere neobişnuită, se va întoarce în cele din urmă către libertate ca o stare naturală, însă oricum instinctele mele n-au acceptat raţionalismul. În consecinţă, am continuat să-mi urmăresc ţelul de a părăsi ţara.

La începutul primăverii, am făcut din nou cerere pentru paşaport şi am fost iarăşi refuzat. Ştiam că nu mai era vreme

de pierdut, şi, dacă autorităţile nu aveau încredere să ne acorde paşapoarte, cum puteam noi să avem încredere în ele? Am conchis că dacă nu-mi acordau un paşaport, oricum, mă voi pregăti să plec ilegal. În acest scop, am hotărât să observ evenimentele care se desfăşurau şi să fiu gata să fug, cândva, în perioada de toamnă.

Între timp, n-am mai participat la campionatul de rugbi, deşi din când în când apăream pe acolo pentru câte un antrenament sau chiar pentru un meci. Totuşi, scopul meu necesita o bună condiţie fizică, astfel că în cursul următoarelor luni am efectuat un program extrem de riguros de pregătire fizică.

Planul meu era să trec Dunărea înot, pe undeva, în apropiere de Porţile de Fier, să călătoresc semilegal prin Iugoslavia, şi să trec, dacă va fi posibil, fâşia de graniţă spre Triest, Italia. Traseul nu se deosebea prea mult de prima oară, cu excepţia că acum aveam dinari iugoslavi, haine iugoslave, hărţi excelente, şi luasem legătura cu cineva care să mă aştepte într-un oraş de graniţă, în interiorul Iugoslaviei. Ideal ar fi fost să pot merge într-o croazieră pe Dunăre, din România la Budapesta, oprindu-mă la Belgrad, dar până acum nu reuşisem să fac acest lucru.

Existau câteva obstacole pe care trebuia să le depăşesc, dintre care înotul şi mersul pe jos, alergarea pe distanţe lungi erau cele mai uşoare. Problema era să mă apropii de Dunăre fără să atrag atenţia, să fug fără a fi prins pe partea iugoslavă, în caz că santinelele române mă observau, şi să intru într-un oraş din păduri sau câmpuri fără să trezesc nici o bănuială. Pentru a depăşi aceste obstacole, am făcut un plan amănunţit şi l-am urmat întocmai.

Am izbutit să fac un tur al graniţei şi m-am înscris la o călătorie pe Dunăre, expunându-mă în afara grupului de turişti până la punctul de a fi oprit de grăniceri. Deoarece grupul meu era la doi paşi, nu am avut probleme, şi turul mi-a dat cheia pentru un plan bun. Cartea câştigătoare în momentul acela era un vas de pasageri de-a lungul Porţilor de Fier. Apoi, am găsit în cele din urmă o legătură favorabilă, un român-iugoslav locuind la Belgrad, care era ruda unui bun prieten de-al meu. Am început, de asemenea, să iau lecţii de sârbă.

Ca să-mi menţin forma, de multe ori după ce lucram într-un schimb de noapte de douăsprezece ore la aeroport, mergeam direct, fără nici un pic de mâncare ori somn, spre lacul Snagov, în afara Bucureştiului. Cu încetul, m-am antrenat să înot fără

întrerupere, pe lungimea lacului Snagov dus-întors de circa cincisprezece kilometri. Am fost repede reperat, dar am pretins că mă pregătesc pentru o cursă specială de înot, pe distanţă lungă, care se desfăşura în fiecare toamnă, pe Dunăre. Am efectuat cea mai mare parte a antrenamentului meu de teren în munţi. Am mers pe jos, am alergat, am dormit în pădure, am mâncat foarte puţin şi m-am pus în tot felul de situaţii pentru teste practice. Era posibil ca santinelele române să mă repereze înotând de-a latul Dunării, dar eram într-o astfel de formă excelentă, că aproape nimeni nu ar fi putut să mă prindă, şi ştiam că vedetele aveau o deplasare limitată în zona pe care o alesesem.

Apoi, am hotărât să încerc şi stimulatoare. Aflasem că santinelele iugoslave te urmăreau câteva mile dacă te reperau, dar doream să fiu sigur că nimeni nu putea, eventual, să mă prindă în munţii din zona de graniţă. Pentru acest scop, am făcut experienţe cu unele medicamente uşoare; unul din ele pe care l-am folosit odată, într-o călătorie singuratică pe munte, a fost benzedrina. Vizitam blânzii, frumoşii Munţi Apuseni, parte a Carpaţilor români occidentali, şi vreme de circa patru ore am alergat literalmente în susul pantelor şi etalând o incredibilă cantitate de energie. Totuşi, după acea perioadă de timp, aproape am leşinat. Aveam stări de greaţă, ameţeală şi o puternică durere de cap. Am vomitat şi de abia am putut să ajung înapoi, la o cabană de munte. Rătăcind zi şi noapte prin pădurile de munte şi căţărându-mă printre stânci, am ajuns la concluzia că medicamentul era inutilizabil, deoarece aveam nevoie de ajutor la încheierea efectului său, altfel consecinţele erau riscante şi înşelătoare. Dacă era să-mi scrântesc o gleznă sau un genunchi ori, şi mai rău, să-mi fracturez un os, m-aş fi rugat de vreo autoritate să mă găsească şi să-mi acorde asistenţă calificată, altminteri puteam să rămân schilod pe toată viaţa.

Ultimul obstacol, în opinia mea, era să intru într-un oraş după o astfel de aventură prelungită, când eram plin de sudoare, murdar, obosit, şi singur. Pentru acel scop m-am antrenat în jurul Bucureştiului. Ieşeam de la muncă aproape de opt seara, şi, în loc să mă duc acasă ca orice om normal, plecam afară din oraş, la nimereală, undeva spre nord, parcurgeam în marş cincisprezece sau douăzeci de kilometri şi, apoi, reintram în oraş, la întâmplare, undeva către sud. Eram obosit, murdar, şi plin de noroi. Uneori mă curăţam cu meticulozitate înainte

de a intra, alteori nu. Doream să verific toate alternativele şi am procedat aşa de multe ori. Interesant, nu m-a oprit niciodată nimeni, deşi uneori oamenii se uitau curioşi la mine. Eram pregătit şi aşteptam toamna, evident cel mai bun anotimp de a trece graniţa.

Mircea Gere, unul din cei mai buni prieteni ai mei în acel timp şi coleg de studii universitare, căruia îi destăinuisem cea mai mare parte a intenţiilor mele, era şocat uneori când mă vedea după o şedinţă de antrenament.

– Nic, spunea el, dacă tu nu reuşeşti, nimeni nu va fi în stare să o facă.

Mircea dorea şi el să părăsească ţara, dar eu nu mai vream să conving pe nimeni să vină cu mine. Fiecare om are destinul său şi trebuie să-şi urmeze propriile opţiuni. Încă o dată, eu încercam să-mi recroiesc soarta şi am vorbit foarte puţin despre opţiunile mele. De data aceasta nu le-am spus nici bunilor mei prieteni Hans şi Grasu, care între timp se căsătoriseră şi aveau şi copii. Dintr-un anumit motiv doream să-mi păstrez starea de nesiguranţă şi marile mele speranţe pentru mine însumi. Presimţirile m-au ajutat excelent. Evenimentele politice din Europa de Est şi-au schimbat cursul din nou, iar eu eram gata să mă deplasez odată cu ele.

Primăvara lui 1968 a fost cunoscută ca *Primăvara de la Praga*, fiindcă cehoslovacii s-au îndreptat atunci cu încredere spre o democraţie adevărată. Privind la ei, mulţi români au crezut că, în sfârşit, Europa de Est mergea pe drumul cel bun. Existau, de asemenea, zvonuri despre o altă legătură specială între Iugoslavia, Cehoslovacia şi România, însă ruşii n-au acceptat ideea.

Într-o noapte, când eram de serviciu la aeroport, am auzit că sovieticii şi ţările Pactului de la Varşovia invadaseră Cehoslovacia, punând astfel capăt speranţelor multor oameni. Era noaptea de 22 august, şi în acea zi eram liber. După ce am pălăvrăgit cu colegii mei despre eveniment şi i-am blestemat pe sovietici, am plecat acasă, mergând la început în centrul oraşului ca să dau o carte înapoi la Biblioteca Academiei. Acolo, am văzut cu surprindere grupuri de oameni, bine organizaţi şi purtând pancarte şi steaguri, venind din diferite direcţii şi adunându-se în faţa sediului Comitetului Central al Partidului.

Am întrebat pe cineva îmbrăcat într-un fâş negru ce era cu toată adunarea aceea.

– Muncitorii capitalei fac o manifestaţie spontană de solidaritate cu partidul şi guvernul împotriva ocupării Cehoslovaciei, mi-a răspuns el prompt.

Simţurile mele ascuţite de ani de practică mi-au spus imediat că individul era membru al Securităţii. Am rămas pe loc privind la coloanele de muncitori care mergeau „în mod spontan" în marş, de la căile ferate şi de la marile uzine bucureştene. Coloanele erau însoţite de agenţi de securitate îmbrăcaţi toţi în acelaşi fâş de mătase, din ţesătură tip balon, negre. Am început să auzim strigăte de „Trăiască Partidul Comunist Român!" şi „Trăiască prietenia româno-cehoslovacă!" Oamenii erau mai vioi ca de obicei, fiindcă, în cadrul manifestaţiei lor, puteau să dea frâu liber sentimentelor antisovietice.

Stârnit de eveniment, am început şi eu să strig cât mă ţinea gura de tare!

– Ruşilor, afară din Cehoslovacia! Afară cu agresorii ruşi!

Oamenii din jurul meu au început să aplaude şi s-au unit cu mine, strigând lozincile – nimeni neştiind cât de departe va merge întregul protest. Apoi mi-am schimbat locul şi am repetat aceeaşi manevră de câteva ori. A fost prima oară în viaţa mea sub regimul comunist că am luat parte în mod liber la o manifestaţie oficială şi am strigat ce am simţit, fără să mă oprească nimeni.

Curând după aceea, Ceauşescu şi Biroul Politic al Comitetului Central au apărut la un balcon nu departe de locul unde mă aflam şi de acolo, de sus, Ceauşescu şi-a exprimat în mod energic dezacordul cu invadarea Cehoslovaciei. România a fost într-adevăr singura ţară din Pactul de la Varşovia care nu a luat parte la invazie. Cuvântarea lui Ceauşescu şi poziţia guvernului i-a aruncat pe mult mai mulţi români în confuzie dar văzându-l mai de aproape, am conchis din nou că în acel om nu se putea să ai încredere. În acelaşi timp, m-am întrebat: *Oare poate România să fie independentă cu aşezarea ei geopolitică? Vor lăsa ruşii România să le scape de sub control?*

Mai târziu, după ce Ceauşescu s-a întâlnit cu ambasadorul sovietic la Bucureşti, şi-a modificat poziţia, dar un zvon, probabil răspândit de Securitate, a început să circule peste tot, că sovieticii se aflau pe punctul de a invada şi România. Zvonul a stârnit panică şi mulţi români s-au dus la culcare noaptea târziu, neştiind dacă a doua zi dimineaţa se vor trezi, ca cehii, cu sovieticii în preajma lor. Oficial, vorbele nesincere erau ordinul zilei. În intimitate, gândirea duplicitară a început să

semene confuzia. Dacă Ungaria în 1956 a fost începutul şocului pentru Europa de Est, care îi aşteptase zadarnic pe americani să intervină, invadarea Cehoslovaciei sub privirea indiferentă a Vestului a fost în esenţă sfârşitul visului demult îndrăgit al eliberării. Numai fiinţe cu şapte vieţi ca mine nu acceptau această realitate şi se agăţau încă de speranţele şi aspiraţiile lor. În general, poporul român s-a agăţat de o nouă speranţă utopică, iar confuzia a învăluit bine ţara.

În zăpăceala care a urmat, biroul de paşapoarte a fost mutat pentru o vreme de la Miliţie la Oficiul Naţional de Turism, şi mai multe paşapoarte au devenit accesibile. Amânându-mi planurile de fugă cu puţin mai mult din cauza noilor evenimente, s-a întâmplat o minune şi mi s-a eliberat un paşaport. De această dată am mărturisit familiei mele despre planul de a fugi şi s-au bucurat toţi pentru mine.

27

Evadare spre libertate

Era pentru a doua oară, când o mână din afară şi nevăzută mi-a schimbat cursul vieţii. La începutul lui octombrie 1968, o persoană de legătură de la biroul de paşapoarte mi-a comunicat că cererea mea pentru o viză la Belgrad cu un grup de turişti români fusese aprobată. Biroul de paşapoarte civil (de scurtă durată) nu avea acces la cazierele Securităţii, iar investigaţia limitată din cartier nu oferise nici o informaţie compromiţătoare. În acelaşi timp, legătura mea din interior m-a sfătuit să-mi iau un bilet la vagonul de dormit – mai scump, însă mai prestigios şi de natură să intimideze pe flăcăii de la comanda grupului. Totul s-a petrecut în decurs de câteva zile.

Împreună cu ceilalţi turişti am plecat din aceeaşi veche Gară de Nord din Bucureşti, noaptea, ca să fim la Belgrad a doua zi, dimineaţa. Bine îmbrăcat şi comportându-mă ca un mare ştab, mi-am compus o mină plină de încredere şi i-am spus conductorului de tren că paşaportul meu se afla în păstrarea ghidului. Totuşi, frica m-a obsedat ore întregi. Ştiam că unii fuseseră întorşi înapoi de la graniţă. De asemenea, întrucât trebuia să mă aflu legal în Iugoslavia, mă întrebam cum pot să-l fac pe ghid, foarte probabil informator al Securităţii, să-mi dea paşaportul personal. Nefiind în stare să mă culc, am ieşit afară şi am cerut o băutură. Am mai întâlnit câţiva oameni şi am golit nişte sticle de bere împreună. Am stat la taifas un timp şi am lăsat un bacşiş gras înainte de a merge la culcare. Dimineaţa următoare, devreme, am comandat micul dejun şi, pentru prima dată, mi-am dat seama că în tot vagonul de dormit se aflau numai vreo şapte sau opt persoane. Am început

o discuţie cu un om de vârstă mijlocie aşa ca să treacă timpul, sperând să obţin mai multe informaţii. Tocmai când el admira agricultura iugoslavă şi critica sistemul colectivizat român, m-am gândit că ar fi bine să fac un pas mai departe şi l-am întrebat despre posibilitatea de a vizita Italia din Iugoslavia. Întrebarea mea l-a luat prin surprindere.

– Nu, nu puteţi face asta, a replicat el în chip defensiv, însă dacă trebuie să staţi mai mult în Iugoslavia, puteţi veni la mine. Eu sunt consulul român şi aş putea să vă prelungesc viza pentru câteva zile.

Am crezut că leşin, dar mi-am luat din nou aerul de indiferenţă şi am schimbat subiectul.

Între timp, după ce am plecat din Timişoara, ultima mare oprire pe drumul nostru spre Belgrad, m-a căutat ghidul excursiei şi a venit cu timiditate la vagonul de dormit. Îl văzusem înainte de plecarea din Bucureşti, când număra tot ce revenise în păstrarea lui, aşa că l-am recunoscut, dar el nu era sigur dacă eu eram cel pe care-l căuta. O idee extraordinară mi-a străfulgerat prin minte. Chemându-l cu un aer foarte indiferent, l-am prezentat consulului român.

– Tovarăşe consul, dânsul e ghidul nostru. E o persoană foarte competentă, drăguţă şi, după cum puteţi vedea, un om vigilent.

Ghidul se simţea uluit şi a bălmăjit ceva. După aceea m-am întors către el şi i-am spus:

– Vin eu la dumneata, îndată.

Înainte de a opri pentru controlul la graniţă, m-am dus la ghid şi l-am rugat:

– Ascultă, amice, am ceva de vorbit cu consulul. De ce nu-mi dai paşaportul, şi să te întâlnesc în gara Belgrad? Nu l-am lăsat să răspundă şi am continuat. Cunoşti ceva limbi străine? Consulul mi-a relatat acum că sunt în căutare de ghizi care să meargă în Europa de Vest.

Atunci el mi-a dat paşaportul.

În timp ce treceam graniţa în Iugoslavia de abia am mai putut să- mi ascund bucuria. O femeie s-a apropiat de mine şi, fără prea multă vorbă, m-a întrebat dacă aveam ceva valută occidentală. Se ducea în vizită la o rudă în Italia şi era gata să plătească un preţ bun pentru bani. Zâmbind cu încredere, am întrebat-o, în schimb, dacă era uşor sau greu de mers în Italia. Întorcându-mi zâmbetul în chip meditativ, ea mi-a răspuns:

– Iugoslavia este o țară destul de liberă. Dacă ești descurcăreț și ai un pașaport, poți merge oriunde.

Când trenul s-a oprit la Belgrad, ghidul mă căuta cu frenezie. Am stat alături de consul și m-am oferit să-l ajut cu bagajul. M-am asigurat că ghidul excursiei noastre ne-a văzut împreună și cu un aer foarte degajat i-am făcut cu mâna să aibă răbdare. După ce l- am acompaniat pe consul la mașina care îl aștepta afară, m-am repezit la taxiul de alături și am plecat pentru totdeauna. Mi- era încă destul de frică, și tot ce puteam face, era să mă rog.

Am schimbat trei taxiuri înainte de a mă îndrepta spre legătura mea din Belgrad. Era sâmbătă, și el stătea acasă așteptând. În câteva ore am fost într-un alt tren, spre Liubliana, zumzăind prin Iugoslavia, și apoi în trenul internațional, către Viena.

Când trenul a trecut granița în Austria, seara, târziu, nu-mi mai puteam stăpâni bucuria și am început să râd de unul singur, în neștire. Incapabil să mă autocenzurez, m-am dus la toaletă și am hohotit ca un om nebun. Nu puteam cu nici un chip să mă opresc. Eram un om liber, eram un on liber! Scăpasem de comunism, scăpasem de lumea lui nefastă!

Mai târziu, am vrut să-i explic conductorului despre viza mea, dar germana pe care o stăpâneam nu era grozavă, iar el tot nu asculta. Spre miezul nopții, cam la patruzeci și opt de ore după plecarea din București, trenul a sosit în Gara de Est din Viena. Grandoarea, curățenia și strălucirea, lumina incredibilă m-au impresionat dincolo de orice închipuire. Mi se împlinise un vis și parcă nu-mi venea să cred. Erau oameni în gară, birouri deschise și polițiști, dar fiecare părea să-și vadă în mod politicos de treaba lui. Am oprit un polițist și i-am spus că doream să cer azil politic. S-a uitat la mine cu interes moderat și m-a întrebat:

– Aveți un pașaport?

– Da, am răspuns.

– Aveți bani?

– Da, am răspuns iarăși.

– Vă sfătuiesc să mergeți la sediul poliției din centrul Vienei. Orice șofer de taxi vă poate duce acolo.

M-am grăbit spre biroul de schimb valutar să cumpăr bani în monedă potrivită și am luat un taxi spre sediul poliției, așa cum fusesem sfătuit; aici, din nou, polițistul de serviciu m-a tratat în mod politicos, dar cu un aer evident de indiferență.

– Ascultaţi, domnule, mi-a sugerat ofiţerul de serviciu, dacă aveţi ceva bani, mergeţi la un hotel şi întoarceţi-vă mâine dimineaţă. Adlerhof este un hotel bun şi decent. Mergeţi acolo şi veniţi mâine dimineaţă înapoi, dacă nu vă schimbaţi părerea.

Eram uluit. Aici doream să mă predau poliţiei şi aceşti oameni îmi dădeau doar sfaturi politicoase şi îmi sugerau ca să-mi fac ceva timp să pot vedea şi oraşul. Într-o ţară comunistă aş fi fost arestat de câteva ori până atunci. M-am dus la hotel, dar nu am putut să dorm, şi în miez de noapte am plecat să văd centrul Vienei. Doamne, ce oraş frumos! O capitală occidentală cu un trecut glorios, vizibil peste tot. Găsind în drum Oficiul central al Poştei şi Telefoanelor, care era deschis, am intrat înăuntru să telefonez familiei mele. Am încercat orice număr posibil şi răspunsul era că ei nu cunoşteau pe nimeni în Viena. Mai târziu am aflat că, la început, au fost şocaţi să afle că reuşisem atât de rapid, însă după aceea s-au adunat cu toţii în jurul părinţilor mei să sărbătorească succesul şi să scoată un oftat colectiv de uşurare.

Prea emoţionat ca să dorm, am rătăcit prin oraş. Dis-de-dimineaţă, m-am oprit şi m-am rugat în Catedrala Sfântul Ştefan; am admirat abundenţa, eleganţa, libertatea şi, până la urmă mi-am rezervat câteva zile să cheltuiesc o parte din bani, să scriu scrisori şi să mă gândesc la viitor, înainte de a mă înapoia la poliţie. De această dată, un poliţist cu înfăţişare severă mi-a spus că în Austria trebuie să fii punctual şi, dacă doream azil politic, era necesar să fiu acolo la ora opt punct, dimineaţa. Să nu glumeşti cu punctualitatea germană şi cu dragostea pentru ordinea perfectă! A doua zi la opt eram acolo, şi după ce aproximativ zece est-europeni ceruseră azil, o camionetă ne-a dus pe toţi în Lagărul de Refugiaţi Traiskirchen, în afara Vienei.

Chiar în timpul primelor ore în lagăr, am avut o surpriză plăcută. George Scurtu şi Octavian Sigarto erau şi ei în lagăr, traversând Iugoslavia ilegal, în august. Au sosit imediat să mă vadă la etajul superior din clădirea principală, unde noii-veniţi erau izolaţi pentru o perioadă de trei săptămâni, pentru investigaţii. După invadarea Cehoslovaciei, ei au sperat în izbucnirea ostilităţilor între forţele NATO şi Uniunea Sovietică şi au aşteptat să se întoarcă în ţară cu armatele occidentale, dar nu s-a întâmplat nimic şi au rămas adânc deziluzionaţi. Ambii erau dezamăgiţi şi pentru un alt motiv. George fusese acceptat

să-şi termine studiile la o universitate germană, dar avea nevoie de azil politic pentru a ajunge acolo. Lui Octavian i se oferise un post la Radio Europa Liberă, dar şi el avea nevoie de azil. Totuşi, au fost amândoi refuzaţi şi în schimb li s-a dat dreptul de a emigra într-o a treia ţară. George era teribil de supărat, întrucât dorea să rămână în Europa, în cazul când evenimentele s-ar fi schimbat în bine şi ar fi fost nevoie de oameni ca noi. El a fost refuzat anume, pe motivul că trecerea clandestină a frontierei nu era un delict politic în Austria sau în Vest. Nu putuse să creadă acest lucru şi era adânc şocat.

Exact cum ţările est-europene erau despărţite de Vest prin Cortina de Fier, Vestul era despărţit printr-un zid al ignoranţei. Să dea Dumnezeu ca occidentalii să nu aibă nevoie niciodată să fugă peste graniţele ţărilor lor natale, pentru a scăpa de un regim opresiv. Doar atunci poate vor înţelege motivaţia politică a unei astfel de fugi grave, ireversibile şi periculoase.

Primul meu gând, odată ajuns în Austria, a fost să aştern pe hârtie, în scris, toate poemele pe care mi le-am amintit din detenţia mea şi să intru în legătură cu cineva doritor să le publice. Octavian m-a ajutat foarte mult, şi amândoi am refăcut o frumoasă colecţie de poeme din închisoare. Profesorul Vasile Posteucă, refugiat de la al doilea război mondial, care locuia la Mankato, Minnesota, şi-a asumat sarcina de a le publica. Posteucă a admirat primul meu ţel în lumea liberă – acela de a vedea poemele supravieţuind – şi a elogiat atitudinea mea. Din acea clipă şi până la moartea lui prematură, am rămas prieteni.

Virgil mi-a răspuns imediat din Australia şi s-a oferit să mă ajute, aşa cum a făcut George din Connecticut, care a devenit garantul meu oficial faţă de Statele Unite. Curând am avut o altă surpriză plăcută. Peter Bica fugise cu câţiva ani înaintea noastră şi venise din Germania Occidentală să ne salute. Peter hotărâse să încerce să fugă iarăşi, după o căsătorie nereuşită. De această dată, el găsise o slujbă la o uzină de vagoane de cale ferată din Arad şi timp de un an a făcut studii amănunţite ale structurilor vagoanelor de pasageri pentru a găsi un loc sigur, unde să se ascundă. Până la urmă, a descoperit o mică nişă sub acoperişul unui vagon de dormit, lângă rezervorul de apă. S-a strecurat în spaţiul îngust, s-a claustrat singur într-un vagon cu destinaţia Viena şi a reapărut, epuizat, dar sănătos, în Austria. Am fost fericiţi să ne întâlnim iarăşi, ca oameni liberi, într-o lume largă, liberă.

Erau sute de refugiaţi din fiecare ţară est-europeană, la Traiskirchen, şi mulţi dintre ei erau din România. Fiecare refugiat avea propria lui poveste, şi o mulţime din ei lucraseră vreme îndelungată, din greu, ca să scape de comunism. Libertatea este condiţia naturală a fiecărui om, iar cei care lăsaseră totul în urma lor pentru a scăpa, constituiau o mărturie vie a luptei umane pentru libertate şi dreptate.

Viaţa nu era uşoară într-un lagăr de refugiaţi, însă, comparată cu închisoarea, era minunată. Aşteptând pentru azil, am făcut cerere să fiu admis în Statele Unite şi am găsit ceva de lucru. Ca muncitor necalificat într-o uzină de linoleum din apropiere, încărcam şi descărcam tone de suluri de linoleum în fiecare zi, şi mi-am pus la lucru experienţa mea din rugbi şi aptitudinea fizică. Noaptea, însă, când mă întorceam în lagăr, trebuia să pun pe cineva să-mi maseze mâinile înainte de a fi în stare să le folosesc pentru orice alt scop. Totuşi, am economisit bani ca să trimit cele mai bogate şi mai frumoase daruri de Crăciun, pe care le-au primit ei, vreodată, acasă, la ai mei.

Crăciunul, la Viena, a fost un basm, un vis care se învecina cu irealul, totuşi era acolo, peste tot, în oraş. Rătăcind încoace şi încolo cu Andrei Bărdescu, un avocat refugiat al cărui tată murise în chip anonim ca mulţi alţii într-o temniţă comunistă, ne opream adesea şi râdeam, spunând de nenumărate ori:

– Suntem liberi, Andrei!

– Suntem liberi, Nic!

– Suntem liberi! Bucuria noastră era fără margini...

În acea zi de Anul Nou, peste Lagărul Traiskirchen plutea un aer de fericire unică. Scăpasem din iad şi aşteptam pentru paradis. Noi ştiam că ţara aleasă de majoritatea dintre noi nu era perfectă, dar aşteptam toţi să reuşim. Grupul nostru de prieteni a organizat o petrecere; ne-am bucurat, am dansat şi am făcut planuri. Viitorul era al nostru; ajunsese în mâinile noastre şi nu mai trebuia să ascultăm de ordine.

Oamenii nu sunt niciodată scutiţi de probleme şi griji, dar, cel puţin, în lagăr aveam libertatea de a încerca să le rezolvăm. Nu era uşor de găsit un loc de muncă, iar administraţia cerea un minimum de plată pentru cazare şi masă. Unii emigranţi în perspectivă erau refuzaţi de ţările primitoare, iar unii refugiaţi erau complet indezirabili. Iugoslavii, de exemplu, care puteau uşor obţine paşapoarte, dar preferau să se furişeze peste graniţă, erau deseori sub normele comportării civilizate. Din când în când, aveau loc încăierări, acte de beţie şi furturi,

şi o dată, în timp ce mă aflam acolo, s-a comis un omor. Era evident că nu există pădure fără uscături: şi buni şi răi, reuşiseră să se îndrepte spre Vest.

O problemă delicată, îngrijorătoare pentru mulţi refugiaţi, erau membrii familiei lăsaţi în urmă. Multe persoane, în special bărbaţi, fugiseră lăsându-şi soţiile şi copiii în urmă. Problema reunificării era un element de îngrijorare încă de la început şi avea să fie încă de luptat cu ea, timp de mulţi ani încolo. Comuniştii deţineau toate atuurile şi le foloseau din plin. În unele cazuri, problema separării familiei nu a fost niciodată rezolvată sau a fost rezolvată prea târziu, când unii dintre soţii sau soţiile, despărţiţi de ani de zile, au renunţat şi au divorţat. Într-un fel, mi-au amintit de deţinuţii politici din anii trecuţi – despărţiţi atât de multă vreme de cei dragi de acasă.

Mulţi dintre noi, şi eu eram unul din ei, erau, de asemenea, chinuiţi de o stranie teamă care avea o motivaţie. În timp ce ne imaginam un viitor luminos în timpul zilei, noaptea visam că ne întorceam acasă, unde eram prinşi de autorităţi. În acest punct, visul devenea un coşmar şi, de câteva ori, m-am trezit într-o transpiraţie rece. Nu izbuteam să înţeleg de ce se mai furişau aceste coşmaruri în somnul meu. Dar era minunat apoi, după ce mă trezeam să constat că sunt totuşi un om liber, într-o ţară liberă.

Am început să scriu o sumedenie de scrisori şi să primesc răspunsuri şi mai multe. Cu timpul, trimiterea de scrisori şi obligaţia de a răspunde, devenise un coşmar al zilei, care îşi cerea drepturile sale.

Tatăl meu îmi scria unele din cele mai încurajatoare pagini. Îi spusesem că mă simt ca într-o vacaţă prelungită, şi de abia mai târziu şi-a dat seama că plecasem pentru totdeauna. Povestindu-mi unele din amintirile şi experienţele sale din primul război mondial, mi-a dat toate sfaturile pe care un om născut la sfârşitul veacului al nouăsprezecelea putea să le dea unuia din fiii lui, pe drumul său, într-o lume nouă.

– Mergi cu capul sus, Nic. Munceşte din greu, fii cinstit, fii perseverent şi vei fi răsplătit, mă sfătuia în chiar primele scrisori. Voi fi pe urmele tale oriunde şi, dacă mor, gândul meu va fi mereu cu tine. Sau: Nic, nu-ţi pierde vremea şi nopţile bând ori jucând cărţi, cum fac atât de mulţi tineri. Munceşte din răsputeri şi urmează-ţi planurile tale, şi Dumnezeu va avea grijă de tine...

Deja la şaptezeci şi cinci de ani, când am plecat, el nu se mai temea de nimic şi îmi scria destul de liber.

– Doi ofiţeri de la Securitate au venit să ne viziteze şi eu le-am spus sus şi tare că tu eşti fiul meu şi să stea de vorbă cu mine... Am fost surprins să văd că erau foarte politicoşi, deloc grosolani, nesemănând cu cei pe care ni-i amintim amândoi din anii trecuţi. Dar nu-ţi face griji, ştiu eu ce să le spun. Tu mergi înainte şi fă ceea ce trebuie să faci. Fie ca Domnul să te aibă în pază! Tatăl tău, Ştefan.

În ianuarie 1969, mi s-a acordat azil politic şi, după ce am lucrat mai mult de două luni, posedam destui bani să mă pot gândi la o călătorie prin Europa Occidentală. Mă simţeam ca un animal scăpat dintr-o cuşcă şi doream să merg cât mai departe cu putinţă. În afară de aceasta, doream să cunosc mai mulţi români exilaţi, de vază, şi să încerc să înţeleg pesimismul lor. Cunoscând franceza şi vorbind binişor germana, întâlnind câţiva prieteni şi făcându-mi alţii, am călătorit timp de trei săptămâni în Germania Occidentală şi Franţa şi m-am întors în Austria, prin Elveţia şi Italia. Germania şi abundenţa ei materială m-au făcut să mă gândesc cu milă la ţara mea natală. Italia era un muzeu frumos, Elveţia un parc şi Franţa, Parisul în special, un vis. Preţ de câteva ore, distanţa geografică dispăruse cu desăvârşire şi eram o părticică vie a Europei de Vest. Am înţeles cu mare mâhnire cum împărţirea arbitrară a Europei, împingând Europa de Est în braţele distructive ale Uniunii Sovietice, a separat ceea ce ar fi trebuit să fie o familie de naţiuni. În câteva secunde, totul mi-a devenit clar.

La Paris, unde am petrecut mai mult timp, am stat la o familie franceză foarte drăguţă, pe care o cunoscusem cu prilejul vizitei lor în România. După două sau trei zile eram tot atât de apropiat de ei, ca şi cum aş fi fost de-al casei, iar cultura, istoria şi mentalitatea franceză deveniseră o parte componentă a mea. Vizitând Louvre, mergând în vârful Turnului Eiffel, şi rătăcind pe multe alei înguste şi mari bulevarde, mă simţeam parcă acasă. M-am dus chiar la Cimitirul Père-Lachaise să aduc prinos lui George Enescu, compozitorul faimoasei Rapsodii Române, şi lui Constantin Brâncuşi, sculptorul modern care a trăit mult timp şi a murit în Franţa, şi ale cărui grandioase sculpturi le văzusem în oraşul său natal, în România.

În Italia, a fost ciudat – am găsit limba italiană atât de apropiată de a mea, încât în mai multe ocazii am avut impresia că oamenii din jurul meu, de fapt, vorbeau româneşte. Am fost

copleşit de bucurie şi tristeţe, o tristeţe adâncă din înţelegerea completă a consecinţelor tragice de la Ialta. O lume, hărăzită să fie împreună, despicată chiar prin centrul ei. În timp ce Europa de Vest trăia o viaţă decentă, Europa de Est sângera. Ce se putea face în privinţa aceasta?

M-am dus la sediul din München al postului de radio Europa Liberă, la prestigioasa Bibliotecă Română din Freiburg, şi am vorbit cu exilaţi de seamă din Franţa, Germania şi Italia. Ce se putea întreprinde oare pentru a ajuta România, pentru a schimba soarta Europei de Est? Din acest punct de vedere, scurta mea călătorie nu a fost prea încurajatoare. Europa de Vest şi Statele Unite nu erau în nici o stare de spirit pentru a putea face ceva pentru Europa de Est. În afară de aceasta, după cum am remarcat eu însumi, curentul se deplasa spre stânga, în Vest. A fost un duş direct, rece, faţă de aşteptările mele. Oameni bine informaţi, inclusiv câţiva care lucrau pentru guvernele occidentale, mi-au temperat entuziasmul şi mi-au potolit aspiraţiile.

M-am întors în Austria cântărind în linişte situaţia. Era o lume mai complexă decât am crezut eu, şi-mi trebuia timp spre a sorta faptele şi a-mi regrupa forţele, dar nu aveam de gând să renunţ uşor la speranţele mele de o viaţă.

Majoritatea oamenilor din lagăr nu mai erau entuziasmaţi cu privire la viitorul Europei de Est şi speranţa unei Românii libere. I-am văzut chiar pe cei mai buni prieteni ai mei din lagăr, George şi Octavian, renunţând la speranţă şi gândind mai degrabă la unele reuşite personale. Ura pentru comunism era profundă şi larg răspândită în lagăr. Tocmai de aceea eram noi acolo, în primul rând. Dorinţa de schimbare era generală, dar cum să se realizeze aceasta, era vag. Simţământul covârşitor şi tema discuţiei rămăsese, totuşi, emigrarea în America. Cei mai mulţi dintre cei aprobaţi de Statele Unite au început să se simtă „americani" chiar înainte de a fi atins Lumea Nouă. Nimic nu putea să micşoreze acest entuziasm şi doar câţiva au rezistat tentaţiei de a veni în Statele Unite şi au ales, în schimb, Canada sau alte ţări.

La 20 martie, 1969, un mare grup de imigranţi, inclusiv eu, ne-am îmbarcat pe un avion cu destinaţia New York. Mă simţeam de parcă aş fi zburat cu propriile mele aripi. La vârsta de treizeci şi doi de ani nu mai eram foarte tânăr, dar încă eram încrezător, hotărât şi gata să fac orice efort pentru a reuşi. Nu-mi părăsisem ţara natală, scăpasem doar de comunism şi

de un regim fără Dumnezeu, pentru care nu aveam absolut nici un fel de înţelegere ori simpatie.

George Rădulescu şi soţia sa mă aşteptau la aeroportul Kennedy, şi nu puteam să realizez grandoarea, activitatea, lumina, circulaţia, autostrăzile, şi orice altceva am întâlnit în prima mea seară în America, în timp ce mergeam cu maşina de la aeroportul din New York la New Haven, Connecticut. Pur şi simplu, în comparaţie cu experienţa mea în Europa de Est, totul era uluitor, şi aveam senzaţia că mă aflu pe o altă planetă, şi nu pe un alt continent.

Imediat după sosirea mea în Statele Unite, la insistenţa mea, George m-a dus la un centru de recrutare al armatei. M-am oferit ca voluntar pentru Vietnam dar întrucât eram peste limita de vârstă, am fost refuzat. Mi-a părut foarte rău că n-am fugit cu câţiva ani mai înainte, deoarece convingerile mele erau foarte clare: locul meu era acolo unde puteam să lupt împotriva comunismului. Astfel, a trebuit să îmi schimb într-un fel ţelul şi să-mi regândesc viitorul.

28

Pierdut în lumea nouă

Ceea ce m-a impresionat dincolo de orice imaginaţie, chiar de la început, în America, a fost senzaţia de totală libertate şi incredibilă abundenţă de mărfuri de larg consum. Totul m-a făcut să conchid imediat că primii imigranţi veniseră în Lumea Nouă pentru libertate şi o viaţă mai bună, izbânzi pe care le-au ţinut bine păzite şi peste veacuri. Asociam autostrăzile, mulţimea maşinilor, viteza şi luminile neîntrerupte ale oraşelor, cu libertatea infinită. Totuşi, acea infinitate, imensitatea oricărui lucru, îmi dădeau o senzaţie neaşteptată de a fi fost pierdut într-un ocean în perpetuă mişcare, şi, câtva timp, m-am simţit trist şi am devenit retras. New Haven era frumos, dar în el eram un străin complet. Prietenii mei dovedeau o ospitalitate maximă, altminteri, dar eu mă simţeam însingurat. Dacă acesta fusese visul meu, acum urmărirea acelui vis mi se părea mai plăcută decât realitatea. Gândindumă la aceasta, mi-am dat sema că nu poţi rămâne spectator pentru foarte multă vreme, indiferent cât de frumos e spectacolul. Trebuie să devii o parte din el. Confundasem ceea ce era în realitate un nou început cu ceea ce părea să fie un sfârşit al îndelungatei mele călătorii.

Am stat doar câteva zile la prietenii mei, exact atâta timp cât să mă conving că magazinele universale nu erau expoziţii şi că nu exista nici un pericol ca articolele alimentare să se epuizeze într-un supermagazin. Supermagazinele au produs, de asemenea, o adâncă impresie asupra mea şi, rătăcind printre culoare, nu-mi venea să cred ceea ce vedeam.

Am călătorit singur la New York şi soţia lui George, Marianna, era destul de sigură că nu voi fi în stare să mă întorc

cu bine de unul singur şi să dau de casa lor. Părea o curată aventură să călătoreşti cu autobuzul, cu trenul, şi pe jos, şi să te întorci la sfârşitul aceleiaşi zile, dar eu am reuşit. Cea mai dificilă parte a fost să învăţ să utilizez sistemul de metrou din New York, mai ales că engleza mea era aproape inexistentă. Apoi, a trebuit să traversez Central Park cu autobuzul, şi tot puneam bani în cutia pentru bilete, uitându-mă la şofer să-mi spună când să mă opresc. În cele din urmă, mi-a spus să mai pun o dată şi a arătat cu degetul spre o monedă de zece cenţi, dar ca să fiu sigur, şi mai darnic, am pus o monedă de cinci cenţi, care era mai mare decât mica monedă de zece cenţi. Aţi observat vreodată că nu există numere, în afară de date, pe acele monezi? De unde să ştiu eu care era mai valoroasă?

În fine, am ajuns la un magazin de îmbrăcăminte elegantă lângă Grand Central Station, la care aveam o recomandare pentru o slujbă. Am fost extrem de bine primit de către două sau trei persoane şi, folosind engleza, franceza, şi ambele mâini, i-am făcut să înţeleagă că doream să încep să lucrez în două zile. Când directorul şi-a dat seama că eram în America numai de trei zile, m-a felicitat din toată inima pentru engleza mea mulţumitoare şi mi-a dat doi dolari pe oră, ceea ce însemna puţin mai mult decât salariul minim în acel moment. Târziu, în acea noapte, am fost înapoi la New Haven, surprinzând-o pe Marianna şi şoptindu-i lui George că trecusem cu bine prima mea probă în America.

A doua zi, m-am mutat într-un hotel ieftin în zona West Side din New York, unde aveam o cameră care nu era mult mai mare ca o celulă de închisoare, însă orice mai bun decât închisoarea era chiar perfect pentru mine. Aceasta a fost probabil una din cele mai importante peceţi lăsate de puşcărie şi comunism asupra vieţii mele: speranţe materiale scăzute, ţeluri şi aspiraţii politice înalte, chiar dorinţe intelectuale mai înalte, şi mari visuri spirituale.

În timpul primelor mele zile la hotel, camera a fost prădată în lipsa mea; întrucât eram sărac, n-a fost cine ştie ce pagubă. Cu toate acestea, m-am simţit rănit şi revoltat. New York, totuşi, mi-a plăcut chiar de la început, deşi nu puteam înţelege contrastul între eleganţă şi murdărie, între bogat şi sărac; între frumuseţea lui Fifth Avenue, de exemplu, şi grămezile de gunoi din Bronx. Am conchis că dacă exista sărăcie şi neglijenţă, era în cea mai mare parte pentru că oamenii nu făceau tot ce le

stătea în putinţă spre a le depăşi. Ani de zile nu am fost în stare să observ nimic în neregulă în America.

Liber de orice teamă şi reţinere am umblat peste tot. M-am dus să văd Statuia Libertăţii şi m-am rugat sub torţa ei. M-am suit în vârful lui Empire State Building şi am avut senzaţia de delir, de a fi atins cerul cu mâna. Am fost la biserică şi m-am rugat şi l-am preamărit pe Dumnezeu. O dată, mergând pe jos, pe Broadway, am ajuns la campusul Universităţii Columbia şi m-am îndrăgostit de el. „Acesta ar fi locul unde mi-ar place să-mi continui studiile", am decis, în timp ce stăteam în picioare în faţa statuii Alma Mater, şi am început imediat să mă interesez în privinţa acestei posibilităţi.

Curând după aceea, mirajul a dispărut şi m-am trezit pierdut, fără un viitor clar şi neştiind exact ce să fac. Engleza era grea ca întotdeauna, dar acum nu mai aveam încotro, şi, fără o meserie practică, a-mi continua studiile părea să fie cartea mea câştigătoare. Columbia m-ar fi acceptat pentru titlul de doctor, dar mai întâi trebuia să-mi desăvârşesc engleza. Deşi orbit de oraş şi de oamenii săi, din când în când distanţi, dar în majoritate prietenoşi, am hotărât să mă mut la New Haven. Lucrând cu prietenul meu George, m-am concentrat asupra învăţării englezei cât mai mult cu putinţă.

Între timp, majoritatea prietenilor mei din lagărul austriac au venit în America, şi fiecare încerca din greu să reuşească în felul său. George Scurtu a devenit paznic la New York, iar Octavian s-a dus la Miami, unde a început să lucreze ca picolo. Alţii au găsit de lucru mai mult sau mai puţin legat de profesiunile şi meseriile lor, dacă aveau vreuna practică, de genul mecanicii, şi dacă vorbeau îndeajuns engleza. Cei mai mulţi dintre noi am simţit realitatea mai dificilă decât ne-am fi aşteptat, dar ne-am străduit să răzbim. Câţiva dintre cei pe care i-am întâlnit în lagăr se plângeau întruna, iar unul sau doi pe care i-am cunoscut s-au întors chiar în România. După părerea mea, America era un labirint unde nimeni nu era înregimentat şi oricine părea să aibă, ori să fie în stare să-şi facă propriul său destin. Nu era posibilă nici un fel de generalizare.

Dintr-un punct de vedere românesc, noi eram prima generaţie de imigranţi care scăpaseră de comunism şi, ca atare, am găsit o situaţie mai bună decât predecesorii noştri. Dar ca noi pionieri din acest punct de vedere, am primit puţine sfaturi folositoare de la ei. Împrietenindu-mă cu membri prestigioşi

din emigraţia precedentă, precum şi cu refugiaţi noi şi mai tineri, hotărâţi, mi-am dat seama încă o dată că marile mele aspiraţii erau visuri de neatins şi că trebuia să-mi fixez ţeluri mai mărunte sau de ordin personal. Obţinerea unui titlu de *doctor în Filosofie* şi statornicirea mea ca intelectual au devenit noile mele obiective, dar pentru moment trebuia să-mi desăvârşesc cunoştinţele de limbă engleză.

În decembrie, George Scurtu, Nicolas Brad şi alţi câţiva prieteni din lagărul de refugiaţi au plecat din New York la Miami. În definitiv, nu puteam obţine oricum mai mult decât salariul minim, iar pentru aceşti bani puteam merge oriunde vroiam. De ce nu în Florida însorită?

Mi-am părăsit slujba şi m-am dus cu ei. Pusesem deja ceva bani la o parte, şi, pe când aşteptam un răspuns oficial de la Columbia, am gândit că puteam încerca să-mi îmbogăţesc cunoştinţele de engleză oriunde, în Statele Unite. De ce să nu văd această nouă ţară?

Am închiriat o casă şi am început să lucrăm, în cea mai mare parte ca picoli. Era interesant să întâlneşti atât de mulţi oameni. Era distractiv să fii în preajma celor aflaţi în vacanţă, iar eu aveam timp din belşug să mă gândesc la viitor, deşi munca în sine era pretenţioasă. Într-o zi, chelnerul meu mi-a spus că dacă voi munci în continuare cu sârg, voi deveni un bun picolo, şi toţi prietenii mei au făcut haz de mine. Într-o altă zi, directorul ne-a rugat, pe Daniel şi pe mine, să ajutăm la descărcarea unui camion plin cu alimente, şi mai erau câteva containere mari, grele, de descărcat. Un vilegiaturist trecea pe acolo şi, văzându-ne s-a întors către fiul său adolescent şi i-a spus:

– Bill, uite ce ai să devii, dacă nu faci nici un efort să înveţi mai cu sârg !

Am izbucnit în râs. Daniel era doctor în medicină şi încerca să obţină echivalenţa americană, ceea ce a şi făcut puţin mai târziu.

Octavian a întâlnit o fată la Miami şi s-a căsătorit curând cu ea, iar restul dintre noi au plecat în februarie la sărbătoarea Mardi Gras din New Orleans şi, mai târziu au continuat spre California. Ne-am abătut din drum şi ne-am dus să vedem astfel de locuri ca San Antonio şi El Paso. În timp ce ne aflam la Santa Fe, poliţia ne-a oferit „ospitalitatea" sa şi ne-a lăsat să dormim pe gratis în puşcăria oraşului. Am fost la Taos şi Albuquerque, şi apoi am hotărât să ne îndreptăm spre Las

Vegas. Am îndrăgit peisajul pustiu din Vest şi am căpătat un respect infinit pentru pionerii americani dintru începuturi, care au traversat continentul neavând nici apă rece, nici aer condiţionat.

Cum noi veneam dinspre deşert şi noaptea, Las Vegas ni s-a părut a fi un ocean ireal de lumină, şi oraşul în sine semăna cu un miraj. Nu am putut să rezistăm tentaţiei şi, înainte de a găsi un hotel, ne-am dus direct la un mare cazinou. Cam într-un ceas pierdusem cincizeci de dolari, suma pe care o pusesem deoparte pentru jocurile de noroc. Am avut puterea să mă opresc şi apoi am jucat doar ca să mă distrez. George şi Daniel, totuşi, au câştigat fiecare peste cincizeci de dolari, în câteva ore. Devenind prieteni pe loc ai ruletei, au început să numere banii, spunând că dacă puteau să câştige numai cincizeci de dolari pe noapte, în câteva luni vor începe să se îmbogăţească. În câteva zile erau amândoi lefteri şi asta i-a lecuit de jocurile de noroc.

Pentru a ne completa din nou resursele, ne-am oprit mai mult de două luni la Las Vegas. Am lucrat pentru Stardust Inn şi Desert Inn, unde m-am apucat să notez şi am mâzgălit amintiri şi impresii pe şerveţele. Am devenit o ţintă straşnică pentru prietenii mei, care mă tachinau despre „marele roman al şerveţelelor".

Când sindicatul local a intrat în grevă, am plecat la San Diego, Los Angeles, şi am ajuns până la San Francisco. Nu am putut să-mi conving prietenii să continuăm drumul până în Alaska, întrucât considerau zona prea rece pentru gusturile lor. Călătoria noastră s-a întrerupt la Los Angeles, unde toată lumea a hotărât să se stabilească. Între timp, am primit ştirea oficială că am fost acceptat la Universitatea Columbia şi am hotărât să mă întorc la New York. Având acum destule cunoştinţe despre Statele Unite şi fiind un „picolo experimentat", m-am oprit iarăşi pentru câteva săptămâni la Las Vegas, şi apoi m-am întors la New York cu autobuzul. A fost prima mea călătorie lungă în Statele Unite şi, la întoarcere, engleza mea era destul de bună, iar experienţa mea de viaţă americană, cu mult mai bogată.

Totuşi, engleza mea se afla încă sub nivelul solicitat şi, în timp ce continuam să o îmbunătăţesc, am găsit o slujbă ca funcţionar la Columbia.

Când spre sfârşitul semestrului, în toamna lui 1970, engleza mea a fost considerată ca satisfăcătoare, preşedintele Fa-

cultăţii de Geografie mi-a spus că dacă voi debuta la începutul următorului an de învăţământ, el ar putea să-mi asigure o bursă. Am răspuns sincer că aveam destui bani pentru a-mi plăti orele necesare şi taxele pentru semestrul de primăvară 1971, şi că doream să încep imediat. El a zâmbit şi mi-a atras atenţia:

– Domnule Dima, eşti un european tipic. Trebuie să înveţi să fii american şi să-ţi economiseşti banii când poţi.

Nu am ţinut cont de sfatul lui şi mi-am plătit cursul pentru primul an ca să încep imediat. A fost singura dată când am plătit ceva în perioada întregului meu program de doctorat. După aceea, am primit tot felul de subvenţii, burse şi recompense.

Nu a fost uşor şi, câteodată, totul mi se părea imposibil. Am luptat cu limba engleză mai mult decât cu orice şi nu voi şti niciodată dacă scrierea unei dizertaţii ar fi mai uşoară sau mai grea decât a învăţa engleza. Un lucru a fost cert: în timp ce terminasem de mult timp cu dizertaţia, continuam să mă lupt cu limba engleză. Dacă aş fi ştiut cât de grea este, s-ar putea să nu fi emigrat niciodată în America.

Asigurarea traiului nu era deloc uşoară la început şi a trebuit să accept tot soiul de munci ocazionale pentru a mă menţine pe linia de plutire. Concentrându-mă asupra reuşitelor, am renunţat complet la multe din tabieturile mele anterioare – sociabilitatea fără rost şi jocul de pocher. Un grup dintre noi cu preocupări şi ţeluri similare ne-am strâns la un loc, şi imediat după aceea am devenit o grupare de acţiune politică. În ciuda noii situaţii, nu puteam uita aspiraţiile mele iniţiale, care erau, totuşi, în cea mai mare parte, politice.

La început, în anii mei de la Columbia, Posteucă, cel care îmi publicase poemele de închisoare, mi-a trimis o Biblie şi a insistat să mă concentrez asupra vieţii spirituale, căci activitatea mea politică nu mă va duce nicăieri. Îi tot răspundeam întruna că nu eram gata, însă am început să citesc Biblia, sistematic, lecturând în profunzime câteva pagini în fiecare zi, în timpul întregii mele şederi la New York.

Ca răspuns la argumentul meu că nu eram gata pentru angajare creştinească şi o nouă viaţă, Posteucă mi-a spus:

– Noi nu suntem niciodată gata prin noi înşine, dar, o dată ce pornim, Dumnezeu ne asigură tot ce avem nevoie. Citeşte Biblia, cugetă şi roagă-te, angajează-te în cea mai importantă călătorie a vieţii tale. Şi adu-ţi aminte că inclusiv cel mai lung

drum începe cu câţiva paşi. Ai început călătoria demult, dar acesta este ultimul pas şi cel mai important din toţi. Domnul Dumnezeul nostru nu a amăgit niciodată pe nimeni. Mergi doar în continuare, Nic, răsplata îţi va fi fără asemănare.

M-am rugat şi m-am dus la biserică şi la mai multe întâlniri religioase de toate confesiunile. Am citit, de asemenea, multă filosofie şi despre religiile orientale, dar, mai mult decât orice altceva, mă gândeam cum aş putea găsi soluţii politice la cele mai multe din problemele mele. România era permanent în mintea mea şi schimbarea situaţiei în Europa de Est era dorinţa mea supremă. În acelaşi timp, am început să mă simt mai încrezător cu privire la programul meu universitar şi, în fine, să văd o lumină la capătul tunelului. Totuşi, eram gata să mă întorc în România, dacă situaţia internaţională o elibera de comunism.

Până una alta, am luat parte activă la multe manifestări culturale, am scris scrisori zilnic şi am primit chiar mai multe răspunsuri la scrisori. Familia mea, acasă, în România, se afla într-o situaţie destul de bună, şi eram, în ultimă instanţă, capabil să-i ajut, îndeosebi cu articole de îmbrăcăminte, atât de scumpe în ţară. Politica de destindere făcuse ceva loc pentru o nouă nădejde în Europa de Est, şi negocierile asupra unui tratat de cooperare şi securitate în Europa aprinsese chiar speranţe mai mari. New York a fost totdeauna un centru important pentru studierea şi promovarea noilor idei şi m-am implicat fără să vreau şi m-am statornicit în comunitatea românească fără să-mi dau seama.

La începutul anilor 1970, vechea generaţie de refugiaţi est-europeni, care înfiinţase comitetele naţionale, Radio Europa Liberă şi Adunarea Naţiunilor Europene Captive, îmbătrânea, iar noua generaţie abia începea să capete formă. Am avut posibilitatea să ajung să cunosc bine vechea gardă şi să fac legături cu ambele generaţii. O personalitate de seamă a ei era profesorul Brutus Coste. Am făcut o echipă şi am fondat Comitetul pentru Adevărul despre România, care a dominat viaţa politică a comunităţii româneşti din New York ani de zile. Luptam, în fine, pentru o cauză.

În timp ce Coste mă pregătea pentru activitatea politică şi conducere la New York, Posteucă mă instruia pentru o rezistenţă spirituală cu parcurs lung. Aceşti doi oameni, ambii profesori de renume şi persoane cu o integritate intelectuală şi

morală unică, erau complet diferiţi, dar la fel de importanţi din punctul de vedere al formării mele.

Vasile Posteucă fusese un luptător naţionalist în tinereţea sa şi membru al Gărzii de Fier. Totuşi, el s-a întors complet spre Dumnezeu şi şi-a purificat mâinile de orice păcat şi a petrecut, de asemenea, anii de război într-un lagăr de concentrare german. Vorbind foarte bine germana, el a îndrăznit odată să-i spună unui ofiţer SS că Reich-ul va pierde războiul. Ofiţerul şi-a scos pistolul şi l-a îndreptat asupra lui. Din fericire, un alt ofiţer a împins pistolul la o parte şi glonţul a nimerit alături. L-am vizitat pe Posteucă şi pe soţia sa la Mankato, Minnesota, unde preda. Vizita a fost foarte instructivă, sporindu-mi cunoaşterea şi înţelegerea lumii contemporane.

– Nic, mi-a spus el, nu vreau să-ţi fac nimic, ci să te ajut să devii tu însuţi. Am văzut multe lucruri şi ştiu că situaţia e groaznică în Europa de Est, dar, crede-mă, i-am cunoscut pe nazişti, şi dacă Dumnezeu i-a ales pe comunişti să câştige războiul, este pentru că naziştii ar fi putut fi chiar mai răi.

Am fost mişcat să aud aceasta de la un fost lider al Gărzii de Fier. Ştiam din cărţi şi povestiri că naziştii făcuseră lucruri groaznice, dar eu crescusem sub comunişti, şi pentru mine crimele lor eclipsau orice altceva.

– Ştii, Nic, a continuat Posteucă, eu am renunţat demult la politică şi mi-am pus credinţa în Dumnezeu. El este singurul care poate să înţeleagă pe deplin şi să ne judece în acele situaţii incredibil de complexe în care trăim. Eu nu mai înţeleg politica şi mă întreb dacă cineva poate în vreun chip să îmbine credinţa în Dumnezeu cu politica înşelătoare, dar tu poţi încerca. Adună-ţi puterile şi experienţa, dar evită greşelile noastre. Nu fii niciodată extremist şi nu lipsi pe alţii de propria lor libertate, căci libertatea ne este dată de către Domnul Însuşi.

Posteucă se născuse în Bucovina de Nord, care a fost invadată mai târziu de sovietici. El aderase la începutul tinereţii sale la Mişcarea Naţionalistă, fiindcă mişcarea susţinea drepturile ţăranilor români oprimaţi. Aşa cum făcuseră mulţi alţi tineri din grupa sa de vârstă, Posteucă a înţeles că ţara e ameninţată de comunism din afară şi exploatată de Regele Carol al II-lea şi clica sa dinăuntru. Regele avea o metresă evreică, Madam Lupescu, iar evreii erau nu numai puternici, dar şi influenţi în România, şi mulţi dintre ei eu simpatizat cu Uniunea Sovietică. Aceşti tineri liberaţi de iluzii au înfiinţat

Mişcarea Naţionalistă Română, mai târziu organizată ca Partidul Gărzii de Fier, care a fost antisemit de la început. Tânărul Vasile a crescut în aceste împrejurări şi nu a văzut nici o contrazicere între credinţele lui creştine, iubirea de ţară şi sărmanii români, şi ura lui pentru orice era de sorginte comunistă.

– Vezi, Nic, mi-a spus mie un om mai bătrân şi mai înţelept, nu poţi combina credinţa în Dumnezeu cu ura oarbă. Aici am greşit noi. Situaţia nu era roză în România antebelică, dar era pe calea cea bună şi am fi putut să ajutăm să o îmbunătăţim dinăuntru. În schimb, noi am ales violenţa şi mi-a produs o adâncă traumă pentru mine personal să înţeleg acest lucru.

În 1940, situaţia în Europa de Est se schimbase din rea în mai rea. Ani de zile, România respinsese ofertele formale germane şi stătuse alături de prietenii ei occidentali. Cu toate acestea, după dezmembrarea Poloniei şi Cehoslovaciei, invadarea Iugoslaviei şi înfrângerea Franţei, Germania şi Uniunea Sovietică au început să dezmembreze, de asemenea, România. În ultima clipă, România a optat pentru partea germană şi, pe parcurs, Generalul Antonescu l-a răsturnat pe Regele Carol cu ajutorul Gărzii de Fier.

Mariajul agitat dintre armată şi Garda de Fier a durat din octombrie 1940 până în ianuarie 1941. Garda de Fier a cerut mai multă putere decât dorea să-i acorde Generalul şi un număr de oameni au fost omorâţi fără nici un fel de procese. Antonescu era foarte nefericit în privinţa acestei situaţii, şi armata nu a putut tolera dezordinea civilă sau pierderea controlului. La Bucureşti, cu acuzaţii zburând, lupta făţişă a erupt în ianuarie între Armata Română şi Garda de Fier. Speranţele lui Posteucă legate de faptul că până la urmă România ar putea fi salvată de noul guvern se năruiseră. Câţiva dintre prietenii lui au fost omorâţi în timpul luptei, precum şi un număr de oameni nevinovaţi. Printre ei a fost un grup de evrei, şi unul dintre ai lor, un tânăr plângând pentru viaţa lui, a fost împuşcat în faţa ochilor lui Posteucă. Acel lucru l-a zdruncinat pe idealistul de până atunci şi încet a început să se schimbe şi a renunţat la politică. Antonescu i-a judecat pe toţi liderii Gărzii pe care a putut să-i prindă, şi unii dintre ei au fost ţinuţi în închisoare din 1941 până în 1964. Câteva sute de membri ai Mişcării Naţionaliste au fugit în Germania, dar au fost duşi în lagăre de concentrare pentru aproape întreaga durată a războiului. Posteucă fusese unul dintre aceştia şi mai

târziu, dezgustat de politica europeană, a ales emigrarea în America. O istorie tipică a unui tânăr idealist care şi-a început viaţa cu cele mai bune intenţii, dar care s-a trezit după ce trecuse de partea erorii.

– Nic, obişnuia el să spună în timpul lungilor noastre discuţii, tu şi generaţia ta să nu faceţi astfel de greşeli. Tocmai de aceea insist atât de mult ca tu să-ţi concentrezi viaţa în jurul lui Dumnezeu. Înainte de a face orice, detaşează-te de poziţia ta şi gândeşte-te dacă ceea ce doreşti să faci îl va bucura pe Dumnezeu. Înţeleg ura ta pentru comunişti, însă ura nici n-o să-i schimbe, şi nici pe tine nu te va ajuta. Nu se află, aproape, nimic din ce am putea face. Uneori simt că aceşti comunişti vor rămâne la putere, până când Domnul Însuşi, va hotărî să-i distrugă. Înainte ca acel lucru să se întâmple ei vor ruina ţara şi sunt aproape sigur că într-o zi vor căuta cu disperare oameni ca noi care să-i ajute să refacă ţara la loc, dar va fi prea târziu. Numai intervenţia divină va putea remedia situaţia.

Ascultându-l, îmi aduceam aminte de povestea balaurului lui Plutarh, şi nu-mi venea să cred că se va întâmpla. Profesorul Posteucă privea fix, în necunoscut. Ochii lui adânci revelau toată natura agitată a secolului, dar emanau o căldură unică, tipică acelora care regăsiseră pacea întru Dumnezeu. Nefiind în stare să evadeze din propriul său trecut şi nedorind să accepte realitatea crudă a acestei lumi, se întorsese spre singura cale deschisă lui, unde Iisus îi venise în întâmpinare, la jumătate de drum.

Curând după aceea, şi în mod neaşteptat, Vasile Posteucă a murit de cancer la un spital din Chicago. El s-a comportat ca un adevărat creştin şi ca un erou în tot timpul ultimelor sale ceasuri de viaţă. Numai cu câteva zile înainte de trecerea lui în nefiinţă a insistat să devină cetăţean american. Un judecător i-a dat prestarea de jurământ pe patul de moarte, şi evenimentul a fost televizat. Apoi, el a cerut un preot ortodox pentru spovedanie, a luat ultima sa cuminecătură şi la cererea sa aparatul care-l ţinuse în viaţă pentru ultimele zile a fost deconectat. I-au rămas în urmă, credincioasa lui soţie şi doi copii, cu care petrecuse atât de puţin timp în viaţa lui neobişnuită.

Brutus Coste era un alt tip de om, cu har înalt, care crescuse doar ca să fie dezamăgit şi trădat. Un tânăr strălucit şi un democrat convins, el a intrat în Serviciul Extern Român şi a fost ultimul consul al României libere la Washington. În 1941,

după ce România declarase război Uniunii Sovietice şi îşi recâştigase Basarabia şi Bucovina, el a informat Departamentul de Stat despre reintegrarea teritorială a României şi a fost primit personal de Secretarul de Stat, Cordell Hull. Distinsul om de stat american s-a bucurat de acea ştire împreună cu Brutus Coste şi a precizat că Statele Unite nu pot uita pericolul comunist. El a întrebat doar care erau intenţiile româneşti, cu privire la război. Supus, Brutus Coste l-a informat pe generalul Antonescu, iar acesta a răspuns că România doreşte să distrugă punctul întărit de la Odessa, şi să se asigure că inamicul nu va mai ataca din nou. Cu toate acestea, o dată ce România s-a alăturat Germaniei, a fost imposibil să iasă din situaţia creată.

Când Statele Unite au declarat război Japoniei şi Germaniei în decembrie, România s-a trezit în mod nedorit în război cu Statele Unite, iar Coste a plecat la Lisabona, ca om de legătură. În noua lui calitate, i-a trimis generalului Antonescu un dosar voluminos cu fapte şi analize care duceau la concluzia că Axa va pierde războiul; el sugera ca România să caute o soluţie alternativă, însă din nou era dificil.

Brutus Coste şi credincioasa lui soţie, Constanţa, au rămas în Vest la sfârşitul războiului, şi Coste a făcut orice să ajute cauza românească, dar în zadar. Mai târziu, el a venit la New York şi curând după aceea a fost făcut Secretar al Adunării Naţiunilor Captive Europene, o organizaţie care lupta împotriva comunismului sovietic. Când destinderea a înlocuit Războiul Rece, el a refuzat să-şi îndulcească atitudinea şi până la urmă a părăsit Adunarea.

Om de înalt calibru, Brutus Coste a devenit profesor emerit şi a continuat lupta împreună cu prietenii săi loiali. Spre a-şi păstra întreaga libertate, Coste nu a făcut cerere pentru cetăţenia americană şi de fapt nu şi-a implantat niciodată rădăcinile adânc, în solul american. Visurile sale erau de a vedea libertatea şi democraţia pătrunzând în România şi în Europa de Est. Mai târziu a murit ca un adevărat refugiat politic din această parte abandonată a lumii contemporane.

I-am admirat profund şi pe Posteucă şi pe Coste, dar nu am putut să mă asociez pe deplin cu nici unul din ei decât prin idealurile noastre comune pentru ţara natală. Vieţile lor nu mă încântau, chiar dacă ele fuseseră amândouă modele rare de intelectualism şi caracter moral. Un alt om mai în vârstă cu care m-am împrietenit, şi care s-a dovedit de departe cel mai

practic, a fost Mircea Petru. Ca excomandant în Forţa Aeriană Română, el fugise la sfârşitul anilor 1940 şi imediat după aceea s-a alăturat rezistenţei din mişcarea exilaţilor români, sperând să se reîntoarcă în Europa de Est cu trupele americane. Lucrând cu serviciul de informaţii francez, el a fost la comanda pregătirii agenţilor români, paraşutaţi în România în anii 1950. El nu a împărtăşit părerile şefilor lui, a căzut în dizgraţie şi a fost forţat să plece din Franţa, dar în cele din urmă a venit în Statele Unite. Fostul ofiţer m-a sfătuit să-mi urmez studiile şi să am grijă de mine, căci dacă nu voi reuşi din punct de vedere material, nu-mi va sări nimeni în ajutor. Sfatul său a fost util şi cât am putut de mult, date fiind vârsta şi ambiţiile mele, l-am ascultat.

Aproape pe nesimţite şi nu pentru prima dată în existenţa mea, între vechii refugiaţi români, tânărul grup de prieteni, studiile mele de doctorat, şi cerinţele personale, m-am trezit prins într-o ţesătură de activităţi şi obligaţii, ca niciodată înainte. În acel moment, mi-am reconsiderat viaţa, găsind-o plină de înţeles şi am început să privesc spre viitor cu încredere.

29

Luptând pentru o cauză

Cu excepţia protestelor studenţeşti şi a opoziţiei faţă de războiul din Vietnam, începutul anilor 1970 a fost, în general, bun. În aparenţă, starea de spirit predominantă era una de încredere şi chiar ţările şi popoarele est-europene priveau înainte cu optimism, chiar dacă rezervat. După ce au aflat limitele toleranţei sovietice atât în revolta ungară din 1956 cât şi la Praga în primăvara lui 1968, guvernele ţărilor din acea regiune au început să se joace cu unele idei reformiste. Locuitorii zonei au acceptat noul drum, nădăjduind într-o libertate mai mare şi o viaţă mai bună.

Începutul negocierilor pentru un tratat cu privire la securitatea şi cooperarea în Europa a declanşat chiar mai multe speranţe şi perspective interesante în rândul est-europenilor. Mulţi oameni din Est încercau să argumenteze în mod raţional că însăşi constituţiile din ţările lor militau pentru drepturile omului, dar guvernele nu le respectau. Poate că un acord internaţional recunoscând *status quo* al Europei postbelice avea să silească regimurile est-europene să respecte propriile lor legi. Aceste speranţe şi perspective au dat naştere unui fenomen nou – mişcarea disidenţilor. Pe când fosta opoziţie anticomunistă dorea numai o totală reîntoarcere la democraţie, care însemna eliminarea dictaturii comuniste, „disidenţii" vroiau doar să dea regimurilor comuniste o faţă umană, să le forţeze să respecte propriile legi. În timp ce Eurocomunismul făcea incursiuni în Vest, mişcarea disidentă căpăta avânt în Est.

Personal eram sceptic în privinţa noii mişcări, care nu era la înălţimea aşteptărilor mele şi părea să fie supralicitată de

mijloacele de informare occidentale, dar eram destul de lucid să admit că, date fiind limitările de timp şi poziţia geografică a Europei de Est, noua tendinţă era singura posibilitate pentru zonă de a-şi ameliora condiţia. Spre surprinderea mea plăcută, Brutus Coste, care era inflexibil în atitudinea lui faţă de comunism, a recunoscut chiar mai repede decât mine importanţa mişcării disidente. Faptul a coincis cu lansarea unui scriitor român disident, Paul Goma, care a publicat două cărţi despre închisorile din România, în Vest, marcând începutul mişcării disidente în România. În mod neaşteptat, autorităţile nu au reacţionat imediat împotriva lui; în schimb, au adoptat o atitudine mai conciliantă, mai mult sau mai puţin în acord cu restul zonei.

România continua cursul ei independent în politica externă şi, în 1969, preşedintele Richard Nixon a vizitat ţara. Tatăl meu s-a dus să-l vadă, cum au făcut sute de mii de oameni, şi nu au trebuit să fie forţaţi să procedeze astfel.

„A fost primit ca un Mesia," mi-a scris tata cu bucurie şi speranţă.

În sfârşit, americanii veniseră, deşi nu în felul în care speraseră oamenii. Veniseră ei să ajute poporul, ori să dea sprijin moral guvernului comunist la putere? A înţeles vreodată preşedintele adevăratele simţăminte ale acelora care l-au primit cu atâta entuziasm şi căldură?

La începutul anilor 1970, România s-a alăturat, de asemenea, câtorva organizaţii internaţionale prestigioase, ca de exemplu Banca Mondială şi Fondul Monetar Internaţional. Deoarece oamenii salutau orice legătură în plus cu Vestul, ei sperau că astfel de paşi vor duce, în ultimă instanţă, România, acolo unde considerau că ar aparţine ţara lor – la familia occidentală de naţiuni.

Semnele timpului erau, cu toate acestea, încă o dată înşelătoare şi nori se adunau iarăşi la orizont pentru aceia care îşi puseseră speranţele într-o schimbare reformistă treptată. Nici noul conducător şi nici Partidul nu aveau să tolereze diversitatea sau disidenţa pentru mult timp. Ceauşescu continua, cu o perseverenţă fără precedent, să cumuleze putere şi să-şi plaseze sprijinitorii în poziţii înalte. El s-a descotorosit de fostul prim-ministru, Gheorghe Maurer, care era prea inteligent şi prea liberal. L-a înlocuit apoi pe ministrul de externe, Corneliu Mănescu, care era prea înalt şi prea chipeş la înfăţişare în comparaţie cu el însuşi, şi care începuse să se bucure de

prea multă popularitate printre români. În afară de aceasta, soţia lui era frumoasă şi elegantă, iar Elena Ceauşescu nu putea tolera nici o femeie frumoasă în jurul ei. Încet şi eficient, Ceauşescu a înlocuit pe oricine prezenta importanţă, cu membri ai clanului său, format din indivizi rudimentari, needucaţi, adesea fraţi ai lui, cumnaţi, sau alte rubedenii apropiate. Apoi l-a numit pe Constantin Dăscălescu, odinioară şoferul său, ca prim-ministru al României.

Existau şi alte probleme. Îndepărtându-se de politica economică mai echilibrată de la mijlocul anilor 1960, Ceauşescu a împins înainte un plan de industrializare masivă, nou, care nu ţinea seamă nici de capacităţile ţării, nici de consecinţele sociale ale acestuia. Pe când cerea supunere şi muncă fără sfârşit, el însuşi s-a lansat într-o campanie de vizite şi medieri internaţionale. Cu încetul, crezând în propria lui propagandă, a început să se simtă egal cu regii, împăraţii, şi alte vârfuri asemenea. Întâlnirile la vârf au devenit predilecţia sa. În 1970, a vizitat Statele Unite pentru prima dată şi, în 1971, a ajuns în Coreea de Nord, unde a avut o discuţie de opt ore cu Kim Ir Sen. În mod vădit Ceauşescu a fost atât de impresionat de el, încât mai târziu Kim Ir Sen a devenit modelul său. El a vizitat, de asemenea, China în 1971 şi a venit înapoi cu propria lui versiune a unei revoluţii culturale pentru România.

O inundaţie pustiitoare de primăvară a lovit ţara în 1971, de parcă i-ar fi prevenit pe români în privinţa viitorului lor. Regulamentul vămilor a fost slăbit pentru o vreme şi din Vest s-au revărsat foarte multe ajutoare. Numai că orice ajutor către victime trebuia să treacă prin filtrul Partidului, iar el şi-a luat partea leului. Israelul, de exemplu, a trimis în grabă o mare cantitate de pături de bună calitate pentru victimele inundaţiilor. Aceste pături au fost redirijate spre hotelurile de stat, ale căror pături vechi au fost date armatei, ale căror cergi din păr de cal, suprauzate, au fost date oamenilor nevoiaşi.

Pentru a ţine poporul în frâu, noul regim a apelat la simţăminte, emoţii şi predispoziţii artistice, mai degrabă decât la raţiune. Reînviind trecutul naţional românesc, Ceauşescu a făgăduit o societate fericită, undeva în viitorul apropiat. Oamenii nu credeau prea mult în lunga şi plicticoasa lui retorică, în discursurile rostite oriunde în ţară, dar aveau încă destulă rezervă de umor pentru a face glume de toate acestea. O anecdotă care circula peste tot la începutul anilor 1970 avea ca

subiect faptul că Ceauşescu ţinuse o importantă cuvântare la deschiderea oficială a unei noi uzine industriale.

– Tovarăşi, ar fi spus el, în timp de cinci ani de aici înainte, fiecare dintre voi va fi pe punctul de a avea propriul său apartament; în timp de zece ani, fiecare va avea o maşină; înainte de sfârşitul secolului, fiecare va avea propriul său elicopter.

Toată lumea a aplaudat în afară de tovărăşul Ion, un om simplu, dar muncind din greu, aşezat nu departe de Ceauşescu, care a îndrăznit să întrebe cu glas moale:

– Tovărăşe secretar general, e bine să avem apartament. Soţia mea şi cu mine aşteptăm de un car de ani să primim unul. E bine la fel să avem şi o maşină, deşi noi nu am îndrăznit nici măcar să visăm la aşa ceva. Dar ce-o să facem cu un elicopter?

– Vezi, tovărăşe Ion, ar fi răspuns, chipurile, Ceauşescu, să presupunem că afli că se găseşte pâine la Timişoara. Cum poţi să ajungi acolo mai rapid?

Într-adevăr, sectorul agricol era complet neglijat şi mândrii ţărani din timpurile de odinioară, acum lucrători la colectivă, nu puteau să se bucure de încrederea regimului.

Ca să fie sigur că nici un posibil rival nu va dobândi vreo putere importantă, Ceauşescu a început în 1972 să aplice o abordare personală a aşa-zisei rotaţii de cadre – mutând oamenii încoace şi încolo în funcţii de conducere, ca şi cum ar fi fost piese de schimb. Pentru beneficiul individului de rând, Ceauşescu a dat drumul unor simţăminte antiruseşti şi teama veşnic prezentă faţă de ruşi printre români, l-a ajutat să ţină populaţia sub control strâns.

Deoarece s-ar putea să nu-i fie uşor unui occidental, pentru a-i înţelege pe români aş dori să menţionez că Ştefan cel Mare, unul dintre cei mai de seamă voievozi români, care a domnit în Moldova între 1457 şi 1504, şi- a măritat fata cu moştenitorul prinţului Moscovei. Cu ani mai târziu, fiica şi nepotul său au fost omorâţi şi, chipurile, zidiţi cu cărămidă în Kremlin. La moartea sa, Ştefan cel Mare i-a sfătuit pe români în testamentul lui să nu se bizuie niciodată pe ruşi, fiindcă se dovediseră neloiali şi nu inspiraseră încredere.

– Dacă ţara va fi să fie vreodată silită supunerii străine, ar fi spus el, românii să-i aleagă pe turci care, cu toate că sînt păgâni, sînt mai de onoare şi poţi să pui preţ pe cuvântul lor.

În timpul ultimelor două sute de ani, armatele ruseşti au invadat ţările române de douăsprezece ori. Calvarul şi urmări-

le ultimelor două invazii, 1940 şi 1944, ajung dincolo de orice închipuire. Aproximativ patru milioane de români sunt încă oprimaţi în Uniunea Sovietică. Românii ştiu de aceste orori şi nu au nevoie să li se reamintească de ele. Cel mai mare poet român, Mihai Eminescu, matur ca vârstă şi plenitudine creatoare în vremea Războiului Român de Independenţă, a refuzat să scrie un singur vers despre război, pentru simplul motiv că ruşii fuseseră, de asemenea, implicaţi în el. Cu astfel de amintiri vii, a fost uşor pentru Ceauşescu şi clanul lui să ţină poporul în frâu. Prin urmare, atâta timp cât situaţia a fost tolerabilă şi oamenii aveau încă speranţe, mişcarea disidentă a fost mai curând slabă în România.

Familia mea era într-o situaţie destul de bună şi îi ajutam foarte mult, chiar în cadrul posibilităţilor mele financiare limitate. Theodora s-a recăsătorit şi, de această dată, căsnicia ei a fost bună. Mai târziu, Cornelia, sora cea mai mică, s-a măritat şi ceilalţi o duceau bine şi ei. Tata era mândru şi fericit şi continua să-mi scrie mai degrabă scrisori liberale. Fusese chemat în repetate rânduri la Securitate pentru întrebări suplimentare despre mine, dar nici că-i păsa. Într-una din scrisorile sale a precizat că avusese o discuţie îndelungată cu un colonel plin care în mod ostentativ îi arătase cazierul meu – unul mare, voluminos. Departe de a se speria, el mi-a scris cu mândrie, conchizând că era convins că eu nu-mi pierdeam timpul în America. M-a sfătuit să merg înainte şi să nu-mi fac griji despre ei.

De fapt, o duceam destul de bine şi, împreună cu grupul politic al profesorului Coste, le-am dat comuniştilor români, la New York şi Washington, cât am putut mai mult de lucru. Am organizat mitinguri publice, adunări şi coloane de automobile, şi nu am pierdut nici o ocazie să demascăm regimul lui Ceauşescu. Am ajuns, de asemenea, la presă şi la Buletinul oficial al Congresului S.U.A., spre marea consternare a autorităţilor române. Una din cele mai masive adunări a fost organizată în faţa clădirii Naţiunilor Unite în decembrie 1973, cu ocazia celei de-a douăzeci şi cincea aniversări a Declaraţiei Drepturilor Omului. În fapt, câteva seri de-a rândul, grupuri de protestatari români monopolizaseră micul parc vizavi de clădirea Naţiunilor Unite, cerând reunificarea familiilor cu cei lăsaţi în urmă şi respectarea drepturilor omului. Alteori, ne-am alăturat forţele celor expatriaţi din naţiunile captive, pentru adunări şi mai grandioase.

Între timp, pregătirea pentru Conferinaţa de la Helsinki cu privire la Cooperarea şi Securitatea în Europa a devenit un subiect la ordinea zilei. Pe când încercam încă să înţeleg politica internaţională, Coste era potrivnic oricărui acord asupra Europei, arătând că astfel de acorduri vor ratifica doar anexările sovietice şi vor perpetua Ialta, fără a ne da nouă vreun fel de garanţii ale drepturilor omului în Europa de Est. Alţii spuneau că U.R.S.S. nu putea fi „derulată" fără un război şi, de aceea orice acorduri internaţionale asupra drepturilor omului erau oricum mai bune decât nimic, şi discuţiile continuau la nesfârşit.

Cam în acea vreme, România a înfiinţat o Catedră de Istorie Specială la Universitatea Columbia şi a trimis pe primul profesor invitat în persoana lui Constantin Giurescu, un vechi şi demn de stimă istoric, care petrecuse peste cinci ani în închisorile comuniste.

Întrucât eu învăţasem istorie citind cărţile sale vechi şi îl respectam ca fost deţinut politic, l-am abordat pe profesor şi am avut mai multe discuţii semnificative cu el. Nu era în nici un fel comunist, dar a mărturisit că le cânta în strună, pentru a putea salva şi a preda cât mai multă istorie cu putinţă. Mi-a spus, de asemenea, că mulţi tineri de vârsta mea intraseră în Partid, sperând să-l schimbe dinăuntru şi să impună asupra lui unele valori intelectuale şi tradiţionale.

– Nicolae, a insistat el, fără a încerca să mă convertească la poziţia sa, atâta timp cât ruşii sunt puternici, şi dacă Statele Unite nu-i dau de-a dura înapoi, este practic imposibil pentru noi să luptăm, fie cu ei, fie cu comunismul. Sunt sigur, ca vechi istoric, că imperiul sovietic se va destrăma într-o zi şi România îşi va recâştiga atunci independenţa deplină, dar acea zi poate fi foarte îndepărtată.

Profesorul Giurescu a fost urmat în 1973 de Vlad Georgescu, un personaj bărbos din Bucureşti, cam de vârsta mea, şi nu am putut găsi nici o scuză pentru el, în sensul aderării la regim. Noi, generaţia nouă de refugiaţi, studiind la Columbia, doream să protestăm împotriva prezenţei sale, însă după ce am audiat conferinţa sa cu privire la renaşterea naţională românească, ne-am repliat poziţia. Mai târziu, l-am întâlnit la o serată dată de cântăreaţa de operă, Viorica Cortez, şi după ce am schimbat mai multe idei cu el, am recunoscut că era o persoană minunată.

În 1973 am primit o scrisoare neaşteptată de la un vechi prieten de închisoare, Octavian Simionescu. După ce fusese condamnat din nou, ca urmare a revoltei din închisoarea de la Gherla, fusese eliberat abia în 1964 şi pierdusem contactul cu el. Acum, fugise, în fine, şi aştepta o viză de intrare americană la Viena. El avea, totuşi, o problemă grea, şi solicita ajutor. Serviciul de Imigraţie îi refuza viza necesară, pe motivul că stimulase o rebeliune în închisoare. Nu ne venea să credem, însă era adevărat. Actul său brav de împotrivire faţă de o dictatură comunistă era folosit acum într-un chip deformat, contra lui. Un inginer capabil şi un om întreprinzător, el a fost forţat să emigreze în Brazilia. Nu a fost singurul căruia i s-a refuzat viza de imigrare, în timp ce numeroşi indivizi fără merit şi de-a dreptul suspecţi şi-au croit drum în Statele Unite.

În ciuda hotărârii noastre, luptam contra curentului. Ceauşescu şi regimul lui ţineau puternic frâul acasă şi câştigau, de asemenea, preponderenţă în străinătate. Puţini oameni în acel timp vedeau că România se mişca într-o direcţie periculoasă. Împrumutul de bani din Vest, investirea în industria grea, importul de materii prime făcut pretutindeni în lume, şi speranţa de a exporta în mod competitiv spre pieţele occidentale erau prea mult pentru o ţară mică şi atât de rigid controlată de ideologie.

Ceauşescu, totuşi, avea drumul său, şi puţini acordau atenţie acestor mărunte detalii. Pe când vizita Venezuela şi era instalat într-un palat rezervat pentru personalităţi importante, el a cerut ca crucifixul de deasupra patului să fie scos din cameră. Când i s-a replicat că crucifixul fusese acolo de sute de ani şi nu putea fi scos, el a cerut să i se dea o altă cameră. „Cine este acest om care nu poate suferi imaginea lui Dumnezeu pe lângă el ?“ ne-am întrebat noi. Nimeni nu ne-a dat nici o atenţie. Ceauşescu era omul epocii, aproape tratat ca o celebritate de către mijloacele de informare occidentale. În decembrie 1973, el a vizitat Statele Unite din nou şi a fost primit de Nixon. Demonstraţia noastră de protest şi comunicatele noastre de presă au trecut, practic, neobservate. Treptat, şi fără să ne dăm seama de acest lucru, devenisem tipii răi, care nu ţineau pasul cu realitatea, cum fusesem catalogaţi odată, cu ani în urmă, în ţara noastră natală, acum luată în stăpânire de comunism.

În 1973, am fost martorii unui alt război, arabo-israelian. România a fost înţeleaptă să menţină aceleaşi bune relaţii cu Israelul, dar a fost numai guvernul lui Ceauşescu care a

beneficiat pe plan internaţional – oamenii au simţit doar scârţâitul primului embargo de petrol. Văzând efectele embargoului aici în Statele Unite, mi-am dat seama cât de grea va fi noua criză a energiei pentru ţările mai mici şi pentru România, care de acum construia noi rafinării şi oţelării. Atunci, dintr-un motiv oarecare, am scris familiei mele şi i-am avertizat în privinţa viitorului sumbru care aştepta ţara. A fost, de asemenea, cam în acelaşi timp, când am primit o scrisoare surprinzătoare de la unchiul Miu. Evident, el era foarte supărat de revoluţia culturală a lui Ceauşescu, abia în faza instituirii, în acea vreme.

– Ai avut dreptate, Nic, scria Miu în scrisoarea sa, şi ai avut dreptate tot timpul în legătură cu omul pe care l-am admirat odinioară.

M-am bucurat că optica lui se schimbase.

În 1974, Ceauşescu s-a autopromovat preşedinte şi, probabil, condus de iluzie, a înzestrat preşedinţia română cu un sceptru foarte asemănător cu sceptrul foştilor regi şi împăraţi ai lumii. Deoarece adevăraţii intelectuali români nu aveau mult respect pentru el, Ceauşescu a desfiinţat prestigioasa Academie Română de Ştiinţe şi a înlocuit-o cu nou creata Academie de Partid. În plus, a mai desfiinţat zeci de institute de învăţământ şi de cercetare de prestigiu, dintre care unele existaseră de peste o sută de ani. Aceste mutări nu au împiedicat instituţiile academice occidentale – Academia de Ştiinţe din New York, printre ele – să-i acorde lui Ceauşescu un titlu de onoare. Titluri similare au fost, deopotrivă, acordate Elenei Ceauşescu. Cufundate în scandalul Watergate şi adânc îndrăgostite de „independenţa" lui Ceauşescu, mijloacele americane de informare în masă nu s-au deranjat să verifice scrisorile de acreditare ale lui Ceauşescu.

În 1974, curând după ce am împlinit cinci ani de şedere în Statele Unite, am devenit cu mândrie cetăţean american. Nu voi unita niciodată propria mea emoţie; nu voi uita nici entuziasmul general predominând în Tribunalul oraşului New York, în acea zi deosebită. Eram plin de speranţe, ca şi cum certificatul de naturalizare îmi dădea dreptul nelimitat de care să mă bucur. În acea seară, colegul meu, Drew Young, şi soţia sa, Arlene, m-au invitat la cină în casa lor şi am sărbătorit evenimentul cu fericire şi încredere în viitor. Încă o dată, viitorul îmi apărea luminos şi larg deschis.

Tot în acel an, mi-am terminat studiile de doctorat, cu toate că îmi scriam încă dizertaţia. Fusese greu, dar meritase din plin fiecare semestru de muncă. Am găsit apoi un post de predare la un colegiu din New Jersey. Noua mea înţelegere a lumii şi abordarea conceptuală a cunoştinţelor dobândite la Columbia, asociate cu cunoaşterea faptelor căpătate în România, s-au dovedit extrem de benefice pentru mine, ca profesor.

Din pură coincidenţă, fratele meu Ion a absolvit studiile din Bucureşti în 1974, cu titlul de inginer în construcţii de maşini, după şase ani lungi de cursuri serale. În sfârşit, la vârsta de patruzeci şi cinci de ani, el avea ce-şi dorea – o diplomă şi un fiu, care creştea sănătos şi puternic. O bună parte a acestui merit se datorase credincioasei lui soţii, Sevasta, care stătuse răbdătoare alături de el, în toţi acei ani. El era fericit, şi eu, de asemenea, eram pentru el, dar, când priveam viaţa mea intimă, sufeream cumplit.

Făcând totul cu eforturi personale, căpătasem încredere şi satisfacţie în forţele mele, dar singurătatea mea era departe de invidiat. Ca profesor eram liber să împart orice ştiam studenţilor mei, o libertate nevisată în Est. Totuşi, asta m-a dus la un alt eşec romantic. Eram gata să mă stabilesc, să mă căsătoresc şi să am o familie, dar lucrurile pur şi simplu nu mergeau. Era să fie aceasta povestea vieţii mele sau avea Dumnezeu ceva, special, pus de o parte pentru mine, potrivit planului său ?

La urma urmelor, timp de câţiva ani trăisem o viaţă dublă. Ca student, mă străduisem să mă integrez în societatea americană, dar ca imigrant trăisem în cea mai mare parte în „ghetto-ul" românesc din New York. Activităţile mele declanşaseră multă invidie şi discuţie, şi eram obosit de acest lucru. Mult mai rele, totuşi, erau atacurile continue din partea unui număr de indivizi, pe care noi îi suspectam de a fi fost agenţi comunişti. Unul dintre ei era deosebit de rău. După ce şi-a căpătat cetăţenia americană, s-a grăbit să viziteze România şi, la întoarcerea lui, a început să publice un ziar, defăimând pe oricine se împotrivea politicii lui Ceauşescu.

Necazurile s-au intensificat permanent. Autorităţile comuniste din România şi-au dublat atacurile viclene împotriva liderilor mişcării din exil şi au recurs la o infiltrare perversă în bisericile române din Statele Unite. În acelaşi timp, lipsa unui scop clar şi realizabil în mişcarea din exil, a dus, de asemenea, la o scindare a unităţii în rândul acelora care se

opuneau regimului de la Bucureşti. În consecinţă, am fost loviţi din fiecare colţ. Dacă rezistasem cu curajul pentru credinţa noastră în Dumnezeu şi îmbrăţişasem pe deplin principiile democratice ale Americii, de exemplu, eram atacaţi din dreapta. Au fost răspândite zvonuri că noi abandonam şi lăsam cale liberă francmasonilor şi chiar evreilor, căci, pentru motive reale sau inventate, şi unii şi alţii erau asociaţi, în România, cu promovarea comunismului. Acesta a fost îndeosebi cazul cu profesorul Coste şi cu mine. În câteva ocazii am fost întrebat în mod public de ce, dacă eram anticomunist, nu i-am demascat pe evrei, fiindcă ei erau cei activi în comunismul din România?

Era limpede că o nouă speţă de indivizi se infiltrase în comunităţile româneşti din exil. Înţelegând că nu puteau să ne vândă „independenţa lui Ceauşescu faţă de Moscova", au hotărât să ne disloce din dreapta. Unii dintre ei erau mai bine educaţi şi pregătiţi şi au început să înfiinţeze asociaţii şi cercuri literare şi culturale; să publice ziare şi reviste; şi să atragă pe noii refugiaţi cu mai multe activităţi – în esenţă să pună stăpânire pe mişcarea din exil. Erau, în general, prietenoşi faţă de Bucureşti, deşi acel lucru era mascat cea mai mare parte din timp.

Mulţi dintre noi ne-am plâns referitor la noua situaţie, şi câţiva oameni au luat legătură cu FBI. Personal, am fost abordat de FBI şi mi-am exprimat o oarecare îngrijorare. Agenţii au ascultat cu interes şi respect, dar am rămas cu impresia că ei considerau temerile noastre exagerate.

Mii de români fugiseră ori rămăseseră în străinătate la sfârşitul anilor 1960 şi începutul anilor 1970. Mulţi dintre ei erau căsătoriţi, dar autorităţile comuniste nu lăsau familiile lor să li se alăture în Vest. Nu era o situaţie uşoară. În timp ce mulţi refugiaţi hotărâseră să protesteze în mod public împotriva atitudinii oficiale a României şi să apeleze la liderii şi la mijloacele americane de informare pentru ajutor, alţii au optat să abordeze Ambasada română. La mijlocul acestor două categorii existau toate categoriile de indivizi, încercând să tragă foloase din ambele lumi, şi faptul devenise descumpănitor.

Decizia Congresului de a lua în considerare posibilitatea acordării clauzei naţiunii celei mai favorizate României a dus la noi speranţe şi noi discuţii. Înainte de acestea, eu declarasem la Radio Europa Liberă că nu doream să aduc pe nimeni din România şi că toate acţiunile mele erau îndreptate în sprijinul drepturilor omului în vechea patrie. Nu credeam în emigraţie

masivă, şi gândeam că locul românilor era în România. Am fost surprins, totuşi, când am aflat că familia mea nu era de acord, şi că Marietta şi Florian erau gata să vină în America. Acum, având o cauză personală pentru care să lupt, i-am pus pe lista oficială a Departamentului de Stat şi am pregătit o declaraţie pentru audierile din Congres.

Audierile pentru clauza naţiunii celei mai favorizate ne-au divizat din nou rândurile, aşa cum s-a întâmplat şi în urma poziţiei faţă de acordul de la Helsinki. Mai mulţi dintre noi doreau să creadă că poporul român va beneficia de multe înlesniri, dacă se acorda tratament preferenţial în comerţul cu Statele Unite. Alţii erau gata să vadă o şansă pentru a dezbate situaţia românească în faţa Congresului Statelor Unite pe picior de egalitate cu reprezentanţii României, care de altminteri aveau toate cărţile în mână. Câţiva dintre noi, printre care se afla şi profesorul Coste, au refuzat să se încreadă în comunişti, nici cât negrul sub unghie şi au demascat abuzurile lor. Organizaţia noastră, Comitetul pentru Adevărul despre România, a profitat de această nouă evoluţie pentru a informa complet pe legiuitorii americani despre adevărata tragedie din România.

Încă o dată, nu s-a dovedit a fi uşor deloc. În timp ce noi condamnam comunismul în România, ungurii-americani condamnau România în întregul ei şi înscenau adunări antiromâneşti în apărarea minorităţii maghiare din România. De la acest punct încolo, ori de câte ori vroiam să protestăm împotriva regimului lui Ceauşescu, ne trezeam în aceeaşi barcă, alături de protestatarii unguri. Leagănul poporului român, Transilvania, fusese sub stăpânire ungară destul timp, şi alăturarea noastră ungurilor era pur şi simplu de neconceput. Acel lucru ne-a făcut din nou o pradă uşoară, ne-a pus într-o situaţie imposibilă şi i-a ajutat pe agenţii comunişti să râdă de noi, dar asta n-a schimbat poziţia noastră cu privire la regimul din Bucureşti.

În general, totul părea că merge, bine pentru lagărul comunist în 1975 şi Ceauşescu era un câştigător. În iunie, el a vizitat Washington-ul din nou şi, o lună mai târziu, României i s-a acordat clauza naţiunii celei mai favorizate. În august, preşedintele Ford a vizitat România şi, de această dată, vizita a fost în mod clar folositoare liderului român. Acordul de la Helsinki a fost semnat în aceeaşi lună, şi în timp ce Moscova obţinea recunoaşterea *de facto* a tuturor anexărilor sale, regimurile din

Europa de Est căpătau mai multă legitimitate internaţională. Exact în acelaşi an, Statele Unite, învinse, s-au retras din Vietnam, lăsând jumătate din Indochina larg deschisă celor mai ucigaşe forme ale comunismului. În plus, Statele Unite s-au alăturat pentru prima dată sovieticilor în spaţiu, cu aventura Apollo-Soiuz, dându-le ruşilor sprijin moral nemeritat şi paritate tehnologică.

– În ce direcţie ne mişcăm? l-am întrebat nervos pe profesorul Coste.

– În aceeaşi direcţie în care ne mişcăm din 1945, dragă Dima, a răspuns profesorul trist şi gânditor. În afară de câţiva ani în care America şi Occidentul au ştiut ce vor, ele au fost în derivă, pe când sovieticii şi-au extins capacitatea lor militară în mod incredibil.

Un matematician român de renume, Mihai Botez, a vizitat Statele Unite în acelaşi timp, sub auspiciile unui program de schimburi de savanţi. Deoarece noi aveam unii prieteni comuni şi el era un om foarte politicos, ne-am întâlnit pentru câteva discuţii. Ca geograf şi implicit ca sociolog, eu nu eram împotriva industrializării, dar după şapte ani pierdusem legătura cu noua realitate din România. Botez era membru de partid, unul din cei care intraseră în Partid, să aibă o influenţă dinăuntru.

– Noi am crezut că am putea să temperăm Partidul intrând în el, a mărturisit dânsul, dar de fapt Partidul ne-a zdrobit pe noi. Membrii de rând nu au absolut nici un cuvânt de spus în orice lucru important, iar Ceauşescu şi clanul lui nu ascultă de nimeni. Tot ceea ce a dorit Ceauşescu s-a înfăptuit prin supunere totală.

Botez era şeful unui mic institut de prognozare economică. El a prevenit guvernul asupra consecinţelor catastrofale ale industrializării în curs.

– Această cursă a industrializării nu are nici un sens economic, Nic, mi-a spus el mie, unul dintre puţinii care îi dădeam atenţie. Viitorul va fi o tragedie, dacă o minune nu o va opri acum.

Mihai Botez era un om de familie şi s-a întors în România, însă curând după aceea a fost concediat, devenind un disident în felul său propriu. Ceauşescu asculta numai de aceia care spuneau ce dorea el să audă. Reputaţia sa privitoare la independenţă i s-a urcat la cap. În octombrie 1975, de exemplu, a contramandat o vizită în Iugoslavia, fiindcă liderii iugoslavi nu i-au făcut aceeaşi primire ceremonială pe care i-o acordaseră

preşedintelui Ford. Cât despre cei care nu erau de acord cu el acasă, recurgea la cele mai brutale represiuni din bloc şi a început o conducere discreţionară, prin decrete prezidenţiale.

Printre nenumăratele decrete, Ceauşescu a promulgat câteva referindu-se la exilanţii români. Urmam să fim consideraţi români pe viaţă, însă el era destul de „amabil" să ne acorde mai întâi o amnistie, pentru a fi părăsit ţara fără permisiunea lui. Pe urmă, a decretat că noi puteam renunţa la cetăţenia română, plătind o taxă şi făcând o petiţie în scris la Consiliul de Stat al României. Un alt decret ne permitea să facem cerere pentru paşapoarte speciale, valabile pentru o perioadă de zece ani, ca cetăţeni români trăind în străinătate. În sfârşit, un alt decret preciza condiţiile în care puteam vizita ţara. Acela m-a făcut să râd, fiindcă mi-a amintit de condiţiile în care familiile din România puteau să-şi viziteze rudele la închisoare. Acum devenise de parcă întreaga Românie era o închisoare, şi Ceauşescu, guvernatorul şef, ne îngăduia cu amabilitate să ne vizităm rudele întemniţate. Era dezgustător şi, totuşi, mulţi români au început să-şi viziteze vechea patrie. Noi nu mai ştiam cine se ducea înapoi să-şi vadă familiile şi cine pleca pentru informaţii şi instrucţiuni.

Adăugând insulta la injurie, la începutul lui 1976 ziarele au relatat că, în decembrie anul precedent, Helmuth Sonnenfeldt, unul din principalii consilieri ai lui Henry Kissinger, se plânsese că era păcat că Europa de Est nu a făcut o uniune „organică, naturală" cu Uniunea Sovietică, pentru a evita un alt război. Toţi americanii de origine est-europeană au fost consternaţi, iar profesorul Coste a fost indignat.

– Noi nu mai ştim cine e duşmanul, a declarat el într-o cuvântare. Pentru aceşti oameni, Ialta, Helsinki şi „uniunile organice" înseamnă o permanentă răstignire a Europei de Est. Ei ar vinde orice, inclusiv pe Dumnezeu, dacă ar putea, pentru o falsă impresie de pace şi prosperitate. Astfel de indivizi nu l-au citit nici măcar pe marele ziarist american, Walter Lippmann, care a avertizat că, dacă Uniunea Sovietică, China comunistă şi Europa de Est vor face o adevărată uniune, lumea occidentală ar putea deveni pur şi simplu o lizieră în descompunere în jurul ei.

Brutus Coste mă pregătea să preiau torţa rezistenţei, dar nu mai eram un tânăr plin de entuziasm. Pe lângă aceasta, modesta sa existenţă nu contribuia la crearea unei dorinţe de

a urma exemplul său. Odată, când l-am vizitat să planificăm unele acţiuni viitoare, am îndrăznit să-i spun părerea mea.

Privind în jos, vorbind cu tristeţe şi încet, am spus:

– Bătălia e pierdută, domnule Coste. Noi luptăm pentru o cauză care e pe cale să dispară. Sunt în legătură permanent cu noua generaţie de refugiaţi şi pot vedea cât de greu e să-i convingi să participe la acţiunile noastre. Generaţia dumneavoastră este ofilită şi ostenită. Noua generaţie este dezorientată. În decurs de câţiva ani vom fi doar o mână de oameni, luptând cu morile de vânt ca Don Quichotte.

– Nu renunţa la speranţă, Dima, mi-a răspuns Coste. Avem nevoie de oameni ca dumneata. Cineva trebuie să spună adevărul şi să poarte drapelul în această lume strâmbă. Dacă noi renunţăm, comuniştii, oportuniştii şi criminalii vor prelua totul. Curând ar putea deveni imposibil pentru americanii obişnuiţi să distingă adevărul.

– Ce este adevărul, domnule Coste? am întrebat. Dar el a tăcut, căci noi amândoi îl cunoştem. Trăisem cu acest adevăr, cu răstălmăcirile şi denaturările lui. El asistase la căderea Europei ca diplomat, iar eu fusesem martor la victoria comunismului ca deţinut.

Nu doream să-l părăsesc şi, de fapt nu l-am părăsit, dar aveam, de asemenea, o ofertă de slujbă la Washington şi eram atras de chemarea de a încerca să înţeleg politica americană, chiar în sufletul ei, unde părea să-şi aibă obârşia. Coste nu a fost fericit de hotărâre însă a recunoscut că profesiunea mea era tot aşa de importantă ca şi activitatea noastră. Curând aveam să mă aflu în drum spre Washington.

30

Fericire şi disperare

Washington-ul este unul din cele mai frumoase oraşe din lume. Monumentele, parcurile, muzeele şi viaţa sa sunt probabil fără asemănare. Are tocmai acel amestec de cultură, guvernare şi politică, pe care o persoană curioasă şi activă îl va găsi fascinant. Mi-am făcut timp şi am explorat oraşul, ajungând să-l cunosc la fel de bine ca pe oraşul meu natal, Bucureşti. Curând după aceea, am făcut unele contacte importante la Dealul Capitoliului[1] şi, din când în când, am fost invitat la audieri şi primiri, în legătură cu Europa de Est. Am continuat, de asemenea, să călătoresc la New York, şi, începând din vara lui 1976, am avut un alt motiv să mă duc acolo.

Ca urmare a acordării clauzei naţiunii celei mai favorizate, România s-a simţit obligată să mărească numărul vizelor de emigrare şi astfel, sora mea Marietta, soţul ei Florian şi fiica lor, Diana, şi-au făcut apariţia la Aeroportul Internaţional Kennedy. Am dat o mare petrecere intimă, am luat o săptămână de concediu, şi am hotărât să-i învăţ în câteva zile tot ce învăţasem eu în şapte ani. Ca să fiu sigur de succes, am început lecţiile cu ei încă de la aeroport, după ce i-am salutat şi i-am sărutat, şi după ce am schimbat veştile esenţiale. Conducând maşina acasă, spre partea de Vest din Manhattan, i-am dat lui Florian o hartă să urmărească pe unde mergem şi l-am dojenit, pentru că nu ştia cum s-o citească. După aproximativ o jumătate de oră, împreună, ne aflam exact unde

---

1 Capitoliul este Palatul Congresului S.U.A. (n. t.).

fusesem cu şapte ani înainte. Eu le dădeam instrucţiuni şi sfaturi şi ei ascultau ca nişte copii.

– Vrei să zici că ai venit în America neştiind să vorbeşti englezeşte, şi te afli deja la New York şi nu ştii măcar cum se citeşte o hartă? l-am tachinat pe Florian. Ce-ai făcut în ultimul timp?

Traversând Manhattan-ul, ei se uitau la zgârie-nori ca şi cum ar fi fost pe altă planetă, iar Florian repeta întruna cu neîncredere că nici unul din strămoşii lui nu plecase vreodată din România, el nu vizitase niciodată o ţară străină, şi nu-i venea să creadă că era la New York.

Eu nu am oprit, dar am continuat instrucţiunile mele pe când făceam pe ghidul în acelaşi timp, explicându-le ce adăposteau diferitele clădiri şi parcuri.

– Am închiriat un apartament pe numele meu pentru voi şi l-am mobilat complet. Frigiderul e plin. Acesta este numărul meu de telefon la Washington, şi deocamdată îmi trimiteţi orice notă de plată şi sunaţi cu taxă inversă pentru orice problemă, le-am spus, continuând să le arăt oraşul.

Am ajuns la noul lor apartament, pe Riverside Drive, cam la ora şase, şi i-am impresionat iarăşi cu garnisirile mele originale de hrană, flori, fructe şi sticle. Diana, o fetiţă adorabilă de opt ani, n-a putut să reziste şi a început imediat să mănânce banane, deşi ei se prefăceau că nu le era foame. Curând au putut să sosească mulţi dintre prietenii mei şi a pornit petrecerea.

– Nu ştiţi, ne-a spus până la urmă Florian, dar eram aproape gata să pierdem avionul.

– Cum aşa? am întrebat intrigat. Nu ştiai că planificasem fiecare zi din săptămâna asta pentru un program intensiv de orientare americană?

– Am plecat din Bucureşti cu un avion românesc destul de mic, a spus Florian, şi ni s-a promis de către oamenii de la liniile aeriene Sabena că ne va căuta cineva la Aeroportul Internaţional Bruxelles ca să ne îmbarce pe cursa lor aeriană Sabena, spre New York.

Noi ştiam că aveam mai mult de o oră între curse şi nu ne-am făcut griji, dar n-a venit nimeni să ne îndrume spre noul nostru zbor. După un timp, ne-am hotărât să încercăm pe cont propriu, dar Bruxelles e un aeroport mare şi ne-am pierdut. Scări rulante în sus şi în jos, coridoare, porţi, uşi şi oameni ocupaţi. Eram complet dezorientaţi. Şi unde mai pui că, a

continuat Florian, Marietta nu vroia să meargă nicăieri; ea vroia să se uite la vitrinele magazinelor. Am încercat să întreb niște oameni, dar singurul lucru pe care-l puteam rosti pe înțeles era „New York, New York". Un asistent de zbor a înțeles în sfârșit ce doream și ne-a îndrumat într-o direcție. În fine, am văzut o săgeată indicând New York și ne-am luat după ea. Iarăși, scări rulante, mai multe porți, săli de așteptare, oameni drăguți și zâmbitori, dar nimeni nu întreba de pașapoartele noastre, așa cum mă așteptam eu. M-am oprit să-i explic unei asistente de zbor că doream să mergem cu avionul la New York, și chiar i-am arătat biletele noastre. Din nou a zâmbit, nici nu a vrut măcar să vadă biletele, și ne-a făcut semn cu mâna să mergem înainte. Apoi am intrat într-o sală mare de așteptare, cu mulți oameni așezați pe scaune, iar unii plimbându-se încoace și încolo. În aparență, acea sală nu avea nici un fel de ieșiri. „Marietta, i-am spus soției mele, asta e. Ne-am rătăcit și avionul trebuie să plece în curând."

Florian s-a oprit pentru o clipă și m-a întrebat:

– Unde credeți că eram? Fără să aștepte un răspuns el a râs și a spus: Eram înăuntrul unui uriaș Boeing 747 cu destinația New York. Nici unul din strămoșii mei..., a repetat el iar, vechea obsesie devenită tic verbal. N-aș fi putut niciodată să-mi imaginez dimensiunea unui 747.

Am râs și ne-am distrat grozav. Noaptea, târziu, când a plecat toată lumea, am continuat să discutăm probleme de familie, deși ei nu dormiseră de mai mult de douăzeci și patru de ore. Am întrebat despre toți, inclusiv despre bunica, plecată dintre cei vii încă de pe când eram în România. În mod ciudat, când te afli departe de casa și familia ta pentru un timp îndelungat, deosebirea dintre rudele în viață și cele care nu mai sunt se estompează în memoria ta.

Chiar a doua zi, i-am luat pe Florian, Marietta și Diana la Biroul de Asigurări Sociale și le-am explicat o dată pentru totdeauna ce însemna Uptown și Downtown, East Side și West Side în New York[1], și cum să folosească metroul. I-am învățat, de asemenea, cum să facă cumpărăturile și cum să se apere și,

---

1 *Uptown* = partea de sus a orașului, cartierul select de vile, situat la margine; *Downtown* = cartierul comercial al orașului, situat în centru; *East Side* = cartierul estic al New York-ului; *West Side* = cartierul de vest al New York-ului. (n. t.).

ca să fac lucrurile un pic mai complicate, i-am luat într-o călătorie rapidă de afaceri, de trei zile, în Canada. Când ne-am întors, am avut noroc şi am găsit o slujbă pentru Florian.

Deşi pregătit ca proiectant industrial, Florian a început să lucreze ca producător de scule şi matriţe, fapt ce a adus o altă surpriză. Mă gândisem la orice, în afară de hainele de lucru. Florian a apărut la serviciu îmbrăcat într-un costum şi purtând o cămaşă albă şi cravată. Colegii lui de muncă trebuie să se fi mirat foarte, gândindu-se că aceea era poate ţinuta adecvată de lucru într-o ţară comunistă. Firește, că noi ştiam mai bine. L-am dus, de asemenea, pe Florian cu metroul în prima lui zi de muncă, undeva în Brooklyn, şi noaptea m-am întrebat dacă el îşi va găsi drumul spre casă singur. Spre surprinderea mea, l-a găsit şi l-am asigurat că trecuse peste primele obstacole în Lumea Nouă. Îndată după aceea, am plecat la Washington. Continuam să-mi fac griji şi îi vizitam la fiecare al doilea sfârşit de săptămână; treptat-treptat, cu oarecare dificultate, ei au reuşit să se descurce.

Pentru a sărbători aceste împliniri, mi-am permis o vacanţă de mult visată, în Hawai, unde m-am îndrăgostit repede de insule şi oamenii lor. Înapoi, la Washington, am început o serie de activităţi intelectuale. Am călătorit la multe întruniri, am prezentat comunicări şi am publicat un număr de articole de specialitate în domeniul meu. Am continuat, de asemenea, colaborarea mea cu Coste şi prietenii noştri comuni şi am ţinut legătura cu alte grupuri similare din străinătate. Dacă lucrurile mergeau încă bine în activităţile noastre americane, totul mergea prost acasă, în România. Mulţi refugiaţi subliniau că, din punct de vedere politic şi economic, situaţia se înrăutăţea, contrar aşteptărilor lor.

În mod interesant, sau mai curând firesc, din punct de vedere psihologic, „acasă" era încă Vechea Patrie, după un număr de ani de la emigrare. Încet, o dată cu trecerea timpului, conceptul se estompează înainte de a dobândi o nouă casă psihologică. În acel moment, efectuam încă tranziţia, deşi legal eram deja cetăţean american. România şi Europa de Est persistau încă puternic în gândul meu.

Semnarea Acordului de la Helsinki nu a adus acele râvnite îmbunătăţiri în Europa de Est şi nici în Uniunea Sovietică. A asigurat, totuşi, un fundament asupra căruia să-ţi îndreptţi atenţia şi pe care să te sprijini pentru mulţi oameni care cereau ca statele lor să respecte drepturile omului pentru cetăţenii lor,

în conformitate cu Acordul. În timp ce Comitetele de Supraveghere pentru Helsinki au început să apară peste tot în regiune, guvernele au întărit securitatea şi au recurs la brutalitatea poliţiei. Procesul nu a fost brusc, ci destul de lent şi ambiguu la început. Cu toate acestea, partidele comuniste din regiune nu aveau să tolereze nici o îndepărtare de la marxism, şi nici vreo slăbire a puterii.

Acolo, în România, Paul Goma era disidentul şef al vremii. Ca membru al Uniunii Scriitorilor, publicase atât acasă cât şi în străinătate. Publicând în Vest, el demascase abuzurile regimului. Când, în ianuarie 1977, a apărut în Cehoslovacia mişcarea „Carta celor 77", el le-a trimis o scrisoare de caldă preţuire şi solidaritate. „Noi toţi trăim sub aceeaşi privare de cele mai elementare drepturi", a scris el într-o scrisoare pusă la dispoziţia corespondenţilor occidentali. „Noi toţi trăim sub acelaşi dispreţ pentru om; sub aceleaşi minciuni, în sărăcie şi haos economic, şi în sânul demagogiei, nesiguranţei, şi teroarei". Apoi, a scris o scrisoare deschisă Conferinţei de la Belgrad cu privire la Cooperare şi Securitate în Europa şi a început să strângă semnături şi susţinători. Dacă Cehoslovacia fusese ocupată de trupele sovietice, România s-a ocupat pe sine însăşi. Goma a trimis scrisoarea deschisă lui Ceauşescu şi a insistat ca să o semneze. Securitatea îl supraveghease întotdeauna, atât pe el cât şi pe toţi cei care au răspuns apelului său. România, între timp, a suferit unul din cele mai mari dezastre naturale ale secolului, în 1977.

Ar fi trebuit să fie un an de bucurie în România – o sută de ani de când îşi dobândise independenţa deplină, însă Dumnezeu cel Atotputernic îi avertiza pe români întruna cu privire la situaţia lor primejdioasă. După ce ţara fusese lovită de o inundaţie catastrofală în primăvara lui 1975, Bucureştii şi sud-estul României au fost lovite în martie 1977 de un cutremur devastator. *Washington Post* a dat un număr de 1 541 de victime; presa oficială română a anunţat nu mai puţin de 5 000; de fapt, au fost peste 10 000 de victime. Mulţi oameni au ieşit pe străzi iar în acea noapte de 4 martie – chiar mama, bolnavă, s-a repezit afară cu sora mea mai mică şi cu copiii ei. Tata, însă, a refuzat să plece din casă, acceptând cu stoicism orice i-ar fi rezervat destinul pentru el.

Tragedia a afectat foarte mult situaţia economică a ţării şi a îndurerat pe toţi. Săpând fără vlagă pentru mai multe victime ori supravieţuitori, şi înlăturând molozul, oamenii

păreau să se resemneze din punct de vedere psihologic şi o stare de misticism religios a cuprins oraşul şi locuitorii săi. Era ca şi cum Dumnezeu pedepsise ţara, să o trezească. Ceauşescu, care colinda lumea ca glob-trotter, s-a grăbit acasă, ca să preia comanda situaţiei. În scurta lui absenţă, un alt lider nemilos din anturajul său intim, Virgil Trofin, a îndrăznit să înfiinţeze un comitet *ad hoc* special, care a fost un păcat mortal. Curând după aceea, Trofin a fost înlăturat din Biroul Politic al Partidului şi din funcţia sa guvernamentală; încetul cu încetul, a fost degradat şi în final omorât. Ceauşescu nu putea suferi ca cineva să dobândească vreo putere la nivelul lui. Profitând de cutremur, a fost prima dată că regimul a distrus câteva biserici, când s-a reconstruit zona afectată din Bucureşti. Unii români, care încercau încă să gândească independent, se întrebau cu privire la Codul lui Hamurabi, una din cele mai vechi legi scrise, din lume: „Poporul din ţara unde au loc două dezastre naturale sub un conducător va trebui să-l omoare cu pietre pe acela". Cartea Proverbelor spune deopotrivă că sunt patru lucruri care fac pământul să tremure; unul din ele e un sclav care devine rege. Românii erau vinovaţi de a-l tolera pe Ceauşescu.

Cutremurul de pământ i-a zguduit profund pe români şi unii au început să meargă la slujbele de la biserică mai mult ca înainte. Regimul a sesizat pericolul de a pierde sufletele oamenilor şi a lansat, simultan, o incredibilă campanie de muncă obligatorie pentru a îndepărta urmele cutremurului, şi o campanie de îndoctrinare ideologică forţată. Oamenii trebuiau să fie aduşi înapoi, la această realitate şi să nu li se permită să evadeze într-o lume spirituală „inexistentă", care era imposibil de strunit pentru Partid. Dezgustaţi de „realitatea" socialistă, din ce în ce mai mulţi s-au alăturat mişcării disidente. Venise vremea când Securitatea trebuia să-i aresteze pe disidenţi şi, în special, pe Paul Goma.

Noi, în Vest, am protestat, cum au făcut mulţi scriitori de faimă internaţională, ca Jean-Paul Sartre şi Arthur Miller. Demonstraţia organizată la New York de Comitetul pentru Adevărul despre România, precum şi o puternică intervenţie din partea presei şi Congresului american au atras încă o dată atenţia faţă de situaţia drepturilor omului în România şi Europa de Est. În mod bizar, noi am fost atacaţi îndeosebi de un anumit grup de români din exil şi publicaţiile ce le scoteau. Argumentele lor de această dată erau aceleaşi cu cele răspân-

dite de Securitatea din România pentru a-l discredita pe Goma. Noi ştiam mai mult despre Goma acum şi puteam să cernem mai uşor grâul de neghină. El a fost acuzat de a fi fost membru de partid, şi de aceea socotit un oportunist pe care nu se putea pune bază, potrivit zvonurilor. Era adevărat că el intrase în Partid la sfârşitul anilor 1960, dar până atunci Partidul număra milioane şi, oricum nu conta prea mult. El a fost acuzat de a se fi căsătorit cu o evreică, fiica unui fost comunist de seamă, dar ce are de-a face dragostea cu politica? După aceea, a fost acuzat de a fi fost un scriitor netalentat, dar lucrurile zguduitoare pe care le-a scris au depăşit cu mult în importanţă nevoia unui stil şlefuit. Orice argument imaginabil, de dreapta sau de stânga, a fost folosit să-i discrediteze pe Goma şi pe alţi disidenţi de vază şi să ne discrediteze pe noi, cei care i-am sprijinit în America. Ca urmare a presiunilor internaţionale, scriitorul disident a fost totuşi eliberat, iar lui şi familiei sale li s-a permis să plece în Franţa.

România, însă, continua pe drumul ei spre pierzanie. Pe când Ceauşescu strângea şurubul, poporul încerca în chip disperat să zdrobească stăpânirea lui. La începutul lui august aproape patruzeci de mii de mineri din bazinul minelor de cărbuni de pe Valea Jiului au declarat grevă. Ceauşescu a venit din nou personal să facă mare caz de sine şi să-i retrogradeze pe cei de la conducere, de parcă fusese guvernul altcuiva. El a promis, de asemenea, îmbunătăţiri substanţiale, dar o dată ce liderii au fost identificaţi, doi dintre ei, Jurcă şi Dobre, au fost omorâţi în stil gangsteresc de Securitate în maşini circulând cu exces de viteză, iar alţi doi, Dinculescu şi Brîncu, au fost spitalizaţi în instituţii de boli mintale şi omorâţi cu supradoze de medicamente.

Peste patru mii de mineri au fost răspândiţi în toată ţara şi mulţi alţii au fost concediaţi. Câţiva au fost aruncaţi în închisoare, dar când regimul deţinea complet puterea şi controla orice aspect cât de mărunt al vieţii, nu mai avea realmente nevoie de închisori. Întreaga Românie era acum într-adevăr o închisoare deschisă.

De regulă, însă, indivizii neascultători erau mai întâi convocaţi de liderii de partid şi avertizaţi cu privire la purtarea lor. Apoi, uneori, ei ar fi putut fi pedepsiţi cerându-li-se să lucreze fără plată până la un an. După aceea, puteau să fie repartizaţi din nou departe de familiile lor, sau concediaţi şi, după un timp, arestaţi pentru parazitism. Dacă era necesar,

disidenţii politici erau bătuţi rău, noaptea, de agenţi ai Securităţii pozând drept gangsteri. Următorul pas era spitalizarea într-o instituţie de boli mintale. Singura ieşire din astfel de locuri era nebunia sau moartea. În ultimă instanţă, oamenii tari care nu renunţau la convingerile lor erau încarceraţi, omorâţi, sau, în ocazii speciale, expulzaţi în Vest. Mulţi dintre cei expatriaţi erau avertizaţi să stea liniştiţi pentru că Securitatea îi putea ajunge oriunde, şi, de asemenea, fiindcă Vestul tot nu avea de gând să-i creadă pe ei. Multor refugiaţi li se spunea aceasta înainte de a părăsi ţara.

În astfel de condiţii totalitare, s-ar fi putut argumenta că puşcăriile erau aproape de prisos, însă realitatea era alta. Oamenii nu se puteau adapta unui astfel de sistem. Venitul necinstit, corupţia, furtul, darea şi luarea de mită, chiar omorurile erau destul de obişnuite, iar puşcăriile erau totdeauna pline. Pentru a-şi arăta „umanismul", în 1977, guvernul lui Ceauşescu a amnistiat aproape douăzeci de mii de deţinuţi de drept comun. Îndată după aceea, crima a crescut în mod vertiginos, şi câte una era atât de hidoasă că însăşi miliţia era uluită şi fără vreo putere. Tacit, statul a permis multor foşti condamnaţi să emigreze şi au luat cu asalt Viena. La scurt timp după aceea, mulţi dintre aceşti indivizi s-au oprit la New York.

În timp ce Comitetul pentru Adevărul despre România a organizat un Centenar românesc sobru la New York, românii de acasă au avut un an de doliu. Oamenii erau obosiţi şi fără conducere. Aflându-se într-o situaţie imposibilă, mulţi români au început să exercite presiuni pentru emigrare. Era ultima speranţă pentru mulţi, iar febra a destabilizat şi a atins şi familia mea.

Fratele meu Ion a fost următorul care mi-a scris în intenţia de a emigra. Foştii deţinuţi politici erau din nou anchetaţi şi unii din ei chiar arestaţi. El se temea pentru familia lui şi pentru viitorul fiului său. Alţii erau la fel de disperaţi, dar nu vroiau să plece. În mod neaşteptat, domnul Blaga, pe care îl întâlnisem pentru scurtă vreme la închisoarea Jilava, mi-a scris o scrisoare şi a insistat ca noi, românii liberi, să luptăm întruna căci noi rămăsesem singura speranţă. Mi-am amintit de fostul deţinut politic care fusese atât de bolnav şi nu-mi venea să cred că mai era încă în viaţă. Există într-adevăr o dorinţă puternică în om de a supravieţui şi ea adesea învinge.

În ciuda eforturilor noastre, nu am putut să schimbăm cursul evenimentelor. În aprilie 1978, preşedintele Carter le-a făcut lui Ceauşescu şi soţiei lui o primire regească la Washington.

În timpul verii lui 1978, am luat un concediu şi am plecat în Europa. M-am dus la Paris să-l întâlnesc pe Goma şi să-l invit, din partea Comitetului pentru Adevăr despre România, să viziteze Statele Unite. Mi-a plăcut de el şi de soţia lui chiar de la început, în ciuda multor zvonuri insidioase pe care le auzisem înainte de a-i întâlni. Noi am descoperit, de asemenea, că fusesem încarceraţi în aceeaşi perioadă şi aceasta ne-a dat un simţământ în plus de solidaritate. Am întâlnit mulţi alţi refugiaţi, români de seamă, în exil, şi până la urmă am luat o vacanţă adevărată pentru a mă odihni şi relaxa.

În acel timp am revăzut-o pe Doina din nou; plecase în străinătate în calitate de cântăreaţă şi se măritase cu un german. Căsnicia ei nu mergea bine şi se sfârşise prin divorţ. Stătuse în Germania şi devenise cosmeticiană, dar continua să cânte când se ivea ocazia. A fost o întâlnire plăcută, ca prieteni, şi am descoperit că sentimentele mele din trecut dispăruseră cu desăvârşire, ca şi cum ar fi fost ceva despre care citisem numai. Doina era nefericită pentru că viaţa ei nu fusese plină de reuşite. Am discutat despre trecut, şi nu putea să creadă că pentru mine totul era terminat. Am rămas, totuşi, prieteni.

Exact în aceeaşi vară, fratele meu Ion, soţia sa Sevasta, şi fiul lor Crinu au sosit la New York şi „familia" mea a crescut, împreună cu problemele mele. De această dată era mult mai uşor cu Marietta şi Florian să mă ajute. Florian şi cu mine am ales-o pe Marietta să fie preşedintele „comitetului de bun-sosit". Iarăşi, am pregătit o mare petrecere de bun-venit şi, ca să-i facem o surpriză lui Ion, am invitat câţiva prieteni, inclusiv pe Zahu Pană cu care el petrecuse mulţi ani în închisoare.

Deşi am încercat să-mi stăpânesc emoţiile în mulţimea de oameni, întâlnirea de la aeroport a fost atât de caldă şi mişcătoare, cum nu şi-ar putea imagina cineva. În mod ciudat, în timp ce aşteptam să sosească avionul am început să mă simt foarte nervos, neştiind cum să reacţionez sau chiar ce să spun. Pentru o clipă, gândurile m-au dus înapoi, la Aiud. Mi-am reamintit acele zile cumplite când fratele meu şi cu mine petrecusem peste un an doar la câţiva paşi distanţă, în aceeaşi închisoare, fără a ne putea vedea unul pe altul. Nici atunci nu ştiusem cum să reacţionez dacă aş fi fost în situaţia să-l

întâlnesc. Acum, totul părea atât de straniu! Destinul aranjase pentru noi să ne revedem la mii de mile depărtare de patria noastră.

Când a aterizat avionul şi pasagerii au început să plătească taxele vamale, am început să-i caut cu o nerăbdare inexplicabilă. Fiecare minut părea ore întregi, şi o linişte totală s-a lăsat asupra grupului familiei noastre. În cele din urmă, Ion şi familia sa au apărut, numai zâmbete. După ce nu-l văzusem pe Ion timp de încă zece ani, el arăta surprinzător de bine, deşi poate că mai luase câteva kilograme. Şi Sevasta în emoţia ei părea tot atât de tânără ca şi ultima oară când o văzusem. Cât despre Crinu, a fost un fior să-l văd pentru prima oară, deoarece se născuse la puţină vreme după ce plecasem eu. Văzându-i că vin, ochii Mariettei s-au umplut de lacrimi, dar când Diana l-a văzut pe Crinu, au fugit unul spre altul râzând de bucurie. Sevasta râdea şi plângea în acelaşi timp, tot repetând, „Mulţumescu-ţi, Doamne, calvarul s-a terminat !". Tăcuţi, Ion şi cu mine şi, de fapt, toţi dintre noi, rămăseserăm într-o mare îmbrăţişare de familie, şi ne-a trebuit destul timp să ne revenim din această cohtopire de emoţii.

– Ştii, Nic, a spus Ion până la urmă, Sevasta s-a tot plâns în timpul zborului că noi suntem o familie şi nu am putut să ne vedem unul cu altul de zece ani. „Cum a putut să se întâmple aşa ceva?" întreba ea. Dar eu am răspuns, a continuat Ion, „De fapt, dacă adăugăm anii de închisoare, nu ne-am văzut unul cu altul de douăzeci de ani. Cum a putut să se întâmple aşa ceva?"

Pe urmă, în timp ce părăseam aeroportul în drum spre casă, care de data asta era în Queens, unde locuiau Florian şi Marietta, ne-am început discuţiile.

– Ion, am spus eu fără nici o introducere, de această dată ai scăpat de balaurul lui Plutarh pentru totdeauna.

Aproape sărind de surpriză, Ion a exclamat:

– Tot îţi mai aduci aminte de povestea lui Plutarh? E uluitor după toţi aceşti ani ! E cu adevărat uluitor ! M-am gândit la povestea asta, aproape continuu, în timp ce observam cursul evenimentelor în România. Balaurul n-a sosit complet, dar se apropie. Cât despre mine, într-adevăr am scăpat din ghearele lui.

Şi am continuat emoţionaţi, de parcă zece ani s-ar fi topit în câteva minute. Până să ajungem acasă, era ca şi cum fusesem dintotdeauna împreună. Desigur, oamenii se schimbă din punct de vedere fizic pe măsură ce trece vremea, dar emoţional ne schimbăm foarte puţin. Iată unde sălăşuieşte

adevărata personalitate – în emoţiile noastre, unde un suflet se întâlneşte cu alt suflet. Aici, ne-am întâlnit din nou şi pe loc ne-am descoperit aceiaşi prieteni, aceiaşi fraţi, aceeaşi familie pentru totdeauna.

Pentru partea lor practică, lucrurile nu erau necesarmente uşoare. Încercasem să-l pregătesc pe Ion de multă vreme pentru venirea lui în America. Le scrisesem lui şi familiei sale multe scrisori detaliate pentru a le da o înţelegere realistă a Lumii Noi, însă mi-am dat seama că misiunea se dovedise, virtual, imposibilă. America este un vis şi o stare de suflet. Nu există mijloc pe pământ de a da oricărui vis dimensiuni practice. Din fericire, Ion a luat America aşa cum era şi, în ciuda faptului că avea patruzeci şi nouă de ani, era hotărât să lucreze cu sârg şi să izbutească, şi a reuşit. Puţini oameni înţeleg dificultăţile de a fi dezrădăcinat, şi severitatea adaptării la o lume care are o limbă şi o cultură total diferite.

În timp ce Florian şi Marietta îi ajutau pe Ion şi pe Sevasta în trebuinţele lor imediate şi viaţa de zi cu zi, eu îi ajutam să se integreze în noua societate. La început, Ion şi Sevasta au găsit nişte slujbe simple. După aceea, pentru o vreme Ion a lucrat ca inginer, dar până la urmă a devenit om de afaceri prosper. Ei s-au integrat, de asemenea, din punct de vedere social, s-au împrietenit cu persoane din diferite stări sociale şi au început, deopotrivă, să ajute grupul nostru de oameni care promovau cauza românească în America.

În octombrie 1978, Paul Goma a sosit în Statele Unite pentru un turneu de conferinţe, şi eu m-am îngrijit de săptămâna lui la Washington. Ne-am întâlnit cu membri ai Congresului, lideri sindicali, grupări particulare şi membri ai mijloacelor de informare în masă. Congresmanul Dante Fascell, preşedinte al Comitetului Statelor Unite pentru Helsinki, a organizat o audiere specială pentru noi. Întreaga istorie tragică a României a fost povestită de nenumărate ori. Una dintre cele mai semnificative discuţii a avut loc în biroul regretatului senator Henry Jackson şi au participat trei membri din personalul său, Paul Goma, profesorul Coste, D. Danielopol, un membru mai vechi al Republicanilor conservatori şi un neobosit susţinător al viitorului preşedinte Ronald Reagan, şi Constantin Răuţă, un refugiat cu un caz special, care luptase de ani de zile să-şi aducă soţia şi copilul din România.

Au fost expuse o mulţime de chestiuni pentru că noi doream să împărtăşim totul senatorului, care întruchipa, în multe

privinţe, speranţele acelora din spatele Cortinei de Fier ce doreau să emigreze. În acelaşi timp, senatorul dorea să înţeleagă situaţia dintr-o ţară ai cărei cetăţeni erau reprimaţi, şi al cărei conducător se bucura de o reputaţie nemeritată. Cu cât afla mai multe, cu atât devenea mai trist.

Întrebat despre independenţa lui Ceauşescu faţă de Moscova, Goma a răspuns că era numai o diversiune, o perdea de fum în spatele căreia el putea să facă tot ce dorea. În legătură cu drepturile omului în România, scriitorul a răspuns pur şi simplu că ele nu existau. Senatorul a subliniat că America ar dori să vadă Europa de Est şi România libere, dar el nu putea întrezări cum s-ar putea face aceasta fără a cauza false speranţe şi un război.

– Nu sunt un politician, a declarat Goma, nu ştiu cum s-ar putea face, dar ştiu că poporul român i-a aşteptat de o veşnicie pe americani, şi acum, în loc să ajute poporul român, America îi ajută pe asupritorii poporului român.

Profesorul Coste a vorbit, de asemenea, fără înconjur, în timp ce amabilul şi înţelegătorul senator asculta cu atenţie:

– Respectabile senator, ceea ce poporul român doreşte acum, ceea ce domnul Goma a menţionat în ocaziile precedente, este că dacă America nu poate să ajute poporul, cel puţin ar trebui să înceteze de a-l ajuta pe Ceauşescu şi regimul lui. Mulţi refugiaţi au observat deja că de la semnarea Acordului de la Helsinki, şi de când Statele Unite au acordat României clauza naţiunii celei mai favorizate, viaţa în România a devenit din ce în ce mai grea, nu numai din punct de vedere economic, ci şi politic. E un paradox, dar acesta este adevărul.

Noi am spus întregul adevăr, doar ca să descoperim că nu putea fi făcut nimic. Teama de un război nuclear dădea frâu liber dictaturilor comuniste, în timp ce înfrâna guvernele democratice din lumea liberă. Un impas trist pentru umanitate!

Într-o seară, acasă, mă lăsasem pradă amintirilor împreună cu Goma, despre vieţile noastre în puşcărie. El a început să-mi spună o poveste despre o celulă mare, la Gherla, unde condamnaţii nu puteau nici măcar să stea lungiţi jos pe podea, în timpul nopţii. Povestea îmi era cunoscută. Apoi Goma a vorbit despre tristele izbucniri ale unui tânăr care înnebunise şi acuza întruna KGB-ul sovietic.

– O clipă, am spus eu, îţi aminteşti numele omului?

– Da, a răspuns el, cum aş putea uita? Îl chema Cornel Grosu.

– Frate Goma, am exclamat cu voce tare, spre marea lui surprindere, era celula aceea la parterul clădirii principale a închisorii? Era în martie sau aprilie, 1958?

– Da, a răspuns el cu ezitare, în timp ce încerca să înţeleagă emoţia mea.

– Paul, am explicat eu, îmbrăţişându-l şi aproape în lacrimi, am fost în aceeaşi celulă mai mult de o lună.

El era tăcut şi lacrimi i se adunau în ochi. Douăzeci de ani mai târziu făcusem un cerc de jur-împrejur, ca să ne întâlnim la Washington şi să descoperim limitele speranţelor noastre. Existau atât de multe fundături şi atât de puţină speranţă rămasă ! America, ultima speranţă a lumii occidentale şi suprema nădejde a Europei de Est, nu era pe punctul de a o putea ajuta.

Un an mai târziu, un alt disident român, Nicolae Lupan, fostul redactor-şef al Radioului şi Televiziunii Moldovei Sovietice, a venit să viziteze America. Am încercat să fac aceleaşi lucruri la Washington, însă rezultatele au fost chiar mai descurajatoare. Cu Nicaragua preluată de comunişti, alte ţări din America Centrală sub atac de gherilă, şi Iranul într-o revoluţie antiamericană, părea că lumea occidentală era pe cale să se destrame în bucăţi. America avea o perioadă grea să poată sta cu capul sus.

În România exista în acelaşi timp o nouă rază de speranţă. Un preot ortodox reaprinsese torţa credinţei în mulţi enoriaşi creştini. Era un om deosebit, cu o înaltă chemare către preoţie şi o minte şi un suflet pline de tărie. Părintele Gheorghe Calciu fusese un tânăr student în medicină, când a fost prima dată arestat în 1948 şi aruncat în odiosul program de „reeducare" din închisoarea din Piteşti. Torturat dincolo de orice imaginaţie, supus spălării creierului, ameninţat, umilit, batjocorit şi distrus, era ca un mort viu când s-a oprit „reeducarea" infamă. Cu toate acestea, tânărul a avut curajul să o demaşte, deşi a rămas mai degrabă retras. Era binecunoscut printre deţinuţi în timpul termenului meu de încarcerare, dar nu am avut prilejul să-l întâlnesc atunci. Eliberat în 1964, după şaisprezece ani de suferinţă, omul, încă tânăr, nu şi-a putut găsi nici o linişte sufletească înainte de a se găsi în pace cu Dumnezeu. Apoi a hotărât să studieze teologia şi să-şi dedice viaţa Domnului. La sfârşitul anilor 1970, părintele Calciu era profesor şi preot, dar nu putea să adere la ateismul oficial al statului şi la ipocrizia Bisericii Ortodoxe căreia îi aparţinea.

În martie 1979, părintele Calciu a început să ţină un şir de predici săptămânale în biserica sa plină până la refuz. În timpul slujbelor el le spunea tinerilor seminarişti şi credincioşi adevărul, aşa cum îl ştia din Biblie. Începând cu lupta dintre bine şi rău, dintre credinţă şi ateism, el condamna marxismul, declarând că în timp ce credinţa îl face pe om liber, ateismul îl face pe om sclav. Cine ştia mai bine ca el, care fusese o victimă a închisorii din Piteşti?

Părintele Calciu îi povăţuia pe credincioşii lui să-şi pună credinţa în Dumnezeu şi să întoarcă spatele ateismului. El şi-a exprimat totala credinţă în Dumnezeu, propovăduind că libertatea spirituală nu putea fi suprimată pe veci. Prin credinţă şi prin respingerea ideologiei oficiale străine, românii puteau să scape de temeri şi reţineri şi să devină liberi din nou.

După şapte săptămâni, Securitatea nu a mai putut să tolereze răspândirea rapidă a adevărului şi l-au arestat pe părintele Calciu, zice-se la ordinele directe ale lui Ceauşescu, omul care nu putea să-l sufere pe Dumnezeu. El a fost învinuit de răspândire de propagandă contra guvernului, condamnat la zece ani de închisoare, şi trimis înapoi, la Aiud. Oficialii bisericii nu numai că au aprobat arestarea, dar au afirmat în repetate rânduri că părintele Calciu era fascist. Mulţi preoţi, care îl cunoscuseră şi îl admirau, au protestat în diferite moduri ori au suferit în linişte. Noi am organizat din nou proteste şi am apelat pentru ajutor oriunde am putut în lumea liberă occidentală, însă zadarnic şi asta timp de mulţi ani. Regimul de la Bucureşti era puternic şi liber să organizeze ţara ca o puşcărie model sau ca un lagăr de muncă.

Noi, refugiaţii activi, ne-am dat seama că în multe privinţe condiţiile de trai din România se deteriorau. Scrisorile nu ajungeau la destinaţie, corespondenţa care sosea era, evident, cenzurată, pachetelor cu alimente şi îmbrăcăminte le trebuiau trei luni să ajungă cu avionul, iar apoi multe articole din ele lipseau. În timpul toamnei lui 1979, unuia din cei mai buni prieteni ai mei, aflat încă în România, Mircea Gere, i s-a permis să-şi viziteze mătuşa în Franţa şi a cerut azil politic acolo. Scrisorile sale au dezvăluit încă un aspect al vieţii în România.

– Nic, bunul meu prieten, mi-a scris, îţi aminteşti pregătirile pe care le-ai făcut înainte de a pleca din ţară? Ei bine, eu am făcut ceva diferit. Tu vroiai să-ţi verifici capacitatea de a fugi din ţară; eu am dorit să-mi probez capacitatea de a sta în România. Timp de şase luni înainte de a veni în Franţa, am

încercat să trăiesc la fel ca un cetăţean obişnuit şi onest. M-am dus la serviciu cu mijloacele obişnuite de transport, am stat opt ore la slujbă, am participat la şedinţele obligatorii şi am încercat să-mi cumpăr pâine, carne şi alte articole alimentare fără să mituiesc pe nimeni. De fapt, am încetat cu totul să mai dau mite şi bacşişuri. Am încercat cu disperare să mă port ca un muritor de rând, însă a fost imposibil. Către sfârşitul perioadei de probă nu mai puteam de foame şi eram epuizat. Soţia mea a început să creadă că mă ţicnisem şi era gata să aibă o criză. Nic, nu există cale de a supravieţui în iubita noastră ţară natală, ca o făptură umană onestă. Sunt un om învins. Am trecut prin diferite stări, mai întâi plângând şi apoi râzând ca un om nebun. După aceea, am tăcut şi mi-a fost frică să nu-mi pierd minţile. Sunt atât de mulţi oameni care au înnebunit ori s-au înecat în alcool ! Există atât de multă lipsă de raţiune, că eşti în pericol dacă te porţi normal. Nu am putut răbda şi am hotărât să plec. Fuga din România e singura speranţă. Sunt afară din iad acum şi fericit pentru fiecare clipă cât de măruntă din viaţa mea. Voi face totul ca să-mi aduc soţia şi copilul de acolo, pe urmă voi uita orice altceva. Nic, a continuat el, nu mai scrie prietenilor tăi. Li se cere tuturor să ducă scrisorile tale la Securitate. Trebuie să scrie toţi rapoarte la poliţie după orice întâlnire cu un străin.

Sesizasem în realitate toate aceste lucruri şi, de fapt, pierdusem contactul cu cei mai mulţi dintre foştii mei prieteni. Nu mai ştiam nimic despre mulţi dintre ei. Rareori primeam câte o carte poştală din câte un loc, semnată de vreun prieten, şi foarte rar scriam cărţi poştale din diferite zone, însă rar primeam răspuns.

Era cam la zece ani după ce imigrasem în Statele Unite, când mi-am dat seama că nu mai puteam să mai fiu în raporturi fireşti cu ţara mea natală, pentru care aveam încă cele mai adânci sentimente de iubire. Începusem să mă simt american, şi România devenise atât un vis cât şi un coşmar.

În rândul noilor refugiaţi erau mulţi foşti deţinuţi politici şi, împrietenindu-mă cu unii dintre ei, petreceam multe seri povestindu-ne amintirile. Fratele meu, Ion, era, de asemenea, unul din cei mai apropiaţi prieteni ai mei, şi sfârşeam de multe ori având aceleaşi discuţii filosofice pe care le începusem cu peste treizeci de ani înainte. Zahu Pană, care petrecuse paisprezece ani în temniţă şi care era unul din cei mai buni prieteni de închisoare ai lui Ion, a devenit şi un bun prieten

de-al meu. Era poet şi luase asupra sa misiunea de a edita o mare colecţie de poeme din închisoare. L-am întâlnit, de asemenea, pe Cornel Petrasevici, un doctor în medicină care a stat şaisprezece ani în puşcărie, din 1948 până în 1964. Soţia lui fusese greşit informată că murise în temniţă şi, drept urmare, după o vreme, se remăritase. La întoarcerea sa, el a acceptat situaţia cu divină resemnare şi chiar s-a împrietenit cu soţul soţiei sale – un om cu frica lui Dumnezeu şi un talentat sculptor în lemn. Când dr. Petrasevici a plecat în Statele Unite, noul său prieten i-a dat câteva sculpturi. Aici el a devenit medic militar, inventator, şi din nou un distins cetăţean, felul de persoană de care se tem comuniştii. El a fost primit personal de preşedintele Reagan şi, la Roma, de Papa Ioan Paul al II-lea. Fiecăruia din ei le-a dat o sculptură frumoasă cu motive religioase şi populare româneşti, şi fiecăruia dintre ei le-a explicat că erau sculptate de „soţul soţiei sale".

L-am întâlnit aşijderea pe pastorul Richard Wurmbrand la New York. Împărţisem aceleaşi închisori cu el, iar acum lupta cu vigoare împotriva comuniştilor fără Dumnezeu şi predica unei mari asitenţe creştine cuvântul Domnului.

New York este plin de fel de fel de poveşti sfâşietoare ale celor venind din spatele Cortinei de Fier, însă viaţa e prea febrilă pentru majoritatea oamenilor, ca ei să se oprească şi să asculte. Există, de asemenea, câteva femei care au zăcut mulţi ani în închisorile comuniste şi istorisirile lor sunt la fel de pline de groază. Am stat de vorbă cu câteva din ele, inclusiv cu doamnele Radian şi Bratu, şi am dobândit o mai bună înţelegere a durerii sfâşietoare a acelor fiinţe întemniţate. Emma Bratu, de exemplu, l-a întâlnit pe al doilea soţ al ei, Alexandru Bratu, într-un sat unde fuseseră amândoi exilaţi după închisoare. Primul ei soţ murise în puşcărie. Ne-am întâlnit, am vorbit, am organizat unele acţiuni şi ne-am spus unul altuia obişnuitele istorisiri. Noi toţi am supravieţuit, pentru că am crezut în dreptatea cauzei noastre şi, mai presus de orice, am crezut în Dumnezeu.

***

Apartamentul meu din Washington e situat lângă Dealul Capitoliului. După ce vin acasă de la muncă, şi când circulaţia la oră de vârf se potoleşte, îmi place să mă plimb în jurul Capitoliului. Îmi place mai cu seamă priveliştea dinspre Union Station. Aleea, pajiştea, copacii maiestuoşi şi clădirea monu-

mentală a Capitoliului, arătând atât de multe unghiuri şi strălucind în soarele care apune, alcătuiesc o imagine de neuitat. Urcând scările pe partea din faţă, la vest de Capitoliu, orientată spre Monumentul lui Washington, te bucuri de un sentiment adânc de putere, împărtăşit de oricine, şi de senzaţia de infinită libertate. Pennsylvania Avenue, Independence Avenue, Mall, monumentele şi muzeele te fac să te simţi o parte integrantă a oraşului şi a naţiunii. Ele sunt acolo să-ţi fie de folos, ca ins liber, cetăţean liber.

Îmi place, de asemenea, micul parc dintre Capitoliu şi vechea şi fastuoasa clădire a Bibliotecii Congresului. Cunosc aproape „după nume" fiecare copac din parcul de acolo. Stând în picioare între aceste două mari jaloane ale Washington-ului, nu ştii ce să admiri mai mult – lumea cunoaşterii sau lumea puterii.

Este, totuşi, 1980, şi lumea puterii pare a se preface în pulbere. Polonia e în flăcări. Poporul Poloniei, naţiunea poloneză credincioasă vor să scuture jugul lor apăsător, dar Moscova şi comuniştii nu vor permite aceasta. Lumea occidentală este neputincioasă, şi puternica Americă e ţinută ostatecă în Iran – fără vlagă în mâinile câtorva fanatici. Este sfârşitul oricărei speranţe est-europene raţionale pusă în Vest. Comuniştii par să deţină puterea lor în mod ferm şi sunt în ofensivă permanentă. Uniunea Sovietică a invadat Afganistanul, şi din nou, sute de mii de oameni nevinovaţi sunt omorâţi, mutilaţi, sau forţaţi într-un exil nedorit. Este acesta începutul sfârşitului? Dacă vreodată comuniştii vor ameninţa America, ea nu va mai fi loc de fugă, exceptând mâinile lui Dumnezeu.

Ce s-a dereglat? Această lume fără credinţă, cu orice fapt săvârşit în numele dreptăţii, adevărului, progresului, şi chiar în numele lui Dumnezeu! Ne-a abandonat Dumnezeu pe noi, sau l-am abandonat noi pe El? Da, de aceea am intrat eu, probabil, în atât de multe fundături. L-am uitat aproape pe Dumnezeu, eu, însumi. De mult, când mă aflam în mare necaz am făcut o făgăduinţă. Am păstrat-o? M-am cufundat în întregime în politică, dar politica nu m-a dus nicăieri. Da, trebuie să fie o cale mai bună.

Şi a fost în acele zile întunecate şi în acele condiţii triste, că am putut ajunge să îmbrăţişez o atitudine mai creştină. Nu a fost nici uşor, nici simplu, şi a însemnat multă cercetare a sufletului şi filosofare. Încet, însă, am renunţat la majoritatea preocupărilor mele polititce şi am găsit un nou sens în viaţă.

Pentru prima dată, am putut să privesc la ţara mea natală, ca şi cum aş fi fost dezlipit de acest pământ, de parcă aş fi fost „salvat“ de la a-i împărtăşi necazul. Iar nenorocirea fierbea în Europa de Est, în timp ce România se rostogolea în jos, în iad – acel iad numit „victoria socialismului“.

31

În prăpastie

Începutul anilor 1980 a marcat o perioadă de recesiune pentru întreaga lume, o reînnoire pentru Statele Unite şi multă nesiguranţă pentru Europa de Est. Comunismul se răspândea în lume şi puterea Uniunii Sovietice încă se extindea. Chiar dacă Statele Unite încercau să-şi reînnoiască politica de înfrânare a comunismului, Occidentul, preocupat cu Polonia şi Afganistanul, ignora complet România.

Până în 1980, puterea lui Ceauşescu atinsese o nouă culme. El a condamnat în mod energic mişcarea solidarităţii poloneze şi s-a întors către interior, suprimând orice disident în astfel de direcţie. Ca să demonstreze sprijinul său popular, Ceauşescu a organizat alegeri generale, şi, conform presei oficiale, 99,99% din populaţie a votat pentru Partidul său. În timp ce jumătate din ţară era demolată, cealaltă jumătate era reconstruită în grabă cu blocuri aproape nelocuibile, canale inutile, irigaţii agricole defectuoase, fabrici funcţionând prost, ce produceau mărfuri de calitate inferioară pe care nu dorea nimeni să le cumpere, şi alte construcţii menite să lase amprenta lui de neşters pe pământ. Ori de câte ori ceva mergea prost, cineva era scos vinovat şi dat afară, iar munca inutilă continua, în timp ce datoria externă se ridica la vreo douăzeci de miliarde de dolari americani. Băncile şi guvernele occidentale erau fericite să împrumute bani României, întrucât Ceauşescu era „independent" şi de nădejde. Ţinând puternic frâiele în interior şi sprijinit de Occident, Ceauşescu a anunţat un nou plan pentru 1981-1985, ca să fie urmat de un altul pentru 1986-1990, din care ambele ar aduce, în final, românilor mult trâmbiţata fericire comunistă.

Pentru majoritatea românilor era limpede că ţara se afla pe marginea dezastrului. În 1982, Bucureştii nu au mai putut să onoreze datoria externă şi a fost necesar să se ceară o reeşalonare a plăţilor. După câteva sesiuni, Fondul Monetar Internaţional i-a solicitat lui Ceauşescu să-şi pună casa în ordine. În ultimă instanţă, bancherii occidentali au fost de acord să reeşaloneze parte din datorii, dar nu înainte de a se asigura că îşi vor culege dobânzile. Când un reporter american la Bucureşti l-a întrebat pe un reprezentant al Companiei Hanover Trust din New York unele lucruri cu privire la condiţiile de nesuportat din România şi politica băncii sale, bancherul l-a întrerupt cu indignare pe reporter, declarând că el nu s-a dus în România să apere drepturile omului, ci să facă bani.

În timp ce România se prăbuşea, Ceauşescu condamna în mod public sistemul bancar internaţional, pe capitalişti şi cercurile imperialiste occidentale. El a cerut anularea tuturor datoriilor internaţionale şi a insistat ca o nouă ordine economică internaţională să fie creată. În acelaşi timp, a recurs la un program de austeritate, care a făcut ca anii jalnici, precedenţi, să pară un fel de rai. Incapabil să influenţeze sistemul bancar internaţional, Ceauşescu s-a angajat atunci să ramburseze întreaga datorie externă românească, înainte de 1990. Ceea ce a urmat a fost un coşmar pentru poporul român.

Noile măsuri de austeritate, aplicate după aproape patru decenii de aşa-zisă „dezvoltare socialistă multilaterală", au redus ţara la un caz de coşniţă economică totală. A afectat pe oricine şi orice, de la industria înalt centralizată, până la hrana zilnică a populaţiei.

Hrana a fost raţionalizată, începând din 1981, dar în comparaţie cu anii lui Stalin, noile cartele de raţii nu erau de nici un folos practic; statul era şi este încă, astăzi, incapabil să-şi onoreze propriul cuvânt şi să livreze măcar cantitatea minimă de alimente necesare. În realitate, deoarece alimentele sunt cam singurul produs acceptabil în Vest, peste o jumătate din producţia agricolă românească este exportată pentru a plăti bancherilor. Regimul a promulgat, de asemenea, un decret special împotriva stocării secrete a hranei şi, în acelaşi timp, a stabilit o alimentaţie „ştiinţifică". Această alimentaţie prăpădită fusese deja redusă de câteva ori, când Ceauşescu a declarat în mod public că românii erau prea graşi, şi că trebuie să consume articole „sănătoase", ca de pildă fragii de pădure, rădăcinile comestibile şi tuberculii. În unele oraşe, cota de

carne promisă, fixată în alimentaţia „ştiinţifică", nu a fost livrată de un an întreg. Mii de oameni au aşteptat la coadă ore întregi, ca să cumpere picioare de pui, pe care alte ţări nu le-ar fi acceptat. Pâinea nu mai putea fi vândută în aceeaşi zi, când venea de la brutărie, pentru că autorităţile au dat ordin ca populaţia să consume pâinea uscată, deoarece, când era foarte proaspătă, se consuma mai multă.

Românii au cea mai lungă săptămână, de lucru în Europa de Est. Ei muncesc patruzeci şi şase de ore pe săptămână, şi li se cere deseori să facă muncă „voluntară" sau „patriotică". Prin lege ei trebuie, de asemenea, să execute şase zile suplimentare de muncă neplătită pe an la diferite construcţii. Femeile române au cel mai mare coeficient de utilizare la lucru din Europa, nepunând la socoteală orele petrecute în căutare de hrană.

Dacă lumea care aşteaptă la coadă începe să se agite, ori dacă produsul alimentar dorit s-a terminat şi sute de oameni mai stau în expectativă încă, agenţi ai Securităţii în haine civile se amestecă prin mulţime şi încep să răspândească zvonuri că se găseşte de mâncare în alte magazine. Ei îi sfătuiesc pe oameni să se împrăştie, şi dacă mulţimile devin gălăgioase, arestează sau bat măr pe orice protestatar care vociferează.

De curând, la o adunare publică din New York, am întâlnit o femeie din România care ne-a relatat o poveste foarte relevantă. Ea a dat odată peste o piaţă în aer liber, complet aprovizionată, în Bucureşti, şi a rămas uluită. Era hrană proaspătă frumos aranjată şi numai câţiva oameni stăteau la coadă. Casa unde se făcea plata asigura chiar pungile de plastic. Nevenindu-i să creadă, şi-a ţinut rând la mai multe cozi pentru diferite produse alimentare. Chiar dacă un asemenea noroc se întâmpla o dată la mulţi ani, ocazia era un dar de la Dumnezeu. Mirarea ei a atins culmi neaşteptate, când vânzătorii au refuzat să ia banii cumpărătorilor, spunând:

– Daţi-vă puţin la o parte şi aşteptaţi câteva minute. Să aplaudaţi când tovarăşul Ceauşescu inspectează piaţa. După aceea puteţi să ne plătiţi.

O jumătate de oră mai târziu a venit Ceuşescu, însoţit de poliţişti în haine civile, care aplaudau frenetic. Când circul a plecat, Securitatea s-a repezit să înşface alimentele fiecăruia, le-a împachetat şi a plecat în grabă să pavoazeze următoarea piaţă pe care „marele conducător" intenţiona să o inspecteze în

aceeaşi după-amiază. Femeia a plâns, a blestemat şi s-a dus acasă mai decisă ca oricând să părăsească România.

Sunt ţări unde există hrană, dar nu bani. Sunt ţări unde există bani, dar nu hrană. În România, pentru majoritatea oamenilor, nu era nici una, nici alta.

Salariul mediu în România era de circa 2 500 lei pe lună, sau puţin peste o sută de lei pe zi. Un kg de carne, când se găsea, costa şaptezeci până la optzeci de lei. Un kg de roşii sau cartofi, în jur de douăzeci de lei. Cafeaua, în general de proastă calitate, peste două sute de lei kg. Când se găsea săpunul costa douăzeci până la patruzeci de lei, calupul. O pereche de pantofi ajungea între patru sute şi cinci sute de lei. Un costum ca lumea peste două mii de lei. Un casetofon, vreo cinci mii de lei. Un televizor, zece mii de lei. Cel mai la modă articol în Europa de Est, videocasetofonul, ajungea la şaizeci sau la optzeci de mii de lei, şi o maşină sărăcioasă, fabricată în România, costa o sută douăzeci de mii de lei – asta însemnând salariul pe circa patru ani. Ca să cumperi o maşină trebuia să plăteşti întreaga sumă în avans şi apoi să aştepţi între unul şi trei ani pentru livrare. Ca să obţii practic orice, trebuia să mituieşti solid, să ai legături şi să fii într-o poziţie de a întoarce favorurile, ori altminteri să plăteşti de două sau de trei ori preţul oficial al articolului şi să-l cumperi la bursa neagră.

În timp ce majoritatea oamenilor nu o mai puteau scoate la capăt şi sfârşeau prin a lupta de pe o zi pe alta, un mic grup de activişti ai partidului se descurcau destul de bine. Exista, de asemenea, un nou tip de speculant care se fofila pe lângă lege. Şi o bursă neagră prosperă, implicând funcţionari superiori şi valută străină.

Oficial, rata de schimb la mijlocul anilor 1980 era de aproximativ cincisprezece până la douăzeci de lei pentru un dolar american, dar neoficial era de şaptezeci de lei pentru un dolar. Deşi ilegal şi periculos, deţinerea de valută străină nu a fost neobişnuită şi existau indivizi care au izbutit să iasă din România cu zeci de mii de dolari.

Cea mai obişnuită „valută", însă, în aceste zile grele erau ţigările americane „Kent", care, în mod normal, costau de la optzeci până la o sută de lei un pachet. Era onorariul obişnuit la doctor pentru un consult medical, care trebuia să fie gratuit; mita măcelarului vecin, ca să vândă nişte carne; mita pentru a cumpăra o pereche de pantofi de la magazinul de încălţăminte. Ţigările Kent erau micul bacşiş pentru aproape orice. În

general, ţigările nu erau fumate; ele reprezentau doar valuta „de schimb", şi cu cât arătau mai bine, cu atât erau evaluate la mai mult – un semn ruşinos de descompunere după patruzeci de ani de comunism. În 1938, România avea una din cele mai puternice valute din Europa, acoperită în întregime de o rezervă de aur.

Există multe cazuri ilustrând ingeniozitatea. Un român, de exemplu, a fabricat îngheţată, în aceeaşi cadă în care făcea din când în când baie. Apoi, îmbrăcat în uniforma unui vânzător de îngheţată de stat, o vindea. Afacerea a avut succes pentru multă vreme, dar până la urmă el a fost prins şi condamnat de a fi acumulat profituri ilicite. Condamnările nu-i împiedicau însă pe oamenii ingenioşi de a fabrica şi vinde multe din produsele căutate.

Fiind preocupat de fericirea fiecăruia, sau aşa spunea, Partidul se gândea la o nouă schimbare. În loc de a pierde alimente, timp şi energie gătind acasă, de ce să nu înfiinţeze cantine publice pentru întreaga populaţie? Ministerul Comerţului a hotărât chiar, că pentru capitala ţării ar fi nevoie de vreo sută şaptezeci şi cinci de astfel de centre de hrană. În timp ce Ministerul Comerţului preamărea intenţia înţeleaptă a Partidului, multe cartiere noi de locuinţe începeau să fie construite fără bucătării.

Un profesor american care a călătorit foarte mult în Europa de Est şi în U.R.S.S., nu putea să creadă ceea ce a văzut în România. El a descris restaurantele ca pe o şarlatanie şi hrana oferită de ele aproape de nemâncat. Iar vitrinele magazinelor alimentare aveau fotografii în loc de mâncare adevărată. Iată cu ce-şi hrănea regimul comunist oamenii, cu fărâmituri de hrană sau lucruri necomestibile, greşit considerate drept alimente.

Dacă situaţia hranei a fost sinistră, lipsa energiei a fost chiar mai rea şi continuă să se deterioreze. Culmea ironiei, România este singura ţară est-europeană cu rezerve proprii de petrol. Totuşi, din 1979, energia livrată populaţiei a fost redusă încontinuu dincolo de limitele rezistenţei. Statul a dispus micşorarea tuturor becurilor electrice la şaizeci de waţi, şi apoi la patruzeci de waţi sau chiar mai puţin. Presa îi sfătuia pe oameni să citească mereu în jurul aceluiaşi bec şi să facă baie pe întuneric. Folosirea oricăror aparate electrice, ca de pildă frigidere, radiatoare şi ventilatoare a fost interzisă printr-un decret special. Echipe de responsabili de partid inspectau

casele particulare şi cei care încălcau legea erau ameninţaţi ori condamnaţi la închisoare. Pentru a economisi chiar mai multă energie, toate restaurantele se închideau la ora nouă şi teatrele începeau la cinci seara, economisind o călătorie inutilă acasă, înainte de spectacol. Vitrinele magazinelor erau luminate slab, iar străzile nu erau luminate deloc. Era şi este un adevărat paradis pentru criminali.

Mai rău încă, un alt decret a limitat temperatura tuturor clădirilor publice şi particulare la un maximum de douăsprezece grade Celsius, cam cincizeci de grade Fahrenheit. Cea mai mare parte din timp, temperaturile din interioare în perioada iernii erau cu desăvârşire sub această limită. Aşadar, oamenii se duceau la culcare îmbrăcaţi în cât mai multe haine călduroase cu putinţă. Deseori, elementii de la calorifer îngheaţă şi explodează, avariind clădirile. Apa îngheaţă în vase şi încetează să mai curgă pe ţevi, din cauza frigului.

Mi s-a rupt inima să o sun pe mama la Bucureşti şi să o aud plângând la telefon de la capătul celălalt al pământului.

– Telefonează-mi din când în când, Nic, dacă poţi. Eu nu pot să-ţi mai scriu, fiindcă e prea frig, şi-mi amorţesc mâinile.

Deoarece aproximativ jumătate din case au fost construite sub noul regim şi au sisteme de încălzire controlate în mod centralizat, a fost uşor pentru guvern să deschidă şi să închidă căldura şi curentul electric după dorinţă, exact ca la clădirea de securitate maximă de la Aiud, însă la scară naţională. Multe case sunt încălzite cu aceleaşi conducte de gaz, care aprovizionează fabricile, şi statul nu poate să le controleze uşor. În România, sistemul e manual, deschizi şi închizi cu mâna. Noaptea, când se închideau fabricile, autorităţile întrerupeau întregul sistem dintr-un punct de la distanţă. Ca să fie cald, mulţi locatari ai acestor clădiri se duceau la culcare, lăsând gazul să ardă. Când s-a închis sistemul comandat din punctul central, s-au stins şi arzătoarele lor, dar atunci când sistemul s-a deschis iarăşi, din ţevi a ieşit un gaz foarte toxic, în timp ce oamenii încă dormeau. Cum nu şi-au dat seama de pericol, multe familii au murit astfel, prin asfixiere.

Neluminată noaptea, capitala României, subânţeleasă ca un model pentru ţară, arăta ca un oraş asediat: un oraş plin de spirite şi umbre înfricoşate, grăbindu-se către casă, încercând să supravieţuiască şi să înţeleagă ce se întâmplă; un oraş fără lumină; un oraş fără viaţă, şi un popor care şi-a pierdut

încrederea în sine; un oraş a cărui singură speranţă este acum că vara va fi caldă şi lungă.

În iarna lui 1984, economia a scăpat de sub control şi ţara a stagnat. Pentru a salva un grăunte de legitimitate şi a menţine oamenii pe jumătate ocupaţi, statul a redus ziua de lucru, cu o reducere corespunzătoare a salariilor şi a început să-i ţină pe toţi la muncă, doar atât cât era strict necesar spre a împiedica eventuale greve. Folosirea maşinilor particulare a fost interzisă. Oricum utilizarea lor era o parodie, deoarece fiecare maşină avea dreptul numai la o cotă de câţiva zeci de litri de benzină pe lună şi cu posibilităţi de circulaţie doar în timpul zilelor de duminică, fără soţ sau cu soţ, în funcţie de numerele de înmatriculare. Securitatea şi miliţia au fost întărite. Armata a fost chemată să îndeplinească sarcini esenţiale. Şi pentru a evita o posibilă lovitură de stat, ofiţerilor li s-a interzis să poarte arme. A fost un impas total cu nici un fel de reforme la orizont. În plus, regimul nu-i mai putea speria pe oameni cu o nouă ameninţare sovietică imaginară, deoarece pentru prima dată românilor nu le mai păsa dacă ar fi venit sovieticii sau nu. Patruzeci de ani de promisiuni goale se materializaseră în foamete şi moarte de frig. Mai multe ţări, inclusiv Uniunea Sovietică, şi-au retras personalul de la ambasadele lor din Bucureşti. Liderii comunişti ai României rezistau singuri împotriva poporului din ţara lor, care îi respingea.

O delegaţie medicală românească la nivel înalt, condusă de renumitul neurochirurg C. Arsene, a vizitat Institutele Naţionale de Sănătate din Washington, D. C., în 1984, cu intenţia de a semna un acord de colaborare. Impresia făcută de acei medici, literalmente lihniţi de foame, a fost atât de jalnică, încât poţi să te întrebi ce a mai rămas din şcolile medicale româneşti, şi care este starea grijii pentru sănătatea publică în România. De fapt, majoritatea medicamentelor au dispărut din farmacii, şi chiar aspirinele erau greu de găsit. Mortalitatea era în creştere, iar bolile şi epidemiile un lucru obişnuit. Cu întreruperi dese de curent, pacienţii spitalizaţi stăteau doi într-un pat, ca să se încălzească. Pentru acelaşi motiv, instrumentele medicale erau adesea insuficient sterilizate, iar pacienţii cu o boală plecau de multe ori cu alta.

Pentru a face o operaţie, doctorii trebuiau mai întâi să fie bine mituiţi, şi maşinile salvării nu mai veneau să vadă cazurile urgente, dacă cei în cauză sunt pensionari sau bătrâni. Regimul se îngrijea numai de lupta de a sta la putere. Nu mai

este un pas înainte, doi paşi înapoi, aşa cum era când comuniştii acumulau încă forţă. Ei au dobândit puterea totală şi tendinţa se modificase acum în doi paşi înainte în prăpastie.

Impactul social este de nestăpânit. Oamenii se apucă de băutură; tinerii formează găşti şi dau loc scandalurilor; furtul este o problemă de supravieţuire; au loc omoruri abominabile şi multiple, câteodată sunt relatate de presă; comportarea iraţională e un lucru obişnuit; divorţul a urcat la peste patruzeci la sută – unul dintre cele mai înalte din lume – şi mulţi oameni şi-au găsit ca ultimă scăpare din lanţurile comunismului: sinuciderea.

Când comuniştii s-au instalat la putere, românii erau în mod covârşitor un popor fericit. Se comiteau crime puţine, divorţul era rar şi oamenii, înclinaţi spre muzică, blânzi şi prietenoşi, nici nu ştiau ce e sinuciderea. În 1979, înaintea catastrofei prezente, când au fost publicate ultimele statistici, România era deja în fruntea lumii cu 66,5 sinucideri înregistrate la 100 000 de oameni, aproape de două ori numărul a două ţări, Ungaria, urmată de Germania de Est – toate trei ţări comuniste. Ultima formă de respingere a unui sistem este să-ţi iei viaţa de unul singur.

În timpul anilor 1930 Simion Mehedinţi, unul din cei mai cunoscuţi geografi ai ţării, preconiza o populaţie românească de vreo patruzeci de milioane până la sfârşitul anilor 1970. A fost inimaginabil ca ţara să fie luată în stăpânire de comunişti, singura orânduire din această lume capabilă de totală dirijare a populaţiei. În anii 1960, comuniştii nu puteau pretinde să aducă fericire oamenilor dacă cetăţenii nu mai doreau să aibă copii. În consecinţă, statul a scos în afara legii avorturile şi anticoncepţionalele şi, pentru o vreme, natalitatea s-a îmbunătăţit. În timpul anilor 1980, însă, indicii demografici au scăzut în mod catastrofal, şi regimul nu mai putea să tolereze acest lucru. Ceauşescu a apelat la „patriotismul socialist", făcând din asta o datorie patriotică să ai copii, şi a declarat sec:

– Avem nevoie de mai mulţi copii, tovarăşi. Până în anul 2000, ţara trebuie să aibă treizeci de milioane de locuitori.

Şi a promulgat un nou decret.

A fost înfiinţat un comitet special, al cărui scop era de a spori populaţia; sentinţe grele de închisoare erau date oricui întrerupea o sarcină; şi toate femeile erau sistematic supuse la controale ginecologice. O dată ce o sarcină era înregistrată, era supravegheată cu atenţie până când se năştea copilul.

Extenuate de muncă, subalimentate şi obosite de stat în picioare la cozi interminabile, mamele aduc în viaţă copii pe care nu i-au dorit şi nu au avut cu ce să-i hrănească. De multe ori astfel de copii au devenit bolnăvicioşi ori născuţi prematur şi a trebuit să fie ţinuţi în incubatoare. Cu întreruperile frecvente de curent, incubatoarele au ieşit din funcţiune şi nounăscuţii au murit cu miile. În timpul iernii aspre din 1984, numai la Spitalul de Copii „Grigore Alexandrescu" din Bucureşti, au murit în astfel de condiţii nouăzeci şi opt de nounăscuţi. Existau, de asemenea, zvonuri că unele mame şi-au lăsat pruncii să moară după naştere, fiindcă simţeau că nu puteau să-i crească oricum. În decembrie 1984, talentata poetă Ana Blandiana a reuşit să strecoare câteva poezii disidente în *Amfiteatru*, o revistă literară studenţească din Bucureşti. Una dintre ele era „Cruciada copiilor".

Un întreg popor
Nenăscut încă
Dar condamnat la naştere.
Încolonat dinainte de naştere,
Foetus lîngă foetus,
Un întreg popor
Care n-aude, nu vede, nu înţelege,
Dar înaintează
Prin trupuri zvîrcolite de femei,
Prin sînge de mame
Neîntrebate.

Mortalitatea infantilă – acest indice precis de civilizaţie, prosperitate şi grijă – se înălţa în sus ca o rachetă, şi autorităţile au încercat iarăşi să mai publice statistici. De această dată au găsit chiar o cale mai bună de a denatura adevărul. Sub pedeapsa unei mici amenzi cerută de un alt decret prezidenţial, părinţii trebuiau să declare şi să înregistreze pruncul lor nou-născut în primele douăzeci şi patru de ore după naşterea lui. În timpul iernii lui 1984, funcţionarii de la primării i-au sfătuit pe părinţi să revină după treizeci de zile pentru a-şi înregistra pruncii. Dacă nou-născutul supravieţuia, părinţilor li se dădeau formulare speciale ca să ceară o scuză de a nu fi înregistrat copilul la timp. Dacă, între timp, pruncul murea, naşterea era un eveniment inexistent şi nu era înregistrat.

Astfel „milosul" Partid a fost capabil să reducă vertiginos mortalitatea infantilă doar în câteva săptămâni.

În 1979, Constantin Pârvulescu, un vechi comunist din garda antebelică, a îndrăznit să păşească înainte la cel de al XII-lea Congres al Partidului şi să-l acuze făţiş pe Ceauşescu de abuz. Fiind un om bătrân şi un comunist cunoscut, Pârvulescu nu a fost omorât, dar a fost închis pe viaţă într-o instituţie psihiatrică. Astfel de indivizi, liberali sau idealişti (dacă a mai rămas vreunul), ar fi trebuit să se gândească la urmările politicii lor, înainte de a fi fost prea târziu. Preţul de plătit acum este incalculabil...

Fostul meu coleg, Ion Letea, timp de mulţi ani profesor în Bucureşti şi membru de partid el insuşi, nu a mai putut să înghită regimul şi a emigrat în Statele Unite. L-am invitat să vorbească în faţa ofiţerilor mei, studenţi la Fort Bragg. Un căpitan l-a întrebat fără menajamente:

– Ce cred comuniştii despre această catastrofă?

După ce a zăbovit câteva secunde, dr. Letea a răspuns:

– Nu ştiu, căci n-am întâlnit nici un fel de comunişti în România.

Cine e răspunzător pentru situaţia din România, ori în Polonia, sau oriunde altundeva în Europa de Est? Cine a făcut comunismul, şi cine îl face să funcţioneze? În forma sa cea mai simplă, comunismul a fost adus în întreaga regiune de tancurile sovietice. Moscova a „inventat" literalmente Partidul Comunist Român şi Ceuşescu nu era altceva decât întruchiparea de chintesenţă a acestui Partid.

Când Partidul a avut numai vreo nouă sute de membri, s-ar fi putut să existe nişte visători printre ei. Acum[1] Partidul numără peste trei milioane şi jumătate; trei milioane şi jumătate de suflete înşelate, induse în eroare şi dezorientate. Mulţi dintre ei indivizi cumsecade, însă în lupta pentru putere şi funcţii înalte, regula este supravieţuirea celor vicleni. Şi există destul loc pentru indivizi neîndurători şi fără inimă aproape de vârf, dacă se supun orbeşte lui Ceauşescu. Ca să ajungi în vârf trebuie să preamăreşti liderul şi sistemul, iar, ca să stai acolo, trebuie să te dezumanizezi...

Cuvântările şi articolele unor astfel de indivizi sunt pline de întortocheri de frază, numere, comparaţii, extrapolări, pro-

---

1 în 1989 (n. t.).

iecte şi promisiuni. În chip magic „urmând exempul luminos şi conducerea Conducătorului", până în anul 2000, România va fi un loc de „paradis", cum spun oamenii, dacă mai rămâne cineva până la sfârşitul secolului...

Pe de altă parte, presa oficială este plină de poveşti despre şomaj în Vest, oameni înfometaţi, familii care mănâncă hrană gătită din pisici şi câini, exploatatori fără milă şi alte racile tipice societăţilor capitaliste „în descompunere". Radio Europa Liberă, Vocea Americii, BBC şi alte posturi de radio din Vest le vorbesc românilor despre o realitate diferită, care, chiar dacă nu complet precisă, le dau totuşi o bună imagine a vieţii occidentale. Împinşi să evadeze din interior şi atraşi magnetic din afară, milioane de oameni vor să emigreze şi mii încearcă să fugă peste graniţe. Mulţi oameni sunt împuşcaţi mortal când încearcă să fugă, şi mii cer azil în Ungaria, Iugoslavia şi, chiar în Uniunea Sovietică.

Oamenii norocoşi care-şi găsesc drumul către lumea liberă, trebuie să înceapă o nouă viaţă în condiţii complet noi. Unii dintre ei reuşesc să o facă, dar mulţi nu. După ani trăiţi în condiţii de pseudoînchisoare, ei se simt stânjeniţi când se află în libertate, tot aşa de mult cum au fost stânjeniţi deţinuţii în 1964, când au fost eliberaţi după atâţia ani de încarcerare. Unii din noii imigranţi blamează America, critică orice, blestemă, regretă că au venit şi puţini chiar pleacă înapoi.

În mod tradiţional, cu toate că există încă un număr în descreştere de evrei şi puţini musulmani, majoritatea oamenilor din România sunt creştini. Printre creştini, Biserica Ortodoxă este cea mai mare, urmată de Biserica Catolică şi de diferitele confesiuni protestante. Totuşi, confesiunile religioase au toate probleme chinuitoare cu regimul marxist. În timp ce adevăraţii credincioşi sunt în permanenţă hărţuiţi, persecutaţi şi uneori întemniţaţi, clerul este incontinuu forţat să facă compromisuri.

Biserica Ortodoxă, de pildă, are o poziţie specială în România, dar situaţia ei este foarte complicată şi mulţi enoriaşi se simt dezamăgiţi de proprii lor clerici. S-o spunem de la început, oricine e născut într-o familie ortodoxă se consideră în mod automat pe sine un creştin. Din cauza aceasta, este deopotrivă mai uşor sau mai greu să fii ortodox, întrucât ortodoxia are multe feluri de credincioşi, de la extrem de devotaţi şi dedicaţi, până la creştini „simbolici". Legătura cu Iisus este mandatată preotului, iar creştinii individuali pot să crească spiritual

numai dacă aleg să procedeze astfel şi învaţă cum să realizeze acest lucru. Biserica Ortodoxă este frumoasă, tradiţională, foarte ritualistă şi tolerantă. Găzduieşte aproape orice atitudine şi comportare, dar slăbiciunea ei principală este supunerea faţă de autorităţi. Prin urmare, oricine controlează clerul poate, de asemenea, să controleze şi Biserica şi, din nefericire, preoţimea ortodoxă a fost slab pregătită să înfrunte plaga marxistă. Se pare că în comparaţie cu bisericile catolice şi protestante, Biserica Ortodoxă a acţionat slab.

Clerul catolic, de exemplu, îşi sacrifică viaţa de familie, prin celibat, pentru Iisus. În acelaşi timp, Biserica Catolică a pus un accent special pe educaţie şi reuşite personale, a stabilit criterii înalte de comportare şi, mai important, a stat alături de oamenii săi în vremuri de restrişte, cum face astăzi în Polonia. Biserica este autoritară, dar oferă exemple unice de urmat pentru oameni. Un preot catolic rar devine un informator al poliţiei, chiar sub un regim comunist represiv.

Protestanţii, pe de altă parte, au renunţat la majoritatea tradiţiilor vechi şi au schimbat natura preoţiei. Pastorii şi predicatorii lor au dus direct noua formă de creştinism către minţile şi sufletele oamenilor. Ei au fost mereu acolo ca să fie accesibili celor în nevoie şi gata la rândul lor de a ajunge la aceştia. Ei au arătat că creştinismul este mai mult decât catedralele impresionante, mănăstirile vechi, şi ritualurile complicate. Protestanţii sunt pretutindeni – de la Casa Albă până la lagărele de muncă din Siberia, până la oraşele de provincie din România. Ei oferă multor români o speranţă nouă, ceva solid şi stabil de care să se prindă în vremuri de încercare. Biserica Baptistă, de exemplu, creşte recent în mod considerabil, atât ca număr de credincioşi cât şi ca prestigiu. Mii şi mii de oameni însetaţi de adevăr au participat la predicile pastorului Billy Graham în România, cu toate că majoritatea lor nu erau baptişti şi nu mergeau nici măcar la biserică, de obicei.

Nemulţumite de tendinţele protestante în creştere, în România, autorităţile comuniste au mustrat clerul ortodox pentru pierderea adepţilor săi. Unii episcopi şi conducători de biserici au explicat că ei ar putea să facă mai mult, dacă ar avea mai multă libertate să predice Cuvântul Domului. Aceasta este probabil, cea mai mare deosebire între cele trei cleruri creştine principale. Un preot catolic primeşte instrucţiunile sale de la Roma şi, slavă Domnului, Roma e liberă. Un predicator pro-

testant îşi ia libertatea în propriile mâini potrivit convingerilor şi devoţiunii sale. Un preot ortodox cere mai întâi permisiunea autorităţilor, pentru a propovădui Cuvântul Domnului.

Interpretând greşit porunca biblică, „Dă-i Cezarului ce-i al Cezarului şi lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu", sau numai folosindu-se de aceasta, mulţi preoţi ortodocşi au sfârşit prin a-şi sluji propriile interese. O dată greşeala făcută, nu mai este greu pentru un preot să ajungă la un compromis continuu cu cererile fără sfârşit ale regimului. Cei care abandonează şi lasă calea liberă se bucură de o viaţă confortabilă din punct de vedere material. În România, toţi slujitorii lui Dumnezeu sunt pe statele de plată ale guvernului. Preoţilor ortodocşi li se permite să se căsătorească şi au familii şi astfel, au ce e mai bun din ambele lumi, a trupului şi a sufletului. Dacă preotul nu trăieşte la înălţimea aşteptărilor credincioşilor, luptând împotriva lui este ca şi cum ai lupta cu Primăria. În trecut, când oamenii nu erau şcoliţi şi Biserica era fără presiune de sus, preoţii ortodocşi aveau un rol important de jucat, asigurând legătura cultă între credincioşi şi Dumnezeu. Presaţi între „noul Cezar" şi îndatorirea lor faţă de Dumnezeu, unii preoţi s-au dedicat ei înşuşi Domnului şi au fost întemniţaţi sau chiar şi-au pierdut viaţa. Majoritatea dintre ei, totuşi, continuă să jongleze între doi poli incompatibli. Pe parcurs, Ortodoxia a pierdut mulţi dintre românii mai bine educaţi şi, în acelaşi timp, nu a reuşit să atragă şi să păstreze omul obişnuit, mai înclinat spre religie. Aceasta explică seducţia grupurilor active nou-protestante.

Autorităţile comuniste nu erau satisfăcute de noua tendinţă şi dorinţa avidă de a-l cunoaşte pe Dumnezeu. Atâta timp cât Partidul nu poate să controleze gândurile şi sufletele oamenilor, el permite bisericilor să existe, dar încearcă să le golească de orice valoare spirituală şi, mai presus de toate, să le golească de mesajul salvării creştine. Pentru a le supraveghea şi a-i descuraja pe oameni să participe la slujbe, a fost interzisă folosirea clopotelor de biserică în oraşele mari şi multe slujbe sunt supravegheate în secret. În plus, aproape în fiecare duminică li se cere preoţilor şi pastorilor să citească declaraţiile lui Ceauşescu şi să-l preamărească din altar.

Toţi clericii din România sunt supravegheaţi şi, dacă e necesar, trebuie să informeze Securitatea despre bisericile lor. Unui bun prieten de-al meu, un baptist român-american care a

vizitat România, chiar i s-a spus de către pastorul bisericii lui de baştină:

– Nu-ţi face griji, am înaintat Securităţii un raport bun despre vizita ta.

Clericii sunt plătiţi şi supravegheaţi... pentru a supraveghea! Aş dori să întreb la acest punct: dacă părintele G. Palfi, un preot romano-catolic, a fost omorât de Securitate pentru că a cerut într-un discurs moralizator ca ziua de Crăciun să fie declarată oficial zi Sfântă; dacă Traian Dorz, membru al mişcării Evanghelice Ortodoxe „Oastea Domnului" a stat aproape douăzeci de ani în închisoare pentru compunerea şi răspândirea de imnuri şi poeme creştine; şi dacă părintele Calciu a fost condamnat la zece ani de temniţă în plus pentru că a propovăduit adevărul despre Iisus, ce spun şi fac ceilalţi preoţi şi pastori din România? Pe cine slujesc ei?

În Uniunea Sovietică, majoritatea bisericilor au fost distruse ori li s-a dat o altă întrebuinţare. În fosta provincie românească a Basarabiei, în prezent republică sovietică[1], au mai rămas doar o mână de biserici din mia care exista în 1944. În România, cele mai multe din biserici sunt tolerate şi într-un fel sau altul încă ţinute deschise. Cu toate acestea, Patriarhia Română, evident cu binecuvântarea şi sub îndrumarea Partidului, fac orice efort imaginabil pentru a organiza şi a deschide cât mai multe biserici cu putinţă, oriunde trăiesc români în Vest în număr mare, în special în Statele Unite. Chiar asigură acele biserici cu preoţi şi pastori. Adevărul e că fără ele, ar fi extrem de greu pentru Securitate să descopere măcar unde sunt românii fugiţi şi emigraţi. Este uşor pentru Securitate să se infiltreze în bisericile româneşti şi, prin ele, să controleze exilul.

În 1983, comunitatea românească din New York a organizat tradiţionala Zi Naţională, dar au luat parte numai o mână de nou-veniţi. Chiar preoţi tineri sosind din România nu mai cunoşteau semnificaţia zilei.

– E atâta zăpăceală în rândul noilor-veniţi! a mărturisit profesorul Coste într-o zi. Mulţi dintre ei nu mai pot deosebi măcar ce e bun şi ce e rău. Trăind duplicitar toată viaţa lor, fiind înşelaţi, minţiţi şi induşi în eroare atâta vreme, mulţi dintre ei nu mai pot crede în onestitate şi idealism. Ce lume!

---

1 azi Republica Moldova (n. t.).

Am întâlnit regi şi preşedinţi, legiuitori şi lideri, ziarişti şi educatori. I-am avertizat întotdeauna despre pericolul comunist, dar nu mi-am imaginat niciodată că ar putea să devină atât de nociv şi capabil de a întuneca orice. E mult mai greu să desparţi acum binele de rău, a spus el trist.

N-am vrut să-l supăr pe profesorul Coste mai departe, dar unii dintre noii imigranţi au pus chiar sub semnul întrebării devoţiunea sa şi au crezut că cineva îl plăteşte probabil să facă ceea ce făcea. E o lume tristă, fără idealuri şi fără idealişti. Coste a murit în 1984 şi a fost cruţat de chiar mai multă deziluzie. A fost unul din ultimii lideri politici adevăraţi ai exilului românesc, un om cu un trecut, cu o bună înţelegere a lumii prezente şi cu un vis pentru un viitor mai bun, un om pe care numai timpul îl va putea înlocui.

Comunităţile exilului românesc din Vest au fost literalmente invadate de mii de indivizi cu tot soiul de atitudini, făcând imposibil de spus cine ce este. Unii dintre ei au acţionat în mod bizar, şi, personal, am ajuns la concluzia definitivă că în cadrul exilului au fost infiltrate sistematic diverse persoane.

În 1984, oameni ca mine, care au avut astfel de suspiciuni, au primit în cele din urmă confirmarea faptelor. Fostul general al Securităţii Ion Pacepa, fost şef al aparatului de spionaj român şi consilier al lui Ceauşescu, care a rămas în Germania Occidentală, în 1978, a făcut în ultimă instanţă acest lucru public. Serviciul român de spionaj se infiltrase în Vest cu nu mai puţin de zece mii de indivizi, ale căror ţeluri erau să preia exilul românesc, să distrugă ori să neutralizeze organizaţiile anticomuniste, să recruteze agenţi, şi să îmbunătăţească imaginea lui Ceauşescu în Vest. În fine, aşchiile mici au fost puse cap la cap şi am avut dovada a ceea ce sesizasem de mulţi ani.

La începutul anilor 1970, un nou departament al Securităţii a început să culeagă informaţii pentru o bancă de date computerizată cu privire la peste şase sute de mii de români. Mulţi dintre ei erau evrei trăind în Israel, care plecaseră din ţară de la instaurarea comuniştilor la putere. Dosare mai complete erau culese pentru organizaţii şi lideri anticomunişti activi.

Potrivit lui Pacepa, noul Departament Român de Spionaj Străin, extraordinar de secret, cu numele de cod „Orizont", a înregistrat primul său mare succes în 1975, când a ajutat la asigurarea pentru România a clauzei naţiunii celei mai favorizate, de la Congresul Statelor Unite. Ca răsplată, Ceauşescu l-a făcut pe şeful departamentului „erou al republicii socialiste",

o distincţie foarte înaltă în ţara comunistă. Românii exilaţi care au cooperat cu regimul au fost recompensaţi, au fost invitaţi în România pe cheltuiala ţării, au fost ajutaţi să stabilească afaceri cu România şi aşa mai departe; anticomuniştii statornici, mai ales cei care îl atacau pe Ceauşescu, urmau să fie lichidaţi.

– După ce a fost primit regeşte, în 1978, de preşedintele Carter, cu care Ceauşescu a semnat o declaraţie pentru promovarea şi respectarea drepturilor omului, a mărturisit Pacepa, mi-a ordonat să-l omor pe Emil Georgescu, pe atunci comentator la Radio Europa Liberă şi totodată un virulent critic al lui Ceauşescu.

Pacepa declară că ordinul a contribuit la hotărârea sa de a rămâne în străinătate, însă oricum Emil Georgescu a fost executat în 1981, când doi indivizi cu înfăţişare de arabi l-au înjunghiat de douăzeci şi două de ori în propria sa casă din München. Victima a supravieţuit agresiunii, dar a murit câţiva ani mai târziu. Cei doi criminali nu şi-au mărturisit niciodată identitatea, dar, cu miile de persoane din Orientul Mijlociu studiind în România, şi mulţi dintre ei, mai mult decât probabil fiind pregătiţi ca terorişti, există o mică îndoială referitor la cine s-a aflat în spatele tentativei.

Cel mai notoriu caz, însă, a fost acela al lui Matei Haiducu, ofiţer de Securitate care s-a stabilit în Franţa, în 1975. În 1982, el a primit ordin să-i omoare pe prietenul meu, Paul Goma, şi pe Virgil Tănase, amândoi scriitori deosebit de virulenţi la adresa lui Ceauşescu. Cunoscând însă Vestul şi valorile sale, Haiducu s-a predat poliţiei franceze, şi împreună au pus la punct o stratagemă. Atentatul asupra vieţii lui Goma a fost condus din umbră de poliţia franceză, în aşa fel încât să eşueze, dar într-un mod credibil. În acelaşi timp, Tănase a fost făcut să dispară pentru o vreme. Haiducu s-a întors la Bucureşti, să raporteze o misiune îndeplinită cu succes, confirmând că îl omorâse pe Tănase. Ceauşescu l-a primit în persoană, l-a felicitat pentru realizare şi i-a acordat una din cele mai înalte medalii ale republicii comuniste. Apoi Haiducu s-a întors la Paris şi autorităţile franceze au făcut cunoscută întreaga cacialma. Preşedintele Mitterand, care îşi planificase o vizită în România, a anulat-o şi a refuzat să-l mai întâlnească pe Ceauşescu. Vestul a început să-şi deschidă ochii, dar pe când Europa Occidentală a fost mai sprintenă să vadă realitatea lui Ceau-

şescu în culorile sale întunecate, presa americană a fost extrem de lentă.

Ex-generalul Pacepa a subliniat, de asemenea, că România avea cea mai densă reţea de informatori, un informator la cincisprezece oameni – mai mult decât în oricare altă ţară comunistă. Tocmai de aceea, orice tentativă de a schimba situaţia devenea virtual imposibilă. Informatorii bine plătiţi şi Securitatea obişnuită omorau din faşă orice plan, înainte de a prinde viaţă. Pacepa a spus deopotrivă că spionajul român era sub control sovietic, confirmând că exista foarte puţin spaţiu pentru independenţă în România. Mitul independenţei lui Ceauşescu, o dată format şi răspândit, nu putea fi uşor înlăturat. Acest lucru a fost îndeosebi evident în timpul audienţelor anuale în Congresul Statelor Unite.

În 1975, Statele Unite au recompensat „independenţa" României cu clauza naţiunii celei mai favorizate şi cu privilegii comerciale. Timp de câţiva ani, audierile anuale din Congres pentru reînnoirea acestei clauze au constituit evenimentul principal al relaţiilor româno-americane. Oameni de afaceri au încercat să demonstreze că relaţia era în mod reciproc avantajoasă, în timp ce Departamentul de Stat prezenta o imagine mai reală. Mulţi refugiaţi acuzau regimul fără încetare. Unii pastori cumpăraţi de Ceauşescu apărau politica lui. Evreii erau împărţiţi, unii acuzând regimul lui Ceauşescu, iar alţii apărându-l. În faţa clădirii Congresului erau întotdeauna oameni protestând împotriva politicii României, sau cerând ajutor pentru a-şi scoate familiile afară din România. În ultimă instanţă, hotărârea de a prelungi clauza naţiunii celei mai favorizate era în mod evident politică, însă cu fiecare audiere era din ce în ce mai clar că regimul lui Ceauşescu devenise unul din cele mai staliniste regimuri din Europa de Est, chiar dacă imaginea era într-un fel sau altul denaturată. Mulţi congresmeni sau martori activi nu vedeau tragedia catastrofală a întregului popor român, dar preferau să insiste că unele minorităţi sunt tratate cu asprime. Părea ca şi cum majoritatea etnică din România nu prezenta nici un fel de interes pentru Congres.

În vara lui 1982, am avut o mare surpriză. Se aplica de către Congres o presiune susţinută pentru a obliga autorităţile române să-i permită unui domn Coler să vină în America. Omul era descris drept un fost funcţionar superior de partid, care luptase de partea comunistă în războiul civil din Spania şi care

ieşise acum la pensie, ca scriitor şi poet. Numele lui era Ştefan Coler şi, potrivit declaraţiei, era înrudit de aproape cu Leonte Răutu, unul din cei mai mari lideri comunişti din România şi, în acelaşi timp, unul din consilierii lui Ceauşescu. Apoi, deodată, mi-am dat seama de monstruozitatea cazului. Coler, fostul colonel de Securitate şi fostul comandant de la Aiud, una din cele mai fioroase închisori din România comunistă, venea în Statele Unite ca un om nevinovat.

Iarna lui 1984 a deschis mai mulţi ochi faţă de faptul că regimul lui Ceauşescu era total incompetent, neîndurător şi incapabil de autoîmbunătăţire. Înainte de acea iarnă înspăimântătoare, Congresul Statelor Unite cerea ca România să facă anumite schimbări, implicând indirect faptul că regimul era în esenţă acceptabil, numai dacă se schimba, pe ici pe colo. Acea iarnă a convins pe fiecare individ onest că nu există altceva pe care orice regim comunist să-l aducă cu sine în afară de mizeria totală. Nici un fel de libertate, nici un fel de dreptate, nici un fel de demnitate, nici măcar hrană şi căldură; numai dreptul de a-l proslăvi şi a-l aplauda pe conducător.

Opoziţia era cu greu posibilă. Oamenii nu mai puteau ţine legătura unul cu altul. Corespodenţa era cenzurată, iar convorbirile telefonice interceptate. Pentru a reduce contactele, ultima carte de telefon a fost tipărită în 1977. Nu erau accesibile nici un fel de maşini de copiat şi toate maşinile de scris fuseseră înregistrate la poliţie. Autorizaţii de reînnoire erau acordate numai oamenilor de încredere şi ascultători.

Disidenţii de seamă erau omorâţi sau, în câteva cazuri bine cunoscute în Vest, erau obligaţi să părăsească ţara. Ion Dascălu, de pildă, un avocat din Constanţa care a propus un amendament la constituţie, în sensul ca nimeni să nu fie lipsit de lumină şi căldură în casă, a fost omorât. Omorât, de asemenea, a fost Gheorghe Ursu, un om în vârstă de cincizeci şi nouă de ani, care ţinuse un jurnal precis de când avea optsprezece ani, un jurnal care, probabil, demasca regimul. Ca să ascundă trecutul, Securitatea l-a asasinat şi i-a ars manuscrisul de zece mii de pagini.

În primăvara lui 1985, David Funderburk, ambasadorul american la Bucureşti, şi-a dat demisia şi a confirmat pe deplin cel mai rău scenariu privind România. Independenţa lui Ceauşescu era o farsă. America a fost înşelată şi minţită. Drepturile omului, grosolan violate. Ceauşescu şi oamenii lui îşi băteau joc de ţară, supunând România unei morţi lente. Nu exista nici

un fel de speranţă şi nici un viitor. Numeroşi români pe care el îi întâlnise în timp ce se afla în România îl rugaseră pe ambasadorul Funderburk să înmâneze mesaje lumii libere şi, ca om integru, el s-a conformat. Românii îşi pierduseră până şi capacitatea de a visa. Totul la ceea ce mai puteau visa era o bucată de pâine şi ceva căldură. O întreagă naţiune, odinioară stabilă, cu frică de Dumnezeu şi înzestrată, fusese redusă la dilema lui Hamlet: a fi sau a nu fi. Întreaga ţară devenise o gigantică închisoare şi un experiment de la Piteşti.

Ce ruşine că un congresman american de seamă care a vizitat România în 1983 a declarat, după ce l-a întâlnit pe Ceauşescu, că întreaga naţiune română era în spatele politicii lui Ceauşescu. El „o ştia" vorbind cu preşedintele român. Mai târziu, binecunoscutul ziarist american, Jack Anderson, a publicat ceva similar în *Washington Post*, pretinzând că ştia cele afirmate, dintr-o sursă „foarte de încredere". Cât de absurd! Pentru prima dată în istoria românească sunt cazuri de ţărani care fug peste graniţă în Uniunea Sovietică. Aceasta este ultima decădere pentru Europa de Est. Să dispară liantul care ţinuse naţiunea românească la un loc! Şi cu toate acestea mai erau indivizi care au crezut că Ceauşescu acţionează în mod independent. Ceauşescu şi regimul lui s-au dovedit într-adevăr independenţi, dar numai să distrugă ţara şi să ucidă poporul român. În mod interesant, nici poporul şi nici Uniunea Sovietică n-au crezut şi nu cred în independenţa lui Ceauşescu.

În timpul iernii lui 1984, am fost invitat la o recepţie dată la Capitol Hill de Dante Fascell pentru o delegaţie română de nivel înalt. David Funderburk şi soţia sa erau acolo, precum şi Mircea Maliţa, ambasadorul român în Statele Unite, soţia sa şi câteva persoane oficiale înalte din România comunistă, inclusiv Maria Groza, ministrul adjunct de Externe român. Era prima dată în şaisprezece ani că întâlnisem astfel de persoane oficiale. Am profitat de situaţie şi am vorbit cu musafirii. Printre alte subiecte, l-am întrebat pe directorul Departamentului de vize din Ministerul de Externe Român:

– De ce nu-l eliberaţi pe părintele Calciu din închisoare şi să-l lăsaţi să vină în Vest? Aceasta ar rezolva o mulţime de neplăceri.

– Domnule Dima, a spus el, noi vrem să-l eliberăm, dar l-am rugat să facă o cerere de graţiere. Aceasta este tot ce am vrut noi de la el, să-i ceară preşedintelui iertare, iar omul încăpăţânat refuză. Ce aţi face dumneavoastră într-o astfel de situaţie?

Am răspuns ceva, dar îmi aduc aminte că m-am gândit în sufletul meu: *de ce să ceară un om nevinovat iertare?*

În timpul aceleiaşi recepţii am observat un funcţionar superior mai stilat şi cu o înfăţişare destul de blajină, şi, într-un moment de relaxare, într-un ungher mai retras al camerei, l-am întrebat direct:

– Vă daţi seama de tragedia prezentă a României şi a poporului ei?

Ezitând, scoţându-şi ochelarii ca şi cum ar fi vrut să-i şteargă, el a răspuns:

– Da, domnule Dima, îmi dau seama. Întreaga tragedie începe numai de la o persoană. El părea necăjit.

Merită să amintim că potrivit zvonurilor, omul era fie ofiţer de Securitate, fie cel puţin colaborator pe deplin cu poliţia. Totuşi, el s-a alăturat mai târziu unui grup de intelectuali şi a semnat o scrisoare, protestând împotriva distrugerii mai multor monumente istorice din Bucureşti.

Există puţină înţelegere şi grijă în lumea prezentă faţă de ceea ce se întâmplă în interiorul României acum, aşa cum a existat puţină înţelegere pentru Cambodgia lui Pol Pot şi Uganda lui Idi Amin. A existat, de asemenea, puţină înţelegere a comunismului acum patruzeci de ani, în Europa de Est. Acum, însă, e prea târziu să se mai facă ceva în privinţa lui. Când alte ţări se vor trezi înşelate cu un astfel de sistem politic abominabil, va fi prea târziu să-i schimbe cursul.

Când noi eram în închisoare, visam la o Românie frumoasă şi liberă. Deşi ştiam că puţine visuri devin realitate, chiar în cele mai sumbre clipe ale noastre nu ne-am fi putut imagina o astfel de societate de coşmar. Părintele Gheorghe Calciu, care a petrecut şaisprezece ani în temniţă, în timpul epocii lui Stalin, şi alţi şase ani sub Ceauşescu, insistă că viaţa sub Stalin era mai uşoară. Din punctul său de vedere, românii trăiesc deja sub prorocirea biblică a Apocalipsului.

Din iarna lui 1984, soarta României s-a asemuit cu Pătimirea din Biblie. Există fărădelege, plâns şi scrâşnire de dinţi, un timp înspăimântător pentru femei gravide şi mame care alăptează. Părea ca şi cum Domnul însuşi era supărat pe români. Poate din pricină că El îi iubeşte atât de mult, El a hotărât să-i sfărâme, ori să-i refacă după chipul său.

Când după cea mai friguroasă iarnă a secolului, locuitorii Bucureştilor s-au aventurat afară din casele lor, ei au fost încă o dată zguduiţi să vadă iubitul lor oraş într-o stare de ruină.

Regimul dărâmase cu buldozerele o imensă parte a capitalei, ca să facă loc unui centru civic cu un palat, pentru Ceauşescu şi cumetrii lui. Pentru a duce oamenii în mod solemn să-i asculte cuvântările, Ceauşescu a creat o uriaşă gaură în centrul comercial al Bucureştilor, ca să devină o piaţă deschisă pentru o jumătate de milion de persoane. Regimul a demolat şi mii de clădiri, mari şi mici, străvechi sau nou-nouţe, din vechiul centru al oraşului, pentru a croi un bulevard uriaş numit „Victoria Socialismului". Bucureştii trebuiau să devină în mod oficial primul oraş comunist din lume şi trecutul trebuia să fie ras. Numeroase monumente şi clădiri istorice au fost distruse în frigul şi întunericul iernii, şi orice sacrilegiu imaginabil a fost comis. Un mare număr de biserici de neînlocuit, construite de două, trei sute de ani, au fost rase cu buldozerul şi comorile lor au fost îngropate pentru totdeauna. Cimitire întregi au fost golite şi trupuri mutate în pripă, chiar dacă fuseseră de puţină vreme îngropate. Noul proiect socialist al secolului a început să prindă formă. Fără speranţă pentru un viitor mai bun, trăind într-un prezent înfricoşător, Ceauşescu a lipsit oamenii de ultima lor avere – trecutul lor. Celor mai mulţi români li se părea că dacă Dumnezeu şi armata lui de îngeri i-a izgonit pe satana şi adepţii lui din ceruri, ei s-au refugiat în România, unde au răsturnat toate valorile.

Dumnezeu a poruncit:

– „Să se facă lumină", şi s-a făcut lumină...

În Bucureşti, comuniştii au poruncit să fie întuneric şi frig, şi s-a făcut întuneric şi frig. Dumnezeu a poruncit copiilor lui să se iubească şi să se înmulţească, dar comuniştii i-au făcut pe români să se urască unul pe altul; nu mai sunt copii să aducă zâmbete şi fericire părinţilor lor, şi, dacă sunt unii, aduc lacrimi şi întristare. Sunt acum mame care plâng pentru copiii lor, şi copii care-şi plâng mamele. Există numai oameni deznădăjduiţi sau mincinoşi care proslăvesc „prezentul glorios al naţiunii şi ridicarea, în viitor, spre culmile civilizaţiei comuniste", cum declară doctrina oficială. Există o senzaţie de pierdere iremediabilă în rândul majorităţii oamenilor, dar există deopotrivă semne de renaştere religioasă, probabil, singura speranţă rămasă după pierderea încrederii în Occident.

32

Întâlnindu-l pe Ceauşescu

În primăvara lui 1985, Ceauşescu a sărbătorit douăzeci de ani de existenţă la cârma ţării. Perioada a fost declarată oficial o „epocă a luminii", cu excepţia faptului că ţara trăia în întuneric şi nimeni nu putea să vadă această epocă. Fiecare publicaţie şi fiecare mijloc de informare în masă sublinia marile realizări ale României sub conducerea „providenţială" a lui Ceauşescu. I s-au conferit toate onorurile şi a fost făcut preşedinte al, odinioară, prestigioasei Academii Române. I-au fost dedicate poeme şi cântece şi au fost pictate portrete reprezentându-l într-o postură asemuitoare divinităţii, radiind lumină şi înconjurat de creaturi angelice. A fost potopit cu peste o sută de titluri onorifice din toată lumea, inclusiv unele din ţări occidentale libere. Lideri din întreaga lume l-au felicitat şi şi-au exprimat cele mai bune urări ale lor.

Câtă ticăloşie a unor fiinţe umane! Cine este acest cârpaci nerealizat care n-a lucrat niciodată în întreaga lui viaţă măcar o singură zi pentru a-şi câştiga existenţa? Cine este această persoană dementă, care se simte frustrată de a nu fi recunoscută de toată omenirea şi de a nu i se fi acordat Premiul Nobel pentru pace? Acest individ, care nu are nici un rival în afară de Dumnezeu, şi care s-a îndreptat cu întreaga energie împotriva Atotputernicului? Cine este această fiinţă?

Puţin se cunoaşte despre trecutul lui Nicolae Ceauşescu sau despre vicleana lui ascensiune la putere, în afară de ce s-a publicat oficial în anii recenţi. O ilustrare limpede este faptul că după patruzeci de ani la putere, Partidul Comunist Român nu are încă o istorie oficială, întrucât Ceauşescu respinge orice manuscris care menţionează pe oricine, cu excepţia lui. Potrivit

mândriei personale şi infinitului său ego, întreaga istorie a României a fost doar un preludiu la venirea lui şi adevăratul comunism a început abia cu el. Cu o lipsă totală de fapte despre trecutul lui, dar cu o sumedenie de zvonuri, dintre care multe sunt răspândite de Securitate, alcătuirea din bucăţi a portretului lui Ceauşescu este dificilă.

Nicolae Ceauşescu s-a născut în 1918, al treilea din zece copii al unei familii foarte sărace, trăind într-un sat izolat din sudul României. Tatăl său, purtând numele ţigănesc de Andruţa Ceauşu, era un beţiv notoriu şi a dat acelaşi nume la doi dintre fiii lui, lucru nemaiauzit până atunci în România. Demn de notat este că, în ciuda terminaţiei tipice de *escu*, însemnând „(eu) sunt" în româna veche, numele nu este de fapt românesc. Ceauş, pronunţat „cea-uş", este un cuvânt turcesc, desemnând un grad inferior în vechea armată turcă. Acestui nume i-a fost adăugată mai târziu terminaţia românească tipică. Contrar liniei oficiale, Ceauşeştii nu locuiau la Scorniceşti, ci la Tatarai, un cătun foarte sărac, aşezat la marginea Scorniceştilor.

În anii 1960, am întâlnit o femeie care lucra ca îngrijitoare în Bucureşti şi care cunoştea întreaga familie Ceauşescu. Ea provenea dintr-o familie ţărănească din clasa de mijloc din Scorniceşti şi casa îi era aşezată lângă un curs de apă, vizavi de cătunul lui Ceauşescu. De multe ori, bătrânul Andruţa, însoţit de unii din copiii lui, adăsta acolo pentru un timp, în drumul lor, spre târg.

– Părinţii mei, spunea această femeie blândă, erau totdeauna drăguţi faţă de săracii Ceauşeşti, dar nouă ne era frică la toţi să nu luăm păduchi de la ei.

După ce gospodăria colectivă din localitate a luat în stăpânire pământul lor, femeia şi bărbatul ei au fost destul de norocoşi să nimerească drumul spre Bucureşti. Într-o zi, cu mulţi ani mai târziu, după ce Nicolae Ceauşescu şi-a asumat puterea supremă, ea l-a întâlnit din întâmplare pe Florea, unul din fraţii preşedintelui şi fostul ei coleg de şcoală elementară.

– Ce mai faci, Florea? Nu te-am mai văzut de mulţi ani. Cum e totul acum? l-a întrebat ea. Evident, el a recunoscut-o, şi luat prin surprindere deşi a fost pe punctul de a-i răspunde, s-a oprit imediat:

– Nu te cunosc, Marie, nu te cunosc!

Îl surprinde pe un om mare să se identifice cu începuturi sărăcăcioase, dar acesta nu a fost cazul familiei Ceauşescu.

Nicolae Ceauşescu a urmat şcoala elementară din comună. El a repetat câţiva ani şi s-a lăsat păgubaş la începutul clasei a patra. Nu s-a mai întors niciodată înapoi să obţină diploma de patru clase, deşi teoretic acest lucru era obligatoriu în România antebelică. Oricum, el a învăţat să citească. În România de dinainte de război, educaţia religioasă făcea parte din programa analitică a şcolii şi copiii se jucau bucuroşi împrejurul bisericilor şi participau la importantele ceremonii religioase. În mod interesant, potrivit celor puţini care îşi aduc aminte de copilăria preşedintelui României comuniste, Nicolae Ceauşescu ura biserica şi religia, chiar de copil, şi nu a pus piciorul niciodată în biserica satului.

Este un fapt cunoscut că tatăl său, Andruţa, l-a dus pe tânărul Ceauşescu la un cizmar, într-un oraş din apropiere, să înveţe ceva folositor, dar Ceauşescu a respins acest lucru şi drumul încet şi anevoios de a creşte şi a deveni un om de treabă. Când şi-o fi terminat el ucenicia, nimeni nu ştie precis. Zvonul oficial, răspândit de Securitate, însă nepublicat, este că Ceauşescu a intrat de timpuriu în mişcarea comunistă şi a fost mai târziu închis pentru activităţi ilegale. Adevărul este că a fost prins furând de la stăpânul său, care a vrut să-l pună la punct. Ceauşescu l-a lovit pe cizmar în mod brutal cu un ciocan şi, drept urmare, a fost închis. În timp ce se afla în închisoare şi încă adolescent, Nicolae Ceauşescu a întâlnit micul grup de comunişti români care fuseseră condamnaţi după grevele din 1933, de la Griviţa, mişcări incitate de Uniunea Sovietică, şi astfel şi-a găsit adevărata vocaţie. Fiind adolescent, Ceauşescu a fost eliberat la scurtă vreme după aceea, dar a rămas un comunist înfocat.

Se zice că în 1939, Nicolae Ceauşescu a întâlnit-o pe Elena Petrescu, sora unui alt condamnat de drept comun, şi s-au îndrăgostit unul de altul, iar mai târziu s-au căsătorit. Tot în 1939, Ceauşescu a ajutat la organizarea unor demonstraţii comuniste; de această dată a fost condamnat pentru activităţi prosovietice. În puşcărie, Ceauşescu a devenit valetul şi protejatul personal al fostului conducător comunist, Gheorghiu-Dej, şi a fost eliberat cu toţi ceilalţi comunişti, închişi în vara lui 1944. În timpul celor câteva săptămâni care au urmat, comuniştii eliberaţi au rămas ascunşi, fiindcă hotărârea de a-i elibera înaintea armatei sovietice, care înainta, fusese una la nivel înalt şi poliţiei i s-a spus că evadaseră. Era, desigur, în

timpul acelor luni, când începuse să dea în floare cariera politică a lui Ceauşescu.

După ocupaţia sovietică a României, în august 1944, şi ascensiunea la putere a Partidului între 1944 şi 1947, Ceauşescu a devenit secretar al Tineretului Comunist şi, mai târziu, a fost trimis la Moscova pentru studii speciale. Cei care l-au întâlnit în acei ani de luptă, când poporul român se opunea cu înverşunare comunismului, spun că Ceauşescu era incredibil de plin de ură şi răzbunare împotriva „duşmanilor clasei muncitoare", şi doar intervenţiile mai puternice ale tovarăşilor săi îl opreau de la ucidere. Interesant, Ion Caraion, care fusese un socialist şi un antifascist, a intrat în noul Partid de timpuriu şi a devenit redactor al ziarului oficial al partidului pentru tineret. În această calitate îl întâlnise pe Ceauşescu, şi descrierea lui era aceeaşi. Vorbind bâlbâit şi aproape neinteligibil, şi mişcându-se dezordonat, Ceauşescu avea forţa şi energia unui om nebun, şi vrăşmăşia de satană.

Înainte de a merge la Moscova pentru învăţământul „superior" special, Ceauşescu s-a oprit pentru scurtă vreme la Academia Militară din Bucureşti, dar profesorii vechii Academii au refuzat să-i predea lecţii, spunând că era incompetent pentru astfel de studii. Părerea lor n-a convins Partidul, care l-a trimis mai departe, la Moscova. Puţin se ştie în mod oficial despre şederea lui Ceauşescu în Uniunea Sovietică. La treizeci de ani după revoluţia bolşevică, sovieticii înşişi erau mai bine educaţi şi, din punctul lor de vedere, Ceauşescu era aproape analfabet. Potrivit zvonurilor, colegii lui sovietici îl considerau un ţigan grosolan şi îl priveau cu dispreţ, dar totuşi s-a întors de la Moscova cu referinţe înalte.

La întoarcerea sa, Ceauşescu l-a sprijinit puternic pe fostul său şef din închisoare şi, executând fără milă toate ordinele, ascensiunea lui a fost meteorică. Până în 1950, la vârsta de treizeci şi doi de ani, Ceauşescu fusese ministru adjunct al Forţelor Armate şi general locotenent la comanda direcţiei politice a armatei. El a fost după aceea promovat la Comitetul Central al Partidului, în Biroul lui Politic, şi plasat la comanda înaltelor dosare de partid. Această funcţie i-a dat o privire unică asupra cine ceea ce era, şi cine urma să fie promovat sau retrogradat. Ceauşescu a fost, de asemenea, şeful unităţii de şoc speciale, care până la urmă a pus în aplicare colectivizarea totală a ţăranilor români. Se spune că însuşi liderul sovietic, Nikita Hruşciov, a sfătuit România să domolească ritmul co-

lectivizării pământului, dar comuniştii români nu au ascultat. Din punctul de vedere al lui Ceauşescu, dacă familia lui nu avea nici un fel de pământ, de ce ar fi posedat alţii?

În cele din urmă, în 1964, Ceauşescu a devenit şeful Partidului, care a fost ultimul pas către obţinerea puterii absolute. De la început, el a manifestat o atitudine antiintelectuală profundă şi a încercat să ascundă un complex de inferioritate. El a respins, de asemenea, orice idee de proprietate privată, dar aceasta nu l-a împiedicat să ia în stăpânire palatele şi posesiunile foştilor regi pentru uzul său personal.

Aderând puternic la marxism, Ceauşescu a arătat de-a lungul întregii lui cariere o profundă aversiune faţă de Dumnezeu şi biserică. El chiar a prezis că religia va dispărea cu totul cam în vreo patruzeci de ani. Cei care l-au cunoscut personal insistă asupra faptului că el nu putea să sufere nici un fel de cruci creştine sau binecuvântări religioase. Incidentul din Venezuela, când a cerut să fie scos crucifixul din camera lui, nu a fost de loc o întâmplare. Nici nu a fost o coincidenţă că, la dejunul dat în onoarea lui de către un grup de oameni de afaceri din New Orleans, el a părăsit camera, fiindcă un pastor a binecuvântat masa. În văzul lumii, el chiar l-a lovit cu piciorul şi l-a certat cu asprime pe Vasile Pungan, consilierul său şef, pentru că nu l-a informat despre acest lucru.

Ajungând în vârf, totuşi, Ceauşescu trebuia să-şi consolideze puterea şi a fost extrem de norocos în câteva privinţe importante — aproape supranatural de norocos. România era într-o formă economică mai bună la sfârşitul anilor 1960. Moscova şi Beijingul se divizaseră, Israelul şi naţiunile arabe erau în conflict, şi Ceauşescu a putut să facă pe mediatorul. Ca să câştige popularitate acasă şi recunoaştere în străinătate, a recurs la două trucuri: naţionalismul şi „independenţa" (potrivit pronunţiei sale) în afacerile externe. Puţini oameni au pus sub semnul întrebării necesitatea sau ţinta naţionalismului lui Ceauşescu şi chiar mai puţini s-au întrebat dacă România putea realmente să fie, ori să acţioneze ca o naţiune cu adevărat independentă, date fiind interesele de securitate sovietice în regiune. Totuşi, o vreme, şiretlicurile au mers şi Ceauşescu a reuşit să-i înşele pe mulţi.

Printre cei pe care noul lider i-a înşelat a fost Alexandru Ivasiuc, un scriitor talentat, care şi-a găsit o moarte prematură în timpul cutremurului din 1977, şi pe care îl întâlnisem pentru scurtă vreme în închisoarea de la Gherla. În perioada mai bună

de la sfârşitul anilor 1960 şi începuturile anilor 1970, Alex Ivasiuc a fost cooptat de Uniunea Scriitorilor din România şi promovat într-o funcţie administrativă a Uniunii. El chiar l-a întâlnit pe preşedinte de câteva ori, fără prea multă vorbă, când Ceauşescu a vizitat Uniunea Scriitorilor. Apoi, într-o seară plăcută de vară, la începutul anilor 1970, Alex l-a întâlnit pe Ceauşescu care, în momentul acela, făcea o plimbare înconjurat de garda personală aproape de Arcul de Triumf din Bucureşti. Ceauşescu era probabil într-una din rarele lui stări de spirit bune şi, recunoscându-l pe scriitor, l-a invitat să se plimbe cu el câtva timp. Alex a mărturisit apoi, că după ce a vorbit cu Ceauşescu mai mult de o oră, se simţea înfricoşat să aibă o imagine a adevăratei lui personalităţi.

– Nu există nimic, absolut nimic românesc sau creştin în fiinţa lui Ceauşescu, s-a destăinuit după aceea Alex unui prieten comun, care mai târziu a părăsit România. După părerea mea, Ceauşescu are structura spirituală a unui arnăut – acei albanezi islamizaţi, aduşi de turci în România în perioada secolului al optsprezecelea pentru a supraveghea munca iobagilor pe diferite moşii.

Există oameni buni şi oameni răi în fiecare naţiune în orice timp, şi românii au produs, de asemenea, tot felul de indivizi. Există ceva în firea românească, totuşi, care-i face pe români stoici, deschişi, prietenoşi, toleranţi şi destul de blânzi, deşi mulţi dintre ei ar putea fi consideraţi superficiali şi dedaţi plăcerilor lumeşti ale vieţii. Vizitând o casă românească tipică, vei găsi cu siguranţă undeva o cruce, o icoană, sau un alt articol tradiţional care te va pune în temă despre valorile gospodăriei. Când fac lucruri rele, românii nu persevereză, de obicei, în ele. Vorbind cu oamenii, vei descoperi până la urmă valori şi credinţe creştine şi un devotament faţă de modul tradiţional de viaţă. Deşi acum creştinismul ar putea fi pur şi simplu simbolic pentru mulţi oameni, este încă profund înrădăcinat în sufletul românesc, făcându-i pe majoritatea românilor mai moderaţi şi mai puţin violenţi. Alex nu a găsit nici una din aceste trăsături în caracterul lui Ceauşescu. Ca scriitor, cu un adânc interes pentru istorie şi psihologia personajelor, Alex a făcut unele cercetări asupra acestor teme. El a aruncat într-adevăr o nouă lumină asupra lui Ceauşescu şi a trecutului său, şi a descoperit o posibilă istorie de familie care era virtual necunoscută înainte.

Cu o ocazie după aceea, Alex a fost chemat la biroul lui Ceauşescu pentru a discuta unele probleme literare. Din întâmplare, el fusese singurul la îndemână din conducerea Uniunii Scriitorilor. Cum a intrat în birou, a dorit să-l salute pe preşedinte ca pe o veche cunoştinţă, dar Ceauşescu a reacţionat de parcă nu-l cunoscuse niciodată mai înainte. Necioplit, fără astâmpăr, şi hiperactiv, Ceauşescu a întrerupt tăios spusele pe care le avea pe limbă Alex.

– Era ca şi cum aş fi întâlnit un alt om, şi eram complet fâstâcit, a mărturisit Alex mai târziu.

Alex era speriat dar şi intrigat şi a făcut unele cercetări, descoperind chiar că fusese adus, desigur, un grup de arnăuţi pentru a supraveghea unele moşii din zona Scorniceşti. Ţăranul din partea locului se referea la ei ca ceauş – acel grad inferior în armata turcă veche. Moartea timpurie a scriitorului a pus capăt cercetării sale, însă oricum intuiţia lui ar fi fost greu de dovedit, întrucât Ceauşescu a ordonat arderea tuturor arhivelor şi documentelor care se refereau la originea familiei sale şi la anii lui de copilărie.

Dacă Ceauşescu este pur şi simplu un român sau de origine ţigănească sau arnăut, e greu de stabilit, dar în mod sigur e ceva în neregulă. Există ceva profund antisocial, antiromânesc şi, mai presus de toate, anticreştinesc în firea lui. Sau poate nu e nimic greşit cu trecutul lui sau cu moştenirea lui genetică. Poate fi numai rezultatul ultim al comunismului, produsul final al aplicării „corecte" a marxismului. Din punctul său personal de vedere, Ceauşescu se consideră pe sine, un adevărat comunist. El e supărat pe ceilalţi lideri comunişti care au permis un oarecare grad de libertate în ţările lor şi, astfel, au deviat de la adevărata linie. El nu pierde nici o ocazie pentru a-şi împărtăşi cu generozitate cunoştinţele tuturor, încercând să-i facă să vadă lumina lui şi, mai ales, să-i îndrume în direcţia cea dreaptă.

Când vizitează fermele agricole în România, de pildă, Ceauşescu le ţine lecţii agronomilor şi fermierilor cum să cultive pământul pentru recolte mai bune; inspectând universităţile, îi instruieşte pe profesori cum să predea; mergând la institutele de cercetări, Ceauşescu le spune savanţilor cum funcţionează computerele. Când a verificat mersul construcţiei unei centrale nucleare, prima în România, liderul le-a ţinut lecţii constructorilor cu privire la metodele de siguranţă. Ca „fizician" el a spus: „Nu ştim dacă trebuie să râdem sau să plân-

gem". Totuşi, râsul e un alt bun de larg consum, care nu se găseşte în întunecata şi sumbra Românie.

Când lucrurile merg prost şi Ceauşescu află, se supără foarte rău, întrucât el nu poate accepta că ar putea să poarte vreo răspundere pentru greşeală. Adeseori, el îşi insultă miniştrii şi îi acuză pe cei din jurul lui, inclusiv întreaga populaţie, că nu ascultă de sfaturile lui înţelepte, şi chiar că sabotează strădaniile lui. Pentru a evita astfel de situaţii jenante, şi, de asemenea, foarte probabil unele retrogradări, se face totul pentru a-l mulţumi pe „omul predestinat". Soldaţii sunt îmbrăcaţi în haine civile să-l aplaude la fiecare colţ; cele mai bune produse sunt etalate în faţa lui pentru a demonstra rezultatele conducerii sale înţelepte; vaci cu ugere mari, „dând mai mult lapte oamenilor muncii", sunt duse de la fermă la fermă şi arătate în diferite poziţii numai când el vizitează fermele; copiii sunt preselectaţi şi ţinuţi în carantină timp de câteva zile (din cauza fricii lui Ceauşescu de microbi), iar apoi sunt îmbrăcaţi frumos, învăţaţi să zâmbească şi instruiţi să-i ofere lui şi ei flori; sunt plantate flori la repezeală pentru sosirea lui, chiar dacă ele ar putea să nu supravieţuiască niciodată; chiar şi pomii sunt vopsiţi câteodată în verde, pentru a arăta rezultatul a patruzeci de ani de comunism, şi douăzeci de ani de conducere „providenţială".

Ceauşescu nu trăieşte numai din adulaţia românească. El nu se simte împlinit dacă nu vizitează şi alte ţări în fiecare lună sau cam aşa ceva, ori dacă nu e vizitat aproape zilnic de vreo personalitate străină. Contează prea puţin dacă vizitatorul este un lider adevărat ori secretarul vreunui obscur partid comunist, un om de afaceri vest-german sau profesor de colegiu american de origine română. Ceauşescu pozează ca om înţelept, dându-le sfaturi şi, cel puţin de dragul fotografiilor, ascultând la problemele lor.

Ceauşescu nu e singur. El a plasat în funcţii înalte vreo cincizeci de membri din familia lui imediată şi cercul său de iniţiaţi poate consta din câteva sute de indivizi loiali şi fără murmur. Grija lui principală pare să fie de a găsi pe acei puţini indivizi vrednici de încredere şi, după aceea, să-i promoveze, retrogradeze şi să-i schimbe permanent încoace şi încolo. În cei douăzeci de ani de putere ai lui, el a numit şi a retrogradat mai mulţi miniştri decât în întreaga perioadă anterioară de independenţă românească. El nu face toată treaba singur. Soţia lui Elena, cea mai urâtă fiinţă omenească din istoria României,

mai urâtă chiar decât Ceauşescu însuşi, este consilierul lui cel mai de încredere. Ea a fost făcută în mod treptat membru plin al Biroului Politic al Partidului şi prim-vice-primministru al României şi nu a renunţat niciodată la cariera ei de „savant".

Elena Ceauşescu, mai în vârstă cu un an ca bărbatul ei, are aceleaşi obârşii mai puţin decât umile ca ale soţului său. Dacă lucrurile ar fi rămas normale, ea ar fi devenit o spălătoreasă ori, în cel mai bun caz, o cusătoreasă, unde şi-ar fi câştigat existenţa printr-un trai cinstit, deşi poate sărăcăcios. Totuşi, ea l-a întâlnit pe Ceauşescu, iar cei doi au alcătuit o pereche îngrozitoare. De s-ar fi îndreptat doar spre Dumnezeu! Dar ei s-au îndreptat în schimb spre marxism iar posibilităţile erau larg deschise pentru acei puţini care au îmbrăţişat această cale perversă.

Când şi dacă ea a absolvit şcoala secundară e un mister, dar eu îmi aduc aminte că erau nişte glume, în anii 1950, la Institutul Politehnic din Bucureşti, despre soţia unui lider comunist de vază, care dorea să afle cum se poate obţine un titlu de doctor în chimie fără a-şi fi terminat cursurile ei „prin corespondenţă". Este binecunoscut că fostul profesor de chimie, dr. Neniţescu, a refuzat în mod categoric să-i acorde titlul de doctor. Mai târziu, totuşi, după ce Neniţescu a murit şi Ceauşescu a devenit conducătorul ţării, ei i s-a acordat orice onoare imaginabilă, inclusiv titlul de membru al Academiei. Nimeni nu are voie să se refere la ea, în afară de titlul oficial de „academician, doctor, inginer, savant de renume mondial, Elena Ceauşescu". Totuşi în ciuda sumelor enorme de bani pe care le cheltuie pe îmbrăcăminte, nimic nu poate acoperi grosolănia, neglijenţa şi răutatea ei.

Ca „chimist" ei i s-a atribuit supravegherea pregătirii câtorva articole etichetate greşit ca hrană, şi supervizarea industriei de cercetare chimică din România. Chemarea ei cea mai recentă, însă, este pentru politică, şi aspiraţia ei cea mai înaltă este să preia conducerea, dacă i se întâmplă ceva soţului. Ea controlează, de asemenea, promovările politice la nivelurile înalte şi distribuie toate posturile diplomatice. Presa se referă la ea din ce în ce mai mult ca un „organizator excepţional, şi un conducător politic care ia parte cu pasiune la sarcina de înfăptuire a destinului României". Imaginea ei publică, împreună cu cea a lui Nicolae Ceauşescu, este modelată şi îngroşată zilnic de presa română. Nu există cotidiene în România fără portretele lor şi nimeni nu îndrăzneşte vreodată să aşeze

numele lor la sfârşitul unui rând tipărit. Despărţirea numelui lor la încheierea unui rând este un păcat cardinal.

Cei doi Ceauşeşti au unul, doi, sau chiar trei copii, în funcţie de zvonuri şi interpretare. Nicu, fiul lor natural, s-a născut în 1951; ei îşi adoră fiul, care le seamănă în mai multe privinţe. Valentin este fiul unui comunist de frunte, pe care ei l-au adoptat după moartea tatălui său. Conform unor bârfe, Zoe este fiica lor naturală; după alte zvonuri, şi ea a fost adoptată. Mai mult ca probabil, ea este fiica lor adevărată.

Nicu a studiat în străinătate şi a fost ferchezuit pentru succesiune. Are ambiţii politice înalte, dar nu mare talent pentru politică. Cei care-l cunosc bine, îl consideră un crai şi necopt mintal, dacă nu de-a dreptul arierat. Potrivit unor ştiri demne de încredere, el este vinovat de câteva omoruri prin imprudenţă. Conducând aiurea în numeroase ocazii, el a omorât odată o femeie în cartierul lui. El a distrus, de asemenea, cariera atletică a Nadiei Comăneci, superba gimnastă care a devenit o stea a Jocurilor Olimpice de la Montreal, în 1976, şi care a cucerit inimile Americii. Nicu i-a făcut curte, şi-a bătut joc de ea, a dus-o la baruri de noapte fără sfârşit în străinătate, chipurile i-a promis că se căsătoreşte cu ea şi apoi a părăsit-o pentru altă femeie.

Zice-se că, în timp ce vizita Statele Unite, Nicu a petrecut o noapte la Las Vegas şi a pierdut un milion şi jumătate de dolari la ruletă. El nu a avut destui bani să plătească aşa că a telefonat la Ambasada română din Washington, care l-a eliberat pe cauţiune, luând bani de la unele tranzacţii comerciale. Astfel de escapade, n-au împiedicat Naţiunile Unite să-l facă pe Nicu preşedintele din 1985 al Conferinţei Mondiale a Tineretului. Acasă, el este ministrul tineretului şi după cum se zvoneşte este în curs de pregătire să devină ministru de externe. Şansele Elenei şi ale lui Nicu de a-i succede lui Ceauşescu sunt oricum slabe, în mod vădit Elena ştie acest lucru, se simte foarte amărâtă, şi este hotărâtă să-i pedepsească pe „ingraţii" de români şi Partidul fiindcă n-o apreciază.

Cornel Burtică, descris ca un om inteligent şi capabil, era ministrul Comerţului Exterior al României când a venit la Bucureşti nota de plată să achite pentru pierderea lui Nicu la Las Vegas. Burtică a îndrăznit să-i spună lui Nicolae Ceauşescu că nota era prea mare pentru o noapte şi chiar a refuzat să acopere suma fără o cerere scrisă a Biroului Politic. Până la urmă, Emil Bobu, unul din lacheii nemiloşi ai lui Ceauşescu,

i-a dat lui Burtică aprobarea scrisă. Curând după aceea, ministrul Comerţului Exterior a fost retrogradat şi i s-a dat o slujbă mică la Ploieşti, unde a trebuit să facă o navetă de circa o sută de km de colo până colo, în fiecare zi, cu trenul. Mai târziu, în timp ce se uita la Ceauşescu şi clica lui la televizor, el a exclamat către Marius Velicescu, un fost diplomat român:

– Vezi indivizii ăia? Toţi sunt porci. Ştiu sigur fiindcă eu am fost unul dintre ei.

Cu Moscova, ca ultimul lui garant, cu Vestul, cumpărând hrana României, cu Blocul Răsăritean, schimbând mărfuri industriale de calitate inferioară, cu populaţia redusă la o anonimitate statistică, regimul lui Ceauşescu e în siguranţă atâta timp cât şeful suprem îşi remaniază incontinuu subordonaţii, încoace şi încolo, şi elimină orice disident.

În cartea sa, *Mere Christianity*, C. S. Lewis a scris că oamenii buni percep răul înlăuntrul lor şi luptă împotrivă lui. Oamenii răi înţeleg răul din ei mai puţin şi, când se fac mai răi, crede că abia atunci sunt în regulă. Ei nu văd nici un rău. Ei înşişi sunt răul – Adolf Hitlerii, Idi Aminii, Pol Potii, Ceauşeştii şi alţii.

În primăvara lui 1985, România era complet într-o perioadă de criză finală şi mulţi lideri internaţionali au devenit conştienţi de ea. Ceauşescu, însă, nici nu ceda, nici nu recunoştea eşecurile sale, măcar în ceasul al doisprezecelea. Pentru a demonstra supuşilor lui importanţa sa, el avea mare nevoie de o injecţie din Vest, şi dacă ar fi fost posibil, de sprijin moral american.

În timpul întregii ierni, Ceauşescu a încercat cu disperare să determine Statele Unite să-l invite la Casa Albă. Acel lucru i-ar fi învăţat pe „ingraţii" lui supuşi o lecţie bună. El numise la Washington un ambasador care vorbea limpede, Mircea Maliţa, care a făcut eforturi supraomeneşti să obţină invitarea lui Ceauşescu. În sfârşit, Maliţa nu a reuşit şi a fost silit să iasă la pensie.

Bunul simţ învinsese până la urmă. Urmând sfaturile bune şi excelentul său instinct, preşedintele Reagan nu putea să vadă vreun motiv pentru a-l invita pe Ceauşescu la Casa Albă.

„Omul predestinat de istorie", „pacificatorul contemporan", „cel mai mare titan care a existat vreodată" nu a cedat uşor. La începutul lui aprilie 1985, Ceauşescu a fost invitat în Canada pentru o vizită oficială de cinci zile. Nu că dorea, sau că putea obţine ceva, dar el trebuia să dovedească poporului

său că el se bucura încă de foarte multă stimă în Occident. Deşi a doua ca valoare, Canada era totuşi o bună demonstraţie, fiindcă se afla printre acele ţări care îşi retrăsese ambasada de la Bucureşti în timpul iernii precedente, temându-se de o prăbuşire a regimului. De această dată, surpriza a fost şi de ordin personal. Fără nici o prevenire, mi s-a spus să fiu gata pentru a relata vizita ca reporter internaţional. Ce şansă unică de a-l întâlni pe individ faţă în faţă!

Înainte de a pleca spre Ottawa, am avut o lungă discuţie cu fratele meu, Ion, şi prietenul nostru comun, Marius Velicescu, care îl întâlnise pe liderul român de câteva ori. Discutând calvarul ţării noastre natale, Ion era îngândurat şi a spus:

– Aş dori să pot spune, „Dumnezeu să-i ierte pe comunişti, fiindcă nu ştiu ce fac", dar noi suntem aici şi nu mai suferim urmările fărădelegilor şi greşelilor lor. Mă întreb dacă cei rămaşi în România ar putea totuşi să-i ierte. Potrivit Bibliei, noi ar trebui să-i iertăm de şaptezeci de ori şapte, dar mă tem că acest număr a fost întrecut demult. Ei m-au făcut să sufăr, ei ne-au făcut pe noi să suferim, dar de acum încolo, ei aşează un supliciu incredibil asupra generaţiilor încă nenăscute.

Marius este un gen diferit de persoană, mai puţin idealist şi mai practic.

– Cunoşti comuniştii din afară, a spus el. Eu îi cunosc dinăuntru. Tu eşti dispus să-i ierţi, dar cei ca mine care li s-au alăturat din interese personale, ori speranţe de a îmbunătăţi Partidul, cei care au fost folosiţi în scopuri greşite, ori au fost înşelaţi, nu-i vor ierta niciodată. Ceauşescu şi clica lui sunt de neiertat. Nu aş putea să spun că am fost unul dintre ei, dar am fost aproape de ei. L-am întâlnit personal pe Ceauşescu şi susţin fără nici o umbră de îndoială că nici unul din ei nu se pot numi oameni.

Marius provenea dintr-o familie funciar bogată, dar tatăl său, fost prizonier de război în Uniunea Sovietică, şi-a dat seama devreme de tot că România nu avea nici o şansă şi l-a sfătuit pe fiu să intre în Partid, dacă dorea să ajungă undeva. Tânăr şi ambiţios inginer, Marius a intrat în Partid în 1972, iar un an mai târziu călătorea în străinătate ca şef al unei companii de exportat petrol. Până în 1977, era unul din consilierii lui Burtică, la Ministerul Comerţului Exterior, şi aspiraţia lui era de a deveni ministru adjunct al Comerţului Exterior. Apoi, a fost trimis la Academia de Partid Ştefan Gheorghiu

pentru diplomaţi şi, în aparenţă, cariera lui părea larg deschisă, deşi lucrurile nu sunt nici sigure, nici simple sub comunişti.

În timpul anilor 1970, România a hotărât să construiască un mare combinat petrochimic la Năvodari, aproape de Constanţa. Complexul industrial era destinat să rafineze paisprezece milioane tone metrice de ţiţei kuweitian pe an, iar produsele trebuiau să fie revândute Kuweitului pentru distribuţie internaţională. Proiectul era riscant, dar după câte se părea, clauzele iniţiale erau acceptabile. În 1978, Marius a fost trimis în Kuweit să negocieze ultimele detalii ale contractului. De această dată era însoţit de Ion M. Nicolae, viceprim-ministru, membru al Comitetului Central, unul din cei mai apropiaţi cumetri ai lui Ceauşescu, şi un adevărat nerod. Nicolae insista ca România să livreze produsele la Amsterdam, astfel „ca noi să-i putem raporta tovarăşului Ceauşescu că am obţinut chiar mai mulţi bani". Tânărul diplomat a fost iritat de ideea care a fost adusă în cadrul negocierilor, ce i-a făcut pe kuweitieni doar să zâmbească neîncrezători. Întorcându-se la Bucureşti, Marius i-a relatat şefului său, Cornel Burtică, dar fără nici un folos. Curând după aceea, înainte de semnarea acordului final, echipa de negociere şi alţi şefi au fost convocaţi la biroul lui Ceauşescu. Marius a descris prima sa întâlnire lungă şi relevantă cu preşedintele ţării:

– Într-o seară, în mai 1978, cam la ora opt, grupul nostru a fost introdus într-o cameră specială de conferinţe la sediul Partidului. Printre noi erau Burtică, Nicolae, M. Florescu, pe atunci ministrul industriei chimice al României, doi sau trei alţi consilieri, şi eu. Doi agenţi în haine civile stăteau în două colţuri ale camerei dreptunghiulare, iar noi eram aşezaţi în jurul unei mese de lemn lungi, masive, departe de capătul ei, unde eu credeam că va sta Ceauşescu. Am aşteptat două ore înainte de a veni şeful. Este binecunoscut că Ceauşescu are insomnii şi lucrează la ore stranii, ori de câte ori i se năzare lui. O atmosferă apăsătoare, de teamă şi tăcere vizibilă, ne învăluia şi nimeni nu îndrăznea să scoată o vorbă. Mai târziu, Vasile Pungan, consilier personal şef al lui Ceauşescu, a venit şi s-a aşezat într-un fotoliu lângă capătul mesei. Privind pe furiş împrejur am simţit ceva straniu, ca şi cum eram pe punctul de a începe o şedinţă. Cunoşteam pe toţi oamenii prezenţi foarte bine. Cam jumătate din ei erau inteligenţi şi capabili, dar ceilalţi erau de cea mai joasă calitate umană. Pungan, de exemplu era un om inteligent, însă foarte maliţios

şi un fricos total. El ştia, cum ştiam şi eu şi alţi câţiva, că proiectul Năvodari va fi un eşec, dar nu îndrăznea să-l contrazică pe şef. Când Ceauşescu a intrat în cameră ne-am ridicat cu toţii în picioare, şi Pungan l-a salutat cu „Trăiască secretarul general!" Ceauşescu nu a rostit un singur cuvânt. El s-a aşezat, iar liniştea apăsătoare a continuat. A privit înspre noi, dar nu ne-a văzut. Privea în realitate prin noi. Pe neaşteptate, s-a aplecat în jos să-şi lege unul din şireturi. Pe urmă, luând un creion, a făcut maşinal nişte mâzgăliturì pe un bloc de foi din faţa lui. Avea o nervozitate morbidă şi dezvăluia o imensă cantitate de energie prost folosită. Era copleşit de convulsii şi mişcări tipice oamenilor cuprinşi de tulburări cerebrale. Eram înlemnit, şi noi toţi aşteptam în suspans, până când Pungan a prins destul curaj şi i s-a adresat:

– Tovarăşe preşedinte, noi suntem aici să discutăm proiectul Năvodari şi contractul de petrol cu Kuweitul.

Însă Ceauşescu l-a întrerupt în mod grosolan şi câteva cuvinte gângăvite, aproape neinteligibile, i-au ieşit din gură. Am îngheţat nevenindu-mi să cred. Numai un mare actor ar putea să recreeze interjecţiile sale. Ni s-a adresat pe un ton atât de grosolan, şi fără să se uite la noi, de parcă nu existam. Îşi rotea capul în mod neregulat şi, din când în când, spunea la repezeală astfel de lucruri ca, „E contractul bun?"; „Aţi strâns şurubul din nou?"; „Ce câştigăm?"; „V-aţi gândit la un plan mai bun?"; sau „Aţi căzut cu toţii de acord cu el?"

– Da, tovarăşe preşedinte, răspundea fricos Pungan. Totul e perfect.

– Atunci de ce nu l-ai făcut tu? Ai nevoie de sfatul meu?

– Da, tovarăşe secretar general, noi nu putem face de capul nostru, a îndrăznit să spună Pungan, de fiecare dată adresându-i- se cu alt titlu, ca şi cum ştia că lui Ceauşescu îi place să-şi audă titlurile.

– Atunci, făceţi-l. Făceţi-l, da. Luaţi tot petrolul. E un proiect bun.

– Nu am putut niciodată să aflu dacă el punea sau răspundea la întrebări. Dacă gândea sau cuvintele îi ieşeau pur şi simplu automat din gură, a spus Marius. Nimeni nu avea nici un curaj să-i explice problema reală şi profundul nostru dezacord asupra modului cum să livrăm produsele şi la ce preţuri. Deodată, în timp ce privea într-o direcţie diferită dar nevăzând pe nimeni, Ceauşescu l-a întrebat pe Nicolae:

– Dumneata! Ce crezi? Astea le ştii pe toate?

– Excelenţă, e un contract bun, dar noi va trebui să insistăm asupra livrării produsului la Amsterdam.

– De ce?

– Putem să obţinem mai mulţi bani, tovarăşe preşedinte.

– Asta-i bine, da, o idee bună. Omul acesta să fie responsabilul acestui proiect.

Marius a făcut o pauză, apoi a spus:

– N-am mai putut să rabd şi am îndrăznit să spun, „tovarăşe preşe-," dar nu am terminat fraza, pentru că Burtică, alături de mine, mi-a dat cu cotul sub coaste aşa de tare, încât m-am sufocat. O nouă linişte ne-a învăluit şi Ceauşescu se făcea că nu auzise niciodată nimic. Acţiona ca şi cum noi toţi eram mai mici decât microbii, total fără valoare, şi că era un chin pentru el să asculte la noi – că, din punctul lui de vedere, nu meritam nici măcar să existăm. În mai puţin de o clipită, am putut să văd că în faţa mea aveam un om complet nebun, un om care trăia într-o lume a iluziei, cel mai nebun om care a fost vreodată conducătorul unei ţări. Întâlnirea a durat până după miezul nopţii, şi ultimele zece sau cincisprezece minute au fost extrem de încordate, fiindcă nimeni nu spunea nimic şi nimeni nu îndrăznea să încheie şedinţa.

Până la urmă, după ce şi-a mişcat capul şi trupul în toate direcţiile, Ceauşescu s-a ridicat şi s-a îndreptat spre uşă, fără să spună un cuvânt. Pungan a strigat, „Trăiască tovarăşul preşedinte secretar general", şi noi aşijderea ne-am ridicat în tăcere. Întâlnirea a fost punctul meu de cotitură, ziua când am văzut adevărata lumină, o lumină la fel de întunecată ca şi iadul. Dacă urăşti comunismul, nu ştii ce este ura. Nu puteţi în nici un chip să vă imaginaţi cât de multă ură au cei ca mine, minţiţi şi înşelaţi, faţă de Ceauşescu.

Uriaşul combinat petrochimic şi de rafinare a fost terminat la un preţ de cost enorm, dar nu a lucrat niciodat la capacitatea sa proiectată. Pungan a fost făcut mai târziu ambasador şi Ion Nicolae a fost promovat într-o funcţie mai înaltă în Partid. Cât despre Marius, el a fost numit şef de misiune la Nairobi, Kenya, şi în august 1983 a făcut o escală cu familia sa, la Roma. Târziu, într-o seară, a vizitat Ambasada americană şi, a doua zi de dimineaţă, împreună cu soţia şi fiul său, li s-a acordat azil politic în Statele Unite.

Eu nu mai urăsc nimic. O dată cu trecerea anilor şi, trăind o viaţă filosofică şi creştină mai adâncă, ura a dispărut din viaţa mea. Zburând de la New York la Ottawa, m-am simţit în

mod inexplicabil tulburat la ideea de a-l întâlni pe Ceauşescu şi personalul său ajutător orbit.

Era Duminica Sfântului Paşte al Bisericii Ortodoxe. În complet dispreţ pentru Dumnezeu şi tradiţie, Ceauşescu călătorise spre Canada în noaptea de Înviere; dar sufletul lui mort, oricum nu putea să se apropie de Iisus.

Ottawa este un oraş frumos, dar evident primăvara vine târziu în capitala canadiană. Era încă rece la sfârşitul lui aprilie, fără pic de iarbă la vedere şi numai cu câteva flori timpurii. În faţa impresionantului Parlament, un mare grup de refugiaţi români protestau deja împotriva indezirabilului vizitator. Ei, de asemenea, veniseră din diferite localităţi şi petrecuseră Noaptea Sfântă pe drum sau la Ottawa, unde părintele Petre Popescu, de la frumoasa Biserică Ortodoxă din Montreal a Sfintei Buna Vestire, slujise Învierea. Ei sosiseră să reamintească liderilor şi cetăţenilor canadieni atitudinea sfidătoare şi necredincioasă a regimului lui Ceauşescu. George Bălaşu, directorul periodicului de vază al exilului, *The Romanian Voice*, şi Emil Vicaş, un respectat medic din Montreal, conduceau adunarea. Am avut din nou prilejul să întâlnesc vechi prieteni şi refugiaţi tineri care, în ciuda faptului că sub regimul comunist crescuseră, îl respinseseră mai cu înverşunare decât mulţi refugiaţi mai în vârstă.

Atunci am aflat eu că Ceauşescu nu fusese invitat în mod oficial, ci forţase indirect autorităţile canadiene să dea o formă vizitei sale. România este, probabil, singura ţară din lume care cumpără încă centralele nucleare canadiene demodate, Candu. Preconizând ori sugerând posibilitatea unei cooperări de afaceri comune substanţiale, pe mai departe, România l-a obligat pe producător să-l invite pe Ceauşescu în Canada pentru discuţii suplimentare. O dată ce invitaţia a fost aranjată, Ambasada română de la Ottawa a îndemnat Candu, într-un mod viclean, să convingă autorităţile canadiene de a face dintr-o vizită de lucru, una oficială. Stratagema a prins, dar numai până într-o anumită măsură, omul cu puteri totale acasă a avut mai puţin succes în străinătate. Canada a fost, evident, silită la această acţiune, şi a făcut-o cu atâta repulsie!

Primirea oficială a fost ţinută, cu participare limitată, într-un hangar neatrăgător al Aeroportului militar Uplands, situat la câteva mile în afară de Ottawa: o mână de persoane oficiale canadiene, o fanfară militară, câţiva ziarişti, majoritatea din România, şi, spre un colţ al hangarului, un grup mic, de-i

plângeai de milă, de româno-canadieni neconvinşi, ţinând câteva drapele şi lozinci de bun-sosit. Ei alcătuiau un grup ridicol la care chiar oficialii canadieni se uitau cu dispreţ. Era în mod evident una din multele astfel de organizaţii înfiinţate de comunişti, pentru a promova interesele lor în străinătate.

Relaxaţi şi dezinteresaţi, oficialii canadieni au venit alene la locul de primire dar, pe măsură ce timpul sosirii se apropia, am putut să-i văd pe agenţii şi fotografii români devenind nervoşi şi neliniştiţi. Mi-am dat seama curând că fotoreporterii erau foarte iritaţi, fiindcă ei nu aveau acces special la preşedintele român, şi Ceauşescu nu avea să accepte nici o fotografie care să nu-l arate puternic şi tânăr. Nu am mai pierdut deloc timpul şi am început să stau de vorbă cu românii trimişi înainte de sosirea lui. Erau perplecşi, fiindcă nu ştiau cu cine discută. Când avionul românesc se afla pe punctul de a ateriza, câţiva dintre noi au ieşit afară din hangar. Nu vroiam să pierd o astfel de ocazie. A fost întins un covor roşu pe jos, deoarece un astfel de om nu poate să meargă pe cimentul gol, şi în cele din urmă avionul a aterizat.

Reprezentaţia de protocol se dovedi a fi de grad inferior. Dacă aş fi dorit vreodată să fiu „cineva", aş fi renunţat la aceasta în Canada. Un om a venit jos mai întâi, mergând aproape de-a-ndăratelea pentru a evita să-şi întoarcă spatele faţă de Ceauşescu. Un general român, gătit în uniformă de gală, poza în urma lui Ceauşescu. Preşedintele era, evident, epuizat şi de abia se mai putea mişca, iar soţia lui, Elena, îmbrăcată cu prost gust şi mişcându-se ca şi cum ducea o greutate, zâmbea prosteşte la orice.

Pe neaşteptate, fotografii lui Ceauşescu au dat buzna înăuntrul clădirii şi m-am luat după ei ca să prind întregul spectacol. În linişte, într-o atmosferă moderată, unii dintre oficialii canadieni au aplaudat anemic atunci când musafirii au apărut în hangar. Fanfara militară a cântat imnurile naţionale ale celor două ţări şi Ceauşescu a trecut în revistă garda. Uitându-mă la el am fost zguduit: un omuleţ negricios, slab şi fragil, de parcă ar fi fost foarte bolnav, cu o faţă care îşi pierduse culoarea normală. Ceea ce nu puteam să înţeleg, era felul în care mergea şi se mişca, încoace şi încolo. Era complet dezarticulat, cu mişcări necoordonate – mâinile i se bălăbăneau într-o direcţie, în timp ce picioarele se deplasau parcă în alta. Ceauşescu părea purtătorul unui corp artificial, fără un creier

care să-l coordoneze. În tot acest timp, soţia lui şleampătă zâmbea întruna de parcă o gâdila cineva.

Privind cu uimire, mi-am spus că dacă nu i-aş fi cunoscut pe cei doi, şi dacă aş fi dat peste ei pe stradă, primul meu impuls ar fi fost să chem poliţia să-i ducă la un spital sau la o instituţie de boli mintale. În ce o privea pe ea, dacă ar fi împins o haraba, jur că aş fi crezut că e o femeie de serviciu cărând saci cu gunoi şi aş fi ajutat-o să traverseze strada. Însă tragedia era fără margini. Amândoi înmormântau o întreagă naţiune. Unul din cele mai triste lucruri care se pot întâmpla unei persoane este să nu-şi pună în practică posibilităţile. Cea mai mare catastrofă pentru o naţiune este să fie condusă de indivizi pentru care misiunea este cu ani-lumină peste posibilităţile lor naturale. Acesta era cazul Ceauşeştilor. Astfel de indivizi pot să conducă numai dacă reuşesc mai întâi să aducă totul la pământ, ori sub nivelul lor.

La timpul cuvenit, doamna Jeanne Sauve, guvernatorul Canadei, a urat bun-venit musafirilor români. Ea vorbea calm într-o frumoasă franceză şi engleză. Când a venit rândul lui Ceauşescu, s-a urcat pe micul podium care era aşezat la câţiva metri de locul unde mă aflam. De acum eram pur şi simplu copleşit de curiozitate şi, cu imensă nedumerire, am încercat să-l înţeleg pe om. Privindu-l pe Ceauşescu, am exclamat în sinea mea, *Departe de tine, dragă Doamne, este nicăieri. Împotriva ta este a fi în mâinile lui Satana.*

Ceauşescu a privit împrejur şi-a rotit capul fără să vadă pe nimeni, a aşteptat câteva secunde care nu se mai terminau şi, până la urmă, cred, a început să vorbească. Aşa cred, pentru că din gură îi ieşeau unele cuvinte, dar nu puteam să le asociez cu mişcările buzelor lui, sau cu faţa lui, cu capul ori cu braţele lui. Tonul vocii sale răsuna ca şi cum ar fi vorbit undeva, într-o pivniţă. La început am crezut că era ceva în neregulă cu microfonul. Dar nici vorbă. *Ce este în spatele acestui văl uman?* Am chibzuit...

Deodată, din motive inexplicabile, mi-am amintit o poveste biblică şi am îngheţat rostind repede o rugăciune.

Când Iisus şi apostolii săi au sosit la marginea unui lac, au dat peste un om posedat de demoni, sălăşluind într-un cimitir, care avea o astfel de forţă încât nimeni nu era îndeajuns de puternic să-l stăpânească. Toată ziua şi toată noaptea rătăcea printre morminte şi pe dealurile sălbatice ţipând şi urlând. Când Iisus era încă departe de apă, omul îl văzu pe El şi fugi

să-l întâmpine pe El, şi căzu jos, în faţa Lui. Apoi Iisus îi vorbi demonului din lăuntrul omului şi spuse:

– Ieşi afară, duh rău!

Omul posedat a slobozit un ţipăt groaznic, urlând:

– Ce ai de gând să-mi faci, Iisuse, Fiu al Dumnezeului cel mai înalt? Pentru Dumnezeu, nu mă chinui!

– Cum te cheamă? l-a întrebat Iisus şi demonul a răspuns:

– Legiune, căci sunt mulţi dintre noi, aici, înăuntrul acestui om!

Uitându-mă la chipul din faţa mea, am conchis că Ceauşescu, această întruchipare a marxism-leninismului, nu era el „însuşi". Încetase probabil de a mai fi astfel, cu mult timp înainte, când începuse să gândească despre sine ca despre un fel de Dumnezeu, şi îşi pusese trupul său la dispoziţia unei legiuni de duhuri rele. Ceauşescu trebuie să fi avut mulţi demoni în trupul său. Câteodată, unul dintre ei iese în faţă şi vorbeşte pentru toţi ceilalţi, cum s-a întâmplat în acest hangar militar. Cea mai mare parte din timp, se părea, aceste duhuri demonice se luptau şi se certau între ele, care să treacă în faţă, care să fie purtătorul de cuvânt şi în ce direcţie să se mişte. Iniţiaţii lui Ceauşescu nu puteau să priceapă ce era în neregulă cu Ceauşescu, fiindcă nici ei nu credeau în Dumnezeu. Tocmai de aceea erau numai nedumeriţi şi înfricoşaţi, şi mişunau în jurul lui încercând orice, numai să-i facă pe plac; dar cum poate cineva să mulţumească o armată de duhuri rele?

Potrivit Evangheliei după Marcu, Iisus a gonit duhurile afară şi le-a îngăduit să intre într-o turmă de porci, care s-au înecat în lac. Erau o grămadă de porci în jurul lui Ceauşescu, dar eu nu am avut puterea să alung duhurile rele, sălăşluind în el. Era limpede că mulţimea de duhuri rele vroia să ţină trupul viu pe veci, dacă era posibil, pentru a exercita puterea lor obsesivă şi a chinui pe oricine şi orice în jur. Un iad viu pentru o armată de suflete moarte, exprimându-se ele însele, printr-un mormânt viu, numit Ceauşescu.

Chiar în acea seară, la recepţia dată la Casa de Oaspeţi a guvernatorului, unde era găzduită prima pereche românească, şi în timpul următoarelor trei zile, am rămas aproape de Ceauşescu şi l-am observat pe el şi suita lui. În prima seară m-am postat atât de aproape de el şi l-am privit cu o atât de intensă curiozitate, încât un agent secret român şi un om de siguranţă canadian m-au flancat cu teamă. Nu am putut să le explic că ceea ce vedem noi este un fenomen rar, care ar trebui

să fie psihoanalizat cu întreaga atenţie. În ciuda clipelor aproape jenante, am continuat să mă uit fix la Ceauşescu şi după aceea Ceauşescu a început să se uite la mine incomodat. În următoarele zile, aghiotanţii lui mă fixau cu rândul, de parcă le-ar fi fost teamă că le hipnotizez conducătorul.

Mi s-a părut că în timp ce saluta diferite persoane oficiale, Ceauşescu fusese luat în stăpânire de un alt duh, unul care era în stare să arate diverse grimase în chip de zâmbete. Acesta părea, de asemenea, capabil să se uite la oameni şi, din nou, Ceauşescu m-a privit mânios de câteva ori. După aceea, la un dineu oficial, entitatea a fost preluată de un duh indispus, care cred că se afla la comanda siguranţei legiunii. În timp ce invitaţii din jur mâncau, Ceauşescu nu s-a atins de nimic. De fapt, el mânca doar hrană strict controlată de la animale aflate în carantină, şi numai după ce un om al lui, de încredere, gusta felurile de mâncare pentru a se asigura că nu sunt otrăvite. La acest dineu special, Ceauşescu a fost melancolic şi aproape indignat, făcând pe oricine din jur să se simtă jenat. Am putut vedea mulţi invitaţi respectabili, de la primul ministru al Canadei până la mai mulţi ambasadori, înghiţind lacom porţiile lor, astfel ca să termine această adunare jenantă cât mai repede cu putinţă. În exteriorul Casei de Oaspeţi, situaţia era chiar mai de nedorit, căci grupul de protestatari români şi canadieni îl urmau pe Ceauşescu peste tot, demascând nenorocirea care învăluise România.

Vizita a fost un eşec total. Ceauşescu a vorbit despre perspectiva de a spori aproape de zece ori comerţul între cele două ţări. Canadienii au zâmbit cu condescendenţă. Câteva vizite viitoare anunţate anterior au fost anulate şi întreaga şedere a fost scurtată cu o zi. Personal, însă, mi-am jucat bine cărţile şi am rămas rece, mişcându-mă în sus, pe scara interioară a lui Ceauşescu, de la cercul de reporteri până la miniştrii lui de cel mai înalt nivel. Am stat de vorbă cu ei în mod politicos şi am impus o poziţie de egalitate asupra discuţiilor. M-a întristat să văd cât de agitaţi, neliniştiţi şi nesiguri erau majoritatea dintre ei. Deşi departe de a fi egal cu ei din punct de vedere politic, prin comparaţie, eram un om liber şi fericit de a nu fi fost unul dintre ei. Cu toate că nici unul din ei nu părea în nici un fel tot atât de dezgustător ca Ceauşescu, erau toţi vinovaţi de a participa la tragedia românească. Puteam simţi că unii erau pe deplin conştienţi de nenorocire, dar nu se mai puteau desface din plasa în care se încâlciseră.

La început, nu ştiau cum să mă trateze, dar încet, după întâlniri şi scurte discuţii zilnice, şi după ce m-au filmat din toate unghiurile de parcă aş fi fost un jucător într-un meci, au început să se deschidă. Au existat, totuşi, şi situaţii jenante. Într-o zi, m-am apropiat de generalul Marin Neagoe, care purta uniforma de gală, şi, zâmbind, am spus în româneşte:

– Generale, arătaţi ca unul din aghiotanţii lui Napoleon!

El păru flatat şi, neştiind cine eram eu, răspunse:

– Mulţumesc, domnule. Sunteţi de la Ambasada română din Ottawa?

– Nu, am răspuns eu. Sunt reporter american.

El a fost şocat şi fără nici un cuvânt la îndemână; am plecat pentru a-l lăsa să gândească şi să-şi facă griji.

La cel mai înalt nivel am avut câteva discuţii cu ministrul de Externe al lui Ceauşescu din timpul acela, Ştefan Andrei, care părea stilat şi politicos, şi cu ministrul adjunct Român al Afacerilor Interne, Iulian Vlad, care poza într-un individ dur. Acasă, ei acţionau foarte diferit, dar aici, printre diplomaţi şi ziarişti, într-o ţară occidentală, trebuiau să adopte o ţinută specială. Vlad, de exemplu, era un general cu trei stele, al Securităţii, foarte probabil la comanda spionajului român. Ei au încercat să-mi explice de ce trebuiau să economisească energie în România, şi de ce existau lipsuri. Văzând că nu reuşesc să mă convingă, mi-au cerut o părere, ca şi cum nu mai erau destui oameni care să gândească în România. Am răspuns fără înconjur:

– Daţi pământul înapoi ţăranilor şi, cel puţin, România va avea pâine.

– Ne-am gândit şi aşa, domnule Dima, a răspuns cineva. Dar situaţia aceasta va crea din nou o societate inegală, şi noi dorim egalitate.

La un anumit punct s-au alăturat discuţiei alte persoane oficiale de vârf, şi una dintre ele chiar a insistat:

– Ne acuzaţi că-i facem pe oameni să sufere, dar, aveţi cuvântul meu, noi nu vrem asta. Noi dorim să construim o societate fericită.

De această dată nu am răspuns, dar, imediat, am gândit: *„E mult mai rău decât asta; sunteţi incapabili, incompetenţi şi conduşi pe calea pierzaniei de un om posedat de demoni. Voi nu aveţi de urmărit nimic. Mizeria şi tortura sunt rezultatele întregii voastre politici"*.

Preşedintele şi suita lui au fost adânc tulburaţi de protestatarii români şi, chipurile, un oficial de frunte s-a dus să stea de vorbă cu ei, dar, în loc de a asculta, ei l-au huiduit.

– Vedeţi, domnule Dima, mi-a spus acel personaj, noi, românii, suntem nepoliticoşi şi chiar grosolani. Acasă, în România, ei nu vor să lucreze şi nu au spirit de cooperare, iar aici, în străinătate, mă înjură. M-am dus la ei să-i întreb ce doresc, să încerc să-i ajut, şi uite cum m-au primit.

De această dată am răspuns parţial:

– Acei oameni care s-ar putea să vă fi insultat sunt tineri refugiaţi, născuţi, crescuţi şi educaţi sub regimul dumneavoastră, domnule. Cum explicaţi purtarea lor?

El nu a răspuns. Cea mai mare parte din aceste discuţii s-au ţinut într-o manieră fragmentară, pe parcursul a diferite solemnităţi oficiale. În acelaşi timp, am zâmbit amar şi mi-am spus în sinea mea: *„În România, astfel de protestatari ar fi închişi sau omorâţi. Acum, că sunt liberi, comuniştii sunt dispuşi să poarte discuţii"*.

Până la urmă, întrebarea inevitabilă a fost pusă de unul din suita lui Ceauşescu.

– De ce aţi părăsit ţara, domnule Dima? Noi avem nevoie de oameni ca dumneavoastră.

Vorbele lui m-au făcut aproape să râd. Când eram acolo, cu greu puteam găsi o slujbă, iar acum ei mă întrebau de ce am plecat. Într-adevăr, într-o zi, comuniştii vor avea nevoie de oameni ca noi pentru a ajuta la refacerea ţării. Cu Ceauşescu la cârmă, însă, această zi va veni prea târziu, pentru că balaurul lui Plutarh va avea deja capul sfărâmat şi creierul împrăştiat pretutindeni.

Vizita s-a încheiat cu un dejun trist, la Hotelul „Le Neuf Chatel" din Montreal, dat în cinstea lui Ceauşescu de primarul oraşului. După aceea, m-am dus vizavi, la Biserica Romano-Catolică „Sfânta Maria". Am aprins o lumânare şi m-am rugat pentru poporul român, unul din cele mai încercate popoare în lumea contemporană. Gândind la Ceauşescu şi la relele dinăuntrul lui, am cumpănit şi m-am întrebat pe mine însumi: *„Ce se întâmplă când un creştin a iertat de şaptezeci de ori şapte?"* Şi l-am rugat pe Domnul nostru Iisus Hristos să facă o minune, fiindcă numai El poate salva această lume de la rău.

Nu există nici o speranţă statornică în afara lui Iisus.

33

În sfârşit libertate

Sunt peste treizeci de ani de când am încercat prima dată să fug şi m-am angajat în lunga mea călătorie de descoperire a libertăţii. De la fereastra biroului meu din Carolina de Nord, de la cealaltă jumătate a globului faţă de ţara mea natală, pot vedea acum pajiştile de pe dealuri şi arborii înalţi în depărtare. E toamnă şi timpul merge spre răcire, dar soarele e strălucitor încă şi cerurile sunt senine. Unele din flori s-au scuturat, pe când altele au murit, pregătindu-se să renască la o viaţă nouă în primăvară. Chiar iarba s-a făcut gălbuie şi multe frunze din copaci sunt de culoarea ruginei. Numai pinii stau maiestuoşi, cu capul sus şi veşnic verzi, de parcă anotimpurile trecătoare nu pot să-i atingă. Admir tăria şi frumuseţea lor, rectitudinea şi drumul lor spre ceruri. Ţinându-se de mână şi crescând împreună, ei privesc mereu în sus şi devin ceea ce Dumnezeu i-a hărăzit să fie. Şi înălţându-se până acolo unde le e firescul îşi îndeplinesc menirea.

O muzică blândă se aude în birou, şi aproape pot desluşi acordurile ei răsunând ca un ecou în sufletul meu. Port acum o făptură mai îmblânzită, undeva, pe dinlăuntrul meu: o făptură care, oricum, în chip misterios, s-a înfiripat de-a lungul drumului. Din când în când, mă întreb cine din fiinţa mea e mai real şi, adesea, îmi pun întrebarea: Ce am făcut cu viaţa mea? *Mi-am împlinit destinul? Am reuşit vreodată cu adevărat? Au fost de folos eforturile şi chinul meu altui scop în afară de a mă schimba pe mine însumi? Sau, poate, acesta a fost scopul principal ca eu să ajung aici?*

Ca totdeauna când sunt într-o stare contemplativă, gândurile mă duc spre ţara mea natală, şi, ca odinioară în vremurile

de închisoare, îmi revin în memorie chipurile părinţilor, fraţilor mei, surorilor mele, prietenilor mei – tuturor celor dragi mie. Detenţia mi s-a schimbat de la zidurile solide către limitele materiale din jurul meu, dar pe parcurs m-a înzestrat cu o fereastră spre nemărginire. O dată cu trecerea timpului mă simt din ce în ce mai atras de toţi cei ale căror credinţe sunt asemănătoare cu ale mele şi înjghebăm până la urmă o singură familie adevărată. Dar, există obârşia de sânge şi tot ce e omenesc asociat cu aceasta, care ne face pe noi toţi fii şi fiice, părinţi, fraţi şi surori pe acest pământ. Tocmai faptul acesta ne conferă puternice legături de dragoste şi ne face să ne doară, să ne bucurăm şi să suferim unul pentru altul. Da, Dumnezeu ne-a grupat în familii şi naţiuni pentru un anumit scop şi, în chip natural, suntem atraşi unul către altul. Chiar atunci când timpul, distanţa şi obstacolele fizice ne despart, există simţăminte imponderabile, de dragoste, care ne leagă.

Familia mea nu a acceptat comunismul sub nici o formă; ca urmare nu i s-a iertat niciodată asta şi a fost virtual zdrobită. Tata a murit cu ani în urmă, dar, ciudat, continui să-l văd în visele mele. Câteodată, am încă vedenii care mă lasă cu amintiri şi emoţii mai puternice decât le-aş fi avut în starea de veghe, în trezie. Uneori, mă întorc în România în astfel de vise şi îi întâlnesc pe comunişti, dar nu mai mi-e frică de ei şi sunt realmente întotdeauna mai puternic decât inamicii mei. Nu demult, sora mea cea mai mare, Cale, a plecat pe neaşteptate dintre noi, la vârsta de şaizeci şi doi de ani. Mama a murit, de asemenea, de curând – bătrână, bolnavă şi nefericită, fără a avea putinţa să înţeleagă de ce copiii ei s-au împrăştiat pe două continente. Am suferit şi am plâns pentru a nu fi fost în stare să fiu lângă ea, şi să o asigur de dragostea mea. Constantin, fratele meu cel mai mare, nu a găsit niciodată împlinire şi sens în viaţa lui pustiită şi nu a putut să împace defel aspiraţiile şi capacitatea lui intelectuală cu realitatea crudă a vremurilor noastre. Constanţa a renunţat la orice dorinţe lumeşti şi a găsit alinare în biserică. Cornelia, cea mai tânără dintre noi, a fost, de asemenea, lovită brutal de întunericul adus în România de această perioadă.

Marietta şi Florian, însă, primii care m-au urmat în Statele Unite, sunt cetăţeni americani fericiţi, şi fiica lor, Diana, este o domnişoară înaltă şi frumoasă. Ion şi Sevasta sunt deopotrivă americani fericiţi şi new-york-ezi „înnăscuţi", în timp ce fiul lor, Crinu, e student la colegiu, şi un american mândru,

sută la sută. Theodora, pe care, de asemenea, am adus-o în Statele Unite cu soţul ei şi fiul lor, a întâmpinat mai multe greutăţi şi probleme de familie decât oricine altcineva, încercând să se integreze în Lumea Nouă. Într-adevăr, oamenii lipsiţi de libertatea lor şi închişi în colivie prea mult pot uneori să-şi piardă capacitatea de a face faţă libertăţii. În ciuda multor lacune, America este totuşi o ţară a libertăţii, a belşugului, şi posibilităţilor, dar cere trudă, efort, şi maturitate pentru realizarea ţelurilor mai înalte.

Sufăr pentru cei apropiaţi mie care mai caută un sens şi continuă să lupte şi să plângă fără să înţeleagă de ce. Ştiu cât de mult doare, fiindcă eu însumi am fost foarte mult afectat. Am trăit făcând parte dintr-o generaţie a visurilor spulberate şi a deziluziilor amare. Unii din prietenii mei au fost înmormântaţi în gropi comune; mult mai mulţi s-au scufundat în anonimitatea unei vieţi jalnice, într-o ţară pierdută. Doar câţiva dintre noi au fost în stare să fugă, şi s-au răspândit în cele patru colţuri ale pământului.

Sunt mulţi ani de când am pierdut contactul cu copilăria mea şi prietenii de închisoare, Hans şi Grasu. Vor mai fi ei în viaţă şi sănătoşi, ori s-au prăbuşit sub epava României? Am făcut o călătorie de curând în America Latină şi la Buenos Aires l-am întâlnit pe George Scurtu. Ni s-a alăturat îndată Octavian Sigarto, care locuieşte în Florida, şi toţi trei împreună am parcurs cu maşinile mii de mile şi ne-am lăsat pradă amintirilor din vieţile noastre trecute. A fost ca o ultimă cursă contra cronometru, încercând să ne recâştigăm tinereţea pierdută. Ne-am dat seama că, într-un fel, nici unul dintre noi nu scăpase de asprul său destin. George, şi el cetăţean american, emigrase în Argentina, în speranţa deşartă că ar putea să înceapă o nouă viaţă, fără nici un fel de visuri sau iluzii. El a încercat de trei ori să fugă din România şi a petrecut mulţi ani în puşcării. Totuşi, acum regretă că a plecat din ţara sa natală, unde crede că ar fi trebuit să lupte, să-şi facă o familie, şi să fi supravieţuit calvarului comunist. Octavian, care la un moment dat era în mod fericit casătorit în Statele Unite, a fost după aceea părăsit de soţia lui şi lăsat cu inima zdrobită. Rănit, dar mai profund decât oricând, el a ajuns la concluzia inevitabilă că în ce ne privea, noi nu am avut de ales. Trebuia să fugim din iadul comunist.

Am făcut o numărătoare din memorie a prietenilor noştri comuni din închisoare şi am putut să ne reamintim numai de

câţiva dintre ei. Virgil, acum căsătorit şi cu familie în Australia, visase de multă vreme să se întoarcă „acasă", dar nu a putut nici măcar să viziteze România. Octavian Simionescu este şi el pe undeva tot prin Australia, după ce iniţial a emigrat în Brazilia. Încă se află în căutarea unei semnificaţii şi stabilităţi, şi poate chiar a propriului destin. Alţi câţiva sunt răspândiţi în diferite ţări, însă majoritatea, dacă mai sunt în viaţă, continuă să sufere pentru dreptate în ţara natală.

Am rătăcit singur timp de o lună prin toată America Latină. Am văzut sărăcie, uneori chiar sărăcie lucie, dar exista şi speranţă. Până şi în Bolivia cea săracă străzile erau luminate, camerele de hotel erau încălzite şi exista o mulţime de canale de televiziune. În România comunistă, programul de televiziune a fost redus la două ore pe zi şi doar pe un singur canal. De fapt, toată transmisia îi este rezervată în cea mai mare parte lui Ceauşescu, pentru că el nu acceptă să împartă popularitatea sa cu nimeni altcineva. Am fost, de asemenea, impresionat de piaţa centrală din La Paz, unde se găsesc mai multe alimente decât oriunde în Uniunea Sovietică, primul „paradis muncitoresc" de pe pământ. Şi asta m-a făcut să mă simt deopotrivă indignat şi mâhnit.

***

România a ajuns o epavă. Este încă ţinută laolaltă de un Partid diabolic şi Securitatea lui; de Uniunea Sovietică, garantul comunismului în Europa de Est; şi de interesele în propriul lor folos ale altor ţări. Capitala a devenit o ruină modernă şi un oraş fantomă. Locuitorii de odinioară, politicoşi şi veseli, s-au scufundat într-un potop de migratori din clasa de jos, rurală, care nu sunt nici ţărani, nici orăşeni, ci un adevărat *lumpenproletariat*, cum a fost descris de Marx, încă de acum un secol. Pentru cei care au reuşit să fugă de sclavia rurală, oraşul nenorocit e totuşi un loc mai bun. Din categoria acestora regimul recrutează informatori, agenţi şi activişti de partid.

Ultima mutare a regimului este nebunească, revoltătoare şi profanatoare. Ca să rupă o dată şi pentru totdeauna cu trecutul, comuniştii s-au angajat acum într-un plan de a rade jumătate din satele României. 7 000 de sate, biserici şi cimitire urmează să fie distruse cu buldozerul, chipurile spre a recupera teren pentru folosinţă agricolă. E peste orice putere de înţelegere.

Satul meu natal, Curcani, nu este nici mort, nici viu, şi râul copilăriei mele a ajuns o groapă – canalul de scurgere al capitalei. Ţăranii care munceau cu tragere de inimă în trecut, au dispărut. Oamenilor nu le mai arde de lucru; femeile nu mai vor copii; nu mai există hora de duminică; la slujbele de la biserică iau parte foarte puţini oameni. Pentru a supravieţui, părinţii îşi trimit copiii să fure de pe câmp. Fiindcă sunt minori, de obicei copiii nu sunt condamnaţi la termene de închisoare. Noul regim a adus la suprafaţă ceea ce e mai rău în om. În numai patruzeci de ani, comuniştii au devastat ceea ce cultura română a acumulat de-a lungul multor secole de lentă dezvoltare. Unul câte unul, grup după grup, regimul i-a înşelat pe toţi cei care au crezut în noua politică şi i-a distrus aproape pe toţi aceia care i-au stat împotrivă.

Evreii români, de pildă, care au îmbrăţişat comunismul la început, sperând probabil să înfăptuiască o societate mai bună, au fost folosiţi şi induşi în eroare pentru ţeluri mârşave, iar până la urmă şi-au găsit scăparea numai părăsind ţara. Când au plecat, Partidul a căzut exclusiv în mâinile celor mai viclene şi nemiloase elemente din propria sa ierarhie. Pentru a consolida puterea lor şi perpetuarea Partidului, aceste elemente au recurs la anihilarea culturală curentă, necunoscută înainte pe o scară atât de largă. Cu mileniul lor de experienţă şi înţelepciunea lor acumulată, evreii au acţionat ca un tampon cât timp au fost în Partid şi au temperat unele din cele mai brutale efecte ale comunismului. Acum, nimeni nu atenuează durerea pe care comuniştii români o pricinuiesc propriului lor popor.

Etnicii maghiari, din România, care s-au avântat să intre în Partid şi Securitate în masă la început, şi-au pierdut, de asemenea, poziţiile lor dominante, după ce au fost aspru jigniţi. Ei împărtăşesc acum în mod egal chinul, împreună cu restul populaţiei româneşti. Uciderea părintelui Palfi şi transformarea Bibliilor din limba maghiară în hârtie de toaletă ne-au făcut pe mulţi dintre noi să înţelegem, în sfârşit, că românii şi maghiarii suferă la fel în mâinile regimului ceauşist.

Ceauşescu nu e singura problemă a României comuniste. Adevărata problemă e sistemul în sine, dar el este partea cea mai importantă a problemei. România lui Ceauşescu seamănă din ce în ce mai mult cu o termitieră sau o citadelă a furnicilor, cum o descrie Maurice Maeterlinck în cartea sa, *The Life of the White Ants*, publicată în engleză în 1927. Referindu-se la acele insecte speciale, autorul scrie:

„Organizarea lor e sinistră, respingătoare, complexă, eficientă şi cel mai bine adaptată pentru supravieţuirea colectivităţii. Fiecare se supune orbeşte zeilor comunismului care sunt nesăţioşi. Cu cât li se dă mai mult, cu atât vor mai mult, şi ei stăruie în cererile lor până când individul este anihilat şi mizeria lui completă".

Comparând mai departe viaţa furnicilor albe cu societatea umană, Maeterlinck a declarat că acest fel de viaţă era necunoscut în rândul omenirii, pentru că, în organizarea tiranică a insectelor, nici una nu profita până la urmă. El se înşela, dar trebuie să fie scuzat pentru că în vremea lui comunismul nu se dezvoltase pe deplin. Afară de aceasta, savantul inteligent, cu o astfel de imagine asupra viitorului omului, a adăugat că disciplina şi supunerea de bună voie, în rândul unor astfel de furnici, sunt fără egal.

„O nouă formă de fatalitate, poate cea mai crudă din toate, fatalitatea socială spre care noi înşine ne lăsăm să plutim", conchide autorul cu consternare.

„...Nu există odihnă decât în ultimul somn al fiecăruia. Boala nu e tolerată şi slăbiciunea poartă cu sine propria-i condamnare la moarte. Comunismul e împins către limitele canibalismului şi coprofagiei... impunând sacrificiul şi mizeria celor mulţi pentru avantajul sau fericirea nimănui – şi toate acestea pentru ca un soi de disperare universală să poată fi continuată, reînnoită şi multiplicată, atâta vreme cât va dura lumea... o travestire a raiului pământesc spre care tinde majoritatea popoarelor civilizate."

Maeterlinck a ajuns, de asemenea, la concluzia că iniţial furnicile albe aveau aripi, dar pe parcurs le-au pierdut. Ele aveau ochi, dar i-au abandonat. Ele nu aveau nevoie să vadă într-o lume comunistă. La început au avut gen, pe care, de asemenea, l-au sacrificat. Întreaga lor existenţă a devenit aşadar un act mecanic, robotic, de mişcare infinită, fără sens. Aceasta pare să fie lumea spre care pluteşte comunismul în derivă, şi România se apropie de ea înaintea altor ţări.

În cartea sa, *A New Model of the Universe*, Piotr D. Ouspensky, un filosof rus, exilat din anii 1920, a sugerat chiar că, posibil, la începutul lor, furnicile albe erau vieţuitoare inteligente, dar au renunţat şi la gândire pentru apariţia perfecţiunii colectiviste. De ce să gândească cineva, când toate hotărârile sunt luate de guvern şi nu există nici o marjă pentru libertatea de alegere în nici un fel? În astfel de condiţii, gândirea poate doar să agraveze agonia.

Trebuie să adaug că dacă furnicile albe au fost vreodată vieţuitoare inteligente, multe dintre ele trebuie să se fi opus cu înverşunare şi pe timp îndelungat noului sistem de sorginte comunistă, dar cu încetul furnicile „reacţionare" au fost eliminate. Împotrivirea trebuie să fi continuat o vreme şi disidenţii trebuie să fi atras atenţia furnicarului faţă de viitorul lor sumbru, dar ei au fost probabil etichetaţi ca nebuni şi închişi sau internaţi în instituţii de boli mintale. Până la urmă, disidenţa a fost din ce în ce mai puţin frecventă şi ei s-au supus orbeşte sistemului, renunţând complet la gândire. Ce îngrozitor!

România ar putea fi o experienţă unică până astăzi în Europa de Est, dar într-un fel sau altul comunismul a mutilat fiecare ţară est-europeană luată în parte. Nici una nu a câştigat nimic în timpul anilor postbelici. Zestrea de suferinţă, cauzată de ruşi şi Uniunea Sovietică Europei de Est, e peste rezistenţa omenească. Nu mai există nici un remediu posibil pentru a vindeca suferinţa trecutului.

Poate noua *perestroika* să schimbe natura comunismului şi să ofere poporului său o şansă adevărată? Poate noul regim de la Moscova să se demaşte pe sine şi să se căiască pentru păcatele sale? Poate marxismul să-şi schimbe natura sa rea? Mi-e teamă că răspunsul este nu. Numai Dumnezeu poate să modifice această lume din rădăcină şi să ne răsplătească ochi pentru ochi, pentru toate faptele noastre. Numai El poate să vindece rănile şi, cu timpul, El îi va tămădui pe toţi aceia vrednici de mângâierea Sa. Dumnezeu, însă, lucrează prin oameni, şi *perestroika* poate pune în mişcare o reacţie în lanţ, capabilă să uluiască lumea în timpul anilor 1990.

***

E târziu şi soarele a apus. Prin fereastra biroului meu nu mai pot desluşi pinii în depărtare. Pot să văd numai conturul pădurii pe fondul cerurilor mai luminate ale orizontului, şi

diferitele umbre ale crepusculului. Priveliştea asta mă face şi mai gânditor. De ce am scris această carte? Ce am învăţat eu în această viaţă care să o facă mai demnă de a fi împărtăşită altora? Ce ştiu eu despre acest relativ nou sistem politic numit comunism?

Nu am alte răspunsuri, dar am scris această mărturie pentru toţi cei care continuă să sufere în tăcere în spatele Cortinei de Fier, sperând încă în venirea unor zile mai bune. Am scris-o pentru cei din Vest, în special pentru oamenii mai tineri, care consideră libertatea şi belşugul ca pe ceva firesc şi nu îşi dau seama că astfel de daruri nu sunt scopuri în sine, ci mai curând binecuvântări nemeritate, care să fie folosite pentru ţeluri mai înalte. Am scris, de asemenea, această carte pentru acele fiinţe dedate cugetării, care încearcă să găsească temei şi răspunsuri ştiinţifice pentru orice lucru. Ştiinţa a înregistrat realizări extraordinare şi cunoaşterea noastră s-a adâncit extrem de mult, dar ştiinţa nu ne va da toate răspunsurile. La un anumit punct, trebuie pur si simplu să credem.

Mi-am retrăit viaţa de sute de ori, încercând să găsesc sensul şi scopul ei, şi să văd unde am greşit. În aparenţă, călătoria mea spre libertate politică şi spirituală a început în întregime cu prima mea tentativă de a fugi, însă de ce am respins regimul comunist atât de puternic? Aş fi putut să-mi trăiesc viaţa în vreun alt fel? Nu! Se pare că nu am avut încotro şi, cred că, în ultimă instanţă, am urmat calea cea mai bună. Aceasta e viaţa adevărată – o dezvoltare lentă, dureroasă, al cărei sens deplin se află numai în judecata lui Dumnezeu. Şi am găsit liniştea cugetului numai când am recunoscut faţă de mine însumi că nu exista nicăieri altundeva un alt drum spre care să mă îndrept. Numai atunci m-am aflat în pace cu Dumnezeu şi m-am dedicat unei vieţi creştine depline. Numai atunci, în loc de a face eforturi disperate de a schimba lumea, m-am schimbat eu însumi şi, într-o mică măsură, am schimbat şi lumea. Într-un fel, a fost o nouă fugă, dar o formă ultimă de fugă în mâinile lui Dumnezeu şi, încetul cu încetul, am început să văd finalitatea şi sensul în viaţa mea.

În chip metaforic, C. S. Lewis a văzut pământul ca atelierul unui mare sculptor, unde Dumnezeu ne-a creat şi ne-a perfecţionat pe noi. Pentru Karl Ritter, un geograf german din secolul trecut, pământul a fost creat de Dumnezeu ca o casă pentru oameni, ca ei să poată progresa de la barbarie la înălţarea spirituală. Pentru mine, pământul a fost o închisoare sau o

şcoală, ori poate o închisoare-şcoală, unde un suflet răzvrătit ca al meu a trebuit să fie vremelnic întemniţat pentru educare obligatorie, fiindcă, lăsat de unul singur, aş fi rămas repetent. Planeta ar putea fi astfel casă ori închisoare pentru ca oamenii să înveţe, să descopere, şi să progreseze, iar trupul doar starea provizorie a sufletului omenesc. Şi mă simt mulţumit cu această filosofie a mea.

În ceea ce priveşte comunismul, această „salvare" fără Dumnezeu şi pseudoparadis pe pământ, nu ştiu totuşi cum să-l definesc, dar ştiu că apără tot ce se împotriveşte lui Dumnezeu.

Dumnezeu e iubire; comunismul e ură. Dumnezeu e lumină; comunismul e întuneric. Dumnezeu e Adevăr veşnic; comunismul e neadevăr permanent. Dumnezeu e speranţă; comunismul e disperare. Dumnezeu e milostenie; comunismul e cruzime. Dumnezeu e iertare de şaptezeci ori şapte; comunismul e răzbunare generaţie după generaţie. Dumnezeu e resemnare divină şi acceptare; comunismul e răzvrătire perpetuă. Dumnezeu e înălţare în spirit; comunismul e cufundare în rău. Dumnezeu e libertate; comunismul e sclavie. Dumnezeu e viaţă; comunismul e moarte. Dumnezeu se bucură când noi îl descoperim pe El şi ţelul Lui; comunismul ne urăşte când îi descoperim uneltirile.

În multe privinţe e alegerea noastră de a ne face pe noi înşine instrumente ale creaţiei lui Dumnezeu, de a deveni degetele Lui, cu care El ne modelează şi ne perfecţionează. E, de asemenea, alegerea noastră de a accepta să devenim gheare le Satanei cu care comunismul însângerează, mutilează şi ucide creaţia lui Dumnezeu.

Acesta, după umila mea părere, este singurul mod de a înţelege comunismul şi a-l plasa în istorie – răsturnându-l cu capul în jos şi judecându-i sorgintea şi efectele. Acesta este probabil singurul mod, întrucât fondatorul lui, Karl Marx, a recunoscut pe faţă că el şi-a construit ideologia prin aşezarea dialecticii lui Hegel cu capul în jos. Comunismul va trebui să fie judecat cum judecă Sfânta Biblie copacii – prin roadele pe care le poartă. Roadele comunismului sunt acum, aici, pentru toţi, să le vadă. Nici măcar orbii nu se pot preface că ei nu văd răul lui. Cambodgia, Afganistanul, Etiopia şi România sunt numai câteva exemple de „adevărat" comunism. Tot ce stă împotriva lui Dumnezeu şi, mai ales, împotriva lui Iisus, a fost încercat. Nu există în fapt nimic rău în comunism, în afară de a coincide cu planul lui satana să ne oprească aici, să ne

compromită, şi să ne facă să fim părtaşi la păcat cu el. Satana voieşte să ne ţină pentru totdeauna pe un pământ-închisoare, infestat cu păcate ca să-l preamărim în mod perpetuu pentru înşelăciunile sale fără de sfârşit. E atât de aproape de ceea ce au făcut comuniştii, încât e groaznic.

Supun judecăţii fiecăruia dintre dumneavoastră, oameni cu frica lui Dumnezeu: puteţi să vă imaginaţi ce s-ar alege de lumea aceasta dacă ar fi luată în stăpânire cu succes de comunism? Puteţi să vedeţi în ochii minţii întreaga travestire a paradisului lumesc, de care s-a temut Maeterlinck?

Va fi o lume fără dragoste, fără oblăduire, şi fără milostenie. Legăturile de familie vor dispărea şi, cu timpul, dragostea nu va mai fi necesară pentru că înmulţirea şi, nu mai departe, procrearea, în imaginea lui Dumnezeu, se va face artificial, în interesele Satanei. Oamenii viitorului vor fi de fapt roboţi. Ei nu vor mai avea sau necesita nume proprii, fiindcă numai în imaginea lui Dumnezeu avem demnitatea de a fi noi înşine. Satana va da supuşilor săi doar etichete de grup şi clasă, şi îi va păstra vii, atât cât vor fi necesari pentru a realiza diferite munci. Fiind o înşelăciune, viaţa „în chip comunist" va înceta şi indivizii vor fi complet separaţi unii de alţii, fiecare supravieţuind în propriul său iad. Astfel de subfiinţe, ca insectele, vor fi ţinute pe jumătate oarbe, pe jumătate înfometate, pe jumătate îngheţate, pe jumătate nebune şi, totdeauna, în suferinţă de ceva. Ele vor fi în permanentă zănatică mişcare, încercând să scape de cercul lor vicios şi să ajungă la treapta superioară următoare, singura pe care abia o pot desluşi în această pâclă diabolică. La nivelul cel mai înalt, va fi o luptă pe viaţă şi pe moarte să ajungă mai aproape şi să stea în jurul insectei-şef a Partidului, care va exista ea însăşi într-o frică mortală de a nu fi mâncată de alţii. Cu adevărat, un paradis... răsturnat.

Ar trebui să mă înspăimânte de moarte un astfel de viitor, dar eu mi-am ales cărarea şi mi-am găsit pacea lăuntrică.

Cred în Dumnezeu şi mă închin Lui. Nu mă mai tem de nimic!

AMIN

De-aş avea o aripă de înger
şi cerneală de bezne,
poate atunci mi-ar fi lesne
să mă adun din toate risipirile,
să-mi scriu amintirile
şi să spun tuturor de ce sânger.

Era o noapte jefuită de stele.
La fereastra nădejdii, zăbrele.
La uşa salvării, lăcate
iar frunţile noastre palide, înnoptaseră toate.

Când din mijlocul nostru a izbucnit ca o flacără neagră, ura,
focul ei a topit într-o clipă
gând, suflet, aripă,
toate din tot şi n-a mai rămas decât zgura.

Baroase cumplite sparseră tăcerea
în cioburi de răcnete mari cât durerea.
Ţăndări din sufletele noastre au ajuns până la cer.
Martirii ardeau pe ruguri de ger...
Ah! cum îşi mai holba ochii istoria!
Nu-i venea să creadă că'n geamătul nostru scrâşnea Cloşca
şi Horia,
că'n sufletul nostru de nădejde orfan,
atârnau nojiţele dela opincile lui Badea Crişan.

Ah! Amintirea aceasta ca pe roată mă frânge:
pe jos erau risipiţi creiţarii de sânge
plata atâtor ş'atâtor păcate...
atât de cumplite au fost suferinţele
şi atât de satanică a fost urgia,
că mulţi din noi în noaptea aceia şi-au pierdut minţile,
iar alţii şi-au pierdut veşnicia.

Din cei ce au trecut pe acolo, numai morţii trăiesc
asemenea lui, aşijderea ţie,
iată de pildă eu, umblu, vorbesc,
dar viaţa mea nu-i, nu-i, prietene, decât o moarte vie.

Ah, Doamne! Iată-mă ajuns la ceasul comorilor
îmbrăţişându-mi durerea sub lespezi de patimi şi chin.
Aştept Învierea, aştept Arhanghelul zorilor.
În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, AMIN.

de Sergiu Mandinescu[1]

---

1 Mandinescu a fost supus procesului de „reeducare" de la Piteşti, în urma căruia a scris acest poem.

ANTITEZE

N'ai desmierda, de n'ai şti să blestemi;
surâd numai acei care suspină.
Şi n'ai zâmbi, de n'ar fi fost să gemi,
de n'ai fi plâns, n'ai duce'n ochi lumina.

Şi dacă singur rana nu-ţi legai,
cu mâna ta n'ai unge răni străine.
N'ai jindui după un colţ de rai
de n'ai purta un strop de iad în tine.

Căci nu te'nalţi în slăvi până nu cazi
cu fruntea grea, în pulberea amară.
Şi dacă'nvii în cântecul de azi,
e c'ai murit în lacrima de-aseară.

de Radu Gyr

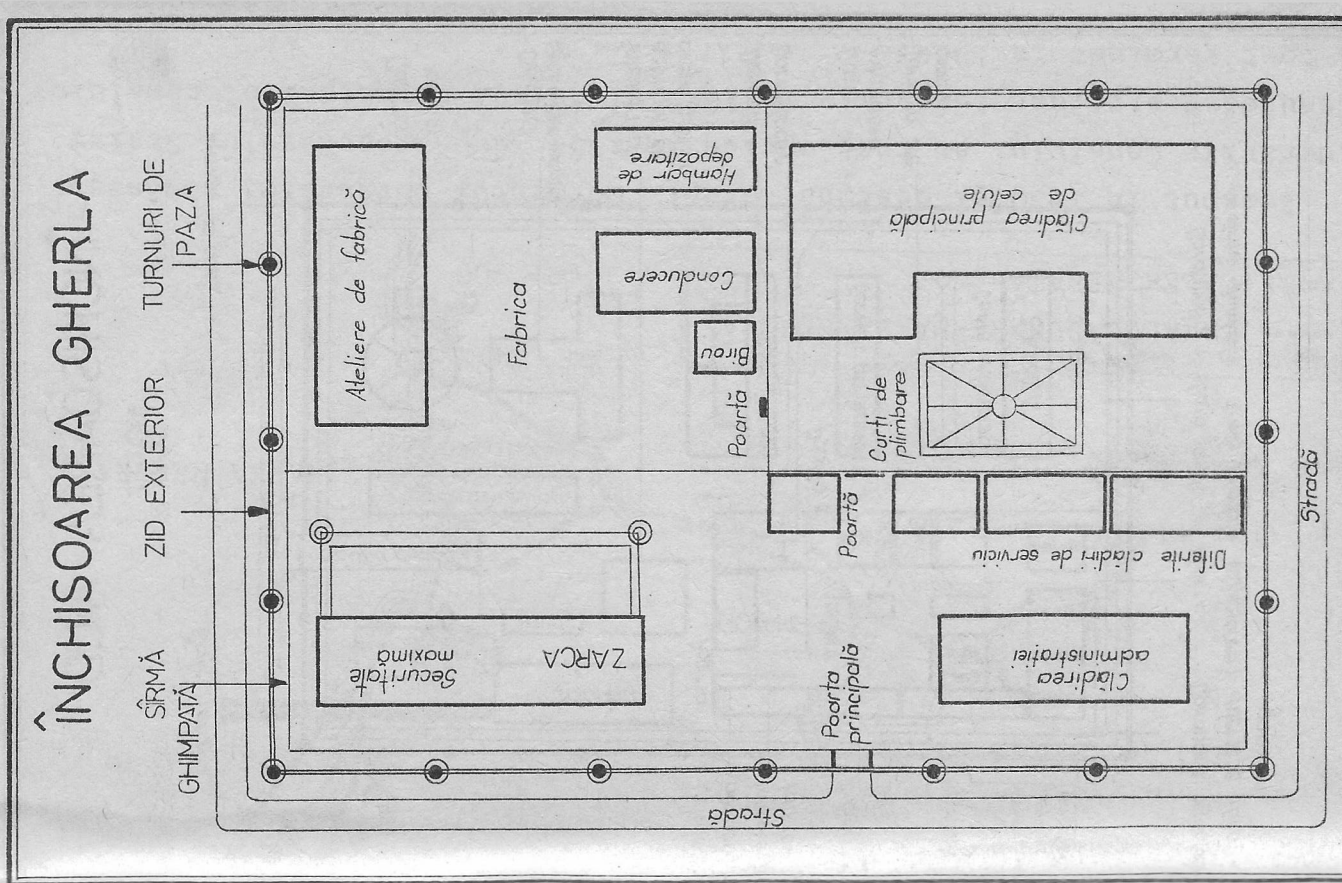

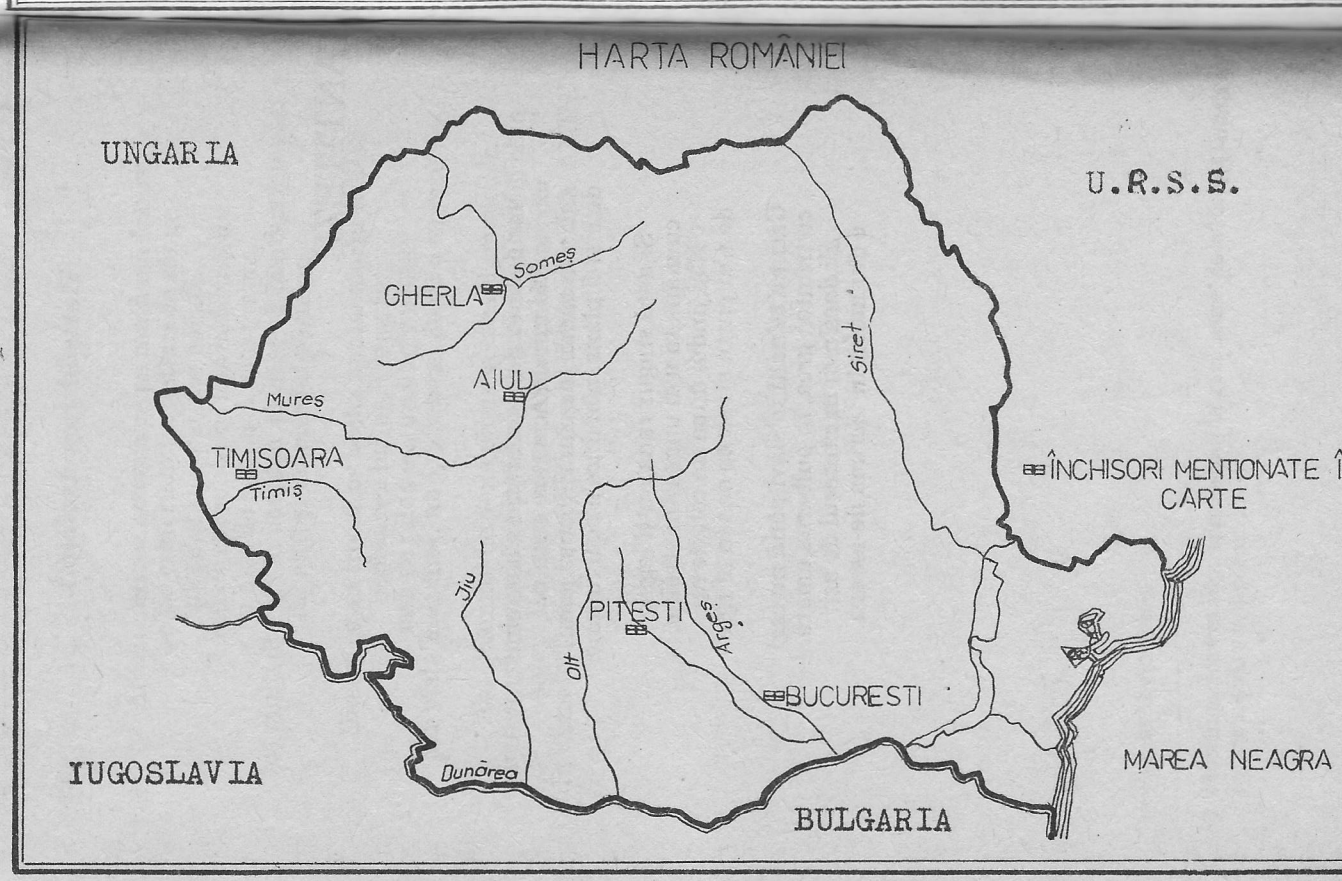

ÎNCHISOAREA GHERLA

TURNURI DE PAZA

ZID EXTERIOR

SÎRMĂ GHIMPATĂ

Ateliere de fabrică

Fabrica

Hambar de depozitare

Conducere

Birou

Poartă

Clădirea principală de celule

Curți de plimbare

Poartă

Diferite clădiri de serviciu

Stradă

Securitate maximă

ZARCA

Poarta principală

Clădirea administrației

Stradă

HARTA ROMÂNIEI

UNGARIA

U.R.S.S.

GHERLA

Someș

AIUD

Mureș

TIMISOARA

Timiș

Siret

ÎNCHISORI MENTIONATE ÎN CARTE

Jiu

PITESTI

Argeș

Olt

BUCURESTI

IUGOSLAVIA

Dunărea

MAREA NEAGRA

BULGARIA

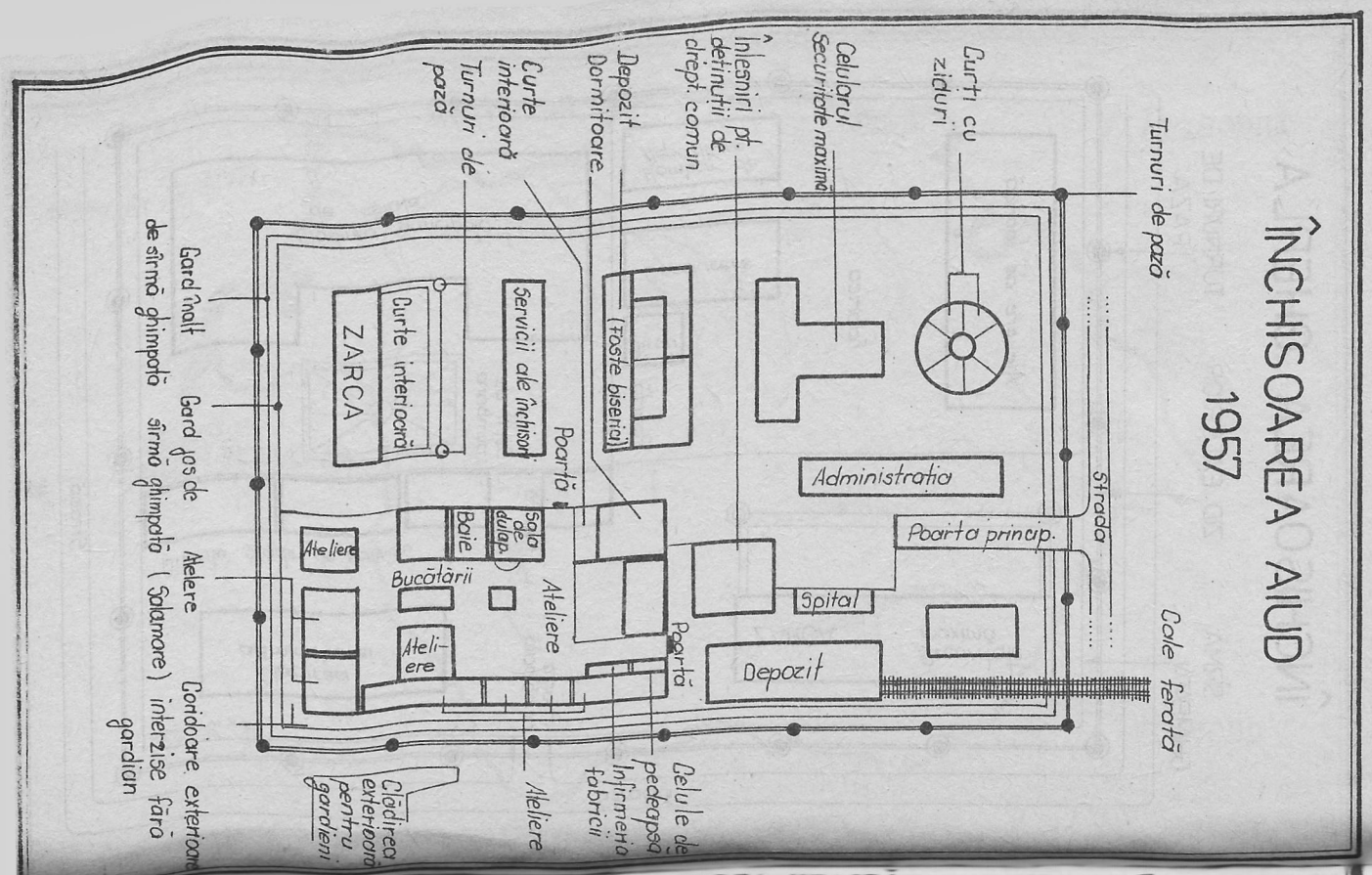

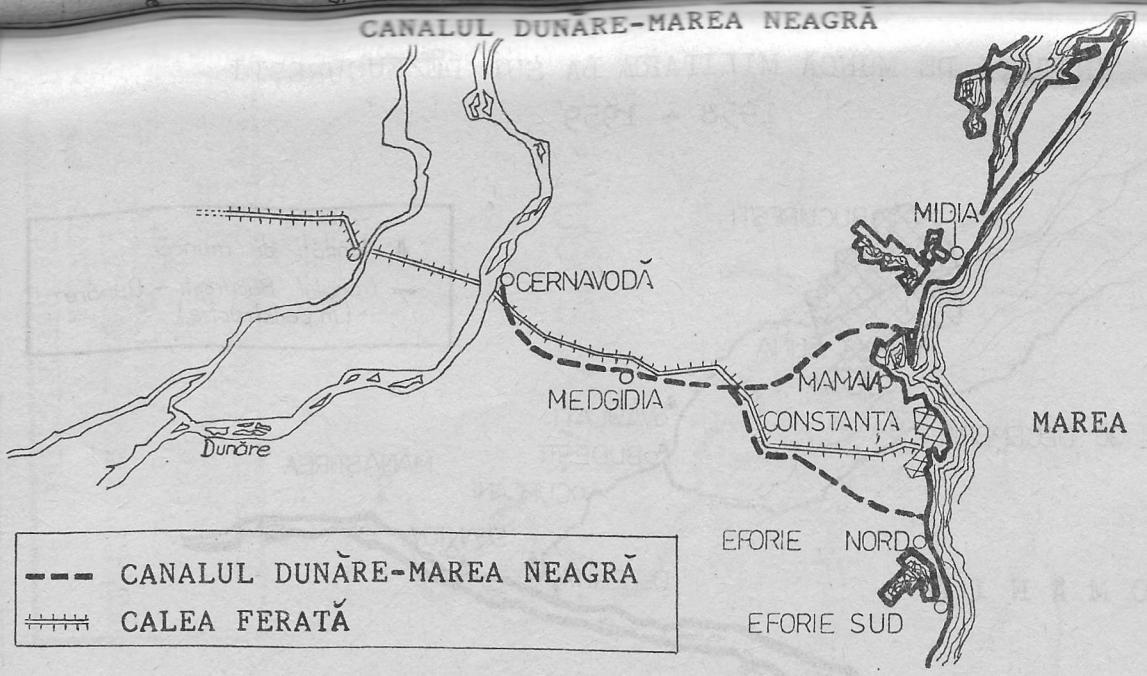

Început în 1950 şi desemnat drept "mormântul burgheziei româneşti", lucrările Canalului au fost oprite în 1954 după moartea lui Stalin. Ceauşescu a reluat lucrările în 1978 şi cursul principal al canalului a fost terminat în 1984.

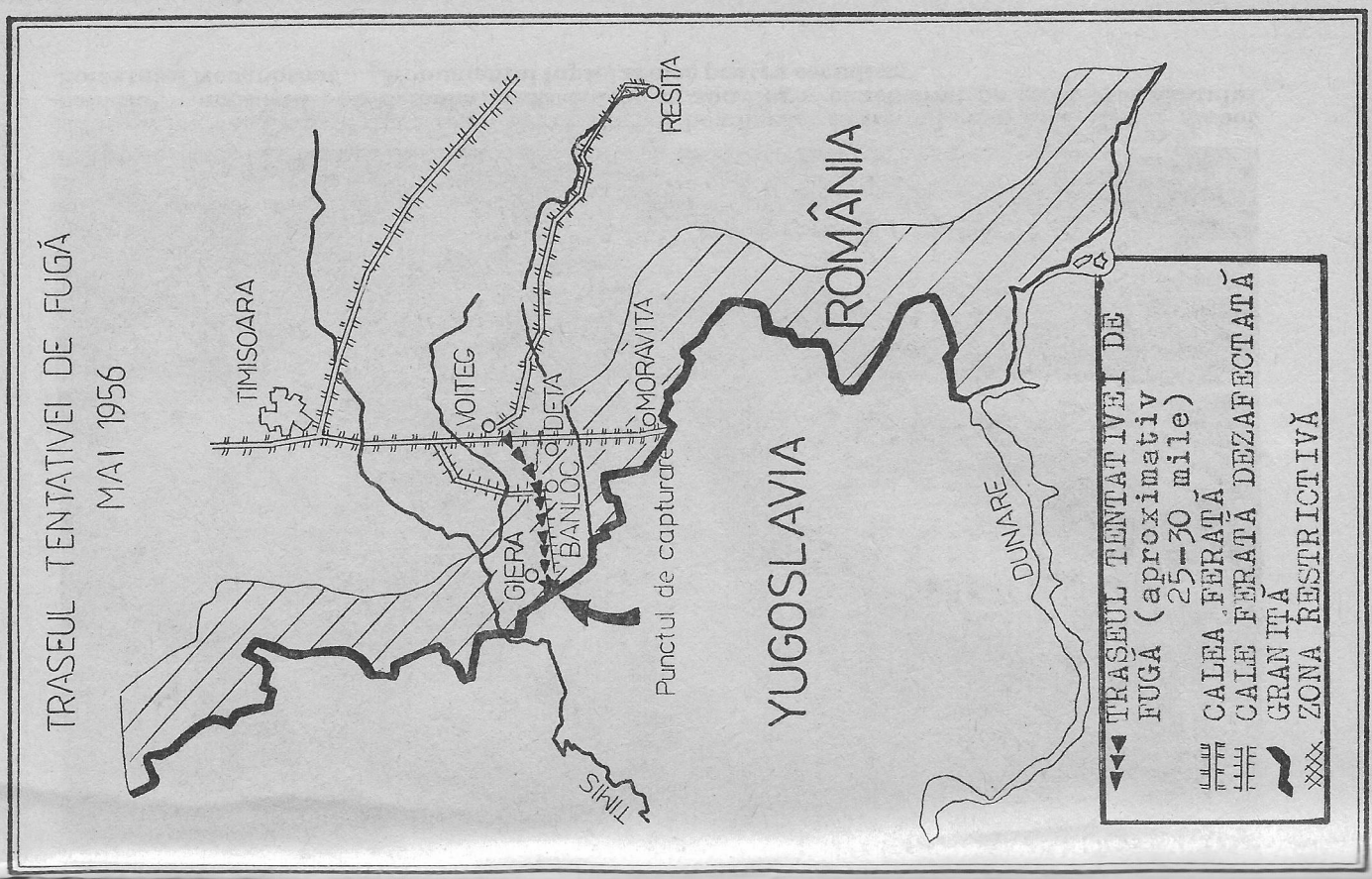
TRASEUL TENTATIVEI DE FUGĂ
MAI 1956
TIMISOARA
VOITEG
RESITA
DETA
MORAVITA
GIERA
BANLOC
Punctul de capturare
TIMIS
YUGOSLAVIA
ROMÂNIA
DUNARE
TRASEUL TENTATIVEI DE FUGĂ (aproximativ 25-30 mile)
CALEA FERATĂ DEZAFECTATĂ
GRANIȚĂ
ZONA RESTRICTIVĂ

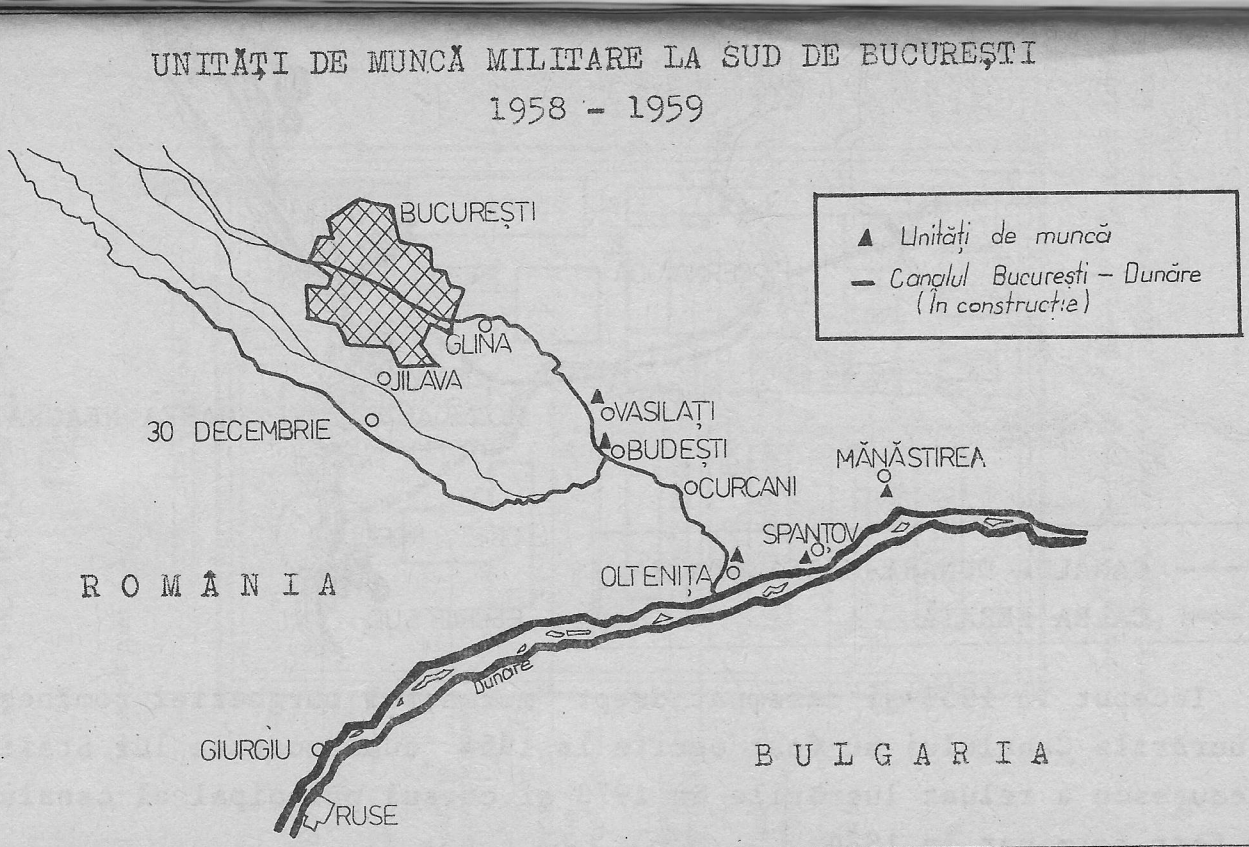
UNITĂȚI DE MUNCĂ MILITARE LA SUD DE BUCUREȘTI
1958 - 1959
BUCUREȘTI
GLINA
JILAVA
30 DECEMBRIE
VASILAȚI
BUDEȘTI
CURCANI
MĂNĂSTIREA
SPANTOV
OLTENIȚA
ROMÂNIA
Dunăre
GIURGIU
RUSE
BULGARIA
Unități de muncă
Canalul București – Dunăre (În construcție)

Interiorul devastat al Catedralei din Chişinău.

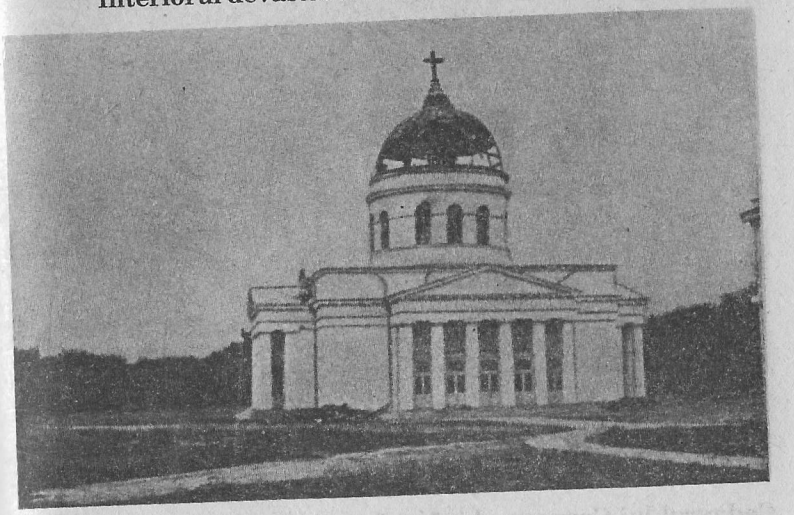

Catedrala din Chişinău incendiată.

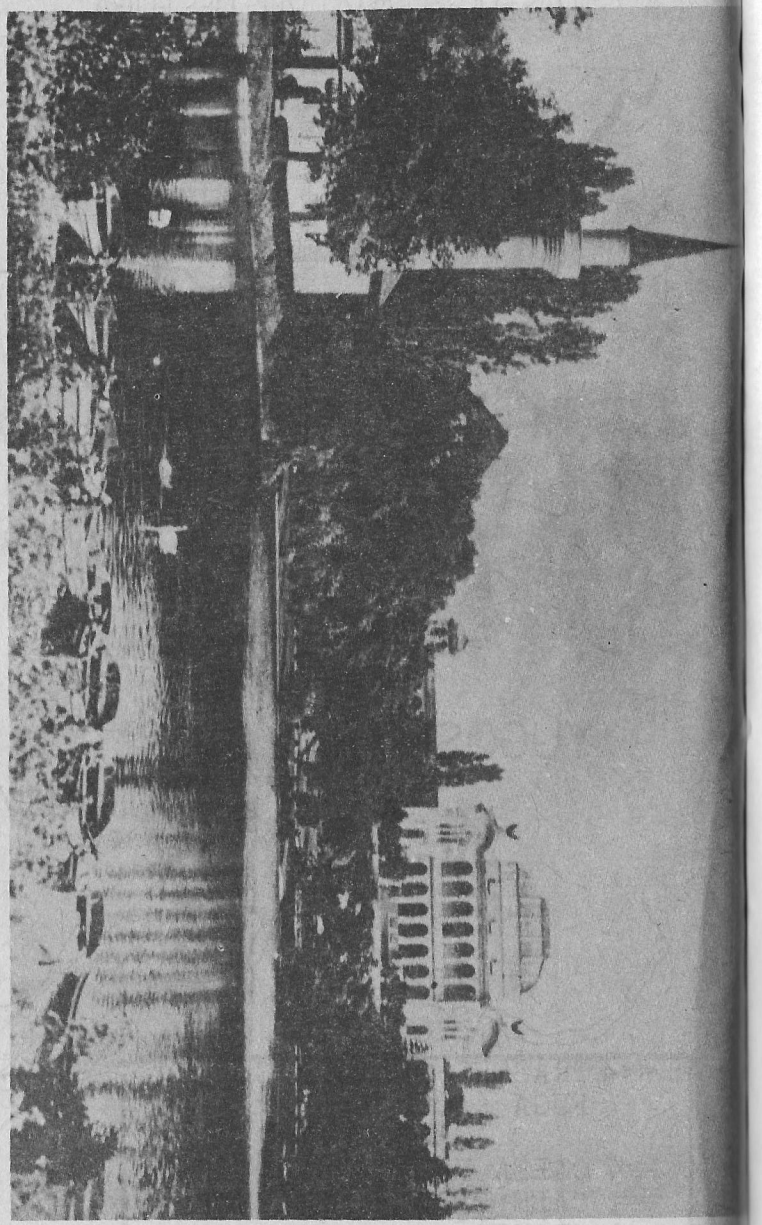

Muzeul Militar Central din Parcul Carol. Parţial bombardat în timpul celui de-al doilea război mondial, comuniştii l-au demolat şi au comis un sacrilegiu construind pe locul Mormântului Soldatului Necunoscut ... „Monumentul luptei eroice pentru socialism".

DOMICILIUL AVUT: BUCUREȘTI STR. ILADIE CHENDI No. 23. AUG

REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

Anul 1964 luna IV ziua 1

Penitenciarul Jilava

Formațiunea 0622

BILET DE ELIBERARE Nr. 2521 1964

Numit DIMA ȘT. IOAN.
Născut în anul 1928 luna decembrie ziua 20 în comuna Curcani raionul Oltenița regiunea Bucureștii
profesia funcționar fiul lui Ștefan și al Ioanei

A fost depus ca condamnat de la 27.II.954 pînă la 21.II.1959
de către T.M.T. Bucureștii cu mandatul nr. 405/955
emis de T.M.T. Bucureștii sentința nr. 2368/954
pentru faptul de uneltire

A fost pus în libertate FIND GRAȚIAT
de către DE STAT H.R.A.P. conform D. 176/964
Numit, se stabilește cu domiciliul în comuna Bucureștii
str. Gheorghe Solescu nr. 4
raionul 23 August regiunea București

A MAI EXECUTAT MANDATELE:

Mandatul nr. / emis de / pentru
Mandatul nr. / emis de / pentru
Mandatul nr. / emis de / pentru
Mandatul nr. / emis de / pentru
Mandatul nr. / emis de / pentru

Semnalmentele posesorului: talia 175, corpolență
fruntea lata nasul ascuțit gura pătrunsă bărbia ovală culoarea
feței culoarea părului cost. sprîncenele cost.
semne particulare

Drept pentru care i s-a eliberat prezentul bilet.

COMANDANT,

Șeful grupei evidență,

Bilet de eliberare din detenție al fratelui autorului, Ion.

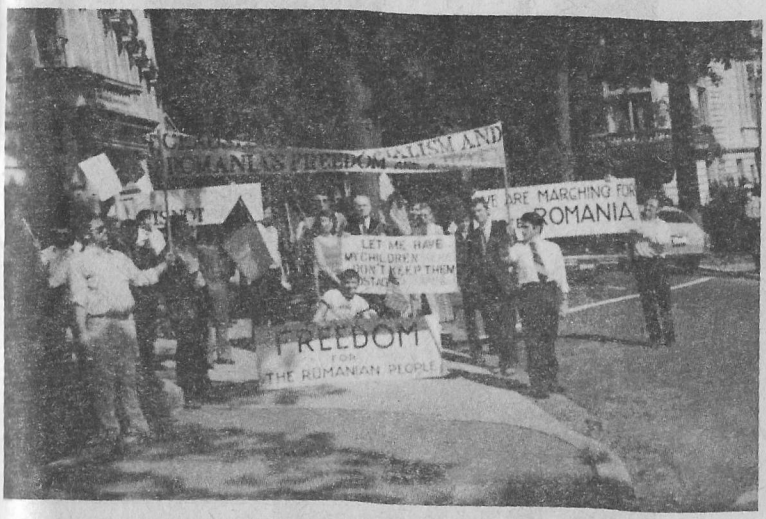

Protest în faţa Ambasadei Române la Washington; 1972.

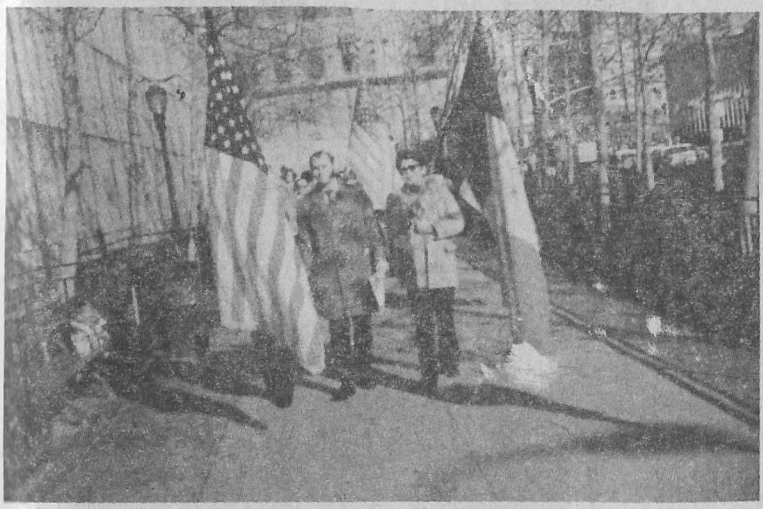

Adunare în faţa clădirii O.N.U. (New York) protestând împotriva violărilor drepturilor omului în România – decembrie 1973 (a 25-a Aniversare a Declaraţiei Drepturilor Omului).

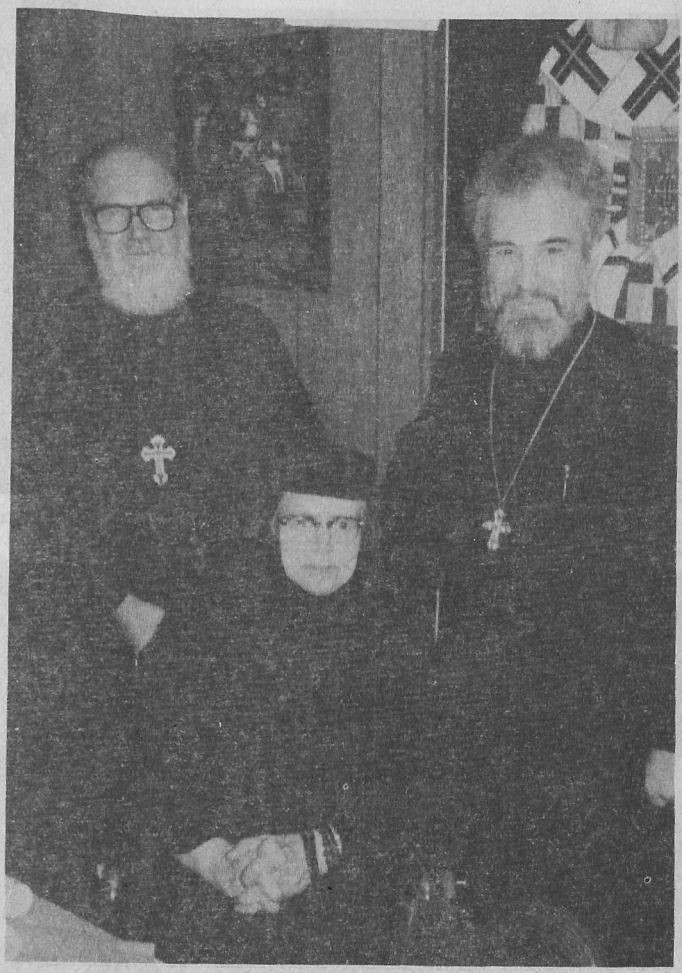

Părintele Roman Braga (stânga), care a ispăşit 14 ani în temniţă cu Părintele Calciu, vreme de 22 ani deţinut politic (dreapta); amândoi au fost victime ale reeducării de la Piteşti. Împreună cu Maica Alexandra (odinioară Principesa Ileana a României), ctitoriţă şi maică superioară a Mănăstirii Ortodoxe a Schimbării la faţă din Ellwood City, Pennsylvania, 1987.

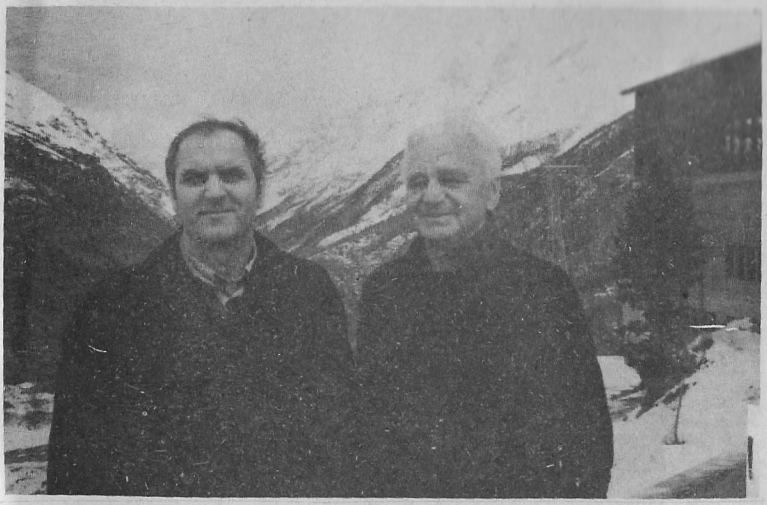

Cu Ion Raţiu, Preşedintele Uniunii Mondiale a Românilor Liberi, Elveţia, 1984.

Cu foşti prieteni de închisoare – Octavian Sigarto (stânga) şi George Scurtu (dreapta) – în timpul unei călătorii sud- americane (1985).

Locotenent-colonelul Robert Anderson decorându-l pe Dr. Dima pentru servicii publice remarcabile, Fort Bragg, toamna 1988.

Cu un grup de instructori, profesori şi absolvenţi; Fort Bragg, Carolina de Nord, primăvara 1987.

Cuprins

Cuvânt înainte v
Notă bibliografică vii
Cronologie ix
Călătoria începe 1
Anii copilăriei 19
Vieţi paralele 34
Crivăţ – vântul de Răsărit 48
O probă adevărată 58
Prizonier în propria mea ţară 65
Cu trenul-închisoare spre Jilava 79
Aiud – o lume a puşcăriei 98
Zile de agonie 105
Crăciunul în fabrica închisorii 115
Ocupaţii intelectuale 131
Christus vincit 139
Prorocirea 148
Complotul de contrabandă 160
Înapoi în celulă 168
Uciderea lui Ion Popa 180
Încă o regrupare 185
Celule de pedeapsă 205
Sera 216
Bun venit la Gherla 228
Revoltă spontană 240
Întoarcerea 252
Lagăre de muncă 262
Străin în România 280
Un pas înainte – doi paşi înapoi 293
Confuzie şi amăgire 307
Evadare spre libertate 322
Pierdut în lumea nouă 332
Luptând pentru o cauză 344
Fericire şi disperare 358
În prăpastie 376
Întâlnindu-l pe Ceauşescu 397
În sfârşit, libertate 419
Două poezii din închisoare 429

Culegere şi procesare computerizată
INFO-TEAM Ltd. Bucureşti
Tel/Fax: 659.46.26

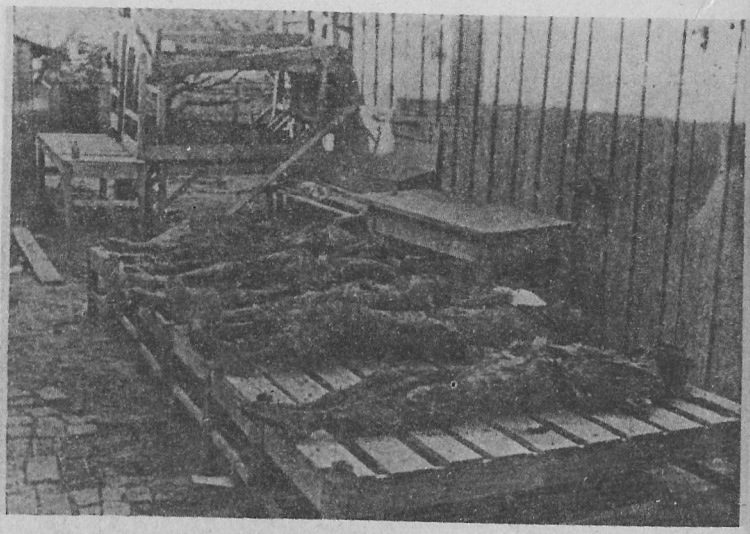

Martiri din Ismail.

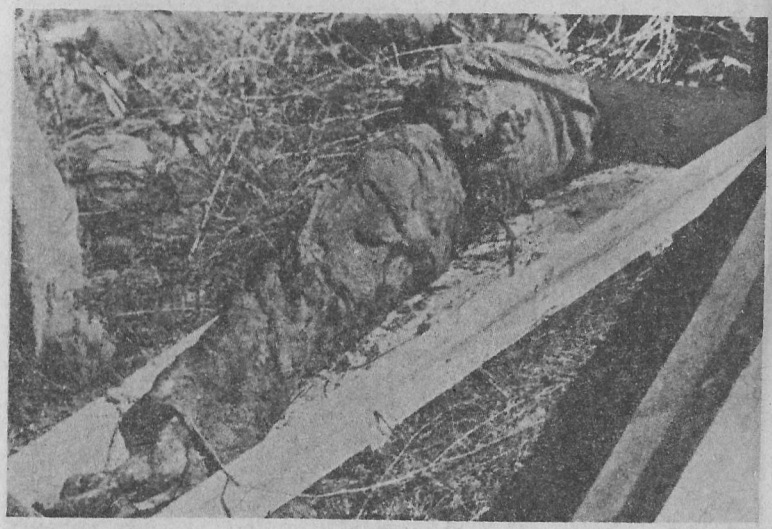

Cadavrul lui Cerneavschi, fost funcţionar al statului român, executat cu mâinile şi picioarele legate.

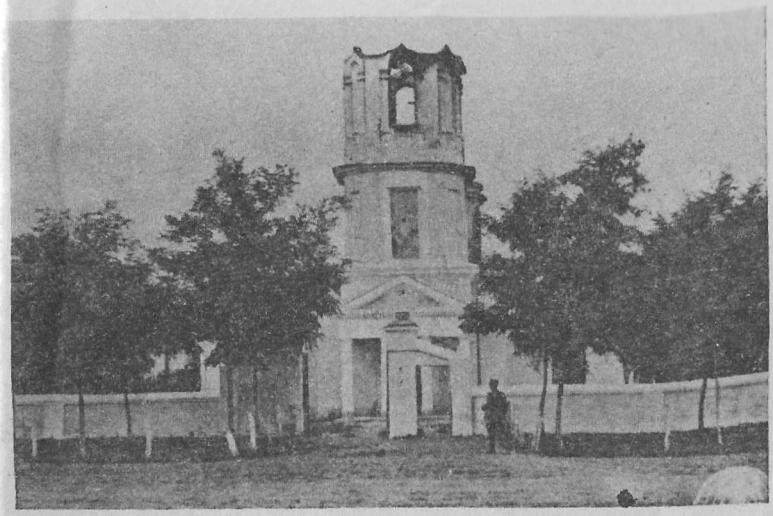

Biserica din comuna Plătăreşti (judeţul cetatea Albă).

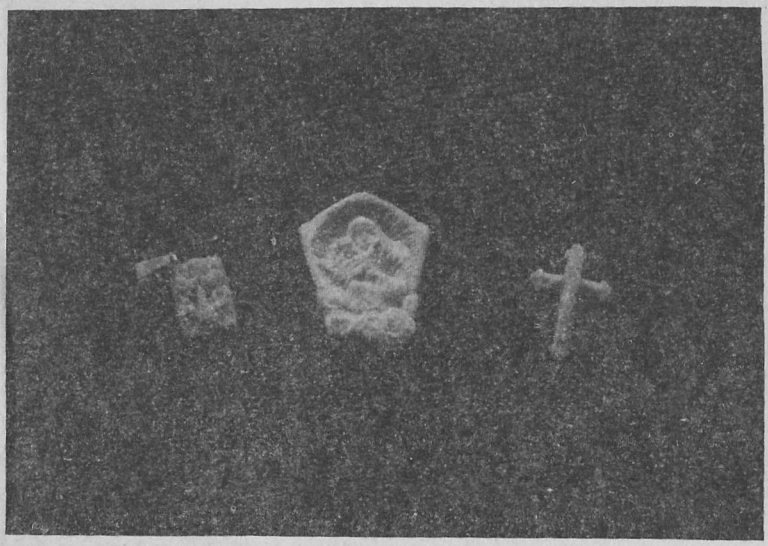

Obiecte lucrate de deţinuţi în temniţă.

Adunare în curs de organizare la New York pentru eliberarea părintelui Calciu, care a petrecut 22 de ani în pușcăriile comuniste.

În fața Casei Albe cu D. Apostoliu.

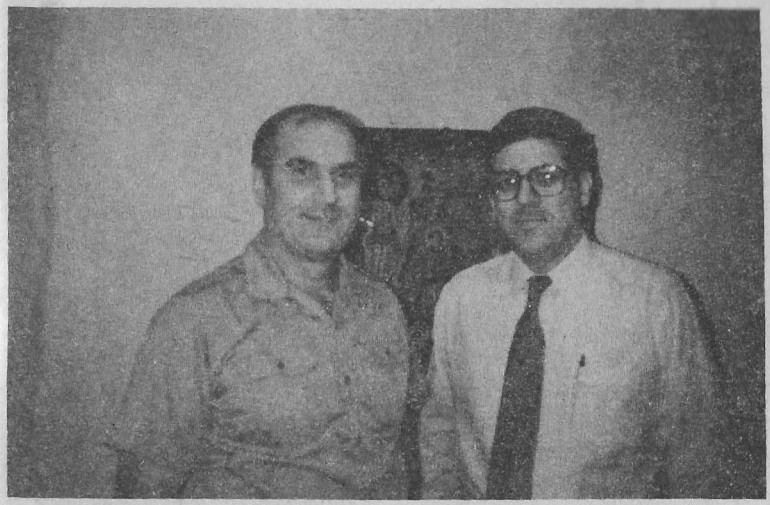

Cu fostul ambasador al S.U.A. la București, David Funderburk, Buies Creek, Carolina de Nord, vara, 1988.

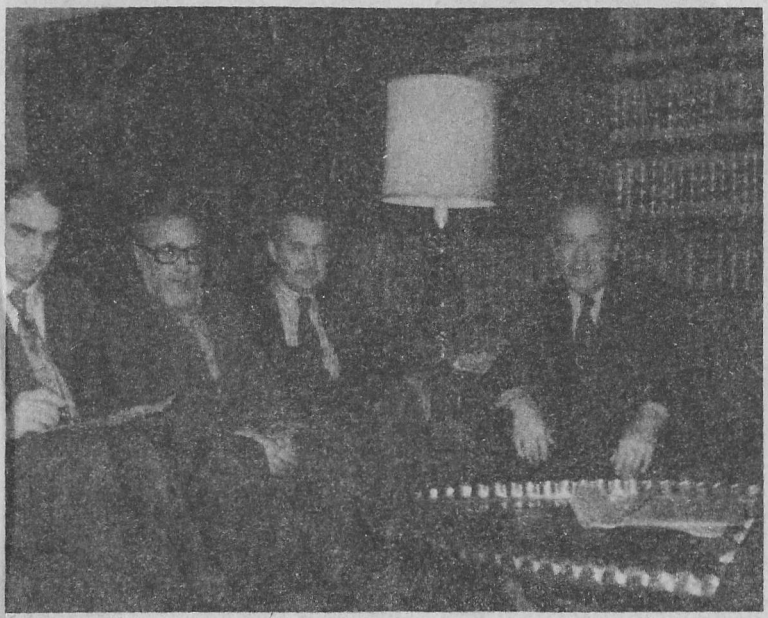

Întâlnindu-l pe regretatul senator Henry Jackson (dreapta), împreună cu profesorul Brutus Coste și scriitorul-disident Paul Goma. Biroul senatorului Jackson; octombrie 1978.